

वेदानि यानि पदानि कर्माणि तानि वैकर्मिकस्य षट्पायुक्तस्याभिमुखनामगोत्रस्य चाश्रित्य द्रव्यनरको भवति, नोकर्मद्रव्यनरक
 स्त्विव येऽद्भुता रूपसगन्धवर्षाभ्यस्पर्शा इति, क्षेत्रनरकस्तु 'नरकवक्रवृ' कालमहाकालौरवमहारौरुषाप्रतिष्ठानाभिधानादिनरकायां
 चतुरशीकिल्लसंस्थानां निश्चिहो भूमागः, कालनरकस्तु यत्र यावती स्थितिरिति, माननरकस्तु ये जीवा नरकायुक्तमनुभवन्ति तथा
 नरकप्रायोग्यः कर्मोदय इति, एतदुक्तं भवति-नरकान्तर्वेदिनी जीवास्तथा नरकपुरुषोदयापादितत्वावायेदनीयादिकर्मोदयाद्यैव द्वित-
 यमपि भावनरक इत्यभिधीयते इति, तदव 'मुन्या' उरुगस्य तीव्रमसद्य 'नरकदुःख' क्रकषपाटनकुन्मीपाकादिक यत्माधामिकापादित
 परस्परैरिषाकृतं स्वामाधिकं च 'तपस्वरे' संयमानुष्ठाने नरकपाठपरिपन्थिनि स्वर्गापवर्गागमनैकहेतावात्महितमिच्छसा 'प्रयत्तिरव्य'
 परित्यक्तान्यकाम्येन रैल्लो विषेय इति ॥६२॥६३॥ साम्प्रतं विमक्तिपदनिषेपार्थमाह—

गामठबणादविप क्षेत्रे काले तत्रैव भावे य । एसो उ विमत्तीय गिषस्त्रेवो छडिवहो होइ ॥३४॥

'कर्म उदरणा' इत्यादि, विमक्तोर्नामिस्वापनाद्रव्यक्षेत्रकालमावमेदात् बोधा निषेप', तत्र नामविमक्तिर्यस्य कस्त्वित्ससिद्धावेद्र-
 ष्यस्य विमक्तिरिति नाम क्रियते, तद्यथा-स्यादयोऽष्टौ विमक्तयस्त्रिभादयश्च, स्थापनाविमक्तिस्तु यत्र ता एव प्रातिपदिकाद्वातोर्वा परेष
 स्थाप्यन्त पुलकपत्रादिन्यस्ता वा, द्रव्यविमक्तिर्जीवाजीवमेदाश्च द्विधा, तत्रापि-जीवविमक्तिः सांसारिकेतरमेदाश्चिधा, तत्राप्यसासा
 रिकजीवविमक्तिर्द्रव्यकालमेदात् त्रिधा, तत्र द्रव्यतस्तीयतीर्यसिद्धादिमेदात् पञ्चदशधा, कालस्तु प्रथमतमयसिद्धादिमेदावनेकधा, सां
 सारिकजीवविमक्तिरिन्द्रियजातिभ्रमेदाश्चिधा, तत्रेन्द्रियविकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियमेदात् पञ्चधा, जातिविमक्तिः पृथि

व्यभेजोवायुवनस्पतित्रसभेदात् योडा, भवविभक्तिर्नारकारितर्यञ्चनुव्यामरभेदाच्चतुर्धा, अजीवद्रव्यविभक्तिस्तु रूप्यरूपिद्रव्यभेदाद् द्विधा,
 तत्र रूपिद्रव्यविभक्तिश्चतुर्धा, तद्यथा-स्कन्धाः स्कन्धदेशाः परमाणुपुरलाश्च, अरूपिद्रव्यविभक्तिर्दशधा, तद्यथा-धर्मा-
 स्तिकायो धर्मास्तिकायस्य देशो धर्मास्तिकायस्य प्रदेशः, एवमधर्माकाशयोरपि प्रत्येकं त्रिभेदात् द्रष्टव्या, अद्वासमयश्च दशम इति,
 क्षेत्रविभक्तिश्चतुर्धा, तद्यथा-स्थानं दिशं द्रव्यं स्वामित्वं चाश्रित्य, तत्र स्थानाश्रयणादूर्ध्वाधस्तिर्यग्विभागव्यवस्थितो लोको वैशाख-
 स्थानस्थपुरुष इव कटिस्थकरयुग्म इव द्रष्टव्यः, तत्राप्यधोलोकविभक्ती रत्नप्रभाद्याः सप्त नरकवृथिव्यः, तत्रापि सीमन्तकादिनरकेन्द्र-
 कावलकप्रविष्टपुष्पावकीर्णकवृत्तत्र्यस्रचतुरस्रादिनरकस्वरूपनिरूपणं, तिर्यग्लोकविभक्तिस्तु जम्बूद्वीपलवणसमुद्रधातकीखण्डकालोदसमु-
 द्रेत्यादिद्विगुणवृद्ध्या द्वीपसागरस्वयम्भूरमणपर्यन्तस्वरूपनिरूपणं, ऊर्ध्वलोकविभक्तिः सौधर्माद्या उपर्युपरिव्यवस्थिता द्वादश देवलोकाः
 नव प्रैवेयकानि पञ्च महाविमानानि, तत्रापि विमानेन्द्रकावलकाम्रविष्टपुष्पावकीर्णकवृत्तत्र्यस्रचतुरस्रादिविमानस्वरूपनिरूपणमिति, दि-
 गाश्रयणेन तु पूर्वस्यां दिशि व्यवस्थितं क्षेत्रमेवमपरास्वपीति, द्रव्याश्रयणाच्छालिक्षेत्रादिकं गृह्यते, स्वाम्याश्रयणाच्च देवदत्तस्य क्षेत्रं
 यज्ञदत्तस्य वेति, यदि वा-क्षेत्रविभक्तिरार्यानार्यक्षेत्रभेदाद् द्विधा, तत्राप्यार्यक्षेत्रमर्धपार्श्वशतिजनपदोपलक्षितं राजगृहमगधादिकं गृह्यते,
 ११ शयगिह मंगह चंपा अंगा तह तामलिचि वंग्गा य । कंचणपुरं कलिंगा वाणारसी चैव कासी य ॥१॥ साकेय कोसला गयपुरं च
 कुरु सोरियं कुंसुद्धा य । कंपिच्छं पंचाला अहिच्छता जंगला चैव ॥२॥ नारवई य सुंरुठा मिहिलि विदेहो य वच्छ कोसंबी । नंदिपुरं संदि-

१ तत्र च आ. १ सा. २ इति प्र०, आ. ३ । ३ तु भा. १ ४ तनार्य आ । ५ °तेत्तच्चेदं रा. आ. ३ । सा. ६ राजगृहं मगधे चपाङ्गे ताम्रलिप्तिके
 काञ्चनपुर कलिङ्गे वाणारसी काश्या ॥१॥ साकेत कौशले गजपुर च कुरुक्षु सौरिक च कुशाते कापिल्य पचालाया अहिच्छत्र जंगलायां चैव ॥२॥ ७ नाराणसी प्र०

स्त्री मरिचपुरमेव मेलया य ॥३॥ वरारोह ६ वरणा अञ्ज वर मिचियाव दत्तार्थ्या । सुवीमई य "वेदी वीपम सिंघुसोवीरा
 ॥४॥ महुरा य धेरसेना पावा मंगी ये मातपुरिवेहा । सावत्वी य डेपाला, कोडीवरिसं च लोढा य ॥५॥ सेयवियाविय ययारि केस्य
 अर्द्ध च आरियं मर्णियं । जत्युष्पचि जिम्बायं चकीन रामकिष्णार्ण ॥६॥" अनार्यवेत्र धर्मसंशारहितमनेकधा, वदुक्तम्- "संग अवण
 सुवर वम्पर कायमुल्की दुयोगपकण्या । अन्हागाभूमोमस पाससखसखासिया चेष ॥१॥ दुर्विलयलत्रोसे बोक्कस मिर्लद प्रुल्लिद कौच
 मसर ह्या । कौबोय वीप्य चशुय मालय दमिला कुलम्हा य ॥२॥ केर्कय किनाय इयमुह खरमुह गंयतुरगमेठगमुहा य । इयकण्या
 गयकण्या अभ्ये य अमारिया बहवे ॥३॥ पौढा य चढढेदी अमारिया गिगिणया विरिणुकया । घम्मोपि अस्खराइ जेसु ष फञ्जति सुवि
 जेऽवि ॥४॥" कालविमकिस्तु अतीतानागतवर्तमानकाल मेदाभिधा, यविधिकात्तुपुमादिकक्रमेणावसर्पिष्युत्सर्पिष्युपलक्षितं द्वावद्वारं
 कालचक्र, अथवा- "सैमयावलिपमुद्रुषा विवसमहोरच पन्सु मासा य । संवञ्जयुगपलिया सागर उस्तपि परियहे ॥१॥" र्येव

वरारोह ६ वरणा अञ्ज वर मिचियाव दत्तार्थ्या । सुवीमई य "वेदी वीपम सिंघुसोवीरा
 ॥४॥ महुरा य धेरसेना पावा मंगी ये मातपुरिवेहा । सावत्वी य डेपाला, कोडीवरिसं च लोढा य ॥५॥ सेयवियाविय ययारि केस्य
 अर्द्ध च आरियं मर्णियं । जत्युष्पचि जिम्बायं चकीन रामकिष्णार्ण ॥६॥" अनार्यवेत्र धर्मसंशारहितमनेकधा, वदुक्तम्- "संग अवण
 सुवर वम्पर कायमुल्की दुयोगपकण्या । अन्हागाभूमोमस पाससखसखासिया चेष ॥१॥ दुर्विलयलत्रोसे बोक्कस मिर्लद प्रुल्लिद कौच
 मसर ह्या । कौबोय वीप्य चशुय मालय दमिला कुलम्हा य ॥२॥ केर्कय किनाय इयमुह खरमुह गंयतुरगमेठगमुहा य । इयकण्या
 गयकण्या अभ्ये य अमारिया बहवे ॥३॥ पौढा य चढढेदी अमारिया गिगिणया विरिणुकया । घम्मोपि अस्खराइ जेसु ष फञ्जति सुवि
 जेऽवि ॥४॥" कालविमकिस्तु अतीतानागतवर्तमानकाल मेदाभिधा, यविधिकात्तुपुमादिकक्रमेणावसर्पिष्युत्सर्पिष्युपलक्षितं द्वावद्वारं
 कालचक्र, अथवा- "सैमयावलिपमुद्रुषा विवसमहोरच पन्सु मासा य । संवञ्जयुगपलिया सागर उस्तपि परियहे ॥१॥" र्येव

मादिकां कालविभक्तिरिति, भावविभक्तिस्तु जीवाजीवभावभेदाद्विधा, तत्र जीवभावविभक्तिः औदयिकौपशमिकक्षायिकक्षायोपशमिकपारिणामिकसाञ्चिपातिकभेदात् षट्प्रकारा, तत्रौदयिको गतिकषायलिङ्गमिथ्यादर्शनाज्ञानासंयतासिद्धलेख्याश्चतुर्ध्रुयेकैकैकपद्भेदक्रमैकविंशतिभेदभिन्नः, तथौपशमिकः सम्यक्त्वचारित्रभेदात् द्विविधः, क्षायिकः सम्यक्त्वचारित्रज्ञानदर्शनदानलाभभोगोपभोगवीर्यभेदान्नवधा, क्षायोपशमिकस्तु ज्ञानाज्ञानदर्शनदानादिलब्धयश्चतुस्त्रिपञ्चभेदाः तथा सम्यक्त्वचारित्रसंयमासंयमभेदक्रमेणाष्टादशधेति, पारिणामिको जीवभव्याभव्यत्वादिरूपः, सान्निपातिकस्तु द्विकादिभेदात् षड्विंशतिभेदः, संभवी तु षड्विधोऽयमेव गतिभेदात् पञ्चदशधेति । अजीवभावविभक्तिस्तु मूर्तानां वर्णगन्धरसस्पर्शसंस्थानपरिणामः अमूर्तानां गतिस्थित्यवगाहवर्तनादिक इति, साम्प्रतं समस्तपदापेक्षया नरकविभक्तिरिति नरकाणां विभागो विभक्तिस्तामाह—

पुढवीफासं अण्णाणुवक्कम णिरयवालवहणं च । तिसु वेदंति अताणा अणुभांगं चेव सेसासु ॥६५॥

‘पुढवीफासं’ इत्यादि, पृथिव्याः—शीतोष्णरूपायास्तीव्रवेदनोत्पादको यः स्पर्शः—सम्पर्कः, पृथिवीसंस्पर्शस्तमनुभवन्ति, तमेव विशिनाष्टि—अन्त्येन—देवादिना उपक्रमितुम्—उपशमयितुं यो न शक्यते सोऽन्यानुपक्रमस्तम्, अपराचिकित्समित्यर्थः, तमेवम्भूतमपरासाध्यं पृथिवीस्पर्शं नारकाः समनुभवन्ति, उपलक्षणार्थत्वाच्चास्य रूपरसगन्धस्पर्शशब्दान्त्येकान्तेनाशुभात्रिरुपमाननुभवन्ति, तथा नरकपालैः—पञ्चदशप्रकारैः परमाधार्मिकैः कृतं सुदुरासिकुन्तक्रकचकुम्भीपाकादिकं वधमनुभवन्त्याद्यासु ‘तिसु’ रत्नशर्करावालुकाख्यासु पृथिवीषु स्वकृतकर्मफलशुजो नारका ‘अत्राणा’ अशरणाः प्रभूतकालं यावदनुभवन्ति, ‘शेषासु’—चतसृषु पृथिवीषु पङ्कधूमतमोमहातमः

भंजति अंगमंगाणि ऊरूबाहूसिराणि करचरणे । कर्पेति कर्पणीहिं उवरुहा पावकम्मरया ॥७३॥
 मीरासु सुंठएसु य कंडूसु य पयंडएसु य पयंति । कुंभीसु य लोहिंसु य पयंति काला उ णेरतिए ॥७४॥
 कर्पंति कागिणीमंसगाणि छिंदंति सीहपुच्छाणि । खावंति य णेरइए महकाला पावकम्मरए ॥७५॥
 हत्थे पाए ऊरू बाहुसिरापायअंगमंगाणि । छिंदंति पगामं तू असि णेरइए निरयपाला ॥७६॥
 कैण्णोड्डणासकरचरणदसण्डुणकुंगऊरूबाहूणं । छेयणभेयणसाडण असिपत्तधपूहि पाडंति ॥७७॥
 कुम्भीसु य पयणेसु य लोहियसु य कंडुलोहिकुंभीसु । कुंभी य णरयपाला हणंति पाडं(यं)ति णरएसु ॥
 तडतडतडर्स्स भज्जंति भज्जणे कलंबुवाळुगापट्टे । बालूगा षेरइया लोलंती अंबरतलंमि ॥७९॥
 पूयरुहिरकेसट्टिवाहिणी कलकलंतजलसोया । वेयरणिणिरयपाला णेरइए ऊ पवाहंति ॥८०॥
 कर्पेति करकएहिं तच्छिति परोप्परं परसुएहिं । सिंबलितरूमारुहंती खरस्सरा तत्थ णेरइए ॥८१॥
 भीए य पलायंते संमंततो तत्थ ते ^१णिहंमंति । पसुणो जहा पसुवहे महधोसा तत्थ णेरइए ॥८२॥^{१५}
 'धाडेति' इत्यादि, तत्राम्बाभिधानाः परमाथार्मिकाः स्वभवनावरकावासं गत्वा क्रीडया नारकान् अत्राणान् सारमेयानिव शू-

१ °लेहीसु भ आ. । २ सीसं भ आ । ३ °पासं भ. आ । ४ नेरइयागड नेरइए भ. आ । सा ५ कडुडं प्र० । ६ °थणफिगुरुं भ आ । ७
 पूओध० प्र० अ. आ । ८ °तडत्तिं भ आ. । ९ भायणे भ. आ. । १० सवल्लिय आ. । ११ णेरइया भा. । १२ समंतउ भा. । १३ निरंभंति भा. । १४
 नेरइया आ. । १५ पंचमध्ययन समाप्तं आ. ।

सादिप्रहारस्तुदन्तो 'चावेति'पि प्रेरयन्ति-स्नानात् स्नानान्तरं प्रापयन्तीत्यर्थः, यथा 'पहावेति'पि स्वेच्छयेतथेतथानाथं प्रेमयन्ति,
 तथा अम्बरतले प्रधिष्य पुनर्निपठन्तं मुद्रारादिना भ्रन्ति, तथा झलादिना विष्यन्ति, तथा न्दिर्मति'पि कृष्णाटिकायां गुरीत्वा भूमौ
 पातयन्ति अपोमुखान्, तयोत्तिष्ठप्य अम्बरतले दृग्भन्तीत्येवमाविष्या विदम्बनया 'तत्र' नरकशुचिनीपु नारकान् छद्मंयन्ति । किञ्चा
 न्यत्-'ओहय' इत्यादि, उप-सामीप्येन मुद्रारादिना इत्ता उपहृताः पुनरप्युपहृता एव खण्णादिना इत्ता उपहृतास्ताभारकान् 'सस्या'
 नरकशुचिण्या 'निःसंशकान्' नष्टसंज्ञान् मूर्च्छितान् सप्त कुर्यामीभिः 'कल्पयन्ति' छिन्दन्तीत्येतत्तत्र पाटयन्ति, तथा 'द्विदल'षडलकच्छिं-
 षानि'ति मध्यपाटितान् खण्डच्छिष्टमाथ नारकांस्तत्र-नरकशुचिष्यामम्भर्पिनामानोऽधुरा' कुर्वन्तीति, तथा-'साठ्य' इत्यादि, तथा
 'अपुष्ययत्' वीवासातोदये वर्तमानानां नारकाणां श्यामास्याः परमाधार्मिक्य एतत्तत्र प्रवर्तयन्ति, तत्रथा'धातनम्' अग्नीपाज्ञानां छेदनं,
 तथा 'पार्शनं' निष्कृटावधो धमभूमौ प्रधेषः तथा 'प्रतोदनं' झलादिना वीदनं व्यैवनं, (प्रुपाप्रश् ३७५०) षड्यादिना नासिकावौ वेषस्त-
 था रज्ज्वादिना इरकर्मकारिणं भ्रमन्ति, तथा साद्यन्विषस्वाप्रशरैस्ताहयन्त्येषं दुःखोत्सादनं दारुणं छातनपातनवेधनधन्वनादिकं बहुविधं
 'प्रवर्तयन्ति' घ्यापारयन्तीति, अपि च-'अतगय' इत्यादि, तथा-सबलास्या नरकपालास्तथाविषकर्मोदयसहस्रतुल्यभक्तीवापरिषामा अपुष्य
 मात्रां नारकाणां यत्कुर्यान्ति तद्दर्शयति, तथाया-अचगणानि यानि किष्कितानि-अचान्तवर्षीनि मांसविश्लेषरूपाणि तथा इदय पाटयन्ति
 तथा दद्रवं 'कालेखं'ति इदयान्कर्षति मांसखण्डं तथा 'कुण्डुसे'पि उदरान्कर्षतीन्यत्रविश्लेषरूपाणि तथा 'धल्कलान्' धर्मान् आकर्षय

१ प्राम ६ । ३ स्तीति वा ६ । १ 'नन्तीति ६ । १ । ७ । ७ इत्यत्रवदुमन्ते किल्लय यतिर्द्वय किल्लते प्रियते वि म । १ 'पिठन्नाम म वा । ६
 'पुत्रम वा । १ । ७ । ७ चकारं तथा वा ६ । ८ 'यत्कं वा । १ । ५ 'यत्कं वा । १ । १ यतिनं वा ।

न्ति, नानाविधैरुपायैश्शरणानां नारकाणां तीव्रां वेदनामुत्पादयन्तीति । अपि च-‘असिसत्ति’ इत्यादि, तथा अन्वर्थभिधाना रौद्राख्या
 नरकपाला रौद्रकर्मणो नानाविधैश्शसित्त्यादिषु ग्रहरणेषु नारकानशुभकर्मोदयवर्तिनः प्रोतयन्तीति । ‘भञ्जति’ इत्यादि, तथा-उपलुद्रा-
 ख्याः परमाधार्मिका नारकाणामङ्गप्रत्यङ्गानि शिरोबाहूरुक्कादीनि तथा करचरणांश्च ‘भञ्जन्ति’ मोटयन्ति पापकर्मणःकैल्पनीभिः ‘कल्प-
 यन्ति’ पाटयन्ति, तन्नास्त्येव दुःखोत्पादनं यत्ते न कुर्वन्तीति । अपि च-‘मीरासु’ इत्यादि, तथा कालाख्या नरकपालासुरा ‘मीरासु’
 दीर्घचुल्लीषु तथा शुण्ठकेषु तथा केन्दुकेषु प्रचण्डकेषु तीव्रतापेषु नारकान् पचन्ति, तथा ‘कुम्भीषु’ उब्झिकाकृतिषु तथा ‘लोहिषु’
 आयसकचल्लिषु नारकान् व्यवस्थाप्य जीवन्मत्स्यानिव पचन्ति । अपि च-‘कम्पंति’ इत्यादि, महाकालाख्या नरकपालाः पापकर्मनिरता
 नारकानानाविधैरुपायैः कदर्थयन्ति, तद्यथा-‘काकिणीमांसकानि’ श्लक्ष्णमांसखण्डानि ‘कल्पयन्ति’ नारकान् कुर्वन्ति, तथा ‘सीहपुच्छा-
 णि’ति पृष्ठीवध्रस्तांश्छिन्दन्ति, तथा ये प्राक् मांसाशिनो नारका आसन् तान् स्वमांसानि खादयन्तीति । अपि च-‘हृत्थे’ इत्यादि,
 असिनामानो नरकपाला अशुभकर्मोदयवर्तिनो नारकानेवं कदर्थयन्ति, तद्यथा-हस्तपादोरुचाहुशिरःपार्श्वदीन्यङ्गप्रत्यङ्गानि छिन्दन्ति
 ‘प्रकामम्’ अत्यर्थं खण्डयन्ति, तुशब्दोऽपरदुःखोत्पादनविशेषणार्थं इति । तथा-‘कण्णोष्ठ’ इत्यादि, असिप्रधानाः पत्रधनुर्नामानो
 नरकपाला असिपत्रवनं बीमत्सं कृत्वा तत्र छायार्थिनः समागतान् नारकान् वराकान् अस्यादिभिः पाटयन्ति, तथा कैर्णोष्ठना-
 सिकाकरचरणदशनस्तनस्निर्फगूरुबाहूनां छेदनभेदनशातनादीनि विकुर्वितर्घाताहृतचलिततरुपातितासिपत्रादिना कुर्वन्तीति, तदु-

सा १ किंच प्र०, आ । २ ंन्ति तथा पापं आ । ३ कर्पणीभिः कल्पयन्तीति आ । ४ ंदक आ इ । ५ कन्दुषुं आ इ । ६ ताश्च मासान् आ

सा ७ ऋणोष्ठ प्र० । ८ पृती स्निग्धौ कटि प्रोथौ हैम । ९ ंवाताहतं आ इ ।

क्तम्—“छिन्नपादमुज्ज्वल्यथाश्लिष्टश्लेष्णाहनासिक्का । मिश्रतालुधियोमेष्ट्या, भिन्नाधिहृदयोदरा ॥१॥” किञ्चान्यत्—‘कुमीसु’ इत्यादि,
 कुम्भिनानामनो नरकपाला नारकाभरकेषु व्यवस्थितान् निम्नन्ति, तथा पाचयन्ति, केति दर्शयति—‘कुम्भीषु’ उद्दिक्काकृतिषु तथा ‘पच
 नेषु’ कदिष्ठकाकृतिषु तथा ‘लोहीषु’ आयसमाजनविशेषेषु कन्दुलोहिङ्कुम्भीषु कन्दुफानामिव अयोमयीषु कुम्भीषु—स्नेष्टिक्काकृतिषु एव
 मादिमाजनविशेषेषु पाचयन्ति । तथा—‘तठतंढतठस्स’ इत्यादि, बालुक्कास्याः परमाधार्मिका नारकानत्राणांस्तत्रवालुकासृत्माजने षण
 कानिव तठंतठिषि स्फुटतः ‘मंझति’ मूञ्जन्ति—पथन्ति, क ! इत्याह—कदम्बपुष्पाकृतिवालुका कदम्बवालुका तस्याः शुद्धम्—उपरितल
 तमिन् पातयित्वा अम्बरतले च लोलयन्तीति । किञ्चान्यत्—‘पूयठरि’ इत्यादि, वैतरणीनामानो नरकपाला वैतरणी नदी विकुर्वन्ति,
 मा च पूयठधिरकेन्द्रास्थिवाहिनी महामयानका कलकलायमानजलभोवा तसां च धारोष्मजलायामतीव भीमत्सवर्धनायां नारकान्
 प्रवाहयन्तीति ॥ तथा—‘कैप्येति’ इत्यादि, खरस्वरास्यास्तु परमाधार्मिका नारकानेवं कदर्ययन्ति, तद्यथा—ऋक्थपातिर्मध्य मध्येन स्तम्भ-
 मिव धृजपातासुतारेण कल्पयन्ति—पाटयन्ति, तथा परशुभिष तानेव नारकान् ‘परस्परम्’ अन्योऽन्यं तद्ययन्ति सर्वद्वो देहाधयवापन
 यनेन तन्नू फारयन्ति, तथा ‘धामली’ धन्नमयीपणकष्टकफुल्लं खरस्वरे आरटवो नारकानारोहयन्ति पुनरास्तानाकर्षयन्तीति । अपि
 च—‘भीष य’ इत्यादि, महाशोपामिधाना मवनपत्यसुराधमविशेषाः परमाधार्मिका व्याधा इव परपीडोत्पादनेनयातुलं हर्षमुद्रहन्तः
 श्रीरथ्या नानाविधैरुपायैर्नारकान् कदर्ययन्ति, ताम् मीतान् प्रपलायमानान् मृगानिव ‘समन्तसः’ सामस्त्येन ‘सत्रैव’ पीडोत्पादनस्थाने

१ तठतठस्स भा. तत्तत् इ । १ तत्ति इ । १ भग्गतिक्किअअपथरित भा. । मय्भतिक्कि मृग्गन्ति—पथन्ति इ । ४ तठेअभा. । ५ क्क्येवति
 भा क्यवति - ५ ‘कटने भा. ३ धाम्मली भा ६ ।

तिव्वं तसे पाणिणो थावरे थ, जे हिंसती आयसुहं पडुच्चा ।
जे लूसए होइ अंदत्तहारी, ण सिक्खती सेयवियस्स किंचि ॥४॥

‘जे केह्’ इत्यादि, जे केचन महारम्भपरिग्रहपञ्चैन्द्रियवधपिशितभक्षणादिके सावधानुष्ठाने प्रवृत्ताः ‘बाला’ अज्ञा रागद्वेषोत्कटा-
स्तिर्गमनुष्या ‘इह’ अस्मिन्संसारे असंयमजीवितार्थिनः पापोपादानभूतानि ‘कर्माणि’ अनुष्ठानानि ‘शौद्राः’ प्राणिनां भयोत्पादकत्वेन
भयानकाः हिंसानृतादीनि कर्माणि कुर्वन्ति, त एवम्भूतास्तीव्रपापोदयवर्तिनो ‘घोररूपे’ अत्यन्तभयानके ‘तमिसंधयारे’ चि बहलतमो-
ऽन्धकारे यत्रात्मापि नोपलभ्यते चक्षुषा केवलमवधिनापि मन्दंमन्दसुल्लका इवाह्वि पश्यन्ति, तथा चागमः—‘किण्हलेसे णं भंते ! गेर-
इए किण्हलेस्सं गेरइअं पणिहाए ओहिणा सब्वओ समंता समभिलोएमाणे केवइयं खेत्तं जाणइ ? केवइयं खेत्तं पासइ ?, गोयमा ! णो
बहुययरं खेत्तं जाणइ णो बहुययरं खेत्तं पासइ, इत्तरियमेव खेत्तं जाणइ इत्तरियमेव खेत्तं पासइ’ इत्यादि तथा तीव्रो-दुःसहः खदिराङ्गा-
रमहाराशितापादनन्तगुणोऽभितापः—सन्तापो यस्मिन् स तीव्राभितापः तस्मिन् एवम्भूते नरके बहुवेदने अपरित्यक्तविषयाभिष्वङ्गाः स्व-
कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समनुभवन्ति, तथा चोक्तम्—“अच्छड्डियविसयसुहो पडइ अविज्झायसिहिसिहाणिवहे ।
कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समभिलोक्कयन् कियत्क्षेत्र जानाति कियत्क्षेत्र पश्यति ?,
१ तिभिं^० आ. इ । सा २ कृष्णलेइयो भदन्त । नैरयिक. कृष्णलेइय प्रणिश्रायावधिना सर्वत. समन्तात् समभिलोक्कयन् कियत्क्षेत्र जानाति कियत्क्षेत्र पश्यति । ३ अत्यक्तविषयसुख पतति अविध्यातशिखिशिरानिवहे ।
गौतम । नो बहुतर क्षेत्रं जानाति नो बहुतर क्षेत्र पश्यति इत्वरमेव क्षेत्र जानाति इत्वरमेव क्षेत्र पश्यति । ३ अत्यक्तविषयसुख पतति अविध्यातशिखिशिरानिवहे ।
ससारोदधिवलयामुले डु खाकरे निरये ॥१॥

१ तिभिं^० आ. इ । सा २ कृष्णलेइयो भदन्त । नैरयिक. कृष्णलेइय प्रणिश्रायावधिना सर्वत. समन्तात् समभिलोक्कयन् कियत्क्षेत्र जानाति कियत्क्षेत्र पश्यति ?,
गौतम । नो बहुतर क्षेत्रं जानाति नो बहुतर क्षेत्र पश्यति इत्वरमेव क्षेत्र जानाति इत्वरमेव क्षेत्र पश्यति । ३ अत्यक्तविषयसुख पतति अविध्यातशिखिशिरानिवहे ।
ससारोदधिवलयामुले डु खाकरे निरये ॥१॥

द्रव्यापहारकः तथा 'न शिक्षते' नाम्यस्यति नादत्ते 'सेयधियस्स'त्ति सेवनीयस्यात्महितैषिणा

दुक्तम् भवति-पापोदयाद्विरतिपरिणामं काकमासादेरपि मनागपि न विधत्ते इति ॥४॥ तथा—

पागब्भि पाणे बहुणं तिवाति, अतिव्वते घातमुवेति बाले ।

णिहो णिसं गच्छति अंतकाले, अहोसिरं कट्ठु उवेइ दुग्गं ॥५॥

हण छिंदह भिंदह णं दहेति, सइ सुणिंता परहम्मियाणं ।

ते नारगाओ भयभिन्नसन्ना, कंखंति कन्नाम दिसं वयामो ! ॥६॥

'पागब्भि पाणे' इत्यादि, 'प्रागल्भ्यं' धाष्टर्ध तद्विद्यते यस्य स प्रागल्भी, बहूनां प्राणिनां प्राणानतीव पातयितुं शीलमस्य स भवत्यतिपाती, एतदुक्तं भवति-अतिपाल्यपि प्राणिनः प्राणानतिधाष्टर्धाद्धदति यथा-वेदाभिहिता हिंसा हिंसैव न भवति, तथा राज्ञामयं धर्मो यदुत आखेटकेन विनोदक्रिया, यदि वा—"न मांसभक्षणे दोषो, न मद्ये न च मैथुने । प्रवृत्तिरेषा भूतानां, निवृत्तिस्तु महाफला ॥१॥" इत्यादि, तदेवं क्रूरसिंहकृष्णसर्पवत् प्रकृत्यैव प्राणातिपातानुष्ठायी 'अनिवृत्तः' कदाचिदप्यनुपशान्तः क्रोधाग्निना दह्यमानो यदि वा-लुब्धकमत्स्यादिवधकजीविकाप्रसक्तः सर्वदा वधपरिणामपरिणतोऽनुपशान्तो हन्यन्ते प्राणिनः स्वकृतकर्मविपाकेन यस्मिन् स घातो-नरकस्तमुप-सामीप्येनैति-याति, कः ?- 'बालः' अज्ञो रागद्वेषोदयवर्ती सः 'अन्तकाले' मरणकाले 'निहो'त्ति न्यगथस्तात् 'णिसं'ति

अन्यकारम्, अघोऽन्यकारं यच्छुवीत्यर्थः, तथा—स्वेन दुष्परितेनाघाद्विः कृत्वा 'दुर्गे' विष्म यातनास्वानुभूयति, अवाक्यद्विरा नरके पततीत्यर्थः ॥५॥ साम्प्रत पुनरपि नरकान्तर्भवित्तो नारक यदनुभवन्ति तदर्थयितुमाह—'इष छिवह' इत्यादि, सिर्येषानुभ्यमवात् सत्त्वा नरकेषुत्या अन्तर्गुह्येन निरुनाण्डबसिमानि क्षरीराण्युत्यादयन्ति, पर्यासिमावमायताभातिमयानकान् दृष्ट्वान् परमाभामामिकञ्ज निगात्र गृष्यन्ति, तयथा—'इव' सुप्रदादिना 'किन्त' सुदादिना 'दहत' सुप्रदादिना, अमितिवाक्यालङ्कारे, तदेव म्भूवान् केषांस्तान् दृष्ट्वान् मैषान् शुत्वा ते तु नारका समेषुप्रान्तलोचना मयेन—भीत्या मिमा—नष्टा—संघा—अन्तःकरणवृत्तियेषां ते तथा नष्टप्राम 'क्षं विष्टं प्रजाम' इत्र गतानामस्माकमेन्मृतस्यास्य महाभोरारखदात्मस्य दु स्वस्य त्राण स्यादित्येत्त्वाङ्गन्तीति ॥६॥ ते प मयोवृप्रान्ता विष्टु नष्टा यदनुभवन्ति तदर्थयितुमाह—

इगालरासिं जलियं सजोतिं, तचोवम मूमिमणुक्कसता ।

ते दज्जमाणा कब्बुण षणति, अरहस्सरा तस्य चिरट्ठितिया ॥७॥

जइ ते सुया वेयरणी भिदुगा, णिसिओ जहा सुर इव तिक्खसोया ।

तरति ते वेयरणी भिदुग्गां, उसुचोइया सत्तिसु इम्मसाया ॥८॥

'इगालरासिं' इत्यादि, 'अङ्गारासिं' खदिराङ्गापुञ्जं 'न्वलिं' ज्वालाङ्गुलं तथा सह ज्योतिषा—उद्योतेन चतुष्ट इति सज्योतिर्भूमिः,

तेनोपमा यस्याः सा तदुपमा तामङ्गारसन्निभां भूमिमामकमन्तस्ते नारका दन्दह्यमानाः 'करुणं' दीनं 'स्तनन्ति' आक्रन्दन्ति, तत्र बाद-
 राशेरभावाचदुपमां भूमिमित्युक्तम्, एतदपि दिग्दर्शिनार्थमुक्तम्, अन्यथा नारकतापस्येहत्याग्निना नोपमा घटते, ते च नारका महा-
 नगरदाहाधिकेन तापेन दह्यमाना 'अरहस्वरा' प्रकटस्वरा महाशब्दाः सन्तः 'तत्र' तस्मिन्नरकावासे चिरं-अभ्रुतं कालं स्थितिः-अव-
 स्थानं येषां ते तथा, तथाहि-उत्कृष्टतत्त्वयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि जघन्यतो दशवर्षसहस्राणि तिष्ठन्तीति ॥७॥ अपि च- 'जह ते सुता' इत्यादि,
 सुधर्मस्वामी जम्बूस्वामिनं प्रतीदमाह-यथा भगवतेदमाख्यातं यदि 'ते' त्वया श्रुता-श्रवणपथमुपागता 'वैतरणी' नाम क्षारोष्णरुधि-
 राकारजलवाहिनी नदी आभिमुख्येन दुर्गा अभिदुर्गा-दुःखोत्पादिका, तथा-निशितो यथा क्षुरस्तीक्ष्णो भवत्येवं तीक्ष्णानि-शरीराव-
 यवानां कर्तकानि स्रोतांसि यस्याः सा तथा, ते च नारकास्तसाङ्गारसन्निभां भूमिं विहायोदकपिपासवोऽभितप्ताः सन्तस्तापापानोदाया-
 भिपिपिक्षवो वा तां वैतरणीमभिदुर्गां तरन्ति, कथम्भूताः ?-इषुणा-शरेण प्रतोदेनेव चोदिताः-प्रेरिताः शक्तिभिश्च हन्यमानास्तामेव
 भीमां वैतरणीं तरन्ति, वृतीयार्थे सप्तमी ॥८॥ किञ्च-

कीलेहिं विज्झंति असाहुकम्मा, नावं उर्विते सइविप्पहूणा ।

अन्ने तुं सूलाहिं तिसूलियाहिं, दीहाहिं विधूणा अहेकरंति ॥९॥

केसिं च बंधित्तु गले सिलाओ, उदगंसि बोळंति महालयंसि ।

कलत्रुयावाह्य सुम्बुरे य, लोलति पञ्चति अ तरथ अन्ने ॥१०॥

'कीलेरि' इत्यादि, तं च नारकान्त्यन्तधारोष्मेन दुर्गन्धेन वैतरणीजलेनामित्तानायसर्कीलाङ्गुलं नावमुपगच्छतः पूर्वीरूढा 'असा पुरुमान्' परमाधामिच्च 'कीलेपु' रूपेषु विष्यन्ति, ते च विष्यमानाः कलत्रलायमानेन सर्वस्रोतोऽनुयापिना वैतरणीजलेन नटसंज्ञा अपि मुक्ता 'सृत्या विप्ररीणा' अपरगतर्तव्यविवेक्य मयन्ति, अन्ये पुनर्नरकपाल्म नारकः क्रीडतस्ताभष्टासिञ्चलिकाभिः शूलाभिः 'दीपिकाभिः' वायतामिषिञ्चा अधोधूमौ इर्नन्तीति ॥१॥ अपि च- 'केसि च' इत्यादि, केसाधिभारकायां परमाधामिका महतीं शिलं गले बद्ध्या महत्पुदक 'बोभेति' चि निमज्जयन्ति, पुनस्तथाः समाकृष्य वैतरणीनद्याः कलत्रमुक्तावालुकायां दुग्धुरामौ च 'लोलयन्ति' प्रक्रीडावानुच्चयां षण्मन्निव समन्ततो चोलयन्ति, तथा अन्ये 'तत्र' नरकवासे स्वकर्मपाशावपाश्रिताभारकान् सुष्ठके प्रोतकर्मसा पतीन् च 'पचन्ति' - मर्जयन्तीति ॥१०॥ तथा—

आसूरिय नाम महाभिताव, अधतम बुष्पतर महत ।

उड्ड अहेअ तिरिय दिसासु, समाहिओ जतयऽगणी क्षियाई ॥११॥

जंसी गुहाप जल्लेणऽतिउहे, अविजाणओ हज्जइ लुत्तपणो ।

सया य कल्लुण पुण घम्मठाण, गाढोवणीय अतिबुक्खधम्म ॥१२॥

‘आह्वरियं’ इत्यादि, न विद्यते सूर्यो यस्मिन् सः अह्वर्यो-नरको बहलान्धकारः कुम्भिकाकृतिः सर्व एव वा नरकावासोऽह्वर्य इति व्यपदिश्यते, तमेवम्भूतं महाभितापम् अन्धतमसं ‘दुष्प्रतरं’ दुरुत्तरं ‘महान्तं’ विशालं नरकं महापापोदयाद्ब्रजन्ति, तत्र च नरके ऊर्ध्व-मद्यस्तिर्यक् सर्वतः ‘समाहितः’ सम्यगाहितो व्यवस्थापितोऽग्निज्वलतीति, पृथ्वते च ‘समूसिओ जत्थैऽगणी श्लियाई’ यत्र नरके सम्य-गूर्ध्वं श्रितः-समुच्छित्तोऽग्निः प्रज्वलति तं तथाभूतं नरकं वराका ब्रजन्ति इति ॥११॥ किञ्चान्यत्-‘जंसि गुहाए’ इत्यादि, ‘यस्मिन्’ नरकेऽतिगतोऽसुमान् ‘गुहाया’मित्युष्ट्रिकाकृतौ नरके प्रवेशितो ‘ज्वलने’ अग्नौ ‘अतिवृत्तः’ अतिगतो वेदनाभिभूतत्वात् स्वकृतं दुश्चरितमजानन् ‘लुप्तप्रज्ञः’ अपगतावधिविवेको इन्दह्यते, तथा ‘सदा’ सर्वकालं पुनः करुणप्रायं कृत्स्नं वा ‘धर्मस्थानम्’ उष्णस्थानं तापस्थानमित्यर्थः, ‘गाढं’ति अत्यर्थम् ‘उपनीतं’ दौकितं दुष्कृतकर्मकारिणां यत् स्थानं तत्रै ब्रजन्ति, पुनरपि तदेव विशिनष्टि-अतिदुःखरूपो धर्मः-स्वभावो यस्मिन्निति, इदमुक्तं भवति-अक्षिनिमेषमात्रमपि कालं न तत्र दुःखस्य विश्राम इति, तदुक्तम्-“अच्छि-णिमीलणमेत गत्थि सुहं दुक्खमेव पडिबद्धं । णिए णेरइयाणं अहोणिसं” पञ्चमाणाणं ॥१॥” ॥१२॥ अपि च-

चत्तारि अगणीओ समारभित्ता, जहिं कूरकम्माऽभितविति बालं ।

ते तत्थ चिट्ठत्तऽभितप्पमाणा, मच्छा व जीवंतुवजोत्तिपत्ता ॥१३॥

सा. १ जाज्वलं प्र० । २ पच्यते प्र० । ३ कुच्छ आ । सा ४ अक्षिनिमीलणमात्र नास्ति सुख दुःखमेव प्रतिबद्ध । निरये नैरायिमाणा अहर्निशा पच्य-

सतच्छृणु नाम महाहिताव, ते नारया जलय असाष्टुकम्मा ।

दृश्येहि पापहि य वधिऊण, फलग व सच्छ्रति कुहाढहरया ॥१४॥

‘चचारि’ इत्यादि, वतसुष्वपि दिशु चतुरोऽपीन् ‘समारम्य’ प्रज्वाल्य ‘यत्र’ यस्मिन्नकवासे ‘भूरकर्मणि’ नरकपाला आमि
मुख्येनात्यर्थं तापयन्ति-मट्टिव्रतयचन्ति ‘बाल्म्य’ अत्र नारकं पूर्वकृतदुश्चरितं ते तु नारकजीवा एवम् ‘अमितप्यमानाः’ क्वदर्थ्यमानाः
स्वकर्मनिगठितास्तत्रैव ग्रभृतं काल महादुःखाकुले नरके विष्टन्ति, दद्यान्तमाह-यथा जीवन्तो ‘मत्स्या’ मीना ‘उफल्पोतिः’ अग्रे समीपे
प्राप्ताः परबन्धत्वादप्यत्र गन्तुमसमर्थास्तत्रैव विष्टन्ति, एव नारका अपि, मत्स्यानां तापासहिष्णुत्वाद्भावत्यन्तं दुःखमृत्युदण्ड इत्यतस्त
दुःखरूपमिति ॥१३॥ किञ्चान्यत्-‘संतच्छ्रमं’ इत्यादि, सम्-एकीभावेन वक्ष्य सन्तद्वक्ष्य, नामशब्दः सम्भावनायां, यदेतत्संतद्वक्ष्य
तत्सर्वेषां प्राणिनां ‘महामितायं’ महादुःखोत्पादकमित्येवं सम्भाव्यते, येषं वताः किमित्याह-ते ‘नारका’ नरकपाला ‘यत्र’ नरकावासे
स्वमवनादागता ‘असाष्टुकर्मणि’ कूरकर्मणिो निरसुकम्पाः ‘अरारहस्ताः’ परदुष्पाणयस्वाभारकानत्राणान् इत्सै पादैश्च ‘षष्टुधा’ संयम्य
‘फलकमिव’ अष्टदशकलमिव ‘वस्तुयन्ति’ तदूर्ध्वान्ति छिन्दन्तीत्यर्थः ॥१४॥ अपि च—

रुहिरे पुणो वञ्चसमुस्सिअगे, भिन्नुचमगे वरिवचयंता ।

पयति ण णेरइए फुरते, सजीवमच्छे व अयोक्वच्छे ॥१५॥

नो चैव ते तस्य मसीभवंति, ण मिज्जती तिव्वभिवेयणाए ।

तमाणुभागं अणुवेदयंता, दुक्खंति दुक्खी इह दुक्खडेणं ॥१६॥

‘रुहिरे पुणो’ इत्यादि, ते परमाधार्मिकास्तान्नाकारान् स्वकीये रुधिरे तप्तकवल्यां प्रक्षिप्ते पुनः पचन्ति, वर्चःप्रधानानि समु-
च्छित्तान्यन्त्राण्यङ्गानि वा येषां ते तथा तान् भिन्नं-चूर्णितम् उत्तमाङ्गं-शिरो येषां ते तथा तानिति, कथं पचन्तीत्याह-‘परिवर्तयन्तः’
उत्तानानवाङ्मुखान् वा कुर्वन्तः णमिति वाक्यालङ्कारे तान्-‘स्फुरत’ इतश्चेतश्च विह्वलमात्मानं निर्क्षिपतः सजीवमत्स्यानिवायसकव-
ल्यामिति ॥१५॥ तथा ‘नो चैव’ इत्यादि, ते च नारका एवं बहुशः पच्यमाना अपि ‘नो’ नैव ‘त्र’ नरके पाके वा नरकानुभावे वा
सति ‘मयीभवन्ति’ नैव भस्मसाद्भवन्ति, तथा तत्तीव्राभिवेदनया नापरमग्निप्रक्षिप्तमत्स्यादिकमप्यस्ति यन्मीयते-उपमीयते, अनन्यस-
दृशी तीव्रां वेदनां वाचामगोचरामनुभवन्तीत्यर्थः, यदि वा-तीव्राभिवेदनयाऽप्यननुभूतस्वकृतकर्मत्वान्न म्रियन्त इति, प्रभूतमपि कालं
यावत्तत्तादृशं शीतोष्णवेदनाजनितं तथा दहनच्छेदनभेदनतक्षणत्रिशूलारोपणकुम्भीपाकशाल्मल्यारोहणादिकं परधार्मिकजनितं परस्पररो-
दीरणनिष्पादितं च ‘अनुभागं’ कर्मणां विपाकम् ‘अनुवेदयन्तः’ समनुवेदयन्तः समनुभवन्तस्तिष्ठन्ति, तथा स्वकृतेन ‘दुष्कृतेन’ हिंसा-
दिनाऽष्टादशपापस्थानरूपेण सततोदीर्णदुःखेन दुःखिनो ‘दुःखयन्ति’ पीडयन्ते, नाक्षिनिमेपमपि कालं दुःखेन सुच्यन्त इति ॥१६॥

किञ्चान्यत्—

तहिं च ते लोलुणसंपगाढे, गाढं सुतत्तं अगणिं वयंति ।

पाणेहि णं पाव विओजयंति, तं भे पवक्खामि जहातेहेणं ।
दंडेहिं तत्था सरयंति बाला, सव्वेहिं दंडेहिं पुराकएहिं ॥१९॥
ते हम्ममाणा णरगे पंडंति, पुत्ते दुरुवस्स महभितावे ।
ते तत्थ चिट्ठंति दुरुवभववी, तुट्ठंति कम्मोवगया किमीहिं ॥२०॥

‘पाणेहि णं’ इत्यादि, ‘णमिति’ वाक्यालङ्कारे, ‘प्राणैः’ शरीरेन्द्रियादिभिस्ते ‘पापाः’ पापकर्माणो नरकपाला ‘वियोजयन्ति’ शरीरावयवानां पाटनादिभिः प्रकरोर्विकर्तनादवयवान् विश्लेषयन्ति, किमर्थमेवं ते कुर्वन्तीत्याह—‘तद्’ दुःखकारणं ‘भे’ युष्माकं ‘प्रव-
क्ष्यामि याथातथ्येन’ अवितर्थां प्रतिपादयामीति, दण्डयन्ति—पीडामुत्पादयन्तीति दण्डा—दुःखविशेषास्तेनरकाणामापादितैः ‘बाला’
निर्विवेका नरकपालाः पूर्वकृतं स्मारयन्ति, तद्यथा—तदा हृष्टस्त्वं खादसि समुत्कृत्योत्कृत्य प्राणिनां मांसं तथा पिबसि तद्रसं मद्यं च
गच्छसि परदारान्, साम्प्रतं तद्विपाकापादितेन कर्मणाऽभितप्यमानः किमेवं राट्टीपीत्येवं सर्वैः पुराकृतैः ‘दण्डैः’ दुःखविशेषैः स्मार-
यन्तस्तौदृशभूतमेव दुःखविशेषमुत्पादयन्तो नरकपालाः पीडयन्तीति ॥१९॥ किञ्च—‘ते हम्ममाणा’ इत्यादि, ‘ते’ वराका नारका
‘हन्यमानाः’ ताड्यमाना नरकपालेभ्यो नष्टा अन्यस्मिन् घोरतरे ‘नरके’ नरकैकदेशे ‘पतन्ति’ गच्छन्ति, किम्भूते नरके?—‘पूर्णे’ भूते
दुष्टं रूपं यस्य तद्दूरूपं—विष्ठासृग्मांसादिकल्मलं तस्य भूते तथा ‘महाभिताये’ अतिसन्तापोपेते ‘ते’ नारकाः स्वकर्मावबद्धाः ‘तत्र’

इते नरके 'रूपमधिषा' अह्वान्यादिमधकाः प्रभृतं कालं यावच्छिद्यन्ति, तथा 'कृमिभिः' नरकपालापादितै परस्परकृतैश्च 'स्वकर्मोपमता' स्वकर्मदोषिताः 'तुषन्ते' व्यथ्यन्ते इति । तथा चागमः—“छट्टीसधमासु णं पुठवीसु नेरइया पेह महताम लोहिकुपुरुयाइ विउविषा अकममसस कार्यं समतुरंगेमाणा समतुरंगेमाणा अणुघायमाणा अणुघायमाणा चिहति” ॥२०॥ किञ्चान्यत्—

सया कसिण पुण घम्मठाण, गाढोवणीय अतिबुयस्वधम्म ।
अडूसु पक्खिप्प विहेसु देह, वेहेण सीसं सेऽभितावयति ॥२१॥
छिंदति धालस्स सुणेण नंक्क, उट्टेवि छिंदति दुवेवि कण्णे ।
जिब्भ विणिक्कत्तस विहरिथिमित्त, तिक्खाहिं सुलाहिऽभितावयति ॥२२॥

‘सया कसिणं’ इत्यादि, ‘सवा’ सर्वकाल ‘कृत्स्नं’ संपूर्णं पुनः तत्र नरके ‘धर्मप्रधान’ उष्णप्रधान स्थिति—स्थानं नारकाणां भवति, तत्र हि प्रलयविरिकार्थिना धावादीनामत्यन्तोष्णरूपत्वात्, तत्र इदौ—निषघनिकाधितावस्थैः कर्मभिनारिकाणाम् ‘उपनीत’ दौकित्त, पुनरपि विश्विनष्टि—अतीव दुःखम्—असातावेदनीयं धर्म—स्वभावो यस्य तद्यथा तस्मिन्धैवविधे म्याने स्थितोऽनुमान् ‘अन्दुपु’ निगडपु देहं विहत्य प्रक्षिप्य च तथा शिरस्र ‘से’ तस्य नारकस्य ‘वेधेन’ रघोत्यादनेनामितापयन्ति कीलकं च सर्वाप्यप्यङ्गानि वितत्य धर्मघत् कीलयन्ति इति ॥२१॥ अपि च—‘छिदति धालस्स’ इत्यादि, ते परमाधार्मिकाः पूर्वदुश्चरितानि स्मारयित्वा ‘पालस्य’ अतस्य—

१ मीढि का । ख । पट्टकसन्तो पृष्णोनेऽपि च अतिमहगिठ एतदुत्पुङ्गाणि विष्णुर्न कायेनस्य का ४ अनुदन्कमामरिणप्यगित । ३ बह. प्र. भा ।
४ एकाचरले प्र । ५ विहन्तु यो विहन्त इ । ६ यायं भा । ७ पतिपदमिति का. विकारमिति इ । ८ ‘मिताय. भा. ।

निर्विकस्य प्रायशः सर्वदा वेदनासमुद्घातोपगतस्य क्षुरत्रेण नासिकां छिन्दन्ति तथौष्ठावपि द्वावपि कर्णौ छिन्दन्ति, तथा मध्य-
मांसरसाभिलिप्तोर्मृषाभाषिणो जिह्वां वितस्तिमात्रामाक्षिप्य तीक्ष्णाभिः 'अभितापयन्ति' अपनयन्ति इति ॥२२॥ तथा—

ते तिप्पमाणा तलसंपुंडव, राइंदिय तत्थ थणांति बाला ।

गलंति ते सोणिअपूयंसं, पज्जोइया खारपइच्चियंग्गा ॥२३॥

जइ ते सुता लोहितपूअपाई, बालागणी तेअगुणा परेणं ।

कुम्भी महंताहियपोरसीया, समूसिता लोहियपूयपुण्णा ॥२४॥

'तेतिप्पमाणा' इत्यादि, 'ते' छिन्ननासिकोष्ठजिह्वाः सन्तः शोणितं 'तिप्यमानाः' क्षरन्तो यत्र-यस्मिन् प्रदेशे रात्रिदिनं गमयन्ति, तत्र 'बाला' अज्ञाः 'तालसम्पुटा इव' पवनेरितशुष्कतालपत्रसंचया इव सदा 'स्तनन्ति' दीर्घविस्वरमाक्रन्दन्तस्तिष्ठन्ति तथा 'प्रद्योतिता' वह्निना ज्वलिताः तथा क्षारेण ग्रदिग्धाङ्गाः शोणितं पूयं मांसं चाहर्निशं गलन्तीति ॥२३॥ किञ्च-'जइ ते' इत्यादि, पुनरपि सुधर्म-स्वामी जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य भगवद्भचनमाविष्करोति-यदि 'ते'-त्वया, 'श्रुता'-आकर्णिता, लोहितं-रुधिरं पूयं-रुधिरमेव पक्वं ते द्वे अपि पक्वतु शीलं धंस्यां सा लोहितपूयपाचिनी-कुम्भी, तामेव विशिनष्टि-'बालः' अभिनवः प्रत्यग्रोऽद्यिस्तेन तेजः-अभितापः

१ °माकृष्य आ इ । २ अतिपातयति आ इ । ३ °पुडव आ इ । ४ °पुइं आ इ । ५ °विया आ. इ । ६ °पतच्छित्त इ. । ७ °पोरसीया आ ।

°पोरसीया इ । सा ८ स्तनन्तो प्र०, आ । ९ समाकर्णिता आ । १० यस्या आ ।

स एव गुणो यस्याः सा धाराभितेजोगुणा 'परेण' प्रकर्षेण तत्त्वत्यर्थः, पुनरपि तस्या एव विशेषणं 'महती' बृहत्तरा 'अहियपोरुसीये'ति पुल्यप्रमाणाधिका 'समुधिष्ठता' उष्ट्रिकाकठिरुर्ध्वं व्यवस्थिता लोहितेन पूयेन च पूर्णा, सैवम्भूषा कुम्भी समन्ततोऽग्निना प्रज्वलित्वा स्त्रीषु वीमत्सदर्शनेति ॥२४॥ तासु च यत्किञ्चन ते सर्वश्रियतुमाह—

पत्रिस्वप्प तासु पययति बाले, अहस्सरे ते कळुणे रसते ।

तण्हाइया ते तउतवतत्त, पच्चिज्जमार्णाऽहत्तर रसंति ॥२५॥

अप्येण अप्य इह वचइत्ता, भवाहमे पुव्वसते सहस्से ।

चिट्ठति तस्या वट्टुकूक्कम्मा, जहा कंढ कम्म तहासि मारे ॥२६॥

समच्चिणित्ता कळुस अणज्जा, इट्ठेहि कतेहि य विप्पट्टुणा ।

ते दुब्बिग्गधे कसिणे य फासे, कम्मोवग्गा कुणिसे आवसति ॥२७॥

त्तियेमि ॥ इति निरयविमत्तिप पढमो उद्देशो समत्तो ॥ (गाथाय० ३३६)

१ पक्षिर्घोष ति अट् लोकोत्थे ति इ । २ स्या अ । ३ मण्य भा । ४ बहस्सलं अ महस्सरे इ । ५ बहत्तरं भा इ । ६ अहे कम्म भा इति कम्मे इ । ७ अट्टुत्ते इ ।

'पक्वेषु' इत्यादि, 'तासु' प्रत्यग्राशिप्रदीप्तासु लोहितपूयशरीरावयवकिल्बिषपूर्णासु दुर्गन्धासु च 'बालान्' नारकांस्त्राणरहितान् आर्तस्व-
 रान् करुण-दीनं रसतः प्रक्षिप्य प्रपचन्ति, 'ते च' नारकास्तथा कदर्थ्यमाना विरसमाक्रन्दन्तस्तृडार्ताः सलिलं प्रार्थयन्तो मधं ते अतीव
 प्रियमासीदित्येवं स्मारयित्वा तंसें पाययन्ते, ते च तप्तं त्रपु पाययमाना आर्ततर 'रसन्ति' रारटन्तीति ॥२५॥ उद्देशकार्थोपसंहारार्थ-
 माह-'अप्येण' इत्यादि, 'इह' अस्मिन्मनुष्यभवे 'आत्मना' परवञ्चनप्रवृत्तेन स्वत एव परमार्थत आत्मानं वञ्चयित्वा 'अल्पेन' स्तोकेन
 परोपघातमुखेनात्मानं वञ्चयित्वा बहुशो भवानां मध्ये अधमा भवाधमाः-मत्स्यबन्धुब्धकादीनां भवास्तान् पूर्वजन्मसु शतसहस्रशः
 समनुभूय तेषु भवेपु विपयोन्मुखतया सुकृतपराङ्मुखत्वेन चावाप्य महाघोरातिदारुणं नरकावासं 'तत्र' तस्मिन्मनुष्याः 'क्रूरकर्माणः'
 परस्परतो दुःखसुदीरयन्तः प्रभृतं कालं यावत्तिष्ठन्ति, अत्र कारणमाह-'यथा' पूर्वजन्मसु यादृग्भूतेनाध्यवसायेन जघन्यजघन्यतरादिना
 कृतानि कर्माणि 'तथा' तेनैव प्रकारेण 'से' तस्य नारकजन्तोः 'भारा' वेदनाः प्रादुर्भवन्ति स्वतः परत उभयतो वेति, तथाहि-मांसादाः
 स्वमांसान्येवाग्निना प्रताप्य भक्षयन्ते, तथा मांसरसपायिनो निजपूयरुधिराणि तप्तत्रपूणि च पाययन्ते, तथा मत्स्यघातकबुधकादयस्त-
 धैव छिद्यन्ते भिद्यन्ते यावन्मार्थन्त इति, तथाऽनृतभाषिणां तत्स्मारयित्वा जिह्वाश्चेच्छिद्यन्ते, (ग्रन्थाग्रम् ४०००) तथा पूर्वजन्मनि पर-
 कीयद्रव्यापहारिणामङ्गोपाङ्गान्यपह्नियन्ते तथा पारदारिकाणां वृषणच्छेदः शाल्मल्युपगूहनादि च ते कार्यन्ते एवं महापरिग्रहारम्भवतां
 क्रोधमानमायालोभिनां च जन्मांतरस्वकृतक्रोधादिदुष्कृतस्मरणेन तादृग्विधमेव दुःखसुत्पाद्यते, इति कृत्वा सुष्टूच्यते यथा वृत्तं कर्म
 तादृग्भूत एव तेषां तत्कर्मविपाकापादितो भार इति ॥२६॥ किञ्चान्यत्-'समज्जिणित्ता' इत्यादि, अनार्या अनार्यकर्मकारित्वाद्धिसानृ-

तस्तेयादिभिराश्वद्वारा 'कल्प' पापं 'समन्वय' अशुभकर्मोपचयं कृत्वा 'ते' कूरकर्माणो 'दुरभिगधे' नरके आवसन्तीति संदृष्ट्वा, किं-
 म्भूता' !—'इष्टः' श्रद्धादिभिर्बिषयैः 'कर्मनीयैः' कान्तैर्विषयैः प्रकर्षेण हीना विप्रशुक्ता नरके वसन्ति, यदि वा—यदर्थं कल्पे समर्जयन्ति
 तर्मात्वापुत्रकृत्प्रादिभिः कान्तैश्च विषयैर्विप्रशुक्ता एकाकिनस्ते 'दुरभिगधे' कुचितकलेवराविश्रायिनि नरके 'कृत्स्ने' संपूर्णेऽत्यन्ताशुभ
 स्वर्गे एकान्तोद्वेजनीयेऽशुभकर्मोपगताः 'कुषिमे' चि मांसपेक्षीरुधिरपूयाश्चक्रिप्सकम्मलाङ्गले सर्षमिष्याघमे भीमत्सदर्शने इहाशरवा
 क्रन्दन कष्ट मा तावदित्यादिशब्दबधिरदिगन्तराले परमाघमे नरकवासे आ—समन्ताबुक्तदृष्टयस्त्रिभुत्सागरोपमाणि यावद्यस्यां वा
 नरकशुधिष्यां यावदायुस्तावद् 'वसन्ति' तिष्ठन्ति, इति परिसमास्यर्थे, ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥२७॥ इति नरकविमर्के प्रथमोऽश्वकः समाप्तः॥

अथ पञ्चमाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशक प्रारम्भ्यते ।

उक्तः प्रथमोऽश्वकः, साम्प्रत द्वितीयः समारम्भ्यते—अस्य धायमभिसम्बन्धः, इहानन्तरोऽश्वके यैः कर्मभिर्जन्तवो नरकेपूत्यपन्ते
 यादगत्रस्याम् मरन्त्येवत्प्रतिपादितम्, इहापि विशिष्टतरं तदेव प्रतिपाद्यते, इत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्योऽश्वकस्य ध्यानुगमे अस्व
 स्त्रितादिगुणोपेत सश्रुधारणीय, तद्यदम्—

अहावरं सासयदुक्खधम्मं, तं भे पवक्खामि जहातहेणं ।
 बाला जहा दुक्कडकम्मकारी, वेदंति कम्ममाइं पुरेकडाइं ॥१॥
 हत्थेहि पाएहि य बांधिऊणं, उदरं विकत्तंति खुरासिएहिं ।
 गिण्हित्तु बालस्स विहँत्तु देहं, वद्धं थिरं पिट्ततो उद्धरंति ॥२॥

‘अहावरं’ इत्यादि, ‘अथ’ इत्यानन्तर्ये ‘अपरम्’ इत्युक्तादन्यद्वक्ष्यामीत्युत्तरेण सम्वन्धः, शश्वद्भवतीति शाश्वतं-यावदायुस्तच्च तदुःखं च शाश्वतदुःखं तद्धर्मः-स्वभावो यस्मिन् यस्य वा नरकस्य स तथा तम्, एवम्भूतं नित्यदुःखस्वभावमक्षिनिमेपमपि कालमविद्यमानसुखलेशं ‘याथातथ्येन’ यथा व्यवस्थितं तथैव कथयामि, नात्रोपचारोऽर्थवादो वा विद्यत इत्यर्थः, ‘बालाः’ परमार्थमजानाना विषयसुखलिप्सवः साम्प्रतेक्षिणः कर्मविपाकमनपेक्षमाणा ‘यथा’ येन प्रकारेण दुष्टं कृतं दुष्कृतं तदेव कर्म-अनुष्ठानं तेन वा दुष्कृतेन कर्म-ज्ञानावराणादिकं तद्दुष्कृतकर्म तत्कर्तुं शीलं येषां ते दुष्कृतकर्मकारिणः त एवम्भूताः ‘पुराकृतानि’ जन्मान्तरार्जितानि कर्माणि यथा वेदयन्ति तथा कथयिष्यामीति ॥१॥ यथाप्रतिज्ञातमाह-‘हत्थेहि’ इत्यादि, परमाधार्मिकास्तथाविधकर्मोदयात् क्रीडायमानाः तान्नाकान् हस्तेषु पादेषु बद्ध्वा उदरं ‘धुरासिभिः’ नानाविधैरायुधविशेषैः ‘विकर्तयन्ति’ विदारयन्ति, तथा परस्य ‘बालस्येवाकिञ्चित्करत्वाद्बालस्य लक्षुटादिभिर्विबिधं ‘हतं’ पीडितं देहं गृहीत्वा ‘वध्मं’ चर्मशकलं ‘स्थिरं’ बलवत् ‘पृष्ठतः’ पृष्ठदेशे ‘उद्धरन्ति’ विकर्तयन्त्येवमग्रतः पार्श्वतश्चेति ॥२॥ अपि च-

१ पावई आ । २ विगं आ । ३ विहव आ, विमित्तु इ । ४ वा वालं आ. इ. ।

धातु पकचति य मूलतो से, धूल वियास मुधे आढहति ।
 रहसि जुच सरयति बाल, आरुस्स विज्झति तुदेण पिट्ठे ॥३॥
 अयव तच जलिय सजोइ, तज्जवम भूमिमणुक्कमता ।

ते ढज्झमाणा कळुण यणति, उसुचोइया तचजुगेसु जुत्ता ॥४॥

‘धातु पकचति’ इत्यादि, ‘से’ तस्य नारकस्य तिसृषु नरकशुषिषीषु परमाषाभिका अपरनारकाश्च अपस्तनचत्सृषु चापरनारका एव
 मूलत आरम्य गान् ‘प्रकर्त्तयन्ति’ छिन्दन्ति तथा ‘मुधे’ विक्राञ्च कृत्वा ‘स्यूलं’ इहणसायोगोलादिकं प्रक्षिपन्त आ-समन्ताद्दहन्ति ।
 तथा ‘रहसि’ एव्यक्त्वि ‘युक्तम्’ उपपन्न युक्तियुक्त स्वकृतवेदानारूपं क्लृप्तधन्मान्तरानुष्ठानं तं ‘बालम्’ अर्धं नारकं सारयन्ति,
 तथा-तत्रपुपानावसर मयपस्त्वमासीत्तथा स्वर्मासमञ्जणावसरे पिद्धिताशी त्वमासीरित्येव दुःखानुरूपमनुष्ठानं सारयन्तः क्वदर्थय-
 न्ति, तथा-निष्कारणमेव ‘आरुष्य’ कोप कृत्वा प्रतोबादिना घृष्टदेशे च नारकं परवन्न विध्यन्तीति ॥३॥ तथा-‘अय व’ इत्यादि, तथा
 योगोत्समभिमर्शं ज्वलितन्योतिर्भूतां तदवरूपां तदुपमां वा भूमिम् ‘अनुक्रामन्तां’ तां ज्वलितां भूमिं गच्छन्तस्ते दक्षमानाः ‘कल्प’
 दीन-चिखरं ‘स्तनन्ति’ राटन्ति तथा तेषु युक्ता गलिपलीवर्वा इव श्रुणा प्रतोबादिरूपेण विध्यमानाः स्तनन्तीति ॥४॥ अन्यथ-
 धाला धला भूमिमणुक्कमता, पविज्जल लोहपह च तत्त ।

जंसीऽभिदुगंसि पवज्जमाणा, पेसेव दंडेहिं पुराकरंति ॥५॥
 ते संपगाढंसि पवज्जमाणा, सिलाहि हम्मंति निपातिणीहिं ।
 संतावणी नाम चिरद्धितीया, संतप्पती जत्थ असाहुक्कम्मा ॥६॥

‘बाला बला’ इत्यादि, ‘बाला’ निर्विवेकिनः प्रज्वलितलोहपथमिव तप्तां भुवं ‘पविज्जलं’ति रुधिरपूर्यादिना पिच्छलां बलादनिच्छ-
 न्तः ‘अनुक्रम्यमाणाः’ प्रेर्यमाणा विरसमारसन्ति, तथा ‘यस्मिन्’ अभिदुगं कुम्भीशाल्मल्यादौ प्रपद्यमाना नरकपालचोदिता न सम्ब-
 ग्गच्छन्ति, ततस्ते कुपिताः परमाधार्मिकाः ‘प्रेष्यानिव’ कर्मकरानिव बलीवर्दवद्वा दण्डैर्हत्वा प्रतोदनेन प्रतुद्य ‘पुरतः’ अग्रतः कुर्वन्ति,
 न ते स्वेच्छया गन्तुं स्थातुं वा लभन्त इति ॥५॥ किञ्च—‘ते संपगाढंसि’ इत्यादि, ‘ते’ नारकाः ‘सम्प्रगाढ’मिति बह्वेदनमसह्यं नरकं
 मार्गं वा प्रपद्यमाना गन्तुं स्थातुं वा तत्राश्वनुवन्तोऽभिमुखपातिनीभिः शिलाभिरसुरैर्हन्यन्ते, तथा सन्तापयतीति सन्तापनी-कुम्भी सा
 च चिरस्थितिका तद्गतोऽसुमान् प्रभूतं कालं यावदतिवेदनाग्रस्त आस्ते यत्र च ‘सन्तप्यते’ पीड्यतेऽत्यर्थम् ‘असाधुकर्मा’ जन्मान्तरकृ-
 ताशुभानुष्ठान इति ॥६॥ तथा—

कंदूसु पक्खिप्प पयंति बालं, ततोवि दड्ढा पुण उप्पयंति ।
 ते उड्ढकाएहिं पवज्जमाणा, अवेरेहिं खजंति सणप्फएहिं ॥७॥

१ प्रतोदेन आ । २ अप्रतोऽप्रत आ ।

समूसिय नाम विभूमठाण, ज सोयतत्ता कळुण थणति ।

'कंदु पमिप्य' इत्यादि, व 'बाल' वराक नारकं कन्दुपु प्रथिप्य नरकपालाः पचन्ति, वताः पाकस्थानात् ते दक्षमानाभ्यणक्ता इव मृग्यमाना ऊर्षं पतन्त्युत्पन्ति, ते च ऊर्ष्वमुत्पत्त्वा 'उष्ट्रध्वजि'ति द्रोमिः काकैर्वक्रियैः 'प्रखाद्यमाना' मस्यमाणा अन्यतो नद्याः मन्तोश्चर 'मण्णण्हि'ति मिहव्याप्रादिभिः 'द्यायन्ते' मस्यन्ते इति ॥७॥ किञ्च--'समूसिय नाम' इत्यादि, सम्यगुच्छिन्न-धितिका इति, नामप्रच्यः मग्मावनायां, मग्माव्यन्ते एषविधानि नरकेषु यातनास्थानानि, विद्युमस्य-अग्नेः स्थान विद्युमस्थानं यत्प्राप्य क्षोक-विनशाः 'चरन्' दीन 'स्तनन्ति' आक्रन्दन्तीति, तथा अधःशिर कृत्वा देह च विकल्यायोवत् 'घ्नैः' तच्छेदनादिभिः 'समोसवैति'चि गण्डुय' गण्टयन्ति ॥८॥ अपि च--

अहोसिर कट्टु विगच्छिज्जण, अयव सरथेहिं समोसवैति ॥८॥

समूसिया तथ विसूणियगा, पक्खीहिं खज्जति अओमुहेहिं ।

संजीवणी नाम चिरट्टितीया, जसी पया हम्मइ पावचेया ॥९॥

तिस्साहिं सूलाहिं निवाययति, वैसोगय सावयय व लेद्ध ।

१ यथा गण्डुय इ । २ यथा गण्डुय इ । ३ यथा गण्डुय इ । ४ यथा गण्डुय इ । ५ यथा गण्डुय इ । ६ यथा गण्डुय इ ।

ते सूलविद्धा कलुषं थणंति, एगंतदुक्खं दुहओ गिलाणा ॥१०॥

‘समूसिया’ इत्यादि, ‘तत्र’ नरके स्तम्भादौ ऊर्ध्वबाहवोऽधःशिरसो वा श्र्पाकैर्बस्तवह्छम्बिताः सन्तः ‘विद्धणियंग’त्ति उत्कृत्ताङ्गा अपगतत्वचः पक्षिभिः ‘अयोमुखैः’ वज्रचञ्चुभिः काकगृत्रादिभिर्भक्ष्यन्ते, तदेवं ते नारका नरकपालापादितैः परस्परकृतैः स्वाभाविकैर्ना छिन्ना भिन्नाः कथिता मूर्च्छिताः सन्तो वेदनासमुद्घातगता अपि सन्तो न म्रियन्ते अतो व्यपदिश्यते सञ्जीवनीवत् सञ्जीवनी-जीवितदात्री नरकभूमिः, न तत्र गतः खण्डशङ्खिनोऽपि म्रियते स्वायुषि सतीति, सा च चिरस्थितिकोत्कृष्टतत्त्वयस्त्रिशत् यावत्साग-रोपमाणि, यस्यां च प्राप्ताः प्रजायन्त इति प्रजाः—प्राणिनः पापचेतसो हन्यन्ते मुद्गरादिभिः, नरकानुभावाच्च सुमूर्षवोऽप्यत्यन्तपिष्टा अपि न म्रियन्ते, अपि तु पारद्वन्मिलन्तीति ॥९॥ अपि च—‘तिक्खाहिं’ इत्यादि, पूर्वदुष्कृतकारिणं तीक्ष्णाभिरयोमयीभिः शूलाभिः नरकपाला नारकमतिपातयन्ति, किमिव?—चशमुपगतं श्रापदमिव कालपृष्ठसूकरादिकं स्वातन्त्र्येण लब्ध्वा कदर्थयन्ति, ते नारकाः शूला-दिभिर्विद्धा अपि न म्रियन्ते, केवलं ‘करुणं’ दीनं स्तनन्ति, न च तेषां काश्चिन्नाणायालं तथैकान्तेन ‘उभयतः’ अन्तर्वहिश्च ‘ग्लाना’ अपगतप्रमोदाः सदा दुःखमनुभवन्तीति ॥१०॥ तथा—

सया जलं नाम निहं महंतं, जंसी जलंतो अगणी अंकट्टो ।

चिट्ठंति बंध्हा बहुकूरकम्मा, अरहस्सरा केइ चिरट्ठितीया ॥११॥

सा. १ मभितापयन्ति प्रं । २ कालपृष्ठो मृगमेदे (हैम) । ३ हि आ. । ४ जलता आ. इ. । ५ शकट्टा आ. इ. । ६ तथा आ ।

त्रिया महतीड समारभित्ता, छुम्भति ते त कळुण रसत ।

आवद्वती तस्य असाहुकम्मा, सप्पी जहा पडिय जोइमज्जे ॥१२॥

‘मया उल’ इत्यादि, ‘सदा’ सर्वकाल ‘ज्वलत्’ देदीप्यमानमुष्णरूपत्वात् स्नानमस्ति, निहन्यन्ते प्राणिनः कर्मवशगा यस्मिन् तद्विहस्-आघातम्भानं तथ ‘महत्’ विस्तीर्णं यत्राकाशोऽपिर्बलश्रास्ते, तत्रैवम्भूते स्थाने भवान्तरे बहुकृत्कृतकर्मजस्तद्विपाकापादितेन पापन वदान्निष्ठन्तीति, किम्भूताः !-‘अरहन्वरा’ घृष्टदाकृन्वन्नन्दाः ‘धिरस्थिसिकाः’ प्रभूत्कञ्जलस्थितय इति ॥११॥ तथा-‘त्रिया महतीड’ इत्यादि, महतीधिता गमारम्य नरकपालाः ‘ते’ नारकं, विसं ‘कलम्’ दीनमारसन्त तत्र क्षिपन्ति, स चास्तापुकर्मा ‘तत्र’ तस्यं नितापां गतं सन् ‘आवर्तते’ विलीयते, यथा-‘सर्पिः’ घृत ज्योतिर्मष्य पतितं द्रवीमवत्येवमसावपि विलीयते, न च तथापि भगवतुभावात् प्राणैर्विमुच्यते ॥१२॥ अयमपरो नरकपातनाप्रकार इत्याह—

सदा कसिण पुण घम्मठाण, गाढेवणीय अइदुक्खधम्म ।

इरयेहिं पापहि य धधिजण, सजुव्व ढढेहिं समारभति ॥१३॥

भजति बालस्स वहेण पुंढी, सीसपि भिंदति अबोधणेहिं ।

ते भिन्नदेहा फल्लगव तच्छा, तत्तहिं आराहिं णियोजयति ॥१४॥

‘सया कसिणं’ इत्यादि, ‘सदा’ सर्वकालं ‘कृत्स्नं’ सम्पूर्णं पुनरपरं ‘धर्मस्थानं’ उष्णस्थानं दृढनिश्चयनिकाचित्तावस्थैः कर्मभिः ‘उप-
नीतं’ दौकितमतीव दुःखरूपो धर्मः—स्वभावो यस्मिंस्तदतिदुःखधर्मं तदेवमभूते यातनास्थाने तमत्राणं नारकं हस्तेषु पादेषु च बद्ध्वा
तत्र प्रक्षिपन्ति, तथा तदवस्थमेव शत्रुमिव दण्डैः ‘समारभन्ते’ ताडयन्ति इति ॥१३॥ किञ्च—‘भंजंति बालस्स’ इत्यादि, ‘बालस्य’—चू-
बराकस्य नारकस्य व्यथयतीति व्यथो—ल्लुटादिप्रहारस्तेन पृष्ठं ‘भञ्जयन्ति’ मोटयन्ति, तथा शिरोऽप्ययोमयेन घनेन ‘भिन्दन्ति’—चू-
र्णयन्ति, अपिशब्दादन्यान्यप्यङ्गोपाङ्गानि दुघणयतैश्चूर्णयन्ति ‘ते’ नारका ‘भिन्नदेहाः’ चूर्णिताङ्गोपाङ्गाः फलकमिवोभाभ्यां पार्श्वभिः
क्रकचादिना ‘अवतष्टाः’ तनूकृताः सन्तस्तप्ताभिराराभिः प्रदुघमानास्तप्तत्रुपानादिके कर्मणि ‘विनियोज्यन्ते’ व्यापार्यन्त इति ॥१४॥

किञ्च—

अभिजुंजिया रुह असाहुकम्मा, उसुचोइया हत्थिवहं वहंति ।
एगं दुरुहित्तु दुवे ततो वा, आरुस्स विज्झंति ककाणओ से ॥१५॥
बाला बला भूमिमणुक्कमंता, पविज्जलं कंटेइलं महंतं ।
विवद्धतप्पेहिं विवणचित्ते, समीरिया कोट्टबलिं करंति ॥१६॥

‘अभिजुंजिया’ इत्यादि, रौद्रकर्मण्यपरनारकहननादिके ‘अभियुज्य’ व्यापार्य यदि वा—जन्मान्तरकृतं ‘रौद्रं’ सत्त्वोपघातकार्यम्

‘अभियुज्य’ स्मारयित्वा असाधुनि-अशोभनानि जन्मान्तरकृतानि कर्माणि-अनुष्ठानानि येषां ते तथा तान् ‘इषुचोदितान्’ श्वरामिषा त्पेरितान् हेस्तिवाहं वाहयन्ति नरकपाला’, यथा हस्ती वाहते समारुह एव स्मपि वाहयन्ति, यदि वा-यथा हस्ती महान्त् मारं बह त्पेवं तमपि नारकं वाहयन्ति, उपलक्षणात्स्वादस्योद्गवाहं वाहयन्तीत्याद्यप्यायोज्य, कथं वाहयन्तीति दर्शयति-तस्य नारकस्योपर्येक शौ श्रीन् वा ‘समारुह’ समारोप्य ततस्त वाहयन्ति, अविमारोपेनाषहस्तम् ‘आरुह्य’ क्रोधे कृत्वा प्रतोदादिना ‘विष्यन्ति’ तुदन्ति, ‘से’ तस्य नारकस्य ‘कक्षप्रजो’षि मेर्माणि विष्यन्तीत्यर्थः ॥१५॥ अपि च-‘बाला बला’ इत्यादि, बाला इव बालाः परतन्ना’, पिच्छन्तं रुधिरादिना तथा कृष्टकृद्भ्रं भूमिमनुकामन्तो मन्दगतयो बलात् प्रेर्यन्ते, तथा अन्यान् ‘विषण्यचिषान्’ मूर्च्छ्यैस्तर्पका क्कारान् ‘विषिवम्’ वनेकथा बन्ना ते नरकपालाः ‘समीरिताः’ पापेन कर्मणा बोदितास्ताभारुहान् ‘इहयित्वा’ खण्डयः कृत्वा ‘पॅलि करिति’षि नगरबलिवदितमेतन्न विष्यन्तीत्यर्थः, यदि वा कोडुबलि कुर्वन्तीति ॥१६॥ किञ्च-

धेताल्लिपु नाम महाभिताने, पगायते पञ्चयमतल्लिक्खे ।

हम्मति तँरया बहुकूरकम्मा, पर सहस्साण सुहुत्तगाण ॥१७॥

सवाहिया दुक्कडिणो यणति, अहो य राओ परितप्पमाणा ।

१ इतिक्खु अ १ । स १ मर्माणि २ । १ तान् एषं अ १ । स ४ बलि कुमति इतयेतय विमंतीत्यर्थः अरि य कोडुबलि कुर्वतीति कुर्वति अगार कर्त्त-२० । ५ कुमतीत्यर्थः नपरविक्रयुर्वन्ति अ कुर्वन्ति ककरयमित्युर्वन्तीति इ । ६ तस्य आ ।

एगंतकूडे नरए महंते, कूडेण ततथा विसमे हता उ ॥१८॥

‘वेताल्लिए’ इत्यादि, नामशब्दः सम्भावनायां, सम्भाव्यते एतन्नरकेषु यथाऽन्तरिक्षे ‘महाभितापे’ महादुःखैककोशे एकशिलाघ-
टितो दीर्घः ‘वेयाल्लिए’ चि वैक्रियः परमाधार्मिकनिष्पादितः पर्वतः तत्र तमोरूपत्वात् नरकाणामतो हस्तस्पर्शिकया समारुहन्तो नारका
‘हन्यन्ते’ पीड्यन्ते, बहूनि क्रूराणि जन्मान्तरोपात्तानि कर्माणि येषां ते तथा, सहस्रसंख्यानां मुहूर्तानां परं-प्रकृष्टं कालं, सहस्रशब्द-
स्योपलक्षणार्थत्वात् प्रभूतं कालं हन्यन्त इति यावत् ॥१७॥ तथा ‘संवाहिया’ इत्यादि, सम्-एकीभावेन बाधिताः पीडिता दुष्कृतं-पापं
विद्यते येषां ते दुष्कृतिनो महापापाः ‘अहो’ अहनि तथा रात्रौ च ‘परितप्यमाना’ अतिदुःखेन पीड्यमानाः सन्तः करुणं-दीनं ‘स्त-
नन्ति’ आक्रन्दन्ति, तथैकान्तेन ‘कूटानि’ दुःखोत्पत्तिस्थानानि यस्मिन् स तथा तस्मिन् एवम्भूते नरके ‘महति’ विस्तीर्णे पतिताः
प्राणिनः तेन च कूटेन गलयन्त्रपाशादिना पापाणसमूहलक्षणेन वा ‘तत्र’ तस्मिन् विषमे हताः तुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् स्तनन्त्येव
केवलमिति ॥१८॥ अपि च—

भंजति णं पुव्वमरी सरोसं, समुगरे ते सुसले गहेतुं ।

ते भिन्नदेहा रुहिरं वसंता, ओमुद्धगा धरणितले पंडंति ॥१९॥

अणासिया नाम महासियाला, पागब्भिणो तंतथ सयायकोवा ।

१ °कथे कायत एकं आ. इ. । २ °रोहन्तो आ । ३ पगब्भिं आ इ । ४ जत्थ आ ।

स्वप्नति तस्या वदुक्कृत्कम्मा, अवूरगा सकलियाहि वद्धा ॥२०॥

‘मंभति गं’ इत्यादि, ‘गम्’ इति वाक्यालङ्कारे, पूर्वमस्य इवारयो जन्मान्तरेवैरिण इव परमाधार्मिका यदि वा-जन्मान्तरापक्कारिणो नारका अपरेपामङ्गानि ‘सरोपं’ सक्रेपं समुद्रगणि सुसलानि गृहीत्वा ‘मञ्जन्ति’ गाढप्रहारैरामर्दयन्ति, ते च नारकात्प्रापरहिता’ मृद्व्र प्रहौरिषिषदेहा रुधिरसुद्वमन्चोऽधोमुखा घणितले पतन्तीति ॥१९॥ किञ्च-‘अजासिया’ इत्यादि, महादेहप्रमाणा महान्त मृगाला नरकपालविभ्रुर्विवा ‘अनश्रिता’ पुमुश्रिताः, नामशब्द-सम्भावनायां, सम्भाव्यत एतन्नरकपुं, ‘अविप्रगल्भिता’ अतिष्टया रौद्ररूपा निर्भयाः ‘क्व’ तेषु नरकेषु सम्भवन्ति ‘सदावकोषा’ नित्यशुक्तिः तैरेवमृतैः मृगालादिभिस्तत्र व्यवस्थिता जन्मान्तरकृत्वदुक्करकर्माणं मृद्वलादिभिर्बद्धा अयोमयनिगढनिगडिता ‘अवूरगा’ परस्परसमीपवर्तिनो ‘मक्ष्यन्ते’ सुषुब्ध्या खोपन्त इति ॥२०॥ अपि च-

सयाजला नाम नदी मिदुग्गा, पविञ्जल लोहविलीणतत्ता ।

जसी मिदुग्गसि पवज्जमाणा, एगायऽताणुक्कमण करेति ॥२१॥

एयाइ फासाइ फुसति वाल, निरतर तस्य चिरद्वितीय ।

ण इम्ममाणस्स उ होइ ताण, एगो सय पच्चणुहोइ दुक्ख ॥२२॥

‘सयाजला’ इत्यादि, सदा-सर्वकाल, जलम्-उदकं यस्यां सा तथा सदाजलाभिधाना वा ‘नदी’ सरित् ‘अभिदुर्गा’ अलिविपमा

प्रकर्षेण विविधमत्युष्णं क्षारपूररुधिराविलं जलं यस्यां सा प्रविजला यदि वा 'पविजले'ति रुधिराविलत्वात् पिच्छिला, विस्तीर्णगम्भी-
 रजला वा अथवा प्रदीप्तजला वा, एतदेव दर्शयति-अग्निना तप्तं सत् 'विलीनं' द्रवतां गतं यल्लोहम्-अयस्तद्वत्तत्ता, अतितापविलीनलो-
 हसद्वज्जलेत्यर्थः, यस्यां च सदाजलायां अभिदुर्गायां नद्यां प्रपद्यमाना नारकाः 'इंयाय'त्ति एकाकिनोऽत्राणा 'अनुक्रमणं' तस्यां गमनं
 हृष्वनं कुर्वन्तीति ॥२॥ साम्प्रतमुद्देशकार्थमुपसंहरन् पुनरपि नारकाणां दुःखविशेषं दर्शयितुमाह- 'एयाइं फासाइं' इत्यादि, 'एते' अन-
 त्तोद्देशकद्वयाभिहिताः 'स्पर्शाः' दुःखविशेषाः परमाधार्मिकजनिताः परस्परापादिताः स्वाभाविका वेति अतिकटवो रूपरसगंधस्पर्श-
 शब्दाः अत्यंतदुःसहा बालमिव 'बालम्' अशरणं स्पृशन्ति' दुःखयन्ति 'निरन्तरम्' अविश्रामं 'अच्छिनिमील्य'मित्यादिपूर्ववत् 'तत्र'
 तेषु नरकेषु चिरं-प्रभूतं कालं स्थितिर्यस्य बालस्यासौ चिरस्थितिकस्तं, तथाहि-रत्नप्रभायामुत्कृष्टा स्थितिः मागरोपमं, तथा द्वितीयायां
 शर्करप्रभायां त्रीणि, तथा बालुकायां सप्त, पङ्कायां दश, धूमप्रभायां सप्तदश तमःप्रभायां द्वाविंशतिर्महातमःप्रभायां सप्तमष्टिव्यां त्रय-
 खिंशत्सागरोपमाणि उत्कृष्टा स्थितिरिति, तत्र च गतस्य कर्मवशापादितोत्कृष्टस्थितिकस्य परैर्हन्यमानस्य स्वकृतकर्मफलभुजो न किञ्चि-
 त्त्राणं भवति, तथाहि-किल सीतेन्द्रेण लक्ष्मणस्य नरकदुःखमनुभवतस्तत्राणोधतेनापि न त्राणं कृतमिति श्रुतिः, तदेवमेकः-असहायो
 यदर्थं तत्पापं सैमर्जितं तै रहितस्तत्कर्मविपाकजं दुःखमनुभवति, न कश्चिदुःखसंविभागं गृह्णातीत्यर्थः, तथा चोक्तम्- "मैया परिजन-
 स्याथे, कृतं कर्म सुदारुणम् । एकाकी तेन दह्येऽहं, गतास्ते फलभोगिनः ॥१॥" इत्यादि ॥२२॥ किञ्चान्यत्-

जं जारिसं पुण्वसकासि कम्मं, तँमेव आगच्छति संपराए ।

१ एगायति आ इ. १ २ 'लियं' आ इ. १ ३ समां आ. इ. १ ४ दुख प्रत्यनुं आ. इ. १ ५ यन्मया आ. इ. १ ६ इति आ. इ. १ ७ तहेव आ. ।

नमस्कारः कर्तव्यः, किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति, चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां नमस्कारो भविष्यतीति । अथ भेदेन क्रियते, एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्ककर्तव्यो यावत्पूर्वकदेशधराणामिति, अत्रोच्यते, यदित्थं चोद्यं क्रियते तद्विज्ञायैव परमार्थ, कथम् ? यदुक्तं तावत् संक्षेपग्रन्थोऽयं तदत्र नमस्कारोऽपि संक्षेपेण कर्तव्य इति । अत्र तावत्प्रतिविधीयते-येनैव संक्षेपग्रन्थोऽयं तेनैव लक्षणेनेत्थं नमस्कारः कृतः, तथाहि-सामान्येनार्हतां नमस्कारोऽभिहितः न विशेषेण एकैकस्य तीर्थकस्य, तथाहि भगवतार्मुपकारकत्वात्नमस्कारः क्रियते, येऽप्यमी चतुर्दशपूर्वधरास्तेऽप्युपकारका एव, कथमिति चेत्, अर्थद्वारेण तीर्थकरा उपकारकाः, सन्नतस्तु चतुर्दशपूर्वधरा गणधराः, यत उक्तम्-“अत्थं भासह अरहा सुचं गंथंति गणहरा निर्दण” मित्यादि, अत उपकारकास्त इति । अथवा द्विधोपकारः-व्यवहितोपकारोऽनन्तरोपकारश्च । तत्र भगवन्तोऽर्हन्तः व्यवहितोपकारकत्वेन व्यवस्थिताः, चतुर्दशपूर्वधरास्त्वस्याचार्यस्थानन्तरोपकारकत्वेन, तेन चतुर्दशपूर्वधरनमस्कारः कृतः, सर्वाश्चतुर्दशपूर्वधरव्यक्तय आगृहीता अनेन नमस्कारेणेति । यच्चोक्तम्-चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां दशपूर्व्यादीनां नमस्कारो भविष्यति किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति ? अथ भेदेन क्रियते एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्कर्तव्यो यावत्पूर्वकदेशधराणामिति, एतदप्यसाधु, कथम् ? यतो दशपूर्वधरा अपि शास्त्रनस्योपकारका उपाङ्गादीनां संग्रहपशुपरचनेन हेतुना, अथवाऽस्यामवसर्पिण्यां चतुर्दशपूर्व्यनन्तरं दशपूर्वधरा एव संजाता न त्रयोदशपूर्वधरा द्वादशपूर्वधरा एका-

१ देशधारिणां ल २ । २ मुपकारित्वां आ । ३ निउणा इत्यादि आ. । ४ व्यवहितोऽव्यवहितश्च आ. ल. २. पु. पा १-२ । ५ त्वस्थान्तं आ. ल. २ । ६ अतश्चतुं आ. ल १-२ पा. १-२ ।

ध्यन्ते-ओषेन तु निर्युक्तिं वक्ष्ये वरप्रकरणानुयोगात् अस्यासुरां सहायो अनुग्रहायै सुविदितानाम्, एतावन्ति पदानि ।
 अनुना पदार्थः-‘अच्छते’ इत्यादि, अशोकप्रयत्नप्रतिहार्यादिकृपां पूजामर्दनीत्यर्थः तान् अर्हतः । ‘वदिषा’ इति ‘वदि
 अमिवादनस्तुत्योः’ सुस्त्येत्स्यर्थः, समानकर्तृकयोः पूर्वकाले क्त्वाप्रत्ययो भवतीति वन्दित्वा, किम् ?-‘ओषनिर्द्युक्तिं वक्ष्ये’
 इति द्वितीयगाथाक्रियया सह ओसा । किमर्हत एव वन्दित्वा ? नेत्याह-‘चतुदशपूर्वेषाम्’ चतुर्दश पूर्वणि विद्यन्ते येषां ते
 चतुर्दशपूर्वेष्वस्याम्, वन्दित्वेति सर्वत्र क्रिया मीळनीया । किं एतानेव ? नेत्याह-‘तयैव दशपूर्वेषाम्’ ‘तयै’ति आगमोक्तेन
 प्रकारेण ‘एवं’ इति ऋसनियमप्रतिपादनार्थम् अनेनेन क्रमेण दशपूर्वेषु इति, दश पूर्वणि विद्यन्ते येषां ते दशपूर्वेषु । न
 केवलं तानेव, ‘एकादशाङ्गसन्निधौ च एकादशाङ्गानि एकादशाङ्गानां सन्निधौ एकादशाङ्ग-
 सन्निधौ चारवन्ति ये सान् एकादशाङ्गसन्निधौ चारवन्ति । ‘सर्वेषाम्’ इति सर्वे सावयन्तीति सर्वसाधवः अथवा सर्वे च
 ते साधवश्च सर्वसाधवः तान् सर्वेषाम् वन्दित्वा । चतुर्दश सप्तम्ये, अथवाऽनुक्तसप्तम्ये, यत्र सप्तमित्वात् तत्रतिपादयिष्यामः ।
 पदविग्रहस्तु यानि समासमाह्वि पदानि तेषां समासाः प्रतिपादितः । अधुना बालनाया भवसुरः सा प्रतिपाद्यते, एव व्याख्याते
 सत्याह परः-‘सर्वेष्वेव पाषाण्य न चटते, क्यम् ? इह ‘ओषनिर्द्युक्तिं वक्ष्ये’ इति प्रतिज्ञा, सा च प्रथममेव नमस्कारध्वजे
 प्रतिपादिता, पशुत नमस्कारोऽपि संक्षेपेणैवामिषात्त्वभ्यः, न चासौ संक्षेपेण प्रतिपादितः, अपि तु विस्तरेण, अत्रार्थमस्कार
 एव केवलं संक्षेपनमस्कारो भवति, स एव कर्तव्यो न चतुर्दशपूर्वेष्वदिनमस्कारः । अथ क्रियते, एव तर्हि एकैकस्या व्यक्ते

नमस्कारः कर्तव्यः, किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति, चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां नमस्कारो भविष्यतीति । अथ भेदे-
 क्रियते, एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्ककर्तव्यो यावत्पूर्वैकदेशधराणामिति, अत्रोच्यते, यदित्यं चोद्य-
 क्रियते तद्विज्ञायैव परमार्थ, कथम् ? यदुक्तं तावत् संक्षेपग्रन्थोऽयं तदत्र नमस्कारोऽपि संक्षेपेण कर्तव्य इति । अत्र ताव-
 त्प्रतिविधीयते-येनैव संक्षेपग्रन्थोऽयं तेनैव लक्षणेनेत्यं नमस्कारः कृतः; तथाहि-सामान्येनार्हतां नमस्कारोऽभिहितः न विशेषेण
 एकैकस्य तीर्थकस्य, तथाहि भगवतार्मुपकारकत्वात्नमस्कारः क्रियते, येऽप्यमी चतुर्दशपूर्वधरास्तेऽप्युपकारका एव, कथमिति
 चेत्, अर्थद्वारेण तीर्थकरा उपकारकाः; सन्नतस्तु चतुर्दशपूर्वधरा गणधराः; यत उक्तम्-“अत्यं भासइ अरहा सुतं गंथंति गण-
 हरा निर्दण” मित्यादि, अत उपकारकास्त इति । अथवा द्विधोपकारः-व्यवहितोपकारोऽनन्तरोपकारश्च । तत्र भगवन्तोऽर्हन्तः
 व्यवहितोपकारकत्वेन व्यवस्थिताः; चतुर्दशपूर्वधरास्त्वस्याचार्यस्थानन्तरोपकारकत्वेन, तेन चतुर्दशपूर्वधरनमस्कारः कृतः;
 सर्वाश्चतुर्दशपूर्वधरव्यवतय आगृहीता अनेन नमस्कारेणेति । यच्चोक्तम्-चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां दशपूर्व्यादीनां
 नमस्कारो भविष्यति किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति ? अथ भेदेन क्रियते एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या ताव-
 त्कर्तव्यो यावत्पूर्वैकदेशधराणामिति, एतदप्यसाधु, कथम् ? यतो दशपूर्वधरा अपि शासनस्योपकारका उपाङ्गादीनां संग्रह-
 पद्युपरचनेन हेतुना, अथवाऽस्यामवसर्पिण्यां चतुर्दशपूर्व्यनन्तरं दशपूर्वधरा एव संजाता न त्रयोदशपूर्वधरा द्वादशपूर्वधरा एका-

१ देशधारिणां ल २ । २ मुपकारित्वां आ । ३ निरुणा इत्यादि आ. । ४ व्यवहितोऽव्यवहितश्च आ. ल. २ पु पा १-२ । ५ त्वस्थान्तं
 आ ल. २ । ६ भतश्चतुं आ. ल १-२ पा. १-२ ।

दक्षपूर्वपरा वेत्स्यस्यार्यस्य प्रतिपादनार्थं चतुर्दशपूर्वपरानन्तरं दक्षपूर्विनमस्कारोऽभिहितः, अथवाऽन्यत् प्रयोचनम्-अर्थवत्स्ती-
 यंकरप्रणीतं सूत्रतो मन्वरोपनिषद् चतुर्दशपूर्वपरोपनिषद् च दक्षपूर्वपरोपनिषद् च प्रत्येकपुत्रोपनिषद् च प्रमाणमृतं सूत्र
 मन्वरोपनिषदस्य प्रतिपादनार्थं दक्षपूर्विनमस्कारः कृतः, तथा चोक्तम्-“अर्थात्क गणधरहृष प्रत्येकपुत्रहृष च । स्यनिर
 प्रथित च तथा प्रमाणमृतं त्रिषा सूत्रम् ॥ १ ॥” इति, अथवाऽन्यत्रयोचनम्-चतुर्दशपूर्विको दक्षपूर्विणाम् नियमेनैव सम्य
 ग्दृश्य इति प्रवर्धनार्थं सखमस्कारः । अथवा बहुक्तं ‘प्रयोदशपूर्वपरादीनामेकैकदान्या तावन्नमस्कारो वाच्यो योवचदेकदेव
 धराणांमिति, सैव हानिरित्यसुक्ता पठुत प्रभृतहान्या हानिर्वाच्या, सा च अन्तरे प्रतिपादिता भवति, अतः पूर्वत्रयसुक्कृष्य
 दक्षपूर्विकां प्राहणम्, एव नषादिष्वपि योज्यम्, एव व्याख्याते सत्याह परा-गुणाधिकस्य वन्दनं कर्तव्यं, न त्वैवमस्य,
 यत उक्तम्-‘गुणाहिए वदवय’ अत्रपाठुस्वामिनश्चतुर्दशपूर्वपरादीनां च न्यूनत्वात्कृत्तेषां नमस्कारमसौ
 करोति ? इति, अप्रोच्यते, गुणाधिका एव ते, अल्पवच्छिष्टिगुणाधिक्यात्, अतो न दोष इति । एव व्याख्याते सत्याह परा-
 एकादशाज्ञानार्थभारकानां किमर्थं क्रियते ? इति, उच्यते, इह चरमकरणात्मिका औद्यनिर्युक्तिः, एकादशाज्ञानार्थधारिण्य
 चरमकरणवन्त एव, एकादशाज्ञानां चरमकरणानुयोगत्वात्, उपयोगित्वेनाग्नेन तेषां नमस्कार इति । साधूनां किमर्थमिति
 वेत्, ते तु चरमकरणनिष्पादकाः, तदर्थं चाय सर्व एव प्रयास इति । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते इदं गायत्रिसूत्रम्-अनेन
 भाषासूत्रेण पञ्चनमस्कारः प्रतिपाद्यते, न च पञ्चनमस्काराच्छुत्रोऽन्योऽस्ति नमस्कार इत्यतो मन्वरोपनिषदस्य मितिना स एव कृत

इति, कथम् ? 'अरहंते वंदिता' इत्यनेनाहंनमस्कारः, 'चोईसपुत्री तहेव दसपुत्री एकारसंगसुत्तथधारण्' इत्यनेनाचार्योपा-
 ध्यायनमस्कारः, यतः सूत्रप्रदा उपाध्याया अर्थप्रदा आचार्या इति । एवं व्याख्याते सत्याह—एवं तर्हि 'अर्थसूत्रधारकान्'
 इत्येव वक्तव्यम्, आचार्योपाध्यायपदयोरेवमेव क्रमेण व्यवस्थितत्वात्, तत्कथमेतत् ? इति, अत्रोच्यते, नावश्यमाचार्योपा-
 ध्यायैर्भिन्नैर्भवेत्तव्यम्, अपि तु कचिदसावेव सूत्रं शिष्येभ्यः प्रयच्छत्यसावेव चार्थमतः 'सूत्रार्थधारकान्' इत्येवमुपन्यस्तम् ।
 'सर्वसाधुश्च' इत्यनेन तु साधुनमस्कारः प्रतिपादितः । सर्वशब्दः प्रत्येकमभिसंबन्धयते, ततोऽयमर्थो भवति—सर्वानहंतः, एवं
 चतुर्दशपूर्वधरादीनामपि सीलनीयं, चशब्दात्सिद्धनमस्कारः । एवं व्याख्याते सत्याह—किमर्थं सिद्धनमस्कारः पश्चाद्भिधीयते ?
 अपित्वहंनमस्कारानन्तरं वाच्य इति, अत्रोच्यते, यानि ह्यहंदादीनि पदानि तेषां सर्वेषामेव सिद्धाः फलभूताः, अतः फल-
 प्रतिपादनार्थं पश्चादुपन्यास इति । अथवाऽहंनमस्कारेणैव सिद्धनमस्कारोऽप्यभिहितः, कारणे कार्योपचारमङ्गीकृत्य, सिद्धत्वस्य
 कारणभूतत्वादहंतामित्यलं प्रसङ्गेनेति ॥ १ ॥ अधुना कृतमङ्गलः सन् संबन्धाभिधेयप्रयोजनत्रयप्रदर्शनार्थं द्वितीयं गाथा-
 सूत्रमाह—'ओहेण उ' इति, ओषः संक्षेपः समासः सामान्यमित्येकोऽर्थः, तेन ओषेन निर्युक्तिं वक्ष्ये इति योगः । तदनेन गाथा-
 स्वपठकेन संबन्धः प्रतिपादितः क्रियाऽऽनन्तर्यलक्षणः, तथा च व्यासक्रियायाः समासक्रिया अनन्तरभूता वर्तते, अतः
 क्रियाऽऽनन्तर्यलक्षणः संबन्धः । एवं कार्यकारणलक्षणोऽपि द्रष्टव्यः—कार्यम्—ओषनिर्युक्त्यर्थपरिज्ञानमनुष्ठानं च, कारणं तु
 वचनरूपापत्ता ओषनिर्युक्तिरेव, एवं च साध्यसाधनादयोऽपि द्रष्टव्या इति । तुशब्दो विशेषणे, किं विशिनष्टि ? ओषेन वक्ष्ये,

तुमुन्दात्किञ्चिद्विस्तरतोऽपि, "छप्पुरिमा" [नि २६६] इत्यादि । निर्युक्तिं पश्य इति-त्रि-भाषिकस्ये योबन युक्ति, पञ्चार्थ
 योर्योगो नित्यभ्यवस्थित एवास्ते पाञ्चबाबकतयेत्यर्थः, अधिका योबना निर्युक्तिरुच्यते, नियता निमिषा वा योबनेति, ततश्च
 निर्युक्तियुक्तिरित्येव पक्षस्ये एकस्य युक्तिप्रत्ययस्य छोप कृत्वा एरस्यन्यासः, पयोच्छ्रुस्त्वती कल्पेति । 'दुच्छ्र' इति पश्ये
 अभिधास्ये इति यदुक्तं भवति, इतो वक्ष्ये ? इत्यत आह- 'धरमकरपात्रुयोभात्' यपिठे इति धरम-वक्ष्यमाणलक्ष्य प्रवादि,
 क्रियते इति करण-पिण्डविष्टर्यादि, धरम च करण च धरमकल्पे तयोरनुयोगमधरणकरणानुयोगा, अनुयोबनमनुयोगः
 अनुरूपो वा योगोऽनुयोगः अनुकूलो वा योगोऽनुयोगः, अथवाऽनु-धृश्र महान्-धर्षः, ततो महतोऽर्थस्यानुना सूत्रेण
 योगोऽनुयोगः, तस्मादधरणकरणानुयोगात् निर्युक्तिं वक्ष्ये, धरमकरणान्तिमकामेधेति सम्पत्ते, यथा मुदो घट करोति सुदात्मकमेव,
 तथाऽऽपीति । अथवा धरम च तत्करण च धरणकरण तस्यानुयोगस्तस्मादधरणकरणानुयोगात् निर्युक्तिं वक्ष्ये इति, तदने
 नाधपधेनाग्निश्रेयसुक्त, धरमकल्पनिर्युक्तिरभिधेयेति । किंत्वर्या निर्युक्तिं वक्ष्ये ? इत्यत आह- 'अत्याधरं' अत्यन्यधरापि
 पस्या साऽत्याधरा तामत्याधरात्, अथवा क्रियाविशेषणमेतत्, कथं वक्ष्ये ? इत्यत आह- 'अस्याधरं' स्वोकाधरं वक्ष्ये, न
 प्रभृताधरमित्यर्था । किमस्याधरमेव ? नेत्वाह- 'महात्वं' महार्थं वक्ष्ये, अथवा महानर्थो यस्याः सा महार्था ता महार्था
 वक्ष्ये, तदनेनाभिधेयविशेषणं प्रतिपादितं भवति । 'अत्याधरं' इत्यनेन बहुव्रीहिका प्रतिपादिता भवति, एकमन्याधरं
 प्रभृतार्थं भवति १, तथा अन्यत् प्रभृताधरमन्यार्थं २, तथा प्रभृताधरं प्रभृतार्थं ३, अत्याधरमन्यार्थं ४ चेति । किञ्चिन्मिच

वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘अनुग्रहार्थ’ अनुग्रहः—उपकारोऽभिधीयते, अर्थशब्दः प्रयोजनवचनः, तत उपकारः प्रयोजनं वक्ष्ये, तदनेन प्रयोजनं प्रतिपादितं द्रष्टव्यम् । केषां वक्ष्ये ? इत्यत आह—‘सुविहितानां’ शोभनं विहितम्—अनुष्ठानं येषामिति ते सुविहिताः—साधवस्तेषां सुविहितानामनुग्रहार्थमोचनिर्युक्तिं वक्ष्ये इति योगः । तदनेन गाथासूत्रेण परोपन्यस्ता हेतवो निराकृता भवन्ति । के च ते हेतवः ?, निःसंबन्धत्वादय इति । यश्चायं कत्वाप्रत्यय उपन्यस्तस्तेन नित्यानित्यैकान्तवाद्-योरसारता प्रतिपादिता भवति, कथम् ? न नित्यवादे कत्वाप्रत्ययो युज्यते न वाऽनित्यवादे, किन्तु नित्यानित्यवाद् एवायं घटत इति, नित्यवादे तावन्न घटते, एकं कृत्वा ह्यपरकरणं क्रमः, कत्वाप्रत्ययश्च विशिष्टं एवार्थोऽभिधीयते, ‘समानकर्तृकयोः पूर्वकाले क्त्वे’ (पा० ३-४-२१) ति वचनात्, नित्यवादे चाप्रच्युतानुत्पन्नस्थिरैकस्वभावं वस्तु, तच्च किं तावत् पूर्वस्वभावत्यागेन द्वितीयां क्रियां करोति आहोस्वित्पूर्वस्वभावत्यागेनेति चार्थ्यम् ?, यदि पूर्वस्वभावत्यागेन ततोऽनित्यत्वप्रसङ्गः, अतादूर्वस्थयर्मानित्यत्वं ब्रूमः, अथ पूर्वस्वभावात्यागेन एवं तर्हि न कदाचिदपि तेन द्वितीया क्रिया कर्तव्येति । एवं प्रतिपादितेऽनित्यतावाद्याह—अत एवास्माकं दर्शने कत्वाप्रत्ययो घटत इति, एतदप्यचारु, यस्य क्षणिकं वस्तु तस्य कथं कत्वाप्रत्ययो युज्यते ?, उत्पत्त्यनन्तरं ध्वंसात्, कथमेक एव कर्त्ता क्रियाद्वयं करोति ?, येन हि प्राक्तनी क्रिया निष्पादिता सोऽन्य एव, योऽपि चोत्तरां क्रियां करोति सोऽपि चान्य एव, तत एकान्तानित्यवादेऽपि न घटते कत्वाप्रत्यय इति । अयं तावत्समुदायार्थः, अधुना भाष्यकृदकैकमवयवं व्याख्यानयति—तत्र ‘तत्रभेदपर्यायैर्व्यख्ये’ ति पर्यायतो व्याख्यां कुर्वन्निदं

१ विशिष्टपूर्वार्थोऽभिधी° आ. । २ वाच्यम् ? किं चातो यदि ल. १-२ पा. १-२ पु. । ३ °वस्थ° पु. । ४ °भनित्यता ब्रूम आ. पा. १ पु. ।

ओहे पिंड समासे सखेवे चेष होंति एगट्टा। निज्जुचत्ति य अत्था ज चद्धा तेण निज्जुची ॥१॥ (भा)

ओषः पिण्डो भवतीति योगः । पिण्डन पिण्डः सपाठरूप इत्यर्थः । 'समासे'चि समसन समासः । 'असु क्षेपणे' सम्-
एकीभावेनासन क्षेपणमित्यर्था, तथा च समासेन सर्व एव विशेषा गृह्यन्ते, ओषः समासो भवतीति योगः, एव भवतीति
क्रिया सर्वत्र मीलनीया । 'सखेवे'चि संक्षेपण संक्षेपः सम्-एकीभावेन प्रेरणमित्यर्था, चक्षुब्ध उक्तसमुच्चये, कदाचिदनुक्त
समुच्चये, एवञ्चब्दाः प्रक्षरवाचकः, एवमेतेषामपि विण्हादीनां ये पर्यायास्ते मीलनीया इति । निर्युक्तिपदव्याख्यानार्थमाह—
'निन्धुचत्ति प' इत्यादि, निः-आधिस्येन योवन युक्तिः, आधिस्येन युक्ता निर्युक्ताः, अर्थन्त इत्यर्थाः गम्पन्त इत्यर्थे, ततो
निर्युक्ता इति चार्था पवू यस्माद्गदास्तेन निर्युक्तिरभिधीयते । अषवाऽन्यथा-निषयेन युक्ता निर्युक्तिरिति चार्थाः यद्गदास्तेन
निर्युक्तिरभिधीयते, इत्यय गार्थार्थः । एकार्थिकप्रतिपादनन च एकान्तमेदामेदवादौ व्युदस्येते, नैकान्तमेदपक्षे एकार्थिकानि
युज्यन्ते, कथम् !, यस्व लोकान्तेनैव सर्वे माणाः सर्वथा मित्रा वर्तन्ते तस्य हि यथा षटशब्दात्षटशब्दो मित्रः एव कुट
शब्दोऽपि मित्र एव, तत्कथ षटशब्दस्य कुटशब्द एकार्थिको युज्यते ? एकार्थिकत्व हि कथञ्चिद्भेद भवतीति, एवमेकान्ता
मेदवादिनोऽपि न युज्यन्ते एकार्थिकानि, कथम् ? यस्य समेदन सर्वे एव माणा व्यवस्थितास्तस्य यथा षटशब्दस्य षट
शब्दोऽमित्र एकार्थिको न भवति एव कुटादयोऽपि न युज्यन्ते, अमित्रत्वात्, इत्यल चर्ष्येति ॥ १ ॥

१ समासे इति अ. । २ संक्षेपे' इति भा. संक्षेपि ति क १ । ३ युज्यन्तिर्युच्य विरुक्ति क १ प १-२ । ४ सर्वे माण अ. ।

अधुना चरणपदव्याख्यानार्थमिदं गाथास्त्रमाह—

वयस्समर्धं^१ससंजमवेयावच्चं^२ च बंभरुत्तीओ । नाणंइतियं तं^३व कोहनिग्गहंइ^४ चरणमेयं ॥ २ ॥ (आ०)

व्याख्या—भवतीति क्रियाऽनुवर्तते, व्रतादि चरणं भवतीति योगः । व्रतानि-प्राणातिपातादिनिवृत्तिरूपाणि, 'समण-धम्म'ति श्रमणाः—साधवो धारयतीति धर्मः) श्रमणानां धर्मः—क्षान्त्यादिकश्चरणं भवतीति सर्वत्र मीलनीयम् । 'संजमे'ति सम-एकीभावेन यमः संयमः, उपरम इत्यर्थः, स च प्रेक्षोत्प्रेक्षादिरूपः समदशप्रकारः । 'वेयावच्चं'ति व्यावृत्तस्य भावो वेयावृत्त्य, आचार्यादिभेदादशप्रकारं, चशब्दः समुच्चये, किं समुच्चिनोति ? विनयश्च । 'बंभरुत्तीओ'ति ब्रह्म इति-ब्रह्मचर्यं तस्य गुप्तयो ब्रह्मचर्यगुप्तयः, चर्यशब्दलोपादेवमुपन्यासः कृतः, ताश्च वसत्यादिका नव ब्रह्मचर्यगुप्तयः । 'नाणाइतियं'ति ज्ञायतेऽनेनेति ज्ञानम्-आभिनिबोधिकादि तदादिर्यस्य ज्ञानादित्रयस्य तत् ज्ञानादि, आदिशब्दात् सम्यग्दर्शनचारित्र्यप्रग्रहः, ज्ञानादि च तन्निकं च ज्ञानादित्रिकम् । 'तवं' इति तापयतीति तपो-द्वादशप्रकारमनशनादि । 'कोहनिग्गहह' इति 'क्रोधकोपे' क्रोधनं क्रोधः, निग्रहणं निग्रहः, क्रोधस्य निग्रहः क्रोधनिग्रहः स आदिर्यस्य मानादिनिग्रहकदम्बकस्य तत्क्रोधनिग्रहादि, चरणमेतत् । एवं व्याख्याते सत्याह परः—ननु व्रतान्तर्गतत्वाद् गुप्तयो न पृथक् कर्तव्याः । अथ परिकरभूताश्चतुर्थव्रतस्य ब्रह्मचर्यगुप्तयोऽभिधीयन्ते, एवं तर्ह्यैकस्य परिकरभूता भावना अपि वाच्याः, न च ज्ञानादित्रयस्य ग्रहणं कर्तव्यं, अपि तु सम्यग्दर्शनज्ञानयोरेवोपन्यासः कर्तव्य इति, चारित्रस्य व्रतग्रहणेनैव ग्रहणात् । तथा श्रमणधर्मग्रहणेन संयमग्रहणं तपोग्रहणं

१ वेयावच्च ' इति शा. ल. १-२ । २ 'जुत्तीओ' इति पा १ । ३ 'निग्गहह' इति पा. १-२. पु । ४ ज्ञानसम्यग्दर्शनं ० शा. पा. १ पु. ।

नैवमनशनादीनां तयोभेदानामिति । यच्चोक्तं—श्रमणधर्मग्रहणे क्रोधादिनिग्रहस्य नोपन्यासः कर्त्तव्यः, तदप्यचारु, इह द्विरूपः क्रोधः—उदयगत उदीरणावलिकगतश्च, तत्रोदयगतनिग्रहः क्रोधनिग्रहः, एवं मानादिष्वपि वाच्यं, यस्तु उदीरणा-
 वलिकाप्राप्तस्तस्योदय एव न कर्त्तव्यः क्षान्त्यादिभिर्हेतुभिरिति । अथवा त्रिविधं वस्तु—ग्राह्यं हेयमुपेक्षणीयं च, तत्र क्षान्त्या-
 दयो ग्राह्याः, क्रोधादयो हेयाः, अतो निग्रहीतव्यास्त इत्येवमर्थमित्यमुपन्यस्तमिति तस्मात् साधु सर्वमेवैतद् गाथासूत्रमिति ।
 अधुना करणावयवप्रतिपादनार्थमिदं गाथासूत्रमाह—

पिंडविसोहीसमिद्भावर्यं पाडिमं य इन्दिर्यनिरोहो । पाडिलेहणमुत्तीओ अभिगर्हो चैव करणं तु ॥३॥भा.

अस्य व्याख्या— 'पिंड' चि पिण्डनं पिण्डस्तस्य विविधम्—अनेकैः प्रकारैः शुद्धिः आधाकर्मादिप्रतिहारप्रकारैः पिण्ड-
 विशुद्धिः, सा किम्?, करणं भवतीति योगः । 'समिति' चि सम्यगितिः—सम्यग्गमनं प्राणान्तिपातवर्जनेनेत्यर्थः, जातावेकवचनं,
 ताश्चर्यसमित्यादयः समितयः । 'भावर्य' चि भावयन्त इति भावनाः—अनित्यत्वादिकाः । 'पाडिम' चि प्रतिमाः—अभिग्रहप्रकारा
 मासाद्या द्वादश भिक्षुप्रतिमाः, चशब्दाद्भद्रादयश्च प्रतिमा गृह्यन्ते । 'इन्दिर्यनिरोहो' चि इन्द्रियाणि—स्पर्शनादीनि तेषां निरोधः
 इन्द्रियनिरोधः आत्मीयान्त्मीयेष्टानिष्टविषयरागद्वेषभाव इत्यर्थः । 'पाडिलेहण' चि प्रतिलेखनं प्रतिलेखना 'लिख अक्षरविन्यासे'
 अस्य प्रतिपूर्वस्य ल्युडन्तस्यानादेशे डापि च विहिते प्रतिलेखनेति भवति, एतदुक्तं भवति—अक्षरानुसारेण प्रतिनिरीक्षण-

१ °न्यस्ता इति स्यात्साधु आ, °न्यस्ता इति तस्मात् पा १, °न्यास इति तस्मात् पा २ । २ शोधि. ल २ पा १-२ । ३ विशोधि ल. २ ।
 ५ निरोध. आत्मी° आ. । ५ आत्मीयेष्टा° आ । ६ टापि आ. पा. २ ।

मनुष्ठान व यत्सा श्रितिलेखना, सा च शोचपट्टादौल्यकरणस्येति । 'गुचीबो'पि गुप्तोनि गुप्तयो-मनोशास्त्रायरूपास्तिः ।
 'अभिगङ्गा'पि अभिमग्नहा द्रव्यादिभिरनेकप्रकाराः, वचब्दो वसत्यादिसप्तसुवयार्था, एवकारः क्रमप्रतिपादनार्थः । 'करण तु'पि
 कियते इति करण, मोषार्थिभिः साधुभिर्निष्पाद्यत इत्यर्थः । तुल्यब्दो विशेष्ये, मूलगुणसञ्ज्ञावे करणत्वमस्य, नान्यथेति ।
 आह-ननु समितिप्रश्नेनैव पिण्डविद्वेदेरुहीतत्वाच्च पिण्डविद्वदिग्रहण कर्तव्य, यत एषपासमितौ सर्वेषां गुहीताः, पिण्डवि
 द्वादिग्रहणैव, तर्हि मेदेनोपन्यासः ! इति, अप्रोच्यते, पिण्डव्यतिरेकेणान्याव्येषा विद्यते वसत्यादिरूपा तस्या ग्रहण मधि
 व्यति, सत्र पिण्डविद्वेदस्तु मेदेनोपन्यासः कारणे ग्रहण कर्तव्य नाकारणे इत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थः । अथवाऽऽहारमन्तरेण
 न उपस्यते पिण्डविद्वेदादि कारण सर्वमेव कर्तुमती मेदेनोपन्यास इति । अत्राह-करणकरणयोः कः प्रतिविशेषः ! इति, अत्रो
 च्यते, नित्यानुष्ठान वरण, यत्तु प्रयोजन वापन्ने कियते तत्कल्पमिति, तथा च व्रतादि सर्वकालमेव चर्यते न पुनर्व्रतशून्यः
 कश्चित्काल इति । पिण्डविद्वेदादि तु प्रयोजने समापन्ने कियत इति । एव व्याख्याते सत्याह परः-“बोदेण त निन्द्युपि
 बुद्ध वरणकरणाधुओमस्म” इत्येव वक्तव्य, तर्हि कर्मयं पृष्टुच्छान कृत्वा पञ्चम्यमिधीयते, इत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थमिदं
 गाथाग्रहणमाह-

बोदरावयण छट्टी सवधे कीस न भवति विमती ? तो पचमी उ भणिया, किमलिय अल्लेऽपि अणुओगाऽमा
 व्याख्या-‘बोदरा’पि बोदकोकिः बोदकवचन, किंमूतम् ?, सत्याह-गृही संबन्धे किमिति न भवति विमक्तिः ?, संब

१ येषामनि अ. अ. १-२ पा २ पु. १ २ 'आत्येववा वा ५.१-२ । ३ आपने वा अ. १-२ । ४ 'बोदकवचनं किंमूतम् । वा अ. १-२ ।

न्यनं संबन्धस्तस्मिन् संबन्धे षष्ठी किमिति न भवति ? एतदुक्तं भवति-चरणकरणानुयोगसंबन्धिनीमोघनिर्णयित्वा वक्ष्य इति वाच्यं, तदुल्लङ्घनं कृत्वा पञ्चम्युच्यते तत्र प्रयोजनं वाच्यं, अथ न किञ्चित्प्रयोजनं ततः पञ्चमी भणित्वा किं केन कारणेन ? निरूप्योर्जनैवेत्यर्थः, एवं चोदिते सत्याहाचार्यः-अस्त्यत्र प्रयोजनं षष्ठ्युल्लङ्घनं कृत्वा यत् पञ्चम्युच्यते, किम् ? इत्यत आह-‘अस्थि अणोवि अणुओगा’ सन्ति-विद्यन्ते अन्येऽप्यनुयोगाः-अस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थमेवमुच्यतेऽस्यः कृत इति । पुनरप्याह-यद्यन्येऽप्यनुयोगाः सन्ति पञ्चम्याः किमायातम् ? इति, अत्रोच्यते, अस्यार्थस्येयं शैली-यदुत यत्र क्वचित् संबन्धस्तत्र षष्ठ्याः सप्तम्या वा निर्देशं करोति, तथा च-A ‘आवसगसस दसकालियसस तह उत्तरञ्जमायारे । इत्येवमादि । अत्र तु शैलीं त्यक्त्वा पञ्चम्या निर्देशं कुर्वन्नाचार्य एतद् ज्ञापयति-सन्त्यन्येऽप्यनुयोगा इति, तदत्राहं चरणकरणानुयोगाद्वक्ष्ये नान्यानुयोगेभ्य इति । तथा षष्ठी द्विविधा दृष्टा-भेदषष्ठी अभेदषष्ठी च, तत्र भेदषष्ठी यथा-देवदत्तस्य गृहम्, अभेदषष्ठी यथा तैलस्य धारा शिलापुत्रकस्य शरीरकमिति । तद्यदि षष्ठ्या उपन्यासः क्रियते ततो न ज्ञायते-किं चरणकरणानुयोगस्य भिन्नामोघनिर्णयित्वा वक्ष्ये यथा देवदत्तस्य गृहमिति, आहोस्विदभिन्नां वक्ष्ये यथा तैलस्य धारेत्यस्य सम्मोहस्य निवृत्त्यर्थं पञ्चम्या उपन्यासः कृत इति । एवं व्याख्याते सत्यपरस्त्वाह-अस्तीत्येकवचनमनुयोगाश्च बहवस्तत्कथं बहुत्वं प्रतिपादयति ?

१ यदुभयत्र क्वचित्तर आ. १

A. आवसगसस दसकालियसस, तह उत्तरञ्जमायारे । सूयगडे निञ्जुत्ति, वोञ्जामि तहा दसाणं च ॥ १ ॥ कपसस य निञ्जुत्ति, ववहारस्सेव परमनिउणसस । सूरपणत्तीए वोञ्छं इस्सिभासियाणं च ॥ २ ॥ (आव ० नि ० पत्रे ६१ गाथा ८४-८५)

उच्यते, अस्तीति तिरन्तप्रतिरूपकमव्ययम्, अव्ययं च "सहस्र त्रिषु लिङ्गेषु, सर्वासु च विभक्तिषु । वचनेषु च सर्वेषु यत्र व्येति तदव्ययम् ॥ १ ॥" ततो बहुत्वं प्रतिपादयत्येतेत्यदोषः । अथवा व्यपहरितः संबन्धोऽस्तिबुद्धस्य, कथम् ? इदं बोद्धवचनम्-यष्टी संबन्धे किमिति न भवति विभक्तिः !, आचार्य आह-अस्ति यष्टी विभक्तिः, पुनरप्याह-यद्यस्ति ततः यष्टमी भणित्वा किम् !, आचार्य आह-अन्येऽप्यनुयोगात्स्वारः, अतः यष्टी विद्यमानाऽपि नोक्तेति, मावना पूर्ववत् । अन्येऽप्यनुयोगाः सन्तीत्युक्तं, न च ज्ञायन्ते कियन्तोऽपि ते ? इत्यतः प्रतिपादयन्नाह-

चत्वारि उ अणुओगा चरणे धम्मगणियाणुओगे य । दवियणुजोगे य तथा अहक्कम ते महिद्धीया ॥ ५ भा

व्याख्या-चत्वार इति सङ्ख्यावाचकः शब्दः, अनुकूला अनुकूपा वा योमाः अनुयोगाः, तुल्यश्च एवकारार्थः, चत्वार एवैते । अन्ये तु तुल्यश्च विशेषणार्थं व्याख्यानयन्ति, किं विशेषयन्तीति-चत्वारोऽनुयोगाः, तुल्यश्चाह द्रौ च-पृथक्त्वापृथक्त्वमेवात् । कथं चत्वारोऽनुयोगाः ? इत्याह-'चरणे धम्मगणियाणुओगे य' चर्यत इति चरण, तद्विषयोऽनुयोगात्परिभाष्यो मत्तास्मिन् चरणाणुयोगे, अथ चोचरपदलोपादिरसमुपन्यासः, अन्यथा चरणकरणानुयोगे इत्येव वक्तव्यं, स चैकादशाङ्गरूपः । 'धम्म'श्च चारयतीति धर्मः, दुर्मतौ प्रपतन्त सत्त्वमिति, तस्मिन् धर्मे-धर्मविषये द्वितीयोऽनुयोगो भवति, स चैकादशाङ्गरूपः । प्रक्रीर्णकरूपः । 'गणियाणुओगे य'श्चि गम्यते इति गणितवत्स्यानुयोगो गणितानुयोगो भवति, स चोत्तराण्ययनविषये तृतीयो भवति, स च सूर्यप्रज्ञप्त्यादिरूपः । वक्ष्यः प्रत्येकमनुयोगपदसमुभाष्यकः । 'दवियणुओगे'श्चि द्रव्यतीति द्रव्य

* निघण्टुवर्तीति ५ विशेष्यवति पा २-१ । २ 'धम्म इति अथ ६, १-२ । ३ 'विषयस्त्वतीतो ६ १-२ पा १-२ ५ ।

तस्यानुयोगे द्रव्यानुयोगः—सदसत्पर्यालोचनारूपः, स च दृष्टिवादः चशब्दानार्थः सममत्यादिरूपश्च, तथेति क्रमप्रति-
 पादकः, आगमोक्तेन प्रकारेण 'यथाक्रमं' यथापरिपाटयेति, चरणरकणानुयोगाद्या 'महर्द्धिकाः' प्रधाना इति यदुक्तं भवति । एवं
 व्याख्याते सत्याह-परः—'चरणे धम्मगणियाणुओणे य दवियणुओणे य'ति यद्येतेषां भेदेनोपन्यासः क्रियते तत्तिकमथ चत्वारः ?
 इत्युच्यते, विशिष्टपदोपन्यासादेवायमर्थोऽवगम्यत इति, तथा चरणपदं भिन्नया विभक्त्या किमर्थमुपन्यस्तं ? धर्मगणितानु-
 योगौ तु एकैव विभक्त्या, पुनर्द्रव्यानुयोगे भिन्नया विभक्त्येति, तथानुयोगशब्दश्चैक एवोपन्यसनीयः, किमर्थं द्रव्यानुयोग
 इति भेदेनोपन्यस्त इति ?, अत्रोच्यते, यत्तावदुक्तं—चतुर्ग्रहणं न कर्तव्यं विशिष्टपदोपन्यासात्, तदसत्, यतो न विशिष्टसङ्ख्या-
 वगमो भवति विशिष्टपदोपन्यासेऽपि, कुतः ?, चरणधर्मगणितद्रव्यपदानि सन्ति, अन्यान्यपि सन्तीति संशयोऽत्र माभूत्कस्य-
 चिदित्यतश्चतुर्ग्रहणं क्रियत इति । तथा यच्चोक्तं—भिन्नया विभक्त्या चरणपदं केन कारणेनोपन्यस्तम् ?, तत्रैतत्प्रयोजनं, चरणकरणा-
 नुयोग एवात्राधिकृतः, प्राधान्यख्यापनार्थं भिन्नया विभक्त्या उपन्यास इति । तथा धर्मगणितानुयोगौ एकविभक्त्योपन्यस्तौ
 अत्र प्रक्रमेऽप्रधानावेताविति । तथा द्रव्यानुयोगे च भिन्नविभक्त्युपन्यासे प्रयोजनं, अयं हि एकैकानुयोगे मीलनीयः, न
 पुनलौकिकशास्त्रव्युक्तिभिर्न विचारणीय इति । तथाऽनुयोगशब्दद्वयोपन्यासे प्रयोजनमुच्यते यत्रयाणां पदानामन्तेऽनुयोग-
 पदमुपन्यस्तं तदपृथक्त्वानुयोगप्रतिपादनार्थं, यच्च द्रव्यानुयोग इति तत् पृथक्त्वानुयोगप्रतिपादनार्थमिति । एवं व्याख्याते
 सत्याह परः—इह गाथास्त्रपर्यन्त इदमुक्तं—'यथाक्रमं ते महर्द्धिका' इति, एवं तर्हि चरणरकणानुयोगस्य लघुत्वं, तत्तिकमर्थं तस्य

निर्युक्तिः क्रियते ? अपि तु प्रभ्यानुयोगस्य युज्यते कर्तुं, सर्वेषामेव प्रधानत्वात्, एव बोधकेनाक्षेपे कृते सत्युच्यते—

सधिसयबलवच्च पुण जुज्झइ तहवि अ महिद्धिअ चरण । चारिचरक्खणट्ठा जेणिअरे तिसि अणुओगा ६ भा
 व्याख्या—स्वभासौ विषयस्य स्वविषयस्वस्मिन् स्विषयये बलवच्च पुनर्युज्यते—बट्टे, एतदुक्तं भवति—आत्मीयात्मीय
 विषये सर्व एव बलवन्तो वर्तन्त इति । एव व्याख्याते सत्यपरस्वाह—यद्येव सर्वेषामेव निर्युक्तिकरण प्राप्त, आत्मीयात्मीयविषये
 सर्वेषामेव बलवत्त्वात्, तथाऽपि चरणकरणानुयोगस्य न कर्षन्त्येति, एव बोधकेनाश्रद्धिते सत्याह गुरु—‘तद्वि अ महिद्धिअ
 चरण’ तथापि एवमपि सुविषयबलवत्त्वेऽपि सति महर्षिक चरणमेव, श्लेषानुयोगानां चरणकरणानुयोगार्थमेवोपादानात्,
 पूर्वोत्पन्नसंरक्षणार्थमपूर्वपतिपत्त्यर्थं च श्लेषानुयोगा अस्मैव इतिभूताः, यथा हि कर्पूरबनलण्डरक्षार्थं इतिक्रियादीर्यते, सत्र हि
 कर्पूरबनलण्डमेव प्रधानं न पुनर्हतिः । एवमत्रापि चारिचरस्यार्थं श्लेषानुयोगानामुपन्यासात्, तथा चाह—‘चारिचरस्वगट्टा
 खेषिचरे विधि अनुयोगा’ चरिक्कीकरणाचारित्र तस्य रक्षणं तदर्थं चारिचरस्यार्थं येन कारणेन ‘इतर’ इति धर्मानुयोगा
 दयस्त्रयोरनुयोगा इति । एव व्याख्याते सत्याह—कथं चारिचरस्यार्थमिति चेत्तदाह—
 चरणपटिवत्तिहेउ धम्मकहा कालदिक्खमाईमा । दधिए दत्तणसुद्धी दत्तणसुद्धस्स चरण तु । ७।(भा०)

व्याख्या—पर्यत इति चरण—अथादि तस्य प्रतिषेधियजप्रतिषेधियजप्रतिषेधः हेतुः कारण निमित्तमिति पर्यायाः, किम् ?
 १ अर्थक ६.१-२ ।

तदाह—‘धर्मकथा’ दुर्गाती प्रपतन्तं सत्त्वसङ्घातं धारयतीति धर्मस्तस्य कथा—कथनं धर्मकथा चरणप्रतिपत्तेर्हेतुधर्मकथा, तथाहि—
 आश्लेषण्यादिधर्मकथाऽऽक्षिप्ताः सन्तो भव्यप्राणिनश्चारित्रं प्राप्नुवन्ति । ‘कौलदिक्रवमार्हय’त्ति कलनं कालः कलासमूहो वा
 कालस्त्वस्मिन् काले दीक्षादयः—दीक्षणं दीक्षा—प्रब्रज्याप्रदानम् आदिशब्दादुपस्थापनादिपरिग्रहः, तथा च शोभनतिथिनक्षत्र-
 मूहत्तयोणादौ प्रब्रज्याप्रदानं कर्तव्यम्, अतः कालानुयोगोऽप्यस्यैव परिकरभूत इति । ‘द्विष्ट’त्ति द्रव्ये द्रव्यानुयोगे, किं
 भवति ?, इत्यत आह—‘दर्शनशुद्धिः’ दर्शनं—सम्यग्दर्शनमभिधीयते तस्य शुद्धिः—निर्मलता दर्शनशुद्धिः, एतदुक्तं भवति—
 द्रव्यानुयोगे सति दर्शनशुद्धिर्भवति, युक्तिभिर्यथाऽवस्थितार्थपरिच्छेदात्, तदत्र चरणमपि युक्त्यनुगतमेव ग्रहीतव्यं, न
 पुनरागमादेव केवलादिति । आह—दर्शनशुद्धैव किम् ?, तदाह—‘दर्शनशुद्धस्य’ दर्शनं शुद्धं यस्यासौ दर्शनशुद्धस्तस्य ‘चरणं’
 चारित्रं भवतीत्यर्थः, तुशब्दो विशेषणे, चारित्रशुद्धस्य दर्शनमिति ॥ अथवा प्रकारान्तरेण चरणकरणानुयोगस्यैव प्राधान्यं
 प्रतिपाद्यते आदिभूतस्यापीति, तच्च दृष्टान्तबलेनाचलं भवति नान्यथेत्यतो दृष्टान्तद्वारेणाह—

जह रणो विसृष्टुं वयरे कणने अ रययलोहे अ । चत्तारि आगारा खलु चउणह पुत्ताण ते दिन्ना ॥८॥भा.

‘यथे’त्शुदाहरणोपन्यासे राज्ञो ‘विषयेषु’ जनपदेषु ‘वज्र’ इति वज्राकरो भवति, वज्राणि—रत्नानि तेषामाकरः—त्वानि-
 वज्राकरः । ‘चित्ता लोहागरि’त्ति इत्यतः सिंहावलोकनन्यायेनाकरग्रहणं संबध्यते, एतेन कारणेन ‘होति उ’त्ति इत्य-
 स्मान्भवति क्रिया सर्वत्र मीलनीयेति । ‘कनकं’ सुवर्णं तस्याकरो भवति द्वितीयः । ‘रजतं’रूप्यं तद्विषयश्च तृतीय आकरो

मवति, षष्ठ्यब्दः समुच्चये, अनेकमेवमिष रूप्याहं समुच्चिनोति । 'लोहं च' इति लोहमयस्वस्मिन् लोहं-लोहविषयमवतुर्ष आहकरो मवति, षष्ठ्यब्दो मृदुकठिनमभ्यलोहमेवसमुच्चायकः । 'वत्वारः' इति सदृश्याः । आक्रियन्त एतेष्वित्याकराः, तथा ष मयर्था-दयाऽभिषिचिना वा क्रियन्ते षञ्जावीनि तेऽस्मिन् । ललुङ्गव्यो विज्ञेयमे, किं विधिनाष्टि ! सविषयाः सहस्त्यादयश्च ते पुत्रेभ्यो दद्याः, चतुर्णां 'पुत्राणां' सुतानां 'सि' इत्याकरा 'दद्याः' विमक्त्वा इत्यर्थः ॥ अधुना प्रदानोपरकाल येषां संजात तदुच्यते-चिंता लोहागरिण् पठिसेह सो उ कुणह लोहस्त । वयराहं हि अ गहण करिति लोहस्त तिस्रियरे ॥९॥ आ

लोहाकरोऽस्यास्तीति लोहाकरिस्त्वस्मिन् लोहाकरिके चिन्त्वा मवति, राज्ञा परिभूतोऽह येन ममाग्रधान आहकरो, वचः, एव चिन्तायां सत्यां सुषुप्त्यभिधानेन मन्त्रिणाऽमिहितः-देव ! मा चिन्तां कुरु, मवदीय एव प्रधान आहकरो न ज्ञेया आहारा इति, कुरु एतदवसीयते !, यदि मवत्संबन्धी लोहाकरो न मवति तदानीं ज्ञेयाकराऽप्रवृत्तिः लोहापकरणामाभात्, ततोऽनिर्वाहं मवान् कारयतु क्वचिचिदिनानि पात्रदुपख्यं प्रतिपद्यते तेषूपकरणत्वात्, ततः सुमहार्धमपि ते लोह प्रहीष्यन्तीत्यत आह- 'पठिसेह' इत्यादि, प्रतियेषो-नाराथा व प्रतियेष करोत्यसौ लोह प्रवीतमेव तस्य लोहस्य, तुल्यदो विज्ञेयमे, न केवलमनिर्वाहं करोत्यपूर्वोत्पादननिरोधं च, तत्रमेव कृते ज्ञेयाकरेषूपस्कराः ख्यं प्रतिपन्नाः, तत्रस्ते षञ्जादिभिर्ग्रहणं कुर्वन्ति, कस्य ? इत्यत आह लोहस्य, के कुर्वन्ति ! इतरे षञ्जादिकारिकादयः । षष्ठ्यब्दान् केवल षञ्जादिभिर्हस्त्यादिभिश्च । अत्र कथानक स्पष्टत्वाच्च लिखितम्, अयं घटान्तः, साम्प्रत दार्ष्टान्तिकयोचना क्रियते-यथाऽसौ लोहाकर आचारभूतः ज्ञेयाकराणां, सत्प्रवृत्तौ

१ कुर्वन्ति इतरे च ।

शेषाणामपि प्रवृत्तिः, एवमत्रापि चरणकरणानुयोगे सति शेषानुयोगसङ्कावः, तथाहि-चरणे व्यवस्थितः शेषानुयोगग्रहणे समर्थो भवति नान्यथेति । अस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थं गाथासूत्रमाह—

एवं चरणमितिओ करेइ गहणं विहीइ इयरेसिं । एएण कारणेणं हवइ उ चरणं महिइीअं ॥१०॥ (भा.)

व्याख्या—‘एव’ मित्युपनयग्रन्थः, ‘चरणमि’ चि चर्यत इति चरणं तस्मिन् व्यवस्थितः करोति विधिना ग्रहणमितरेषाम्, इतरेषामिति द्वयानुयोगादीनां, तदनेन कारणेन भवति चरणं महर्दिकम् । तुशब्दादन्येषां च गुणानां समर्थो भवतीति ॥ अधुना ‘अल्पाक्षरां महाशा’ मिति यदुक्तं तद्व्याख्यानायाह—

अप्यक्खरं महत्थं १ महक्खरऽपत्थ २ दोसुऽवि महत्थं ३ ।

दोसु वि अंपं च ४ तहा भणिअं सत्थं चउविगपं ॥ ११ ॥ (भा०)

व्याख्या—अत्र चतुर्भङ्गिका—अल्पान्यक्षराणि यस्मिन् तदल्पाक्षरं, स्तोकाक्षरमित्यर्थः, ‘महत्थं’ति महानर्थो यस्मिन् तन्म-
हार्थं प्रभूतार्थमित्यर्थः । तत्रैकं शाल्लमल्पाक्षरं भवति महार्थं च प्रथमो भङ्गः १ । तथान्यत् किभूतं भवति १—‘महक्खरऽपत्थं’
महाक्षरं, प्रभूताक्षरमिति हृदयं, अल्पार्थं स्वल्पार्थमिति हृदयं, द्वितीयो भङ्गः २ । तथाऽन्यत् किभूतं भवति १—‘दोसुऽवि महत्थं,’
द्वयोरपीति अक्षरार्थयोः, अन्यस्याश्रुतत्वादक्षरार्थोभयं परिगृह्यते, एतदुक्तं भवति-प्रभूताक्षरं—प्रभूतार्थं च तृतीयो भङ्गः ३ । तथाऽ-

१ प्रवृत्ते भा. सु. । २ ‘महत्थ’ इति आ., ‘महत्थ’ चि पा २ । ३ ‘महक्खरमपत्थ’ भा. । ४ श्रुतं भा ।

न्यत् किंभूत मवति ? इत्याह—‘दोस्तु वि अप्य च तदा’ द्रपोरप्यस्यमस्यार्थयोः, एतद्रुक् मवति—अस्याखरं अत्यायं चेति ४ ।
 ‘तथ’ वि तनागमोक्प्रकारेण ‘मणित’ उक्तं ब्राह्म ‘वहृदिकल्प’ वहृदिविमित्पर्ययः ॥ अघुना वतुर्नामपि भक्तकानासुदाहर
 मदधनार्थमिदं गाथाद्यत्रमाह—

सामायारी ओहे नायज्ज्ञयणा य दिट्टिवाओ य । लोइअकप्यासाई अणुक्सा कारगा चउरो ॥१२॥ (मा०)

व्याख्या—ओवसामाचारी प्रथममद्रुक् तदाहरण मवति, पूर्वापरनिपातावेवमुपन्यासः कृतः १, श्रावाव्ययनानि पद्याङ्गे
 प्रथमभुतस्कारे तेषु कथानकान्मुच्यन्ते तत प्रभृताद्यरत्नमस्यार्थता चेति द्वितीयमङ्गके श्रावाव्ययनान्युदाहरण, चञ्चवाद्
 न्यच यदस्यां श्लोटी व्यनस्यत २, इट्टिवाद् अ वृतीयमङ्गक तदाहरण, यतोऽसौ प्रभृताखरः प्रभृतायंभ, वसुब्दासुदकदेशो
 ऽपि ३, वतुर्नमद्गोदाहरणप्रतिपादनार्थमाह—‘लोइयकप्यासादी’ इति लौकिकं वतुर्नमद्गोदाहरण, किम्भूतम् ? कार्यासादि,
 आदिदृञ्चाच्छिबभेद्रादिग्रहः । ‘अणुकम’चि’ अणुकमेवैव—परिपाटयैव, वृतीयार्थे पञ्चमी । ‘कारकाणि’ कुर्व
 म्तीति कारकाणि—तदाहरणान्युच्यन्ते चत्वारिती पथासदृक्मेवैवेति ॥ ‘अनुप्रहार्यं सुषिदितानाश्’ इति यद्रुक् तद्व्याख्याना
 षोदाहरणगाथा—

घालाईणणुकपा सखडिकरणमि होअगारीण । ओमे य धीयभत्त रणणा दिन्न जणवयस्स ॥१३॥ (मा०)

एव येरेहि इमा अपावमाणेण पयविभागे तु । साहूणणुकपट्टा उवइट्टा ओहनिज्जुत्ती ॥ १४ ॥ (भा०)

'एवं' मित्युपनपन्न्याः, यथा गुरपतिना बालादीनामनुकम्पार्यं मक्त दत्त, राधा च वीरमक्तमनुप्रहरार्यमेव दत्त, एव स्वधितोषनिर्युक्तिः साधूनामनुग्रहार्यं निर्युदेति, स्वधितः-अद्रवाहुस्वामिनस्तेः, 'आत्मनि गुरुषु च बहुवचन' मिति बहुवचनेन निर्युक्तः कृतः । 'इमे' वि इयं वक्ष्यमायलक्षणा प्रतिबलेननाविरूपा । किमर्थं निर्युक्ताः, तद्वद- 'अपावमावाय' इत्यादि, 'अप्राप्तुवता' अनासादयतां, किमप्राप्तुवतामित्याह- 'पदविभागे' वर्तमानकालापेक्षया कल्पक्य चिरन्तनकालापेक्षया तु दृष्टिबाह्यवस्थितां पवविभाषणमाचारीमित्यर्थः । तुल्यव्याख्यानसाधारणी चाप्राप्तुवतां, केयामनुग्रहार्यं निर्युक्ताः, तद्वद- 'साधूनां' ज्ञानादिरूपाभिः पौरुषेयीभिः क्रियाभिर्मोक्ष साधयन्तीति साधवस्तेषां साधूनां, किम् ?- 'अनुकम्पार्यं अनुकम्पा कृपा इया इत्येकोऽर्थः, तथा अर्थः-अयोजनम् । 'उपदिष्टा' कश्चित्ता 'ओषनिर्युक्तिः' सामान्यार्थप्रतिपादिकेत्यर्थः ॥ आह-अथ केयमोषनिर्युक्तिः या स्वधितोः प्रतिपादिताः, तत्रप्रतिपादनायाह-द्वारागाहा-

✓ पढिठेहण १ च पिठ २ उवहिपमाण ३ अणाययणवज्ज ४ ।

पढिसेवण ५ सालोअण ६ जह च विसोही ७ सुविहिआण ॥ ३ ॥

एवं संबन्धे कृते सत्याह परः-ननु पूर्वममिहितम्, अर्हतो वन्दित्वोषनिर्युक्तिरवश्ये, तत्किमर्थं वन्तनादिक्रियामकृत्यै-

गौधनिर्युक्तिं प्रतीपादयतीति, अत्रोच्यते, अविज्ञायैव परमार्थं भवतैतन्नोद्यते, इह हि वन्दनादिक्रिया प्रतिपादितैवासाधारण-
 नामोद्घट्टनादेव, तथाहि—अशोकाद्यष्टमहाप्रातिहाय्यादिरूपां पूजामहन्तीत्यहन्तः, तदनेनैव स्ववोऽभिहितः । एवं चतुर्दश-
 पूर्वधरादिष्वपि योजनीयं, अलं प्रसङ्गेन, प्रकृतं प्रस्तुमः—‘पडिलेहणं’ इति, ‘लिख—अक्षरविन्यासे’ प्रतिलेखनं प्रतिलेखना तां
 वक्ष्ये इति, एतदुक्तं भवति—आगमानुसारेण या निरूपणा क्षेत्रादेः सा प्रतिलेखनेति । चशब्दात्प्रतिलेखकं प्रतिलेखनीयं च
 वक्ष्ये । अथवाऽनेकाकारां प्रतिलेखनां वक्ष्ये, उपाधिभेदात् । ‘पिंडं’ ति पिण्डनं पिण्डः—सङ्घातरूपस्तं पिण्डं, वक्ष्य इति प्रत्येकं
 मीलनीयं, भिक्षाशोधिमित्यर्थः । ‘उपाधिप्रमाणं’ इति उपदधातीत्युपाधिः, उप—सामीप्येन संयमं धारयति पोषयति चेत्यर्थः ।
 स च पात्रादिरूपस्त्वस्य प्रमाणं द्विधा तच्च गणनाप्रमाणं प्रमाणप्रमाणं च । ‘अणाययणवज्रं’ इति नायतनमनायतनं तद्वज्र्यं
 त्याज्यमित्येतच्च वक्ष्ये । अथवा अनायतनवैज्यमायतनं, तदायतनं वक्ष्ये । तच्चानायतनं स्त्रीपशुण्डकसंसक्तं यद्वर्त्तते,
 तद्विपरीतमायतनम् । ‘पडिलेवणं’ इति प्रतीपा सेवना प्रतिसेवना, एतदुक्तं भवति—संयमानुष्ठानात्प्रतीपमसंयमानुष्ठानं
 तदासेवना ताम् । ‘आलोपण’ चि आलोचनमालोचना अपराधमर्याद्या लोचनं—दर्शनमाचायिदेरालोचनेत्यभिधीयते, किमा-
 लोचनमेव ?, नेत्याह—‘जह य’ इत्यादि, ‘यथा’ येन प्रकारेण ‘विशोधिः’ विशेषण शोधिविशोधिः, एतदुक्तं भवति—
 श्लिष्येणालोचितेऽपराधे सति तद्योग्यं यत्प्रायश्चित्तप्रदानं सा विशोधिरभिधीयते, तां विशोधिम् । केषां संबन्धिनीं विशोधि ?

१ इत्यनेनैव पा २ । २ °वर्जमां ल. १-२ पा. १ पु. । ३ ‘पडिलेवणं’ ति ल. १-२ पा १-२ पु । ४ ‘आलोपण’ इति आ. ल. १ ।
 ३

मार्गणे' अशेषदीर्घरहितवस्तुमार्गणं गवेरणेत्युच्यते । ईहनमीहा 'ईह-चेष्टायां' शुद्धवस्त्वन्वेषणरूपा चेष्टेहेत्युच्यते, सा च प्रतिलेखना भवति । अर्पोहनमर्पोहः-पृथग्भाव उच्यते, तथा च चक्षुषा निरूप्य यदि तत्र सत्त्वसम्भवो भवति तव उद्धार करोति सत्त्वानां अन्यालासे सति, स चापोहः प्रतिलेखना भवति, प्रतिलेखनं प्रतिलेखना, प्रति प्रत्यागमानुसारेण निरूपणमित्यर्थः, सा च प्रतिलेखना । प्रेक्षणं प्रेक्षणा, प्रकर्षणेषणं दर्शनं प्रेक्षणेत्युच्यते, सा च प्रतिलेखना । निरीक्षणं निरीक्षणा, 'निः-आधिक्ये ईक्ष-दर्शने' अधिकं दर्शनं निरीक्षणेत्युच्यते, अपिशब्दादन्योपसर्गयोगे चैकार्थिकसंभवो यथा-उपेक्षणेति, चशब्दादाभोगादीनां च शब्दानां ये पर्यायशब्दास्तेऽपि प्रतिलेखनाद्वारस्य पर्यायशब्दाः । आलोकनमालोकः, मर्यादयाऽभिविधिना वा लोकनमित्यर्थः । प्रलोकनं प्रलोकना, प्रकर्षणालोकनमित्यर्थः । 'एगडा' इति एकार्थिकान्यमूनि अनन्तरोद्दिष्टानि भवन्ति । पुँल्लिङ्गता च प्राकृतलक्षणवशाद्भवत्येव, यथा-जसो तवो सद्यो, नपुंसकलिङ्गा अपि शब्दाः पुँल्लिङ्गाः प्रयुज्यन्ते एवमत्रापीति, एवं व्याख्याते सत्याह परः-प्रतिलेखनं नपुंसकं, अत्र तु कानिचिन्नपुंसकानि कानिचित्स्त्रीलिङ्गानि कानिचित्पुँल्लिङ्गानि । तत्र नपुंसकस्य नपुंसकान्येव वाच्यानि तैत्कथमिति, अत्रोच्यते, एकं तावत्प्राकृतशैलीमञ्जीकृत्य नपुंसकस्यापि स्त्रीलिङ्गपुँल्लिङ्गैः पर्यायाभिधानमदृष्टं, तथाऽन्यत्प्रयोजनं, संस्कृतेऽप्येकस्यैव शब्दस्य त्रयमपि भवति, यथा तटस्वटी तटमिति, तदत्र भिवाल्लिङ्गाः शब्दाः केन कारणेन पर्यायशब्दा न भवन्तीति ॥ आह-प्रतिलेखनाग्रहणेन किं सैव केवला गृह्यते ? किमन्यदपि ?, अन्यदपि, किं तत् ?, 'पडिलेहओ य' इत्यादि । अर्थवा का पुनरत्र प्ररूपणा ? इति तदर्थं ब्रवीति—

१ 'एगडा' इति पा १-२ ल.२, 'एगडे' इति ल.१ । २ पुँल्लिङ्ग ल १-२ मु । ३ तत्कथमेतदिति ल.२ । ४ अथ का ल.२. ।

पडिलेह्णो य पडिलेह्णाय य पडिलेहियधय चेष । कुभाईसु जह् तिय परुवणा एवमिहय पि ॥५॥

प्रतिलिखतीति प्रतिलेखकः-प्रमथनानुसारेण स्वानादिनिरीक्षकः साधुरित्यर्थः । चञ्चन्दः सकारणवादिस्वगतमेवानां सद्यथायकः । प्रतिलेखन प्रतिलेखना "दुषिहा लख पडिलहा" (नि २५७) इत्यादिना प्रत्येन वक्ष्यमाणलक्षणा, वञ्चव्यो मेदस्यकः । प्रतिलेखयत इति प्रतिलेखितव्य "ठाये सवकारये" (नि २६४) इत्यादिना वक्ष्यमाणं, वञ्चव्यः पूर्ववत्, एषकारोऽवधारये, नावस्यिकादविरिकयस्ति । आह-कथ पुनः प्रतिलेखकप्रतिलेखितव्ययोरनुक्तयोर्ग्रहणमिति, दण्डमग्यग्रहणन्यायात्, अथवा प्रत्येनेनोच्यते-'कुभाईसु' इन्मो वटः, आविञ्चव्यात्कटपटञ्चकटादिग्रहः 'यथा' येन प्रकारेण 'त्रिक' त्रिसय, श्रीजीत्यर्थः, प्ररूपणा निरूपणाः, 'एव' ति तथा तेन प्रकारेण, 'इहे' ति प्रतिलेखनायां, अपिञ्चव्यः साधर्म्यदृष्टान्तप्रविपादनार्थः, यथा कर्षां कृत्वाकः करण मृत्पिण्डदण्डादि कार्यं कृत्वा; परस्सरापेक्षतया नैकमेकेनापि विनिति, तथा प्रतिलेखना क्रिया, सा च कर्षार प्रतिलेखकमपेक्षते, प्रतिलेखितव्यामावे शोमयोरयावस्वस्मात्श्रीष्येतानि-प्रतिलेखकः प्रतिलेखना प्रतिलेखितव्य चेति ॥ इह च 'यथोदस्य निर्देश' इति न्यायमङ्गीकृत्य प्रतिलेखक भाषाः कर्षुत्वात्प्रधानमेत्यतस्तद्व्याकथनार्थमाह-पडिवात्प्राहा एगो व अणेगो वा, दुषिहा पडिलेह्णगा समासेण । ते दुविहा नाथवा निकारणिआ य कारणिआ ॥६॥

दुगथा, नवरं 'निकारणिआ य'ति चञ्चव्यार्द्रञ्छपिष्ठिशेषये चात्र द्रष्टव्ये ॥ सकारणकारणनिर्भयार्थमाह-

असिवाद्दे कारणिआ निक्कारणिआ य चक्रभूभाद्दे । तत्थेणं कारणिअं वोच्छं टप्पा उ तिन्निचरे ॥७॥
 सुणमा, नवरं-‘तत्थेणं’इति ‘तत्र’ तेव्वेकानेकसकारणनिक्कारणगच्छत्तिष्ठत्प्रतिलेखकेषु ष एकः सकारणो गच्छन् तं
 वक्ष्ये । तावत्तिष्ठन्तु त्रयः-सकारणानेकानिकारणकानेकभेदाः, तुशब्दात्स्थानस्थितश्च, ‘इतरे’ अन्य इत्यर्थः ॥ कियन्ति
 पुनस्तान्यशिवानीनि ? वेष्वासावेकाकी भवतीत्याह—

असिवे ओमोचरिष् रायभए खुहिअ उत्तमद्दे अ । फिडिआगिळाणे अइसेस देवया चेव आयरिष् ॥८॥

न शिवमशिवं-देवतादिजनितो ज्वराद्युपद्रवः, अवमोदरिकं-दुर्भिक्षं, राज्ञो भयं राजभयं, शुभितं क्षीभः, संत्रास इत्यर्थः,
 उत्तमार्थः-अनशनं, ‘फिडित’ इति अष्टो मार्गात्, ‘मलानो’ मन्दः, अतिशयः-अतिशययुक्तः देवताऽऽचार्यो प्रतीतौ, अयं
 यो विधिरसावभिधीयते-इहाशिवमेकाकित्वस्य हेतुत्वे वर्तते, तस्मात्तथा कर्तव्यं यथा तन्न भवत्येव ॥ केन पुनः प्रकारेण
 तन्न भवतीति चेत्तदुच्यते-दासगाहा

संवच्छरवारसएण होही असिवांति ते (तइ)तओ णिंति । सुत्तथं कुवंता अइसयमाद्देहिं नाऊणं॥१५॥भा.

१ ‘तत्थेणं’ति ल १-२ । २ णिळाणाइसये आ पा १ । ३ अतिशेष ल १-२ पु । ४ भावार्थस्य आ ल १, भावार्थस्तु ल २ । ५ प्रतिपादकः
 आ. ल. १, प्रतिपाद्यते पा २ पु । ६ वेत्स उच्यते आ. पा. १ पु. ।

ध्याक्या—सुखस्वराणां द्वादशक संवत्सराद्वादशक, दौ ९ वर्ष च द्वादश, तेन मविष्परमशिवमिति ज्ञात्वा 'ठ' इति (सहवि) तदेव किं 'तठ' इति सरमात् क्षेत्रात् 'बिति' निर्गच्छन्ति । सुप्रपौष्टीमर्षयोष्ठी च 'कुर्वन्तः' निष्पावयन्त्वोऽन्योद्देशम मविष्पदद्विव बिद्यस्ताः सकामन्ति । कथं पुनर्द्वापसे ?—अविद्यया आदिर्येषां तेऽविद्ययावयो ज्ञानहेतवस्तेः । अविद्ययादि प्रतिपादनायाह—

अइसेस देवया वा निमित्तगहण सय व सीसो वा । परिहाणि जाव पत्त निगमणि गिलाणपच्छिद्यधो ॥१६॥
 अविद्ययाः—अवध्यादिस्तद्भाषे षपकादिगुणाकृता धेवता कथयति, अत्रावा आयरिएष सुवत्सेसु निम्माएण सयमेव निमित्तं षषन्व, अहवा सीसो महजचारमासंपसो निबिक्कारी खो सो मेध्वाविद्यार । अया भापरिखो बुद्धो मवद तथा अविमारिस्त सीससथ येह, आहे सो ए होजा ताह अब्बो खेइ पुच्छिअइ ताहे बारसहि निगयतव । अइ बारसहि ए जायं ताहे एकारसहि जाव आहे एकैस वि ए जाय होजा ताहि छहि मासेहि सुय छाहे निगमच्छन्तु, अहवा न खेव जाय असिअ थाय ताहे निगमच्छन्तु । अक्षरब्बाक्या—अविद्ययनमविद्ययाः—प्रत्यक्ष ज्ञानमवधिमनःपर्यायकेषलाक्य, तेन ज्ञात्वा,

अ अमवा जायायेक सुशायेयोमियेतेन (अच्छेतेन) स्वबन्धेव निमित्तं प्रदीतव्य, अमवां छिद्यो महजचारवासंपसो विधिकारी यः स माच्छे, तथा जायायो बुद्धो मवति तदाऽपिकारिणे छिद्य्याव इवति, एवा स न भवेत् तथा खन्यः कश्चित्कथ्यते, तथा द्वादशसंम्योऽर्थात् निर्गन्त्वम्य, अत्र द्वादशसंम्यो न ज्ञात तदेकादशसंम्यो जायदेकस्मादपि न ज्ञात यथेपथा पद्व्यो मत्सेम्यः मुपं तथा निर्गच्छन्तु, अयवा येव ज्ञातमशिव ज्ञात(वहि) तदेव निर्गच्छन्तु ।

देवता वा कथयति, मविष्यत्यशिवमिति, निमित्तम्—अनागतार्थपरिज्ञानहेतुर्ग्रन्थस्तस्य ग्रहणं स्वयमेव करोत्याचार्यः शिष्यो वा योष्यो ग्राह्यते निमित्तं, 'परिहाणि जाव पत्तं'ति द्वादशकेन यदा न ज्ञातं तदा एकादशकेनेत्येकैकहान्या परिहाणिरिति तावत्स्थिताः कथञ्चिद्यावत्प्राप्तम्—आगतमशिवं, तत्र किमिति ?, निर्गमनं निर्गमः कार्यः सर्वैरेवेति । कथं तर्हीशिवमाश्रित्यै-
कारित्वमिति चेत्तदाह—'गिलाणपडिवंधो', ज्ञानो—मन्दस्त्वयैवाशिवकारिण्या देवतया कृतः पूर्वभूतो वा, तेन प्रतिबन्धः—
निर्गमः सर्वेषां । तस्याश्चाशिवकारिण्याः स्वरूपप्रतिपादनायाह—

संजयागिहितदुभय भदिआ य तह तदुभयस्स वि अ पंता । चउवज्जण वीसु उवस्सए य तिपरंपराभत्तं ॥१७॥
अस्सि वे सद्दसं वरथं लोहं लोणं च तहय विगईओ । एयाइं वज्जिजा चउवज्जणयांति जं भणिअं ॥१८॥

व्याख्या—संयताः—साधवस्तेषां भद्रिका न गृहिणामिति प्रथमो भङ्गः, गृहिणां भद्रिका न संयतानामिति द्वितीयः,
तथोभयभद्रिकेति तृतीयः, उभयप्रान्ता अभद्रिका अयोभनेति चतुर्थः । A सा पुण चउपयारा संजयभदिगा गिहत्थ-

पंता १ गिहत्थभदिगा संजयपंता २ उभयपंता ३ उभयभदिआ ४ । कहं पुण संजयभदिगा होजा १, गिहत्थे उद्देह,
संजए भणति—निरुवसणा अच्छह, ताहेवि गंतवं को^१ जाणति पमत्ता पलोएजा वा गिण्हिजा वा । गिहिभदिगा संजयपंता

१ णिरिति यावत्प्राप्तमिति तावत् आ पा २ । २ प्रान्तेति चतुर्थ आ. । ३ कोहा जा^० आ. ।

A. सा पुनश्चतुष्प्रकारा—संयतभद्रिका गृहस्थप्रान्ता १ गृहस्थभद्रिका संयतप्रान्ता २ उभयप्रान्ता ३ उभयभद्रिका ४ । कं

संन्यए येन पञ्चम गेण्डरि सहा एते महातवस्वी एते येन पञ्चम गेण्डरि एतेषु पित्रिण्यसु अवसेसा पित्रिमा येन संबन्धि,
 एतस्य मा हीठ सा हीठ निगतर । साहे न निगपा केन्य वाधाएव, को वाधाओ ? पुत्र गिलाओ वा होआ, ताए वा
 उदाएआए कीद सभओ गदितो होआ, पया वा न पदति, ताहे वस्य अयपाए अचिठयव, का अयया ? इमापि वचरि
 परिहरिआण्यि-विपई दसचिहा चि लोण लोह च सवतं वस्य च, आधि अ हुलापि असिवेण गदियाणि तेसु आहाराईपि
 न गण्डरि, साहे सहाणि वि गदियापि होआ ताहे 'दिष्टि दिष्टीए अ पादिति, ओमतिआ गेण्डरि, दिष्टि प न संकमइ ।
 'अउवसणपति' चतुर्णां बर्बना-परिहराअतुर्बर्बना पिठुत्यादीनां, चतुर्णु वा बर्बना क्षेत्रस्य-संपसमद्रिका गृहिप्रान्ता इत्यादिपु

१ दिष्टे अ वा १-२ वा १-२ । २ दिष्टीए अ अर वा दिष्टीए ६, ७ २ वा १-२ ।

पुन संयतमद्रिका भवत् ? गृहस्थानुपग्रहसि, संयताए अचरि निरुपसर्गास्तिष्ठत, उदापि गन्तव्यं को आनासि प्रसधान् मओकयेत्
 गृहीयाहा । गृहिमद्रिका संयतमान्वा संयतानेव प्रथमं गृहाति यथेते महातवस्विन एत एव प्रथम मेरणीयाः, एतेषु निर्विधेपु
 अवसेया निर्जिता एव भवन्ति, अत्र या भवतु सा भवतु निर्गन्तव्य, यदा न निर्गताः केनचिद्व्यापातेन, को व्यापात ? पूर्वं गन्तो
 वा भवेत्, वया बोपग्रीडया क्विस्संयतो गृहीतो भवेत्, पम्बानो वा न बहन्ति, तथा तत्र यतनया स्वातन्त्र्य, का बतचा ?,
 इमानि बस्यादि परिदूर्ध्व्यानि-बिह्विर्विसमिवाऽपि उचय लोई च सदस बस च, यानि च कुञ्जलि अक्षिणेन गृहीतानि सेध्या
 हापदीनि न गृहन्ति, यदा सनाप्यपि गृहीतानि भवन्ति तथा दृष्टि दृष्टौ च पाठयन्ति, अत्रोसुखा गृह्णन्ति दृष्टि न संकासते ।

भङ्गकेशु 'वीसु उवस्सए य'ति जलानविधिः, विष्वग्-भेदेनोपाश्रयः-आश्रयः कर्तव्य इत्यर्थः । A जो संजतो असिवेण गहिओ होजा, तस्स दूरट्टियस्स भत्तं तिपरंपरेण दिज्झइ । 'तिपरंपराभत्तं'ति, त्रयाणां परम्परा त्रिपरम्परा, भक्तं आहारः, तद् एको गृह्णाति द्वितीयश्चानयति तृतीयोऽवज्ञया ददातीत्यर्थः । अवधूतस्-अवज्ञातं, B जहा अवधूता नासति । जलानोद्धर्त्तनादिविधि-प्रदशनायाह—

उवत्तणनिहेवण बीहंते अणभिओणोऽभीरु य । अगाहिअकुलेसु भत्तं गहिए दिट्ठिं परिहरिजा ॥१९॥भा.

उद्धर्त्तवर्त्तनं-उद्धर्त्तनं यद्साबुद्धर्त्तते, निर्लेपनं यद्सौ निर्लेपः क्रियते उपलक्षणं चैतत्, तस्य सकाशे न सथातव्यं दिवा रात्रौ वा । अथ कीदृशेन साधुना कर्त्तव्यमित्याह- 'बीहंते अणभिओण'ति विभ्यत्यनभियोगः, विभ्यतीति भयं गच्छति, भीरावित्यर्थः, नाभियोगोऽनभियोगः यो भीरुः स तत्र न नियोक्तव्यः । कस्तर्हि करोति ? इत्याह- 'अभीरु य' अभीरुश्च न भीरुभीरुः, स तत्र स्वयं करोति नियुज्यते वा, चशब्दो बलान्तरितादिप्रयत्नप्रदर्शनार्थः । अगृहीतेषु कुलेषु अशिवेन भक्तं ग्राह्यं, तद्भावे दृष्टि-दृष्टिसंपातपरिहारः । आह-चतुर्वर्जनेत्युक्तं तत्र भङ्गका अपि गृह्यन्त इति । O जोऽवि तं उवत्तेइ वा परियत्तेइ वा सो हत्थस्स अंतरे वत्थं दाऊण ताहे उवत्तेति वा परियत्तेइ वा । उवत्तेऊण हत्थे मट्ठियाए धोवइ । जो न

१ यदाऽसाहं पा. १ । २ यदाऽसो पा १ । ३ सकाशे स्थां ल १-२ ।

A. यः संयतोऽशिवेन गृहीतो भवेत् तस्मै दूरस्थिताय त्रिपरम्परेण भक्तं दीयते । B. यथाऽवज्ञाता नश्यति । C. योऽपि तमुद्धर्त्तयति वा परिवर्त्तयति वा स शस्तस्यान्तरे वखं दत्त्वा तमुद्धर्त्तयति वा परिवर्त्तयति वा । उद्धर्त्त्य हस्तौ सन्निकष्या पश्चात्पुनरिहति ।

भीरिष्ठा सो तस्यापरिएष मथिषयो बहा बद्धो तुम वसाहि चि । नो पम्मसद्विवो साह सो अप्पणा वेव मण्ड-अह वसामि ।
 प्रथिव चस्पाने सति कर्षव्यान्तरप्रदर्शनायाह—

पुषाभिग्गहदुह्ठी विवेग समोइएसु निक्खिषण । तेऽविअ पडिबघठिआ इयरेसु बला सगारदुग ॥२०॥मा ।
 पूर्वमिति—खिबकाले वेऽभिग्राहः—उपप्रसृतयस्तेषां बुद्धिः कार्या । षटुपर्णमिग्रहः षष्ठं करोति, सूते तस्मिन्को विधि
 रित्याह—‘विवेग’ विवेचन विवेकः, ‘विचिर्-पृषगमावे’ परिस्याग इति यावत्, कस्यासाविति—उदुपकरणस्य, यमुते तस्मिन्
 गमनावसरे च प्राप्तौ किं कर्षव्यमित्याह—‘समोइएसु निक्खिषण’ अक्षेपसमानसामाचारिकेषु विमुच्य गम्यते । ते तत्राश्रिते क्य
 स्थिता इत्याह—‘तेऽवि अ पडिबघठिआ’ न तेषां गमनावसराः कुतश्चित्प्रतिबन्धात्, तदमावे किं कर्षव्यमित्याह ‘इतरेसु’चि
 असाभ्योपिकेप्पित्यर्थः तदमावे देवकृलिकेसु, अनिच्छसु बलात्कारेण । तदमावे कुत्र ? इत्याह—‘सगारदुग’ सह अगारेण
 वर्येते इति सागारौ गृहस्थौ इत्यर्थः, तयोर्द्वय, तावेव द्वावित्यर्थः । कौ पुनस्ताविति !—अत्यग्रती (तिनौ) वा सम्यगहटी, तदमावे
 अस्यातरः, ययामद्रफमिध्याहटिः । असौ च यिलाणो यदि अरिष अण्णा वसही तहि ठविआह, असईए अ ताए वेव वसहीए
 एगपासे चिलिमिली किआह, वारं इहा किआह, खेय गिलाणो निपत्तमति वा पविसति वा तेण अण्णे साहुणो ण निग्गच्छति,
 यो न विभ्यसि स तत्राचार्येण ममित्तव्वा, ववाऽऽर्य ! त्व वसेति । नो पर्मअट्टिकः साधुः स आत्ममेव मण्णति—अह वसामि ।

१ उपरेख्येण प १ । २ इव इकार वा ।
 २ स ष म्भान्तो यदि अस्त्यग्या वसवित्त्वत्र स्याप्यते, असत्त्वां च तस्यामेव वसवावेकपात्रे चिच्छिमिळिः कियते, वारं विषा येव म्भान्तो

पट्टिआरागवर्जं, ताव अ तर्हि अचळति जाव सत्यो न लब्धइ ताव जोगवुडि करंति, जो नमोकारं करंतओ सो पोरिसिं करेति एवं बड्ढति, जइ पउणो सो साइ जो गहिओ ताहे वचंति, अह कालं करेइ ताहे जं तस्स उवगरणं तं सबं छड्डिजइ, ते छड्डिता ताहे वचंति, अह सो न चेव सुतो ताहे अनेसिं संमोइआणं सकजपडिबंधिआणं मूले निक्खिअपइ । जाहे संमोइआ न होजा ताहे अणसंमोइयाणं । जाहे तेऽवि न होजा ताहे पासत्थोसन्नकुसीलाईणं, तेसिं बलावि ओवेडिजइ, तेसिं देवकुलाणि भुजंति, सारुविअसिद्धपुत्राणं, तेसिं असति सावगाणं उवणिकिअपपति, पच्छा सेजायरेसु अहाभइगेसु वा एवं ठविजइ, ताहे वचंति ॥ यदि पुनरसो मुच्यमान आक्रोशति ततः किं कर्तव्यमित्याह—

कूपंते अब्भत्थण समत्थभिकखुस्स णिच्छ तद्दिवसं । जइ विंदाइ भेओ तिट्ठवेगो जाव लाउवमा ॥२१॥

निष्कामति वा प्रविशति वा तेनान्ये साधवो न निर्गच्छन्ति, प्रतीचारकवर्जं, तावच्च तत्र तिष्ठन्ति यावत्सार्थो न लभ्यते तावद्योगवुडिं कुर्वन्ति, यो नमस्कारस्य कारकः स पौरुषीं करोति, एवं वर्धयन्ति, यदि प्रगुणः स साधुर्यो गृहीतस्तदा ब्रजन्ति, अथ कालं करोति तदा यत्तस्योपकरणं तत्सर्वं त्यज्यते, ते तदा त्यक्त्वा ब्रजन्ति, अथ स नैव मुक्तः तदाऽन्येषां सान्भोगिकानां स्वकार्यप्रतिबन्धरिथतानां मूले निश्चिप्यते, यदा सान्भोगिका न भवेयुस्त्वदाऽन्यसान्भोगिकानां, यदा तेऽपि न भवेयुस्त्वदा पार्श्वस्थावसन्नकुशीलादीनां, तेषां बलादपि निश्चिप्यते, तेषां देवकुलानि भुज्यन्ते, सारुपिकसिद्धपुत्राणां, तेषामसति आवकाणामुपनिश्चिप्यते, यथात् शय्यातरेषु यथाभद्रकेषु वैवं स्थाप्यते, तदा ब्रजन्ति ।

‘कृष-अण्णके घञ्चे’ कृञ्बन्ति-अण्यकघञ्च इवोपि किं कार्यमित्याह अन्मत्यण समत्यभिससुस्स’ समर्थ-सञ्कोऽप्यर्ष्यते, त्व विष्ट यावद्दय निर्गच्छाम इति । निर्गतपु वक्तव्यम्-इच्छतु भवान् अहमपि गच्छामि, यदीच्छति क्षिप्र निर्गमः । अथासौ धर्मेनिरपेक्षतया नेच्छति ततः क्षिमित्याह-‘अभिच्छ तद्विषसं’ अनिच्छति तस्मिन्स्वस्य साधोर्गमन तद्विषस स्थित्वा छिद्रं कृच्छ्या नष्टव्य, तेष किं संहर्तैर्मन्त्रम्यमाहोस्विदन्त्ययेत्याह-‘अहं विदभाइ भवो विदुषेगो आभं’ चि यद्यसौ वृन्दपातिनी ततो द्विधा मेव, तथापि न विद्यति शिष्या, शयस्त्रयो इी इी एकैको पावसया न पातयति । कः पुनत्र प्थान्तः? इत्याह-‘अहा अकारवभा’ अकारम्-उच्यते तेनोपमानं-उपमा प्थान्तः अलातोपमा, यथा हि तानि सहवानि ज्वलन्ति नान्यया, एव तेऽपि संहत्वा हन्यन्ते नान्ययेति, तदर्थं मेवः एवमश्विबादेकाकी भवति । अयदि सो कृञ्बन्ति ताहे एको मण्यति-द्वो(अइ) समस्यो तुम ताहे अञ्च छिद्र नात्म पित्रिअदिवसे प्थान्ति । तस्स पुण मत्थाया-चे विसञ्जेयवा, मा मम कञ्जे मरंतु । आहे सोऽपि म्पिस्त्रियो ताहे सधे एगतो बभति, आहे तेसि एगतो बभताण कोइ विषाओ होला । एस विदपाई अत्य षडुगा तत्य पढति, विदुंतो कडुसपावो पळिचो, सो दुहा कयो पच्छा एकेक ढाकण कय न अलति । एव तेऽपि अइ गहिआ, आइ दुहा

१ कृञ्बन्ति आ. पु. १. २. ताहे अि आ. अ. २. १. इत्यप य आ ।

२. यदि स कृञ्बन्ति तदा एको मण्यते-यदि समर्थस्त्व तदा छिद्रं कृच्छ्या त्वितीयदिवसे आयायाः । तत्र पुनर्मर्यादा-चे विसञ्जेयि तव्याः, मा मम कार्बाव मापुं । तथा सोऽपि भिञ्जितस्वथा सधे एकवो प्रमन्ति, यथा वेपामेकवो प्रमन्तो कश्चिद्दयापातो मधेत्, एव इत्यपावी यत्र बहवस्तत्र एवति, प्थान्तः काष्ठसंघात प्रदीपः, स क्षिपाच्छत पत्रादेकैक वाक कृत् न अजति । एव तेऽपि यदि

कञ्चति, एवं तिहा जाव तिणिण जिणिण जणा, एगो पहिससयवालो संघाडओ हिंइह । अह तहवि न मुयति ताहे दो दो होति । अह दोवि जणा न मुयह ताहे एगागी भवति । तेसिं उवगरणं न उवहम्मति । एवं ताव एकहओ दिट्ठी असिवेण ॥ केन पुनरुपायेन ते एकत्वविशेषणजुष्टा नष्टाः सन्त एकत्र प्रदेशे संहियन्ते ? इत्याह—

संगारो रायणिण् आलोयणपुव्वपत्तपच्छा वा । सोमसुहिकालरत्तच्छुणंतेरे एकदो विसए ॥२२॥ (भा०)

संगारः—संकेतः पृथग्भावकाले कर्तव्यः, यथाऽमुकत्रप्रदेशे सर्वैः संहर्तव्यमित्युपायः । तं च प्रदेशं प्राप्तानां को विधिरित्याह—‘रायणिण् आलोयणपुव्वपत्तपच्छा वा’ रत्ताधिकस्य—गीतार्थस्य पूर्वप्राप्तस्य पश्चात्प्राप्तस्य वा आलोचना देया, तदभावे लघोरपि नीतार्थस्य दातव्या । क्रियत्पुनः क्षेत्रमतिक्रमणीयमित्याह—‘सोमसुही’त्यादि, अशिवकारिण्या विशेषणानि, सौम्यं मुखं यस्याः सा तथा, कथमुपद्रवकारिण्याः सौम्यमुखीत्वम् ?, अनन्तरविषयं प्रत्युपद्रवाकरणात् । कृष्णमुखी द्वितीयविषयेऽपि न मुञ्चति । रक्ताक्षी तृतीयेऽपि न मुञ्चति, यथासहृषमनन्तर एव स्थीयते सौम्यमुख्याम् । ‘एक’ इति एकमन्तरे कृत्वा तृतीये स्थीयते कृष्णमुख्याम् । ‘दो’ इति द्वावन्तरे कृत्वा चतुर्थे स्थीयते रक्ताक्ष्यां । अतसिं सिंगारो दिणोच्छवो भवति

१ सहन्तव्यं भा. । २ मन्तरेण कृत्वा क १-२

गृहीतारस्तदा द्विधा क्रियन्ते । एवं त्रिधा, यावन्नयस्त्रयो जनाः, एकः प्रतिश्रयपालः सघाटको हिण्डते, अथ तथाऽपि न मुञ्चति तदा द्वौ द्वावपि भवतः । अथ द्वावपि जनौ न मुञ्चति तदैकाकिनो भवन्ति, तेषामुपकरणं नोपहन्यते, एव तावदेकाकी दृष्टोऽशिवेन ।

▲ तेभ्यः सकेतो दत्तो भवति यथा अमुकत्र मीलियितव्यं, यदा मीलितो भवति तदा तत्र यो रान्तिकः पूर्वप्राप्तो वा पश्चात्प्राप्तो

बहू अमुगत्य मेकाइयव, नाहे मिलिबो मबति ताहे वरय बो राइयिबो पुषपचो वा पच्छापचो वा तस्स आलोयणा दायवा ।
 बहू मीयत्थो ओमो ताहे वस्स आलोइस्स । सा पुव विविहा तदाइआ-सोमसुखी कालसुखी रचच्छी य, आ सा सोमसुखी
 तीसे एक विषय यम्म । कालसुखीए एयो विषमो अंतरिअइ । रचच्छीए दो विषए अंतरेअण पवत्थे विषए ठाति । असि
 वे वि इरं समअण्ण अस्थिये यबेकाफी मबति तथा व्याख्यात, साम्प्रत 'ओमोपरिण' इति यदुक्तं तद्व्याख्यानायाह-दारगाहदस्
 एमेव ये ओमस्मि वि मेओ उ अलभि गोणिदिट्ठतो ।

'एवमेवे'ति अनेनैव प्रकारेणान्वयप्रकारमपि व्याख्येय, यथाऽश्विनद्वारं व्याख्यात, यो विधिरश्विनद्वार सोऽश्रापीत्यर्थः ।
 वैश्वदेवो बहुसाहस्यप्रतिपादनार्थः । अयमे-दुर्मिसे, अपिशब्दः साहस्यसम्भावन, वदुन्यते-"सवच्छरवारसएण होइति
 ओमति वे वबो निधि" इत्यादि । मेदन-मेदः एकैकत्वा, तुषब्द एवकारार्थः, कस्मिपुनरसौ मवतीत्याह-अलामे मबति,
 अप्राप्तासाहारस्वैस्पर्यः । यइको लमते वदुदायपि, दो वा इप्पु न किअइदावि, एकैक एव लमत इत्यवमादेरेकाकिता ।
 अत्र वटान्तमाह-'गोविविष्ठो' गोवृष्टांतः, यथा संवतानां गर्वा स्वल्पे वैष्णोदक न वृष्टिः, पृथग्भूतानां स्यात्, संवेदापीति ।

१ उ वा । २ उक्त्थे वा । ३ एवोइकेन व क १-२ ।

वा तस्मै आलोचना दावब्बा । अथ गीवावोऽवमस्वहा (अपि) तस्मै आलोषवेत् । सा पुनकिविषा अपशेत्री (उपद्रादिका) सोम्य-
 सुखी कल्पसुखी रजाकी य, या सा सोम्यसुखी तस्यामेको विषयो गम्यते, कल्पसुख्यामेको विषयोऽवरम्यते, रजास्यां द्वौ विषयो
 अन्तरवित्वा बहुवै विषये विद्यन्ति । अश्विनमिणिद्वारं समाप्तम् ।

A ओमोपरियाएवि एसेव कसो, वारसहि संवच्छरेहि आरद्धं जाहे पारं न पाविंति ताहे गणभेयं करंति, नाणत्तं-निलाणो न तथा परहरिज्झइ । एत्थ गोणिदिट्ठतो कायवो, अत्थं गोब्राह्मणं नंदति, एवं ओमेणवि एगाणिओ दिट्ठी ॥ दरं ॥
 सारप्रतं राजभयद्वारप्रतिपादनायाह—

रायभयं च चउद्धा चरिमदुगे होइ गणभेओ ॥ २३ ॥ (भा०)

व्याख्या—राज्ञो भयं राजभयं, चशब्द एवमेवेत्यस्यानुकर्षणार्थः ‘संवच्छर वारस’ इत्यादि ॥ कियन्तः पुनस्तस्य भेदा इत्याह—चतुर्था, सङ्ख्यायाः प्रकारवचने धा, चतुष्प्रकारमित्यर्थः । के पुनस्ते इति १, मा त्वरिष्ठा अनन्तरमेवोच्यन्ते । किं चतुर्थापि भेदेषु भेदः १, नेत्याह—‘ चरिमदुए ’ इत्यादि, ‘ चरिमे ’ पश्चिमे ‘ द्वये ’ द्वितये ‘ भवति ’ जायते ‘ गणभेदः’ गच्छत्युपभावः, एकैक इत्यर्थः । ‘ रायदुट्ठमवि तहेव वारससंवच्छरेहि होहिति ’ । भेदचतुष्टयस्वरूपप्रदर्शनायाह—
 निविसउत्ति य पढमो विइओ मा देह भत्तपाणं से । तइओ उवगरणहरो जीअचरित्तस्स वा भेओ ॥ २४ भा-

सुगमा, णवरं—‘जीअत्ति जीवितभेदकारी चतुर्थो भेदश्चारित्रभेदकारी वा चतुर्थो राजा, उपकरणहारिजीवितचारित्र-
 हारिणोर्णभेदः कार्य इति । ‘ तं चउविहं, निविसउत्ति य पढमो विइओ मा देह भत्तपाणं तु । तइओ उवगरणहरो जीव-

१ करेइ आ क.१-२ पा. १ । २ ह्य गथा पा १ प्रती नास्ति ।
 A अवमौदर्यतायामपि एष एव क्रमः, द्वादशभ्यो वर्षेभ्य आरभ्य यदा पारं न प्राप्नुवन्ति तदा गणभेदं कुर्वन्ति, नानात्वं-

रजानो न तथा परिहियते, अत्र गोहृष्टान्तः कर्तव्यः । गोब्राह्मणौ अल्पौ नन्दतः, एवमवमेनाप्येकाकी हृष्टः ।

परिषत्स वा मेवो' ॥ आह-क्य पुन साधूनां लक्षापरवानां राक्षस्य भवति १, 'यस्य हस्तौ च पादौ च, विह्वला
 च सुयन्त्रितम् । इन्द्रियाणि च गुप्तानि तस्य रात्रा करोति किम् ? ॥ १ ॥' सत्यमेवत्, किं तर्हि ?—
 अहिंसर अणिट्टुदरिस्सणुगगाहणया तद्वा अणायारो । अवहरणदिक्खणाप्प माणालोए व कुप्पिज्जा ॥ २ ५ भा

अंतैउरप्पवेसो वायनिमित्तं च सो पओसिज्जा ।

व्याख्या—'अमिमरा' अयिहल्लमाकार्यं मारयन्ति म्रिपन्ते वेत्थमिमराः, कुठमित्कोपाद्राअकुठ प्रविश्यापरं व्यापाद
 यन्तीदि, साधूनां किमापाठमिति चेत्, उच्यते, अन्यथा प्रवेशमलममानैः कैमित्सापुवेपेथ प्रविश्य तत्कठ, ततश्च निषिंवे
 किंत्वात्स रात्रा साधुभ्यः कुप्येत्, कुप्येदिति चैतत्किपापद प्रविपद योवनीय, अमभ्यत्वात् अनिष्टान्-अप्रसस्तान् मन्यमानो
 दर्शनं नेच्छति, प्रस्थानादौ च दृष्ट्वा इति कुप्येत् । 'अ्युइग्राहणत्वा' विद्यब्दः-कुत्सायासुत्-प्रावस्ये, केनचित्प्रत्ययनीकेन
 व्युत्प्राहितः, यथैते तदानीए व्यायन्तीति कुप्येत् । लोक प्रत्ययनाभार सेसुरेखादौ दृष्ट्वा कुप्येत्, अपहरणं कृत्वा उत्प्रतिबद्धो
 वीक्षित इति कुप्येत्, आदालोये वा बाह्या काचिद्धोपिता-न कृत्वा ततश्च कुप्येत् १, अन्तःपुरे प्रवेशं कृत्वा केनचिच्छिन्न-
 पारिषा विकर्म कृतं ततः प्रहरेय यायात्, वादिना वा केनचिच्छ्रुणा परिभूत् इति, ततो निमित्तवत् स इति-रात्रा प्रदिप्यात्
 प्रहृष्येत्ता । वारं । 'अत्त पुअ रायइहु क्ख होखा १, केमति लिगत्थेपमतेदरे अवरइ होखा । आइवा अहा वा वादिना वाद
 १ अउं(वापीय ॥ २ अदीप्पति वा । २ अन्तिकरयवदं वा । ४ रात्रुणा ॥ १-२ वा २

४ रात्रुणा रात्रादि कथं भवेत् ? केनचित् लिङ्गस्येतात्त्वः पुरमपपठं भवेत्, अपवा यथा वा वादिना वापै- 'तस्य पण्डितमभ्यस्य

“ तस्म पंडियमाणस्म बुद्धिह्रस्म दुरपणो । मुद्धं पाएण अकम्म वाई वाउरिवागओ ॥ १ ॥” एवं रायदुद्धं हविजा, निवि-
सए मत्तपाणपडिसेहे उवगरणहरे अ एत्थ गच्छेण चेव वच्चंति, जत्थ जीवियचरित्तमेओ तत्थ एगाणिओ होजा । दारं ।
शुभितदारं व्याचिख्यासुराह—द्वारगाथार्द्धम्

शुभिष् माहुज्जेणी पलायणं जो जओ तुरिअं ॥ २६ ॥ (भा०)

शोभे एकाकी भवति । शोभः—आकस्मिकः संत्रासः । तत्र ‘माहुज्जेणि’ति माला अरहद्दस्य पतिता, उज्जयनी नगरी,
उज्जयिन्यां बहुशो मालवा आगत्यागत्य मातुषादीन् हरन्ति । अन्यदा तत्र कूपेऽरघट्टमाला पतिता । तत्र केनचिद्दुक्तं—
माला पतिता, अन्येन सहसा प्रतिपन्नं मालवाः पतिताः, ततश्च संक्षोभः, तत्र किं भवतीत्याह—‘पलायणं जो जओ तुरियं,’
‘पलायनं’ नाशनं यः कश्चिद्यत्र व्यवस्थितस्तच्छ्रुतवान् स तत्र एव नष्ट इति । ‘माहुज्जेणि’ति दृष्टान्तसूचकं वचनम् ।
A शुभिष् वा एगागी होजा, जहा उज्जेणीए अरहद्दमाला पडिआ, लोगो सवो पलाओ मालवा पडिय चि, एरिसे शुभिष्

१ जीवचरितं आ ल २ । २ प्रतीता ल १ पा १-२ पु ।

बुद्धिमत्ताभिमामिनो दुरात्मतः । मूर्धानं पादेनाक्रम्य वादी वायुरिवागतः ॥ १ ॥’ एवं राजद्विष्टो भवेत्, निर्विषये भक्तपानप्रतिषेधे
उपकरणहरे वात्र गच्छेनैव ब्रजन्ति, यत्र जीवितचारित्रभेदस्तत्रैकाकी भवेत् । द्वारं ।

A शोभे वा एकाकी भवेत्, यथा उज्जयिन्यां अरहद्दघटीमाला पतिता, लोकः सर्वः पलायितः—मालवा पतिता इति. ईदृशे

एमागी होजा, घो बभो सो वकी नासति । वारो । अघुना यदुक्क राबभयदारे 'वापनिमिष च सो पयोसिञ्ज'पि वद्वभाचिकयासुरार-
तस्त पडियमाणस्त बुद्धिच्छस्त तुरप्पणो । सुब्ब पापण अक्कम्म, वाई वाडरिवागओ ॥२७॥ (भा)

आह बोदकः-ओमान स्थान एतद् व्याख्यायाः, ननु ह्युमिषदारेभान्तरित्वात्क्रेड्य प्रकारः ? इति, बभ्रोन्यते निर्युक्ति
प्रन्वषद्वावदोषः । यतोऽत्रैकगाथया 'वतेतर' इत्यादिकया राजभयसुमितदारे उक्ते ततस्वत्रानवसरत्थादिद्वैव युक्ता व्याख्या,
'तस्त'पि तस्य राजो मयदेतोः, कषभूतस्य ?- 'पण्डितमानिनः' पण्डितमन्यस्य पण्डितमात्मान मन्यते स एवंमन्यो, ज्ञान
कषभूषिवग्भत्वात् । बुद्धिं कातीति बुद्धिसो बुद्धिलस्य, 'दुरात्मनः' मिथ्यादृष्टिस्वादमद्रत्वाच्छासनप्रस्थानीकत्वाद्दुष्ट आत्मा यस्य
स तथा तस्य । किमित्याह- 'मूर्धानं' उच्यमानं पावेनाक्रम्य 'बाधी' वादकञ्चिसंपन्नः साधुर्वायुरिवागतः-धर्मीष्ट स्थान प्राप्त
इत्यधरार्थः । समुदायार्थस्तु-स राजा पण्डितमन्यतया दर्शनं निन्दति, तदादी वा कथित्, तत्र च साधुर्वादी, तेन समा
प्रशिस्य न्यायेन पराश्रितः, तथाऽपि न साधुर्कारं ददाति प्रसुत्वाचयाऽपि निन्दति पुनथासौ साधुर्वादी विद्यादिबलेन समा
मन्थे तस्म शिरसि पादं कृत्वाऽर्धनीशृणुः । ततथासौ पर परिमण मन्यमानः प्रकर्षेण द्वेष यायात्, इति श्लोकार्थे ॥
उच्यमार्थद्वारप्रतिपादनायाह-

निञ्जवगस्त सगस्त अस्तई पगाणिओ वि गच्छिज्जा । सुचत्थपुच्छगो वा गच्छे अहवावि पडिअरिउरत्ता

१ एव पात्रो पा.२-१ पु । २ तात्पर्यं तथा भा । ३ विकल्पस्य भा अ.२ ।
द्वोमे एकास्मि मयेत्, यो यत्र स लोको नश्यति । इति ।

व्याख्या—निर्यापयति—आराधयति निर्यापकः—आराधकस्त्वस्य 'सकाशं' मूलम् असति—द्वितीयाभावे एकाक्यपि कालं कर्तुकामो गच्छेत्, स्वार्थपृच्छको वा गच्छेत् । उत्तमार्थस्थितस्यैकाक्यपि मा भूद् व्यवच्छेदः 'अहवावि पडियरिडं' अथवाऽपि 'प्रतिचरिडं' प्रतिचरणकारणार्थम् । A 'उत्तिमड्डे वा' सो साह् उत्तिमड्डं पडिवज्जिउकामो, आयरियसगासे य नत्थि निज्ज-
वओ ताहे अन्नत्थ वच्चिज्जा, तो ससंवाडओ वच्चड, असति ताहे एणो एगाणिओ वच्चिज्जा, अहवा उत्तिमड्डपडिवण्णओ साह् सुओ, तस्स सुत्तत्थतट्टुभयाणि अपुव्वाणि, इमस्स य संकिआणि, अण्णस्स य नत्थि, ताहे तत्थ पंदिपुच्छणनिमित्तं वच्चिज्जा । अथवा उत्तिमड्डपडिअरएहिं गर्भमति ॥ उक्तमुत्त(त्ति)मड्डरारभिदानीं फिडिअद्वारं व्याचिरुयासुराह—
फिडिओ वै परिरएणं मंदगई वावि जाव न मिलिज्जा ।

B 'फिडिड' चि ते पंथेण वच्चंति, तत्थ कोइ पंथाओ उत्तिण्णो, अण्णेण वच्चिज्जा, अहवा थेरो, तस्स य अंतसा गड्ढा वा डोंगरा वा, जे समत्था ते उज्जुएण वच्चंति, जो असमत्थो सो परिरएणं—भमाडेण वच्चइ, ततो जाव ताणं न मिलइ ताव

१ 'पुच्छणानिं' आ पा. १ । २ गम्मति ॥ फिडिअं आ ल २ पा १ । ३ य ल १ । ४ 'फिडिए' आ ल २ पा १ ।

A उत्तमार्थे वा स साधुरुत्तमार्थं प्रतिपत्तुकामः, आचार्यसकाशे च नास्ति निर्यापकः, तदाऽन्यत्र ब्रजेत्, तदा ससंघाटको ब्रजतु असति तदैकः एकाकी ब्रजेत्, अथवोत्तमार्थप्रतिपन्नकः साधुः श्रुतः, तस्य सूत्रार्थतट्टुभयान्यपूर्वाणि, अस्य च शङ्कितानि, अन्यस्य च न सन्ति, तदा तत्र प्रतिपुच्छानिमित्तं ब्रजेत् । अथवा उत्तमार्थप्रतिचरकैः गम्यते । B 'रिफटित' इति, ते पथा ब्रजन्ति, तत्र कश्चित् पथ उत्तीर्णः, अन्येन ब्रजेत्, अथवा स्थविरः, तस्य चान्तराले गर्त्तं वा पर्वता वा, ये समर्थारत ऋजुकेन

एगागा हाखा ॥ इदानीं गायार्थः—'फिडितः' प्रमदः, किमुक्त भवति ! सो गच्छतामेव सर्वेषां पंचदशदशनास्संजातमोहोऽ
 न्येनेव पया प्रयावस्वत एकाकी भवति । 'परिरएव वा' परिरयो-गियविः परिहरण तेन वा एकाकी क्विदसहिष्णुर्मन्वग
 विर्षा क्विदसाधुः यावच्च भिलति वावदेकाकी भवति । तस्य फिडितद्वारम्, इदानीं ग्लानद्वारमुच्यते—

सोक्तण व गिलाण ओसहकज्जे असइ एगो ॥ २९ ॥ (भा०)

अइवा गिडानो सुवो वाहे सवेहिं गतव । अइ अप्यवो भायरिवा थेरा हेहे तेसिपि पासे अच्छियव्व, ताहे एगागी वधिखा,
 असइ एगागी वधिखा । इदानीमधरगमनिक्का-भुत्वाज्यत्र ग्लान सहाटकामावे एकाकी भवति, यदिवा स्वगच्छ एव
 ग्लानः क्विदस्ति, तदर्थमौपचाधानयनार्थं व्रथसेकाकी द्वितीयामावे सति ॥ तस्य ग्लानद्वारम् । इदानीमविद्यविद्वारम्—
 अइसेसिओव सेह असइ एगाणिये पठावेज्जा ।

१ प्रमदः मच्छ वा. क. २ । १ पश्चिमप्रवर्धं वा । ३ वा भाषि वा क. १-२ । ४ तेषि पासे वा क. १-२ । ५ पश्चिमो वि गच्छेज्जा

६ किं पवइजा क. १ ।

प्रमन्ति, योऽसमर्थः स परिरयेण-अमणेन प्रभवति ततो यावत्तेषां न मीळति वावदेकाकी भवेत् ।

१ ग्लानमिमित्तेन एकाकी भवेत्, सत्सौवच वा मेवर्त्तं वा भानेवच्य, अस्ति संपाटकस्य वदेकाकी भवेत् । अथवा ग्लानः
 सुदत्तवा सर्वोन्वच्य । अथात्मन भाषार्थाः स्वदियस्सवा तेनामपि पार्थे स्यावच्य, तथा संपाटकस्यासति एकाकी भवेत् ।

A कोइ अतिसयसंपण्णो सो जाणह, जहा एयस्स सेहस्स सयणिज्जणा आगया, ताहे सो भणति—एयं सेहं अवणोह, जह न अवणोह ताहे—एस न करेति पवज्जं, ततो सो असइ संघाडयस्स एगाणिओवि पट्टविज्जइ ॥ इदानीमक्षरार्थः—अतिशयी वा कश्चिदभिनवप्रयोजितं द्वितीयेऽसत्येकाकिनमपि प्रवर्त्तयेत् । उक्तमतिशयिद्वारम् । इदानीं देवताद्वारम्—

देवय कलिंगरुयणा पारणए खीररुहिरं च ॥ ३० ॥ (भा०)

B इह कलिंणोसु जणवएसु कंचणपुरं नगरं, तथायरिया बहुस्सुआ बहवागमा बहुस्सिस्सपरिवारा, ते अणया सिस्साणं सुत्तथे दाऊण सत्ताभूमिं वच्चंति, तस्स य गच्छंतस्स पंथे महति महालओ रुक्खो । तस्स हिट्ठा देवया महिलारूवं विउवित्ता कळणकळुणाणि रोवति । सा तेण दिट्ठा । एवं वितिअदिवसेवि तहयदिवसेवि । तओ आयरियस्स संका जाया—अहो !

१ पहाणागमा आ पा. १ । २ दिवसेवि । तओ आ पु. ।

A कश्चित् अतिशयसपन्नः स जानाति—यथैतस्य शैक्षकस्य स्वजना आगताः, तदा स भणति—एनं शैक्षकमपनयत, यदि नापनयत तदैष न करोति प्रवज्यां, ततः सोऽसति सघाटकस्य एकाक्यपि प्रस्थाप्यते ।

B इह कलिङ्गोसु जनपदेषु काञ्चनपुरं नगरं, तत्राचार्या बहुश्रुताः बह्वागमा बहुशिष्यपरिवाराः, तेऽन्यदा शिष्येभ्यः सूत्रार्थी दत्त्वा सत्ताभूमिं व्रजन्ति, तस्य च गच्छतः पथि महातिमहान् वृक्षः, तस्याधो देवता महिलारूपं विकुर्व्य करुणकरुणानि रोदिति, सा तेन दृष्टा, एवं द्वितीयदिवसेऽपि तृतीयदिवसेऽपि, तत आचार्यस्य शक्ता जाता—अहो ! कुत इयमेवं रोदिति ? इति, तदा अपवर्त्येष्टा—किं त्वं धर्मशीले ! रोदिति ? सा ।

कीस इमा एव रोषह ? चि, ताहे जोडचित्तम पुच्छिआ कि हेम वम्मचीले ! क्यसि ?, सा A मणह-मगन ! कि मम
 वेव रोहयह ?, आयरिओ मणह-कि कई पा !, सा मणह-अहमेयस्स कषयपुरस्स वेचया । एयं च अहरा सब महाअलण्य
 बादेन पैलाधिअहिति तेन कयामि चि, एते य साहुणो एत्थ सैन्नायति गुणैति प, ते अ अमत्थ गमिस्सति चि अओ
 कयामि । आयरिएण मयिथं-कइ पुन एतपि आयिअह ! सा मणति अओ तुक्क समओ पारणए दुद लमिस्सह, तं से
 रुहिरं मधिस्सह चि, अह एव होआ तो पचिएआह, त च वेपूण सबसाहण पाएहु येव येन देआह, अत्थ वेसे त सोमाधिय
 आहिति तत्थ ण अलण्यबाहो पमनिस्सह चि सुयिअह, ततो एवति आयरिएम पडिवम । ताहे चितिअदिवसे तहेव ऊद त

१ पुन वं अ । २ पम्मनिअहिति क १ । ३ उच्छावति ते अ. अ. । ४ एव वाणि आ पा. १ । ५ उच्छावं अ. क २ । ६ अह्य उह
 अं अ. पा २. ५ ।

A मणति-मगवह ! कि मम स्तोक रोदिवम्मम् ? आचारो मणति-कि कय वा ?, सा मणति-अहमेयस्स काअनपुरस्स वेचया,
 एतथाचिणत्त सर्वे महाअलण्यबादेन अविष्यते तेन रोदिमि इति । एते च सायबोअत्र स्थाप्यावन्ति गुणयन्ति च ते आन्यत्र गमिष्यन्तीवि
 जतो रोदिमि, आचारोण मणित-कय पुनरेवत् आसते ?, सा मणति-यतो पुग्गाक अपकः पारणके हुग्ग अक्खते, तत्तस्य इधिरं
 मविष्यतीति, यथेव मवेत् तदा प्रतीयाः, तव गृहीत्वा सर्वसापूर्तो पात्रेपु स्तोक स्तोक वषा । यत्र वेसे तत् स्वामाधिकं यास्यति
 तत्र न अलण्यबाहः प्रमविष्यतीति आमीया इति, तद एवमिति आचारोण प्रतियम । तथा द्वितीयविषये तत्रैव अण्य एतथेव संखारं,
 तद आचारोः सर्वेवा मात्रके प्रत्येक २ उहच, ततो यथासुच्छि पञ्चायत्ते, यत्र तत्पाण्डुरं जात तत्र मीळियाः, पचमेकास्ते मवेत् ।

तथा य संजायं । ततो आयरिएहिं सवेसिं मत्तए पत्तेअं पत्तेअं तं दिवं । ततो जहासचीए पलायंति । जत्थ तं पंडुरं जायं तत्थ मिलिआ । एवं एगानी होज्जा ॥ उक्तं देवताद्वारम्, अथाचार्यद्वारम्—

चरिमाए संदिट्ठो उग्गाहेऊण मत्तए गंठिं । इहरा कयउस्सग्गो परिच्छे उंआसंतए सगणं ॥३१॥ (भा०)

चरिमा—चतुर्थपौरुषी तस्यां 'संदिष्टः' उक्तः यदुत—त्वयाऽमुकत्र गन्तव्यं, स चाभिग्रहिकः साधुः, ततश्चासावेवमाचार्येणोक्तः किं करोति ?—सकलमुपकरणं पात्रकपटलादि बोद्धृशाहयति, मात्रकं च तेन गच्छता ग्राह्यं, अतस्वस्मिन् ग्रन्थि ददाति, मा भूद् भूयः प्रत्युपेक्षणीयं स्यात्, एवमसावाभिग्रहिकः संयन्त्य तिष्ठतीति । 'इहर'चि आभिग्रहिकाभावे विकालवेलायां वा गमनप्रयोजनमापतितं ततः 'कुतोत्सर्गः' कृतावश्यकः किं करोतीत्याह—परीक्षार्थमिति—पश्यामः कोऽत्र महचनानन्तरं प्रवर्त्तते को वा न प्रवर्त्तते इति स्वगणमामन्त्रयते । ते च प्रतिक्रमणान्तरं तत्रैवान्तर्मुहूर्तमात्रं कालमासते, कदाचिदाचार्याः खल्व-पूर्वां सामाचारिं प्ररूपयेयुः, अपूर्वं वार्थपदं, तत्रस्थांश्च तानामन्त्रयतेऽसौ—भो भिक्षवः ! अमुकं मे गमनकार्यमुपस्थितं तत्र—
गच्छिज्ज को णु सवेवऽणुग्गहो कारणाणि दीविंता(वेत्ता) ।

अमुओ एत्थ समत्थो अणुग्गहो उभयकिइकम्मं ॥ ३२ ॥ (भा.)

कतमः साधुस्त्वत्र गमनक्षमः ? तत्रैवाचार्यवाक्श्रवणानन्तरं सर्वेऽपि साधव एवं भुवन्ति—अहं गच्छाम्यहं गच्छामीत्यनुग्रहो-

ऽपमस्माकम् । तं व आचार्यो वैयाकृत्स्पर्करयोगवाहिरुर्बलादीनि कारणानि 'वीपयित्वा' स्वय प्रदक्ष्येद मणति-असुकोऽत्र कार्ये 'समर्थः' घमः । तत्र च योऽसाधारण्योक्तोऽय क्षम इति स मणति-अनुग्रहो मेऽय, ततः को विधिः ? , ततः स द्विगमिपुः साधुराचार्यस्य वैश्वसाधुबन्धनां करोति, यदि पर्यायिण उषुद्धतः श्रेयाणामपि साधूनां वैश्वसाधुबन्धनां करोति । अथाऽश्री गन्ता साधू रत्नाचिकृस्वतस्ते साधवस्तस्य वैश्वसाधुबन्धनां विदधति, एतदुपयुक्तिकर्म-बन्धनम् । ततः स गन्ता साधुः किं करोति द्विममिपुः सन् ?—

पोरितिकरण अहवाधि अकरण दोषऽपुच्छणे दोसा । सरण सुय साहु सन्नी अतो वृद्धि अक्षमावेण ॥९॥
यपसो धयोद्गम यास्यति ततः प्रादोषिकं वृथपौर्षीं करोति । अथवा रात्रिक्षेपे यास्यति प्रयोबनवशावच वृथपौरु वीमकृत्स्वैव स्वपिति, एतत्पौरुषीकरणसकृण चेति । पुनरपि च तेन गच्छताऽऽचार्यः प्रच्छनीयः प्रत्यूपसि-यास्याग्यहमिति । अय न पुच्छत्यतः 'दोषऽपुच्छण दोष'पि द्वितीयनारामपुच्छतः दोषाः-वस्यमाणाः, के च ते ? इत्याह 'सरण'पि गाहह, स्मरणमाचार्यस्यैव संघात, एतद्विषमन्यया व्यवस्थित कार्यमन्यया कृपचित्संदिष्ट, 'सुय'पि भुवमाचार्यैर्यया ते तत्राचार्या न विपन्त यन्निमिष चासौ प्रेष्यते, तदा कार्यं तत्र नास्ति । 'साहु'पि अथवा विकाले साधुः कश्चिदस्मात्स्यानादागतस्तेन कथित यथा स आचार्यस्त्वत्र नास्तीति । 'सखि'पि अथवा सखी-भाषक आयातस्तेनाख्यातम् । 'अतो'पि अम्यन्तरतः, कस्य ? , प्रतिभयस्य, फलचिदुक्तपित यथा-अस्माकमप्येषविधाः साधव आसन्, ते च ततो गता मृता वा । 'परि'पि

बाह्यतः प्रतिश्रयस्य श्रुतमन्यस्मै कथ्यमानं केनचित् । 'अन्नभावेण'ति योऽसौ गन्ता सोऽन्यभावः—उन्निष्कमितुकामः, एत-
 चाचार्य्यि तत्सङ्घाटकेनाख्यातं, ततश्चासौ ध्रियते केनचिद्भ्राजेन । यदि पुनरसौ गन्ता न प्रवीधं यायात्ततः—

बोहण अप्यडिबुद्धे गुरुवंदण घट्टणा अप्यडिबुद्धे । निच्चलणिसणझाई दडुं चिट्टे चलं पुच्छे ॥ १० ॥

अचेतयति सति तस्मिन् गन्तरि बोधनं जाग्रापनं गीतार्थः करोति । ततोऽसौ साधुरुत्थायाचार्याभ्यासमेति, गन्ता च यथा-
 चार्यो विबुद्धस्वतोऽसौ गुरवे वन्दनं करोति । अथाद्यापि स्वपिति ततः संघट्टना चाचार्यपादयोः शिरसा घट्टना—चलनं क्रियते
 अथासौ प्रतिबुद्ध एव किन्तु निश्चलो निषण्णः—उपविष्टो ध्यायी चास्ते, ततस्तमेवंभूतं निश्चलनिषण्णध्यायिनं दष्ट्वा किं कर्तव्य-
 मित्याह—'चिट्टे' स्थातव्यं, तेन गुरुध्यानव्याघातेन महाहानिसंभवात् । 'चलं पुच्छे'ति अथ चलोऽसौ ततः प्रष्टव्यः—भगवन् !
 स एषोऽहं गच्छामीति । ततश्चासावाचार्येण संदिष्टः—इदमेवं त्वया कर्तव्यमिति व्रजति । स चेदानीं गन्तुं प्रवृत्त इत्येतद्देवाह—
 अप्याहि अणुनाओ ससहाओ नीइ जा पहायं ति । उवओगं आसणे करेइ गामस्स सो उभए ॥ ११ ॥

सन्दिष्टः प्राक् पश्चादनुज्ञातो वेति ततो गच्छति, कथम् ?—ससहायः, कियन्तं कालं यावत्ससहायो व्रजति ?—'यावत्प्रभातं'

संजातस्त्रयोदय इत्यर्थः, ससहायश्च प्रभातं यावद् व्रजति श्वापदादिभयात् । एवमसौ साधुर्व्रजन् ग्रामसमीपं प्रासः सन् किं करोती-
 त्याह—उपयोगं करोति, किंविषयम् ?—'उभए'ति उभयविषयं, मूत्रपुरीषपरित्याग इत्यर्थः, कस्मादेवं चेत् ग्रामसन्निधान एव

स्यन्दितासन्नानात् मयाविसंस्थानात् । अथ रात्रौ गच्छतः कश्चिदपायः । सम्भाष्यते ततः प्रमात पावस्पातर्ष्यं, तथा वाह—
हिमतेणसावपमया दारा पिष्टिया पह अयाणतो । अच्छइ जाव पभाय वासिय मच च से वसभा ॥ १२ ॥

हिम-क्षीरं, स्वेना-धौरा, आपदानि-सिंहादीनि, एतन्नयात्प्रमात यावदास्ते । यदि वा पुरस्य द्वाराणि पिष्टितानि
प्राप्तस्य वा फलितक पन्थान माऽमानस्तिष्ठति यावत्प्रमातस्तिष्ठति । एष च प्रमात यावत् स्थिते मन्तरि 'वासिकमर्क' दोषात्
'सु' तस्य 'वसमा' गीतार्थां वानयन्ति । अथ केम्पस्त्वदानीयते ?—

ठवणकुळ सख्ठीए अणहिंठते तिणेहपयवज्ज । मच्छट्टिमस्स गमण अपरिणए गाउय वहुइ ॥ १३ ॥

स्यापनाच्छेम्पः, तथा 'सख्ठीए'षि सामयिकीमाया मोहनप्रकरार्थे तस्या वा, के पुनस्त्वदानपन्थत आह—'अथ
हिंठते' ये मिषां न पर्यटितवन्तः । कस्मात्पुनस्ते मक्कमानयन्ति ?, उच्यते, तेषामहिंष्टकानां गृहस्या गौरवेष प्रयच्छन्ति ।
कीदृश पुनस्तेर्मक्कमानपनीयम् ?—सिणेहपयवज्ज'ति स्नेहेन घृणादिना पयसा-क्षीरेण वसित मक्क गृह्णन्ति, न तैल प्राणम
महत्त्वात्, न घृत परिगापेहेतुत्वात्, न इगुण मेदकत्वात् काञ्चिकविरोधिरभाष, काञ्चिकप्रायपायित्वाच्च संयतानाम् । किं
पुनस्त्वं गृह्णन्ति ?—दधिघक्तुकादि, तदसौ सुक्त्वा प्रवति । तथा वाह—'मच्छट्टिवास्स वमण' सुक्त्वतस्वतो गमनं भवति ।
अथ न तस्य मक्कपरिणतिम्विस्पतोऽपरिणते मक्के सति गभ्यूतिमात्र पाषन्मार्गे वदति । क्रोशद्रप गभ्यूतिः । इदानीं
तस्य गच्छतो विचिञ्चयते—

अर्थान्दिलसंकमणे चलवक्वित्तणुवउत्तसागारिण् । पण्डिपक्खेसु उ भयणा इयरेणं विलंबणालोयं ॥१४॥

स्थण्डिलादस्थण्डिलं च संक्रामता सता साधुना पादौ रजोहरणेन प्रमार्जनीयाविति विधिः, मा भूत् सचित्तपृथिव्या अचित्तपृथिव्या व्यापत्तिः स्थानता च पादयोरसौ रजोहरणेन प्रमार्जनं करोति । यदा कश्चित्सागारिकः पथि ब्रजतश्चलो भवति व्याक्षिप्तोऽनुपयुक्तश्चेति । तत्र चलो-गन्तुं पथि प्रवृत्तः, व्याक्षिप्तो-हलकुलिशवृक्षच्छेदादिव्यग्रः, अनुपयुक्तः-साधुं प्रत्यदत्तावधानः । यदैवंविधः सागारिको भवति तदा रजोहरणेन प्रसृज्य पादौ याति । 'पण्डिपक्खेसु उ'त्ति विसदृशाः पक्षाः प्रतिपक्षाः, असदृशा इत्यर्थः, तेषु प्रतिपक्षेषु 'भजना' विकल्पना कर्तव्या । एतदुक्तं भवति-केषुचित्प्रतिपक्षेषु प्रमार्जनं क्रियते केषुचित्तु नैव । तुशब्दो विशेषणार्थः, किं विशेषयति ?, प्रतिपक्षेवैव समुदायरूपेषु भजना कर्तव्या, न त्वेकैकस्मिन् भङ्गक इति । यदा तु सागारिकः स्थिरोऽव्याक्षिप्त उपयुक्तश्च साधुं प्रति भवति तदा 'इतरेणं'ति इतरशब्देन रजोहरणनिषद्योच्यते तथा पादौ प्रमाष्टि, न रजोहरणेन । 'विलंबण'त्ति तां च निषद्यां हस्तेन विलम्बमानां नयति, न तु शरीरे संस्पर्शनं करोति । कियतीं भुवं यावदित्याह-'आलोयं'ति आलोकनमालोको यावत्तद्दृष्टिप्रसर इत्यर्थः । अथवा 'इतरेणं'ति केनचित्दीपग्रहिकेण कार्पासिकेन और्णिकेन वा चीरेण, शेषं प्राभवत्, पश्चात् गोपायति । अथवा 'इतरेण विलंबणालोयं'ति प्राक् तावदेकाकिनो विधिरुक्तः, यदा तु इतरेण-इतरशब्देन सार्थो गृह्यते, तेनेतरेण सार्थेन सह प्रव्रजता स्थण्डिल्याच्चास्थण्डिल्यं संक्रामता किं कर्तव्यं सार्थपुरतः ? इत्याह-'विलम्बणे'ति विलम्बना कार्या, मन्दगतिना सता स्थण्डिलस्थेन तावत्प्रतिपालनीयं । कियन्तं

रिधाक्काययतना भौमाक्काययतना च, त्रिविधा तु सच्चिताक्काययतना, अच्चिता० मिश्रा० । त्रिविधा तु शेषेषु कायेषु तेजोवा-
युवनस्पतिव्रसाख्येषु यतना, कथं ?, सच्चिदादि, महाद्वारगाथायाः समुदायार्थः । अथाद्यद्वारावयवार्थप्रतिपादनार्थमाह—
पुरिसो इत्थिनपुंसग इकेको थेर मत्तिम्मो तरुणो । साहम्मि अन्नधम्मिअग्निहत्थदुग्गअप्पणो तद्दओ । १६।

यदुक्तं अनन्तरगाथायां 'पुच्छाए' चि पुच्छायां त्रितयं सम्भवति, तदाह पुरुषः स्त्री नपुंसकं चेति । यदुक्तं त्रयस्त्रिकाः
तदर्थयबाह-एकैकः स्थविरो मध्यमस्तरुण इत्ययं नवभेदः । स चैको नवविधोऽपि कदाचित्साधर्मिकः स्यात्कदाचित्तु नव-
विधोऽप्यन्यधार्मिकः स्यादिति । समाने धर्मे वर्तत इति साधर्मिकः-श्रावकः श्राविका नपुंसकं श्रावकं च । अन्यधार्मिको
मिथ्यादृष्टिः । कियन्तः पुनस्तेन गच्छता पन्थानं प्रवृत्त्या इत्यत आह-'ग्निहत्थदुग्ग' चि, साधर्मिकगृहस्थद्वयं प्रच्छनीयं, अन्य-
धार्मिकगृहस्थद्वयं वा । 'अपणो ततिउ' चि आत्मना तृतीयो युक्त्याऽन्वेषणं विदधाति । एष तावत्सामान्योपन्यासः । अथ
प्रथमं यः प्रष्टव्यः स उच्यते-तत्र यदि साधर्मिकद्वयमस्ति तत्रस्वदेवोत्सर्गेण पुच्छयते, तस्य प्रत्ययिकत्वात्, अथ नास्ति ततः
साहम्मिअपुरिसासद्द मत्तिम्मपुरिसं अणुणविअ पुच्छे । सेसेसु होंति दोसा सविसेसा संजईवग्गो । १७।

साधर्मिकपुरुषद्वयाभावेऽन्यधार्मिकमध्यमपुरुषद्वयं प्रच्छनीयं, कथं ?-'अणुणविअ' अनुज्ञां कृत्वा धर्मलाभपुरस्सरं, ततः
प्रियपूर्वकं पुच्छति, अन्यधार्मिकमध्यमग्रहणं त्विह साधर्मिकविपक्षत्वाद्ब्रवीत एव । 'सेसेसु' चि अन्यधार्मिकमध्यमपुरुष-

१ प्रतन्त्राह ल २, ० धार्थ पुनस्तेदेवाह आ ल २ पा १-२ पु । २ पुच्छनीयं आ. ल १ पु । ३ ततिउ चि आ, तत्तिओ' चि ल १ । ४ पुच्छनीय आ. ।

द्रव्यपरितिरिक्तेषु अष्टसु मेरुषु दोषा भवन्ति पृच्छयस्ते एव दोषाः सविशेषाः-समधिकः संपतीवर्गे-संपतीवर्गविषये पृच्छतः सतः । क च स दोषा इत्याह—

धेरो पद न याणइ वालो पवचे न याणई वावि । पद्विस्थिमसिद्धसका इयरे न याणाति सका य ॥१८॥

स्थविरा-दृढः स मार्गं न जानाति प्रमदस्त्वतिस्वात् । पालस्तु प्रपञ्चयति केलीक्लिष्टत्वात् न वा जानाति कुक्कुक्त्वात्, पालस्त्वत्र अटवर्पादारम्य धारस्यञ्चविभ्रविक इति, असावपि पाल इव बालः, अपरिप्रवत्येन रागान्वत्त्वात् । मध्यमवयःप षट्कमध्यमवयःस्त्रीपृच्छायां छद्मोपभायते नूनमस्य आर्म्पा क्विद्वर्षोऽस्ति । 'इयरे न पावति' इतरछब्देन स्थविरनपुंसक पालनपुंसक स्थविरस्त्री पालस्त्री वाऽभिरुण्यते, एते मार्गानसिद्धाः अदृढा च स्वात् । क तर्हि व्यवस्थियतेन प्रच्छनीयमित्याह—
पासट्टिओ पुच्छिञ्जा वदसाण अवदसाण वा । अणुवईऊण व पुच्छे तुण्हक मा य पुच्छिञ्जा ॥ १९ ॥

'पार्श्वस्थिता' समीपे व्यवस्थिताः पृच्छेत् । क्विचिद्विष्ट सं पृच्छेत् । पन्दन कुर्वाणमकुर्वाण वा । अयासौ समीपमसि क्रम्य यास्येव ततः 'अणुवईऊण व' अनुप्रबन वा कृत्वा क्विचित्पदानि मत्वा प्रष्टव्यः । अयासौ पृच्छयमानोऽपि न क्विचिद्वदति तूर्णां प्रवति, ततो नैव प्रच्छनीय इति ॥

पथञ्भासे य ठिओ गोवाई मा य दूरि पुच्छिञ्जा । सकाईया दोसा विराट्ठणा होइ दुविहाओ ॥ २० ॥

तथा पन्थाभ्यासे-समीपे स्थितः कश्चिद्गोपालादिः, आदिशब्दात्कर्षकपरिग्रहः, स च प्रच्छनीयः, मा च दूरे व्यवस्थितं गोपालादि पृच्छेत्, शंकादिदोषसङ्गात्, नूनमस्य द्रविणमस्ति बलीर्वेदादिश्रुद्धिणं वा करोतीत्येवमादयः । दूरे च गच्छतो द्विविधा विराधना-आत्मसंयमविषया, आद्या कण्टकादिभिरितराऽनाक्रान्तपृथिव्याद्याक्रमणेन ॥ यदा तु पुनरन्यधार्मिको मध्यमवयाः पुरुषो नास्ति यः पन्थानं पृच्छथते तदा कः प्रष्टव्य इत्याह—

असई मद्भिन्नम थरो दृढस्सई भदओ य जो तरुणो । एमेव इत्थिवगो नपुंसवगो य संजोगा ॥ २१ ॥

असति मध्यमपुरुषे स्थविरः पन्थानं प्रच्छनीयः, किंविशिष्टः ? दृढस्मृतिः । अथ स्थविरो न भवति ततस्तरुणः प्रष्टव्यः, कीदृशः ? यः-स्वभावेनैव भद्रकः स्त्रीवर्गोऽप्येवमेव पृच्छा कर्तव्या, एतदुक्तं भवति प्रथमं मध्यमवयाः स्त्री मार्गं प्रष्टव्या तदभावे स्थविरा दृढस्मृतिः, तदभावे भद्रिका तरुणी, एवं मध्यमवयो नपुंसकं, तस्याभावे स्थविरनपुंसकं दृढस्मृति तदभावे बालनपुंसकं भद्रकम् । आह च-‘नपुंसवगो य संजोगा’ नपुंसकवर्गो-नपुंसकसमुदाये एवमेव संयोगा ज्ञातव्याः । यथैतेऽनन्तर-शुक्लाः न केवलमेतावन्त एव संयोगाः किन्त्वन्येऽपि बहवः सन्ति, आह च—

एत्थं पुण संजोगा होति अणेगा विहाणसंगुणिआ । पुरिसिस्थिनपुंसेसुं मद्भिन्नम तह थेर तरुणसुं ॥ २२ ॥

अत्र पुनः पृच्छाप्रक्रमे संयोगा भवन्त्यनेके, कथं ?-‘विहाणसंगुणिय’ति विधानेन भेदप्रकारेण संगुणितारः, चारणिक-

१ पृच्छनीय आ ल. १ । २ वेदादि (कवा) श्रुद्धिणं आ । ३ श्रुद्धिणं ल १ २. । ४ पृच्छनीय आ. ल १ । ५ स्मृतिः, अथ स्थविरा न भवति ततस्तरुणी प्रष्टव्या तदभावे आ ।

या अनेकशो भिन्ना इत्यर्थः । क्व च ते भवन्ति ?- 'पुरिसिस्थिनपुसेसु' पुरुषास्त्रीनपुसकेषु, किञ्चिद्विद्येपु ?- मध्यमस्य विरतरूप्य
 भेदमिद्येषु, तस्यो मायाऽध्वरार्थः । इदानीं मन्त्रकाः प्रवक्ष्यन्ते, तस्य साहम्मिञ्चकारविधाय साव-दो मन्त्रमवयवसाहम्मिञ्च
 पुरिस पुच्छिञ्च एत एको भेजो त १, तदभावे दो बेरे साहम्मिए वेव पुच्छिञ्चा २, तदभावे दो तरुण्ये साहम्मिए वेव एत
 तद्वो ३, तदभावे दो साहम्मिणीवो मन्त्रमवयवमहिलातो ४, तस्यो दो बेरीवो साहम्मिणीवो वेव पषमो एसो ५, तस्यो
 साहम्मिणीवो चिन्न दो तरुणीवो छट्टो एसो ६, तदभावे दो साहम्मिमा त मन्त्रमनपुसया पुच्छे ७, तस्यो दो साहम्मि-
 मधेव्यपुसावो अष्टमवो ८, दो साहम्मिञ्चतरुण्ये नपुंसया वेव ते त पुच्छिञ्चा ९, अथवा मन्त्रमपुसिखो बेरो प १० वेव
 साहम्मिमा १०, मन्त्रमपुसिखो साहम्मिञ्चो य तरुण्यसाहम्मिञ्चो य पुच्छिञ्चा ११, मन्त्रमपुसिखो साहम्मिञ्चो मन्त्रममहिला
 साहम्मिमा १२, मन्त्रमपुसिखो साहम्मिञ्चो बेरी य साहम्मिणी १३, मन्त्रमपुसिखो साहम्मिञ्चो तरुणी य साहम्मिणी
 १४, मन्त्रमपुसिखो साहम्मिञ्चो य मन्त्रमसाहम्मिञ्चनपुसो अ १५, मन्त्रमपुसिखो साहम्मिञ्चो य साहम्मिणी य साहम्मिणी
 १६, मन्त्रमपुसिखो साहम्मिञ्चो य मन्त्रमपुसयसाहम्मिञ्चो य १७, अथवा येरपुरिसो साहम्मिञ्चो तरुण्यसाहम्मिञ्चो य १८,
 येरपुरिससाहम्मिञ्चो मन्त्रममहिला साहम्मिणी य १९, येरपुरिसो साहम्मिञ्चो बेरी साहम्मिणी अ २०, येरपुरिसो
 साहम्मिञ्चो तरुणी साहम्मिणी य २१, येरपुरिसो साहम्मिञ्चो मन्त्रमनपुसवो साहम्मिञ्चो य २२, येरपुरिसो साहम्मिञ्चो
 येरनपुसो साहम्मिञ्चो अ २३, येरपुरिसो साहम्मिञ्चो तरुण्यनपुसवो साहम्मिञ्चो य २४, तरुण्यपुरिसो साहम्मिञ्चो मन्त्रम
 मन्त्रममहिला

सहिला साहन्मिणी अ, २५ तरुणपुरिसो साहन्मिओ थेरमहिला साहन्मिणी अ २६, तरुणपुरिसो साहन्मिओ तरुणी साह-
 न्मिणी अ २७, तरुणपुरिसो साहन्मिओ मञ्जिमनपुंसयसाहन्मिओ अ २८, तरुणपुरिसो साहन्मिओ थेरनपुंसयसाहन्मिओ
 अ २९, तरुणपुरिससाहन्मिओ तरुणनपुंसयसाहन्मिओ अ ३०, मञ्जिममहिला साहन्मिणी थेरीसाहन्मिणी अ ३१, मञ्जिम-
 महिला साहन्मिणी अ तरुणीसाहन्मिणी अ ३२, मञ्जिममहिला साहन्मिणी मञ्जिमनपुंसयसाहन्मिओ अ ३३, मञ्जिम-
 मुहिला साहन्मिणी थेरनपुंसओ साहन्मिओ य ३४ मञ्जिममहिला साहन्मिणी तरुणनपुंसयसाहन्मिओ अ ३५, थेरी साह-
 न्मिणी तरुणी साहन्मिणी य ३६, थेरी साहन्मिणी मञ्जिमनपुंसयसाहन्मिओ य ३७, थेरी साहन्मिणी थेरनपुंसयसाहन्मिओ
 अ ३८, थेरी साहन्मिणी तरुणनपुंसयसाहन्मिओ उ ३९, तरुणी साहन्मिणी मञ्जिमनपुंसयसाहन्मिओ य ४०, तरुणी
 साहन्मिणी थेरनपुंसयसाहन्मिओ य ४१, तरुणी साहन्मिणी तरुणनपुंसयसाहन्मिओ य ४२, मञ्जिमनपुंसयसाहन्मिओ थेर-
 नपुंसयसाहन्मिओ अ ४३, मञ्जिमनपुंसयसाहन्मिओ तरुणनपुंसयसाहन्मिओ य ४४, थेरनपुंसयसाहन्मिओ तरुणनपुंसय-
 साहन्मिओ य ४५, एते ताव साहन्मिअचारणिआए लद्धा ॥ इदानीं अन्नधम्मिमयचारणिआए दंसिञ्जाति-अन्नधम्मिआ दी
 मञ्जिमपुरिसा पुच्छिञ्जाति एसेको १, अन्नधम्मिआ दी थेरपुरिसा २, अन्नधम्मिआ दी तरुणपुरिसा ३, अन्नधम्मिआ दी
 मञ्जिममहिला उ ४, अणधम्मिअथेरीओ दी ५, अणधम्मिअतरुणीओ दी ६, अणधम्मिअमञ्जिमनपुंसया दी ७,
 अणधम्मिआ थेरनपुंसया दी ८, अणधम्मिअतरुणनपुंसया दी ९, अणधम्मिअमञ्जिमपुरिसो अणधम्मिअथेरपुरिसो य

अतरुणी अणधम्मिमयमङ्गिमनपुंसगी अ ४०, अणधम्मिमअतरुणी अणधम्मिमअथेरनपुंसगी अ ४१, अणधम्मिमअतरुणी अण-
 धम्मिमअतरुणनपुंसगी अ ४२, अणधम्मिमअमङ्गिमनपुंसओ अणधम्मिमअथेरनपुंसगी अ ४३, अणधम्मिमअमङ्गिमनपुंसगी
 अणधम्मिमअतरुणनपुंसओ अ ४४, अणधम्मिमअथेरनपुंसओ अणधम्मिमअतरुणनपुंसगी अ ४५ । एते अन्नधम्मिमअचारणिआए
 लद्धा । एते सब्बे य नवती ॥ इदाणि साहम्मिमअन्नधम्मिमओमयचारणिआ किञ्जइ-साहम्मिमअमङ्गिमपुरिसो अणधम्मिमय-
 मङ्गिमपुरिसो य पुच्छिञ्जइ १, साहम्मिमअमङ्गिमपुरिसो य अणधम्मिमयथेरपुरिसो य २, साहम्मिमअमङ्गिमपुरिसो अणधम्मिम-
 अतरुणी अ ३, साहम्मिमअमङ्गिमपुरिसो अणधम्मिमअमङ्गिममहिला अ ४, साहम्मिमअमङ्गिमपुरिसो अणधम्मिमअथेरी अ ५,
 साहम्मिमअमङ्गिमपुरिसो अणधम्मिमअथेरनपुंसगी अ ६, साहम्मिमअमङ्गिमपुरिसो अणधम्मिमअमङ्गिमपुरिसो अणधम्मिमअथेरी अ ७,
 साहम्मिमय-
 मङ्गिमपुरिसमसुंचमाणोहिं लद्धा ॥ साहम्मिमअथेरपुरिसो अणधम्मिमअमङ्गिमपुरिसो अ १, साहम्मिमअथेरपुरिसो अणधम्मिम-
 अथेरपुरिसो य २, साहम्मिमअथेरपुरिसो अणधम्मिमअतरुणी अ ३, साहम्मिमअथेरपुरिसो अणधम्मिमअमङ्गिममहिला अ ४,
 साहम्मिमअथेरपुरिसो अन्नधम्मिमअमहिला थेरी अ ५, साहम्मिमअथेरपुरिसो अणधम्मिमअतरुणी अ ६, साहम्मिमअथेरपुरिसो
 अणधम्मिमअमङ्गिमनपुंसगी अ ७, साहम्मिमअथेरपुरिसो अणधम्मिमयनपुंसगथेरो अ ८, साहम्मिमअथेरपुरिसो अणधम्मिम-
 अतरुणनपुंसगी अ ९, एते नव साहम्मिमअथेरपुरिसमसुंचमाणोहिं लद्धा ॥ साहम्मिमअतरुणपुरिसो अणधम्मिमअमङ्गिमपुरिसो
 य १, साहम्मिमअतरुणपुरिसो अणधम्मिमयथेरपुरिसो अ २, साहम्मिमयतरुणपुरिसो अणधम्मिमअतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिमय-

साहन्मिअतरुणी अण्णधन्मिअमद्धिमनपुंसगो अ ७, साहन्मिअतरुणी अब्बधन्मिअथेरनपुंसगो अ ८, साहन्मिअतरुणी
अब्वधन्मिअतरुणनपुंसगो अ ९, एते नव साहन्मिअतरुणीए अमुच्चमाणीए लद्धा ॥ साहन्मिअमद्धिमनपुंसगो अब्वधन्मिअम-
द्धिमपुरिसो अ १, साहन्मिअमद्धिमनपुंसगो अण्णधन्मिअथेरपुरिसो अ २, साहन्मिअमद्धिमनपुंसगो अब्वधन्मिअतरुण-
पुरिसो अ ३, साहन्मिअमद्धिमनपुंसओ अब्वधन्मिअमद्धिममहिला य ४, साहन्मिअमद्धिमनपुंसओ अब्वधन्मिअथेरी
अ ५, साहन्मिअमद्धिमनपुंसओ अण्णधन्मियतरुणी य ६, साहन्मियमद्धिमनसपुंसओ अब्वधन्मियमद्धिमनपुंसओ अ ७,
साहन्मिअमद्धिमनपुंसओ अब्वधन्मियथेरनपुंसओ अ ८, साहन्मिअमद्धिमनपुंसओ अब्वधन्मिअतरुणनपुंसओ अ ९, एते
नव साहन्मिअमद्धिमनपुंसगेण अमुच्चमाणेण लद्धा ॥ साहन्मिअथेरनपुंसओ अण्णधन्मिअमद्धिमपुरिसो अ १, साहन्मि-
अथेरनपुंसगो अब्वधन्मिअथेरपुरिसो अं २, साहन्मिअथेरनपुंसगो अब्वधन्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहन्मिअथेरनपुंसगो
अब्वधन्मिअमद्धिममहिला अ ४, साहन्मिअथेरनपुंसगो अब्वधन्मिअथेरी य ५, साहन्मिअथेरनपुंसओ अण्णधन्मिअतरुणी
अ ६, साहन्मिअथेरनपुंसगो अण्णधन्मिअमद्धिमनपुंसगो अ ७, साहन्मिअथेरनपुंसगो अण्णधन्मिअथेरनपुंसगो अ ८,
साहन्मिअथेरनपुंसगो य अण्णधन्मिअतरुणनपुंसगो अ ९, एते नव साहन्मिअथेरनपुंसगेण अमुच्चमाणेण लद्धा ॥ साहन्मिअ-
तरुणनपुंसगो अण्णधन्मिअमद्धिमपुरिसो अ १, साहन्मिअतरुणनपुंसगो अण्णधन्मिअथेरपुरिसो अ २, साहन्मिअतरुण-
नपुंसगो अण्णधन्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहन्मिअतरुणनपुंसगो अण्णधन्मिअमद्धिममहिला अ ४, साहन्मिअतरुणनपुंसगो
अण्णधन्मिअथेरी अ ५, साहन्मिअतरुणनपुंसगो अण्णधन्मिअतरुणी अ ६, साहन्मिअतरुणनपुंसगो अण्णधन्मिअमद्धि-

तरुणपुरिसो अण्यवम्मिअमच्छिअममहिळा अ ४, साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्यवम्मिअयेरमहिळा प ५, साहम्मिअतरुणपुरिसो
 अण्यवम्मिअयतरुणी य ६, साहम्मिअयतरुणपुरिसो अण्यवम्मिअमच्छिअमनपुसगो अ ७, साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्यवम्मिअयेर
 नपुसगो अ ८, साहम्मिअयतरुणपुरिसो अण्यवम्मिअयतरुणपुरिसो अ ९, एतेवि नव साहम्मिअतरुणपुरिसमसुअमायेहि लढा ॥
 साहम्मिअमच्छिअममहिळा अण्यवम्मिअमच्छिअमपुरिसो अ १, साहम्मिअमच्छिअममहिळा अण्यवम्मिअयेरपुरिसो अ २, साहम्मिअ
 मच्छिअममहिळा अण्यवम्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिअमच्छिअममहिळा अण्यवम्मिअमच्छिअममहिळा अ ४, साहम्मिअमच्छिअम
 महिळा अण्यवम्मिअयेरमहिळा अ ५, साहम्मिअमच्छिअममहिळा अण्यवम्मिअयतरुणपुरिसो अ ६, साहम्मिअमच्छिअममहिळा
 अण्यवम्मिअमच्छिअमनपुसगो अ ७, साहम्मिअयच्छिअममहिळा अण्यवम्मिअयेरनपुसगो अ ८, साहम्मिअमच्छिअममहिळा
 अण्यवम्मिअतरुणपुरिसो अ ९, एते नव साहम्मिअमच्छिअममहिळाए लढा ॥ साहम्मिअा येरी अण्यवम्मिअमच्छिअमपुरिसो
 अ १, साहम्मिअयेरी अण्यवम्मिअयेरपुरिसो अ २, साहम्मिअयेरी अण्यवम्मिअतरुणपुरिसो प ३, साहम्मिअयेरी अण्य
 वम्मिअमच्छिअममहिळा अ ४, साहम्मिअयेरी अण्यवम्मिअयेरी अ ५, साहम्मिअयेरी अण्यवम्मिअयतरुणी अ ६, साहम्मि
 अयेरी अण्यवम्मिअमच्छिअमनपुसगो अ ७, साहम्मिअयेरी अण्यवम्मिअयेरनपुसगो अ ८, साहम्मिअयेरी अण्यवम्मिअ
 यतरुणपुरिसो अ ९, एते नव साहम्मिअयेरीए बहुअमाणीए लढा ॥ साहम्मिअयतरुणी अण्यवम्मिअमच्छिअमपुरिसो प १,
 साहम्मिअयतरुणी अण्यवम्मिअयेरपुरिसो अ २, साहम्मिअयतरुणी अण्यवम्मिअयतरुणपुरिसो य ३, साहम्मिअयतरुणी अण्य-
 वम्मिअमच्छिअममहिळा प ४, साहम्मिअयतरुणी अण्यवम्मिअयेरी अ ५, साहम्मिअयतरुणी अण्यवम्मिअयतरुणी अ ६,

दोषाः । के च ते ? , संयमविराधना आत्मविराधना च । तत्रात्मविराधना अक्ष्णोर्धुलिः प्रविशति, निमज्जन् श्रान्तश्च भवति, उपकरणं च मलिनीभवति, तत्र यद्युपकरणप्रक्षालनं करोत्यसामाचारी, अथ न क्षालयति प्रवचनहीलना स्यात् । अत्र उच्यते 'भट्टिण गमणं'ति, आष्टा भुवा गन्तव्यं—रजोरहितया तु गन्तव्यमिति । इदानीं भाष्यकार आर्द्रस्य पृथिवीकायस्य भेदान् प्रदर्शयन्नाह—

तिविहो य होइ उह्यो महुसित्थो पिंडओ य चिकवल्लो । लत्तपहलित्तउंडअ खुपिज्जइ जत्थ चिकवल्लो ॥३३

यस्त्वावदार्द्रः स च त्रिविधः—'महुसित्थो पिंडओ य चिकवल्लो' एतेषां यथासङ्ख्येन स्वरूपमाह 'लत्तपहलित्तउंडअ खुपिज्जति जत्थ चिकवल्लो' 'लत्त'त्ति अंलककोऽलककपथः येन प्रदेशेनालककः कामिन्याः पाल्यते तावन्मात्रं पादौ यो लिम्पति कर्ममः स महुसिकथकोऽभिधीयते । उंडकाः—पिण्डोलकास्वरूपो यो भवति, पादयोर्धुः पिण्डरूपतया लगति स पिण्डक इत्यर्थः । यत्र तु निर्मज्जनं स्यात्स चिकवल्ल इति । शुक्कमार्गश्च भाष्यकृता न व्याख्यातः, प्रसिद्धत्वाद्भेदरहित्वाच्चिति । अथ स मार्गः शुक्कचिकवल्लरूपोऽपि सप्रत्यपायो निष्प्रत्यपायश्चेति, ते चामी प्रत्यपायाः—

पञ्चवाया वालाइसावया तेणकंटगा मिच्छा । अकंतमणकंते सपच्चवाएयरे चैव ॥ २५ ॥

इह हि प्रत्यपाया नाम दोषाः, के ते ? , व्यालादिष्वापदाः स्तेनकण्टका मलेच्छा इति । तत्थ पदमं सुकेणं

मनपुसगो अ ७, साहम्मिअतरुणनपुसगो अण्णअम्मिअवेरनपुसगो अ ८, साहम्मिअतरुणनपुसगो अण्णअम्मिअतरुणनपुसगो अ ९, एते नव साहम्मिअतरुणनपुसगमसुअपायेअ लद्धा ॥ एते नव नवगा साहम्मिअअण्णअम्मिअअचारणिआए होति । एतव भिल्लिआ एकासीति ॥ उक्तं एउकादारम् । (अब) "छके पढमअयणा" (यदुक्क) तां विदुअवआह—

त्रिषिअः पृथिवीकायः-अषिअो मिअोअधिवअेति । इदानीं स त्रिषिअोअप्येकेकः पअप्रकारः । अत्र योअसो अषिअः स कृष्णनीलरकपीतछकमेदेन पअया, एव मिअाधिवाराषि । अत्र कतरेण गन्तव्यमित्याह—'अषिअेण तु गतव'ति, अत्र योअसाअवेतनस्तेन गन्तव्यमित्युत्सर्गविधिः । अत्र स एव पृथिवीकायः छक्क आर्द्रअ स्यात्, आह व—

सुकोछ उछगमणे विराहणा दुधिह सिगसुअप्यते । सुक्खेणवि घूलीए ते दोसा अट्टिए गमण ॥ २४ ॥

अुक्कः-विस्सल्ल अार्द्रावेति । वंअानयोः अुक्कार्द्रयोः अुक्केन गन्तव्यम्, किं कारणं, एव आर्द्रगमने विराअना अर्धनापाह 'सिगसुअप्यते' 'सिगगठ'वि अमो अवति, 'सुअप्यते'वि कर्दम एव निमअति । वंअ सुक्केन पया गमनमअ्यनुअाव आसीत्, तेनापि न गन्तव्य ययसो घूलीअदुलो अवति मार्गः । किं कारणं, यतो घूलीअदुलेनापि पया गच्छतस्व एव

१ अुक्कमि अ अ २ अुक्केरि पा १ । २ अत्र अुक्केः छ आ पा १ अत्र अयोः अ पा २ पु । ३ अषि अत्र आ पा १ २ ५ ।

गमो'चि 'अकंताणकंतसेपच्चवायनिपच्चवायमेयभिन्नो जोएयवो सबत्थ सपच्चवाओ परिहरणीओ चि' एय विधिः । ईदानीं साधुः स्थण्डिलदस्थण्डिलं संक्रामन् कस्मिन् काले केन प्रमार्जनं करोतीत्यत आह—

उडुवद्धे रयहरणं वासावासासु पायलेहणिआ । वडउंवरे पिलंखू तस्स अलंभांसि चिचिणिआ ॥२७॥

'ऋतुवद्धे' शीतोष्णकाले 'रयहरणं'ति रजोहरणेन प्रमार्जनं कृत्वा प्रयाति । तथा 'वासावासासु पायलेहणिआ' वैर्षिसु-वर्षिकाले वर्षति सति पादलेखनिकया प्रमार्जनं कर्तव्यं, सा च किमयी भवत्यत उच्यते—'वडे' त्यादि, वटमयी उदुम्बरमयी लक्षमयी, 'ईस्यालामे' लक्षरयाप्राप्तौ चिच्छिणिकामयी अस्मिंलकामयीति । सा च कियत्प्रमाणा भवतीत्याह—

वारसअंगुलदीहा अंगुलमेगं तु होइ विच्छिन्ना । घणमसिणानिवणावि अ पुरिसे पुरिसे अ पत्तेअं ॥२८॥

द्वादशाङ्गुलानि दीर्घा भवति, येन मध्ये हस्तग्रहो भवति, विस्वारस्त्विकमङ्गुलं स्यात् । सा च 'घना' निविडा कार्या, मसुणा निर्वाणा च निर्गन्धिः भवति । सा च किमेकैव भवति ? नेत्याह—पुरुषे पुरुषे च प्रत्येकम्—एकैकस्य पृथगसौ भवति । उभयो नहसंटाणा सच्चित्ताचित्तकारणा मसिणा । आउक्काओ दुविहो भोसो तह अंतलिक्खो य ॥२९॥

'उभयोः' पार्श्वयोः 'नखसंस्थाना' नखवचीक्षणा । किमर्थमसौ उभयपार्श्वयोस्वीक्षणा क्रियते ?, सच्चित्ताचित्तकारणात्, उभया एकेन पार्श्वेन सच्चित्तपृथिवीकायः संछिद्यते, अन्येन पार्श्वेनाच्चित्तपृथिवीकाय इति । किञ्चिदिष्टा सा ?—'मसिण'चि

°सपच्चवायमेयभिन्नो ल १-२ । २ स इदानीं आ. पा १ । ३ यावद्वर्षा वर्षिकाले आ पा. १-२ । ४ तस्याभावे ल. १ । ५ अन्ध्रिलिकां आ. पा. १-२-५. ।

गम्मद्, सो दुविहो-अकतो अकतो य, अकतेण गम्मद्, सोऽवि अकतो सो दुविहो-सपयवाओ निपयवाओ य । पयवाया
 प वेवाओ मयिआ, निपयवाएणं गम्मद् । अहवा अकता मही सपयवाया य होआ ताहे पूलीपयेण अकतेण गम्मद्,
 तस्स असति अकतेणयि गेम्मति । अहव न होआ पूलीपयो सपयवाओ वा होआ ताहे त्तेणं गम्मद् । सो अ तिबिहो-
 मपुसिरयो पिहओ विक्कत्ते प, त्तिक्कित्ते दुहा-अकतो अकतो य, अकतेण गम्मद् प्रासुक्त्वात्, सो दुविहो सपयवाओ
 निपयवाओ प, निपयवाएण गम्मद्, तस्स असद् अकतेण वाटमादिरवाहेत्तुत्वात् । एव सर्वत्र निष्प्रत्यपायेन यन्तव्यसु ।
 स्थापना-[= ५ ४ ४] 'अकतो अकताओ' 'अकतमवकतो सपयवाएतरे येव' चि क्कियं ॥ अत्र आळाः सन्त्यभावे
 पूलीपयेन यायात्, आह व-

तस्सासद् पूलीए अकत निरखएण गंतव । मीसगसच्चित्तसुऽवि एस गमो सुक्कउच्छादी ॥ २६ ॥

'तस्या' आळाः 'असति' अभावे सति पूलीपयेन गन्तव्य, कीदृशेन ? आक्रान्तेन निरत्ययेन वेति । एय वावदधिप
 पृथिवीकायमार्यगमने विचिरुक्का । तदयावे मिथेष पृथिवीकायेन गन्तव्य, तत्राप्येष एवावस्त्यो विचिरिश्यः । तदभावे
 सपिचेन गन्तव्यसु । तथा वाह 'मीसगसच्चित्तसु वि एस गमो' मिअसवेठनेष्वपि पृथिवीकायेषु एष गमः-सुष्कार्हाविः ।
 एतदुक्तं सवति-अपम मिअसुक्केन गम्यते, तदभावे मिआद्रेण, तदभावे सच्चिचसुक्केन, तदभावे सच्चिचार्द्रेण । अथवा 'एस

१ गम्मद्, अहव आ । २ गम्मद्, वाटमादिं अ १.२. पा १.२. ५. । ३ निपयएण अ. ।

गमो'ति 'अकंताणकंतसंपववायनिपववायभेयभिन्नो जोएयवो सबत्थ सपववाओ परिहरणीओ चि' एव विधिः । ईदानीं साधुः स्थण्डिलादस्थण्डिलं संक्रामन् कस्मिन् काले केन प्रमार्जनं करोतीत्यत आह—

उडुवद्धे रयहरणं वासावासासु पायलेहणिआ । वडउंवरे पिलंरू तस्स अलंभंमि चिंचिणिआ ॥२७॥

'ऋतुवद्धे' शीतोष्णकाले 'रयहरणं'ति रजोहरणेन प्रमार्जनं कृत्वा प्रयाति । तथा 'वासावासासु पायलेहणिआ' वर्षासु-वर्षाकाले वर्षति सति पादलेखनिकया प्रमार्जनं कर्तव्यं, सा च किंमयी भवत्यत उच्यते—'वडे' त्यादि, वटमयी उदुम्बरमयी प्लक्षमयी, 'दस्यालामे' प्लक्षस्याप्राप्तौ चिञ्चिकामयी अलिकामयीति । सा च कियत्प्रमाणा भवतीत्याह—

वारसअंगुलदीहा अंगुलमेगं तु होइ विच्छिन्ना । वणमसिणानिवणावि अ पुरिसे पुरिसे अ पत्तेअं ॥२८॥

द्वादशाङ्गुलानि दीर्घा भवति, येन मध्ये हस्तग्रहो भवति, विस्तारस्त्वेकमङ्गुलं स्यात् । सा च 'वना' निविडा कार्य, मसृणा निर्वाणा च निर्गन्थिः भवति । सा च किमेकैव भवति ? नेत्याह—पुरुषे पुरुषे च प्रत्येकम्—एकैकस्य पृथगसौ भवति । उभयो नहसंठाणा सच्चित्ताचित्तकारणा मसिणा । आउक्काओ दुविहो भोसो तह अंतलिक्खो य ॥२९॥

'उभयोः' पार्श्वयोः 'नखसंस्थाना' नखवतीक्षणा । किमर्थमसौ उभयपार्श्वयोस्तीक्ष्णा क्रियते ?, सच्चित्ताचित्तकारणात्, तस्या एकेन पार्श्वेन सच्चित्तपृथिवीकायः संहित्यते, अन्येन पार्श्वेनाचित्तपृथिवीकाय इति । किञ्चिच्छिष्टा सा ?—'मसिणा' चि

१ सपववायभेयभिन्नो ल १-२ । २ व इदानीं आ पा. १ । ३ यावद्धर्षा वर्षाकाले आ पा. १-२ । ४ तस्याभावे ल १ । ५ अन्वितिकां आ. पा. १-२-पु. १

गम्भइ, सो दुविहो-अकतो अणकतो य, अकंतेण गम्भइ, ओडवि अकतो सो दुविहो-सपबवाओ निपबवाओ य । पबवाया य तेवादओ मपिआ, पिपबवाएण गम्भइ । अहवा अकता मही सपबवाया य होखा ताहे वूलीपयेण अकतेण गम्भइ, तस्स असवि अकतेणपि गेम्भति । अहण न होखा वूलीपयो सपबवाओ वा होखा ताहे ठेण्णं गम्भइ । सो ञ विविहो-मपुसित्तयो पिबओ चिकसल्लो प, तस्सिक्किओ दुहा-अकतो अणकतो य, अकतेण गम्भइ प्रासुकत्वात्, सो दुविहो सपबवाओ निपबवाओ य, निपबवाएण गम्भइ, तस्स असइ अकतेण आरमाविरुपाहेतुत्वात् । एव सर्वत्र निष्पत्यपानेन गन्तव्यम् । स्यापना-३२७ 'अकतो सपबवाएणे येव'पि क्खियं ॥ अत्र आह्वाः सत्वमावे वूलीपयेन पायात्, आह ष-

तस्सासइ वूलीय अकत निरेखएण गतव । मीसगसच्चिचेसुडवि एस गमो सुक्कउच्छादी ॥ २६ ॥

'तस्याः' आह्वाः 'असवि' अमावे सति वूलीपयेन गन्तव्य, कीदृशेन ? आक्रान्तेन निरस्पयेन वेति । एष तावदधिप श्रुषिबीजापमार्गगमन विचिरुक्कः । तदमावे मिभेष पृथिवीकायेन गन्तव्य, तत्राच्येव एषाचस्त्यो विविहस्यः । तदमावे सधिपेन गन्तव्यम् । तथा चाह 'मीसमसच्चिचेसु वि एस गमो' मिभसथेतनेष्वपि पृथिवीकायेषु एष गमः-शुष्कार्त्तयिः । एतदुक्तं भरति-अपस मिभगुण्णुन गम्पते, तदमावे मिभार्त्तय, तदमावे सधिचशुष्केन, तदमावे सधिचार्त्तय । अपवा 'एस

‘वरणेन गन्तव्यमिति, स संक्रमो निरूप्यते, किञ्चिद्वेन तेन गन्तव्यं ? कीदृशेन वा न गन्तव्यमित्यत आह—

नेगंगिपरंपरपारिसाडिसालंबवज्जिए सभए । पडिवक्खेण उ गमणं तज्जाइयरे व संडेवा ॥ ३२ ॥

‘नेगंगिपरंपरपारिसाडिसालंबवज्जिए सभए पडिवक्खेण उ गमणं’ति, न एकाङ्गी—अनेकाङ्गी—अनेकेषकादिनिमित्तः संक्रमः ।

‘परंपर’ इति परम्परप्रतिष्ठः—न निर्व्यवधानप्रतिष्ठः । ‘परिसाङ्गी’ति गच्छतो यत्र धूलयादीनि पतन्ति । ‘सालंबवज्जिए’ति

‘सालम्बवर्जितः—सावष्टम्भलभरहित इत्यर्थः । समयो यत्र व्यालादयः शुषिरे वसन्ति । यद्येभिर्गुणैर्युक्तः संक्रमो भवति तदा

न यातव्यं, कथं तर्हि यातव्यं ?—‘प्रतिपक्षेण’ उक्तस्य विपर्ययेण । तन्नानेकाङ्गिनः प्रतिपक्ष एकाङ्गी, परम्परस्यापरम्परकः,

परिशाटिनोऽपरिशाटी, सालम्बवर्जितस्याऽसालम्बवर्जितः, सभयस्य निर्भयः प्रतिपक्षः,

एतेषु प्रतिपक्षेषु गमनम् । भङ्गकाश्चात्र पदपञ्चकनिष्पन्नत्वाद् द्वात्रिंशत्, तद्यथा—“अणेगंगिओ

परंपरो परिसाङ्गी सालंबवज्जितो सभउ चि पढमो” एवं स्वबुद्ध्या रचनीयम् । स्थापना—

पाठान्तरं वा ‘णेगंगिवलऽथिर’चि, शेषं प्राग्भवत्, तन्नानेकाङ्गी पूर्वभवत् ‘चलथिर’चि

एतत्पदद्वयं, तथाहि—एकश्चलः संक्रमो भवति, अपरस्त्वस्थिरः । तत्र चले आरूढे सति

गन्तरि वंशवद्यः अन्दोलते स चलः । अस्थिरस्तु भूमावप्रतिष्ठितः, शेषं प्राग्भवत् । प्रतिपक्षा

अपि प्राग्बदेव, केवलं चलस्याऽचलः प्रतिपक्षः, अनन्दोलनशीलत्वात् । अस्थिरस्य तु स्थिरः

SSSSS	SSSIS	SSSSS	SSSII
ISSSS	ISSIS	ISSSI	ISSII
SISSS	SISIS	SISSI	SISII
ISSSS	ISSIS	ISSSI	ISSII
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSII
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSII
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSII
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSII
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSII
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSII

१ वा गन्तव्यं आ ल १ । २ शुषिरेषु सन्ति आ. पा. १-२ पु । ३ सालम्बवर्जितस्य सालम्ब. आ पा. १-२. पु. । ४ तत्रारूढे गन्तरि सति आ. १

भेसुजा क्रियत, नावितीक्ष्णा, पतो लिखत आत्मविराषना न भवति । पृथिवीकायपतनाद्वारं गतम् । अथाक्कायद्वारमाह—
 अक्कायो द्विविधः—मौमोऽन्तरिक्षम् । इदानीं प्रस्थासिधिन्यापादन्तरिक्षप्रस्तावदुष्यते—
 महिजा वास तैह अतरिक्षिखअ द्दु त न निगगच्छे । आसन्नाओ नियच्चइ दूरगओ घर च रुक्ख वा ॥३०

सोऽन्तरिक्षओ द्विविधः, महिका-भूमिकारूपोऽक्कायः, 'वास'ति वर्षारूपवाक्कायः । तमेवप्रकारमुभयमपि इद्वान्त
 रियम न निर्गच्छेत् । अय कयच्चिभिर्गतस्य सतो नाठ महिकार्यं तव आसन्नाए सूमागासिबर्षते । अय दूरमध्वान गतः
 तवः किं करोति !—'गृहं' शून्य गृह इय वा बहलमाभिल्य तिष्ठति । अय समयः स प्रवेशः ततः किं कर्षण्यमित्यत आह—
 सभए वासत्ताण अच्चुदए सुक्खरुक्खचैटण वा । नइकोप्परवरणेण भोमे पट्टिपुच्छिआगमण ॥३१॥

'सभए' गृहादौ स्वेनकादिमयोपेते 'वर्षात्राण' वर्षारूप्य प्राणस्य भवति । अय 'अत्युदक' महान् वर्षः ततः किं करोतु ?
 शुकृहधरोहण कर्षण्यम् । अथासौ सापायो नीस्ति तवस्वरण्ठ गृहीत्वा तरितु वक्खल प्रवति इत्युक्तोऽन्तरिक्षमः । इतर
 माह—'नदी'स्यादि, यदा तु तस्य सापर्गेगच्छतोऽपान्तराले नदी स्यादकरूपा ततस्तस्या नद्याः छर्परेण प्रवति, नदी परिह
 रत्यर्थः । अथवा 'धरणेन' सेतुबन्धेन भवति । एष मौमे प्रतिपृच्छय पूर्वमेव कश्चित्सुरग गमन कर्षण्यम् । इदानीं पट्टुक

१ आर्ष ७.१-२. ७.२. ५ । २ पुण ७ । १ पा २ । ३ भाष्यकारिभूषणे वा पा १ । ४ अमवप्रवेशे पतस्तव अ । ५ प्ररं वा पा १ पु. १
 ६ वास्ति वा अर्ष ७.१-२ ।

गन्तव्यम् । को विधिरित्याह—'दग्' इत्यादि, 'दगसंवद्गुणमिति, उदकसंवद्गुनं जंघाद्धप्रमाणं 'लेवे'ति उदकमेव नाभिप्रमाणं । तत्र कथमवतरणीयमित्यत आह—'पमञ्ज पाए अदूरंमि' पादौ प्रमुज्य, कियति भूमिभागे व्यवस्थित उदकस्येत्यत आह, अदूरे—आसने तीर इत्यर्थः । तैच्चतुर्द्धी जलम्—

पाहाणे महुसित्ये वाळुअ तह कदमे य संजोगा । अकंतमणकंते सपच्चवाएयरे चैव ॥ ३४ ॥

पाषाणजलं मधुसिक्थकजलं वाळुकाजलं कर्दमजलं चैति । तत्र पाषाणजलं—यत्पाषाणानामुपरि वहति । मधुसिक्थकजलं यद् अलक्तकमार्गविगाहिकर्दमस्योपरि वहति । वाळुकाजलं तु यद् वाळुकाया उपरि वहति । कर्दमजलं तु यद् घनकर्दमस्योपरि वहति । तत्र च पाषाणजलादेराक्रान्तानाक्रान्तसप्रत्ययायनिष्प्रत्ययायैः सह संयोगा भवन्ति—भङ्गका इत्यर्थः । तस्य पाहाणजलं अकंतं अणकंतं च । तस्य अकंतेण गममति । जं तं अकंतं तं सपच्चवायं अपच्चवायं च । अपच्चवाएणं गममति । सपच्चवायं पाहाणजलं होजा न वा होजा ताहे मधुसित्यजलेण गममह । तस्यऽवि एसेव भेदो । तस्सासह वाळुआजलेण गममह, तस्सवि एए चैव भेआ । कदमजलेऽवि एवमेव अकंतमणकंतसपच्चवाएयरा, सवत्थ निष्पच्चवाएण गममह । तथाहि—एकैकस्मिंश्चतुर्विधे जले चतुर्भङ्गी, सा चैयम्—तस्य ताव पाहाणजलं अकंतं अपच्चवायं पढमो भंगो, एवमादि ४, एवं महुसित्थापि ४, वाळुयाजलंपि ४ कदमजलंपि ४ । अथ सङ्खड्हादिजललक्षणप्राणिनिनीषया भाष्यकुदाह—
जंघद्धा संघट्टो नाभी लेवो परेण लेवुवरिं । एगो जले थलेगो निष्पगलण तीरमुस्सगो ॥ ३४ ॥ (भा.)

१ उदकं जङ्घां आ पा १-२ गु. । २ ततश्चतुर्द्धी आ. पा. १ । ३ तु. ल १ २ । ४ ज तस्य अकत तेषं गममति आ. । ५ अकंत सपच्चं आ गु. ।

गन्तव्यम् । को विधिरित्याह—‘दग्’ इत्यादि, ‘दगसंघट्टण’मिति, उदकसंघट्टनं जंघार्द्धप्रमाणं ‘लेवे’ति उदकमेव नाभिप्रमाणं । तत्र कथमवतरणीयमित्यत आह—‘पमज्ज पाए अदूरंमि’ पादौ प्रसृज्य, कियति भूमिभागे व्यवस्थित उदकस्येत्यत आह, अदूरे—आसन्ने तीर इत्यर्थः । तैच्चतुर्द्धा जलम्—

पाहाणे महुसित्थे वाळुअ तह कद्दमे य संजोगा । अकंतमणकंते सपच्चवाएयरे चेव ॥ ३४ ॥

पाषाणजलं मधुसिकथकजलं वाळुकाजलं कर्दमजलं चेति । तत्र पाषाणजलं—यत्पाषाणानामुपरि वहति । मधुसिकथकजलं यद् अलककमार्गावगाहिकर्दमस्योपरि वहति । वाळुकाजलं तु यद् वाळुकाया उपरि वहति । कर्दमजलं तु यद् धनकर्दमस्योपरि वहति । तत्र च पाषाणजलादेराक्रान्तानाक्रान्तसप्रत्यपायनिष्प्रत्यपायैः सह संयोगा भवन्ति—मङ्गका इत्यर्थः । तस्य पाहाणजलं अकंतं अणकंतं च । तस्य अकंतेण गममति । जं तं अकंतं तं सपच्चवायं अपच्चवायं च । अपच्चवाएण गममति । सपच्चवायं पाहाणजलं होजा न वा होजा ताहे मधुसित्थजलेण गममह । तस्यऽपि एसेव भेदो । तस्सासह वाळुआजलेण गममह, तस्सवि एए चेव भेआ । कद्दमजलेऽपि एवमेव अकंतमणकंतसपच्चवाएयरा, सत्तस्य निष्पच्चवाएण गममह । तथाहि—एकैकरिमश्वतुर्विधे जले चतुर्भङ्गी, सा चेषम्—तस्य ताव पाहाणजलं अकंतं अपच्चवायं पढमो भंगो, एवमादि ४, एवं महुसित्थापि ४, वाळुयाजलंपि ४ कद्दमजलंपि ४ । अथ सङ्घट्टादिजलक्षणप्रणिनिनीषया भाष्यकृदाह—

जंघद्धा संघट्टो नाभी लेवो परेण लेवुवरिं । एगो जले थलेगो निष्पगलण तीरमुस्सग्गो ॥ ३४ ॥ (भा.)

१ उदकं जङ्घां आ पा १-२ गु । २ ततश्चतुर्द्धा आ पा. १ । ३ तु ल १.२ । ४ ज तस्य अकंतं तेषां गममति आ. । ५ अकंतं सपच्चं आ पु. ।

बहार्द्धमात्रप्रमाण बल संपद् उच्यते । नाभिप्रमाण बल लेप उच्यते । परेण नामर्षेर्बल पचच्छेपोपरि उच्यते । इदानीं सहार्द्धप्रमाण बलसुधरतो यो विधिः स उच्यते—एकः पादो बले कर्षव्योऽन्यः स्यले-आकाशे । अथ तीरप्राप्तस्य विधि माह—'निष्पगलन'सि एकः पादो बले द्वितीयस्य आकाशे निष्पगलनास्ते ततः द्युक्तः स्यले क्रियते, पुनर्द्वितीयमपि पाद निष्पगल कृत्वा ततस्तीरे कायोत्सर्गं करोति ॥ अथ तच्छल नामिप्रमाणादि भवति निर्मय च ततः का सामाचारीत्याह—
निठमपऽगारित्थीण तु मगगओ चोलपहमुस्सारे । समप अस्थग्धे वा ओइण्णेसु घण पह ॥ ३५ ॥

निर्मये बले सत्वहरणशीलत्वात् व्याकाशिरहितत्वाच्च अगारिणां स्त्रीणां च मार्गतः—शुद्धतो गच्छति, गच्छता च किं कर्षव्य ? , चोठपद्दक उपर्युत्सारणीयः । समये तु तस्मिन् अस्थग्धे वा 'उरिण्येसु' अचतीयेसु किवत्स्वपि गृहिसु मध्येस्थितः प्रयाति 'पस पद्द'ति चोठपद्दक च 'धने' निरिड क्कोति यथा तोयेन नापद्रियत इति ।
दगतीरे ता चिट्टे निष्पगलो जाव चोलपहो उ । समप पलयमाण गच्छद्द कापण अफुसतो ॥ ३६ ॥

उर्ध्वीर्ध्वोदकतीरे तावत्विद्यति यावन्निष्पगलो आतबोलपद्दकः । अथासौ प्रदेद्यः समपस्ततः समये प्रलम्बमान बोल पद्दक गृहीत्वा प्रभवति । कपम् ?—'कायेन' चरीरेणासृञ्चन्, चरीरकृतात्कापधिरावनामयात् । यदा तु नयामभवत्ततो गृही सहायो नास्ति ततः किं कर्षव्यमित्याह—

असद्द गिहि नाळियाप आणक्खेउ पुणोऽवि पडियरण । प्गाम्भोग पडिग्गह केई सवाणि न य पुरम्भो ॥ ३७ ॥

गृहस्थाभावे नालिकया तत्रदीजलं 'आणकखेडुं' परीक्ष्य गन्तव्यम् । नालिका ह्यात्मप्रमाणाच्चतुरङ्गुलाधिका षष्टिका तथा परीक्ष्य 'पुणोऽवि पडियरणं'ति पुनः प्रतिनिवृत्य प्रतिचरणं-आगमनं करोति, आगत्य च 'एगामोग'ति एकत्राभोगः, आभोगः-उपकरणं 'एग'ति एकत्र करोति, एकत्र बध्नातीत्यर्थः । पडिगह'ति पतद्ग्रहं च पृथगधीमुखं धनपात्रकबन्धेन बध्नाति, तं च हस्तेन गुह्नाति तरणार्थम् । केचित्त्वेवमाहुः-पतद्ग्रह उपलक्षणं पात्रकाणां, तत्रश्च सर्वाण्येव पात्रकाणि अधो-मुखानि धनेन चीरेण बध्यन्ते तरणार्थमिति । एष ताव सामण्येण नदीए अर्थ्यथाए गच्छंतस्स विही भणिओ, यदुत- 'एगामोगपडिगह केई सवाणि'ति, नावाएवि आरुहंतस्स एसेव विही, किंतु नावाए चडंतो 'न य पुरउ'ति नावाए पढमं नारुह-अणिगमो न चडइ, प्रवर्तनाधिकरणदोषात्, मद्गपंतदोसातो य, जइ भदओ तओ सउणं ति मन्नमाणो आरुहइ, अहं पंतो तओ अवसउणंति मण्यमाणो कोवं णिणहति । तथा चमद्दओ मग्गओवि णारोहइ-निष्पच्छिमो वि नारुहइ, मा सा अद्दारुहंतस्सेव सिग्धं वच्चिहिति णावा, अतो थेवेसु आरुडेसु गिहिसु आरुहइ ॥

सागारं संवरणं टाणतिअं परिहरित्तुऽनावाहे । टाइ नमोक्कारपरो तीरे जयणा इमा होइ ॥ ३८ ॥

आरुहन्तो अ सो साहू सागारं संवरणं-पञ्चबलाणं करोति । आरुढो य संतो टाणतिअं परिहरित्तु अणावाहे टाइ । तस्य पुरओ न टाइअवं, तस्य किल णावादेवयाहिवासो । ण य मग्गओ, अवह्णगवाहणभयाओ । न मज्झओ, मा नावाओ उदकं उच्छिच्चाविज्जहिचि । कत्थ पुण टाइअवं ? पासे, तस्य ताव उवउतो चिड्डइ नमोक्कारपरो । एवं कुशलन(कुमलेण) तीरप चस्स को

विही १, यस्मै-‘हीरे अपयथा इमा होवि’ बभूवमाणा—

नवि पुरजो नवि मगगओ भजिमम उस्सगो पणणीसा तु । दइउहुयतुवेसु अ एस विंही होइ सतरणे ॥

इदानीं वीरपचाए नावाए उपरंतो न लोभस अगिगो उपरति, पवषवाधिकरणादेव, नावि मगगओ लोयस्स उपरति, अविचि पिठुओ मन्हेअपि, (षळ)स्वभावत्वात्, अइवा सो पञ्जा एको उपरंतो कपाइ परिखिआ नाविपुं वीर अपप्यङ्गा, उन्दा वीरसु उचिप्येसु पिठिसु उपरति । वीरस्येव हि क्वापवंति ? मज्जइ ‘उस्सगो’ क्वापोस्सर्गः कर्षव्याः । एत ए क्पिपन्त उच्छ्रमाणाः ? इत्यत आह—‘पण्यवीसा उ’सि पञ्जविंशतिउच्छ्रमासाभिनवनीयाः । ‘दइउ’सि इति उ धम्मसल्लङ्गा, उहुओ अण केरिआइ, ‘हुव’ मलावअ, एएहि नावाए अमाणे संतरिआइ, अदि उरअओम्गं पागियति । ‘एस विहि’सि इति का दिमिठवीर्णस्य एव एव विधिः । ‘संतरणे’ ठुवने, येदुस्स वीरं प्राप्तेनोत्सर्गः कार्य’ इति, अत्र वाक्काये मिभाविचयतना न साधाहुका, छपस्येन उपोस्तपणो इहाउमअकपत्तान्, पथ आस्यति स करिप्यस्येयेति, सविचस्य वृसैव । उक्कमप्यअय द्राए, अथ तेअस्कापध्वमाह—वारायावा

वोलीणे अणुलोमे पडिलोमइहेसु ठाइ तणरहिप । असई य कसिणतगाउच्छण तलिगाइ डेवणया ॥४०॥

१ मन्हे भा. प. १ ड. १ २ उरपप्यअ भा. ५ उरपप्यअ पा. १-२ । ३ ‘दइउ’सि उ १-२ । ४ उरिअति उ १ । ५ अहुउ उ १-२ । ६ स्वयाइ भा पा १-२ ।

यदा हि तस्य साधोर्गच्छतो वनदवोऽनुकूलो भवति, यदभिमुखं साधुर्व्रजति तदभिमुखमग्निरप्येतीत्यर्थः; तत्रस्वस्मिन् वनदवे व्यतिक्रान्ते सति गन्तव्यं । अथासौ प्रतिलोमः—अभिमुखमायाति ततः 'अद्देसु' चि आर्द्धेषु प्रदेशेषु तिष्ठति येनासौ नाभिभवति, दृणरहिते वा । 'असति' अभावे तस्य 'कच्चिणंतगउच्छणं' ति, कृचिः—चर्म तेनात्मानमावृत्य तिष्ठति, तद्भावे 'णंतगउच्छणं' णंतगं—कम्बलादिवत्त्रं तदाद्रौकुल्य पानकेन तेनात्मानमावृणोति, तत्रस्वितिष्ठति । अथ गच्छतो बहुशुणं ततः 'तलिगादिडेवणय' चि उपातहौ परिधाय डेवनं—लङ्घनमग्नेः कृत्वा व्रजति । तत्र यदा विधयाते तेजस्काये याति तदाऽचित्तेजस्कायतना । यदा तूपातहौ परिधाय व्रजति तदा सच्चित्तो मिश्रो वा तेजस्कायः, एषा त्रिप्रकारा यतना । उक्तं तेजस्कायद्वारम्, अथ वायुद्वारम्—

जह अंतलिक्खमुदए नवरि निअंवे अ वणानिगुंजे य । ठाणं सभए पाउण घणकप्पमलंबमाणं तु ॥४१॥

यथा अन्तरिक्षोदके यतनोक्ता 'आसणाओ नियत्तति' इत्यादिलक्षणा सैवेहापि दृश्या । 'नवरि' चि केवलमयं विशेषः, 'नितम्बे' पर्वतैकदेशे वननिकुञ्जे वा स्थितव्यम् । अथासौ प्रदेशः सभयस्वतः 'पाउण घणकप्पं' घनं—निश्छिद्रं कल्पं—कम्बल्यादिरूपं प्रावृत्य गच्छति 'अलंबमाणं तु' चि यथा कोणा न प्रलम्बन्ते, प्रलम्बमानैर्वायुविराधनात् । तत्र महावायो गच्छतः कल्पप्रावृतशरीरस्य सच्चिचयतना भवति, अप्रलम्बं कल्पं कुर्वतोऽचेतनयतना, मिश्रयतनाऽपि कल्पप्रावृतस्यैव भवति, यतः किंचि दक्षिणं किंचिष्व न, इयं त्रिविधा यतना ॥ उक्तं वायुद्वारम्, अथ वनस्पतिद्वारमुच्यते—

तिविधौ वणस्सईं स्रष्टु परिचक्षणतो पिरायिरिकिको । सजोगा जह हिट्टा अकसईं तहेव इह ॥ ४२ ॥

त्रिविधो बनस्पतिः-श्विषो मिथः सचिषः । योऽष्टाश्विषः सः परिषो अणतो य, परिषो अणतो य, परिषो अणतो अ, अणतो अणतो अ । इदामि मीसो सो दुविहो-परिषो अणतो अ, परिषो दुहा-परिषो अणतो अ । अणतोवि दुविहो-परिषो अ, एकिको अ मेओ चउहा-अकतो अपषवाओ अ १, अकतो सपषवाओ अ २, अणकतो अपषवाओ य ३, अणकतो तदमावे अणकतेअ निपषवाएअं, तदमावे अचिषपरिषेअ अयिरेअ गम्मइ, तत्पवि परिषेअ, तेअवि थिरेअ, तत्पवि अकतनिपषवाएअ अणकतनिपषवाएअ य । तदमावे अचिषाएतेअ थिरेअ गम्मति तेअवि अकतेअ निपषवाओ अ, तदमावे निपषवाएअ, तदमावे अचिषाएतेअ अयिरेअ सो अ अकतनिपषवाओ य यदि होति । तदमावे अणकतनिपषवाएअ । तदमावे मीसेअ, तत्पवि एदमेअ मंगा आणियवा अहा अचिषे । तदमावे सचिषेअ गम्मइ, तत्पवि एसेअ गेमो । अय माथाऽअरअटना-त्रिविधो वनस्पतिः-सचिषः अचिषः मिअमेति । तत्रैकेको देवा-परीतोऽतन्तअ, तत्र परीतः पूषक-अरीराणामेकद्वित्रिईइस्सेयासइस्सेयानां वीवानामाअयः, अनन्तस्तु अनन्तानामेकैक अरीरं, स एकैकः स्थितोऽस्तिअ, १ अणवि ऐअ अहं अा पा १ । २ पम्मइ । अा । ३ 'त्रिअसअस्सेयानां अा ।

स्थिरो दृढसंहननः, इतरस्त्वस्थिरः । अत्र च संयोगाः कर्तव्याः, ते चाधस्ताद्यथोक्तास्तथैव दृश्यताः, ते चाक्रान्तिप्रत्य-
पायआक्रान्तसप्रत्यपायअनाक्रान्तसनिष्प्रत्यपायअनाक्रान्तसप्रत्यपायरूपाः । स्थापना—७ ७ ७ ननु च कस्माच्चित्त-
वनस्पतियतनोच्यते ?, तथाहि—सचेतनविषया यतनेति न्यायः, उच्यते, तत्राप्यस्ति कारणं, यद्यपि अचित्तस्वथाऽपि कदा-
चित्केषाञ्चिद्वनस्पतीनामविनष्टा योतिः स्याद् गृह्यचीकङ्कडुकुमुद्रादीनां, तथाहि—गृह्यची शुक्राणि सती जलसेकात्तादात्म्यं
भजन्ती दृश्यते, एवं कङ्कडुकुमुद्रादिरपि, अतो योनिरक्षणार्थमचेतनयतनाऽपि न्यायवत्येवेति । अथवाऽचित्तवनस्पतिर्यतनया
दयालुतामाह, अचेतनस्यैव भेदान भवन्ति, किन्तु सच्चित्तमिश्रयोरेव योजनीयाः । उक्तं वनस्पतिद्वारम्, अयुना त्रसद्वारमाह—
तिविहा वेद्दिद्या खलु थिरसंघयणेयरा पुणो दुविहा । अकंताई य गमो जाव उ पंचिदिआ नेआ ॥ ४३ ॥

‘त्रिविधाः’ त्रिप्रकाराः, के ? द्वीन्द्रियाः—सच्चित्तादिभेदात्, सच्चित्ताः सकलजीवप्रदेशवन्तः, अचित्तास्तद्विपर्ययात् ।
मिश्रास्त्वेत एव कस्मिन्भीभूताः । पुनरेकैको द्विविधः, तथाहि—सच्चित्तो थिरसंघयणो अथिरसंघयणो अ, एवं अचित्तो वि-
मीसो वि । जो सो थिरसंघयणो तत्थ चउमंगी—अकंतोऽणकंतो सपच्चवाओ हयरो य । एवं अणोवि ‘अकंतादीय’ति
आक्रान्तादिर्गमो भङ्गक इति, अनेन चतुर्भङ्गिका सूचित्ता । एवमयं क्रमस्त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपञ्चेन्द्रियाणां सच्चित्ताचित्त-
मिश्रादियोजनीय इति ॥ एवं तावत्सजातीययतनोक्ता, इदानीं विजातीयेन सहाह—

पुढविदए पुढवीए उदये पुढवितस षालकटा य । पुढविषणस्सइकाए ते षेव उ पुढविए गमण ॥४४॥
 पुढवितसे तसरहिए निरतरतसेसु पुढविए गमण । आउवणस्सइकाए षणेण नियमा षण उदए ॥४५॥
 तेजवाउविहूणा एव सेसाधि सव्वसजोगा । नञ्जा विराहणवुग वञ्जितो जयसु उवउत्तो ॥ ४६ ॥

पृथिव्युदकयोः युगपद्गमनतया प्राप्तयोः सतोः कृतरेण यातव्यमित्याह—पृथिव्यां, तदके शशादिसङ्गावात्, षण्ण्वा
 इतस्सविम पृथिवी त्वस्त्वेव । अय पृथिवीवनस्सविहूणयोः सतोः किं कर्षम्यमित्याह—पृथिव्यैव गन्तव्यं, घनस्सतो तदोप
 संमवात् ॥ अय पृथिवीप्रसयोः केन गन्तव्यं ? त्रसरहितमार्गेण, एतदुक्त मवति—विरलश्रेषु तन्मन्वेन, निरन्तरेषु तु पृथि
 व्यां । अय अप्क्षपधनस्ससिद्धाययोः सतोः केन यातव्यमित्याह—यनेन घनस्सपठिकायेन तदके त्रिपमाद्गनस्सयतिसङ्गावात् ॥
 तेजस्कायवापुकायाम्यां रहिता एव श्लेषा अपि सर्वे संयोगाः, अन्येऽपि ये नोक्तास्तेऽनुगन्तव्याः मङ्गलाः, सर्वथा विराधना
 इय शाल्वा—आत्मविराधना संयमविराधना च । एतद्द्वयमपि कर्षपन् तपपुक्त्वो एतस्य—यतनां कृषित्वि । इदानीं यदुक्त 'एव
 सेसाधि सव्वसंजोगा' इति ते मङ्गला कर्षन्ते, ये चामी—तन्व्य पुढविक्रान्तो आउकाओ षणस्सइकाओ तसकाओ वेति चत्वारि
 पदानि काठ सतो दुग्धारणियाए तिमचारणियाए चतकवारणियाए चतकवारणियाए चतकवारणियाए—पुढविकाओ आउकायो
 य पटमो १, पुढवी षणस्सती षीओ य २, पुढवी तसा य तइओ ३, एव पुढवीए तिमि रुद्धा, आउ दो तइ, षणस्सइ एक्कवि

६, पुढवी आऊ वणरसह १, पुढवी आऊ तसा २, पुढवी वणरसह तसा ३, आऊवणरसह तसा ४, एए तिगचारणियाए लद्धा, चउकचारणियाए उ एको चैव । सर्वेवि एकारस अचिचेहि पएहि लद्धा । एवं मीसेसु वि ११, सचिनेसुवि इकारस ११, सर्वेवि तेचीसं ३३ । उका षट्काययतना, आह-यदा पुनव्याधिदुस्वटीन्यायेनान्यतरविराधनामन्तरेण प्रवृत्तिरेव न घटां प्राञ्चति तदा किं कर्तव्यमित्याह—

सव्वत्थ संजमं संजमाउ अप्पाणमेव रीक्खिज्जा । सुच्चइ अइवायाओ पुणो विसोही न याविरई । ४७।

‘सर्वत्र’ सर्वेषु वस्तुषु, किम् ? संयमरक्षा कार्या, तदभावेऽभिप्रेतार्थसिद्ध्यसिद्धेः, किमेष एव न्यायः ?-नेत्याह-संयमा-दपि आत्मानमेव रक्षेत्, आत्माभावे तत्प्रवृत्त्यसिद्धेः; आत्मानमेव रक्षन्, जीवन्नित्यर्थः; ‘मुच्यते’ भ्रश्यति कस्मादतिपातात् हिंसादिदोषात्, किं कारणं ?, उच्यते, अतिपाततो यतः पुनर्विशुद्धिस्तपश्चरणादिना भविष्यति । अथ मन्यसे पुथिव्याद्यतिपा-तोत्तरकालं विशुद्धिर्भवतु नाम, किन्तु हिंसायां वर्तमानोऽसौ अविरतो लभ्यत इति ‘एकव्रतभङ्गे सर्वव्रतभङ्ग’ इति वच-नात्, तदेतन्नास्ति, यत आह-‘न याविरई’, किं कारणं ?, तस्याशयशुद्धतया विशुद्धपरिणामत्वात्, विशुद्धपरिणामस्य च मोक्षहेतुत्वात् । यद्वा सर्वत्र संयमं रक्षन्नतिपातान्मुच्यते अतिपातो न भवति । किमयमेव न्यायः ?, नेत्याह-संयमादात्मान-मेव रक्षेत्, येन पुनरपि विशुद्धिर्भवति, न चातिपातेऽप्यविरतिरिति पूर्ववत् । किं कारणं संयमादप्यात्मा रक्षितव्यः ? उच्यते यतः

१ रक्खतो पा १ पु । २ न्याय ? आ. । ३ रक्षन्, ल १ २. रक्षितव्यं पा १ । ४ भावेन आ. । ५ पातनात् आ पा १ । ६ आदिना आ स्थादिना पु. । ७ रक्षन् आ पा १ २ पु. ।

सजमहेतु देहो धारिञ्जइ सो कओ अ सदभावे ? । सजमफाहनिमिच तु देहपरियाळणा इट्टा ॥४८॥

इह हि 'संयमदेतु' संयमनिमिच देहो धार्यते, स च संयमः कृतः 'सवभावे' देहाभावे ? यस्मादेतदेव संस्मात् 'संयम
स्फातिनिमिच' संयमइदपर्व देहपरियाळनमिष्ट-वर्षकायसंरक्षणमन्युपगम्यते ॥ भाह-लोकानामपीष्टमेतत्, तथाहि—

चिक्खल्लवालसावयसरेणुकटयतणे चहुजले अ । लोगोऽवि नेच्छइ पहे को णु विलेसो भयतस्स ॥४९॥

चिक्खल्लम्पावभापइसरेणुकटकटुमान् बहुमलाव सोपद्रवान् मार्गान्-पयः कोकोऽपि नेच्छत्येव, यतः को नु
विद्यो ! लोकात् सकाशाद्गदन्त्यस्य येनैवमुच्यते इति ?, उच्यते—

जयणमजयण च गिही सचिच्चमीसे परिचडणते अ । नधि जाणति न यासि अयहपइणणा अह विलेसो ॥५०

पठनापयठना च गृहिणो न जानन्ति, क !-गृहिणो 'एतेषां' गृहिणा 'अपचप्रसिद्धा' वचनिदृष्टिः,
अत एव विद्येयः ।

अधिअ जणो मरणभया परिस्समभआव ते विवज्जति । ते पुण दयापरिणया मोक्खल्लयमिसी परिहरति ५१

कण्ठया । 'अपि च' इति अनेनाभ्युषपभाह, नवरं 'हे'धि सापापान् पयः, इत्यथ साधोः प्राणातिपातापचाब्धि

गृहिणा सह वैधुर्यमित्याह—

अविस्मिदुमि वि जोगांसि बाहिरे होइ विहुरया इहरा । सुद्धस्स उ संपत्ती अफला जं देसिआ समए ॥५२॥

इह 'अविशिष्टेऽपि' तुल्येऽपि 'योगे' प्राणातिपातादिव्यापारे 'बाहे' बहिर्वर्त्तिनि भवति 'विहुरया' वैधुर्यं विसदृशता, इत्थं चैतदभ्युपगन्तव्यम्, इतरथा शुद्धस्य-साधोः 'संप्राप्तिः' प्राणातिपातापत्तिः 'अफला' निष्फला यतः प्रदर्शिता 'समये' सिद्धान्ते तद्विरुध्यते, तस्मादेतदेवमेवाभ्युपगन्तव्यं, बाह्यप्राणातिपातव्यापारः शुद्धस्य साधोर्न बन्धाय भवतीति ॥ तथा चाह—
एकंमि वि पाणिवहंसि देसिअं सुमहदंतरं समए । एमेव निजराफला परिणामवसा बहुविहीआ ॥५३॥

'एकस्मिन्नापि' तुल्येऽपि प्राणिवधे 'दर्शितं' प्रतिपादितं सुमहदन्तरं, क ? 'समये' सिद्धान्ते, तथाहि—यथा द्वौ पुरुषौ प्राणिवधप्रवृत्तौ, तयोश्च न तुल्यो बन्धो, यस्तत्रातीवसंक्लिष्टपरिणतिः स सप्तम्यां पृथिव्यामुत्पद्यते, अपरस्तु नाविसंक्लिष्टपरिणतिः स द्वितीयनरकादावपीति । इयं तावद्विसदृशता बन्धमङ्गीकृत्य, इदानीं निर्जामङ्गीकृत्य विसदृशतां दर्शयन्नाह—एवमेव 'निर्जरा' फलविशेषा अपि परिणामवशाद् 'बहुविधा' बहुप्रकारा विशिष्टविशिष्टतरविशिष्टतमाः । एकां प्राणिजातिमङ्गीकृत्यान्तरमुक्तम्, अधुना सकलव्यक्त्याश्रयमन्तरं प्रतिपिपादयिषुराह—

जे जत्तिआ अ हेऊ भवस्स ते चेव तत्तिआ सुक्खे । गणणाईया लोणा दुपह वि पुण्णा भवे तुल्ला ॥५४॥

ये हेतवो यावन्तो-यावन्मात्रा 'भवस्य' संसारस्य निमित्तं स एव नान्ये तावन्मात्रा एव मोक्षस्य हेतवो-निमित्तानि ।
 क्रियमात्रकस्तत्र अथ आह-गणनाया अतीताः-सङ्ख्याया अतिक्रान्ताः, के ? लोकाः 'द्वयोरपि' भवमोक्षयोः संबन्धिनां
 इदनामसङ्ख्येया लोकाः 'पूर्णा' सुताः, तत्र पूर्णा एकहेतुन्यूनाना अपि भवन्त्यथ आह-तुल्याः, कथम्भूताः ?-क्रियाविश्लेषे
 पण 'तुल्या' सदृशा इत्यर्थः । ननु तुल्यग्रहणमेव कस्मात् केवलं न कृतं ! येन पुनः पूर्णग्रहणं क्रियते मज्जति पट्टिषयप-
 तुल्यग्रहणेन कर्तव्येण सचिन्तित्याज संसारमोक्षलोकेत्यज लोका तुल्येति कस्त्वपि पुत्री होष्वा तो पुष्यगृह्येति कीरद, वोष्द्वि
 पुष्यपि जया जया मरिचपि नयद्वा । इयमत्र मावना-सर्व एव ये त्रैलोक्योदरबिन्दुरसिनो मावा रागद्वेषमोहात्मनां पुसां
 संसारहेतवो भवन्ति स एव रागादिरहितानां अदोयवामहानपरिहारेण मोक्षहेतवो भवन्तीति एव तावत्प्रमाणमिदमुक्तम् ।
 इदानीं येषाममी त्रैलोक्यापन्नाः पदार्था बन्धहेतवो भवन्ति न भवन्ति च येषां तदाह--

इरिआवहिआईआ जे चेष हवति कम्मवधाया । अजयाण ते चेष उ जयाण निबाणगमनाय ॥ ५५ ॥

'इर गतिप्रेरणयोः' इत्यसीर्षा पवि ईर्षा ईर्ष्या-गमनाममनसिन्धुर्षः, ईर्ष्यापयमादौ येषां ते ईर्ष्यापयायाः, आदिबन्धा
 इदृषागादिब्यापारा गृह्यन्ते, ईर्ष्यापयाया ब्यापारा य एव भवन्ति 'कम्मवधाया' कर्मबन्धनिमित्तं-कर्मबन्धहेतवः, केषाम् ?
 'अपतानासु' अयत्नपरानां गुरुषार्था, स एव ईर्ष्यापयाया ब्यापारा 'पतानां' यत्नवशां 'निर्वाणगमनाय' मोक्षगमनाय भवन्ति ॥

१ तावन्मात्रा ५.१ । २ ते तु पूर्णा वा १-२ । ३ संबन्धिनां वा. । ४ तुल्येति वा २. ५ अजयन्कामपरिहायारेण वा १
 भयजकामेकवर्तिहारेण वा २ । ६ पट्टिषयपि वा.

एवं तावत्साधोर्गृहस्थेन सह तुल्येऽपि व्यापारे विसदृशतोक्ता, इदानीं सजातीयमेव साधुमाश्रित्य विसदृशतामुपदर्शयन्नाह—
एगंतेण निसेहो जोगेसु न देसिओ विही वावि । दलिअं पप्य निसेहो होज विही वा जहा रोगे ॥५६॥

एकान्तेन निषेधः 'योगेसु' गमनादिव्यापारेषु 'न दक्षितः' नोपदिष्टः 'विधिर्वा' अनुज्ञा वा क्वचित्स्वाध्यायादाी न दक्षिता, किन्तु 'दलिअं' द्रव्यं वस्तु वा 'प्राप्य' विज्ञाय निषेधो भवेत्, तस्यैव वा 'विधिर्भवेत्' अनुष्ठानं भवेदिति । अयमत्र भावः—कस्यचित्साधोराचार्यादिप्रयोजनादिना सच्चित्तेऽपि पथि व्रजतो गमनमनुज्ञायते, कारणिकत्वात्, नाकारणिकस्य, दृष्टान्तमाह—'जहा रोगे' चि यथा 'रोगे' ज्वरादौ परिपाचनभोजनादेः प्रतिषेधः क्रियते, जीर्णज्वरे तु तस्यैव विधिरित्यतः साधूच्यते—वस्तवन्तरमवाप्य विधिः प्रतिषेधो वा विधीयते । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते—इहोक्तं—'अखिलाः पदार्था आत्मनः संसारहेतवो मोक्षहेतवश्च' ततश्च न केवलं त एव यान्यपि सम्यग्दर्शनज्ञानचारिणाणि तान्यपि संसारमोक्षयोः कारणानीति, तथा चाह—'एगंतेण निसेहो' एकान्तेन निषेधः सम्यग्दर्शनादिदानेषु तत्प्रख्यापकशास्त्रोपदेशेषु न दक्षितो विधिर्वा न दक्षित इति संदृक्; किन्तु 'दलिकं प्राप्य' पात्रविशेषं प्राप्य कदाचिदीयते कदाचिन्न, एतदुक्तं भवति—प्रश्नमादि-गुणसमन्विताय दीयमानानि मोक्षाय, विपर्ययेण भवाय, तदाज्ञातनात्, यथा ज्वरादौ तरुणे सत्यपथ्यं पश्चात् पृथगिति तदेव ॥ अथैकमेव वस्तुसासेव्यमानं—बन्धाय मोक्षाय च कथं भवति ? तदाह—

जमि निसेविज्जंते अइयारो होज्ज कस्तइ कयाइ । तेणेव य तस्स पुणो कयाइ सोही हवेज्जाहि ॥५७॥
 'यस्मिन्' वच्छनि कोषादो नियेय्यमाणे 'अविपारो' स्खलना भवति 'कस्यचित्' साधोः 'कदाचित्' कस्याच्चिदपस्याया
 'वित्रै' ऋषादिना तस्मैव पुनः कदाचिच्छुद्धिरपि भवेत्, अण्डरुद्रसाधोरिष, तेन हि रुषा स्वच्छिष्यो दण्डरुद्र सादितः, स
 च ठविरार्द्र इष्ट पयावापवान् संवृषः चिन्तयति च-पिगमां पस्त्रेवविषाः क्रोच इति विशुद्धपरिणामस्यापूर्वकरणं सुपक्र
 भेषिः केवलोदयः संवृष इति । वाच व्यापारमहीरुन्य त्रिसदृशोक्ता, अथ बाह्योऽपि व्यापारो यथा बन्धहेतुर्न स्याद्यथाऽऽह-
 अणुमित्तोऽपि न कस्तर्हैवधो परवत्पुण्येद्यथा भणिओ।तह वि अ जयति जइणो परिणामविसोहिमिच्छता।
 'अणुमात्रोऽपि' त्वस्योऽपि वधो न कस्यचित् 'पस्यस्तुप्रत्ययाष्ट' बाह्यवस्तुनिमिषात्सकाद्यात् 'मणितः' तक्तः किन्त्वात्म-
 परिभाषादेशेस्वभिप्रायः । आह-येषेव न तर्हि पृथिव्यादियदना कार्या ? उच्यते, ययपि बाह्यवस्तुनिमिषो बन्धो न भवति
 तथाऽपि येतनां विदधति पृथिव्यादौ हृतयः परिणामविशुद्धिं 'इच्छन्तः' अभिलषन्तः, एतदुक्तं भवति-यदि पृथिव्यादिकाय
 पतना न विधीयते ततो नैवेप स्वात्, वस्तु हिंसायां वर्धते तस्य परिणाम एव न शुद्धः, इत्याह च--
 जो पुण हिंसाययणेषु वर्धे तस्स नणु परिणामो । बुद्धो न य तल्लिग होइ विसुद्धस्स जोगस्स ॥५९॥
 पसु पुनः 'हिंसायतनेषु' व्यापयित्वापसु वर्धते तस्य ननु परिणामो बुद्ध एव भवति, न च तद्विषात्पानवधिरव

‘लिङ्गं’ चिह्नं भवति ‘विशुद्धस्य योगस्य मनोवाक्कायरूपस्य ॥

तस्मात् सया विशुद्धं परिणामं इच्छया सुविहिणं । हिसाययणा स्ववे वज्जेयवा पयत्तेपं ॥ ६० ॥

तस्मात् ‘सदा’ अजसं विशुद्धं परिणाममिच्छता सुविहितेन, किं कर्तव्यं ?-हिसायवनानि सर्वाणि वर्जनीयानि प्रय-
न्ततः ॥ तथा च—

वज्जेमिति परिणओ संपत्तीए विशुच्चई वेरा । अं वहतोऽवि न सुच्चइ किलिदुभावोत्ति वा यस्स ॥ ६१ ॥

वर्जयाम्यहं प्राणिवधादीन्येवंपरिणतः सन् संप्राप्तावपि, कस्य ?-अतिपातस्य प्राणिप्राणविनाशस्येत्शुपरिष्ठात्संबन्धः,
तथाऽपि विशुच्यते ‘वैरात्’ कर्मसंबन्धात् । यस्तु (यस्य) पुनः क्लिष्टभावः क्लिष्टपरिणामः सोऽव्यापादयत्नापि न मुच्यते वैरात् ॥
तदेवं गच्छतस्त्वस्य पट्टकाययतनादिको विधिरक्तः, स इदानीं गच्छन् ग्रामादौ प्रविशति, तत्र का सामाचारी ? , तदर्थ-
नार्थमुपक्रम्यते—

पढमविइये गिलाणे तइए सण्णि चउत्थि साहम्मसी । पंचमगम्मि अ वसही छुडे टाणट्टिओ होइ ॥ ६२ ॥

प्रथमद्वारे द्वितीयद्वारे च ‘गिलाणे’ति जलानविषया यतना वक्तव्या, तृतीये द्वारे संज्ञी-श्रावको वक्तव्यः, चतुर्थे द्वारे
साधर्मिकः—साधुर्वक्तव्यः, पञ्चमे द्वारे वसतिर्वक्तव्या, षष्ठे द्वारे वर्षाकालप्रतिधावात्स्थानस्थितौ भवति । आह—तृतीयद्वारे

पठर्थाधिकारा मविष्यन्ति, तथा-“वदमगामे संखडि सख्णी दाणे अ भेदे अ”चि (नि ८५) एतच्च किमिति संखिन एव
 केवलस्य ग्रहणमकारिः, उच्यते, संखिनोऽतिरिक्तो विचिर्षक्यमाणो मविष्यति अस्यार्थस्य ह्यापनार्थं संखिग्रहणमेवाकरोत्, अथवा
 सुखादृष्टमप्यग्रहणस्यायेन मध्यग्रहणे श्रेयाण्यपि गृहीतान्येष द्रष्टव्यानि, आह मध्यमेवैतन्न भवति, यतः पठमूनि द्वाराणि,
 उच्यन्त नैतदेव, यतः सप्तम षष्ठ्याधिष्ठ महानिनादेति द्वारं मविष्यति, संखिग्रहणेन मध्यमेव गृहीतमितीय द्वारगाथा ।
 नन्वस्थानित्वरिताचार्यकार्यप्रसाधनप्रवृत्तत्वात्कोऽवसरो ग्रामादिप्रवेष्टे !, उच्यते, तत्प्रवेष्टेऽधिकतरगुणदर्शनात्, तथा आह—
 पहिअपारत्तगुणा दोस्सि य पुच्छा बुवे य साहस्मी । तरियक्किक्का बुविहा चउहा जयणा बुहिक्किक्का । ६३।

तस्य तत्र प्राप्ते प्रविशत ‘देहिक्का’ इहलोकगुणा मस्तयानादयो भवन्ति, परत्रगुणाम ग्लानादिप्रतिभागरणादिकाः ।
 प्रविशतच्च तस्य द्विविधा पुच्छा भवति, सा च विष्यविचिरुक्षणा षष्ठ्यमाणा । साधर्मिकाश्च द्वेषा-साम्मोगिका अन्यसाम्मो
 गिकाश्च । तत्रैकैको द्विधा, योऽस्ती साम्मोगिकः स द्विविधः—कदाचिदेकः कदाचिदेकः । एनमन्यसाम्मोगिकेऽपि वाक्य ।
 ‘वठहा अयण्’चि घतुर्विधा यतना, साम्मोगिकसंयतयतना साम्मोगिकसंयतीयतना च, तथा अण्णसंमोइयसंययययणा अण्ण
 संमोइयसंयतीअयणा चति । ‘तरियक्किक्का बुविह’चि तत्रैकैको भेदो द्वेषा साम्मोगिकसंयताः—कारणिका निष्कारणिकाश्च, एन
 संमोइयसंयतइजोवि । एव अंसंमोइअसंययाधि संयईजोवि । अयवाऽन्यथा—‘बुवे य साहस्मी’चि समोइया असमोइया

चेति । 'तत्थिकिका दुविह'चि जे ते संभोहआ ते संजया संजईओ अ, एवमसंभोहयावि । 'चउहा जयण'चि चउविहा जयणा कायवा दवादि ४ । 'दुहिकिक'चि सा एकैका द्रव्यादिपतना द्वेषा-तत्थ दवओ पढमं फासुएण कीरह, तदभावे अफासुएण-वि । खित्ततो अकणकारिआसंक्खिए नेहे टायवं, तदभावे उइघाटनं गृहस्य कपाटादेरपि क्रियते । कालतः प्रथमपौरुष्यां प्रासुकं दीयते, अथ तस्यां न लभ्यते ततः कृत्वाऽपि दीयते । भावतः प्रासुकद्रव्यैः शरीरस्य समाधानमाधीयते तदभावे त्वप्रासुकैरपि । इयं द्वारागथा महती, तत्रैहिकगुणद्वारप्रतिपादनायाह पडिदारागाहा—
इहलोइआ पविती पासणया तेसि संखडी सट्ठा । परलोइआ गिलाणे चेइय वाई य पडिणिए ॥६४॥

'इहलोइअ'चि द्वारपरामर्शः, प्रविष्टस्य तस्यायं गुणो भवति-यानभिसन्धाय प्रवृत्तसत्दीयां कदाचिचित्रं वातां लभते-यथा ततो निर्गत्यैतेऽधुनाऽमुक्त्वा तिवृन्तीति, एतदुक्तं भवति-मासकल्पपरिसमाप्तौ ते कदाचिचित्रैवायाताः स्युः, ततश्चैतेषां साधूनां पश्यन्ता-दर्शनं भवतीति तत्रैव कार्यपरिसमाप्तिः स्यात्, तथा कदाचिचित्रं संखडी भवति, ततश्च भक्तं गृहीत्वा व्रजतः कालक्षेपो न भवति, शीघ्रं चाभीष्टं ग्रामं प्राप्नोति । तत्र वा प्रविष्टस्य श्राद्धः-धावकः कश्चिद्भवति, तद्गृहात्पर्युषितभक्त-मादाय व्रजति । एते प्रविष्टस्यैहिकगुणाः । अथेतरे 'परलोइआ' इति द्वारपरामर्शः । 'गिलाण'चि कदाचिचित्रं प्रविष्ट इदं शृणुयात् यदुत्तत्रं ग्लान आस्ते, ततश्च तत्परिपालनं कार्यं, परिपालने च कथं न पारलौकिका गुणा इति, 'जो गिलाणं पडि-यरइ से मं पडिअरति, जो मं पडिअरइ सो गिलाणं पडिअरति'चि वचनप्रामाण्यात् । कदाचिद्वा तत्र चैत्यायतनं भवेत् तद्वन्दने

पुण्यावाप्तिः स्यात्, वादी वा तत्पराश्रयम्, प्रत्यनीको वा साच्चादेस्तत्र स्यात् तदर्थनाशासाशुपक्षम यायात्, एवंलक्षिसंपन्न
 त्वात्। उक्तमैहिकपारलौकिकगुणद्वारात्। अथ पृच्छाद्वारं, तत्र द्विविधा पृच्छा विधिपृच्छा अविधिपृच्छा च, अविधिपृच्छामाह—
 अविधिपृच्छेप, यदुत सन्त्यत्र संपताः १, ततोऽसौ पृष्टः एतां विशेषविषयां पृच्छां भुत्वाऽऽह—नास्यत्र संपताः, एतन्न
 भ्रमण्यो विद्यन्ते तेन च ता न कल्पिताः, विशेषप्रमाहरणात्। 'समशीलु य'चि अथ भ्रमणीः पृच्छति ततोऽस्यावाह—न सन्त्यत्र
 ताः, एतन्न च भ्रमणाः सन्तीति प्राग्बत्। इह्या च भ्रमणीपृच्छायां स्यात् 'किञ्चोरवदवान्यायात्' ॥

अथ भावकान् पृच्छति ततः परो विकल्पयति—वरितुकामोऽय—मक्षयितुकामः, अथ 'सङ्गीतु'चि भाविकाविषया
 पृच्छायां इह्या स्यात्, नूनमप्य सदर्यां चरितुकामम्। अथ चैत्यगृहमेव केवलं पृच्छति ततस्तदभावे व्रमंभतुहयभावे च
 एतन्नमवगुणदानिः स्यात्, तस्माद्विधिना पृच्छेत्। एतत्प्रतिपादनायाह—
 गामदुवारब्भासे अगढसमीचे महाणमज्जे वा। पुच्छिञ्ज सय पक्ख विआलणे तस्स परिकहणा ॥६७

ग्रामद्वारे—ग्रामस्य निष्काशप्रवेक्षे स्थित्वा पृच्छेत्, अथवा 'अन्भासे'चि प्रामास्ये क्लृपसमीये वा महावर्धनसमीये वा,
 १ पृच्छ्य का ३।२ अथस्य सगुणये का ३।१

कं ?—स्वकं पक्षं, किमत्रास्मत्पक्षोऽस्ति नेति ?, यदि परोऽजानन् पृच्छति—को भवतां स्वपक्षः ? इत्येवं विचारणे तत-
स्तस्याग्रे साधोः परिकथना स्यात्, पञ्चविधोऽस्मत्पक्षः—चैत्यगृहादि । उक्तं पृच्छाद्वारम् । ततः पृच्छासमनन्तरं यदि चैत्य-
गृहमस्ति ततस्त्वस्मिन्नेव गन्तव्यं, तत्र च कथं गन्तव्यम् ?, उच्यते—

निसंसंकिञ्च शूभाइसु काडं गच्छिज्ज चेइयधरं तु । पच्छा साहुसमीवं तेऽपि अ संभोइआ तस्स ॥६८॥

पुबद्धं कंटं । अथ साहम्मिअद्वारमाह—‘पच्छा साहुसमीवं’ति चैत्यगृहानिर्गत्य पश्चात्साधुसमीपं याति, ‘तेऽपि’ साधवः
साम्भोगिकाः ‘तस्य’साधोः चशब्दादन्यसाम्भोगिका वा । तत्र यदि साम्भोगिकारतः का सामाचासी ?, इत्याह—
निक्खिंविउं किइकस्सं दीर्वणऽणावाह पुच्छण सहाओ । गेलुण विसज्जणया अ विसज्जुवएस दावणया ॥

‘निक्षिप्य’ विमुच्य साधुहस्ते, किम् ?, उपकरणं—पात्रकादि, ततः ‘कृतिकर्म’ बन्दनं करोति, ततश्च ‘दीर्वणं’ति आगमन-
कार्याविर्भावनं करोति । ‘अणावाह’ति, अणावाधा यूयम् ?, एवं पृष्टे सति तेऽप्याहुः—अनावाधा वयमिति । ‘पुच्छण’ति
ततः साधुरेवमाह—त्वंदर्शनार्थमहं प्रविष्टं आसमिदानीं ब्रजामीत्येवं पृच्छति, ततस्तेऽपि साधवो यद्यस्ति सहायस्त्वं दत्त्वा
प्रेषयन्ति । अथ तत्र कश्चिद् ग्लानस्तत एव ब्रवीति—अहमेनं ग्लानं प्रतिचरामीति, ततस्तेऽप्याहुः—विद्यन्त एव प्रतिचारकाः,
एवमभिधाय ‘विसज्जण(णय)ति तं साधुं ‘विसर्जयन्ति’ प्रेषयन्ति वयमेव भल्लियाम इति । अथ न विसर्जयन्ति, एतच्च

१ निक्खवित्ठ ल. १ । २ दीवणयणावाह ल. १. पा. १ पु. । ३ ‘दीवणय’ति ल. १ पु. । ४ भवदर्शनार्थं आ. पा. १-२ । ५ प्रविष्टो
प्राप्तमिदानीं आ. पा. १-२ ।

मुच्यते-सर्वमत्र ग्लानप्रायोग्यमौपपादि कल्पते, किन्तु तत्संयोगानां न क्षानीमः, ततः स उपदेशं ददाति-इवमौपपासनेन
 संयोन्य देयमिति । अथ त एवं हृषते-औपधान्येनात्र अथ न लमामहे ततः स साधुदर्पापयत्यौपधानि, पात्रयति वा पाठान्तरं,
 एवमसाधौपधानि दापयित्वा प्रवति । अथ त एवमाहुः-औपधसंयोगानां न क्षानीमो न च लमामहे तत स एव साधुरौ
 पुणरवि अय खुभिज्ज अयाणगामो स वा भणिज्ज सचिक्खे । उभमोऽपि अयाणता विज्ज पुच्छति जयणाप्य

पुनरप्यय व्याधिः क्षेमं यायात्-शक्येत्, वयं च न क्षानीम उपस्रमयितु, स वा ग्लान एवं प्र्यात् स्वया विष्टवा
 अहमचिरात्प्रगुणीमनामि, ततः 'सचिक्खे'चि संविष्टेत् । अथोमावपि सावागन्तुकवास्वभ्यौ न क्षानीतः क्रियां कर्तुं, तत
 उमावपि अक्षानन्तौ वैष पृच्छतः, कथं ? 'यवनया' अनन्तरगाथावस्यमाणयेति । सा वैषस-

यदि ग्लानो गन्तु पारयति तत तत्सर्वेभ्य स एव नीयते । अथ न पारयति ततोऽन्ये साधवो वैषसक्खे गमन कुर्वन्ति ।
 'यमाप्ये'चि क्विपत्रमाणैर्गन्तव्यं ? तत्रैकेन न गन्तव्य यमवष्टुपरिकल्पनात्, न द्वौ यमपुल्लपरिकल्पनात्, न चत्वारो वाहि
 कपरिकल्पनात्, अथद्विपत्रसप्तमिर्गन्तव्य, उक्त प्रमाण । 'उपगर्भ'चि सुद्धवाधोमिर्पासिष्य, न कृष्णमखिनादिमिर्पासिष्य,

१ वाचयित्वा क १२ घ. २ । ३ 'उपगर्भे'चि वा., 'उपगर्भे'चि पु. ।

उक्तमुपकरणं । 'सुवर्ण'ति शकुनेषु सत्सु गन्तव्यं, ते चामी 'नन्दीतरु'मित्यादयः, अपशकुनेषु तु न गन्तव्यम् । ते वैते-मइल-
 कुचलादयः, उक्तं शकुनद्वारम् । 'वावर'ति यद्यसौ वैद्यो भुङ्क्ते एकल्लशाटको वा छिन्दन् किञ्चिदास्ते भिन्दन्वा ततो न
 प्रष्टव्यः । अथ ग्लानस्यापि गण्डकादि छेत्तव्यं ततोऽस्मिन्नेव प्रस्तावे प्रष्टव्यः, उक्तो व्यापारः । 'टाण'ति यद्युत्कुराटिकातुषबु-
 शाराश्यादौ स्थितस्वतो न प्रष्टव्यः, किं तर्हि ? शुचिप्रदेशस्य इति, उक्तं स्थानं । 'उवएस'ति एवमसौ यतनया पृष्टो यमुप-
 वसतिः कालतः पौरुष्यां देयं भावतो नास्य प्रतिकूलव्यवहारिभिर्भाव्यं, उक्त उपदेशः । अथ स वैद्य एवं ब्रूयात्-पश्यामि
 तावचामिति, ततः स वैद्यस्वत्समीपमानीयते, न च ग्लानस्वत्र नेयः, किं कारणं ? वैद्यसमीपं नीयमाने उरिक्षसे लोकः कदा-
 चिदेवं ब्रूयात्-यथा नूनमयं मृत इत्यपशकुनः, मूर्च्छा वा भवेद्विप्रचिर्वा वैद्यगृहे स्यादिति, आगच्छति च वैद्ये किं कर्तव्यं ?
 'नैशुद्रकादि'ति गन्धवासाः सन्निहिताः क्रियन्ते तद्दानार्थमुद्रकमृचिकया विलेपनादि क्रियते । वैद्ये चागच्छति स्वरिणा किं
 कर्तव्यमित्याह-उद्रमणुद्दे अ जे दोस'ति यद्यसावाचार्यो वैद्यस्यागतस्योचिष्ठति ततो लाषवदोषः । अथ नैशुचिष्ठति ततः
 स्वब्ध इति कृत्वा कोपं गृहीत्वा प्रतिकूलः स्यात्, तस्मादेतदोषपरिजिहीर्षयाऽनागतमेवोत्थाय प्राङ्गणे परिव्वक्त्रमाण-
 स्तिष्ठतीति । उक्तमुत्थितानुत्थितद्वारं, कियन्तं पुनः कालं तेन साधुना ग्लानस्य परिचरणं कर्तव्यमित्याह—
 पदमाविवारजोगं नातुं गच्छे विद्वाण् दिपणं । एमेव अपणसंभोर्दयाण अपणाए वसहीए ॥ ७२ ॥

य'चि इत्यादिषुष्टयोपदेशे सति तत्र इत्यतः प्रासुकमप्रासुकं वा, क्षेत्रतः क्रीतकटा अक्रीतकटा वा बसही, कालतः प्रथम पौष्ण्यासुपदिष्टं तस्यां च यदा प्रासुकं न लभ्यते तदाऽप्रासुकमपि क्रियते, माततः समाधिः कर्षव्या प्रासुकाप्रासुकैरिति ॥ कारणिम हृद्वपेसे गमणशुलोमेण तेण सह गच्छे । निकारणिम खरटण विइज्ज सघाटप्प गमण ॥७६॥

प्रथमसौ गठानो यदि कारणिको भवति, ततः 'इदृ'चि इतीभूतः 'पेसे'चि प्रेषणीयः । अथ गठानस्यापि अनुकूलमेव गन्तव्यं भवति ततः 'यमणशुलोमेण' हेतुना तेन गठानेन सह गच्छेत्, ततः साम्मोगिकः गठान एकः कारणिकः, असाम्मोगिकगठानकारणिकैकमेव इष्टव्यं इति । अथ निष्कारणिक एको गठान इति ततः 'निष्कारणियं खरटण'चि निष्कारणिकस्य गठानस्य खरटणा-प्रवचनोपदेशपूर्वकं परमभवन्निति । खरट्टवच द्वितीय आत्मनः क्रियत इति । तत्रैव सहाटके सति 'यमण'चि गमन कर्षव्यमिति साम्मोगिकसाम्मोगिकसंयत एकानेककारणिकनिष्कारणिकसंयतनोक्ता । इदानीं साम्मोगिकसाम्मोगिकसंयतीनामेककारणिकीनिष्कारणिक्यादीनां यतना प्रतिपादते । अथ विधिपृच्छया शृष्टे सति तत्र संयस्यः स्युः ततः को विधिः ? इत्याह—

सैमणियवेस नित्तीहिअ बुवारवज्जण अदिट्टपरिकहण । येरीतरुणिविमात्ता निमतऽणावाहपुच्छा य ॥७७॥
अमणीप्रथियप्रवेशे सति बहिस्वित्तेनेव नि(ने)वेचिकी कर्षव्या बारत्रय-द्वारे मध्ये प्रवेशे च । प्रविष्टव तथा

‘दुवारवज्जण’चि द्वारं श्रंतिहृत्य एकस्मिन् प्रदेशे तिष्ठति । अथ नि(नै)षेधिकार्यां कृतायामपि स्वाध्यायव्यापृताभिर्न दृष्टस्वतः परिकथनं कर्तव्यं-साधुरागत इति । ततः परिकथिते सति साध्वीभिर्निर्गन्तव्यम् । तत्र को विधिः ? ‘श्रीतरुणविभास’चि याऽसौ प्रवर्तिनी सा कदाचित्स्थविरा भवति कदाचिच्च तरुणीति अतो ‘विभाषा’ कल्पना, तत्र यदि स्थविरा निर्गच्छति तत आत्मद्वितीयाऽऽत्मवृतीया वा । अथ तरुणी ततः स्थविराभिसित्सुभिश्चतसृभिर्वा सह निर्गच्छति, ततस्तास्वमासनेन निमन्त्रयन्ति, उंषविशेति, सोऽध्युषविश्यं पृच्छति-न काचिद् भवतीनामावायेति ॥

सिद्धंमि सहू पाडिणीयनिगहं अहव अणहिं पेसे । उवएसो दावणयां गेलन्ने विज्जपुच्छा अ ॥७८॥

ततस्ताः कथयन्ति अस्त्यावाधा इति, एवं ‘शिष्टे’ कथिते सति षडसौ ‘सहूः’ समर्थस्वतः प्रत्यनीकनिग्रहं करोति । अथ निग्रहसमर्थो न भवति ततोऽन्यत्र प्रेषयति, अथ तत्र काचिद् भजाना तत उपदेशं ददाति, एवमेतदौषधादि दातव्यमस्याः । अथ तास्त्व न लभन्ते ततः ‘दावण’चि असावेव दापयति, भजानत्वे सत्ययं विधिः । अथासौ स्वयं न जानाति औषधादि दातुं ततो वैद्यं पृच्छति ॥

तह चैव दीवण चउक्कएण अन्नत्थवसहि जा पढमा । तह चैवेगाणीए आगाढे चिलिमिणी नवरं ॥७९॥

कथं वैद्यं पृच्छति ?, ‘तथैव’ प्रागवत् ‘दीवण’चि प्रकाशनं कारणिकोऽहमेकाकी नापशकुनधिया ग्राह्यः । ‘चउक्कएण’चि

‘एवम’पि यावत्प्रथमाच्छिक्तं करोति सा चात्मनः स्वयमेवानयितुं समर्थः संवृषः, ‘विपारबोग’ति इद्विर्भुविगमनयोग्यो जात इति, एव इत्या गच्छेत्, कथं !, द्वितीये सहाये इत्थे सति । अथ नास्ति सहायस्तत एव प्रव्रति । एव तावत्सा ग्मोगिकान् प्राप्य विविचिष्ठः । इदानीमन्यसाम्मोगिकविचिष्टमिति विचिष्टाह-एवमेवान्यसाम्मोगिकम्भानस्यापि विधिः, किन्तु ‘अप्याप वसशीर्ष’पि अन्यस्या वसतौ व्यबस्थितेन ग्लानपरिचरणाविधिः कार्यः । अयमपरो विधेयः-असाम्मोगिकसक्याद्य प्रविशता वदनाक्रान्ते सूत्रदेशे त्रिविधोपकरणेन ततः कृत्विकर्मादि साम्मोगिकेभ्यश्च सर्वे कर्षक्यमिति, वदनाक्रान्तभूभागे यो-पकरणे स्थापयति, मा सूचिच्छकणां तत्समाचारीदर्थेऽन्यथाभावः स्यादिति । एवं तावत्साम्मोगिकमहुमप्यगवस्य ग्लानस्य यो विधिः अन्यसाम्मोगिकमहुमप्यगवस्याप्येव एव विधिर्दश्यः । इदानीमेकैकस्य साम्मोगिकस्येतरस्य च विधिमाह-

एवागि गिलाणमि उ सिद्धे किं कीरइ ? न कीरइ वा । छगमुचकहणपाणगधुवणत्थुरण तस्स नियग वा

एवमसौ गच्छत् प्रामान्यात् कस्माचित्सुस्मादिदं प्रुष्यात्-किं मगता ग्लानप्रतिभागरणं क्रियते तत न ?, तस्यैव मेकाकिनि ग्लाने ‘सिद्धे’ कपिते सति क्रियते न क्रियते ? इति चोक्ते परेषु सति साधुरप्याह-सुष्ठु क्रियते, पर आह-यद्येव ‘छममुचकहण’पि छग-पुरीप सूत्रं-कंठायिकी, तास्यां बिलिप्तं भास्ते, एव कथिते सति स साधुर्बहिर्भूमेरेव ‘पाथग’पि पानकं गृहीत्वा प्रविशति, प्रविष्टव्यं ‘धुवम’पि ‘वस्य’ ग्लानस्य धावनं करोति-प्रखालनं विवधति, तेष्वेव ‘अत्थुरण’पि भास्तरणं करोति, ‘वस्य’पि वहीयेरेव धीनरो, अथ तस्यान्यानि न सन्ति ततः ‘नियग व’पि निश्चरेव धीनरोऽभास्तरणं करोति

तीति । तथा चाह—

सारवणे साहस्य पाण्डुवणे सुई समायारा । अइविंभ(भिंभ)ले समाही सहस्स आसासपडिअरणा

सारवणं-निक्रियकरणं तस्मिन्निक्रिये जलाने कृते सति, अथवा 'सारवणे'ति संमार्जिते प्रतिश्रये जलानसंबन्धिनिसति परः पुच्छति-तवायं केन संबन्धेन संबद्ध इति, साधुराह,—कस्यइ कहिं चि जाता, एवमादि, ततः पर आह—'साहस्य'चि सफलता धर्मस्य, यददृष्टेऽपि परमबन्धाविव क्रिया क्रियते, 'पाण्डुवणे'चि प्रकटं जलानस्योपशेषी क्षालनं कर्तव्यं, प्रकटप्रक्षालने च लोक एवमाह, शुचिसमाचारा एते श्रमणा इति । अथासौ जलानोऽतिविह्वलः स्याद्—अतीव दुःखेन करालितः स्यात्ततः 'समाहि'चि यथाप्रार्थितं भोजनादि दातव्यं येन स्वस्थचितो भवति, स्वस्थीभूतश्चाभिधीयते—यथाकालं कुरुष्वेति । अथासौ सहः—समर्थस्वतश्चास्यते—न भेतव्यं अहं त्वां प्रतिजागरामीति । ततश्च—

सयमेव दिट्टुपाठी करेइ पुच्छइ अयाणओ विजं । दीवण द्वाइंमि अ उवएसो जाव लंभो उ ॥७५॥

यथासौ साधुः 'दृष्टपाठी' दृष्टः—उपलब्धः पाठश्चरकमुश्रुतादिष्वेन स दृष्टपाठी, अथवा 'दिट्टु'चि वैद्यवदृष्टक्रियः क्रिया-कृशालः, पाठीति सकलं बाह्यदृष्टि पठति स एवंविधः स्वयमेव क्रियां करोति । अथासौ दृष्टपाठी न भवति ततः पुच्छति अहः सन् वैद्यं, 'दीवण'चि वैद्यशालां गतः प्रकाशयति, यदुवाहं कारणेनैककः संजातः, अतो निमित्तं न ग्राहं । 'द्वादिमि

य'चि द्रव्यादिषट्पदयोपदेशे सति तत्र द्रव्यतः प्राप्तुकमप्राप्तुक वा, क्षेत्रतः क्रीतकृता अक्रीतकृता वा वसही, कालतः प्रथम पौरुष्यामुपदिष्ट तस्यां च यदा प्राप्तुक न लभ्यते तदाऽप्राप्तुकमपि क्रियते, भावतः समाधिः कर्षण्य्या प्राप्तुकाप्राप्तुकैरिति ॥ कारणिभ्य हृद्वपेसे गमणशुलोमेण तेण सह गच्छे । निष्कारणिभ्य स्वरटण विहृज्ज सघाहए गमण ॥७६॥

एवमसौ स्थानो यदि कारिण्ये भवति, ततः 'इह'चि इहीभूतः 'पेसे'चि प्रेषणीयः । अय ग्लानस्यापि अनुकूलमेव गन्तव्य भवति ततः 'ममणशुलोमेण' हेतुना तेन ग्लानेन सह गच्छेद्, उक्तः साम्मोगिकः ग्लान एकः कारणिकः, असाम्मोगिकग्लानकारणिकेकस्मिन्स्वेषमेव इष्टव्य इति । अय निष्कारणिक एको ग्लान इति ततः 'निष्कारणिय स्वरटण'चि निष्कारणिकस्य ग्लानस्य स्वरटया-प्रवचनोपदेशपूर्वक परुपमजनमिति । स्वरष्टितय द्वितीय आत्मनः क्रियत इति । ततश्चैव सदाटके सति 'ममण'चि गमन कर्षण्यमिति साम्मोगिकसाम्मोगिकसंपत् एकानेककारणिकनिकारणिकयतनोक्ता । इदानीं साम्मोगिकसाम्मोगिकसंपत्तीनामेकानेककारिण्यीनिष्कारणिक्यादीनां यतना प्रतिपाद्यते । अय विधिपृच्छया पृष्टे सति तत्र संयस्यः स्युः ततः को विधिः ! इत्याह—

संसणिपवेस निसीहिम बुवारवच्चण अदिट्टपरिकहण । येरीतरणिविभासा निमतऽणावाहपुच्छा य ॥७७॥

अथर्थाप्रतिशयप्रवेशे सति बहिःस्थितेन नि(नै)पेचिकी कर्षण्य्या पात्रय-द्वारे मध्ये प्रवेशे च । अथिद्वय तथा

‘दुवारवज्राण’चि द्वारं प्रतिहृत्य एकस्मिन् प्रदेशे तिष्ठति । अथ नि(नै)षेधिकायां कुतायामपि स्वाध्यायव्यापृताभिर्न दृष्टस्वतः परिकथनं कर्तव्यं-साधुरागत इति । ततः परिकथिते सति साध्वीभिर्निर्गतव्यम् । तत्र को विधिः ?, ‘श्रीतरुणविभास’चि याऽसौ प्रवर्तिनी सा कदाचित्स्थविरा भवति कदाचिच्च तरुणीति अतो ‘विभाषा’ कल्पना, तत्र यदि स्थविरा निर्गच्छति तत आत्मद्वितीयाऽऽत्मवृतीया वा । अथ तरुणी ततः स्थविराभिस्त्रिभिरभिश्रितसुभिर्वा सह निर्गच्छति, ततस्तास्तमासनेन निमन्त्रयन्ति, उपविशेति, सोऽप्युपविश्य पृच्छति-न काचिद् भवतीनामावाधेति ॥

स्तिदुंभि सह पाडिणीयनिगहं अहव अणहिं पेसे । उवएसो दावणयां गेलन्ने विज्जपुच्छा अ ॥७८॥

ततस्ताः कथयन्ति अस्याबाधा इति, एवं ‘शिष्टे’ कथिते सति षडसौ ‘सहः’ समर्थस्वतः प्रत्यनीकनिग्रहं करोति । अथ निग्रहसमर्थो न भवति ततोऽन्यत्र प्रेषयति, अथ तत्र कान्चिद् गलाना तत उपदेशं ददाति, एवमेतदौषधादि दातव्यमस्याः । अथ तास्त्र न लभन्ते ततः ‘दावण’चि असावेव दापयति, गलानत्वे सत्ययं विधिः । अथासौ स्वयं न जानाति औषधादि दातुं ततो वैद्यं पृच्छति ॥

तह चैव दीवण चउक्कएण अन्नत्थवसहि जा पढमा । तह चैवेगाणीए आगाहे चिलिमिणी नवरं ॥७९॥

कथं वैद्यं पृच्छति ?, ‘तथैव’ प्राग्वत् ‘दीवण’चि प्रकाशनं कारणिकोऽहमेकाकी नापशकुनधिया ग्राह्यः । ‘चउक्कएण’चि

वेदेन द्रव्यादिवस्तुष्क उपदिष्टे सति यतना पूर्ववत्कर्षक्या । 'अव्यस्यवसहि'चि अव्यस्यवसतिव्यवसियतेन प्रतिष्ठाभरण कर्षव्यस्य ।
 कियन्त काल यावत्त आह—'आ पठमा' यावत्प्रयमास्त्रिकाऽऽनपनस्रमा संश्लेषेति ततो गच्छति । एव सावत्त बहूना मन्त्रे
 एकस्या ग्लानविधिरुक्तः । इदानीमेकाकिन्या ग्लानविधिमतिदिशमाह—'तद्द वेवेगापीए' 'वेवे' प्राग्वदेकाकिन्या ग्लानायाः
 प्रसिधरजविधिः, एवावास्तु निधेयः—यदुत्तरागते—अतीषापदुत्तरायामेकस्मिन्नुपाश्रये 'चिलिमिपी'चि यवनिक्रव्यवधान कृत्वा
 नवर कण्ठ प्रतिधरणमसौ करोति ॥

निष्कारणिअ चमठण कारणिअ नेइ अहव अप्याहे । गमणिरियमीससवधिवज्जिए असइ एगागी ॥८०

यदि निष्कारणिआशौ भवति ससः 'चमठण'चि प्रवचनोर्ध्वैर्ध्वोमिः स्तिसति । अवासौ कारणिका ततस्ता स्वयमेव
 नयति । 'अहव अप्याहे'चि अथवा तदुरोस्त्वत्रवर्धिन्या वा एष संदिशति—यथैतामात्मसकाशे कृत्वा । स्वय च नयतः को
 विधिरत आह—'गमणिरियमीससवधिवज्जिए असइ एगागी' गमणं कायव इत्थीहि सइ, तावोचि चइ सवचिधीओ होंति,
 तदमाथे मीसहि—इत्यीपुरिसेहि सवधीहि सइ मन्तव्वं, तदमाथे असवधिणीहि इत्थीहि, तदमाथे पुरिसिरियमीसेण असवधिएण,
 सवमाथे संबधिपुरिसेहि, तदमाथे असवधिपुरिसेहि, तदमाथे—इत्थियमीससवधिवज्जिते असति अथस्स उवापस्स एगागिणि
 येति । इदानीं चतुर्णिषामप्युक्तयतनासुपसचिहीपुराह—

एगबहूसमणुणणा वसहीए जो अ एगुअमणुन्नो । अमणुन्न संजईण य अण्णाहिं एक्कंचिमिणीए । ८१।
 एतदुक्तं भवति—एगो समणुन्नो जे अ बहू समणुन्ना जो अ एगो अमणुन्नो एयाणं एगाए चेव वसहीए पडियरणं
 कायवं । ‘अमणुण’त्ति जे अ बहू अमणुन्ना संजया तेसिं ण एकाए वसहीए टिण्ण पडियरणं कायवं । ‘संजईण य’त्ति
 संजईण य संभोइयाणं अण्णसंभोइयाण य बहूणं ‘अन्नहिं’ति अण्णाए वसहीए ठिओ पडियरइ । ‘एकं’ति एकां पुनर्लानामा-
 थित्य ‘चल्लिमिणीए’ यवनिकाव्यवधानं कत्वा एकस्यामेव वसतौ प्रतिजागरणं करोति । द्रव्यादियतना च सर्वभ्रातृगता
 दृष्ट्या । ‘एहिअपरत्तुणा दोणिण अ पुच्छा दुवे अ साहम्मी’ त्यादि प्रतिद्वारगाथा व्याख्याता, तद्व्याख्यानाच्च व्याख्यातं
 पदमणिलाणदुवारं । अथ द्वितीयमलानद्वारप्रतिपादनायाह—

विहिणुच्छाए पवेसो सणिणकुले चेईय पुच्छ साहम्मी । अन्नत्थ अत्थि इह ते गिलाणकज्जे अहिवडंति ॥

एवं तस्य व्रजतः पूर्ववद्विधिपुच्छायां सत्यां परेणाख्यातं,—यदुवास्ति भावकस्ततः ‘पवेसो’त्ति प्रवेशं करोति, क?—सञ्ज्ञ-
 कुले ‘चेइय’त्ति यदि तस्मिन् सञ्ज्ञकुले चैत्यानि सन्ति ततस्तद्वन्दनां करोति । ततः ‘पुच्छ’त्ति पुच्छति तान् भावकान्—
 शोभना यूयं शीलव्रतैः?, अहवा ‘पुच्छा साहम्मिअ’त्ति स साधुस्तत्र प्रविष्टः पुच्छति—किमिह साधर्मिकाः सन्ति उत न?,
 तत्राह भावकः—‘अन्नत्थ अत्थि’ अन्यत्र—आसन्नग्रामे विद्यन्ते, ते चेह ‘मलानकार्ये’ मलाननिमित्तं ‘अहिवडंति’ आगच्छन्ति

प्रायोग्यमस्ताविप्रार्थामिति । एतच्च स साधुस्त्वस्माद्भवति, यन्नन्तं चं स साधुं मोक्षनाविनाऽऽमन्त्रयति भाषकः—ममबन् !
 प्रथमाठिकामावाय प्रव ॥ एष वामिहितः सन् किं करोषीत्याह—

सत्त्वपि न धित्तत्त्वं निमतणे ज तर्हि गिलाणस्स । कारणि तस्स य तुज्ज य विउल दव्व तु पाउग्ग । ८३ ।

‘सर्वे’ अक्षेप प्रायोग्यमप्रायोग्य वा न ब्राह्मं भाषकनिमन्त्रये सति, ‘अ तर्हि गिलाणस्स’पि पस्मात्प्र ग्लानस्य शुद्धते
 भवो न प्राहम्, एतः भाषकः पुनरप्याह—‘कारणि तस्स य तुज्ज य विउल दव्व तु पाउग्ग’पि, ‘तस्य’ ग्लानस्य ‘कारणे’
 ग्लाननिमित्त एव च कारणे एव चिन्तित ‘निपुल’ प्रसूतं ब्रह्म चास्योदनादि प्रायोग्यमस्त्यतो शुद्धतामिति । एतन्मासौ
 भाषकानुरोधेन गृहीत्वा प्रश्नति, क ?—

जाय दिसाय गिलाणो ताए दिसाय उ होइ पडियरणा । पुव्वमणिअ गिलाणे पवणह्ववि होइ जयणाए । ८४

यथा विद्या ग्लानस्त्विति यथा विद्या ‘पडियरण’पि प्रतिपालनां करोति साधुनां, यथा ‘पडियरण’पि निरूपण-
 आलोचन तस्य भाषकदानस्य करोति । एव परीक्ष्यं ग्लानपरिचारकसाधुर्दक्षिणे सति भवति अत उक्तं—यथा विद्या ग्लान
 स्वया विद्या ‘पडियरण’पि पुव्वमनिअं ‘गिलाणे’पि पूर्वमणितो ग्लानविषयो विधिर्दृष्टव्यः साम्मोगिकाऽऽमन्मोगिकस्य
 ग्लानस्य । किमस्यैव प्रतिवरण कर्षव्य !, नेत्याह—‘पवणह्ववि होति अयणाए’ पञ्चानामपि—यासत्योसञ्जकसीलसंसप्तपि

१ वा साधुं भा.पा.२. । २ उ किं भा.पा. १ । ३ दक्षिण प्रति क. २ ।

तिआणं यतनया प्राप्तकेनाज्ञपानेन कर्तव्यं प्रतिजागरणमिति, अपिशब्दान्निवृत्तका देवकुलप्रतिपालकाश्च गृह्यन्ते । इयं निर्युक्तिगाथा, एतां च भाष्यकृद्भ्याख्यानयन्नाह—

तेसि पडिच्छण पुच्छण सुहुकयं अत्थि नत्थि वा लंभो । खग्गुडे विलओलणदाणमणिच्छे तहिं नयणं ॥

‘तेसि पडिच्छण’ति ‘तेषां ज्ञानप्रतिजागरकसाधूनां प्रतिपालनां करोति, यथा दिशा ते साधव आगच्छन्ति । ‘पुच्छण’ति तत्रतान् साधून् दृष्ट्वा पुच्छति—एतन्ममाप्तकेन श्रावकेण दत्तं यदि ज्ञानप्रायोग्यं ततो गृह्यतामिति । एवमुक्ते तेऽप्याहुः ‘सुहुकयं अत्थि’ति सुहु कृतं श्रावकेण अस्ति ज्ञानप्रायोग्यं तत्रान्यदपि त्वमेवेदं गृहाण । ‘नत्थि व’ति अथवा एवं मणन्ति—नास्ति तत्रेदं द्रव्यं किन्त्वन्यत्र लाभो भविष्यति, त्वमेव गृहाणेदम् । अथ ते ‘खग्गुडि’ति निर्धर्मप्रायाः संतः एवमाहुः ‘विलओलण’ति धाडिरेव निपतिता ततः स साधुस्त्वद्रव्यं सकलं ददाति—समर्पयति, तेऽपि च रुपा नेच्छन्ति ग्रहीतुं, ततश्चासौ ‘नयणं’ति ज्ञानसमीपे तस्य द्रव्यस्य नयनं करोति ॥ इदानीं यद्यसौ समर्थस्त्वतश्च गच्छत्येव अथाऽसमर्थस्त्वतः—पतं असह करित्ता निवेयणं गहण अहव समणुज्जा । खग्गुड देहि तं चिअ कमढग तस्सऽप्यणो पाए ॥

‘प्रान्तं’ नीरसप्रायं ‘असह’ असमर्थः—क्षुत्पीडितः ‘करित्ता’ अभ्यवहृत्य व्रजति । ततश्च तत्र प्राप्तः सन् निवेदनं करोत्याचार्याय, सोऽप्याचार्यो ज्ञानार्थं ‘गहण’ति ग्रहणं करोति, तस्य द्रव्यस्य । अथवा ‘समणुज’ति तस्यैव साधोरनुज्ञां करोति,

पदुत-मद्ययेद, ग्लानस्यान्यद्भविष्यति । अथासावाचार्यः 'स्वगृहो' श्रुतप्रापो भवेत्त इदं वक्ति- 'देहि तं धिम्' त्वमेव ग्लानाय प्रयच्छ, किं ममानेन ! एव चोक्तस्तेनाचार्येण गत्वा ग्लानसमीप 'कमदग तस्स'पि तवीयंके कमदके ददाति, अथ तस्य तस्मात्ति तदा: 'अप्यभो पाए'पि आत्मीये एव पात्रे ददाति । ततश्च पुनरप्याचार्यसमीप व्रजति, गत्वा इदं ब्रवीति-- किं कीरुत ? ज जाणसि अतरतो सवेचि वञ्च त भते ! । निद्धम्मा न करेती करणमणालोइयसहाब्भो ॥

हे आचार्य ! ग्लानस्य किमन्यत्क्रियते ! आचार्योऽप्याह-- 'अ वासि'पि यखानासि तदेव कुरु, पुनथासौ ग्लानसमीप गच्छति । 'अतरतो'पि ग्लानोऽपि वक्ति-मगवन् ! श्रुता एते ये एव त्वां स्वकीकुर्वन्ति, व्रज मदन्त ! अस्ति मे परिचारकाः, एव बोक्ते व्रजति । 'निद्धम्मा न करेती' अथासौ ग्लान एवमाह-यदुतेते निर्दमा मम न परिषेष्टां कुर्वन्ति, ततथासौ साधुः 'कार'पि वैपाहपय करोति, पुनथासौ साधुस्व ग्लानमेव ब्रवीति-- 'अवालोएव'पि असीना निर्दमाणां मध्येऽनालोपिवाप्रविकान्धः कथञ्चिदेव त्व नष्टो मृत इति । अत एवमभिवाय तमात्मसहाय कृत्वा प्रयाति ॥ यथा तु पुनः--

ठमओ निद्धम्मेसु फासुपहोआर इयरपटिसेहो । परिमिअदाण विसज्जण सम्भदोच्चसणा गमण ॥ ३८ ॥

'ठमओ निद्धम्मेसु' इति यदा ग्लानः श्लेषसाधवच्च निर्दम्मास्वया कथं परिषाणां करोतीत्याह-- 'फासुपहोआर' प्रासुके-नाधशानन परिपाठन करोति 'इयर' इति अप्रासुक तस्य नियेषः, तेन क्रियां न करोतीत्यर्थः । 'परिमिअदाण'पि परिमित-

स्वल्पं भक्तं ददाति येनासौ निर्विणः प्रेषयति, ततः 'विसञ्जण'ति निर्विणः सन् विसर्जयति, गच्छंश्च स साधुः 'सच्छंदी-
द्वसण'ति सच्छन्दस्त्वमित्येवं 'उद्धंसणां' उद्धूलनाम्—आक्रोशं करोति, ततो 'गमणं'ति गच्छति । परियरणा वक्त्राणिआ
'पुत्रमणिअं गिलाणे'ति एतदपि व्याख्यातम् । अथ 'पंचणहवि होति जयणाए'ति एतरपदं व्याचिख्यासुराह—

एस गमो पंचणहवि णिंतिआदीणां गिलाणपडिअरणे । फासुअकरणानिकायण कहण पडिक्रामणागमणं ॥

'एष गमः' एष परिचरणविधि 'पंचणहवि' पञ्चानामपि, केषामत आह—नितिश्रैर्हणं' आदिशब्दात् पासत्थोसणकुसील-
संसत्ताणं वेप्यंति 'गिलाणपडिअरणे'ति ग्लानप्रतिचरणे एष विधिः—'फासुअकरण'ति यदुत प्रासुकेन भक्तादिना परिचरणं कार्यं,
'निकायण'ति निकाचनं करोति, यदुत द्दवीभूतेन त्वया यदहं ब्रवीमि तत्कर्त्तव्यम् । 'कहण'ति धर्मकथायाः, यद्वा 'कहण'ति
लोकस्य कथयति—किमस्य प्रव्रजितस्य शक्यतेऽशुद्धेन कर्तुम् ? । 'पडिक्रामण'ति यद्यसौ ग्लानः प्रतिक्रामति प्रतीपं क्रामति
तस्मात्स्थानात् निवर्त्तत इति यावत् तैतः 'गमणं'ति ग्लानं गृहीत्वा गमनं करोति । अथ यदुक्तं 'पंचणहवि होति जयणाए'
'ति अत्रापिशब्द आस्ते तदर्थमादर्शयन्नाह—

संभावणेऽविसहो देउलिअखरंटजयण उवएसो । अविसेस निणहगाणवि न एस अरहं तओ गमणं ॥४०॥

संभावनेऽपिशब्दः, किं संभावयति ?—'देउलिअ'ति देवकुलपरिपालका वेपमात्रधारिणस्तेऽपि ग्लानाः सन्तः परिचरणीयाः ।

‘संरंभ’वि तेषां देवहूलिकाणां स्तितनां करोति, यदुत धर्मो तद्यय कुरुत । ‘अपण’सि यतनया कर्तव्यं यथा संपयमलाभ्युक्तना न स्यात् । ‘उवणसो’सि उपदेशे वा क्रियाविषय ददाति । ‘अविसेस’सि, न यस्मिन् विषये साधुनिष्ठावकविशेषो ज्ञायते तस्मिन् ‘निष्ठागणपि(णवि)’ निष्ठावकानामपि यतनया परिषरण करोति । अथ निष्ठावकगलान एव भूयात् ‘न एस अम्ह’ति योऽय प्राधूर्यक आयावो नैपोऽस्मत्सखाधीप इति ततो गमनं करोति स साधुरिति । अथासौ निष्ठावकादिरेवममिदंभ्यात्—
तारेहि जयणकरण अमुग आणेहऽकप्य जणपुरओ । नवि परिसगा समणा जणणाए तओ अवकमण ॥

सपवस्वारय मामस्मान्मान्यात् तवः ‘अयमकरण’वि यतनया प्रतिषरण करोति । अथासौ निष्ठावकगलान एव भूयात्—‘असुक भाषेह’सि ‘असुक’ बीषपुरकादि मानय, तव एव वक्तव्य—‘अकप्य वजपुरवो’सि अकल्पनीयमेतदित्येष धनस्य पुरतः प्रकृष्यापयति । एतच्च स साधुर्वैक्ति—‘नवि परिसगा समणा’ न वेदथाः भ्रमणाः । ‘अवणणाए’सि एव अनेन-
लोकेन तयोर्भेदे धाते सति तवोऽस्मानपक्रामति गच्छति तस्मात्स्यानात् । एव प्रतिपादिते विभौ चोदक आह—

चोमगवयण आणा आयरिआण तु फेद्विआ तेण । साधुम्मिअकज्जपमूंअयाए य सुचिरेणवि न गच्छे ॥

चोदकस्य वचन चोदकवचन, किं सवित्याह—आणा आषार्याणां संबन्धिनी ‘फेद्विआ’ विनाशिता तेन यतः साधर्मिक

१ प्रत्याकृष्यपयति अथ पा. १ । २ ‘बहुक्त्वा य सुधि वा पा. १ । ३ अपनीता विनाशिता ततो यत वा खञ्जिता विनाशिताऽनेन वा २
अस्नीता विनाशिता तेन पु. ।

कार्यप्रभृततया सुचिरेणापि न गच्छेत्-न यायाद्विवक्षितं स्थानमिति । आचार्य आह—

तिरथगराणा चोयग ! दिदुंतो गामभोहनरवङ्गा । जनुगय भोइअदंडिए अ धरदार पुवकए ॥४३॥

तीर्थकराणामियमाज्ञा हे चोदक !—यदुत गलानप्रतिजागरणं कर्तव्यं, “जो गिलाण” मित्यादिवचनात् । अत्र दृष्टान्तो ग्रामभोगिकनरपतिसंबन्धी । जहा कोइ राया सो जचाए उञ्जओ, तेण य आणत्तं, अमुकगामे पयाणयं दिस्सामिचि तत्था-वासं करेहचि । ताहे गतो गोहो, जस्सवि भोइअस्स सो गामो तेणवि मणिअं ममवि करेह धरंति, ताहे गामिहििया चिंतोति-राया एणादिवसं एहिति(संवसहिचि), ता किं रणो सच्चिकर्मोच्चिनलसुन्दरगृहेण ? एवं तेहि रणो कायमाणं कर्म, भोइअस्स उरम्मं चाउस्सालं निम्मविअं । राया आगतो पिच्छति कयवंदणमालामिसोमिअं भोइयनिहं चाउस्सालं, ततोहुचो पहावितो । ततो तेहि मणियं-भगवं ! न एस तुम्हावासो, इमो तुञ्जंति, तो कस्स एसो ?, भोइयस्स । ततो रणो रुद्धेण भोइयस्स गामो हजो गामोवि दंडिओ । एत्थवि जहा भोइओ तहा आयरिओ, जहा नरवई तहा वित्थयरो, जहा कुहुंवी तहा साह । अमुमेवार्थमाह-दृष्टान्तो ग्रामभोगिकनरपतिना योत्रोद्भवभोगिकदंडिनोर्गृहदारणा पूर्वकृतेन-पूर्वसंचितेन यत्कृतं गृहमिति ।

रणो तणधरकरणं सच्चिकर्मं च गामसामिस्स । दोपहंपि दंडकरणं विवरीयउणेणुवणओ उ ॥४४॥

१ मोहएण नरं आ. पा १ । २ उज्जुओ पा. १-२ । ३ देसामिति आ. पा १-२ । ४ गामायारावि दट्टिया ल १ । ५ यानोद्भवदारणा (नोद्भवे

भोजिके दण्डिके च तृणेन दाशणा च) पूर्वकृतेन-पूर्वसंचितेन आ ।

राक्षस्त्वयुगं कृत्वा सचित्रकर्म च ग्रामस्वामिनः । 'द्वयोरपि' ग्रामेयकप्रामस्वामिनोर्दण्डकरण-दण्डः कृत्वा । एव तीर्थकरा
 श्राविक्रमे द्वयोरन्याचार्यस्वाम्योः संसारदण्ड इति । 'विपरीतपण्येषुषण्यो ठ'पि उक्ताद्योऽन्यः सं विपरीतस्तेन विपरीतेना
 न्येनास्मानकेनोपनयः कर्तव्यः । अण्येहि गामिष्ठएहि विधिष-मोश्यस्स सुन्दरतरं कैविल्लिय वरं, एष येष नरवइस्स होठे ।
 मए गरवइमि मोश्यस्स येष होहिपि, मोश्यस्सवि तण्डुली कया । राया पचो इहु मणवि-कइ मो एगदिपसेणमिम
 मवय कय ! ते मवंति-अण्येहि एयं कयं, एय दळिय मोश्यस्स कए आलीय, येष तुक्क वरं कय, मोश्यस्सवि तण्डुली कया
 इम । ताहे रण्या ठुहेण सो मामो अकरदायो कयो, मोश्योऽवि संपूरयो, अमो अ से गामो दिण्यो । एव वित्थयरागमाण
 कस्तिष आपरिभाव येष कया आणा । अय प्रथमोपनयोपदर्शनायाह—
 जह नरवइणो आण अइकमता पमायदोसेण । पावति वधवहरोहच्छिञ्जरणावसाणाह ॥४५॥ (भा)

तह जिणवराण आण अइकमता पमायदोसेण । पावति दुग्गइपहे विणिवायसहस्सकोठीओ ॥४६॥ (भा)

पया नरपतेराणामविक्रामन्तः प्रमाददोपेण-अज्ञानदोपेण प्राप्नुवन्ति वन्धो निगढादिमिः वधः-कथादिताडन रोषो-
 ममनस्य व्यापाठः छेदो इत्यादेः मरणावसानानि दुःस्नानि प्राप्नुवन्ति । तथा विनवराणामाणामविक्रामन्तः प्रमादः-अज्ञान
 स एव दोषस्तेन प्राप्नुवन्ति दुर्गतिपथे विनिपाठानां-दुःस्नानां सहस्रकोटीः । इदानीं द्वितीयोपनयोपदर्शनायाह—

१ च विनवरेण भा. १. २. विधिष-एयं मोह भा. प. १-२. ३ कस्समं पा १-२. ४ होह भा. क. १-२.

तिर्यगरवयणकरणे आयसिआणं कयं पए हीइ । कुजा गिलाणासस उ पढमालिअ जाव बहिगमणं । ४७ ।

तीर्थकरसंबन्धिवचनकरणे-वचनानुष्ठाने आचार्याणां 'कुवं पए'त्ति 'प्रागेव' पूर्वमेव कुवं भवति । यस्मादेतदेवं तस्मात्कुर्याद् ग्लानस्य प्रतिजागरणं साधुः । कियन्तं कालमत आह-'पढमालिअ जाव बहिगमणं'ति यावत्प्रथमालिकामानेतुं समर्थो जातः यावच्च बहिर्गमनक्षमो जात इति ॥ तथा च—

जइ ता पासरथोसणणकुसीलनिणहवगाणांपि देसिअं करणं । चरणकरणाससाणं सबभावपरंसुहाणं च ॥

यदि तावत्पार्श्वस्थ्यावसन्नकुशीलानिणहवास्तेषां, तथा सद्भावः-तत्त्वं सम्यग्दर्शनं ततः पराङ्मुखताः, के ते ? निणहाव-कारतेषाम्, अथवा चरणकरणासमानां अत एव सद्भावपराङ्मुखानां तेषां सर्वेषामेव पार्श्वस्थावसन्नकुसीलनिणहावकानां यदि तावत्कर्तव्यं प्रतिपादितं तत इतरेषां नितरामेव । एतदेवाह—

किं पुण जयणाकरणुज्जयाण दंतिदिआणं गुत्ताणं । संविग्गविहारीणं स्ववपयत्तेण कायवं ॥ ४९ ॥ (भा.)

किं पुनः-किं पतनाकरणे उद्यताः-उद्युक्तास्तेषां दान्तेन्द्रियाणां गुप्तानां मनोवाक्कायगुप्तिभिः संविग्गविहारिणः-उद्यतविहारिणो मोक्षामिलाषिण इत्यर्थः एतेषां सर्वप्रयत्नेन कार्यम् । किं पुनः कारणमेतावन्ति विशेषणानि क्रियन्ते ? एकस्यैव युज्यमानत्वात्तच्च, तथाहि-यद्येतावदुच्यते-यतनाकरणोद्यतानामिति, ततः कदाचिन्निक्रमका अपि यतनाकरणोद्यताः

सुः, अथ आह-दानेन्द्रियाणां गुप्तानां वेति । तेऽपि दान्तेन्द्रिया गुप्ताः कदाचिच्छामादिनिमित्तं मवेपुरत उक्त-संविद्य विहासिभो ये देवामवस्य कर्षव्यभिति । उक्त ग्लानद्वारसु, अथ सञ्चिद्वारं संबन्धयन्नाह-द्वारगाथा-

एव गेलस्रट्टा वाधाथो अह इयाणि भिक्खट्टा । वहइयगामे सखटि सन्नी दाणे अ भदे य ॥ ८५ ॥

एव ग्लानार्थं 'व्यापाठो' प्रमनप्रविष-वस्तस्य स्यात् । 'अवे'त्थानन्तर्ये, इदानीं मिषार्थं गमनविषातो न कार्य इत्यभ्याहारः । अथवाऽन्यथा-एव तावद् ग्लानार्थं यमनभ्यापाठ उक्तः, इदानीं मिषार्थं यथाऽसौ स्यात्तद्योपदुर्धते- 'वहइयगामे संखटि सन्नी दाणे य भदे य'पि, अथ इति-गोक्कुल तस्मिन् मिषार्थं प्रविष्टस्य यमनविषातः स्यात्, प्रामा-प्रसिद्धः सल्लदी-प्रकरणं सुञ्ची-आशकः 'दाणे'पि दानथादकः 'भदे अ'पि मद्रकः साधुनां, अशब्दान्माहानिनाद कृतानि । एतेषु प्रविषव्यमानस्य यथा यमनविषातस्तथाऽह-

उधत्तणमप्यत्त च पढिच्छे स्त्रीरगहण पहगमणे । बोसिरणे छक्काया धरणे मरण दूवविरोहो ॥ ८६ ॥

अ हि अनुक्कुल प-दानमृत्सुत्सुत्प उदरपते-पतो बर्बस्ततो पाति, इत्थे च प्राप्तः सन् अप्राप्तवेलां 'अतीथते' प्रतिपाल यति, एतच्च 'स्त्रीरगहण'पि एव वीर्यहण करोति, वीराम्यवहारमित्यर्थः । 'पहगमणे'पि वीते धीरे पथि यमन करोति । पुनश्च तेनास्य भेदाः कृतः । एतच्च 'बोसिरणे'पि सुइर्वाहः पुरीषोत्सुर्न विदधाति, एतच्च च शट्कायपिराचना, एतच्चपरत्वे च

मरणम् । 'द्वविरोहो'चि द्रवेण-काञ्चिकेन सह विरोधो भवति, साधोः प्रायस्वत्संन्यवहारत् । यद्वा 'द्वविरोह'चि द्रवम्-उदकं तेन निर्लेपनं करोति सागारिकपुरतः, अथ न करोत्युद्वाहः प्रवचनहीलना भवति, अथवा द्रवविरोधो विनाशो, यतस्तृषितः संस्रदेव पिबति । एवं द्रजे गच्छत आत्मविराधना संयमविराधना प्रवचनोपधातश्च स्यात्, गमनविधातश्च नितरां स्यात् । उक्तं ब्रजद्वारम्, अथ ग्रामद्वारम्—

खट्वादाणिअगामे संखडि आइन्न खद्ध गेलन्ने । सण्णी दाणे भद्दे अप्पत्तमहानिनादेसु ॥ ८७ ॥

खट्वादानिकग्रामः—समुद्गगामस्त्वस्मिन्नुद्धर्चनं करोति, अप्राप्तां वेलां च प्रतिपालयति, क्षीरग्रहणं करोति । तत्र च त एव दोषाः "वोसिरणे ल्हाकाया धरणे मरणं द्वविरोहो" । उक्तं ग्रामद्वारम् । अथ संखडिद्वारं, तत्राह—'संखडि आइन्न खद्ध गेलणो' चि संखडी-प्रकरणं तदर्थमुद्धर्त्ते, अप्राप्तां च वेलां प्रतिपालयति । तत्र च 'आइण'चि आकीर्णं-संवाधस्वत्त्र च स्त्रीस्पर्शादि-दोषाः, तथा 'खद्ध गेलणो'चि खद्धं-प्रभृतमुच्यते, ततश्च भूरिमक्षणे मान्यं स्यात्, त एव च दोषाः, "वोसिरणे ल्हाकाया धरणे मरणं द्वविरोहो" । उक्तं संखडिद्वारम्, अथ सडिन्नद्वारम्—'सन्नि'चि सडिन्नं श्रुत्वा उद्धर्चनं करोति, अप्राप्तां च वेलां प्रतिपालयति क्षीरादिग्रहणं करोति तत्र च त एव दोषाः वोसिरणादयः । उक्तं सडिन्नद्वारम्, इदानीं दानश्चाद्धकद्वारम्, तत्रापि "उवत्तणमप्पत्तं च पडिन्हे"चि पूर्ववत्, ततश्चासौ दानश्चाद्धः प्रभुर्त्तं वृत्तादि ददाति, तत्रापि त एव दोषा वोसिरणादयः । उक्तं दानश्चाद्धकद्वारम्, अथ भद्रकद्वारम्—'भद्ग'चि कश्चित् स्वभावत एव साधुभद्रकः स्यात् तत्समीपगमनार्थ-

गठानत्त्व मभवति, गठानत्वे सति तस्य साधोर्थेऽसंयतः प्रतिजागरण करोति इच्छति च ततः को दोषस्तदेत्यत आह—असुयत
 कारणे वीषव्याघातो भवति इच्छतः, अथ नेच्छति असयतेन क्रिया क्रियमाणा ततः 'अपिच्छे मरण' अनिच्छतो मरण
 भवति, न केवलमपमेव दोषः, 'गुरुभाषा छडुये काया' गुरोराशातोपः छुतो भवति, सूतस्य च छडुये-परित्यागो गुरव्णाः
 यदकायव्यापादनं कुरुष्विति । यदा पुनस्तेषु ब्रह्मादिषु तस्मैदनादिप्रक्षणं करोति तदा पूर्वोक्ता दोषाः परिहृता भवन्ति ।
 एतदेव प्रतिपादयन्माह—

तत्कोयणाण गहणे गिळाण आणाइया जढा होति । अप्पच च पढिच्छे सोळा अहवा सय नाउ ॥९१॥

तस्मैदनानां प्रक्षेपे सति गठानत्वदोष आघ्रायज्ञकोपश्च, आदिसम्बन्धात्स्यपि पठिमन्व्यदोषश्च, एते जडा इति-परित्यक्ता
 भवन्ति । इदानीं प्रतिषिद्धस्यापि कारणात्नरेणानुष्ठां दर्शयन्माह—'अप्यस च पढिच्छे' अग्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति,
 किमपि ।, नश्यमाणां दोषान् भुत्वा पश्चिकादेः सकाशात्, 'अहवा सय नाउ' अथवा स्वयमेव ज्ञात्वा, कान् ?—
 दूरव्यवस्थितग्रामादिदोषान्, अग्राप्तमपि वेलां प्रतीक्षत इति । इदानीं एतेन दोषान् प्रतिपादयन्माह—

इण्टिअ सुइळपु नव भठ अगणी अ पत्त पढिणीप । अप्पचपढिच्छण पुच्छ वाहिं अतो पविस्सिअच्च ॥९२॥

कदाचिदसौ ग्रामो दूरे भवति ततोऽग्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, 'उट्टिअ'पि कदाचिदसौ ग्राम उत्थितः—उत्थितो
 भवति, कदाचिच्च 'सुइळय'पि स्वल्पदूरीरका, कदाचित् 'जव' इति अभिनववासितो भवति, तत्र च पृथिवीक्षयः

सचिचो भवति, कदाचिच्च 'मड'चि भटाक्रान्तोऽसौ भवति, कदाचिव् 'अगणी य'चि अग्निना दग्धो भवति, कदाचिच्च प्रान्तः-दरिद्रप्रायो भवति, कदाचिच्च प्रत्यनीकाक्रान्तो भवति, अत एभिः कारणैः 'अप्यत्तपडिच्छण'चि अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, तेन च साधुना सञ्चिक्कुलं प्रविशता विधिपुच्छा पूर्ववत्कर्तव्या । एतदेवाह-'पुच्छ'चि, विधिपुच्छा पूर्ववत् । 'बाहि'चि चोदक एवमाह-बहिरेव स साधुस्तिष्ठतु यावत्सञ्चिक्कुले वेला भवतीति, आचार्यस्त्वाह-'अतो पविसियव' इमं च गाथाऽवयवं भाष्यकारो न्यायव्यानयिष्यतीति । इदानीं तत्र संज्ञिकुलेषु प्रविष्टः साधुः कारणमाश्रित्य दीर्घमपि भिक्षाचर्यां पथा करोति तथा प्रतिपादयन्नाह—

कवखडखित्तुओ वा दुब्बल अद्धाण पविसमाणो वा । खीराइगहण दीहं वहुं च उवमा अयकडिह्छे ॥१३॥

'ककवड' रूक्षादिगुणसमन्वितं यत्क्षेत्रं तस्माच्च्युतः-आयातः सन्, तथा दुर्बलो यदि भवति-ब्रॉचवादिरोगाक्रान्तः, तथा पुरस्तादीर्घमध्वानं प्रवेक्ष्यति यदि, तत एभिः कारणैः क्षीरादिग्रहणनिमित्तं दीर्घा भिक्षाचर्यां करोति, वहुं च क्षीरादि गृह्णाति येनासौ कार्यस्य समर्थो भवति । आह-बहुमक्षणात्कथं विध्वचिकादिदोषो न भवति ?, उच्यते, 'उवमा अयकडिह्छे' उपमा-उपमानं अयो-लोहं तन्मयं यत्कडिह्छं तेन उपमा, एतदुक्तं भवति-यथा तसलोहकडिह्छे तोयादि क्षयमुपयाति एवमस्मिन् साधौ रूक्षस्वभावे बह्वपि घृतादि क्षयं यातीति । इदानीं य एव प्राग्ब्यावर्णिता दोषास्तानेव कारणान्तरमुद्दिश्य गुणवत्तया स्थापयन्नाह—

सुवर्धन करोति, अप्राप्ता च वेला प्रतिपाठयति, तत्रासात्तौ लुप्तकादिप्रदान करोति, त एव दोषाः । अथ महानिनाद्वारमाह—
 'अप्यथमहानिनापसु'षि महानिनादेषु-अश्विदेषु कुलेषु-प्रक्यातेषु कुलेषु उद्वर्धन कृत्वा 'अप्यथ'षि अप्राप्तां वेलां प्रति-
 पाठयति, तेषु च स्निग्ध अथ सम्पते, एव च तत्रापि त एव दोषाः "बोधिरथे छकाया" इत्यादयः । तत्र च अश्विदेषु महा
 निनादकलधारं, तथाऽनुकलात्स्वमार्मादननुकलेषु व्यवस्थितेषु अत्रादिषु अप्राप्तां वेलां मकार्थे प्रतिपाठयतो गमनविधात
 दोष उक्त्वा, इदानीमनुकूलमार्गव्यवस्थितेषु अत्रादिषु मकार्थे प्रथितस्य यथा गमनविधातो भवति तथा प्रतिपादयन्माह—
 पट्टच्छिखीर सतर धयाइ तकस्स गिणहणे दीह । गेहि विगिण्णअभया निसट्ट सुवणे अ परिहाणी ॥८८

पट्टच्छिखीर—परिहाणी(श्री)श्वीरं तदन्वियन् श्वेषधीरं वागुण्डन् दीर्घां मिखाचर्यां करोति । तथा 'सतर'ति सतरं दधि
 अन्वियन्माणस्वरतिव वागुण्डन् दीर्घां मिखाचर्यां करोति । सुवादि चान्वियन्, आदिशब्दाभरणीत्वमोदकादि परिगुण्डते,
 तदन्वियन् दीर्घां तां करोति, तत्रस्य वा इत्ये दीर्घां तां करोति । इदानीं तत्क्षीरादि प्रचुरं लब्ध सत् 'गेहि'षि शुद्धः सन्
 प्रचुरं मद्ययति, यत्रा 'विगिण्णअभिमया निसट्ट'षि विगिण्ण-परिख्यागस्तत्रयाधिसट्ट-प्रचुरं मद्ययति, तत्र च प्रचुरमद्यये
 'सुवणे अ परिहाणी' प्रदोष एव स्वाध्यायमकृत्यैव स्वयिति, सुप्तस्य च 'परिहाणी' सुप्तार्थेविस्मरणमित्यर्थः, च अश्विदात् 'अह
 अम्यति गेठम' इत्येदमस्यति तृतीयगाथायात् । एव वाचदनुकूलमार्गव्यवस्थितेषु अत्रे मकार्थं प्रथिततो गमनप्रतिपाठ उक्तः,
 इदानीमनुकूलमार्गव्यवस्थितेषु ग्रामे मकार्थं प्रथितस्य यथा गमनविधातो भवति तथाह—

गामे परितलिगाइमगणे संखडी छण विरुवा । सण्णी दाणे भद्दे जेमणविगईगहण दीहं ॥ ८१ ॥

‘गामे’ इति द्वारपरामर्शः; गामे प्रविष्टः सन् परितलिगादिमार्गणं करोति, परितलितं—सुकुमालिकादि उच्यते, तद्विवषन् दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलग्रामद्वारम्, इदानीमनुकूलसंखडीद्वारमुच्यते—‘संखडी छण विरुव’ति संखडी—प्रकरणं, सा च ‘क्षणे’ उत्सवे विविधरूपा भवति, एतदुक्तं भवति—गृहे गृहे घृतपूरादि लभ्यते, तदर्थी च दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलसंखडीद्वारं, इदानीमनुकूलपथव्यवस्थितसञ्चिद्वारमुच्यते—‘सण्णि’ति संज्ञिनः—श्रावका उच्यन्ते, तेषु मृष्टाचार्या दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलसञ्चिद्वारम्, इदानीमनुकूलदानश्राद्धकद्वारमुच्यते—‘दाणे’ति दानश्राद्धका उच्यन्ते, तेष्वनुकूलपथव्यवस्थितेषु प्रविष्टो मृष्टभोजनार्थी दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तं दानश्राद्धकद्वारम्, इदानीं भद्रकद्वारमुच्यते—‘भद्दे’ति अनुकूलपथव्यवस्थितेषु भद्रकेषु ‘जेमणविगईगहण दीहं’ति मृष्टभोजनविकृतिप्रदणार्थं दीर्घा भिक्षाचर्या करोतीति सर्वत्र योजयामिति । तत्र प्रागभिदमुक्तं—प्रचुरभक्षणात्स्वपतः सन्नार्थपरिहानिर्भवति, अथ न स्वपिति ततः को दोष ? इत्यत आह—

अह जग्गइ गेलन्नं असंजयकरणजीववाघाओ । इच्छमणिच्छे मरणं गुरुआणा छड्डणे काया ॥ ९० ॥

अथ स्निग्धे आहारे मक्षिते सति जागरणं करोति, सन्नार्थपरिहानि करोतीत्यर्थः । ततश्च को दोष ? इत्यत आह—गेलन्नं

ग्लानत्व मवति, ग्लानत्वे सति तस्य साधोर्षस्यसंपत्तः प्रतिआगमः करोति इच्छति च ततः को दोषस्तदेत्यत आह-असंपत्त
 करवे स्वीक्याघातो मवति इच्छतः, अत्र नेच्छति असपत्तेन क्रियां क्रियमाणां ततः 'अभिच्छे मरण' अनिच्छतो मरण
 मवति, न केवलमपमेव दोषः, 'गुरुभावा छद्मये काया' गुरोराङ्गालोपः कृतो मवति, मृतस्य च छद्मये-परित्यागो गृहस्थाः
 पदकापव्यापादन इवन्ति । यदा पुनस्तेषु प्रभाषियु तर्कौदनदियक्षण करोति तदा पूर्वोक्ता दोषाः परिहृता मवन्ति ।
 एतदेव प्रतिपादयन्नाह--

सक्रीययाण गहणे गित्ताण आणाइया जटा ह्येति । अप्यच च पढिच्छे सोच्चा अहवा सय नाउ ॥९१॥

तर्कौदनानां प्राप्ते सति ग्लानत्वदोष आङ्गामङ्गदोषश्च, आदिसुब्दात्पयि पठिमन्यदोषश्च, एते अत्रा इति-परित्यक्त्वा
 मवन्ति । इदानीं प्रथिपिद्वस्त्यापि कारवान्तरेणागुष्ठां दर्शयन्नाह--'अप्यचं च पढिच्छे' अत्राप्तमपि वेलां प्रतिपाठयति,
 क्रिमर्थे !, -वक्ष्यमाणान् दोषान् भुत्वा पयिकादेः सकाङ्गात्, ' अहवा सय नाउ ' अथवा स्वयमेव ज्ञात्वा, कान् ?-
 दूरव्यवस्थितप्रामादिदोषान्, अत्राप्तमपि वेलां प्रठीषत इति । इदानीं तानेष दोषान् प्रतिपादयन्नाह--

दूरुद्विअ खुडुळए नव मढ अगणी अ पत पढिणीए । अप्यत्तपढिच्छण पुच्छ वाहिं अतो पविसिअव ॥९२॥

क्यापिदसौ प्रामो दूरे मवति ततो-आप्तमपि वेलां प्रतिपाठयति, ' तद्विअ 'पि क्यापिदसौ प्राम उत्यतः-उद्वसितो
 मवति, क्यापिच ' खुडुळय 'पि स्वस्वहृटीरकाः, क्यापिच ' णव ' इति अमितनवासिणो मवति, तत्र च पयिषीकापः

सचिचो भवति, कदाचिच्च 'भट्ट'चि भटाक्रान्तोऽसौ भवति, कदाचिच्च 'अगणी' य'चि अग्निना दग्धो भवति, कदाचिच्च भ्रान्तः-दरिद्रप्रायो भवति, कदाचिच्च प्रत्यनीकाक्रान्तो भवति, अत एभिः कारणैः 'अप्यत्तपडिच्छण'चि अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, तेन च साधुना सञ्ज्ञिकुलं प्रविशता विधिपुच्छा पूर्ववत्कर्तव्या । एतदेवाह-'पुच्छ'चि, विधिपुच्छा पूर्ववत् । 'बाहि'चि चोदक एवमाह-बहिरेव स साधुस्तिष्ठतु यावत्सञ्ज्ञिकुले वेला भवतीति, आचार्यस्त्वाह-'अंतो पविसियध्वं' इमं च गाथाऽवयवं भाष्यकारो व्याख्यानयिष्यतीति । इदानीं तत्र संज्ञिकुलेषु प्रविष्टः साधुः कारणमाश्रित्य दीर्घमपि भिक्षाचर्यां यथा करोति तथा प्रतिपादयन्नाह—

कवस्वडखित्तुओ वा दुब्बल अट्टाण पविसमाणो वा । खीराइगहण दीहं वहुं च उवमा अयकडिह्ले ॥१३॥

'कवस्वड' रूक्षादिगुणसमन्वितं यत्क्षेत्रं तस्मात्पुत्रः-आयातः सन्, तथा दुर्बलो यदि भवति-र्वायवादिरोगाक्रान्तः, तथा पुरस्तादीर्घमध्वानं प्रवेक्ष्यति यदि, तत एभिः कारणैः क्षीरादिग्रहणनिमित्तं दीर्घा भिक्षाचर्यां करोति, बहुं च क्षीरादि गृह्णाति येनासौ कार्यस्य समर्थो भवति । आह-बहुभक्षणत्कथं विस्त्रचिकादिदोषो न भवति ?, उच्यते, 'उवमा अयकडिह्ले' उपमा-उपमानं अयो-लोहं तन्मयं यत्कडिह्लं तेन उपमा, एतदुक्तं भवति-यथा तसलोहकडिह्ले तोयादि क्षयमुपयाति एवमस्मिन् साधौ रूक्षस्वभावे बहूपि घृतादि क्षयं यातीति । इदानीं य एव प्राग्ब्यावर्णिता दोषास्तानेव कारणान्तरमुद्दिश्य गुणवत्तया स्थापयन्नाह—

जे चैव पटिच्छणदीहस्वच्छसुषुषणेसु धणिगमा दोसा । ते चैव सपट्टिक्ख्वा होति इह कारणज्जाप ॥९४॥

ये एव दोषा 'पटिच्छके'पि प्रतिपालने 'दीह'पि दीर्घायां मिधाचर्यायां 'स्वद'पि प्रचुरसङ्घे 'सुषुष'पि स्वापे, एतेषु स्थानान्तरेषु 'धर्मिणाः' कथिता ये दोषास्त एव सप्रतिपद्याः-सविपर्यया गुणा इत्यर्थः, मरन्ति, 'इह' अस्मिन् 'कारणवाते' कारणमाभित्य । इदानीं यदुक्तं निर्मुक्तिरूपा-“पुच्छं नारिं अतो पबिसिच्चव”ति, एतद् व्याख्यानयन् मारूपकार व्याह-
विहिंपुच्छाय सण्णीसोऽपविसे न धारिं सचिक्खे । उगमदोसमण्ण चोयगवयण धरिं ठाठ । ५० । भा

'विधिपुच्छया' पूर्वाभिरितया 'सच्चिन' भावक भुत्वा ततः प्रविशेत्, क !-भावरुगृहे, न च बहिः संतिष्ठेत्, किं कारणम् !-उद्गमदोषमपात्, मा भूत् साधुसुरिस्य कञ्चिदाहारं कुर्यात्सौ सन्धी । एवमुक्ते संन्यासार्थेन 'धोदकपथः', किं तद् !, इत्याह-'नारिं ठाठ' नारिरेवासौ साधुमिधायेनो प्रविपालयत्, मा भूत् प्राचूर्जेक इति कृत्वा भावरु आहारपाक करिष्यतीति । एवमुक्ते संन्यासार्थं ग्राह-

सोच्चा ददूण वा धादिट्टिय उगमेगयर कुब्बा । अप्पत्त पविट्ठो पुण चोपग ! ददु निवारिज्जा ॥५१॥ (भा)

भुत्वा त साधु बहिर्विपिनमन्यस्मात्सुखादेः स्वप्न वा ह्यु उद्गमादीनां दोषाभावे कुर्यात्-अन्यतम कुर्यात् । 'अप्पत्त'पि अप्राप्त्यायां वेलायामेवच्छ्रावका कुर्यात्, एव नारिस्त्रिष्टुतो दोषः, 'पविट्ठो पुण चोपग ! ददु निवारिज्जा' प्रविष्टः पुनरसौ

साधुः सञ्चिह्नकुलं हे चोदक ! 'दुहुं'ति दृष्ट्वा उद्गमादिदोषं निवारयेत् । किञ्च—

उत्गमदोसाईणं कहणं उत्पायणेसपाणं च । तत्थ उ नत्थि सुन्नं बाहिं सागार कालदुवे ॥ १५ ॥

उद्गमदोषादीनां कथनं करोति उत्पादनादोषाणां एषणादोषाणां च कथनं करोति, ततश्च यदि शुद्धं भक्तं ततस्त्वत्रैव सञ्चिह्नगृहे भोक्तव्यम्, अथ तत्र नास्ति ततोऽन्यत्र गन्तव्यम् । एतदेवाह—'तत्थ उ'ति तत्रैव—श्रावकगृहे भुङ्के, 'नत्थि'ति अथ तत्र नास्ति भोजनस्थानं ततः 'सुण्णं'ति शून्यगृहे याति, 'बाहिं'ति अथ शून्यगृहे सागारिकैर्भोक्तुं न शक्यते ततो बाह्यतो व्रजति । अथ तत्रापि 'सागार'चि सागरिकाः ततः 'कालदुवे'चि कालद्वितयं ज्ञातव्यं, किं स्वल्पो दिवस आस्ते आहोश्चित् महान् ?, यदि महास्वतो दूरमपि स्थण्डिले गत्वा समुद्दिशति, अथ स्वल्पो दिवसस्वतोऽस्थण्डिल एव यतनया समुद्दिशतीति । इयं तावन्निर्युक्तिगाथा, एतामेव भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र चोदकक्षेपपरिहारद्वारेण प्रवेशविधिरक्तः, इदानीं बहिस्त्रिष्टतोऽधिकतरदोषप्रतिपादनायाह—

फेडिज्ज व सइ कालं संखडि चित्तूण वा पप् गच्छे । सुणणवराइपलोअण चेइअ आल्लियेणाऽब्बाहं ॥१२ भा.

स हि तत्र बहिर्न्यवस्थितः किं कुर्यादित आह—'फेडिज्ज व सइ कालं' अपनयेत् 'सति'चि विद्यमानं भिक्षाकालम्, एतदुक्तं भवति—ग्रामे प्रहरमात्र एव भिक्षावेला भवति । तत्र च व्यवस्थितः साधुस्तां भिक्षावेलामपनयति, 'संखडि'चि कदाचि-त्त्रान्यान्यस्मिन् दिवसे सङ्घट्टिरासीत्, तद्दुद्धरितं च पर्युषितभक्तं प्रत्युषयेव भक्षितं गृहस्थैरतोऽपौ साधुर्बाहिर्न्यवस्थितस्वत्य

अट इति, 'विष्णुं वा एष गच्छे'ति गृहीत्वा वा यच्छत्र इत्य एक वा तत्रगे एव भावको गृहीत्वा ब्रामान्तरं गतः, ततश्चासौ सायुस्त्रस्य अट इति, अथ एतदोपमयात्प्रवेष्टव्यम् । प्रविशतश्च को विधिरित्यथ आह—सुष्णधरादिपक्षोपणं प्रविश्यावासौ सायुः शून्यशुद्धाविप्रलोकन करोति, हृदाधिचन्द्र इजिक्रियां करोति, प्रविष्टश्च आबकण्डूरे 'वैश्य'ति धैत्यबन्धन करोति 'आलो-यम्'ति आलोचनो धापकाय वदति, षडुताहमाधार्येण कारणबन्धादेकाकी प्रहित इति, 'मनाहं'ति न काविद्याया मील्य भवेद्यु मन्त्राभित्सेव पृच्छति । एतन्न च प्रविष्टो मिश्रादोषान् कथयसाह—

उत्तम एसणकहण न किञ्चि करणिञ्च अम्ह विहिदाण । कस्सट्टा आरभो ? तुज्जेसो पाहुणा हिंसा ॥५३॥

उत्तमदोषाणासु—आपाकमादिदोषाणां कथन एषमादोषाणां च कथन, ततश्च आरम्भ इत्या एतन्न प्रवीति—नास्मदर्थे कश्चित्कर्तव्य आहारविधिः, किन्त्वस्माक विधिवान् क्रियते, तथा चोक्त "विहिगहिञ्च विहिदिष्ण दोषहपि बहुकलं होति" । अथ कदाचिच्छाबद्धो न कथयति तदा हिम्मकराणि पृच्छति, तानि श्रद्धत्वाद्यथास्यित कथयन्ति । किं पृच्छति?, 'कस्सट्टा आरंभो' कस्य निमित्तमयमारम्भः?, इत्येव साधुना पृष्टे सति हिम्मकराण्यपि कथयन्ति—'तुज्जेसो'ति स्वदर्शमयमारम्भः, यतः 'पाहुण'ति प्रापूर्वका ययमिति । अथवा 'पाहुण'ति प्रापूर्वकानामर्थेऽयमारम्भो न तव, एव 'हिंम'ति अर्षकरूपाणि कथयन्ति । अथ तत्रार्थकरूपाणि न सन्ति यानि पृच्छन्ते ततः स्वयमेव केनचिद्व्याखेन रसवती यतो पाति, एतदेवाह—

रसवहपविसण पासण मिअममिअमुवक्खडे तहा गहणं । पज्जत्ते तत्थेव उ उभएगयरे य ओयविए ॥ ५४ ॥

रसवती—क्षपकारशाला तस्यां प्रवेशनं करोति, प्राविष्टश्च पश्यतां—दर्शनं करोति, तत्र च 'मितममितं उवक्खडे'ति कदा-
चिन्मितमपस्क्रियते स्वल्पं, कदाचिदमितं उपस्क्रियते बहु, 'तहा गहणं'ति तत्र यदि मितं राद्धं ततः स्वल्पं गृह्णाति, अथ
प्रचुरं राद्धं ततस्त्वदनु रूपमेव गृह्णाति । तत्र निर्युक्तिगाथायाः संबन्धि पूर्वार्द्धं व्याख्यातं, कतमत् ? 'उभगमदीसार्द्धणं कहणं
उपपायणेसणाणं च' इति, इदानीं मूलनिर्युक्तिकारगाथायां तस्यामेव यदुपन्यस्तं 'तत्थ उ' ति तद्व्याख्यानयनाह—'पज्जत्ते
तत्थेव उ' यदि पर्याप्तं भक्तं लब्धं ततस्त्वस्मिन्नेव गृहे भुङ्क्ते इति । 'उभएगयरे य ओयविए'ति उभयं श्रावकः श्राविका च
'ओयविअं' खेदहं उभयं यदि भवति 'एगतरं च ओयविअं' अल्पसागारिकः—श्रावक इत्यर्थः, श्राविका वा ओयविआ—
अल्पसागारिकेत्यर्थः, ततो भुङ्क्ते इति । 'तत्थ उ'ति अयमवयवो व्याख्यातः, इदानीं 'नत्थि'ति अवयवो व्याख्यायते—

असइ अपज्जत्ते वा सुणणवराईसु वाहि संसइं । लट्ठीइ दारवट्ठण पविसण उस्सग्ग आसत्थो ॥ ५५ ॥

असति तस्मिन्नुभये, यदा श्रावकोऽल्पसागारिको नास्ति, नापि श्राविकाऽल्पसागारिका, श्राविकाश्रावकयोरन्यतरो
वा यदाऽल्पसागारिको नास्ति तदा अभावे सति 'अपज्जत्ते व'ति यदा पर्याप्तं तस्मिन् श्रावकगृहे भक्तं न भवति लब्धं
तदाऽन्यत्रापि भिक्षाटनं कृत्वा 'सुणणवरादीसु'ति अन्यगृहादिषु गम्यते भोजनार्थम्, आदिशब्दादेवकुलादिषु वा, तेषां च

शून्यगृहादीनां बहिरेषु व्यवस्थितः सञ्चन्द-काष्ठित्वादिरूप करोति । कदाचित्तत्र क्वचित्सागारिको दुर्भारित्री मधेसु स च तत्र द्रन्दन निर्गच्छति । अथैवमपि खन्दे कृते न निर्गच्छति ततो यज्जा द्वारे पट्टन-बाहनन क्रियते, ततः प्रविष्टति, प्रविष्टथ यदि क्वचित् पश्यति ततः 'उस्सगं'ति इर्यापचनिमित्तं पञ्चविंशत्युच्छ्वासप्रमाणं कायोत्सर्गं करोति, तथा च 'आसुर्यो'चि मनामाशासितः सन् । तत्रथ—

आलोअपमालावो अदिट्टमिधि तहेव आलावो । किं उच्छाव न देसी ? अदिट्टि निस्सकिअ भुजे ॥५६॥

'आलोअन' निरूपय करोति, अथ निरूपिते क्वचित् पृष्ठः । 'आलावो'चि, यदि क्वचित् दृष्टस्वत् आलापन करोति किमिह भवानामतः ? इति । 'अदिट्टमिधि तहेव आलावो'चि अदृष्टेऽपि सागारिके तथैवालापनं करोति, किमिह भवानायात इति । अथैवमप्युक्ते न क्वचित्तत्रोपरं ददाति तत्र इदमुच्यते—'किमुच्छाव न देसीति ? , कस्मादुच्छाप-प्रविषधन न प्रयच्छसि ? । अथैव मपि न क्वचित्तत्रोपलम्बस्वतः 'अदिट्ट'चि सर्वथा सागारिकेऽनुपलम्बे सति निःशङ्कितं पृच्छ इति । अथ एभिरप्युपायैर्न प्रकटीभूतः सागारिकः पद्यासु प्रकटीभूतो सुञ्जानस्य सतः ततः—

दिट्टिअसभमपिढो तुज्झवि य इमोचि साह वेउधी । सोवि अगारो दोघाद् नीइ मुंणिउत्ति काऊण ॥५७॥

एते सागारिके सति 'असंभम'चि असम्भ्रमो-न मय कर्षण्यम्, असम्भ्रान्तेन च तेन साधुना 'विण्णे तुज्झवि अ

इमोचि स्वाहा(साह)' भिक्षापिण्डं गृहीत्वा एवं करोति-अयं यमाय पिण्डः, अयं वरुणाय पिण्डः, अयं धनदाय पिण्डः, अयमिन्द्राय पिण्डः, तुङ्गवि अ इमोचि स्वाहा-तवाप्ययं पिण्डः स्वाहा । 'वेउवि'ति विकृतं शरीरं करोति पिशाचगृहीत इव, एवंविधं च तं साधुं दृष्ट्वा सोऽप्यगारी 'दोषाह' इति भयेन 'णीति' निर्गच्छति, 'मुण्डिउचि काऊणं' पिशाचोऽयमिति-कृत्वा । एवं तावद्भ्यन्तरस्थसागारिकदर्शने भुञ्जानस्य विधिरुक्तः । यदा तु पुनर्वहिव्यवस्थित एव एभिः स्थानान्तरैः पश्यति तदा को विधिः ? इत्यत आह—

निर्वेण व मालेण व वाउपवेसेण अहव सदयाए । गमणं च कहण आगम दूरब्भासे विही इणमो ॥ ५८ ॥

यदा तु सागारिको बहिव्यवस्थित एव तं साधुं नीव्रेण-छिद्रेण कुटिकार्फंडकेन पश्यति 'मालेण व' चि मालेन-उपरितलव्यवस्थितो यदा कदाचिच्छठतया पश्यति, 'वाउपवेसेण'ति, अथवा 'वायुप्रवेशेन' गवाक्षेण शठतया पश्यति, अथवेति विकल्पार्थः, अनेनान्येन वा प्रवेशेन 'शठतया' धूर्ततया पश्यति, दृष्ट्वा च 'गमणं च' गमनं च करोति स सागारिकः, 'कहण'ति गत्वा चान्येभ्यः कथयति-यदुताऽऽगच्छत पश्यत पात्रके भुञ्जानः साधुर्दृष्ट इति, तव 'आगम'चि तेऽप्यागच्छन्ति, पश्यामः किमेतत्सत्यं न वेति, 'दूरब्भासे विही इणमो' दूरादागच्छतां अभ्यासाद्वाऽऽगच्छतां 'विही इणमो' विधिः अयं च वक्ष्यमाणलक्षणो भवति । कथासौ विधिरित्यत आह—

८

योव मुजह धट्टु विगिचई पडमपत्तपरिगुणण । पत्तेसु कहिं भिक्खु दिट्ठमदिट्ठे विमासा उ ॥५९॥ (मा)

यदि वागदूरे सागारिकास्ततः स साधुः 'योव सुवति' स्तोत्रं सुद्धं, बहुमक्तं 'विगिचति' त्यजति मर्षादौ-अद्वय सागारिक इत्येति वृत्त्या वा आच्छादयति, अथाभ्यास एव सागारिकस्ततः 'योव सुवति' चि धन्यया व्याख्यायते-स्तोत्रं सुद्धं पारन्नात्र सुखस्थान्तस्तिष्ठति वावन्नात्रमेव सुद्धं, क्षेत्रं परित्यजतीति प्राग्बत्, 'पठमपत्त' चि पणपत्रसदृशं निर्लेपं पात्रक इत्येति 'परिगुणण' ति स्वाभ्याय इवैस्तिष्ठतीति । एव च व्यवस्थितस्य साधोस्ते सागारिकाः प्राप्ताः, ते च प्राप्ताः सन्त इदं पृच्छन्ति-'कहिं भिक्खु' ति क त्वया मिथा इत्येति । तत्रैव 'विट्ठमदिट्ठे विमासा उ' इत्येदं च 'विमाया' विकल्पना कार्या, यदि इत्ये मिथामटन् एव इदं वक्ति-सत्रैव धारकादिगुणे मञ्जयित्वा इहागत इति । अयं न इत्ये मिथामटस्ततः-अदिट्ठे किं वेळा तेसिं निषयमिं दायजे खिसा । ओहामिओ उ बहुओ वण्णो अ पहाविओ तहिअ ॥६०॥

अद्ये सति इदं वक्तव्यं-किं वेळा वर्यते मिथानस्य ? अथैवमप्युक्तानां शत्रुकदस्त्रे निर्बन्धः ततो 'दायजे' चि वर्ययति पात्रक, इत्ये च पात्रक सति 'खिच' चि वे सागारिकास्त बहुकं शुगुप्सन्ते-चि ए त्वामसमीक्षितमायिषमिति । ततः किं वातम् ?-ओरामिओ उ बहुओ अंपञ्जावित्तो बहुकस्तिरास्तव इत्यर्थः । वर्यय-यश्चः प्राक्यापित सत्रेति-एस्मिन् मोचनं विभो । 'सुण्ण' इत्ययमवयवो न्यास्मात्, इदानीं 'वाहिं सागार' चि अष्टमवयव व्याख्यानपश्चात्-

१ विधेयं एते क्त., पात्रकं क १ । २ पण्डितो क. १-२ ।

सुष्णधरासइ बाहिं देवकुलाईसु होइ जयणा उ । तेगिच्छिधाउखोभो सरणं अणुकंपपडिअरणं (भा.)

शून्यगृहस्यासति—अभावे 'बाहिं देवकुलाईसु होति जयणा उ' ततो बहिर्देवकुलादी ब्रजति, तत्रापि देवकुलादी वन-
गह्वरादी वा इयमेव यतना कर्तव्या 'बाहिं संसदं लट्टीए दारघट्टण' इत्येवमादि सर्वं कर्तव्यम् । अथ कथं बहिः सागारिक-
सम्भवः ? अत आह, 'तेगिच्छि'चि 'चिकित्सकः' वैद्यः स कदाचित्तस्य साधोर्भिक्षामटतः 'धातुखोभो'चि धातुवैषम्यं
दृष्ट्वा इदं चिन्तयति—यद्यस्यामवस्थायामयं साधुर्भक्षणं करोति ततः 'मरणं'चि अवश्यमेव भ्रियते, स वैद्यः 'अणुकंप'चि अनु-
कम्पया 'पडियरणं'चि साधोरनुमार्गेण गत्वा निरूपणं करोति, यद्ययमिदानीमेव भक्षयिष्यति ततो निवारयिष्यामि ।
वैद्यकशास्त्रपरीक्षणं वा कृतं भवति, एवमसौ वैद्यस्तस्य साधोरनुमार्गेण गत्वा लीनस्तिष्ठति साधुरपि—

इरियाइ पडिकंतो परिगुणणं संधिआ भे का गुणिआ?। अन्हं एसुवएसो धम्मकहा दुविहपडिवत्ती॥६३॥

ईर्यापिथिकीप्रतिक्रान्तः सन् 'परिगुणणं'चि कियन्मानकमपि स्वाध्यायं करोति, अस्मिंश्च प्रस्तावे साधुः समधातुरेव
संजातः ततश्च वैद्योऽपि तं साधुं समधातुं दृष्ट्वा इदं वदति—'संहिता भे का गुणिआ' संहिता—चरकसुश्रुतरूपा का गुणिता ?
अधीता, येन भवताऽऽर्थात्तमात्रेणैव न युक्तं । साधुरप्याह—'अन्हं एसुवएसो' अस्माकमयं सर्वज्ञोपदेशः, यदुत स्वाध्यायं
कृत्वा भुज्यत इति । 'धम्मकहा दुविहपडिवत्ती' ततश्चासौ साधुर्भक्षयां करोति, पश्चात्तस्य वैद्यस्य 'दुविहपडिवत्ति'चि

कदाचित्तपतो मधेत् कदाचिच्छाषक इति । इदानीं बहिर्वेदकुलादौ सुष्ठतो विधिरुस्तः, पदा तु पुनर्वेदकुलाद्यपि सागारिकेभ्योऽपि भवति तदाऽनुकुलमार्गभ्यवस्थित स्यण्डिल प्रति प्रयाति—
 यद्विच्छासद् चीर निवायसरक्खणा तिपचेव । सेस जा यद्विच्छ असईप् अणगाममि ॥६३॥ (भा)

‘यद्विच्छ’चि स्यण्डिले गत्वा सुष्ठे, ‘असति’चि अय स्यण्डिल नास्ति सुष्वा च पीब्यते सतोऽस्यण्डिल एव ‘चीर’न्ति चीरमास्तीर्य पादयोरवस्तवम सुष्ठे, किमप्यं पुनस्तचीरमास्तीर्यते ? अत आह—‘निपातसरक्खणाय’ परिच्छाटिनिपात सरक्खणाय, सया हि परिशाट्या निपतन्त्या दृषिबीकायादिर्विज्वस्यते इति । ‘तिपचेव’चि तत्र चीरोपरि अस्यण्डिलस्यः कियद्भस्यति ?, त्रीन् पञ्च वा कवलान् । ‘सेसं जा यद्विच्छ’ श्रेय-अपरं मक वाचयति यावत्स्यण्डिल प्राप्तम् । ‘असईप्’चि अपान्तराले स्यण्डिलस्यासति ‘अण्यमाममि’चि अन्य प्राप्त प्रयाति, तत्र च स्यण्डिले सुष्ठ इति । इदानीं यदुक्त अपटुप्पते काले त चेव तुगाउय नइकामे । गोमुचिअदद्वाइसु मुजे अहवा पपसेसु ॥ ६४ ॥ (भा)

अय तस्य भिषोर्गच्छतो योऽस्वाभिमितो ग्रामः स कोसत्रये सजातः, तत्र च यदि कालः पर्पप्यते सतस्वन्नक पूर्वगृहीत परितपन्यान्पद् गृह्णाति, अयास्तमनकाल आसन्नस्तवः ‘स वेव’चि तदेव पूर्वगृहीत मक क्षेत्रातिक्रान्तमपि

शुद्धे, 'दुगाडञं नहकामे'ति यदा तु कालः पर्याप्यते तदा तत्पूर्वगुहीतं भक्तं द्विगव्यूतात्परतो नातिक्रामयति न नयति, गन्तव्यतद्वय एव तत्परित्यज्य याति, तत्र च गतः काले पर्याप्यमाणेऽन्यद् ग्रहीष्यतीति, यदा पुनस्त्वस्य साधोर्ब्रजतः क्रोशद्वय-व्यवस्थितश्रामस्यासत् आदित्योऽस्तस्युपयाति न चान्तराले स्थण्डिलमस्ति तदा 'गोमुक्तिगदङ्गादिसु भुञ्जे' गोमूत्रदग्धेषु देशेषु शुञ्जीत, आदिशब्दत्सकरोत्कीर्णभूषदेयादौ शुद्धं हति, 'अहवा पपसेसु'ति यदि गोमूत्रदग्धादिस्थानं न भवति ततो धर्माधर्मस्विकायकल्पनां तस्मिन् स्थाने कृत्वा शुद्धे, एतदुक्तं भवति—धर्माधर्मस्विकायस्वितरोहितायां श्रुति श्रुतं व्यव-स्थितः, ततश्चानया यतनया सशकृता दर्शिता भवति । उक्तं सङ्घिद्वारम्, इदानीं साधर्मिकद्वारप्रतिपादनायाह—

दिदुमदिदुहा दुविहा नायगुणा चैव तहव अन्नाया । अदिदुहावि अ दुविहा सुअअसुअ पसत्थअपसत्था ॥१६

साधर्मिका द्विविधाः—दृष्टा अदृष्टाश्च, 'नायगुणा चैव तहय अणायार्थे ते दृष्टाः साधर्मिकारते द्विविधाः—कदाचिज्ज्ञातगुणा भवन्ति कदाचिदज्ञातगुणाः । 'अदिदुहावि अ दुविहा' येऽप्यदृष्टाः साधर्मिकारतेऽपि द्विविधाः—'सुयअसुय'ति श्रुतगुणा अश्रुत-गुणाश्च । 'पसत्था(त्यअ)पसत्थ'ति ये ते ज्ञातगुणास्ते द्विविधाः—प्रशस्वज्ञातगुणा । 'अप्रशस्वज्ञातगुणाश्च, येऽपि तेऽज्ञात-गुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्वाज्ञातगुणा अप्रशस्वाज्ञातगुणाश्चेति । येऽपि ते श्रुतगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्वश्रुतगुणा अप्रशस्वश्रुतगुणाश्च । येऽपि तेऽश्रुतगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्वाश्रुतगुणा अप्रशस्वाश्रुतगुणाश्च । आह—ये दृष्टास्ते कथमज्ञातगुणा भवन्तीत्यत आह—

दिद्वाध समोसरणे न य नायगुणा द्विविज्व ते समणा । सुअगुण पसत्थ इयरे समणुन्नियरे य सवेवि ॥९७॥

‘एषां’ उपलब्धाः सामान्यतो सति क्व ? ‘समवसरणे’ धात्रादौ, न च ज्ञातगुणास्ते भवेयुः भ्रमणाः । ‘सुयगुण पसत्थ इयरे’ इति अदृष्टानां परामर्शा, वेऽदृष्टा सुअगुणेति—सुतगुणाः, सुतगुणा अपि सन्तः ‘पसत्थ’ इति प्रसृष्टभुतगुणा शृण्वन्ते, तदनेन सुअगुण पसत्थ इति, ‘इतरे’ इति अदृष्टभुतगुणास्तेऽपि प्रसृष्टभुतगुणा इत्ययमन्तरगतगाथोपन्यस्तमङ्गक एकः सूचित इति । ‘समपुन्नियरे य सवेऽपि’ चैते सुताविगुणभेदभिन्नाः साधवः समनोद्गाः इतरे च—असमनोद्गा इति, साम्प्रयोगिका असाम्प्रयोगिकाभेदव्यर्थः । इदानीमेतां भ्रमणानां सर्वेषां मध्ये ये सुद्वान्तेष्वेव संबन्धन करोति नेतरेष्विति, अमुमेवार्थं प्रतिपादयन्नाह—

जइ सुद्धा सवासी होइ असुद्धाण बुविह पडिलेहा । अन्निभतरवाहिरिआ बुविहा दवे अ भावे अ ॥९८॥

यदि शुद्धाः—संवासुद्धाः के अमिषीयन्ते ? प्रसृष्टभुतगुणास्तथा प्रसृष्टज्ञातगुणाश्च, तेष्वेवविषेषु संवासाः—सवसन करोति । ‘होइ असुद्धाण बुविह पडिलेहा’ भवत्पशुदानां द्विविधा प्रत्युपेक्षया, तत्राशुद्धा अप्रसृष्टभुतगुणास्तथाऽप्रसृष्टज्ञातगुणा असुद्धा अमिषीयन्ते, तद्विषय द्विविध प्रत्युपेक्षम भवति, क्वम् ?—‘अन्निभतरवाहिरिआ’ एका अम्यन्तरप्रत्युपेक्षया, अपरा पाद्यप्रत्युपेक्षया । ‘बुविहा दवे य भावे य’ एकेका च प्रत्युपेक्षया द्विविधा, याऽसौ अम्यन्तरा प्रत्युपेक्षया सा

१ लतात्रादौ आ च २-३ । १ पसत्थ इति मासिद इतरेषु—इतरे इत्यस्यार्थं पठन्ते ये अत्राशुद्धा सुतगुणा इत्यनम आ । १ करोति पा २ ।

द्रव्यतो भावतश्च भवति, याऽपि बाह्या प्रत्युपेक्षणा साऽपि द्रव्यतो भावतश्चेति द्विविधैव । इदानीं बाह्यां प्रत्युपेक्षणां द्रव्यतः प्रतिपादयन्नाह—

षट्पादलिअदंडग पाउय संलगिगरी अणुवओगो । दिसिपवणगामसूरिअ वितहं उच्छोलणा दवे ॥१९

‘षट्पादि’ति षुष्टा जङ्घासु दचफेनका, आदिशब्दात्तु मट्टा तुर्णोद्घादयो गृह्यन्ते ‘वलिग’ति सोपानत्काः—उपानद्रूपपादाः । ‘दंडग’ति वेर्त्रलतादण्डकैर्गृहीतैः ‘पाउय’मिति प्रावृतं यथा संयत्यः प्रावृण्वन्ति कल्पं तथा तैः प्रावृतं । ‘संलगिगरी’ति परस्परं हस्तौवलनिकया व्रजन्ति, अथवा ‘संलगिगरी’ति युगलिता व्रजन्ति, ‘अणुवओगो’ति अनुपयुक्ता व्रजन्ति, ईययिामनुपयुक्ताः । एवं बहिर्भूतं गच्छन्तः प्रत्युपेक्षिताः इदानीं सञ्ज्ञाभूमिं प्राप्तान् तान् संयतान् प्रत्युपेक्षते—‘दिसि’ति आगमोक्तदिविषयसिनोपविशन्ति । ‘पवण’ति पवनस्य प्रतिकूलमुपवेष्टव्यं ते तु आनुकूल्येन पवनस्योपविशन्ति । ‘गाम’ति ग्रामस्याभिसुखेनोपवेष्टव्यं, ते तु पुष्टं दत्त्वोपविशन्ति । ‘सूरिय’ति सूर्यस्योभिसुखेनोपवेष्टव्यं, ते तु पुष्टं दत्त्वोपविशन्ति । एवं इयं तावद्बाह्या द्रव्यतः प्रत्युपेक्षणा । आह—अनन्तरनाथायां अभ्यन्तरायाः प्रत्युपेक्षणायाः प्रथममुपन्यासः कृतः । व्याख्यातु युक्तं न तु बाह्यामिति, उच्यते, प्रथमं तावद्बाह्यैव प्रत्युपेक्षणा भवति पश्चादा(द)भ्यन्तरा, अतो बाह्यैव व्याख्यायते—आह—किमितीत्यसेव नोपन्यासः कृतः ? उच्यते, अभ्यन्तरप्रत्युपेक्षणायाः प्राधान्यव्यापनार्थमादावुपन्यासः कृतः ।

१ तुष्यद्वाद्यो ल १-२ पा १ । २ चित्रलता° आ. । ३ हस्तावलिगिकया आ. पु । ४ °स्याभिसुखेनो° ल. १-२ । ५ स्याभिसुखेनो° पु ।

१ १

एव वाच्यस्या प्रत्युपेक्षणा द्रव्यतोऽभिहित्वा, इदानीं वाचां प्रत्युपेक्षणां माधतः प्रतिपादयन्नाह—

विकहा हसितुग्गाइय भिन्नकहाचकत्रालच्छाळिककहा। माणुसतिरिआवाए दायणआयरणाया भावे ॥१००॥
 'विक्रया' विक्रया कया विक्रया, कयना 'विक्रया' स्त्रीमन्तवोरखनपदकया वां कर्षन्तो ब्रजन्ति, तथा इधन्व तद्गाय
 न्तव ब्रजन्ति । 'भिसकड'पि भेयुनसंबदा रामसिद्ध कया वां कर्षन्तो ब्रजन्ति । 'चकवाळ'पि मण्डलवन्धेन स्थिता ब्रजन्ति ।
 'छलिअकड'पि पट्टप्रकृगायाः पठन्तो गच्छन्ति । तथा 'माणुसतिरिआवाए'पि मानुषापाते विर्यगापाते च सञ्चं स्युस्तुज
 न्ति । 'दायब'पि परस्परस्याङ्गस्या किमपि दर्शयन्ति इयमेव भाषरयता दर्शनताऽऽवरयता, 'भावे'पि द्वारपरामर्शः । इय
 बाह्यमावयङ्गीकृत्य प्रत्युपेक्षणा, एव बाह्यप्रत्युपेक्षण्याऽङ्गदानपि साधून् दृष्ट्वा प्रविशति, कदाचिचे गुरोरनादेक्षेनेव एव
 कर्षन्ति । एतदेव प्रतिपादयन्नाह—

बाहिं जइवि असुद्धा तहावि गतूण गुरुपरिक्खा ठ । अहव विसुद्धा तहवि उ अतो दुविहा उ पठिलेहा ॥१०१॥
 बाह्यप्रत्युपेक्षणामङ्गीकृत्य यद्यप्यङ्गदास्तथाऽपि प्रविश्य गुरोः परीक्षा कर्षण्या, यथा बाह्यप्रत्युपेक्षणा यद्यपि च
 विद्यदा एव सवन्ति तथाऽपि तु अन्ताः—अभ्यन्तरतः अभ्यन्तरां प्रत्युपेक्षणामभित्य द्विविधेव प्रत्युपेक्षणा भवति कर्षण्या—
 द्रव्यतो माधतव । इदानीमसौ अभ्यन्तरप्रत्युपेक्षणामङ्गीकृत्य द्रव्यतः परीक्षां करोति साधर्मिकासंश्लेषु कृतेषु भिक्षाचर्यया

प्रविष्टः सन्—

पविसेतनिमित्तमणेसणं च साहइ न एरिसा समणा । अरहं च ते कहिंती कुक्कुडखरियाइटाणं च ॥१०२

प्रविशन् भिक्षार्थं निमित्तं पुण्ड्रयते गृहस्थैस्त्वतश्च न कथयति, 'अणेसणं' अनेपणां गृहस्थेन क्रियमाणां निर्दारयति, ततः स गृहस्थः कथयति, 'न एरिसा समणा' नास्मदीया एवविधाः श्रमणाः, अस्माकं हि ते निमित्तं कथयन्ति अनेपणीयमपि गृह्णन्ति एवमभिधीयते गृहस्थेन, 'कुक्कुड'चि कुर्कुटप्रायोऽयमिति । एवं तावद्भिक्षामटता प्रत्युपेक्षणा कृत्वा, इदानीं दूरस्थ एवोपाश्रयप्रत्युपेक्षणां करोति—'खरिया' इत्यादि खरिया—द्वयक्षरिका तत्समीपे स्थानं—उपाश्रयः, आदिशब्दाच्चरिकादिसमीपे वा । इयं तावद्भवतिबाह्या प्रत्युपेक्षणा, इदानीमुपाश्रयाभ्यन्तरे द्रव्यप्रत्युपेक्षणां कुर्वन्नाह—

द्वामिं टाणफलए सेजासंथारकायउच्चारे । कंदरपणियविकहा तुग्गहकिहुा य भावंसि ॥ १०३ ॥

द्रव्यमिति द्वारपरामर्शः, 'टाणफलए'चि स्थानं—अंबस्थितिः, फलकानामवस्थिति पश्यति, तानि हि वर्षाकाल एव मुख्यन्ते न शेषकाले, स तु प्रविष्टः शेषकालेऽपि फलकानि गृहीतानि पश्यति । 'सेजा' इति शोतेऽस्यामिति श्रुत्या—आस्तरणं तदा-स्त्वतमेवास्ते, संस्वारकः—वृणमयः, प्रकीर्यन्तेऽथस्त्वृणानि स्वपद्भिस्तं संस्वारकं पश्यति, 'काय'चि कायिकाभूमिं गृहस्थ-संबद्धां पश्यति, 'उच्चार'चि गृहस्थैः सह पुरीषव्युत्सर्गं कुर्वन्ति, अथवा 'उच्चार'चि श्लेष्मणाः परिष्ठापनमङ्गणे कुर्वन्ति, एवं-

स साधुः पश्यति । इयमस्यन्तरा इव्यप्रत्युपेक्षणा, इदानीमस्यन्तरो मावप्रत्युपेक्षणा प्रतिपादयन्नाह—‘कद्रव्य’चि कन्दर्पे
 गीतविक्रमा कर्षन्ति, तथा ‘धुग्माह’चि विग्रहः—कलहस्त कर्षन्ति, ‘किङ्क’चि पाशककपर्दकैः क्रीडन्ति, ‘मावमि’ मावविषया
 प्रत्युपेक्षणा । उक्ता अस्यन्तरा मावप्रत्युपेक्षणा, इदानीमेतदोपबन्धितेषु सयतपु प्रविशति, एतदवधार—

सविग्नेसु पवेसो सविग्गऽमणुस्र धाहि किहकस्म । टवणकुलापुच्छणया पचोच्चिअ गच्छ गवि(वि)सणया ॥

सविग्नाः—मोषामिहापिपस्तेषु प्रवेद्यः कर्षन्त्यः समनोक्षेपु । अथ समनोक्षान् न सन्ति एत ‘सविग्गऽमणुस्र’चि सविष्णेषु
 असनोक्षेषु प्रवेद्यः । तत्र च ‘धाहि’चि बहिरैव प्रविद्यत्युपकरणमेकस्मिन् प्रदेशे सुश्रुति । ततः ‘स्त्रितिकस्म’चि तदुत्तरकाल
 वन्दन करोति । ततः ‘टवणकुलापुच्छणया’ स्थापनाकुलानि पृच्छति मिथार्य, तत्रस्ते कथयन्ति—असुकत्रासुकानि । ‘एचोच्चिअ
 गच्छ’चि अस्या एव मिथादनमृगेर्गमिष्यामि, इत्येष प्रधीति । ‘गवेसणय’चि च तस्माद्द्वामादेर्निर्गत न निर्गतमिति वा एव
 पवेषण कर्षन्ति । उक्त सावमिच्छारम्, इदानीं वसविद्वारमभिधीयते, स च साधुर्गच्छन् अस्तमनसमये वसति निरूपयति,
 सा च एतेषु स्वानेषु निरूपणीया—

सविग्नासनिमद्ग सुक्षे निहआह मोत्तुऽहाच्छेदे । वच्चतस्सेतेसु वसहीए मग्गणा होइ ॥ १०५ ॥

‘सविग्नेषु वसविमार्गणा कर्षन्त्या, सुच्छी-आद्यः सविग्गमाविवस्वस्मिन् वा वसविमार्गणा कर्षन्त्या, मद्रकः साधुना

१ वसतिमिति वा. पा १ । १ संविस्तेषु वसतिमन्वणा होइ संविस्तेषु वा. । १ भावः मद्रकः—सविग्गमाविवस्वस्मिन् वा वसविमार्गणा
 कर्षन्त्या एतन्मते वा

तस्मिन्वा वसतिमार्गणा कर्त्तव्या, तदभावे शून्यगृहादौ वसतिमार्गणा कर्त्तव्या, 'णितियादि'ति नित्यवासादिषु, आदिशब्दा-
 त्पार्श्वस्थादयस्त्रयो गृह्यन्ते, तेषु वसतिमार्गणं कर्त्तव्यं, 'मोचुडहाच्छंदे'ति मुत्तवा यथाच्छन्दान् स्वच्छन्दानित्यर्थः, तत्र
 वसतिर्न मुच्यते, व्रजतः साधोरेतेष्वनन्तरदिदिषु वसतेमार्गणा-अन्वेषणं कर्त्तव्यम् । इयं द्वारगाथा वर्त्तते । इदानीमेनामेव
 गाथां प्रतिपदं व्याख्यानयन्नाह—

वसही समणुणोसुं निइयादमणुण अणहि निवेए । संनिगिहि इत्थिरहिए सहिए वीसुं वरकुडीए।१०६

वसतिरन्वेषणीया क ? , अत आह—'समणुणोसुं' संविग्नसमनोज्ञेषु आदौ वसतिरन्वेषणीया, 'नितियादमणुब अणहि
 निवेए' अथ तु तत्र नित्यवास्यादयः अमनोज्ञा अन्यसामाचारीप्रतिबद्धा वा भवन्ति, आदिशब्दात्पार्श्वस्थादयो गृह्यन्ते,
 ततश्चैतेषु विद्यमानेषु नैतेषां मध्ये निवसितव्यं, किन्तु 'अणहि' अन्यत्र वसतिं कृत्वा 'णिवेदे' निवेदयित्वा एषामेव-यथा-
 ऽमुष्मिन् अहं वसिष्यामि प्रतिजागरणीयो भवद्भिरिति, कासौ निवसति ? किं विशिष्टे वा गृहे निवसति ?—'संनि'चि
 सञ्ज्ञी-श्रावकः, स च यदि महिलया रहितस्ततस्तद्गृहे वसति, अथासौ नास्ति ततः 'गिहि'चि गृही भद्रकोऽत्र सूचितः,
 स च स्त्रिया रहितस्ततस्तत्समीपे वसति । अथ भद्रकोऽपि स्त्रीरहितो नास्ति किन्तु सहितः स्त्रिया, ततः सहिते-स्त्रीयुक्ते सति
 'वीसुं'ति पृथग् निवसति, क ?—'वरकुडीए' तस्यैव गृहस्य बाहिरवस्थितं रन्धनकादि, अथवा तत्फलहिकान्तर्गतकुट्यां वा
 निवसति । अथ भद्रकादिगृहं नास्ति ततः शून्यगृहे निवसति । किंविशिष्टे ? , अत आह—

अद्भुतवासिष्ठ सकवार निम्बिले निम्बिले निम्बिले घसङ्ग सुण्णे । अनिवेद्वप्यरोसि गोलसि न एस अम्हति ॥१०७॥

‘अद्भुतवासिष्ठ’पि अद्भुताना अद्भुतसिद्धि तदपि सकपाट यदि मयसि सर्वपि निर्बिल मयसि तदपि यदि निबिल मयसि न पठनमप यत्र तत्र वसितव्य, यत्र वैषा मायोपत्यस्वानां चतुर्णां पदानां षोडशमङ्गका निष्पद्यन्ते, स वैषाधिचे गृहे निषसति कथयित्वा नित्यवासादीनां यथाऽऽद्यप्रयोगे मयसिर्मरुनीयो, यदा पुनः ‘मयिचेदितेतरसि’ति यदा तु नित्य वासादीनामनिषेप वसति, यत्र च तपितः सन् देवयोगाद् गलानः संघातस्थतो गलान्तये सति नित्यवासादीनां स गृहस्य वागल्य कथयति—यदुत प्रवञ्चितोऽपट्टः स वातः, ते नित्यवासाद्योऽस्माक न कथितमिच्छित्वा एव वृवते—‘न एस अम्ह’ति न एषोऽस्माक—नामस्मद्गोचरे, यदा तु पुनः पूर्वोक्तानां सर्वेषामेवामावः संघातः, किन्तु तस्मिन् क्षेत्रे नित्य वासाद्ययः सन्ति वृवतेष्वेव वसितव्यसु, एतदेवाह—

निसिवाद्दधपरिमुचे सदिप्यर पक्खिए व सज्जाप । कालो सेसमकालो वासो पुण कालचारीसु ॥१०८॥

नित्यवासादौ वसति, आदिबुद्ध्यादमनोबुद्धे वसति, कथमित्याह—‘अपरिमुचे’पि तेनित्यवासादिभिर्पः प्रवेक्ष्यस्वस्या वसतेर्न परिबुद्धा—अनाक्रान्तस्वस्मिन् प्रवेक्षे अपरिबुद्धे च सति वसति, ‘सदितेतर’पि हे च नित्यवासाद्ययः सदितेतरे सतिवाः संयतीमिर्बुद्धाः केषु न नित्यवासाद्यो मयन्ति, इतरे इत्यपरे संयतीमी रविवा मयन्ति, तेषु निवसति । ये ते

संयतीभिर्मुक्तास्ते द्विविधा—एके कालचारिणीभिः संयतीभिर्मुक्ताः, तत्र निवसत्येव, अपरे अकालचारिणीभिः संयती-
भिर्मुक्ताः, कश्च कालः ? 'पक्विए व सञ्ज्ञाए' चि ताः संयत्यः पाक्षिकक्षायणार्थमगच्छन्ति स्वाध्यायार्थं वा, अयं कालः
शेषस्तु अकालः, तत्र 'वासो पुण कालचारीसु' वासस्तु तस्य साधोः कालचारिश्रमणीयुक्तेषु भवतीति । अथ कालचारि-
संयतीयुक्ताः साधवो न सन्ति, ततः—

तेषां परं पासत्थाइएसु न य वसइऽकालचारीसु । गहिआवासगकरणं ठाणं गहिएणऽगहिएणं ॥ १०९ ॥

ततः पार्श्वस्थादिषु वसति, न च वसत्यकालचारिसंयतीसहितेषु, तेषु च पार्श्वस्थादिषु वसतः क्री विधिरित्येतदाह—
'गहिआवासगकरणं'ति गृहीतेन, केन ?—उपधिना, अनिक्षिप्सेनेत्यर्थः, आवश्यकं—प्रतिक्रमणं करोति, ततश्च प्रतिक्रान्ते सति
तत्रैव 'ठाणं'ति कायोत्सर्गं करोति । 'गहिएणऽगहिएणं'ति यदि शक्नोति ततो गृहीतेनोपकरणेन कायोत्सर्गं करोति, अथ
न शक्नोति ततः 'अगहिएणं'ति अगृहीतेनोपकरणेन कायोत्सर्गं करोतीति । अथ कायोत्सर्गं कर्तुं न शक्नोति श्रान्तः सन् ततः—
निसिअ तुअट्टण जग्गण विराहणभएण पासि निक्खिवइ । पासत्थाइएणं न इए नवरि अपरिसुत्ते ॥ ११०

ततो निषण्णः—उपविष्टः गृहीतेनोपकरणेनास्ते 'तुअट्टणं'ति त्वभवर्तनं—निमज्जनं करोति गृहीतेनोपकरणेन करोति यदि
शक्नोति । 'जग्गणं'चि यदि वा गृहीतेनैवोपकरणेन जाग्रदास्ते न स्वपिति अथ जागरणमपि कर्तुं न शक्नोति ततः

‘विराहमण’ति विराचनामनेन—पात्रकमष्टमयेनोपकरणः पार्श्वे निक्षिपति, ततः स्वपिति निक्षिप्तोपकरणः सन् ‘पासत्या
 दीयेव’ति पार्श्वस्थादीनां संबन्धिन्यां वसती एवंविधो विधिः—उक्तकृष्णो व्रण्यः । ‘निश्च नवरिं अपरिसुखे’ति निप
 तथासिनां वसती अयं विधिश्चेत्यः, पटुत—‘गरिबाधासपकरण’मित्यादि, यदि परं अपरिसुखे प्रदेष्टे पात्राद्युपकरणं स्यापयित्वा
 स्वपितीति । यथा पार्श्वस्थादिषु वसतो विधिरुस्तः, एव ग्राह्यच्छन्देऽपि विधिरिति, अत आह—

येव अहोच्छन्दे पठिहृणजा। ज्ञाणमज्जयण कक्षा । टाणाट्टिओ निसामे सुवणाहृणजा च गहिण्ण ॥ १११ ॥

यः पार्श्वस्थादौ वसतो विधिः प्रविपादितः एवमेव ग्राह्यच्छन्देऽपि विधिर्द्रष्टव्यः, केवलमय विधेयः—‘पठिहृणज’सि
 तस्य ग्राह्यच्छन्दस्व धर्मक्यां कृत्वोऽसुन्यार्थप्ररूपिणां तेन साधुना ‘प्रतिहनन’ व्याघातः कर्तव्यः, यथैतदेव न भवति,
 ‘मार्श्व’सि अथ तद्धर्मक्यायाः प्रतिघात कर्तुं न शक्नोति ततो ज्ञान करोति, ज्ञानक्यास्तो धर्मज्ञान, अथ तथाऽपि धर्म
 क्यां करोति ततः ‘वज्जयण’सि धर्मक्याभ्याथात्थमस्यन करोति, अथ तथाऽपि न विद्यति ततः कर्णो स्यगयति धर्म
 क्याभ्याभातार्थमिति । अथवा ‘सुवणाहृणजा प’पि सुप्तः सन् आहृणजा—धोरयति धोरय करोति महता शब्देन, सोऽपि
 निर्विण्णः सन् उपसंहरति धर्मक्यामिति । उक्त वसतिद्वारं, गृहे द्वारे स्वानस्थितौ भवति इत्युक्तं, स च एभिः कारणैः—
 असिधे ओमोयसि रायबुद्धे भए नबुद्धाणे । फिदिअगिळाणे कालगवासे टाणाट्टिओ होइ ॥ ११२ ॥

‘असिधे’ देवताजनितीपद्रवे सति तस्मिन् यत्राभिप्रेतं गमनं कदाचिदपान्तराले वा भवति ततश्चानेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘ओमोपरिष्टि’ति दुर्भिक्षं विवक्षिते देशे जातमपान्तराले वा ततश्च तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘राय-दुष्टे’ति राजद्विष्टं कदाचिन्न भवत्यभिप्रेतदेशे अन्तराले वा तेनैव कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘भष्ट’चि मलेच्छादिभयं विवक्षिते देशे अपान्तराले वा ततस्तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘नष्ट’चि कदाचिन्नदी विवक्षिते देशेऽपान्तराले वा भवति तेन च कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘उट्टाणे’ति उत्थित उद्भसितः स विवक्षितो देशः अपान्तराले वा ततश्च तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘फ्रिडिय’ति कदाचिदसावाचार्यः तस्मात् क्षेत्रात् च्युतः—अपगतो भवति ततश्च तावदास्ते यावद्वाचा भवति, अनेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘गिलाणे’ति जलानः कदाचिन्मनाग् भवति स्वयं कदाचिदन्यः कश्चिद् जलानो भवति तेन प्रतिबन्धेन स्थानस्थितो भवति । ‘कालगय’ति कदाचिदसावाचार्यः कालगतो—मृतो वा भवति, यावत्तन्निश्चयो भवति तावत्स्थानस्थितो भवति । ‘वासे’ति वर्षाकालः संजातस्त्वतस्त्वतिबन्धात्स्थानस्थितो भवति—तत्रैव ग्रामादावास्ते । इयं द्वारगाथा, हदानीं निर्धुक्तिकार एव कानिचिद् द्वाराणि व्याख्यानयन्नाह—

तस्थेव अंतरा वा असिवादी सोऽउ परिरयस्सऽसई । संचिक्खे जाव सिवं अहवावी ते तओ फ्रिडिआ । ११३

‘तत्रे’ति योऽसौ विवक्षितो देशः ‘अन्तरा’ अन्तराले वा असिवादयो जाता इति ‘श्रुत्वा’ आकर्ष्य, आदिग्रहणादव-
भोदरिकाराजद्विष्टमयानि परिगृह्यन्ते, परिरयस्सऽसई’चि ममाडयस्स ‘असति’ अभावे तिष्ठति, एतदुक्तं भवति—यदि गन्तुं

वाच्योति अग्निना एतोज्ञान्तरालं परिहृत्याधिकारितं स्थान यच्छति । अथ न शक्यते गन्तु एतः 'सविस्त्रे'चि संसिद्धेत्, क्रियन्त काल यावत्पदाह—'आव सिध' यावच्छिन्न निरुपग्रह नावमिति । 'अहवात्री ये एतो क्रिद्धिमा' अथवा 'सि' आचार्यादयः 'तस्मात्' क्षेत्रात् 'अपयता' अथा इति, एतन्न बाधोऽस्मिन् पावसिष्टति । इदानीं माभ्यकृच्छेपशाराणि व्याख्यानयन्नाह—
 युक्त्या च नई चउमासवादिणी नचि अ कोइ उचारे । तत्थतरा ष देसो ष उट्टिओ न थ लब्भइ पउचि ॥६५

'पूर्वा' सूता, का ? नदी, क्रिषिश्चिथा ?—पुर्मासवादिनी, न क्रिषिपुषारयति, एतोऽपान्तराल एव तिष्ठति । 'एत्र' अन्तराले वा देशः 'तस्थितः' उदसितः, न च 'प्रवृत्तिः' बाधां कल्पये व्यवसिष्टति वावत्—

फिद्धिपसु जा पविची सय गिलाणो पर ष पडियरइ । कालगया व पविची ससकिए जाव निस्सक ॥६६॥

'फिद्धिरेषु' एस्माल्पेवावपगवेपु ससु 'आ पविची' यावद्बाधां भवति तावसिष्टति, तथा 'सयं गिलाणो' स्वयमेव ग्लानो नावस्वत्सिष्टति, 'परं न पडियर' अन्यथा ग्लान सन्त्य प्रतिचरति । इतरम् । 'कालगया ष पविची' अथवा कालग वास्तु आचार्या इत्येवम्भूता प्रवृत्तिः भुक्ता, एतः 'ससकिरे' बाध निस्सकं संबद्धायां—बाधायामनिश्चिवायां तावदास्ते यावन्निःशुद्धं नावमिति ॥

वासासु उडिमण्णा धीयाई तेण अतरा चिट्टे । तेगिच्छि भोइ सारथस्वणहट्टे टाणमिच्छति ॥ ११४ ॥

वर्षासु उडिक्किमा धीवावप, आविधम्भावनन्वक्यय, तेन क्करयेनापान्तराल एव तिष्ठति, एत्र एव पौक्कळप्रविकन्धाव

ग्रामादौ तिष्ठन् किं करोति ?—‘तेनिच्छि’ चिकित्सकः—वैद्यस्वमापुच्छति, यथा त्वया ममेह तिष्ठतो मन्दस्य भलनीयम् । ‘मोह’ति ‘भोगिकं’ ग्रामस्वामिनं पुच्छति, किमर्थं पुनर्वैद्यभोगिकयोः पुच्छनं करोत्यत आह—‘सारकवणहर्दु’ वैद्यं पुच्छति मन्दत्वायां सत्यां, ‘हर्दु’ति दृढीकरणार्थं, भोगिकं पुच्छति संरक्षणार्थं परिमवादेः, ततः स्थानं—वसनमिच्छति, केषु स्थानेषु इत्यत आह—

संविग्नसंनिभद्ग अहृषहाणेसु भोइयधरे वा । ठवणा आयरियस्सा सामायारी पउंजणया ॥ ११५ ॥

वैद्यभोगिकयोः कथयित्वा संविग्नेषु—मोक्षाभिलाषिषु तिष्ठति । ‘सणि’ति सञ्ज्ञी—श्रावकस्त्वद्दे तिष्ठति, भद्रकः साधूनां तद्दे वा निवासं करोति । ‘अहृषहाणेसु’ति यथा प्रधानोच्चिति—यो यत्र ग्रामादौ प्रधानः तेषु यथाप्रधानेवैव तिष्ठते । एतेषामभावे ‘मोइयधरे व’ति ‘भोगिकगृहे वा’ ग्रामस्वामिगृहे वा तिष्ठति, तत्र च तिष्ठन् किं करोतीत्यत आह—‘ठवणा आयरियस्सा’ दण्डकादिकमाचार्यं कल्पयति निरावाधे प्रदेशे, अयं ममाचार्य इति, तस्य चाग्रतः सकलां चक्रवाल-सामाचारीं प्रयुङ्क्ते, निवेद्य करोतीत्यर्थः । एष एकः कारणिकः, एतच्च कारणिकद्वारं,—

एवं ता कारणिओ दूइज्जइ जुत्तो अप्पमाएणं । निकारणिओ एत्तो चइओ आहिडिओ चेव ॥ ११६ ॥

एवं तावत् कारणिको ‘दूइज्जइ’ विहरति, कथं विहरति ?—‘जुत्तो अप्पमाएणं’ अप्रमादेन युक्तः प्रयत्नपर इत्यर्थः;

निष्कारणिकः अतः—इत्त ऊर्द्धमुच्यते, स द्विविधः—वह्यो—त्याकृतः सारभाषाणामिस्त्याकृतः, आहिष्णकः—अगीतार्यः
 चक्रस्तृणादिदर्शनप्रदः । तत्र सावर्ण्याकृत उच्यते—

जह सागरमि मीणा सखोह सागरस्स असहता । निति तवो सुहकामी निगयमिचा विनस्सति ॥ ११७ ॥
 यथा 'सागरे' समुद्रे 'मीनाः' मत्स्याः संक्षेप सागरस्य अखरमाना निर्मच्छन्ति ततः समुद्रात् 'सुलकाभिनिः'
 सुलामिलापिनो, निर्गतमाश्राप्य विनश्यन्ति ॥

एव गच्छसमुद्रे सारणवीर्द्धिं चोदया सता । निति तवो सुहकामी मीणा व जह्वा विणस्सति ॥ ११८ ॥
 एष गच्छसमुद्रे सारणा एष भीषयस्वामिस्त्याकृताः सन्तो निर्गच्छन्ति ततो गच्छसमुद्रात्सुलामिलापिनो मीना इव—
 मीना यथा तथा विनश्यन्ति । तर्कं त्याञ्चितद्वारात्, इदानीमाहिष्णक उच्यते—

उवपस अणुवपसा दुविहा आहिडभा समासेण । उवपस देसदसण अणुवपसा इमे होति ॥ ११९ ॥
 उपदेशादिष्णका 'अणुवदस'पि अनुपदेशादिष्णकाश्च एव द्विविधा आहिष्णकाः 'समासेन, समुद्रेण । 'उवपस'पि
 उपदेशादिष्णको यो देशवर्द्धनार्थं सत्रायोमपनिष्पन्नो 'हिण्डते' विहरति । 'अणुवदस'पि अनुपदेशादिष्णका इमे भवन्ति
 वक्ष्यमाणकाः—

चक्रे भूमे पडिमा जम्मण निक्खमण नाण निवाणे । संखडि विहार आहार उवहि तह दंसणट्टाए ॥१२०
 'चक्रं' धर्मचक्रं 'स्तूपो' मथुरायां 'प्रतिमा' जीवत्स्वामिसंबन्धिनी पुरिकायां पश्यति, 'जम्मण'ति जन्म-यत्रार्हतां
 सौरिकपुरादौ व्रजति, निष्क्रमणश्रुवं-उज्जयन्तादि द्रष्टुं प्रयाति, ज्ञानं तत्रैवोत्पन्नं तत्प्रदेशदर्शनार्थं प्रयाति, निर्वाणभूमिदर्शनार्थं
 प्रयाति । संखडी-प्रकरणं तदर्थं व्रजति, 'विहार'ति विहारार्थं व्रजति, स्थानाजीर्णं ममात्रेति, 'आहार'ति यस्मिन् विषये स्व-
 भावेनैव आहारः शोभनस्त्वत्र प्रयाति । 'उवहि'ति अमुकत्र विषये उपधिः शोभनो लभ्यत इत्यतः प्रयाति 'तह दंसणट्टाए'
 तथा रम्यदेशदर्शनार्थं व्रजति ।

एते अकारणा संजयस्स अस्समत्तदुभयस्स भवे । ते चेव कारणा पुण गीयत्थविहारिणे भणिआ ॥१२१

एतान्यकारणानि संयतस्य, किंविशिष्टस्य ?- 'असमत्तदुभयस्स' असमापत्सूत्रार्थोभयस्य संयतस्य भवन्ति अकारणानीति ।
 'ते चेव'ति तान्येव च धर्मचक्रादीनि भवन्ति कारणानि, कस्य ?- 'गीयत्थविहारिणे' गीतार्थविहारिणः सूत्रार्थोभयनिष्पन्नस्य
 दर्शनादिस्थीकरणार्थं विहरत इति । तथा चाह—

गीयत्थो य विहारो विइओ गीयत्थमीसओ भणिओ । एत्तो तईअ विहारो नाणुत्ताओ जिणवरेहिं ॥१२२

'गीयत्थो' गीतार्थानां 'विहारः' विहरणमुक्तम् । 'वितिओ गीयत्थमीसओ' द्वितीयो विहारः-द्वितीयं विहरणं गीतार्थ-
 मीशं-गीतार्थेन सह, इतस्तृतीयो विहारो 'नाणुत्ताओ' नोक्तो जिनवरैः, किमर्थमित्यत आह—

सजमआयविराहण नाणे तद्द दसणे चरिसे अ । आणाळोवु जिणाण कुव्वद्दीह च ससार ॥१२३॥

संयमविराधना आत्मविराधना तथा ज्ञानदर्शनचारित्र्याणां विराधना आङ्गालोपबन्धनानां कृतो भवति, तथा अगीतार्थ एकाकी हिण्डन् क्तोति दीर्घे च ससारमिति । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयञ्चाह—

सजमत्वो छक्कया आयाकट्टट्टिज्जीरगेळ्ळे । नाणे नाणायार दसणचरगाइदुग्गाहे ॥६७॥ (आ)

‘संभमवो छक्काया’ संयमविराधनासङ्गीकृत्य पदद्वयविराधना संभवति । ‘आय’ति आत्मविराधना संभवति, कथं ? ‘कट्टट्टिज्जीरगेळ्ळ्ये’ कट्टकेभ्यः आस्थिसङ्कलेभ्यः आहारस्याभरणेन तथा ग्लानत्वेन । ‘नाणे’ ज्ञानविराधना कथं भवति ? स हिण्डन् ज्ञानाधारं न करोति, ‘दसणचरगाइदुग्गाहे’ दर्शनविराधना, कथं संभवति ?, स अङ्गीतार्थब्रह्मादिभिर्बुद्ध्याद्यते, एतद्यथापैति दर्शनम्, किं पुनः कारण चारित्र्यं न व्याख्यातम् ?, उच्यते ज्ञानदर्शनाभावे चारित्रस्याप्यभाव एव द्रष्टव्यः । इत्यस्य । एव तावदकः कारणिके ‘निकारणिको य सोवि ऋण्डिओ इतिखंतओ य मणिओ’ इदानीमेनात्तं प्रत्युपेयकान् प्रतिपादयञ्चाह—

णेगावि होति दुविहा कारणनिकारणा बुविह मेओ । ज परय नाणत्त तमह वोळ्ळ समासेण ॥१२४॥

बनेकेऽपि द्विविधा भवन्ति, कथमेन द्वैविध्येन ?, अत्र आह—‘कारणनिकारण’वि कारणसङ्गीकृत्य अकारण चार्त्तिकृत्य द्विधा, ‘दुविह मेओ’चि पुनर्द्विविधो भेदः, ये हे कारणिकस्ये स्वानस्मिन्ना इत्यमानाव, येऽपि ते निष्कारणिकास्तेऽपि

स्थानस्थिता दृष्टमानाश्च । तस्य जे कारणिआ दूतिजंतगा ठाणद्विआ अ ते तहेव असिवादीकारणेहि जहा पुढ्वं एगस्स गमणविहि वक्खणत्तेण मणिअं, जेवि निकारणिआ दृष्टजंतगा ठाणद्विआ य तेऽवि तहच्चेव धूमाईहि, 'जं एत्थं नाणत्तं' यदन्न नानात्वं-यो विशेषस्त्वमहं वक्ष्ये समासतः । इदानीमनन्तरगोथोक्ताः सर्व एव साधवः सामान्येन चतुर्विधा भवन्ति । जयमाणा विहरंता ओहाणाहिडगा चउद्धा उ । जयमाणा तस्य तिहा नाणट्टा दंसणचरित्ते ॥१२५॥

‘यती प्रयत्ने’ ‘यतमानाः’ प्रयत्नपराः ‘विहरंता’ विहरमाणा मासकल्पेन पर्यटन्तः ‘ओहाण’ति अवधावमानाः, प्रव्रज्यातोऽप्यसर्पन्त इत्यर्थः, तथा ‘आहिण्डकाः’ अप्रमणशीलाः, एवमेते चतुर्विधाः । इदानीं ‘यथोद्देशं निर्देशः’ इति न्यायाद्यतमाना उच्यन्ते-‘जयमाणा तस्य तिहा’ यतमानास्त्रिप्रकाराः, कथं ? नाणट्टा दंसणचरित्ते’, तस्य नाणट्टा कदं यतंति(ते) ? जदि आयरिआणं जं सुत्तं अत्थो वा तं गहितं अण्णा य से सत्ती अत्थि धितुं धारेउं वा ताहे विसज्जावेत्ता अत्ताणं अन्नत्थ वच्चंति । एवं चैव दंसणपभावमाणं सत्थाणं अट्टाप य वच्चंति, तत्त्वार्थादीनां । तथा चरिचट्टाप देसंतरे गयाणं केणइ कारणेणं, तस्य जदि पुढविकायादीयं पउरं ततो चरितं न सुद्धइ ताहे ते निग्गच्छन्ति, एसा चरिचर्जेयणा जयमाणा खलु, एवं तिविहाओ समासतो समक्खयाया । दारं । इदानीं विहरमाणका उच्यन्ते, अत आह-‘विहरंतावि अ दुविहा’ विहर-माणका द्विप्रकारकाः, गच्छताता गच्छनिग्गया चैव, एतदेव व्याख्यायनयाह—

पत्तयेबुद्ध जिणकप्पिया य पटिमासु चेव विहरता । आयरिअथेरवसमा भिक्खु खुड्ढाय गच्छमि ॥ १२६ ॥

प्रत्येकद्वया द्विनकस्विकाय प्रतिमाप्रतिपद्यगाथ-‘मासाई सचत्ता’ इत्येषमादि एते गच्छनिर्गता विहरमायकाः । इदानीं गच्छप्रविष्टा उच्यन्ते-‘आयरिअ’ आचार्यः-प्रसिद्धः, स्वधियो-यः सीदन्त ज्ञानादौ स्विरीकरोति, बुधमो-धैर्याङ्गण्यकरण समर्था, मिद्धवः-यथक्कविरिकाः, सुक्ककाः प्रसिद्धाः । आह-‘गच्छगता गच्छनिर्गताथ’ इत्यमुपन्यासः प्राक् कृतः, तत्कस्यात् द्विनकस्विकादयो गच्छनिर्मता आदौ व्याख्याताः । उच्यते, द्विनकस्विकादीनां प्राधान्यस्यापनार्थम् । आह-अयमेष कथमित्य नोपन्यासः कृतः । उच्यते, तेऽपि द्विनकस्विकादयो गच्छमतपूर्वा एवास्वार्थस्य ज्ञापनार्थम्, आह-प्रत्येकद्वया न गच्छनिर्गताः, न, तेषामपि बन्धान्तरे तन्निर्गतत्वसङ्क्रान्तात्, यतस्तेषां न न पूर्वाणि पूर्वाधीतानि विद्यन्ते । शरत् । इदानीमवशातः प्रविषादयथाह-

ओहावता बुधिहा लिंगविहारे य ह्वेति नायथा । लिंगेणज्जारवास नितिया ओहावण विहारे ॥ १२७ ॥

‘अवशातः’ प्रबन्धादेरपसर्पन्तः ‘द्विविधा’ द्विप्रकराः ‘लिंगविहारे प’चि लिङ्गादवशावन्ति-अपसर्पन्ति गृहस्थता प्रतिपद्यन्त इत्यर्थः, ‘विहारे य’चि तद्यतविहारात् वेऽवशावन्ति-अपसर्पन्ति पार्श्वस्थादयो भवन्ति, एवमेते विधेया भवन्त्यवशावमानाः । एतदेव व्याख्यानयथाह-‘लिंगेणज्जारवास’ लिङ्गेनावशावन् गृहवास प्रतिपद्यते, ‘नितिया ओहावणविहारे’

विहारोदवधावचित्यादिषु वासं करोति । दरं । ईदानीमाहिण्डकान् प्रतिपादयन्नाह—

उवएस अणुवएसो दुविहा आहिण्डओ सुणोयवो । उवएसदेसदंसण थूभोई होति णुवएसो ॥ १२८ ॥

तत्र एके उपदेशाहिण्डकाः अपरेऽनुपदेशाहिण्डकाः एवमेते द्विविधा आहिण्डका मुणितन्याः । तत्र 'उवएस'ति द्वार-परामर्शः, 'देसदंसण'ति देशदर्शनार्थं द्वादश वर्षाणि ये पर्यटन्ति सन्नार्थौ गृहीत्वा एते उपदेशाहिण्डकाः । अनुपदेशे त्वमी भवन्ति—'थूभादी होतिऽणुवएसो' स्तूपादिगमनशीला अनुपदेशाहिण्डकाः । उक्ता आहिण्डकाः । द्वारम् । अधुना ये ते गच्छगता विहरमाणकारतेषामेव विधिं प्रतिपादयन्नाह—

णुणंसि मासकरुपे वासावासासु जयणसंकमणो । आसंतणो य भावे सुत्तरथो न हायई जत्थ ॥ १२९ ॥

'मासकरुपे' मासावस्थाने पूर्णे सति तथा 'वासावासासु'ति वर्षायां वासो वर्षावासः तस्मिन् यो वासकल्पस्त्वस्मिन् पूर्णे सति । पुनश्च यतनयो-संक्रामणो क्षेत्रसंक्रान्तिः कर्तव्या । किं कृत्वा ?—'आसंतणो य'ति आमन्त्रणं-आचार्यः शिष्या-नामन्त्रयते-पृच्छति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकप्रमाणकाले, चक्रवर्त्तादागतेशु क्षेत्रप्रत्युपेक्षकेषु क्षेत्रगमने वा, 'भावे'ति आगतेषु क्षेत्र-प्रत्युपेक्षकेषु भावं परीक्षते । कस्य किं क्षेत्रं रोचते ?, तत्र सर्वेषां मतं गृहीत्वा यत्र सन्नार्थहानिर्न भवति तत्र गमनं करिष्यत्या-चार्यः ॥ इदानीमेनामेव गार्थां व्याख्यानयन्नाह-अत्र यदुपन्यस्तं 'जयणसंकमण'ति तद्व्याख्यानयन्नाह—

१ आहिण्डका अपि द्विविधा भवन्ति, उपदेशतोऽनुपदेशतश्च, एतदेव व्याख्यानयन्नाह-पा २ । २ सक्रामणयो आ. क.२ । ३ प्रतीक्षते आ. गु.

अप्यडिलेहिअदोसा वसही भिक्खु च बुद्धह होब्बा । धालाइगिलाणाण व पाउग्ग अहव सज्झामो ॥१३०॥
 अत्रत्यपेक्ष्ये दोषा मरन्ति, ते चामी-‘वसहि’पि कदाचिद्दसतिदुर्लभा भवेत्, तथा मिषा वा दुर्लभा भवेत्, तथा
 बालादिगलानानां प्रायोग्य दुर्लभ भवेत् । अथवा स्वास्यायो दुर्लभः, मासाषाक्षीर्णत्वात्, तस्मात् किम् ?—
 तन्हा पुष पडिलेहिकण पच्छा विहीए सकमण । पेसेइ जइ अणापुच्छित्त गण तत्थिमे दोसा ॥१३१॥

तस्मात् पूर्वमेव ‘प्रत्युपेस्य’ निरूप्य पन्नाइ ‘विचिना’ यत्नया संकमम कर्षव्यम् । इदानीं यदुपपत्त ‘आमतवणा ये’—
 स्येषयं त व्याख्यानयन्नाइ-‘पेसेति इइ अणापुच्छित्त गणं’ प्रेययति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकात् यदि गणमनापृच्छय तत्रेमे ‘दोषाः’
 पश्यमाणलक्षणाः—

अइरेगोवहिपैडिलेहणाए कत्थ व गयत्ति पुंच्छति । खित्त पडिलेहेउ अमुगत्य गयत्ति त बुट्ट ॥१३२॥
 यदा क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः क्षेत्रप्रप्रभिताननापृच्छय गतास्तदा कथं ज्ञायन्ते ? अत आइ-अतिरिक्तोपधिप्रत्युपेक्षणायां सत्यां
 वे पृच्छन्ति-इत्थं गतास्त इत्येष पृच्छन्ति । बाधार्योऽप्याइ-क्षेत्रं प्रत्युपेक्षितममुक्त्वा क्षेत्रे गता इति, तेऽप्याहुः-‘त बुट्टं’ति,
 ‘वत्’ क्षेत्रं न क्षीमन्, यतस्तत्र गच्छतां,—
 तेणा सावय मसगा ओमऽसिबे सेह इत्थिपट्ठिणीए । थडिक्खमगणि उट्टाण एवमाई भवे दोसा ॥१३३॥

१ प्रत्युपेस्ये वा २ एवमेव वा । २ पडिलेहणा व क १ पु । ३ तो पुच्छे वा पा २ । ४ प्रवेणो वा भा ।

स्तेनाः अर्द्धपथे श्वापदानि—व्याघ्रादीनि मशका वाजतिदुष्टाः ओमं—दुर्भिक्षं 'असिवं' देवताकुत उपद्रवो यदिवा 'सैह'चि अभिनवप्रव्रजितस्य स्वजना विद्यन्ते, ते चोत्प्रव्राजयन्ति, 'इत्थि'चि स्त्रियो वा मोहप्रचुराः, 'पडिणीए'चि प्रत्यनीकोपद्रवश्च, 'अडिछ'चि स्थण्डिलानि वा तत्र न विद्यन्ते, 'अगणि'चि अनिनना वा दग्धः स देशः, 'उड्डाण'चि 'उत्थितः' उद्भसितः स देशो वाऽपान्तराले इत्येवमादयो दोषा भवन्ति, तत्रापि प्रात्स्वैते दोषाः—

पञ्चतं तावसीओ सावयदुडिभक्खत्तेणपउराइं । नियगपदुडुडुणा फेडणा हरियपणीयि ॥ १३४ ॥

स हि प्रत्यन्तदेशः म्लेच्छाद्युपद्रवोपेतः 'तापस्यः' तापसप्रव्रजिताः ताश्च प्रचुरमोहाः संयमाद् अंशयन्ति, श्वापदभयं, दुर्भिक्षभयं, स्तेनप्रचुरतराणि वा क्षेत्राणि, 'नियग'चि अभिनवप्रव्रजितस्य निजः—स्वजनादिः स चोत्प्रव्राजयति, 'पदुडु'चि प्रद्विष्टो वा तत्र कश्चित्, 'उड्डाणे'चि उत्थितः—उद्भसितः स कदाचिद्देशो भवेत्, 'फेडण'चि प्राक् तत्र वसतिरासीत् इदानीं तु कदाचिदपनीता भवेत् । 'हरितपणीय'चि हरितं तत्र शाकादि बाहुल्येन भक्ष्यते, तच्च साधूनां न कल्पते दुर्भिक्षप्रायं वा, अथवा 'हरितपणीय'चि तत्र देशे केषुचिद्दृष्टेषु राज्ञो दण्डं दत्त्वा देवतायै बलयथं पुरुषो मार्यते, स च प्रव्रजितादिर्भिक्षार्थं प्रविष्टः सन्, तत्र गृहस्योपरि आर्द्रा वृक्षशाखा चिन्हं क्रियते, तच्च गृहीतसङ्केतो दूरत एव परिहरति, अगृहीतसङ्केतश्च विनश्यति, तस्माद् गणं पृष्ट्वा गन्तव्यमिति । अथवाऽन्यकर्तृकीयं गाथा, ततश्च न पुनरुक्तदोषः । इदानीं स आचार्यः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् प्रेषयन् सर्वं गणमालोचयति । अथ तु विशिष्य कश्चिदेकमालोचयति शिष्यादिकं ततश्चैते दोषा भवन्ति—

सीसे जह आमते पढिच्छगा तेण वाहिर भाव । अह इयरे तो सीसा तेवि समचमि गच्छति ॥ १३५ ॥
 द्विप्यान् विशिष्य रूपान् यथामन्त्रयति ततश्च को दोषः ? , 'पढिच्छग'सि छत्रार्थग्रहणार्थमायावा ये साधवस्ते
 प्रतीच्छन् , 'तेष'सि तेऽनैलोचनेन 'वाहिरं मान'ति बहिर्भाष चिन्तयन्ति, वाद्या वयमत्र । अथेतान्-प्रतीच्छन्न् बालो
 वयति ततः शिष्या बहिर्भाष मन्यन्ते, प्रतीच्छन्नाश्च छत्रार्थग्रहणसमाप्तौ गच्छन्ति, ततश्चाचार्य एकाकी संवायत इत्ययं
 दोषस्तावत् । अथ श्रदान् पृच्छति ततः—

तरुणा वाहिरभाव न य पढिलेहोषधि न किङ्कम्म । मूल्यपत्तसरिसया परिमूया वच्चिमो येरा ॥ १३६ ॥

श्रदानालोषयतस्वरुम्मा बहिर्भाष मन्यन्ते, ततश्च ते तरुणाः किं कुर्वन्त्यत आह—'न य पढिलेहोषधि' तपचेः प्रत्युपेक्षणा
 न कुर्वन्ति, न च कृतिकर्म-पादप्रयातनादि कुर्वन्ति । अथ तरुणानेव पृच्छति ततः को दोषः ? , श्रदा एव चिन्तयन्ति-
 'मूल्यपत्तसरिसया' मौल-आद्य पत्तये निस्सारं परिपक्वप्राय तदुस्या वयमठ एव च परिभूतास्ततश्च प्रवामः-इत्येव
 स्पष्टिराचिन्तयन्ति, यदि वा 'मूल्यपत्तसरिसया' मूलरूपप्रतुत्याः स्मारकप्रप्राया वयम् । अथ मठ स्वधिरा न प्रष्टव्या एव,
 तदु न, यत आह—

बुण्णमपहिं विट्ठण ज जूह होइ सुट्ठुवि महच्छ । त तरुणरहसपोइयमयगुम्मइअ सुहं हत्तु ॥ १३७ ॥

१ आमतेद भा. १ । २ अह इयरे अ. । ३ तेनालोचनेन भा. । ४ अनेवपि तरुण भा. ५ ३ पा. १ ।

जीर्णमृगैर्विहीनं यदूर्ध्वं भवति सुवृत्रपि महत्तदूर्ध्वं तरुणरभसे-राणे पीतितं-निमग्नं मदेन शुल्मयितं-मूढं 'सुखं हंन्तुं' विनाशयितुं-सुखेन तद्भ्यापाद्यते । यस्मादेवं तस्मात्सर्वं एव मिलिताः सन्तः प्रष्टव्याः, कथम् ?

शुद्धमंगलमासंतण नागच्छद्द जो व पुच्छिओ न कहे । तस्सुवरिं ते दोसा तन्हा मिलिएसु पुच्छिजा ॥१३८

स्तुतिमङ्गलं कृत्वा-प्रतिक्रमणस्यान्ते स्तुतित्रयं पठित्वा ततश्चामन्त्रयति, आकारिते च दूरस्थो यदि नागच्छति कश्चिद्यो वा पृष्टः सब कथयति ततस्तस्योपरि ते दोषाः, तस्मान्मिलितेषु प्रच्छनीयमेकत्रीभूतेषु ।

केई भणान्ति पुवं पाडिलेहिए एवमेव गंतवं । तं च न जुज्जइ वसही फेडण आगंतु पाडिणिए ॥ १३९ ॥
 केचनाचार्या एवं भुवते-प्राक् प्रत्युपेक्षिते यस्मिन् क्षेत्रे प्रागपि स्थिता आसन् तस्मिन् पुनरप्रत्युपेक्ष्य गम्यते, तच्च न युज्यते, यस्मात्तत्र कदाचिद् 'वसही फेडण'ति सा प्राक्तनी वसतिरपनीता, आगन्तुको वा प्रत्यनीकः संजातः, अत एव-
 दोषभयात् पूर्वदृष्टाऽपि वसतिः प्रत्युपेक्षणीया । इदं च ते प्रष्टव्याः—

कयरी दिसा पसत्था ? असुई सवेसि अणुमए गमणं । चउदिसि ति दु एगं वा सत्तग पणगं तिग जहणणं ॥
 कतरा दिक् 'प्रशस्ता' शोभना ?, सुक्षेमपथेत्यर्थः, तेऽप्याहुः 'असुई' असुका दिक् सुक्षेमेति । एवं सर्वेषां यदा 'अनु-
 मता' अभिरुचिता भवति, तदा गमनं कर्तव्यम् । तत्र 'चतसृत्रपि दिक्षु' पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरासु प्रत्युपेक्षकाः प्रयान्ति,

१ रोगे आ । २ आकारयति क १ । ३ एव दोषं आ पा २ । ४ पथे (पन्था इ)त्यर्थः, तदा आ ।

अथवा चतसृषा दिक्षासुप्रथादिसम्भवे विसृष्टं यान्ति, तदभावे द्वयोर्दिव्शोर्यान्ति, तदभावेऽप्येकस्यां दिशि । तानु च विद्वुः प्रबन्तः क्रियन्तो ब्रह्मन्त्यत आह—‘सप्तमं पणम विग बहष्णं’ एकैकस्यां दिशि उत्कृष्टतः सप्त सप्त प्रयान्ति, सप्तानामभावे पञ्च पञ्च ब्रह्मन्ति, पञ्चानामभावे चषण्येन प्रपञ्चय प्रयान्तीति । अत्र च ये आभिप्रहिकास्ते प्रहेतव्याः; तेषां स्वभावे— अणभिगगहिष् वावारणा उ तस्य उ इमे न वावारे । बाल बुद्धमगीश्र जोगिं वसह तष्टा स्वमग ॥१४१॥

‘अणभिगगहिष्’ चि यैरभिग्रहो न गृहीतवान् व्यापारेषु—गमनाय चोदयदित्यर्थः । तत्र तु बालं वृद्धं अगीतार्थे योगिन ‘दुपम’ वैयाङ्गुर्यकरं तथा ‘क्षपक’ मासक्षपकादिकम् । एताश्च व्यापारेषु गमनाय । इदानीमेवामेव गायां मास्य कृष्टु व्याख्यानयआह—

हीरेज्ज व सेलेज्ज व कज्जाकज्ज न याणई वालो । सो वाऽणुकपणिज्जो न दिति वा किञ्चि बालस्त ॥६८॥ भा

बाले प्रेष्यभावेऽय दोषो—द्रियते म्लेच्छादिना क्रीडेशा बालस्वभावत्वात् कार्यार्कार्ये च—कर्षण्यार्कष्य वा न जानाति बालः । स च बालः क्षेत्रप्रत्युपेसर्गार्थे प्रदितः सन् अनुकम्पया सर्वं समते, भागत्य वाचार्याय कथयति यदुत तत्र सर्वे उम्भते, गतश्च तत्र गच्छो यावन्न किञ्चिच्छमते, वेच्छकस्यैवानुकम्पया स काम बासीवृ, अथवा न ददाति वा किञ्चिद्बालाय परिमवेनातस्त न व्यापारेषु । वृद्धोऽपि न प्रेषणीयो, यतस्तत्रैते दोषाः—

बुद्धोऽणुकपणिज्जो चिरेण न य मग्गयट्ठिले पेहे । अहवावि बालबुद्धा असमत्था गोयरतिअस्त ॥६९॥ भा

वृद्धोऽनुकम्पनीयस्तत्रश्वासावेव लभते नान्य; तथा 'चिरेण'ति 'चिरेण' प्रभूतेन कालेन गमनं आगमनं च करोति, न च 'मार्ग' पन्थानं प्रत्युपेक्षितुं समर्थः नापि स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्षितुं समर्थः । इदानीं तु द्वयोरपि बालवृद्धयोस्तुल्यदीर्घोद्गा-
 वनार्थमाह-अथवा बाला वृद्धाश्च 'असमर्थाः' अशक्ताः 'गोचरत्रिकस्य' त्रिकालभिधाटनस्येत्यर्थः । द्वारं । अगीतार्थोऽपि
 प्रेष्यमाणे एते दीर्घाः—

पंथं च मासवासं उवस्सयं एच्चिरेण कालेणं । एहामोत्ति न याणइ चउविहमणुण ठाणं च ॥७०॥ (भा०)

'पन्थानं' मार्गं न जानाति परीक्षितुं 'मासं'ति मासकल्पं न जानाति 'वासं'ति वर्षकल्पं न जानाति, तथा 'उपाश्रयं'
 वसति परीक्षितुं न जानाति । तथा शय्यातरेण पृष्टः-कदा आंगमिष्यथ ? , तत्रश्च व्रथीति-'एच्चिरेण कालेणं एहामो'त्ति इयता
 कालेन-अर्द्धमासादिना एष्याम इत्येवं वदतो यो-दीर्घः अविभाषणजनितस्त्वं न जानाति, यतः कदाचिदन्या दिक्
 शोभनतरा शुद्धा भवति तत्र गम्यते, अतो नैवं वक्तव्यम्-एतावता कालेनैष्यामः । तथा 'चउविहमणुण'त्ति तत्रोपाश्रये
 शय्यातरश्चतुर्विधमनुज्ञाप्यते-द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्चेति । तत्र द्रव्यतरवृणढगलादि अनुज्ञाप्यते, क्षेत्रतः पात्र-
 प्रक्षालनभूमिरनुज्ञाप्यते, कालतो दिवा रात्रौ वा निस्सरणमनुज्ञाप्यते, भावतो जलानस्य कदाचिन्न्रावप्रणिधानार्थं कायिका-
 सञ्ज्ञादि निरूप्यते, एतां चतुर्विधामनुज्ञामनुज्ञापयितुं न जानाति । 'ठाणं च'ति वसतिः कीदृशे प्रशस्ते स्थाने भवती-
 त्येतन्न जानाति । द्वारं । योगिनमपि न प्रेषयेत्, कस्मात् ?—

१ नान्य 'चिरेण'ति ल २ नान्यथा 'चिरेण'ति ल. १ । २ वक्ष्यमाणं आ. पु. ३ अविधिभाषणं आ. ल. २ पा. १ २ । ४ कस्यचिन्न्राव'पा. १. २ ।

तूरतो ष ण पेहे पय पाढाट्टिओ न धिर हिंदि । विगइ पढिसेहेइ य तम्हा जोगि न पेसिब्बा ॥ ७१ ॥ (भा०)

स्वरमाषः संज्ञ प्रस्युपेष्टते पन्थान, तथा पाठार्थी सन्न चिरं भिषां हिच्छते, तथा लम्प्यमाना विच्छेदीः-बन्धादिष्वाः
प्रतिपेक्षयति, तस्माद्योगिन न प्रेपयेत् । दारं । इयमोऽपि न प्रेषणीयो यत् एते दोषा भवन्ति—

ठवणकुळानि न साहे सिट्टावि न दिंति जा विराहणयापरितावण अणुकपण तिणहुऽसमस्यो भवे स्वमगो ॥

इयमो हि प्रेषमाणः कदाचिद्व्या स्वापनाकुळानि 'न साहि'सि न कययति, अथवा 'सिट्टावि न दिंति'सि कश्चित्तान्यपि
तानि स्थापनाकुळानि न ददति बन्धस्य, तस्यैव तानि परिषितानि, 'सा विराहणय'सि ततश्च स्थापनाकुळेपु अलम्प्यमानेपु
या विराचता गठानादीनां सा सर्वा आचार्यस्य दोषेण कृता भवति । दारं । अथ अयमोऽपि न प्रेष्यते, यतः परितापना-दुःखा
सिद्धा आठपादिना भवति अणुकस्य, 'अणुकम्पण'सि अनुकम्पया वा लोका अणुकस्यैव ददाति नान्यस्य, तथा 'विच्छेदसमस्यो
भवे स्वमगो' त्रयो वारा यन्निघाटन तस्य-वारत्रयाटनस्यासमर्थः अणुकः । इतरम् । यदा तु पुनः प्रेषणार्हां न भवन्ति—
एव चेव हविष्वा पढिलोमेण तु पेसए विहिणा । अविही पेसिज्जते ते चेव तहिं तु पढिलोम ॥ १४२ ॥

एव एव वातादयो मयेयुस्तदा हि कर्षक्यमित्याह—'पढिलोमेण तु पेसए विहिणा' अनुलोमः-उत्सुर्मस्तद्विपरीतः
प्रतिलोमः-अपवादस्त प्रतिलोम-अपवादमङ्गीकृत्य एतानेव वातादीन् प्रेपयेत्, कस्यम् ?-'विचिना' पतनया-बन्धमाश्रया ।
यदा पुनस्त एव वातादयोऽविचिना प्रेष्यन्ते तदाऽविचिना प्रेष्यमाणेषु त एव दोषाः, क !, 'तहिं ह' 'तस्मिन् क्षेत्रे

प्रेष्यमाणानां, कथम् ?—‘पडिलोमं’ति प्रतिलोमं अपवादमङ्गीकृत्य । अथवाऽविधिना प्रेष्यमाणेषु त एव दीपाः, तत्र ‘पडिलोमं’ति अविधिप्रतिलोमो विधिरस्तेन-प्रतिलोमविधिना प्रेषयेत् । इदानीं बालादीनां प्रेषणार्हत्वे प्राप्ते यतना प्रतिपाद्यते-तत्र च गणवच्छेदकः प्रेष्यते तदभावेऽन्यो गीतार्थः, तदभावेऽगीतार्थोऽपि प्रेष्यते, तस्य को विधिः ?—

सामायारिमगीष्ट् जोगिमणगाढ खवग पारावे । वेयावच्चे दायणजुयलसमर्थं व सहिअं वा ॥ १४३ ॥

अगीतार्थस्य सामाचारी कथ्यते, ततः प्रेष्यते, तदभावे योगी प्रेष्यते किं विशिष्टः ?—‘अणागाढे’ति अनागाढयोगी-बाह्ययोगी योगं निक्षिप्य ‘पारापणित्वा’ भोजयित्वा प्रेष्यते, तत्स्वतदभावे क्षपकः प्रेष्यते, कथं ?—‘पारावे’ति भोजयित्वा, तदभावे वेयावृत्त्यकरः, एतदेवाह-‘वेयावच्चे’ति वेयावृत्त्यकरः प्रेष्यते, ‘दायण’ति स च वेयावृत्त्यकरः कुलानि दर्शयति, तदभावे ‘जुअल’ति शुभलं प्रेष्यते-इदस्तरुणसहितः बालस्तरुणसहितो वा, ‘समर्थं व सहिअं व’ति समर्थी वृषभः प्रेष्यते तस्मिन् सह वृद्धेन वा सह, द्वितीयो वकारः पादपूरणः । आह-प्रथमं बालादय उपन्यस्ताः, तत्कस्मात्तेषामेव प्रथमं प्रेषण-विधिर्न प्रतिपादितः ?, उच्यते, अयमेव प्रेषणक्रमः, यदुत प्रथममगीतार्थः प्रेष्यते पश्चाद्योगिप्रभृतय इति । आह-इत्थमेवोपन्यासः कस्मान्न कृतः ?, उच्यते, अप्रेषणार्हत्वं सर्वेषां तुल्यं वर्त्तते तत्रश्च योऽस्तु सोऽस्तु प्रथममिति न कश्चिद्दीपः । इदानीं तेषां गमनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

१ जोगिमणगाढ आ. पा. १. २. ल. १. ३ । २ पारयित्वा आ. पा. १. २. पु. १ । ३ समर्थे वृषभे प्रेष्यमाणे तरुणेन आ. । १३

पशुघारे उदप ठाणे भिक्खतरा य वसहीओ । तेणा सावयवाला पच्चावाया य जाणविही ॥ १४४ ॥

‘पय’चि पन्यान-मार्गे षट्ठविषया प्रत्युपेक्षण्या निरूपयन्तो गच्छन्ति । ‘उदप’चि पानकरुचानानि निरूपयन्ति, येन बालवृद्धादीनां पानीयमानीय दीयते, ‘ठाणे’चि विभामस्वान गच्छस्य निरूपयन्तो व्रमन्ति । ‘भिक्ख’चि भिक्षां निरूपयन्ति, येषु प्रदेशेषु लभ्यते तेषु वा न लभ्यते इति । ‘अंतरा प वसहीठ’चि अन्तराले वसतीस्य निरूपयन्तो गच्छन्ति यत्र गच्छः सुखेन वदन् याति । स्तोत्राय यत्र न सन्ति । यत्र व्यालाः तथा आपदा न सन्ति-आपदसुवगादयो न सन्ति । ‘पच्चावाय’चि एकस्मिन् पयि गच्छतां विवा प्रत्यपायः, अन्यत्र रात्रौ प्रत्यपायः, तत्र निरूप्य गन्तव्यम् । ‘जाणविहि’चि अयं ममनविधिः । इदानीं माष्यकारः एतामेष निर्युक्तिगायां प्रति पद व्याख्यानयमाह—

सो चेष उ निगमणे विही ठ जो वन्निओ उ एगस्स । बधे खित्ते काले मावे पय तु पढिळेहे ॥७३॥भा ॥

स एव विधिर्य एकस्य निर्गमने उक्तः ‘विसखया पयोसे’ इत्येषमादिको विधिरुक्ता, इदानीं पयि व्रजतो विधि मवावेव द्रव्यादीन् व्याख्यानयमाह—

कंटगतेणा बाला पडिणिया सावया य द्वांसि । समविसमउदयथंडिल भिक्खायरि अंतरा खित्ते ॥७४भा.
 तत्र कण्टकाः स्तेना न्यालाः प्रत्यनीकाः क्षापदाः एतेषां पथि यत्प्रत्युपेक्षणं सा द्रव्यविषया प्रत्युपेक्षणा भवतीति ।
 द्वारं । तथा समविषमउदकस्थण्डिलमिक्षाचर्यादीनां या 'अन्तरे' पथि प्रत्युपेक्षणा सा क्षेत्रतः प्रत्युपेक्षणा । द्वारम् । इदानीं
 कालप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

दियराओ पच्चवाए य जाणई सुगमदुग्गमे काले । भावे सपक्खपरपक्खपेह्णणा निण्हगार्हिया ॥७५॥ भा.

दिवा प्रत्यपायो रात्रौ वा प्रत्यपायो न वा प्रत्यपाय इत्येतज्जानाति, तथा दिवाऽयं पन्थाः सुगमो दुर्गमो वा रात्रौ
 वा सुगमो दुर्गमो वा एवं यत्परिक्षानं सा कालतः प्रत्युपेक्षणा । द्वारम् । भावतः प्रत्युपेक्षणा इयं, षडुत्त स विषयः
 स्वपक्षेण परपक्षेण वाऽऽक्रान्तौ—न्याप्तः । कश्चासौ स्वपक्षः परपक्षश्चात आह—'निण्हगार्हिया' निह्वक्कादिः स्वपक्षः, आदि-
 ग्रहणाच्चरकपरिव्राजकादिः परपक्षः, एमिरनवरतं प्रार्थ्यमानो लोको न किञ्चित् दातुमिच्छति इत्येवं वा निरूपणा सा
 भावप्रत्युपेक्षणा । द्वारं । कथं पुनस्त्वे ब्रजन्तीत्यत आह—

सुत्तरथं अकरिंता भिक्खवं काउं अइंति अवरणहे । विइयदिणे सज्झाओ पोरिसिअक्खाए संघाओ ॥१४५॥

सत्रपौरुषी अर्थपौरुषी चाकुर्वन्तो ब्रजन्ति तावद्यावदभिमतं क्षेत्रं प्राप्ता भवन्ति, पुनश्च ते किं कुर्वन्तीत्यत आह—'भिक्खवं

काठ महति अवरण्टे' विद्यां कृत्वा-सदासभग्रामे समद्विर्भा मक्षयित्वा पुनथापराहे प्रविशन्ति, ततो वसतिभन्वेपयन्ति, लन्घायां च वसतौ काठ शुहीत्या द्वितीयविभसे किञ्चिद्भ्यूनपौखीमात्र काठ स्वास्पायं कुर्वन्ति । पुनश्च 'पौरिसिबदाए संवाहो' 'पौरिसिबदाए' पौखीकाले सहाटकं कृत्वा मिथार्थं प्रविशन्ति, अथवा स्वास्पाय कियन्तमपि कालं कृत्वा 'पौखसिबदाए' अदपौरुप्यामित्स्पर्धे, सहाटकं कृत्वा प्रविशन्तीति । इदानीं ते सहाटकेन प्रविष्टास्वत्येत्रं त्रिधा विभजन्ति, एतदेवाह—

खिच तिहा करेत्ता दोसीणे नीणिअमिउ वयति । अण्णो लद्धो वहुओ योव दे मा य रूसिज्जा ॥ १४६ ॥

धेत्रं त्रिधा कृत्वा-त्रियिधिभागैर्विभज्य एको विभागः प्रस्तुपस्वेव हिष्क्यते, अपरो मज्याहे हिष्क्यते, अपरोऽपराहे, एव ते मिथामटन्ति । 'दोसीणे नीणिअमि उ वयति' 'दोसीणे' पर्युपिताहारे निस्सारिते सति वदन्ति—'अण्णो लद्धो वहुओ' अन्य आहारो लब्धः प्रचुरः, तत्रच 'योव दे'पि 'स्वोक वदस्व' स्वल्प प्रयच्छ, 'मा य रूसिज्ज'पि मा रोप प्रहीप्य स्थनादरत्निसम् । एतथासौ परीषार्थं करोति, किमय लोको वानशीलो ? न वेति ।

अहव न दोसीण चिय जायामो देहि दहि घय खीर । खीरे गुलघययेज्जा थोव योव च सबत्य ॥१४७॥

अथवा एवदसौ साधुर्व्रणीति-न वय दोसीण चिच याचयामः, किन्तु 'देहि दहि' दधि याचयामः, तथा खीरं याचयामः, तथा धीरे लब्धे सति गुठ घृत पर्यां ददस्व । 'सर्वत्र' सर्वेषु कुलेषु स्वोक स्वोक गृहन्ति ते साधवः, एव

तावत्प्रत्युषसि भिक्षाटनं कुर्वन्ति । अधुना मध्याह्नाटनविधिरुच्यते—

मज्झाणिह पउरभिक्खवं परिताविअपिजजूसपयकदिअं । ओहट्टमणोभट्टं लब्भइ जं जत्थ पाउगं ॥१४८॥

मध्याह्ने प्रचुरा भिक्षा लभ्यते 'परिताविअ'ति परितलितं सुकुमारिकादि, तथा पेया लभ्यते, जूषः पटोलादेः तथा पयः—कथितं 'ओहट्टमणोभट्टं लब्भति' प्रार्थितमप्रार्थितं वा लभ्यते 'जं जत्थ' 'यइ' यद्वस्तु 'यन्न' क्षेत्रे 'प्रायोग्यं' इदं तदित्यभूतं क्षेत्रं प्रधानमिति । इदानीमपराह्णे भिक्षावेलां प्रतिपादयन्नाह—

चरिमे परितावियपेज्जजूस आएस अतरणट्टाए । एक्केकगसंजुत्तं भत्तट्टं एक्कमेक्कस्स ॥ १४९ ॥

'चरिमे' चरमपौरुष्यामटन्ति, तत्र च परितलितानि पेया जूषश्च यदि लभ्यते ततः 'आएस'ति प्राधूर्णकः 'अतरण'ति ग्लानस्तदेषामर्थाय भ्रमति, ततश्च तत्प्रधानम् । एवं तेऽटित्वा 'भत्तट्टं'ति उदरपूरणमेकस्याऽऽनयन्ति, कथम् ?—'एक्केकगसंजुत्तं' एकः साधुरेकेन संयुक्तो यस्मिन्नानयने तदेकैकसंयुक्तमावयन्ति, 'एकमेकस्स'ति परस्परस्य आनयन्ति, एतदुक्तं भवति—द्वौ साधू अटतः एक आस्ते प्रत्युषसि, पुनर्द्वितीयवेलायां तयोर्द्वयोर्मध्यादेक आस्ते अपरः प्रयाति प्रथमव्यवस्थितं गृहीत्वा, तृतीयवेलायां च यो द्वितीयवेलायां रक्षपालः स्थितः स प्रथमस्थितरक्षपालेन सह व्रजति, इतरस्तु येन चारइयमटितं स तिष्ठति । एवमेषां त्रयाणामेकैकस्य सङ्घाटककल्पनया चारइयं पर्यटनं योजनीयम् । एवम्—

ओसह भेसञ्जाणि अ काल च कुले य दाणमार्इणि । सगामे पेहिंत्ता पेहति ततो परगामे ॥१५०॥
 एवं औपश-हरितकपादि, मेपब-पेयादि, एतच्च प्रार्यनाद्वारेण प्रत्युपेक्षन्ते । 'कालं च'चि काल प्रत्युपेक्षन्ते । 'कुले य
 दाणमार्इणि' कुलानि च दानशास्त्रादीनि, 'दाणे अरिगमसङ्गे' एवमादि, एतानि कुलानि प्रत्युपेक्षन्ते । एतानि च स्वप्राप्ते
 'पेहिंत्ता' प्रत्युपेक्ष्य यतः परप्राप्ते प्रत्युपेक्षन्ते ।

चोयगवयण दीह पणीयगहणे य नणु सवे दोसा । जुब्बइ त गुरुपाहुणगिळाणगट्टा न दप्पट्टा ॥१५१॥
 चोदकवचन, किमिस्सठ आह-'दीह' दीर्घं शिखाटनं कुर्वन्ति हे 'पणीयगहणे य'चि स्नेहवद्रूप्यप्रहणे च ननु भवन्ति
 दोषाः । आचार्यस्साह-'सुअति ठ' सुन्यते तत्सर्वं दीर्घं शिखाटनं प्रणीतप्रहणं च यतः 'गुरुपाहुणगिळाणगट्टा' गुरुप्राधूर्ण्यक
 गठनार्थमसौ प्रत्युपेक्षत 'न दप्पट्टा' न दर्पोर्धे, नात्मार्ये प्रणीतार्थे प्रहणमिति ।

जइ पुण स्वद्धपणीए अकारणे एकसिंघि गिण्हिज्जा । तहिअ दोसा तेण ठ अकारणे स्वद्धनिद्धाइ ॥१५२॥
 यदि पुनः स्वद्ध-प्रचुरं प्रणीत-स्निग्ध-एतानि अकारणे सकृदपि गृहीयात् 'गहियं दोसा' एतस्त्वस्मिन् प्रहणे दोषा
 भवेयुः । किं कारणम् ?-यतः 'तेष ठ' 'तेन' साधुना 'अकारणे स्वद्धनिद्धाइ' 'अकारणे' कारणमन्तरेणैव स्वदाह-मद्विगतानि
 स्निग्धानि-स्नेहवन्ति द्रव्याणि, अपया अकारणे 'स्वद्धनिद्धाइ' प्रचुरस्निग्धानि तेनासेषितानीति ।

एवं-रुइए थंडिल वसही देउलिअसुणगेहमाईणि । पाउगअणुणवणा वियालणे तस्स परिकहणा ॥१५३
 'एवं' उक्तेन प्रकारेण 'रुइए' चि 'रुचिते' अमीहे क्षेत्रे सति 'थंडिल' चि ततः स्थण्डलानि प्रत्युपेक्षन्ते, येषु सतः
 परिष्ठाप्यते महास्थण्डिलं 'वसहि' चि वसति निरूपयन्ति, किं प्रशस्ते प्रदेशे आहोस्विदप्रशस्ते-सिगक्खोडादिशुक्ते इति,
 पत्तनमध्ये शालादि, तद्भावे 'देउलिआ' देवकुलं शून्यं प्रत्युपेक्ष्यते, 'सुज्जेहमादीणि' शून्यशुहादीनि आदिशब्देन सभा
 गृह्यते, तां च वसति लब्ध्वा किं कर्तव्यं ?- 'पाउगअणुणवणा' प्रायोग्यानां-तृणडगलकादीनां शय्यातरोऽनुज्ञापनां
 कार्यते-यथा उत्संकलय एतानि वस्तूनि । अथासौ प्रायोग्यानि न जानाति 'वियालणे' चि विचारयति, प्रायोग्यं किमभि-
 धीयते ? इति, एवंविधे विचारे तस्य शय्यातस्य कथ्यते 'परिकहणा' यथाऽस्माकं तृणक्षारडगलादि उत्संकलयेति । एतां
 निर्युक्तिगाथां भाष्यकारी व्याख्यानयति, तत्र रुचिते क्षेत्रे स्थण्डिलं परीक्ष्यते, तच्च बहुवक्तव्यादुपरिष्ठादक्षयति । वसतिरुतु
 कीदृशे स्थाने कर्तव्या कीदृशे च न कर्तव्येति व्याख्यानयन्नाह—

सिगक्खोडे कलहो ठाणं पुण नत्थि होइ चलणेसुं । अहिट्टाणि पोद्दरोगो पुच्छंमि अ फेडणं जाण ॥७६ भा.
 सुहसूलंमि अ चारी सिरे य कउहे य पूयसक्कारो । खंधे पिट्टीए भरो पोहंमि य थायओ वसहो ॥७७॥ भा.
 तत्र वामपार्श्वोपविष्टपूर्वामिमुखवृषमरूपं क्षेत्रं बुद्ध्या कल्पयित्वा तत्र इदमुच्यते- 'सुहसूलोडे' सुहप्रदेशे यदि वसति

करोति ततः कलहो भवतीति क्रिया वस्यति । 'स्थान' अपस्थितिर्नास्ति, कः ? 'वरणेपु' पादप्रवेशेषु, 'अधिष्ठाने' अपानप्रवेशे वसतो क्रियमाणायाद्यदरोगो भवतीति क्रिया सर्वत्र योजनीया । 'पुच्छे' पुच्छप्रवेशे 'फेडनं' अपनयन भवति वसत्याः ॥ सुखमूले धारी भवति । शिरसि-मृद्गयोर्मध्ये कङ्कवे च पूवासत्कारो भवति । स्कन्धे पुष्टे च मारो भवति, साधुभिरागच्छ क्रिराङ्गला भवति । उदरप्रवेशे तु नित्यं दृष्ट एव भवति क्षेत्ररूपम् । वसतिभ्यर्थास्पाद्या, तद्व्यालानाञ्च वेपथुलक्ष्ण्यशृङ्गाराद्यपि व्याख्यातमत्र द्रव्यम् । इय च द्रुपमपरिकल्पना यावन्मात्रं वसतिनाऽऽकान्तं तस्मिन्नोपरिष्टात्, उपरिष्टात् तदनुसारेण कर्षभ्या वसतिः । अधुना 'पादगमपुष्पवच' त्वष्टुमवयव व्याख्यानपञ्चाह, तत्र प्रायोग्यानामनुष्ठा-अनुष्ठापना कर्षभ्या-द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो मावतव, तत्र द्रव्यत -

दन्त्रे तण्डगलाई अच्छणसाणाद्दोधवणा खित्ते । काले उच्छाराई मावे गिलाणाद् कूठवमा ॥ ७८ ॥ भा०

'द्रव्यतः' द्रव्यमङ्गीकृत्य दृषानो संस्वारकार्ये ङगलानो च अधिष्ठानप्रोच्छनार्थं छेदनामनुष्ठापना क्रियते । 'क्षेत्रे' धत्रनिपयाऽनुष्ठापना 'अच्छण'ति व्यास्या यथास्यते यथासुखेन स्वाध्यायपूर्वक, 'माषादिदोषणा' माषनादिभाषन-शालन पात्रकार्यत्र क्रियते सा क्षेत्रानुष्ठा । कालनिपयाऽनुष्ठा दिवा रात्रौ वा तद्वारप्रभव्यादिभ्यस्तुसर्बनस् । मावविपयाऽनुष्ठापना गतानादेः साम्यहरणार्थं निवातप्रवेद्याद्यनुष्ठापना क्रियते । इदानीं 'विपारुणे तस्स परिकल्प'पि अष्टमवयव व्याख्यान पञ्चाह-'कूठवमा' यदा दृश्यातर एव धूते-इत्यति प्रवेशे मयाऽवस्थानमनुष्ठापं भवतां नोपरिष्टात्, तदा तस्य परिकल्पना

क्रियते क्रूरदृष्टान्तेन, यो हि भोजनं कस्यचिद्ददाति स नियमेनैव भोजनोदकासनाद्यपि ददात्यनुवतमपि सामर्थ्याक्षिप्तम्, एवं वसति प्रयच्छता उच्चारप्रश्रवणभूम्यादि सामर्थ्याक्षिप्तं सर्वमेव दत्तं भवति । अथवा इदमसौ शययातरो विचारयति- कियन्तं कालमत्र स्थारयन्ति भवन्तः ? अस्मिन् विचारे तस्म परिक्हणा—

जाव गुरुण य तुज्झ य केवइया तत्थ सागरेणुवमा । केवइकालेणेहिह ? सागार ठविति अपणेवि ॥१५४॥

यावद् गुरुणां तव च प्रतिभाति तावदवस्थानं करिष्यामः । अर्थैवमसौ विचारयति-वियालणा, यदुत 'केवइआ' कियन्त इहावस्थास्यन्ते ? तस्म परिक्हणा क्रियते, सागरेणोपमा, यथा हि सागरः क्वचित्काले प्रचुरसलिलो भवति क्वचित्पुनर्मर्यादावस्थ एव भवति, एवं गच्छोऽपि कदाचिद्बहुप्रव्रजितो भवति कदाचित्स्वल्पप्रव्रजित इति । अथासौ पुनरपि 'वियालणे'चि विचारयति-यथा 'केवइकालेणेहिह'चि कियता कालेनागमिष्यथ ?, एवमुक्ताः सन्तः साधवः तत्र 'सागार ठविति'चि सविकल्पं कुर्वन्तीत्यर्थः, कथं कुर्वन्ति ?—'अनेवि' अन्येऽपि साधवः क्षेत्रप्रत्युपेक्षणार्थं गता एव, ततश्च तदालोचने-नागमिष्याम इति ॥

पुव्वदिट्ठे विच्छइ अहव भणिजा हवंतु एवइआ । तत्थ न कण्णइ वासो असई खेत्ताणऽणुत्ताओ ॥१५५॥

यदि त्वसौ पूर्वदृष्टानेवेच्छति यैः प्राग् मासकल्पः कृत आसीत्, स्वभावेनेष्यलिः स दृष्टप्रत्ययानिच्छति, नान्यान् तत्र

यदि ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षकात्रय एव तत सर्व एव गमनं कुर्वन्ति, अथ सत्त पञ्च वा ततः सद्ग्याटकमेकं मुक्त्वा व्रजन्ति ।
 'एसु न एसु चि' श्रय्यातरेण प्रष्टाः सन्तस्ते नैवं वदन्ति—एष्यामो न वा एष्याम इति, यत एवं भणने दोषः, किं कारणं ?
 यथैवं भणन्ति यद्दुत आगमिष्यामः, ततश्च शोभनतरे क्षेत्रे लब्धे सति नागच्छन्ति ततश्चानुतदोषः । अथ भणन्ति—नागमिष्यामः,
 ततश्च कदाचिदन्यत्क्षेत्रं न परिशुष्यति ततश्च पुनस्तत्रागच्छतां दीपोऽनुतजनितः । 'अणुपहेणं'ति ते हि क्षेत्रप्रत्युपेक्षका गुरु-
 समीपमागच्छन्तोऽन्येन मार्गेणागच्छन्ति, कदाचित् स शोभनतरो भवेत्, 'अणुणंत'चि ते हि स्रत्रपौरुपीमकुर्वन्तः प्रयान्ति,
 मा भून्नित्यवासो गुरोरिति, किं कारणं ?, यतस्तेषां विश्वधमागच्छतां मासकल्पोऽधिको भवति, ततश्च नित्यवासो गुरोरिति ॥
 गंतूण गुरुसमीवं आलोडत्ता कहैति खितगुणा । न य सैसकहण मा होजि संखडं रत्ति साहंति ॥ १५८ ॥
 गत्वा गुरुसमीपं आलोचयित्वा ईर्यापथिकातिचारं कथयन्त्याचार्याय क्षेत्रगुणान् । 'न य सैसकहणं'ति न च शेषसा-
 धुभ्यः क्षेत्रगुणान् कथयन्ति । किं कारणम् ?—'मा होजि संखडं' मा भवेत् स्वक्षेत्रपक्षपातजनितः । रादिरिति, तस्मात् 'रत्ति
 साहंति'चि रात्रौ मिलितानां सर्वेषां साधूनां क्षेत्रगुणान् कथयन्ति । ते च गत्वा एतत्कथयन्ति—
 पढमाए नत्थि पढमा तत्थ उ वयखीरकूरदहिलंभो । विइयाए विइअ तइआए दोवि तेसिं च धुवलंभो ॥
 ओहासिअधुवलंभो पाउग्गाणं चउत्थिए नियमा । इहरावि जहिच्छाए तिकालजोगं च सवेसिं ॥ १६० ॥

अथ तस्मिन् गच्छे पञ्चपञ्चाशद्वर्षेद्वीयाः त्रिषष्ट्यर्षाः चत्वारिंशद्वर्षा वा भवन्ति, ततो गम्पते चतुर्थे क्षेत्रे, यतस्ते
 येन केनचिद् धियन्ते-यापयन्ति । तथा यदि च तस्मा 'नीरोगाः' स्रक्ता भवन्ति ततश्चतुर्थेमेव क्षेत्रे प्रव्रजन्ति ।
 मह पुण जुषणा घेरा रोगविमुक्ता य असद्गुणो तरुणा । ते अणुकूल खित्त पेसति न यावि स्वग्गूढे ॥१६५॥

अथ पुनर्दूर्वा स्पष्टिरा भवन्ति रोगेष च-न्वरादिना मुक्तमात्रास्तस्माः, नाद्यापि येषां साम्य भवति घरीरस्य, ततस्ता
 ननुकूल क्षेत्र प्रेषयन्त्याधार्याः । ' न पापि सम्गूढे'पि 'स्वग्गूढा' अलसा निर्दमप्रायास्ताम प्रेषयन्ति । कियता पुनः कालेन
 इदादय बाप्पार्यन्ते !, तज्यते, पञ्चमाश्रेदिवसे, यत हस्त वेपके—

एगपणअद्धमास सट्ठी सुणमणुयगोणहत्थीण । राइदियहि उ बल पणग तो एक दो तिस्सि ॥ १६६ ॥

एकेन रात्रिन्त्वेन शुनो बल भवति, पञ्चभिर्दिनेर्मनुबस्य बल भवति, अर्द्धमासेन षष्ठीवर्षस्य, षष्टिभिर्विषसैर्हस्तिनो
 बल भवति, एषमेतदपयासङ्घप योजनीयम् । 'पणग तो एक दो तिस्सि' एवमसौ हस्तिमन् क्षेत्रे पञ्चकमेक वार्यते । अथ
 तथाऽपि बल न गृह्णाति दो पञ्चको वार्यते, त्रीन् वा पञ्चकान् वार्यते, पुनरानीयत इति । एष ते भालोचितश्चिष्यगणा
 आधार्याः सव्यावरमापृच्छप घेयान्तरं संक्रामन्ति । अथ न पृच्छन्ति ततो दोष ह्यप्राणते । एतदेवाह—

सागारिमपुच्छगमण घाहिरा मिच्छ छेय कयनासा । गिहि साहू अभिभारण तेणगसकाइ ज चऽणण ॥

‘सागारिकं’ शय्यातरमनापुच्छथ यदि गमनं क्रियते ततो ‘बाहिर’चि बाह्या लोकधर्मस्यैते भिक्षव इत्येवं वक्ति शय्यातरः । ये च धर्म-लोकधर्मं न जानन्ति दृष्टं तै कथमदृष्टं जानन्ति ?, इत्यतः ‘मिच्छ’चि मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते । ‘छेद्’चि अपच्छेदो वसतिदानस्य, पुनस्तेऽन्ये वा वसतिं न लभन्ते । ‘कतणास’चि कृतवना हेतुं प्रव्रजिता इत्येवं मन्यते । ‘गिहि साहू अभिधारण’चि गृही कश्चिच्छ्रावकस्वमाचार्यमभिधार्य-संचिन्त्यायातः प्रव्रज्यार्थं, तेनाप्यागत्य शय्यातरः पृष्टः- क्वाचार्यः ?, सोऽपि स्रष्टः सजाह-यः कथयित्वा व्रजति स ज्ञायते, तं तु को जानाति ?, तस्माकर्ण्य स श्रावकः कदाचिदर्शनमप्युज्झति, लोकज्ञानमप्येषां नास्ति कुतः परलोकज्ञानमिति ?, कदाचित्साधुः कश्चित्साचार्यमभिधार्य-मनसि कृत्वा उपसम्पदादानार्थमायाति, सोऽपि शय्यातरं पृच्छति, शय्यातरोऽप्याह-न जाने क्व गत इति, ततः स साधुर- नाचारवानाचार्य इति विचिन्त्यान्यत्र गतः, सोऽपि निर्जराया आचार्योऽनाभागी जात इति । ‘तेणग’चि कदाचित्तद्गृहं केनचित्स्मिन्नेव दिवसे भ्रष्टं भवेत्तत्र एवंविधा बुद्धिर्भवेत्-यदुत ते स्तेना इत्येवं शङ्कां करोति, आदिशब्दाद्योषित् ‘केन-चित्सह गता ततो गृहात् तैऽप्यनाख्याय गताः, ततश्च शङ्कोपजायते, ‘जं वऽण्णंति’ति यच्चान्यत् शङ्कादि जातं पत्तनगतं तत्सर्वमुपजायते इति गच्छद्भिश्च शय्यातर आपृच्छनीयः ॥ स च विधिना नाऽविधिना, यतोऽविधिना भ्रूच्छने एते दोषाः— अविहीपुच्छा उग्गाहितेण सेजातरीड रोएज्जा । सागारियस्स संका कलहे य सँएड्झिआ खिंसे ॥१६८॥ अविधिपुच्छा इयं वर्तते, यदुत-‘उग्गाहितेन’ उद्विष्यतेन उपकरणेन पृच्छति, तत्र ‘सेजातरीड रोएज्जा’ तेनाकरिस्सकेन

‘प्रथमायां’ पूनस्यां दिशि नास्ति प्रथमा-नास्ति सत्रपौरुषीत्यर्थः, किन्तु तत्र घृताधीरहरवचिखामोऽस्ति, अन्ते त्वन्यस्यां दिशि कस्यपन्ति, द्वितीयायां दिशि नास्ति द्वितीया-नास्त्यर्थपौरुषी, यतस्तत्र द्वितीयायां पौरुष्यामेव मोक्षनं, घृतादिवस्तु तस्यैव एव, ‘वतित्राए दोवि’षि तृतीयायां दिशि द्वे अपि सत्रार्थपौरुष्यौ विद्येते त्वेति च घृवल्लभो’षि तेषां घृतादीनां निश्चित लाभः ॥ ‘मोमासिपुबल्लभो’षि प्रार्थितस्य द्रुवो लाभः, केसां ? प्रायोग्यानां घृतादीनां ‘वतस्वीए’ षतुष्यां दिशि ‘नियमात्’ बबक्य ‘इहावि’षि अप्राचितेऽपि यदृच्छया त्रिकालयोग्य प्रोतर्भ्याद्वापराक्षेपु त्रिकालमपि ‘सोसि’षि ‘सर्वेषां’ बालादीनां योग्य प्राप्यत इति । एव तैः सर्वैः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकैराक्याते सत्याचार्यः किं करोतीत्यत आह—

‘मत्प्रहण’ आयरिओ कत्य वयामो चि तस्य ओयरिआ । खुहिआ मणति पढम त चिअ अणुओगतचिच्छा ॥

‘मत्प्रहण’ अग्निप्राप्यप्रहण आचार्यः शिष्याणां करोति, यदुत मो आयुष्मन्तः ! के प्रथमः !—कया विद्या गच्छामः ? तत्रैवमामन्त्रिते शिष्यगणे आचार्येण ‘तत्र औदरिका’ तदरमर्यैकचिषाः ‘सुमिताः’ आकृता मणन्ति-यदुत ‘पढम’षि प्रथमां दिश प्रथमः, यत्र प्रथमपौरुष्यां सुत्पते, ‘त चिय’षि तामेव दिश ‘अणुओगतचिच्छा’ व्याख्यानार्थिन इच्छन्ति, पठस्ते सत्रप्रहणनिरपेक्षाः केवलमर्थप्रहणार्थिनः एव, स चार्थप्रहणप्रपञ्चो द्वितीयायां पौरुष्यां मध्वीत्यतस्तामेवेच्छन्तीति ॥ विद्वय च सुत्तगाही उभयगाही अ तद्द्वय खित्त । आयरिओ उ चउरथ सो उ पमाण हवइ तस्य ॥ १६२ ॥

द्वितीयां च दिशं सूत्रग्राहिण इच्छन्ति, यतः प्रथमपौरुष्यामेव स्वाध्यायो भवति, स च तेषामस्ति, 'उभयग्राहिणश्च' सूत्रार्थग्राहिणस्तृतीयं क्षेत्रमिच्छन्ति, आचार्यस्तु चतुर्थं क्षेत्रमिच्छति, यतस्तत्र चतुर्थमपि पौरुष्यां प्राधूर्णिकादेः प्रायोग्यं लभ्यत इति, 'स एव प्रमाणं' आचार्य एव च सर्वेषां प्रमाणं भवति 'तत्थ'ति तत्रेति शिष्यगणमध्ये, किं पुनः कारणं आचार्यश्चतुर्थमेव क्षेत्रमिच्छति ?, अत आह—

मोहोभवो उ बलिष्णुदुब्बलदेहो न साह्य जीष्ण । तो मज्जबला साहू दुदुस्सेणेत्थ दिदुंतो ॥ १६३ ॥

प्रथमद्वितीययोः क्षेत्रयोः प्रचुरभक्तपानकेभ्यः सकाशाद्बलवान् भवति, बलिनश्च मोहोद्भवो भवति-कामोद्भवो भवतीत्यर्थः । आह-एवं तर्हि यत्र भिक्षा न लभ्यते तत्र प्रयान्तु, उच्यते, 'दुर्बलदेहः' कुशशरीरो न साधयति-नासाधयति 'योगान्' व्यापारान् यतस्ततो मध्यमबलाः साधव इष्यन्ते । दुष्टाश्चेन चात्र दृष्टान्तः, दुष्टाश्चो-गर्दभ उच्यते, स यथा प्रचुरभक्षणान् पिष्टः सन् कुम्भकारारोपितभाण्डकानि भनक्ति दूर्णोत्स्रेकादुत्सृत्य पुनस्तेनैव कुम्भकारेण निरुद्धाहारः सन्नतिदुर्बलत्वात्प्रस्रवलितः सन् भनक्ति, स एव च गर्दभो मध्यमाहारक्रियया सम्यग् भाण्डकानि वहति, एवं साधवोऽपि संयमक्रियां मध्यमबला वहन्ति ।

पणपणगरस हाणी आरेणं जेण तेण वा धरइ । जइ तरुणा नीरेणा वच्चंति चउत्थगं ताहि ॥१६४॥

अथ तस्मिन् मण्डले पञ्चपञ्चाशद्वर्षदीर्घाः त्रिंशद्वर्षाः चत्वारिंशद्वर्षा वा भवन्ति, ततो गम्यते षट्शतं क्षेत्रं, पतस्ते येन केनपिष्टु ध्रिपन्ते-यापयन्ति । तथा यदि च तस्मा 'नीरोमाः' षट्का भवन्ति ततश्चतुर्धमेव क्षेत्रं प्रभवन्ति ।

अह पुण जुषणा येरा रोगविमुक्ता य अत्सहुणो तरुणा । ते अणुकूल स्वित्त पेत्तसि न र्धावि स्वग्गूढे ॥१६५॥

अथ पुनर्पूर्वा स्वविरा भवन्ति रोगेष च-ज्वरादिना रुक्माप्रास्तस्याः, नाद्यापि येषां साम्यं भवति क्षीरस्य, ततस्ता ननुकूल क्षेत्रं प्रेषयन्त्याचार्याः । 'न पापि समूढे'पि 'स्वग्गूढा' भक्त्या निर्दोषप्रायास्ताम प्रेषयन्ति । किपता पुनः कालेन वृद्धादय आध्याप्यन्ते !, उच्यते, पञ्चमात्रेर्विजसौ, यत तस्य वैद्यके—

यरापणमद्धमास सट्ठी सुणमणुयगोणहरथीण । राइदिपहिं उ षळ पणग तो एक दो तिसि ॥ १६६ ॥

एकेन रात्रिन्विनेन सुनो षळ भवति, पञ्चमिदिनेर्मेतुषस्य षळ भवति, त्र्यर्दमासेन षळीर्दस्य, षष्टिमिदिवसेर्दस्तिनो षळ भवति, एवमेतद्यथासङ्ख्यं योषनीयम् । 'पञ्चम तो एक दो तिसि' एवमसौ तस्मिन् क्षेत्रे पञ्चकमेकं वार्यते । अथ तथाऽपि षळ न गृह्णाति इौ पञ्चकौ वार्यते, त्रीन् वा पञ्चकान् वार्यते, पुनरानीयत इति । एव ते माकोचितश्चिष्यगणा वाचार्याः द्रव्यान्तरमापृच्छय क्षेत्रान्तरं सकामन्ति । अथ न पृच्छन्ति ततो दोष उपमायते । एतदेवाह—

सागारिअपुच्छमण वाहिरा मिच्छ छेय कयनासा । गिहि साट्ठ अमिधारण तेणगसकाइ अ चऽपण ॥

‘सागारिकं’ शय्यातरमनापृच्छथ यदि गमनं क्रियते ततो ‘बाहिर’चि बाह्या लोकधर्मस्यैते भिक्षव इत्येवं वक्ति शय्यातरः । ये च धर्म-लोकधर्मं न जानन्ति दृष्टं ते कथमदृष्टं जानन्ति ?, इत्यतः ‘मिच्छ’चि मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते । ‘हेद्’चि अपृच्छेदो वसतिदानस्य, पुनस्तेऽन्ये वा वसतिं न लभन्ते । ‘कतणास’चि कृतवना ह्येते प्रव्रजिता इत्येवं मन्यते । ‘गिहि साह्’ अभिधारण’चि गृही कश्चिच्छ्रावकस्वमाचार्यमभिधार्य-संचिन्त्यायातः प्रव्रज्यार्थं, तेनाप्यागत्य शय्यातरः पृष्टः- क्वाचार्यः ?, सोऽपि स्रष्टः सन्नाह-यः कथयित्वा व्रजति स ज्ञायते, तं तु को जानाति ?, तस्माकर्ण्य स श्रावकः कदाचिदर्शनमप्युञ्जति, लोकज्ञानमप्येषां नास्ति कुतः परलोकज्ञानमिति ?, कदाचित्साधुः कश्चित्माचार्यमभिधार्य-मनसि कृत्वा उपसम्पदादानार्थमायाति, सोऽपि शय्यातरं पृच्छति, शय्यातरोऽप्याह-न जाने क्व गत इति, ततः स साधुर- नाचारवानाचार्य इति विचिन्त्यान्यत्र गतः, सोऽपि निर्जराया आचार्योऽनाभागी जात इति । ‘तेणग’चि कदाचित्दृष्टं केनचित्स्मिन्नेव दिवसे भ्रष्टं भवेत्त एवंप्रिधा बुद्धिर्भवेत्-यदुत ते स्तेना इत्येवं शङ्कां करोति, आदिशब्दाद्योपित् ‘केन- चित्सह गता ततो गृहात् तेऽप्यनाख्याय गताः, ततश्च शङ्कोपजायते, ‘जं चऽण्णंति’ति यच्चान्यत् शङ्कादि जातं पत्तनगतं तत्सर्वमुपजायते इति गच्छद्भिश्च शय्यातर आपृच्छनीयः ॥ स च विधिना नाऽविधिना, यतोऽविधिना श्रूच्छने एते दीषाः— अविहीपुच्छा उगगाहितेण सेजातरीड रोएजा । सागारियस्स संका कलहे य संएत्तिआ खिंसे ॥१६८॥

अविधिपुच्छा इयं वर्त्तते, यदुत-‘उगगाहितेन’ उद्विष्यतेन उपकरणेन पृच्छति, तत्र ‘सेजातरीड रोएजा’ तेनाकस्मिकेन

के १-गुरवः 'एभिः' वक्ष्यमाणैर्गाथादयोपन्यस्तेर्वचनैरिति—

उच्छ्रु वोल्लिति वदं तुवीओ जायपुत्रभंडाओ । वसभा जायत्थामा गामा पवायचिक्खह्हा ॥१७१॥

सुगमा ।

अपोद्गा य मगा वसुहावि अ पक्कमहिआं जाया । अणकंता पंथा साहूणं विहरिउं कालो ॥१७२॥

सुगमा । एतद्गाथाद्वयं श्रुत्वाः शय्यातरस्य पठन्ति, ततः सोऽपि श्रुत्वा मणति—किं पुत्रं गमनोत्सुकाः?, आचार्योऽप्याह—
ससणाणं सउणाणं भसरकुलाणं च गोउलाणं च । अनियाओ वसहीओ सारइआणं च मेहाणं ॥१७३

सुगमा । तत्रैतानां गाथां पठित्वा हृदमाचरन्ति—

आवस्सणकयनियमा कल्लं गच्छामो तओ उ आयरिआ । सपरिजणं सागारियं वैहरिउं दिंति अणुसदिं ॥

'आवश्यककृतनियमाः' कृतप्रतिक्रमणा इत्यर्थः, विकालवेलायां कृतावश्यका हृदं मणन्ति—यदुत कल्लं गच्छामः ।
पुनश्च तत्र आचार्याः सपरिजनं 'सागारिकं' शय्यातरं आह्वय 'अनुयासितं ददति' धर्मकथां कुर्वन्तीत्यर्थः ।

पव्वज्जा सावओ वा दंसण भद्दो जहणणयं वसहिं । जोगंमि वड्ढमाणे असुगं वेलं गमिस्सामो ॥ १७५ ॥

सोऽपि सागारिक्से बर्मकपां सुत्वा एवमिषो मवति-प्रत्रज्जणां प्रतिपद्यते भावको वा मवति, दर्शनवरो वा मवति, मद्रको वा मवति, सर्ववा अपन्यरो वसविमात्रमवश्यं इदाति । पुनश्च बर्मकपां कृत्वाऽऽचार्या एव भुवते-यदुत 'योगे बर्ममाने' योऽसौ योगो गमनाय सां श्रेयसि वस्मिन्वर्तमाने-मवति सति बहुकषेसापां गमिष्याम इति । इदानीं ते विकालवेलायां कल्पित्वा प्रस्युपसि प्रबन्ति, किं कुर्येत्यत आह-

तदुभय सुच पडिलेहृणा य उग्यायमणुगाय वावि । पडिच्छाद्विगरणतेजे नट्टे स्वन्मूढ सगारो ॥१७६॥

'तदुभय' सुशयोस्त्रीसर्षपोस्त्री च कृत्वा प्रबन्ति, 'सुचं'सि ध्रुवपौठपी वा कृत्वा प्रबन्ति । अथ इतरं क्षेत्र मवति यतः पादोनग्रहर एव पात्रप्रतिलिखनां कृत्वा प्रबन्ति । 'उग्याय'सि तद्गतमात्र एव वा सूर्ये गच्छन्ति, 'मणुग्याय'सि बहु द्रुते वा धर्षे रात्रावेव गच्छन्ति, 'पडिच्छ'सि से साधकस्तस्माद्विनिर्गताः परस्परं प्रवीथन्ते । 'अधिकरव'सि अथ ते साधको न प्रवीथन्ते ततो मार्गमजानानां परस्परतः पूच्छन्ति, तेन च पूच्छतेन लोके विपुण्यते, ततश्चाधिकरण मवति । 'तेज'सि स्तेनका वा विपुडाः सन्तो मोषकार्ये पन्नाद्भवन्ति । 'नट्ट'सि कदाचित्कर्मिभक्षयति, ततश्च प्रदोष एव सङ्कारः क्रियते, अगुह्य विप्रमम करिष्यामः बहुकत्र मिषां बहुकत्र वसतिमिति, ततश्च रात्रौ गच्छन्तिः सङ्कतः क्रियते । 'सगारू'सि कश्चित् सगारूडप्रायो मवति, स इव द्रुते-यदुत साधूनां रात्रौ न बुज्यत एव गन्तु, पुनः स आस्ते, ततश्च 'सगारो'सि संकृत सगारूडाय प्रयच्छन्ति, यदुत त्वपाऽगुह्य प्रदेसे जागन्तव्यमिति । इदानीमस्मा एव भाषाया माध्यकृत् कर्त्तव्यद

वयवान् व्याख्यानयति, तत्र प्रथमावयवं व्याख्यानयन्नाह—

पाडिलेहंतच्चिअ विटियाड काऊण पोरिसि करिति । चरिमा उग्गाहेडं सोच्चा मज्झणहे वच्चांति ॥७९ भा०

ते हि साधवः प्रभातमात्र एव प्रतिलेखायित्वा उपधिकां पुनश्च वेण्डलिकां कुर्वन्ति-संवर्त्तयन्तीत्यर्थः, तत्रश्चानिक्षिप्तो-
पथय एव 'पोरिसिं करिति'ति सूत्रपौरुषीं कुर्वन्ति । 'चरिमा उग्गाहेडं'ति चरिमवेलायां पादोनपौरुष्यां पात्रकाणि
उद्ग्राह्य-संयन्त्रयित्वा पुनश्चानिक्षिप्तैरेव पात्रकैः 'सोच्च'ति श्रुत्वा अर्थपौरुषीं कृत्वेत्यर्थः, ततो मध्यह्ने ब्रजन्तीति । ते च
शोभन एवाह्वि ब्रजन्तीति । अत एवाह—

तिहिकरणंमि पसरथे नक्खत्ते अहिबइस्स अणुकूले । वेत्तूण निति वसभा अबखे सउणे परिकखंता ॥८०॥

'विथो' प्रशस्तायां 'करणे' च बवादिके प्रशस्ते नक्षत्रे वा 'अधिपतेः' आचार्यस्य अनुकूले सति गृहीत्वा अक्षान् प्राग्
वृषमा निर्गच्छन्ति, किं कुर्वाणा अत आह—'सउणे परिकखंता' 'शकुनान्' प्रशस्तान् परीक्षमाणः सन्तो वृषमा निर्गच्छ-
न्तीति पश्चादाचार्याः । किं पुनः कारणं पश्चादाचार्या निर्गच्छन्ति ?, तत्र कारणमाह—

वासस्स य आगमणे अवसउणे पट्टिआ निवत्तंति । ओभावणा पवयणे आयरिआ मग्गओ तप्पहा ॥८१॥

वर्षणं वर्षस्तस्यागमनं कदाचिद्भवति, अपशकुने वा दृष्टे प्रस्थिता अपि निवर्त्तन्ते वृषमाः । यदि पुनराचार्या एव प्राग्
निर्गच्छन्ति ततोऽपशकुनदर्शने दृष्टीं च निवर्त्तमानस्य सतः किं भवति ?, अत आह—'ओहावणा पवयणे' प्रवचने हीलना

मयति, पट्टव-यवपि ज्योतिषिक्रमां विधान तवप्येतेषां नास्तीति । 'आयरिया मगब्धो'चि अथ आचार्या 'मार्गठः' पृष्ठवो निर्गन्धन्वीति । मच्छन्निष यपञ्चना धरुना वा निरूपणीयाः, तथापञ्चनान् प्रतिपादयभाह—

मइल कुचेले अब्मगिप्ल्लप साण खुज्जवहमे य । एए उ अप्पसत्या ह्वति खिचाउ नित्ताण ॥८२॥
नारी पीवरगन्मा धडुकुमारी य कट्टुमारो य । कासायधरथ कुञ्चधरा य कज्ज न साहति ॥ ८३ ॥

मक्तिनः धरीरुर्षटैः इथेलो-धीषरुर्षटः 'अब्मगिप्ल्लप'चि स्नेहाभ्यक्तधरीरः सा यदि वामपार्श्वीद्विषयपार्श्वे प्रयाति, इब्धो-धकः, धडयो-यापनः, एतेऽप्यश्रुत्वा, 'पीवरगन्मा' वासनप्रसवकाला । केषु सुगमसू—

[र्धक्यरमि भमाढो सुक्खा मारो य पट्टुरगमि । तच्चन्नि रुधिरपट्टण धोडियमसिप धुव मरण]

[धक्यरे अमयं धुवा मरण य पाण्डुराङ्गे । तच्चन्निके रुधिरपाठ षोडिकेऽश्रिते धुष मरण]

जधू य धासमजरे भारद्वाए तहेव नउले अ । दसणसेव पसस्यं पयाहिणे सधसपत्ती ॥८४॥ (भा)

सुगमा

नदी तूर पुण्णस्स दसण सत्त्वपट्टहंसदो य । भिगारछचचामर भयप्पहांगा पंसत्याइ ॥८५॥ (भा)

सुगमा, नवरं-पूर्णकलशदर्शनं, ध्वज एव पताका ध्वजपताका ।

समणं संजयं दंतं सुमणं मोयगा दहि । मीणं वटं पंडाणं च सिद्धमर्थं विआगरे ॥ ८६ ॥ (भा.)

‘श्रमणः’ लिङ्गभावधारी ‘संयतः’ सम्यक् संयमानुष्ठाने यतः-यत्नपरः ‘दंतं’चि ‘दान्तः’ इन्द्रियनोदन्द्रियैः ‘सुमनसः’ पुण्याणि, शेषं सुगमम् । गच्छंश्चासौ—

सेजातरं ऽणुभासइ आयरिओ सेसगा चिलिमिणीए । अंतो गिणहन्नुवाहिं सारविअपडिस्सया पुविं ॥ ८७ ॥

व्रजनसमये शय्यातराननुभाषते-व्रजाम इत्येवमादि आचार्यः । ‘सेसगा चिलिमिणीए अंतो’ शेषाः साधवः ‘चिलिमिण्याः’ ज्वनिकाया ‘अन्तः’ अभ्यन्तरे, किम् ?-उपधि ‘गुह्णन्ति’ संयन्त्रयन्तीत्यर्थः । ‘सारविअपडिस्सया पुविं’ति किं-विशिष्टाः सन्तस्ते साधवः उपधि गुह्णन्ति ?-संमार्जितः-उपलिप्तः प्रतिश्रयो वैस्ते संमार्जितप्रतिश्रयाः ‘पुविं’ प्रागेव, प्रथममेवेत्यर्थः । इदानीं कः कियदुपकरणं गुह्णातीत्याह—

बालाई उवगरणं जावइयं तरति तत्तिअं गिणहे । जहणणेण जहाजायंसेसं तरुणा विरिचंति ॥ ८८ ॥ भा. ।

बालादयः, आदिशब्दाद्बद्धा गृह्यन्ते, तेषूपकरणं यावन्मात्रं ‘तरन्ति’ शकनुवन्ति तावन्मात्रं गुह्णन्ति, तैश्च बालादिभिः ‘जवन्येन’ जवन्यतः ‘जहाजायं’ति रजोहरणं चोत्पद्यकश्च, एतदशकनुवन्निरपि ग्राह्यं, शेषं उपकरणं तरुणाः आभिग्रहिकाः

'विरिञ्चन्ति' विमथन्ति बालाविवत्कम् । यदा तु पुनराभिप्राहिका न सन्ति तदा—

आयरिभोवहि बालादयाण गिणहति सघयणञ्जुत्ता । दो सोत्ति उणिणसयारओ य गहणेकपासेण ॥८९॥

आचार्योपधि 'बालादयाव'ति बालादीनां च संबन्धिनमुपधि गृह्णन्ति, के ?—'सभयमसुषा' येऽन्ये श्रेषा अनाभिप्राहिकाः संबन्धनोपेवास्ते गृह्णन्ति, क्वं पुनर्गृह्णन्ति ते उपधि ?—'दो' सोत्ति ठब्धि'सि द्वौ सौत्रिकौ कस्यो एक और्विकः कस्यः कस्यः संस्वारकथयन्दादुपरपङ्कथ, एषां 'गहणेकपासे'ति प्रारं एकस्मिन् पार्श्वे—एकत्र स्कन्धे ग्रहण कुर्वन्ति, द्वितीये तु 'पार्श्वे' स्कन्धे पात्रकायि गृह्णन्ति, आत्मीयां तुपधि वेष्टकिलं कृत्वा यत्र स्कन्धे उपधिः कृतरस्वस्यैव विद्या कथायां कृर्वन्ति । इदानीं 'अधिकरयतेपे'सि असुमनयव व्याकरणयभाह—

आउज्जोवण वणिय अगणि कुहुवी कुकम्म कुम्मरिय । तेणे सालागारे उब्भामग पथिय जते ॥९०॥

ते दि यदि सशब्द प्रवन्ति ततश्च लोको विबुध्यते, विबुध्यते सन् 'आउज्जोवण'सि अष्कापयन्त्राणि 'धोत्रिन्यन्ते' बहनाय सञ्जीक्रियन्ते । अथवा 'आठ'सि अष्कापाय योपितो विपुशा प्रवन्ति । 'सोवण'सि धान्यप्रकरः तदर्थं लोको पाति, प्रकरो-भर्दन धान्यस्य, छाटविपये 'सोवणं धन्यहरणं यत्तद्' । 'वणिय'ति वणिजो-वालम्बुका विभाषमिति कृत्वा प्रवन्ति । 'अगणि'सि लोहकारशालादिपु अग्निः प्रज्वालयते । 'कुहु'सि कुहुम्विनः स्वकर्मणि लभन्ति । 'कुकम्म'सि कृत्तिसत कर्म

येषां ते कुकर्माणः मांसिकादयः । 'कुम्भरिए'ति कुत्सिता माराः कुमारः—सौकरिकाः, एषां बोधो भवति राज्ञौ पूत्कारयतां, 'तेणे'ति स्तेनकानां च । 'मालाकार'ति मालिका विबुध्यन्ते । 'उब्भामर्ग'ति पारदारिका विबुध्यन्ते, 'पंथिए'ति पथिका विबुध्यन्ते, 'जंते'ति यान्त्रिका विबुद्धाः सन्तो यन्त्राणि वाहयन्ति चाक्रिकादयः । तत्र यदुक्तं प्राक् "नट्टे खग्गुडसिंघारो" तत्रेदमुक्तं निर्युक्तिकता सङ्गारकरणमात्रम्, इह पुनः स एव निर्युक्तिकारः स सङ्गारः कया यतनया कर्तव्यः ? कस्यां वा वेलायां कर्तव्यः ? इत्येतदाह—

संगार विइय वसही तइए सण्णी चउरिथ साहम्मी । पंचमगंमि अ वसही छट्टे टाणट्टिओ होति ॥१७७

'संगार'ति सङ्केतोऽभिधीयते ततः प्रथमद्वारे तद्विधिवक्तव्यः, 'वितिय वसहि'ति द्वितीये द्वारे वसतिः वैक्तव्या, पूर्व-प्रत्युपेक्षितायास्त्वस्या व्याघाते वा वसतेरन्यवसतिग्रहणविधिवक्तव्यः । 'तलिए सण्णि'ति तृतीये द्वारे सञ्ज्ञी श्रावको वक्तव्यः । 'चउरिथ साहम्मि'ति चतुर्थे द्वारे साधर्मिका वक्तव्याः । 'पंचमगंमि अ वसहि'ति पञ्चमे द्वारे वसतिवक्तव्या—'विच्छिण्णा सुट्टलिआ' इत्येवमादि । 'छट्टे टाणट्टिओ होति' षष्ठे द्वारे स्थानस्थितो भवति । द्वारगाथेयम् । इदानीं निर्युक्तिकृतोपन्यस्तं सङ्गारद्वारं भाष्यकत्वं व्याख्यायन्नाह—

आओसे संगारो असुई वेलाए निग्गए टाणं । असुगरथ वसहिभिवखं बितिओ खग्गुडसंगारो ॥१९१॥

१ मांसिकादयः भा. ल.१-२ । २ °धीयते, तद्विधिवक्तव्य भा. ल. २ पा.१-२ । ३ कर्तव्या भा. पु. १

‘मात्रास’चि प्रदोषे ‘संगारो’चि सद्देवाः आचार्येण क्लृप्तव्यः, कथम् ? ‘असुई वेलाए’चि असुकया वेळया यास्यामः । पुनप ‘निगाए ठाण असुगत्य’ निर्गतानां सुतामसुक्य स्यात्-विभामसुपान करिष्यामः । ‘वसहि’चि असुक्य वसतिर्मवि प्यति-वासको मविष्यतीत्यर्थः । ‘मिक्ख’चि असुक्यामे मिखाटन कर्षण्यम् । एकस्तावदय ‘सङ्कारः’ सद्देवतः । ‘चित्थिओ सगूढसगारो’चि द्वितीयः सद्देवः सगूढस्य दीयते । स वैवमाह—

‘रथि न चेष कप्पति’चि रात्रौ सायूतां गमन न कल्पते, द्विषिषविराचनासंभवात्, पठ उक्त दिवापि तावत्-‘नीय [नीचद्वारं तामस कोष्ठक परिवर्त्तयत्] इति वचनात्, नीचद्वारे द्विषिषा विराचना सुतमस्कस्वावृ आस्तां तावत्रात्रौ, एष व धर्मभद्रया नञ्छति ‘पप्पवण बहुतरणुण’चि पुनश्च तस्य प्रज्ञापना-प्ररूपणा क्रियते, एतत्र रात्रिगमने बहवो गुणा दृश्यन्ते बालद्वारादयः सुखेन गच्छन्ति रात्रौ, न तथा वाच्यन्ते इति, ‘अणिञ्छ’चि अथ तथाऽपि नेच्छति गमनम् ‘चित्थिओ र’चि द्वितीयस्तस्य दीयते-वद्वधे सुत्पये इति । ‘सयही व’चि उपविस्तस्य दीयते कीर्त्तयः, तदीयश्च शोमनो सुद्धत इति, मा भूषत्सार्थ स्थितसुपधि स्तनका आञ्छेत्स्यन्ति । इदानीमसावेकाकी यदि स्वपिति ततो दोषः प्रमादस्वनितस्वतस्वोपधि रूपदन्त्यव, उपरसथाकन्थो भवति, एतदेवाह—

१ कथम् अ. १. १. १ नीञ्छे व पा १ कीरन् अ. १. १. २. १. ३ म विवच्छति आ म पच्छति पा १-२ ।

सुवणे वीसुवधातो पडिबज्झंतो व जो उ न मिलिजा । जगण अप्पडिबज्झण जइवि चिरेणं न उवहस्से ॥

स्वापे 'वीसुं' एकाकिनो निद्रावशे सति को दोषः ?—'उवधातो'चित् तस्यैकाकिनः सुप्तस्य उपधिरुपहन्यते, स श्लेकाकी स्वपन् प्रमादवात् भवति ख्याद्यभियोगसंभवात्, ततश्च निद्रावशं प्राप्तस्य उपधिरुपहन्यते, अतोऽकल्पनीयो भवति परिष्ठापनीयश्चासौ । गच्छे तु स्वपतोऽपि नोपहन्यते, किं कारणम् ?, यतस्तत्र केचित्स्वप्नपर्यायं कुर्वन्ति, अन्ये द्वितीयप्रहरेऽर्थानुचिन्तनं कुर्वन्ति, तृतीये तु प्रहरे आचार्य उत्तिष्ठति ध्यानाद्यर्थं, चतुर्थे तु प्रहरे सर्व एव भिक्षव उत्तिष्ठन्ति, ततश्च रात्रौ नैकोऽपि प्रहरः शून्यः, अतो नोपहन्यते उपधिः, एकाकिनस्तु जागरणं नास्त्यत उपधातः । 'पडिबज्झंतो व जो उ न मिलिजा'चित् प्रतिबध्यमानो वा ब्रजादिषु क्षीरयाचनेच्छया प्रतिबध्यमानो यो न मिलेत् तस्याप्युपहन्यते उपधिः । किं कारणम् ?, एकाकिनः पर्यटनं नोक्तम्, एकाकी च पर्यटन् प्रमादभात् भवति, अतो ब्रजादिप्रतिबन्धेऽप्युपधिरुपहन्यते । यस्तु पुनर्जागर्त्तस्मिन् दिवसेऽभुक्तो न च ब्रजादिषु प्रतिबध्यते स एवंविधस्तस्मिन् दिवसेऽमिलन्नपि नोपधिमुपहन्ति । 'जइवि चिरेणं'ति किं बहुना ?, जाग्रन्निधि गोकुलादिषु वाऽप्रतिबध्यमानो यद्यपि चिरेण मिलति बहुभिर्दिवसैस्तथाऽप्युपधिस्तस्य नोपहन्यते, अप्रमादपरस्वात्तस्येति । इदानीं गच्छस्य गमनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

पुरओ मज्झे तह सग्गओ य थायंति खित्तपडिलेहा । दाएंतुच्चारइ भावासण्णाहरक्खट्टा ॥१७८॥

क्षेत्रप्रत्युपेक्षका एषु विभागेषु भवन्ति—केचन 'पुरतः' अग्रतो गच्छस्य, केचन मध्ये गच्छस्य । ते हि भौगोभिज्ञाः

'मार्गत्वम्' पृष्ठतश्च गच्छस्य विद्यन्ति क्षेत्रप्रत्ययेषुकाः । किमर्थं पुनरेत एव विद्यन्ति ?, 'दाएतुधारार्थं' उच्चारप्रभवणत्वनानि दर्शयन्ति गच्छस्य, 'मानासृष्णादिरस्सहृ'चि मावासृष्णो-अभ्रमहिमासृवो, उत्रसृष्णार्थम्, एतदुक्तं भवति-उच्चारार्थिना वासृष्णानस्य ते मार्गज्ञाः स्पण्डित्वानि दर्शयन्ति ।

दहरे भिक्खुगामे अतरगामसि ठावप् तरुणे । उवगरणगहण अत्सहू व ठावप् जाणग खेग ॥ १७९ ॥
 'दहरे भिक्खुगामे'चि यत्र गामे वासकोऽभिप्रेतः मिथा व अट्टितुमभिप्रेता तस्मिन् 'दहरे' झुल्लके प्राप्ते सति किं कर्तव्यमत
 आह-'अंतरगामसि' अपान्तराल एव यो ग्रामस्त्वस्मिन् मिथार्थं तरुमान् स्वापयेत्, 'उवगरणगहणं' ति तदीयपुपकरणमन्ये
 मिथवो गृह्णन्ति, 'अत्सहू व ठावप्' चि अथ ते तत्स्यापिततरुषुभिःसृष्टकसुपकरणं गृहीतुं न शक्नुवन्ति ततोऽस्यहिष्यव एव
 उत्रान्तरालग्रामं मिथार्थं स्थाप्यन्ते 'नायग वेर्ण' ति अथ चैक-मार्गश्च चैक वेर्णं मध्ये स्थापयेत् येन सुखेनैवाऽऽगच्छन्ति ।
 दूरेण्डिमं खुड्डलए नव भट्ट अगणी य पत्त पडिणीए । सघाडेगो भुवकम्मिओ व सुणणे नवरि रिक्ख्वा ॥

अपवाऽथौ वासकमिथार्थमभिप्रेतो ग्रामो दूरे स्थितः स्यात् तस्थितो वा-उद्गसितः, झुल्लको वा, प्राक् संपूर्णो दृष्टः
 इदानीमर्द्धदृष्टसितमतः झुल्लकः, 'नव' प्राग् यस्मिन् स्थाने दृष्टस्त्वतः स्वानादन्यत्र प्रदेष्टे जातः, 'भट्ट'चि मटाक्रान्तो
 जातः । 'अगणि'चि अग्निना वा इदानीं दग्धः, 'प्रान्तः' प्राक् खोमनो दृष्ट इदानीं प्रान्तीयो विक्रयो जातः । 'पडिणीए' चि

प्रत्यनीकाक्रान्त इदानीं जातः, प्राक् प्रतिलेखनाकाले प्रत्यनीकस्वत्र नासीत् इदानीं तु आयातः, पूर्वप्रतिलेखिते ग्रामे एवंविधे जाते सति दूरस्थितादिदोषाभिभूते सति किं कर्तव्यं ?—‘संघाड’चि तत्र सङ्घाटकः स्थाप्यते, पाश्चात्यप्रवृत्तित-मीलनार्थम् । ‘पूगो’चि सङ्घाटकाभावे एकः स्थाप्यते साधुः । ‘ध्रुवकर्मिभ्यो व’चि ध्रुवकर्मिको—लोहकारादिरस्य कथ्यते—यथा वयमन्यत्र ग्रामे यास्यामः, त्वया पाश्चात्यसाधुभ्यः कथनीयं—यथाऽनेन मार्गेणागन्तव्यमिति । एवं तावत् वसति-ग्रामे एव विही । ‘सुण्णे नवरि रिक्ख’चि यदा त्वसौ शून्यो ग्रामस्वदा किं कर्तव्यं ?—‘नवरि रिक्ख’चि वर्त्तनि—अनभि-श्रेते तिरश्चीनं रेखाद्वयं पाल्यते, येन तु वर्त्तना गतास्वत्र दीर्घा रेखां कुर्वन्ति । यदा तु पुनरेभिरुक्तदोषैर्युक्तो न भवति स ग्रामस्वदा तत्रैव या वसतिस्वस्यां श्रेयिश्यते । ततश्च ज्ञे ते भिक्षार्थमन्तरालग्रामे स्थिता आसन् तेषां मध्ये यदि वसति-मार्गज्ञो भवति ततस्वस्यामेव वसतौ आगच्छन्ति, न कश्चित्प्रतिपालयति । एतदेवाह—

जाणंतद्दि ए ता एउ वसही ए नत्थि कोइ पडियरइ । अण्णाएऽअजाणंतसु वावि संघाड ध्रुवकम्मी ॥१८१॥
 ‘जाणंतद्दि ए’ मार्गाभिज्ञे स्थिते तस्यां वसतावागच्छन्ति, ‘नत्थि कोइ पडियरइ’चि न कश्चित्तान् प्रतिपालयति ब्रहिः-स्थितः । ‘अण्णाए’चि यदा तस्याः पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेर्व्याघातः संजातः किन्त्वन्या, तस्यामन्यस्यां वसतौ जातायां ‘अजाणंतसु वावि, अथवा ये ते भिक्षानिमित्तं स्थिताः पश्चाद्भागमिष्यन्ति तेषु अजानत्सु सत्सु ‘संघाडध्रुवकर्मिभ्यो चि

१ दूरोत्थितादि° भा., दूरद्विधादि° ल. १ । २ ‘सघाटगति क. १. पा. २ । ३ ‘पूगोवि’ति भा ल. १-२ । ४ वसंते पा., १-२ । ५ प्रव्रियति भा पा. १ ।

बसतदारशापनार्थं सहाटको बहिः स्थाप्यते द्रुवकर्मिके-लोहकारस्तस्य कथ्यते-ये पुनः साधव आमभिष्यन्ति तेषामिय
 बसतिर्वर्कनीया कथनीया वेति । इदानीं ये ते मिथार्यं पद्माद्वाये स्वायित्वास्तेः किं कर्तव्यमत आह—
 जइ अब्भासे गमण दूरे गतु तुगाउय पेसे । तेवि असथरमाणा एती अहवा विसब्बति ॥१८२॥

यदि 'अभ्यास' भासमे गच्छस्वस्ते 'गमन'ति गच्छसमीपमेव गच्छन्ति, 'दूरे'चि अथ दूरे गच्छस्त्वो 'गतु
 तुगाउय' गत्वा द्विगभ्यूत क्रोशद्वय, किं ?- 'पेसे'चि एक भ्रमण गच्छसमीप प्रेषयन्ति, 'तेवि असथरमाणा एति' तेऽपि
 गच्छपलाः साधवाः 'असस्तरमाणाः' अहवाः सन्तः किं कर्षन्ति ?- 'एति' आगच्छन्ति, क ?-यत्र ते साधवो मिथया
 यदीवया तिष्ठन्ति, 'अहवा विसब्बति'चि अथवा तुष्यास्वस्व साधु विसर्जयन्ति, यदुठ-पर्याप्तमस्माकं, यूय मक्षयित्वा
 ऽऽगच्छत । संगारेचि दारं स्यात्पाव, सत्प्रसङ्गायार्थं च स्यात्पावम्, इदानीं बसतिद्वारस्युच्यते, तत्रापिपादनायेदमाह—
 पढमवितियाए गमण गहण पडिलेहणा पवेसो य । काले सघाहेगो वऽअसथरसाण तह वेव ॥१८३॥

'पढम'चि तस्यां च पसतो 'गमनं' प्राप्तिः कदाचित्प्रथमपौरुष्यां यत्रचि कदाचिच 'वितियाए'चि द्वितीयपौरुष्यां
 'यमन' प्राप्तिरित्यर्थः । 'गहण' ति दृढतच्छपणदोरपचिच्छिमिणीण कृत्वा ग्रहण ग्रपमाः प्रविशन्ति । पुनश्च 'पडिलेहणा' तां
 बसति प्रमार्जयन्ति । 'पवेसो'चि ततो गच्छः प्रविशति । 'काले'चि कदाचिद्विशाकाठ-एव प्राप्यास्वतम को विधिः १,
 १ पडिलेहणं वा प. २ । १ यदुठ वाक्यं वा प. १-२. पु. ।

अत आह—‘संघाड’ति सङ्घाटक एको वसति प्रमार्जयति, अन्ये भिक्षार्थं व्रजन्ति । ‘एणो व’ति यदा सङ्घाटको न पर्याप्यते तदा एको गीतार्थो वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं प्रेष्यते, यदा तु पुनरेकोऽपि न पर्याप्यते तदा किम् ?—‘असंथरंताणं’ अणुषट्ठताणं अट्ठप्यन्तः सर्व एवाटन्ति, या तु वसतिः पूर्वलब्धा तां कथमन्विषन्ति ?—‘तह चेव’ति । यथा भिक्षामन्विषन्ति एवं वसतिमपि सर्वे प्रत्युपेक्षितामन्विषन्ति अन्विष्य च तत्रैव प्रविशन्ति । यदा तु पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेर्व्याधातो जातस्तदाऽपि ‘तह चेव’ति यथा हि भिक्षां मार्गयन्ति तथा वसतिमपि, लब्धायां च तत्रैव परस्परं हिण्डन्तः कथयन्ति, ‘एत्थ वसहीए निअट्ठिअव’ति । इदानीं ‘पढमविहयाए’ति इदं द्वारं भाष्यकृत् व्याख्यानयन्नाह—

पढमवितियाए गमणंवाहिं ठाणं च चिलिमिणी दोरे । धित्तूण इति वसहा वसहिं पडिलेहिउं पुविं १४ भा.

प्रथमपौहव्यां ‘गमनं’ प्रातिर्भवति तत्र क्षेत्रे, कदाचिद्वितीयायां प्राप्तिस्ततः को विधिरित्यत आह—‘वाहिं ठाणं च’ बहिरेव तावदवस्थानं कुर्वन्ति, स्थिताश्चोचरकालं ततः ‘चिलिमिणी दोरे’—जवनिकां दवरकां च गृहीत्वा प्रविशन्ति वसतो वृषभाः, ग्राहणद्वारं व्याख्यातम् । किं कर्तुं ?—‘वसतिं प्रत्युपेक्षितुं’ वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं प्राग् वृषभा गृहीतचिलिमिन्याद्युप-पूर्वप्रत्युपेक्षिताया व्याधातस्तदा—

वाघाए अण्णं मणिगऊण चिलिमिणिपमज्जणा वसहे । पत्ताण भिक्खवेलेलं संघाडेगो परिणओ वा ॥१८४॥

पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसवेर्भ्याषाते सति बन्धां वसतिं मार्गयित्वा ततः 'किं ? 'चिन्तितमिषिपमञ्जना वसहे'चि ततो इष्यमा चिन्तितमिन्तियादीनि गृहीत्वा प्रसारयन्ति । 'पञ्चाय भिस्त्ववेळ' पदा तु पुनर्मिषावेलायामेष प्राप्त्वास्तदा किं कर्तव्यम् ?- वा प्रेष्यत, 'संपादे'चि सद्भाटको वसतिप्रत्युपेक्षभार्यं प्रेष्यते, संपादेचि मणिकं, 'एगो व'चि सद्भाटकामावे एको सधे वा हिंढता वसतिं मगति जह उ समुयाण । लद्धे सकलिअनिवेअण तु तत्थेव उ नियहे ॥ १८५ ॥

सर्वे वा हिंढयन्त एव वसतिं 'मार्गयन्ति' अन्वियन्ति, क्वय ?- 'खर उ समुदाण' यथा 'समुदानं' मिषां 'प्रार्थयन्ति' निरूपयन्ति एव वसतिमपि अन्वियन्ति, 'तद येव'चि मणयो मणितः । 'लद्धे संकलिअनिवेअम तु' मिषामटद्विर्लब्धायां वसतौ संकलिक्रया निवेदन-यो यथा यं पश्यति स तथा स वक्षित-यदुत इह वसतिर्लब्धा इह निवर्तनीय, तस्यामेव च एको धरेइ भाण एको दोणहवि पवेसए उवहि । गच्छो उवेइ वसहि सवालुडुडुडाउलो ताहे ॥ १८६ ॥

एको 'वारयति' सधट्टयति 'माअन' पात्रकम् 'एक' अ-पत्सस्य द्वितीयः बहिर्यवस्थितगच्छात् सकाशात् मिषा मटद्वार्यं मुक्तासुपधि इयोरपीति आरमनः संबन्धिनी तस्य च पात्रकसंपट्टयितुः संबन्धिनीसुपधि प्रवेक्षयति, तत उत्तर

१ कश्चित् चिन्तितं वा २, १-२ । २ सधोमि एव वसतिं वा ३ सधो वसतिं वा ।

कालं गच्छः 'उपैति' प्रविशति सवालवृद्धत्वादाकुलः 'तदा' तरिमन् काले । दारं ।

चोयगापुच्छा दीसा मंडलिवंधंमि होइ आगमणं । संजमआयविराहण वियालर्गहणे य जे दीसा ॥१८७

चोदकस्य पुच्छा चोदकपुच्छा—चोदक एवमाह—यदुत बाह्यत एव भुक्त्वा प्रवेशः क्रियते, किं कारणम् ? , उपधिमान-
यतः शुधार्चस्य तृषितस्य च ईर्यापथमशोधयतः संयमविराधना उपधिभारक्रान्तस्य कण्टकादीननिरूपयत आत्मविराधना,
ततश्च बहिरेव भुक्त्वा विकाले प्रविशन्तु, आचार्यस्त्वाह—बहिर्भुञ्जतां दीयाः, कथं ?—मण्डलिवन्धे सति आगमनं भवति
सागारिकाणां, तत्र च संयमात्मविराधना भवति 'वियालर्गहणे'चि विकालवेलायां च वसतिग्रहणे ये दीया भवन्ति ते
वक्ष्यन्ते । द्वारगाथेयं । चोदकपुच्छेति व्याख्यानयन्नाह—

अइभारेण व इरिअं न सोहए कंटगाइ आयाए । भत्तडिअ वोसिरिआ अइंतु एवं जढा दीसा ॥१८८॥

चोदक एवमाह—यदुत गच्छसमीपादुपधि प्रवेशयन् तदतिभारेण बुभुक्षया च पीडितः सन्नीर्यापथिकां न शोषयति
यतोऽतः संयमविराधना भवति, तथा कण्टकादीनि च न पश्यति बुभुक्षितत्वादेव यतोऽत आत्मविराधना भवति, तस्माद्
'भत्तडिअ'चि बहिरेव भुक्ताः सन्तः, तथा 'वोसिरिअ'चि उच्चारप्रश्रवणं कृत्वा ततः 'अइंतु'चि प्रविशन्तु, क ?—वसतां,
'एवं जढा दीस'चि एवं क्रियमाणे दीयाः—आत्मविराधनादयः परित्यक्ता भवन्ति । एवमुक्ते सत्याहाचार्यः—

आयरिअवयण दोसा दुविहा नियमा उ सजमायाप । वच्चह न तुळेमे सामी असख्ह महलीप वा ॥१८९

आचार्यस्य वचन आचार्यवचन, किं उदित्यत आह-‘दोसा’ वाण्णो घुञ्जगं दोषा भवन्ति द्विविधाः ‘नियमाद्’ अपश्य तथा ‘सन्नम’चि संयमविराधनादोषः ‘आपाए’चि आत्मविराधनादोषः । एत्र संयमविराधनादोष एषं भवति-एत्र मोहन स्थाने सागारिका यदि बहवस्तिष्ठन्ति एतस्ते साधवो मिथामटित्वाऽऽमताः सन्तो एषेव भवन्ति-यदुत वचह-हे सागारिकाः ! गच्छतास्माद् स्वानाद्, एतथैवमुच्यमाने संयमविराधनादोषो भवति । आत्मविराधना चैव भवति-यदि ते सागारिका उच्यमाना न गच्छन्ति, किन्त्सेव भवन्ति-‘न तुळेमे सामी’ नास्य प्रदेशस्य भवन्तः स्वामिनः, एतथ वसंख्हं भवति । ‘महलीए वा’ इति अथ मण्डल्यां वातायां सत्याम्-

फोऊहल आगमण सखोमेण अकठगमणाई । ते चैव सख्हवाई वसहिं य न देति ज चंऽन्न ॥१९०॥

मण्डल्यां वातायां कौटुकेन सागारिका आगमन इवन्ति, एतथ ‘सखोमेण’चि संखोमेण तेषां प्रवृत्तितानां अकठगम नादि-कष्टेन मककबली नोपक्रामति, ‘ते चैव संख्हवाई’चि स एव वा सुख्हादयो दोषा भवन्ति ‘वसहिं य न देति’चि एव च सागारिका कृशाः सन्तो वसति न प्रयच्छन्ति, एत्र प्राप्ते ‘अं चंऽन्न’चि प्रवृत्तितानां इवन्ति । इदानीं तस्माद्गामाद् न्यत्र प्राप्ते मोहन गृहीत्वा गन्तव्य, एत्र चैते दोषाः-

भरेण वेयणाए न पेहए थाणुकंटआयाए । इरियाइ संजमंसि अ परिगलमाणे य छक्राया ॥ १९१ ॥
उपधिभिश्चाभारेण या वेदना शुद्धेदना वा तथा न 'पेहए'ति न पश्यति स्थाणुकण्टकादीन्, ततश्चात्मविराधना भवति ।
'इरियाइ'ति संयमविषया विराधना ईर्ष्यादि, तथा परिगलमाने च पानादौ पट्कायविराधना भवति । तथा चैते चान्यत्र
'ग्रामे गच्छतां दीषा भवन्ति—

सावयतेणा दुविहा विराहणा जा य उवहिणा उ विणा । तणअग्निगहणसेवण वियालगमणे इमे दोसा ॥
श्वापदभयं भवति, तथा तेणा दुविहा भवन्ति-शरीरापहारिण उपध्यपहारिणश्च, 'विराहणा जा य उवहिणा उ विणा'
या च 'उपधिना' संस्तारकादिना विना विराधना भवति, का चासौ ?—'तणअग्निगहणसेवण' पथासद्वृत्यं तृणानां ग्रहणे
आत्मविराधना अग्नेश्च सेवने संयमविराधनेति । द्वारम् । एवं तावद्वाह्यतो भुञ्जतामन्यग्रामे च गच्छतां दीषा व्याख्याताः,
इदानीं यदुक्तमासीच्चोदकेन यदुत विकाले प्रवेष्टुं युज्यते तन्निरस्यन्नाह—'वियालगमणे इमे दोसा' विकालगमने वसतौ
'एते' वक्ष्यमाणलक्षणा दीषा भवन्ति, ते चासी—

पविसणमभाणटाणे वेसिस्थिदुमुच्छिष् य बोद्धव्वे । सज्झाए संथारे उच्चारे चैव पासवणे ॥ १९३ ॥

'पविसण'ति तत्र ग्रामे विकाले प्रविशतां ये दीषास्तान् वक्ष्यामः । 'मज्जाण'ति वसतिमार्गणे—अन्वेषणे विकाल-

संयमतो विपचना पट्टकायोपमर्दे सति रात्रौ मषति । 'गमये'षि कायिकाभ्युत्सुखनार्थं गमने दोषः । 'पथे'षि कायिकाभ्युत्सुखनार्थं 'मर्दे'षि पुनः कायिकाभ्युत्सुखन्य वसति प्रविशतो पट्टकायोपमर्दो मषतीति । अथ तु पुनर्निरोध इति, वक्तव्येते दोषा मषन्ति—

मुचनिरोहे चक्सु वधनिरोहे य जीविय चयद् । उद्धनिरोहे कोट्टु गेलस्र वा भवे तिसुवि ॥ १९८ ॥
 सुयमा ॥ 'उच्चारणसमये'षि मय । इवानीमपवाद उच्यते—
 जद् पुण वियालपत्ता पद् व पत्ता उवस्सय न लभे । सुन्नघरदेउले वा उज्जाणे वा अपरिमोगे ॥ १९९ ॥

यदि पुनर्विकाल एव प्राप्याः, ततश्च तेषां विकलवेद्यायां वसतौ प्रविशतां प्रमादकृतो दोषो न मषति, 'पद् व पत्त'षि प्रागेव प्रस्यूपस्येव वा प्राप्याः किन्तु तपाभयं न लभन्ते ततः कः समुद्दिश्यन्तु ?—शून्यगृहे देवकुले वा उद्याने वा 'अपरिमोगे' लोकपरिमोगरहिते समुद्दिश्यन्तीति क्रियां पश्यति ।
 आवाय चिलिमिठीए रणणे वा निरुमप्य समुद्दिसण । समप्य पच्छन्नाऽसद् कमढय कुठया य सतरिआ २००

अथ शून्यगृहादौ सागारिकाषामापातो मषति तत आपाते सति चिलिमिठी-अवनिक्रम दीयते, 'रणणे व'षि अथ शून्यगृहादि सागारिक्रमकान्त ततः अरण्ये निर्मये समुद्दिश्यनं क्रियते, समप्यअरण्ये प्रच्छन्नस्य वा 'असति' अमाथे

१ असावप्य चिकिं० च.१ आनरिबचिकिं० क.२ । २ एते देवकुले वा उद्याने वा आपातौ पृ. २ ।

ततो वसिमसमीप एव कमठकेषु शुंकेन लेपेन सबाह्याभ्यन्तरेषु लिप्तेषु भुज्यते, 'कुरुकुथा य'ति कुरुकुवा-पादप्रक्षालनादिका क्रियते 'संतरित'ति सान्तराः-सावकाशा बृहदन्तराला उपविशन्ति । इदानीं भुक्त्वा बहिः पुनर्विकाले वसतिमन्विषन्ति, सा च कोष्ठकादिका भवति, तत्र लब्धायां वसतौ को विधिरित्यत आह—

कोट्टगसभा य पुर्वि कालं विचारान्भूमिप्रडिलेहा । पच्छा अङ्गति रत्तिं पत्तावा ते भवे रत्तिं ॥ २०१ ॥

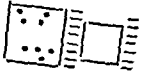
कोष्ठकः-आवासविशेषः सभा-प्रतीता कोष्ठके सभायां वसतौ लब्धायां प्रागेव 'काले'ति कालभूमिं प्रत्युपेक्षन्ते यत्र कालो गृह्यते तथा 'विचारभूमिपडिलेहा' विचारभूमिः-सञ्ज्ञाकायिकाभूमिस्तस्याश्च प्रत्युपेक्षणा क्रियते । तत्र एवं प्रत्युपेक्षितायां विकाले वसतौ 'पच्छा अतिरिति रत्ति'ति पश्चाच्छेषाः साधवो रात्रौ प्रविशन्ति । 'पत्ता वा ते भवे रत्ति'ति यदा पुनस्त आगच्छन्त एव कथमपि रात्रावेव प्राप्तास्तदा रात्रावपि प्रविशन्ति ॥ तत्र च प्रविशतां—

शुभिमअभेसण समणा निब्भय बहिठाणवसहिपडिलेहा । सुब्बधरपुवभाणिअं कंचुण तह दारुदंडेणं ॥ २०२ ॥

शुभिमकाः-स्थानकरक्षपालाः 'भेसण'ति यदि ते कथञ्चिन्नासयन्ति ततश्चेदं वक्तव्यं-यदुत भ्रमणा वयं, न चौराः, 'निब्भय'ति अथ तु स सन्निवेशो निर्भय एव भवेत्तदा 'बहिठाण'ति बहिरेव गच्छस्तावच्छिति, वृषभास्तु वसतिप्रत्युपेक्षणायां ब्रजन्ति । किंविशिष्टाऽसौ वसतिरन्विष्यते ?-'शून्यगृहादि' पूर्वोक्तं, 'कंचुण तह दारुदंडेणं'ति दण्डकपुञ्जनं तद्धि

कञ्चुक परिभाषा सर्पपवनमयाण्डकपुच्छकेन वसतिषुपरिहास्रस्फोटयन्ति, गच्छन् प्रविशति, ततः को विधिः स्वापे ?-
 सथारगभूमिसिग आयरियाण तु सेसगाणेगा । रुद्राए पुष्कइक्षा मडलिआ आवळी इधरे ॥ २०३ ॥

संस्वारकभूमिप्रयभाचार्याणां निकल्पते, एका निवाता संस्वारकभूमिन्या प्रवाता अन्या निवातप्रवाता,
 'सेसगाणेग' चि शेषाणां साधुनामैकेका संस्वारकभूमिदीपते, 'रुद्राए' चि ययसौ वसतिपिंस्तीर्षां सदेव तत
 पुष्पावकीर्षाः स्वपन्ति - पुष्पप्रकरवदयबाद्य स्वपन्ति येन साधारिकावकाशो न भवति, 'मडलिप' चि अयाऽसौ
 भवति। छुडिका भवति ततो मस्ये पात्रकापि छत्वा मण्डव्याः पात्रे स्वपन्ति । स्यादना वेयध् 'भावलिप' चि
 प्रमाणपुकायां यतौ 'भाववपा' पञ्चथा स्वपन्ति, 'इधरे' चि छुडिकाप्रमाणपुवतनोर्बसत्योरथ विधिः--

'सथारगगहणीए' संस्वारकभूमिप्रहकाले एतदुक भवति - यदा स्वविसादिः संस्वारकभूमिभवन क्तोति तदा साधुभिः
 कि कर्षव्यमत आह - 'वेटिमठस्लेवण तु कायव' वेटिआ - उपचिषेष्टिकास्तातां सर्वैरेव साधुमितामीयात्मी यानामुल्लेपण
 कर्षव्य येन सुखेनैव इष्टायां सुवि विगमसु संस्वारकाः स्वपन्ते । स च संस्वारको यो यस्मै दीपते साधवे स कथ तेन
 प्राण इत्याह - 'मायायदविप्रमुक्तेन' तन न माया कर्षव्या यदुताह वाठार्पी ममेह प्रयच्छ, नापि मदा - बडहारः कायो,

१ संवाल्पाण्ड्याए भा.क. १ पा १ । १. संवाल्पाण्ड्याए भा.क. १ पा १ । १. संवाल्पाण्ड्याए भा.क. १ पा १ । १.

यदुताहमस्यापि पूज्यो येन मम शोभनसंस्तारकभूदंतेति ॥ अहं रचितं आगया ताहे कालं न गिणहंति, निज्जुचीओ संगहणीओ प सणिअं गुणंति, मा वेसिस्थिदुगुंछिआदओ दोषा होहिति, कायिकां मचएसु छुंति उच्चारंणि जयणाए । जह पुण कालभूमी पडिलेहिआ ताहे कालं भिहंति, यदि सुद्धो कालो करंति सज्जायं, अहं न सुद्धो न पडिलेहिआ वा वसही ताहे निज्जुचीओ गुणिति, पढमपोरिसिं काऊणं बहुपडिपुणाए पोरिसीए गुरुसगासं गंतुण भणंति-इच्छामि स्वमासमणो ! वंदितं जावणि-आए निसीहिआए मत्थएण वंदांमि, स्वमासमणा ! वहिपडिपुणा पोरिसी, अणुज णह राईसंथारयं, ताहे पढमं काहथा-भूमिं वचंति, ताहे जत्थ संथारगभूमी तत्थ वचंति, ताहे उवहिंमि उवओगं करंता पमजंता उवहीए दोरयं उच्छोडिति,

A यदा राजावागतास्तदा कालं न गृह्णन्ति, निर्युक्तीः संप्रहणीश्च शनैर्नैर्गुणयन्ति, मा वेश्यास्त्रीकुरित्सादर्यो दोषा भूवन्, कायिकी मात्रकेषु व्युत्सृजन्ति उच्चारमपि यतनया । यदि पुनः कालभूमयः प्रतिलेखितास्तदा कालं गृह्णन्ति, यदि शुद्धः कालः कुर्वन्ति स्वाध्यायं अथ न शुद्धो न प्रतिलेखिता वा वसतिस्तदा निर्युक्तीर्गुणयन्ति । प्रथमां पौरुषीं कृत्वा बहुप्रतिपूर्णायां पौरुष्यां गुरुसकाशं गत्वा भणन्ति-इच्छामि क्षमाश्रमण ! वन्दितु यापनीयया नैपेथिकया मत्सकेन वन्दे, क्षमाश्रमणाः ! बहुप्रतिपूर्णां पौरुषी, अनुजानीव रात्रिसंस्तारकं, तदानीं प्रथमं कायिकीभूमिं व्रजन्ति, ततो यत्र संस्तारकभूमिस्तत्र व्रजन्ति, तदोपधावुपयोगं कुर्वन्तः प्रमार्जयन्त उपवेदंवरकमुच्छोद्यन्ति, तदा स्तारकपट्टकमुत्तरपट्टकं च प्रतिलिख्य द्वे अध्येकत्र लात्वीरुणि स्थापयन्ति, तदा संस्तारकभूमिं प्रतिलेखयन्ति, तदा स्तारकमा-स्तुषन्ति सोत्तरपट्टकं, तत्र च लग्ना मुखवस्त्रिकयोपरितनं कायं प्रमार्जयन्ति, अधस्तनं रजोहरणेन, कल्पंश्च वामपार्श्वे स्थापयन्ति, पुनः संस्तारकमारोहन्तो भणन्ति ज्येष्ठार्थादीनां पुरवस्त्रिषठां अनुजानीव, पुनः सामायिकं त्रीन् वारान् कृत्वा (उच्चार्य) स्वपिति, एष तावत् क्रमः ।

साह सधारगपट्टवं उषरपट्टय च पडिलेहिवा दोषि एगत्य छाएषा ठरुमि ठवेंति, ताहे संधारगभूमि पंमखयति, ताहे संधारय बन्धुरंति सतषरपट्ट, तस्य य रुग्णा सुहयोषिआए उषरिष्ठ काय पमळति, हेष्टिष्ठ रयहरयेवं, कप्ये य वामपासे ठवेंति, पुणो संधारए चढतो मणर बिहृळार्ण पुस्तो चिहृताम-बणुळाणिसाह, पुणो सामाहवं विष्णि वारे कड्डिऊज सोचइ एस ताव कपो । इदानीं माया व्याख्यायते—
पोरिसिआपुच्छणया सामाहइ उभयकायपडिलेहा । साहणिअ दुवे पट्टे पमळ पाय जळो भूमि ॥३०५॥

पौरुष्यां निर्युक्तीर्गुणयित्वा 'आपुच्छण'वि आचार्यसमीपे मूलवच्चिकां प्रतिलेखयित्वा मथति बहुपट्टिपुष्पा पोरिसी संदियत सस्वारक तिष्ठामीदि, 'सामाहय'वि सामायिक वारात्रयमाकृष्य स्वपिति, 'ठमब'ति सञ्जाफायिकोपयोग कृत्वा 'कायपडिलह'वि सकल काय प्रमृन्य 'साहणिअ दुवे पट्टे'चि साहणिय-एगत्य लाएषा दुवे पट्टे-उषरपट्टो सधारपट्टो अस्याम सामाचार्यनुक्रमेण गायार्णां सवधो न कृत, किन्तु स्वदुःखा यथाक्रमेण व्याख्येया । एवमसौ सस्वारकमा रोहन् किं मण्ठीत्याह—

अणुजाणह सधार वाहुवहाणेण वामपासेण । कुक्कुटिपायपसारण अतरत पमळए भूमि ॥ २०६ ॥

अनुजानीध्वं संस्कारकं, पुनश्च बाहूपधानेन वामपार्श्वेन स्वपिति, 'कुक्कुडिपायपसारण'ति यथा कुक्कुडौ पादावाकाशे प्रथमं प्रसारयति एवं साधुनाप्याकाशे पादौ प्रथममश(सं श)वृत्तता प्रसारणीयौ, 'अतरंतो'ति यदा आकाशव्यवस्थिताभ्यां पादाभ्यां न शक्नोति स्थितुं तदा 'पमज्जए भूमि'ति भुवं प्रमुज्य पादौ स्थापयति ।

संकोए संडासं उवचंते य कायपडिलेहा । द्वाडैउवओगं णिरसासनिरंभणालोयं ॥ २०७ ॥

यदा तु पुनः सङ्कोचयति पादौ तदा 'संडासं'ति संदंसं-ऊरुसन्धि प्रमुज्य सङ्कोचयति 'उवचंते य'ति उद्धर्त्यंश्चासौ साधुः कायं प्रमार्जयति, एवमस्य स्वपतो विधिरुक्तः । यदा पुनः कायिकार्थगुत्तिष्ठति स तदा किं करोतीत्याह-'द्वाडै-उवओगं' द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्चोपयोषं ददाति, तत्र द्रव्यतः कोऽहं भ्रज्जितो गृहस्थो वा ? क्षेत्रतः किमुपरित-लेऽन्यत्र वा ?, कालतः किमियं रात्रिदिवसो वा ?, भावतः कायिकादिना पीडितोऽहं न वेति, एवमुपयोगे दत्तेऽपि यदा निद्रयाऽभिभूयते तदा 'णिरसासनिरंभण'त्ति 'निःश्वासं निरुणद्धि' नासिकां दृढं गृह्णाति निःश्वासनिरोधार्थं, ततोऽपगतार्थां निद्रयां 'आलोयं'ति आलोकं पश्यति, द्वारम् । यतः—

द्वारं जा पडिलेहे तेणभए दोणिण सावए त्तिणिण । जइ य चिरं तो द्वारे अण्णं ठाविंतु पडिअरइ ॥ २०८ ॥

तदाऽसौ द्वारं यावत् 'प्रत्युपेक्षयन्' प्रमार्जयन् भ्रजति, एवमसौ निर्भ्रजति तत्र च यदि स्तेनभयं भवति ततः

सुष्कोऽशुष्कम्, सद्य मञ्जना विहृत आचक भवति, पद्यसौ संविग्नविहृत प्रवेद्यः क्रियते, अथ पार्श्वस्यादिविहृतस्त्वतो न प्रवे
 द्य, 'सरिद्धा ओ विहरितो' तत्र सविग्ने साम्भोगिकैरसाम्भोगिकैश्च यो विहृतस्वत्राचार्यसद्विदः प्रविशति आचार्यप्रायोग्य
 प्रदप्यार्थ, 'अविहरिअविहो इमा होति'चि अविहृते प्राप्ते सच्चिनि षा अथ विधिः-चक्ष्यमाणलक्षणः सप्तमगायायाम्, "अविह
 रिअमसदिहो यतिम प्राहुडिम" अस्यां गायायामिति । इदानीं माप्यकार एनामेव गाथां व्याख्यानयन्नाह—

अविहरिअ विहरिओ वा जइ सड्हो नरिय नरिय उ नियोगो । नाए जइ ओसण्णा पविससति तओ उ पण्णारस

अविहृतो विहृतो वा प्राप्तः, तत्र विहृते यदि भावको नास्ति ततो नास्ति नियोगः-न नियुज्यते साधुः आचार्यप्रायो
 ग्यानपनाथम् । 'माए'चि अप तु 'धाते' विज्ञाते एव पदुतास्ति भावकः, तत्र च 'यदि ओसथा पविसति' पद्यवसथाः
 प्रविशन्ति तथापि नास्ति नियोगः, अथ तु प्रविशन्ति 'तओ उ पसरस'चि पञ्चदशोद्गमदोषा भवन्ति, ते स्वामी-
 "आहाकम्भुरेसिम पूर्वकम्मे प मीसन्वाए अ । ठयथा पाहुडिपाए पाओयरकीय पामिधे ॥ १ ॥ परिपट्टिए अमिहडुन्मिमे
 मालोहट इय । अण्डिछ अमिसंठु अन्तोपरए अ सोलसमे ॥ २ ॥" ननु स्वामी पोहस तन्न्यन्त-" अन्तोयुरतो
 मीसन्वाय च दोहिवि एको चेन मेवो । अयवेयमपि गाथा सच्चिन्नमेवाङ्गीकृत्य व्याख्यायते-द्विविधः भावको-विहृतोऽ-
 विहृतो वा, यदि 'सड्हो नरिय अरिय उ नियोगो' तत्र विहृतो यदि भादो नास्ति ततो नास्ति नियोगः साधोः । 'माए'चि
 अप इत सति भादके यदुताऽस्ति तदप सत्र प्राठे सति 'यदि ओसण्णा पविसति' पद्यवसथाः प्रविशन्ति तथापि नास्ति

नियोगः । अर्थव्यवधेऽपि प्रविशन्ति ततश्च पञ्चदश दोषा उद्गमादयो नियमाद्भवन्ति यद्यपि तत्रावसत्रा न गृह्णन्ति ॥
 सांविगमणुणाए अइंति अहवा कुले विरिचंति । अण्णाउंछं व सह एमेव य संजईवगो ॥ १६ ॥ (भा.)

अथ तु सं सञ्ज्ञी संविनैर्विहृतः—अमनोहैर्वसिद्धिर्भावितः ततः ‘अणुणाए अइंति’चि तैरेवानुज्ञाते सति भावकगृहे प्रवि-
 शन्ति । अथवा भावककुलानि ‘विरिचन्ति’ विभजन्ति, एते एवान्यसाम्भोगिकाः सांविनाः ‘अण्णाउंछं व सह’ अण्णाय उंछं व
 सह जत्थ सावगा नत्थि तहि हिडंति वत्थवा जइ सह समत्था इयरे, पाहुणगा जण्यसरीरा सावगकुलानि हिडंति, अह वत्थवा
 जण्यसरीरा पाहुणगा य सह ततो अण्णायउंछं हिडंति । ‘एमेव य संजईवगो’ एवमेव संयतीवगो विधिः, यदुत ताभिर-
 नुज्ञातेषु भावककुलेषु प्रवेष्टव्यम् । बहुषु च कुलेषु सत्सु ता एव ‘विरिचंति, “अण्णाउंछं व सह” इति, अयं च विधिर्द्रष्टव्यः ।
 एमेव अण्णसंभोइयाण संभोइयाण ते चैव । जाणित्ता निब्बंधं वत्थवेणं स उ पमाणं ॥ १७ ॥ (भा०)

एवमन्यसाम्भोगिकानां सम्भवे उक्तलक्षणो विधिर्द्रष्टव्यः । ‘संभोइयाण ते चैव’चि अथ साम्भोगिकारतत्र ग्रामे भवन्ति
 ततः ‘ते चैव’चि ते एव वास्तव्याः साधवो भैश्यमानयन्ति, अथ तत्र साम्भोगिकसमीपे प्राग्गतमात्राणां कश्चिच्छ्रावक आयातः,
 स च प्रादूर्णकवत्सल एवं मणति यदुत मदीयगृहे भिक्षार्थं साधुः प्रहेतव्यः, तन्नोच्यते—वास्तव्या एवागमिष्यन्ति, अर्थव-
 शुक्तेऽपि ‘निब्बंधं’चि निर्वन्धं करोति आग्रहं करोत्यसौ भावकरततः ‘वत्थवेणं’ वास्तव्येन सहैकेन गन्तव्यं, यतः स एव

१ विरचति भा. पा १-२ । २ ससञ्ज्ञी सविमैश्च विहृत भा । ३ ‘विरचति’ भा पा १-२ । ४ विरश्चन्ति भा. पा १ । ५ एव तु अण्णं भा क. ३
 पा १-२ । ६ तह चैव ल १ पा. १ ।

वास्तव्यः प्रापूर्णेकानां प्रमाप्यमन्वाधिकवस्तुप्रदये । मयासौ साम्भोगिकवसतिः संकृता भवति ततः—

असह्वसहीय वीसु राह्णिणिए वसहि भोयणागम्म । असह्व अपरिणया वा ताहे वीसु सह्व वियरे ॥१८॥

‘भवति’ अभावे विस्तीर्णाया वसतेः ‘वीसु’ति पृषग्-अन्यत्र वसतौ भवस्थान कूर्वन्ति, तत्र च तेषां को भोजनविधि रित्यत आह-‘राह्णिणिए वसहि भोयणागम्म’ रत्नाधिकस्य वसतौ भोजनमागम्य कूर्वन्त्य, स च रत्नाधिकः कदाचिदास्तव्यो भवति कदाचिदागन्तुक इति । अथ ‘भवह्व’चि अयान्यतरो रत्नाधिकः ‘भवह्व’ भिक्षावेलां प्रतिपालयितुमशक्तः तथाऽपरि मता वा साधवः सहप्राया मा भूद् राटि करिष्यति ततः ‘वीसु’ पृषग् वसतिर्भवति । तथा यदि च ते वास्तव्यसाधवः ‘सह्व’ समर्यास्तवो ‘वियरे’चि भिक्षामदित्वा प्रापूर्णेकम्यो प्रयच्छन्ति ॥

तिण्ह एकेण सम भत्तटो अप्पणो अत्तह तु । पच्छा इयरेण सम आगमण विरेगो सो चेव ॥मा० ॥१९॥

अथ तत्र त्रय भाषाया भवन्ति, द्वावागन्तुकौ एको वास्तव्यः, तथा ‘एकेण सम’ति एकेनागन्तुकाचार्यप्रव्रित्तेन सह वास्तव्यः पर्यटति तावद्यावद् ‘भवह्व’चि एकस्य प्रापूर्णेकाचार्यस्य मकार्यो भवति-उदरपूरणमात्रमित्यर्थः अतः ‘अप्यणो भवह्व तु’चि आत्माचार्यायं वासो वास्तव्यः ‘भवह्व तु’ अर्थस्तुत्रमात्र भावककृतेभ्योऽन्यकृतेभ्यो वा गृह्णाति । ‘पच्छा इयरेण सम’ति पचादितरेण द्वितीयागन्तुकाचार्यप्रव्रित्तेन सम पर्यटति, तथापि मकरार्यो यावद्भवति प्रापूर्णेकस्य तावत्पर्यटति,

आत्मनश्चाहंशुभवमानं गृह्णाति, एवं पूर्णां शुभो भवति वास्तव्याचार्यस्य, 'आगमण'चि एवं ते पर्यदित्वा आत्मीयार्त्मीयवसती आगमनं कुर्वन्ति । 'विरेशो सो चैव'चि स एव 'विरेशो' विभजनं श्रावककुलेषु, योऽसौ भिक्षामटद्भिः कृतः, न तु पुनर्वस-
 तिकायां आगतानां भवतीति । "असति वसहीए वीसुं राहणिए वसहि भोयणागम्म । असह् अपरिणया वा ताहे वीसुं सह्
 वियर ॥ १ ॥"चि यो विधिरुक्तः, अयं च द्वितीयाद्याचार्येष्वप्य गतेषु द्रष्टव्य इति । एवं तावद्विहते क्षेत्रे यत्र साधुषु ति-
 ष्टसु यो विधिः स उक्तः, इदानीमविहते क्षेत्रे साधुरहिते च यो विधिरुक्त इति पादनायाह—

चेदअवंदनिमंतणगुरुहिं संदिट्टु जो वऽसंदिट्टो । निवबंध जोगगहणं निवेय नयणं गुरुसगासे ॥१००॥

एवं विहरन्तः कचिद्भामादौ प्राप्ताः, तत्र च यदि सञ्ज्ञी विद्यते तत्रश्चैत्यनन्दनार्थमाचार्यो व्रजति, तत्रश्च श्रावको गृह-
 मागतमाचार्यं निमन्त्रयति, यथा—प्रायोग्यं गृहीत, तत्रश्च यो 'गुरुहिं संदिट्टु'चि गुरुभिः यः संदिष्टः सङ्घाटकः स गृह्णाति ।
 'जो व असंदिट्टो'चि यो वा 'असंदिष्टः' अनुक्तः स वा गृह्णाति श्रावकनिर्वन्धे सति, एतदुक्तं भवति—योऽसावाचार्येण
 संदिष्टः स यावन्नागच्छत्येव तावत्तेन श्रावकेणान्यसङ्घाटको दृष्टः, स च निर्वन्धे ग्राहे कृते सति योग्यग्रहणं—प्रायोग्योपादानं
 करोति । पुनश्च 'निवेय'चि अन्येभ्यः सङ्घाटकेभ्यो निवेदयति, यथा यदुत मया श्रावकगृहे प्रायोग्यं गृहीतं न तत्र भवद्भिः
 प्रवेष्टव्यम् । उतश्च 'नयणं गुरुसगासे'चि तत्प्रायोग्यं गृहीत्वा गुरुसमीपं नयति तत्क्षणादेव येनासावुपशुक्ले इति । इदानीं
 यदुक्तं प्राक् 'अविहरिअविही इमो होति'चि, तद्व्याख्यानयनाह—

१ इदानीं विहते ल. १ । २ साधुरहिते यो ल १, साधुविहरिते पा. १-२ । ३ निर्वन्धप्रहणे कृते अर्. ।

अविहरिअमसदिद्वो चेइय पाहुडिअमित्त गिणहति । पाउग्गपठरत्तमे नउम्हे किं वा न सुजति ? ॥१०१॥
 अविहरति ग्रामादौ असदिद्या एव सर्वे मिथारं प्रविष्टाः, तत्र च मिथामन्तः भावकगृहे प्रविष्टाः, तत्र च 'विहए'ति
 लम्पसे प्रचुर वा लम्पसे तदा 'पाउग्गपठरत्तमे' प्राशुठिकासाम्ना यदि तत्र लम्पसे ततो गृहन्त्येव । अथाचार्यप्रायोग्य
 एवमुक्ते भाषास्त्रेऽप्याह—'किं वा न सुंजति'ति किं मज्झिनीण न सुञ्जते आचार्याः ?, एव निर्बन्धे सति त एव गृहन्ति ।
 गच्छस्स परीमाण नाउ चित्तूण ततो निवेयति ।

गच्छस्य परिमाणं ज्ञात्वा गृहन्ति, एहीत्वा च ततो निवेदयन्ति, कस्मै ?, अथ आह—गुरुसंघाटकाय, पटुताचार्य
 प्रायोग्यमन्त्येतां च गुरुषुतादि लम्प प्रचुरम्, 'इपरे' इतरसंघाटकेभ्यः—श्रेयसंघाटकेभ्यो निवेदयति, 'मा वच्चा'पि मा व्रसत
 गृहीत गुरुयोग्य, तत्र च लम्पमात्रमेव गुरुसमीय नेतव्यम् । तथा आह—
 'एगागिसमुदिसगा मुत्ता उ पदेणापुण दिट्ठतो ।' विहणदवविणासो निद्ध मडुर व पुष तु ॥१०३॥भा०॥

'एगागिसमुदिसगा' य अमण्डन्पुपजीविन एवम् गृहन्ते व्याख्यायाकान्ताम तेषां गृह्णतां सर्वा पभादावीर
 १ अथ नेव उरुअमिं अ. अ. २ पा १ । २ विहन्ति अ. १ विहन्ते पु. ।

नीपशुल्यते, अत्र च 'पहेणएण' दिडुंतो 'काले दिणस्स पहेणयस्स अणधो न तीरए काउं । तस्सेवऽथकपणामियस्स गिहंतया नत्थि ॥ १ ॥' तथाऽनानयनेऽयमपरो दोषः—'येन द्रव्येण घृतादिना गृहीतेन हिण्डवां द्रव्यविनाशो भवति, कथञ्चित्प्रमादात्पात्रकविनाशे सति क्षीरादि च विनश्यत्येव, तथा 'निद्धमहुराहं पुढिं' यदुक्तमात्रमे तच्च कृतं न भवति । 'सण्णि'चि दारं गयं । इदानीं साधर्मिकद्वारं प्रतिपादयन्नाह—

भत्ताट्टिअ आवस्सग सोहेउं तो अइंति अवरणहे । अब्भुट्टाणं दंडाइयाण गहणेक्कवयणेणं ॥२१२॥

इदानीं ते साधर्मिकसमीपे प्रविशन्तः 'भत्ताट्टिअ'ति श्रुत्वा तथा 'आवस्सग सोहेउं'ति आवश्यकं च कायिकोच्चार।दि 'योषयित्वा' कृत्वेत्यर्थः, अतोऽपराहसमये आगच्छन्ति, येन वास्तव्यानां भिक्षाटनाद्याकुलत्वं न भवति, वास्तव्या अपि किं कुर्वन्ति ?, इत्यत आह—'अब्भुट्टाणं'ति तेषां प्रविशतामभ्युत्थानादि कुर्वन्ति 'दंडादिताण गहणं'ति दण्डकादीनां ग्रहणं कुर्वन्ति, कथं ?—'एक्कवयणेणं'ति एकेनैव वचनेन उक्ताः सन्तः पात्रकादीन् समर्पयन्ति, वास्तव्येनोक्ते मुञ्चस्वेति ततश्च मुञ्चन्ति, अथ न मुञ्चत्येकवचनेन ततो न गृह्यन्ते, मा भूत् प्रमाद इति ॥

खुड्डलविगिट्ठतेणा उणहं अवरणहि तेण उ पएवि । पक्खित्तं मोत्तुणं निक्खिववमुक्खित्तमोहेणं ॥२१३॥

यदा तु पुनस्तैः साधुभिरभिप्रेतो यो ग्रामः स शुद्धको न तत्र भिक्षा भवति ततश्च प्रत्युपस्येवागच्छन्ति, 'विगिट्ठ'चि

विहृष्टमपचान यत्र सार्धमिकास्त्रिहृन्ति तवः प्रत्युपत्येवागच्छन्ति । 'क्व'सि अय तवः अपराद्धे आगच्छतां स्तेनमय
 मपेचवथ प्रत्युपत्येवागच्छन्तीति । उष्य वा अपराद्धे आगच्छतां भवति यतोऽवः प्रत्युपत्येवागच्छन्ति । एव ते प्रत्युपसि
 वस्माद् ग्रामात्प्रवृत्ताः सापन्नो भोजनकाले तु प्राप्ताः सार्धमिकसमीप निवीचिका (नैपेचिकी) कृत्वा प्रविशन्ति । पुनश्च
 तर्षा प्रविशतां वास्तव्यसाधुभिः किं कर्तव्यमिरस्यत आह—'पश्चिष्ठम मोषुष'ति प्रधिष्व-आस्यगत मुखे प्रधिष्व क्वल
 सुक्त्वा 'निश्चितवृत्तित्व'ति पदुत्तिष्ठ माननगत तत् 'निधिष्व' सुश्रन्ति नैपेचिकी भवथानन्तरमेव, एतस्ते प्राधूर्षकाः
 'ओषन्'ति सर्वेषु आलोचनां प्रयच्छन्ति । ततो सुश्रते मण्डर्या, सा वेयम्—
 अप्या मूलगुणेषु विराहणा अप्य उत्तरगुणेषु । अप्या पासत्याद्दसु दाणग्गहसपत्वोगोहा ॥ २१४ ॥

अस्या मूलगुण्यु, एतदुक्त भवति—मूलगुणविषया न काचिद्विराचना, अस्या न काचिदुचरगुणविषया विराचना, अस्या
 पार्श्वस्यादिषु देन प्रथमे वा विराचना 'सपत्वोगो'सि तैरेव पार्श्वस्यादिभिः सह संप्रयोगे-संपर्के, एतदुक्त भवति-न
 पार्श्वस्यादिभिः सह संप्रयोग आसीत् । 'क्व'सि इयं 'ओषता' संश्लेषत आलोचना दीयते, इत्या वालोचनां यदि न
 युक्तस्वतो सुश्रते । अय युक्तास्त साधनस्तत इद मजन्ति—
 मुजह मुत्ता अम्हे जो वा इच्छेअमुत्त सह भोज्ज । सब च तेसि दाउ अन्न गिणहति वरथब्बा ॥ २१५ ॥

१ सपुत्रोन्नयने प्रत्यां वा प. १-२-३ । २ एतथ तेसं वा । ३ 'निधिष्व' आ. क. २. प. १-२ । ४ अस्या क्व'सि वा । ५ अ
 एतथेवविपय्य वा । ६ अर्थं वा. ।

शुद्धीत्वम् ययं भुक्ता वयम्, 'यो वा इच्छेति यो वा साधुर्भोक्तुमिच्छति ततः 'अभुच सह भोजं'ति तेनाभुक्तेन सह भोज्यं कुर्वन्ति । एवं यदि तेषामात्मनश्च पूर्वातीतं भक्तं पर्यप्यते ततः साध्वेव । अथ न पर्यप्यते ततः सर्वं 'तेभ्यः' प्राधूर्णिकेभ्यो दत्त्वा भक्तमन्यद्ब्रून्ति-पर्यटन्ति वास्त्वप्यभिक्षवः । एवमानीय कति दिनानि भक्तं प्राधूर्णिकेभ्यो दीयते इत्यव आह—
 तिष्ठिणि दिणे पाहुन्नं सर्वेसि असद् बालबुण्डं । जे तरुणा सगामे वरथव्वा बाहि हिंडंति ॥२१६॥

श्रीणि दिनानि प्राधूर्णिकं सर्वेषां असति बालवृद्धानां कर्त्तव्यम् । तत्रश्च ये प्राधूर्णिकास्तरुणास्ते स्वग्रामे एव भिक्षाम-
 टन्ति, वास्त्वयारु बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति । अथ ते प्राधूर्णिकाः केवला हिण्डितुं न जानन्ति ततः किं कर्त्तव्यमित्यव आह—
 संघाडगसंजोगो आगंतुगमद्दयरे बाहिं । आगंतुगा व बाहिं वरथवगमद्दय हिंडे ॥ २१७ ॥

सङ्घाटकसंयोगः क्रियते, एतदुक्तं भवति—एको वास्त्वयः एकश्च प्राधूर्णिकः, तत्रश्चैवं सङ्घाटकसंयोगं कृत्वा भिक्षामटन्ति ।

'आगंतुगमद्दयरे'चि अथासौ ग्राम आगन्तुकानामेव भद्रकस्वतः 'इयरे'चि वास्त्वया 'बाहिं'ति बहिर्ग्राम हिण्डन्ति, आगन्तुका वा बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति वास्त्वयभद्रके सति ग्रामे । उक्तं साधर्मिकद्वारम्, इदानीं वसतिद्वारं प्रतिपादयन्नाह—
 विरथिण्णा खुड्डलिआ पमाणजुत्ता य तिविह वसहीओ । पढमविइयासु ठाणे तरथ य दोसा इमे होंति ॥
 विस्तीर्णा शुद्धिका प्रमाणयुक्ता वा त्रिविधा वसतिः 'पढमवितियासु ठाणे'चि यदा प्रथमायां वसती स्थानं भवति

चलतामापद्यते चेतो यतः । दारं । 'अहिगरणे'चि भणइ—'असहण'चि कश्चिद् 'असहनः' कोपनो भवति 'अपरिणतो वा' सेहप्रायः, एते राटि सागारिकैः सह कुर्वन्ति, ततश्च भाजनानि पात्रकाणि तद्धेदो-विनाशो भवति, पट्कायाश्च विराड्यन्ते । दारं । 'तदुभयं'ति व्याख्यायते—

सुत्तत्थऽकरण नासो करणे उडुंचगाइ अहिगरणं । पासवणिअरनिरोहे गेलन्नं दिट्ठे उडुहाहो ॥२२२॥

'सुत्तत्थअकरण'चि सूत्रार्थपर्याख्यकरणे नाशः—तयोरेव विस्मरणम् । अथ सूत्रार्थपर्याख्यो क्रियेते ततश्च 'उडुंचकादि' उडुषडुकादि कुर्वन्ति । ततश्चासहना राटि कुर्वन्ति, ततोऽधिककरणदोष इति । दारं । 'उच्चारकाहअनिरोहे'चि व्याख्यायते—'पासवणे'चि 'प्रश्ववणस्य' कायिकायाः 'इयर'चि पुरीषस्य च निरोधे 'गेलन्नं' गलानत्वं भवति । अथ वुत्सुजन्ति ततश्च 'दिट्ठे उडुहाहो'चि सागारिकैर्दृष्टे सति 'उडुहाहः' उपधातः प्रवचनस्य भवति । दारं । 'संजमआयविराहण'चि व्याख्यायते—
मा दच्चिछहिति तो अप्पाडिलेहिष् (थंडिल्ले) दूरे गंतु वोसिरति । संजमआयविराहणगहणं आरक्खित्तेणोहिं ॥

अथ सागारिका मां मा द्राक्षुरिति कत्वाऽस्थण्डिल एव दूरे गत्वा वुत्सुजति ततः संयमात्मनोविराधना भवति, ग्रहणं चारक्षिकाः कुर्वन्ति । 'तेण'चि स्वेनका वा ग्रहणं कुर्वन्ति । दारं । 'संका तेण'चि व्याख्यायते—
ओणायपमज्जमाणं ददुं तेणोत्ति आहणइ कोइ । सागारिअसंघट्टण अपुमित्थी निण्ह साहइ वा ॥२२४॥

विस्तीर्णामित्यर्थाः, द्वितीया ह्रस्विका शर्णां वा स्थान यदा भवति तदा तत्र उपोर्धसत्योः 'एते वक्ष्यमाणका' दोषा भवन्ति—
 स्वरकस्मिपवाणियगा कप्पटिअसरक्खगा य वठा य। समीसाधासेण दोसा य हवति णेगाविहा ॥२१९॥
 तत्र विस्तीर्णायां वसतो 'स्वरकस्मिप'चि दण्डयाञ्चिका रात्रिं भ्रान्त्वा स्वपन्ति, वाणिज्जकाय वालिञ्जुकयाया भागात्स्य
 स्वपन्ति, तथा क्षार्पटिकाः स्वपन्ति, सरसस्काय-मौवाः स्वपन्ति, षण्ठाय स्वपन्त्यागत्य 'ब्रह्मयविवाहा भित्तिबीविणो य
 वठ'चि। एभिः सह पदा समिध आवाधो भवति तदा तेन संघिआवासेन दोषा वक्ष्यमाणका बनेकविवा भवन्ति ॥ ते वामी—
 आवासगअहिगरणे तदुभय उच्चारकाइयनिरोहे। सयमआयविराहण सका तेणे नपुसिस्थी ॥२२०॥

आवश्यक-प्रतिक्रमणे क्रियमाणे सागारिकाणामप्रतस्त एव तद्वृषदृक्कात् कुर्वन्ति, तत्र च केचिदसहना राटि कुर्वन्ति,
 तत्र वाचिकारदोषः। 'तदुमए'चि द्वयपौष्ठीकरणे अर्धपौष्ठीकरणे च दोष तद्वृषदृक्कात् कुर्वन्ति। निरोधश्च तद्वारस्य कायि
 क्षायाम निरोधे दोषः। अथ करोति तयाऽपि दोषाः सयमात्मविरावनाच्छोऽप्रस्युपेक्षितस्वच्छिच्छे। 'संका तेये'चि स्तेनस्रष्टा
 दोषश्च वौराश्रष्टा, नपुसदृक्को दोषः संभवति, तत्र श्रीदोषश्च मपतीति दारगाबेयम्। इदानीं प्रतिपद व्याख्यानयमाह—
 आवस्तस्य करिति पवचप द्वाणजोगवाधाओ। असहण अपरिणतो वा भौयणमेओ य छक्काया ॥२२१॥

'आवश्यक' प्रतिक्रमण कुर्वताम् 'पवचप'चि चे सागारिका तद्वृषदृक्कात् कुर्वन्ति, तथा स्थानयोगव्याख्यायात्तच्च भवति—
 १ वाचिकारदोष आ. १. २. पाठश्चक्यय आ. वा. १. १. २ भित्तिव्यक्तिये च भित्ति'चि आ. वा. १. १. २ अण्यथकनदिकरे क. १-२. १. २ अण्यथकन

पात्रकं भण्यते । उक्ता शुद्धिका वसतिः, यस्मात्शुद्धिकायामेते दीणास्वस्मात्प्रमाणयुक्ता वसतिर्ग्राह्या । एतदेवाह—
 तस्मात्प्रमाणयुक्ता एकिक्रस्व उ तिहत्थसंथारो । भायणसंथारंतर जह वीसं अंगुला हीति ॥२२७॥

तस्मात्प्रमाणयुक्ता वसतिर्ग्राह्या, तत्र वैकैकस्य साधोर्बाहुल्यतन्निहस्वप्रमाणः संस्वारकः कर्त्तव्यः, तुशब्दो विशेषणार्थः, किं विशिनष्टि ?—संस्वारकोऽत्र भूमिरूप इति, तत्र तेषु त्रिषु हस्तेषु ऊर्णामयः संस्वारको हस्त्वं चत्वारि अ. अंगुलाहं रंमह भायणाह य इत्थं रंधंति । इदानीं संस्वारकमाजनयोर्दन्तरालं तत्प्रमाणं प्रतिपादनायाह—‘भायणसंथारंतरे’ भाजनसंस्वारंतरे—अन्तराले यथा विशतिरहुलानि भवन्ति तथा कर्त्तव्यम् । एवं त्रिहस्वप्रमाणोऽपि संस्वारकः पुरितः, किं पुनः कारणमिह यदरे भाजनाति न स्थाप्यन्ते ? उच्यते—

मज्जारसूसनाह य वारए नाविअ जाणुघट्टणया । दो हत्थे य अवाहा नियमा साहुस्स साहुओ ॥२२८॥

मार्जारसूषकादीन् पात्रकेषु लगातो वारयेत् । अथ कस्मादासन्नतराणि न क्रियन्ते ? उच्यते—‘नवि य जाणुघट्टणय’ चि तावति प्रदेशे तिष्ठति पात्रके जानुकता घट्टना—जानुकृतं चलनं न भवति । इदानीं प्रव्रजितस्य प्रव्रजितस्य चान्तरालं प्रतिपादय चि ज्ञाह—द्वौ हस्तौ अवाधा—अन्तरालं नियमात्साधोः साधोश्च भवति, साधुश्चात्र त्रिहस्वसंस्वारकप्रमाणो ग्राह्यः । स्थापना येयम्—उत्तणामओ संथारओ २८ अट्टावीसंगुलएपमाणो, संथारमायणाणं अंतरालं वीसंगुला २०, भायणाणि अ इत्थएपमाणे

स हि रात्रौ' काथिहायर्षभृतिवतः सञ्चवनतः प्रमार्भयधिर्गिञ्छति ततस्वमवनतक्याय दृष्टा स्तेन इति मत्वा आहन्यात्
 क्वचित् । वारं । 'नपुंसित्थि'चि व्याख्यायते—'सागारिकसंबन्ध'चि सागारिकसंस्पन्ने सति, स हि रात्रौ हस्तेन परामुञ्चन्
 मञ्छति, यत्नतः स्पृशने सति कथित्सागारिको विबुध एव चिन्तयति—यदुवाय 'अपुम'वि नपुसकं तेन कारयेन मां
 स्पृशति, ततः सागारिकसं साधु नपुसकमुद्धवा पृच्छति । अथ कदाचित्स्त्री स्पृशत ततः सा छद्मते, यदुवाय मम समीपे
 आमञ्छति, ततः सा 'सावति' क्वयति निजमर्षुः सौभाग्य कृपाययन्ती परमार्भेन वा ॥

ओरालसरीर वा इत्थि नपुसा वक्तावि गिण्छति । सर्वाहाय् ठाणे निते आवटणपट्टणाई ॥२२५॥

औदारिकरर वा स साधुं दृष्ट्वा विवा ततो रात्रौ स्त्री नपुसक वा वक्तावपि पृच्छातीति, औदारिक—यत्किम् । एते
 धिस्तीर्णवसतिदोषा व्याख्याताः । इदानीं ह्युच्छिन्नवसतिदोषान् प्रतिपादयन्नाह—'संवाहाय्'पि । सफ्टायां वसतौ स्वाने—
 अस्त्वाने सति 'निते' भावटणपट्टणादि'पि साधौ निर्मञ्छति प्रस्त्वतनपतनादयो दोषाः, तथा—

तेणोसि मणमाणो इमोवि तेणोसि आवटइ जुञ्च । सजमव्वायविराहणमायणभेयाद्दिया दोषा ॥२२६॥

एव साधोरपरि प्रस्त्वन्तिव साधौ यस्योपरि प्रस्त्वन्तिवः स त स्तेनकमिति मन्यमानः, अयं च सुष्ठोत्थितः अह
 प्रस्त्वन्तिव स्तेनक मन्यमानः सन् 'भापतति बुद्ध' युद्ध' मवति ततश्च संप्रभास्यनोविराधना मार्जनभेदादयश्च दोषाः, भावन

१ सफ्टायां वा । २ पूर्वोक्तेरीति निर्मञ्छकवसतिवच क्त्या पा १-२ । ३ निर्मञ्छकवसत्यस्यारयो' क्त्या क'१ पा १-२-३ ।

द्विहस्तान्तरालेन मुख्यमानेन 'मुत्तामुत्तसमुत्था' इति 'मुक्त' इति यो मुक्तभोगः 'अमुक्त' इति यः कुमार एव प्रवर्जितः । तत्र मुक्तभोगस्य आसन्नस्य स्वपतोऽन्यसाधुसंस्पर्शात्पूर्वक्रीडितानुस्मरणं भवति, यदुत्तास्मद्योषितोऽप्येवंविधः एव स्पर्श इति । अमुक्तभोगस्याप्यन्यसाधुसंस्पर्शेन सुकुमारेण कौतुकं स्त्रियं प्रति भवति, अयमभिप्रायः—तस्याः सुकुमारतरः स्पर्श इति । तत्रश्च द्विहस्ताबाधायां स्वपतामेते दोषाः परिहृता भवन्ति । तथा भंडणं—कलहः परस्परहस्तस्पर्शजनित आसन्नशयने, ते च दोषा एवं वर्जिता भवन्ति, 'सीसंतेण व कुड्डं तु हत्थं मोत्तूण ठायंति' चि शिरो यतो यत्र कुड्डं तत्र हस्तमात्रं मुक्त्वा 'ठायंति' चि स्वपन्ति, पादान्तेऽनुगमनमार्गं विमुच्य हस्तमात्रं स्वपन्ति । अथवाऽन्यथा पाठः—'सीसं-तेण व कुड्डं विहत्थं मुत्तूण ठायंति' तत्र प्रदीर्घायां वसतां स्वापविधिरुक्तः, यदि पुनश्चतुरस्रा भवति तदा 'सीसंतेण व कुड्डं' ति शिरो यतः कुड्डं तस्मात्कुड्यात् हस्तत्रयं मुत्तवा स्वपन्ति, तत्र कुड्डं हस्तमात्रेण प्रोद्धय ततो भाजनानि स्थाप्यन्ते, तानि च हस्तमात्रे पादप्रोद्धने क्रियन्ते ततो हस्तमात्रं व्यानुवन्ति, भाजनसाध्वोश्चान्तरालं हस्तमात्रमेव मुख्यते, साधुः स्वपिति । एवमनया भङ्ग्या स्वपतां तिर्यक् साधोः साधोश्चान्तरालं हस्तत्रयं द्रष्टव्यम् ।

पुन्वुद्दिट्टो उ विही इहवि वसंताण होइ सो चैव । आसज्ज तिन्नि वारे निसंजो आउंटए सेसा ॥२३०॥

अत्र स्वापकाले पूर्वोद्दिष्ट एव विधिरद्रष्टव्यः, कश्चासौ ? " पोरिसिआपुच्छणया सामाहयउभयकायपडिलेहा । साहणिय दुवे पट्टे पमज्ज पाए जओ भूमि ॥ १ ॥ अणुजाणह संथारं" इत्येवमादिकः । इहापि वसतां स्वपतां भवति स एव विधिः,

पाठंछये ठपिञ्चति २४। एव तिहिं वरएहिं सवेधि विष्णिं हस्या, साहुस्स य साहुस्स य अंतर दो हत्या २८। २०। २४-ह ३।
 एवमेतवृमायादय व्याख्यातम्। अत्र च द्विहस्तप्रमाणायामवाचार्थां महदन्तराल साधोः साधोश्च भवति, एतन्न तद
 न्तराल सूत्र्य महत् इष्ट साधारिको बलात्स्वपिति, तस्मादन्यथा व्याख्यायते-उग्रा पमाणद्वया एकैकस्व त विहरय-
 संयतो। अत्र हस्त साधू क्कदि, माधनानि संस्वारकादिष्वत्यङ्गुलानि भवन्ति। एतदेवाह-‘मायणसयारंतर अह वीस
 अंगुला होति’। पात्रकमष्टाहुलानि क्कदि, पात्रकादिष्वत्यङ्गुलानि स्रक्त्वा परतोऽन्यः-साधुः स्वपिति। एतच्च कुतो निधी
 पते ? यदुत पात्रकत्परवो विद्यत्यङ्गुलान्यतीत्य अन्यः साधुः स्वपिति, यत उक्तम्-‘दो हत्ये य अवाहा नियमा साहुस्स
 साहुजो’। स्थापना वयम्-साहु सरीरेण इत्वं क्वह २४, साधुसरीरल्पमाण, संयारयस्स पचयाण च अंतरं वीसंगुला २०,
 अदुहिं अंगुलेहिं पचयाई ठंति ८, एतस्स पितियसाहुस्स च अंतरं वीसंगुलाइ २०, एव एते सवेऽधि विष्णिं हत्या, एतो
 पितिको साह २४। २०। ८। २०। एव सव्वत्थ। अत्र बोष्णामयः संस्वारकः अष्टाविंशत्यङ्गुलप्रमाण एव बाहुस्येन
 द्रष्टव्यः, किन्तु साधुना सरीरेण चतुर्विंशत्यङ्गुलानि क्कदानि, अन्यानि उष्णामयसंस्वारकसबन्धीनि यानि चत्वार्यङ्गुलानि सैः
 सह क्षेपाणि पानि विद्यत्यङ्गुलानि, एतपरतः पात्रकपि भवन्ति। अत्र हस्तद्वयमवाधा साधुसरीरायाबदन्यसाधुसरीरं
 साधुद्वयम्। ‘मज्जाय’ इत्थेवद्वयास्मात्तमेव।

मुत्तामुत्तसमुत्था महण्यदोसा य वज्जिआ होति। सीसतेण च कुट्ट तु हत्य मोचूण ठायति ॥ २२९ ॥

सभायणाइं मज्झे विसमे अहाकडा उवरिं । ओवग्गहिओ दोरो तेण य वेहासिलंबणया ॥२३३॥
उपशीर्षकाणां मध्ये भाजनानि-पात्रकाणि क्रियन्ते । स्थापना वेयम् ॥३॥ । 'विसमे'चि विषमा भूः गतोपिता भवति,
ततश्च तस्यां गतियां पात्रकाणि पुञ्जीक्रियन्ते । 'अहागडा उवरिं'ति प्रासुकाणि-अल्पपरिकर्माणि च यानि-तान्यन्येषां पात्रका-
णामुपरि क्रियन्ते, मान्जलिकत्वात्तेषाम् । अथातिसङ्कटत्वाद् वसतेभूर्मी नास्ति स्थानं पात्रकाणां ततश्च 'ओवग्गहिओ दोरो'
औपग्रहिको यो दवरको यवनिकार्थः गृहीतः ओवग्गहिओ-गच्छसाहारणो तेन । 'विहायसि' आकाशे 'लंबणया'चि तेन दवरकेन
लम्बयन्ते-कीलिकादौ क्रियन्ते ।

खुड्डालियाए असई विच्छिन्नाए उ मालणा भूमी । विलधरमो चारभडा साहरणेगंतकडपोत्ती ॥२३४॥
शुद्धिकाया वसतेरभावे 'विच्छिन्नाए उ'चि विस्तीर्याणां वसतीं स्थातव्यं, तत्र च को विधिरित्यत आह-'मालणा भूमी'
विस्तीर्णवसतेभूमिलयते-व्याप्यते गुण्यप्रकरसदृशैः स्वपङ्क्तिः, 'विलधरमो चारभड'चि अवलगाकादय आगत्य इदं भणन्ति-

यदुत विलधेर्माऽयं विले यावतामवस्थानं भवति तावन्त एव प्रविशन्ति, ततः साधवः किं कुर्वन्ति ?, 'साहरणे'चि संहृत्य
उपकरणजातं विसरत्वं च 'एणंत'चि एकान्ते विष्ठति । 'कडपोत्ती'चि यदि कटोऽस्ति ततस्त्वमन्तराले ददति, अथ स नास्ति
तत 'पोत्ति' चिलिमिनी ददति ।

किन्त्वपि विशेषः—'आसन्नं विधिं धारे निषण्णो'पि आसन्नं त्रयो धाराः करोति 'निषण्णो'पि तत्रैव संस्वारके उपविष्टः सन्,
 श्रेयाश्च साधनः किं कर्षन्तीत्याह—'आसन्नं सेषा' श्रेयाः साधनं पादान् आह्वयन्तीति । पुनश्चासौ कायिकायं प्रबन्
 किं करोतीत्यत आह—

आवत्सिद्धमासन्नं नीह पमञ्चतु जाव उच्छन्नं । सागारिय तेषुञ्जामाप्य सका तत परेण ॥ २३१ ॥

आवत्सिद्धी आसन्नं च पुनः पुनः कर्षन् प्रमार्जयति च्छिन्ति, कियद् यथादित्यत आह—'आव उच्छन्नं, यावच्छण्य-
 यावदसतेरस्यन्तरयित्यर्थः, आसन्नं नैव प्रमार्जनादि कर्षय्य, यतः 'सागारिय तेषुञ्जामाप्य य सका तत परेण' सागा
 रिक्रम्यां स्तेनशङ्कोपजायते, यदुत किमय धौरः ? 'उञ्जामञ्जो' पारदारिकस्वतस्तदाशङ्कोपजायते, अतस्तत्परेण—सकामाद्
 बाह्यतो चैव प्रमार्जनादि कर्षय्यमिति । एवं प्रमाणयुक्त्यायां वसतो वसतां विधिकृत्वाः । यदा तु पुनः—

यदा तु प्रमाणयुक्ता वसतिर्नास्ति तदा शृङ्गिकायामेव वसतो वसन्ति यतनया, का चासौ यतना ?—'पुरहृत्वा पञ्च
 पाए' 'पुरहृत्' अत्रतो इस्तेन परामृच्छति पञ्चास्यावो' प्रसृज्य न्यस्पति, तस्यैव वतनया बाह्यतो निर्गच्छति । एव चावत्सायि-
 काययं गमनायसने विधिकृत्वा, इदानीं स्वपनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

१ शृङ्गिका येन वसति वतनया च ।

उत्सीसभायणाइं मञ्जे विसमे अहाकडा उवरिं । ओवगहिओ दोरो तेण य वेहासिलंबणया ॥२३३॥
उपशीर्षकाणां मध्ये भाजनानि-पात्रकाणि क्रियन्ते । स्थापना चेषम् ॥२३॥ । 'विसमे'चि विषमां भूः गतोपेता भवति,
ततश्च तस्यां गर्तियां पात्रकाणि पुञ्जीक्रियन्ते । 'अहागडा उवरिं'ति प्रासुकानि-अल्पपरिकर्माणि च यानि तान्यन्येषां पात्रका-
णामुपरि क्रियन्ते, माङ्गलिकत्वाच्चेषाम् । अथातिसङ्कटत्वाद् वसतेभूर्भूमौ नास्ति स्थानं पात्रकाणां ततश्च 'ओवगहिओ दोरो'
ओपग्रहिको यो दवरको यवनिकार्थः गृहीतः ओवगहिओ-गच्छसाहारणो तेन 'विहायसि' आकाशे 'लंबणय'चि तेन दवरकेन
लम्ब्यन्ते-कीलिकादौ क्रियन्ते ।

सुड्डलियाए असई विच्छिन्नाए उ मालणा भूमी । बिलधम्मो चारभडा साहरणेगंतकडपोत्ती ॥२३४॥

शुद्धिकाया वसतेरभावे 'विच्छिन्नाए उ'चि विस्तीर्याणां वसतो स्थातव्यं, तत्र च को विधिरित्यत आह-'मालणा भूमी'
विस्तीर्णवसतेभूर्भूमित्यते-व्याप्यते पुष्पप्रकरसदृशैः स्वपद्भिः, 'बिलधम्मो चारभड'चि अवलगाकादय आगत्य इदं भणन्ति-
यदुत बिलधर्मोऽयं बिले यावताभवस्थानं भवति तावन्त एव प्रविशन्ति, ततः साधवः किं कुर्वन्ति ?, 'साहरणे'चि संहृत्य
उपकरणजातं विरलत्वं च 'एगंत'चि एकान्ते तिष्ठति । 'कडपोत्ती'चि यदि कटोऽस्ति ततस्त्वमन्तराले ददति, अथ स नास्ति
तत 'पोत्ति' चिलिमिनी ददति ।

असई य चिलिमिणीए भए व पच्छन्न भूए लक्खे । आहारा नीहारो निग्गमणपवेस वल्लेह ॥२३५॥
 'असति' अभावे चिलिमिळिन्याः 'मए व'पि चिलिमिनीहरणमए वा न इदति । किं कुर्वन्त्यत आह—'पच्छन्नो'पि
 सवः प्रच्छन्नवरे प्रदेशे सिद्ध्यन्ति । 'सूए लक्खे'पि स च प्रदेशो भूत्या 'लक्ष्यते' सिद्धयते अथोदोऽय प्रदेश इति कथ्यते ।
 इद च तेऽभिधीयन्ते—आहाराभीहारो अस्वयवश्यमतो निर्गमप्रवेसो बर्बनीयाविति । इव च कर्तव्यं साधुभिः—

पिंढेण सुत्तकरण आसज्ज निसीद्विय च न करिंति । कासण न पमब्बणया न य हृत्यो जयण वेरत्ती ॥२३६॥

'पिंढेन' समुदायेन 'सुत्तकरण' ब्रह्मपौखीकरणं कर्तव्यं, मा सूत् कमित्थद वाक्य वा कम्भादिद्विस्तिरिति । तथा
 आसज्ज निसीद्विय च तत्र न कुर्वन्ति । किं वा कर्तव्यमित्यत आह—'कासण'ति कासन-सादृकरणं करोति, न च प्रमार्जनं
 करोति 'ण य हृत्यो'पि न च हस्तेन पुरस्तात्परासृश्य निर्गच्छति, पठनया च वेरपिबं कुर्वन्ति । वेरपिबो कालो विष्यद्
 दोषद् पहराज ठहरि, वतो सन्नाबो कीरति, यदि वा ताए वेहाए सन्नाबो । तत्क वसविद्वारम्, इदानीं स्यात्तस्यत
 द्वारसुच्यते, तथाह—

पत्ताण खित्त जयणा काळणावस्सय ततो ठवणा । पढिणीयपतमामग भद्दगसस्से य अचियत्ते ॥२३७॥

एव तपो विहरतां प्राप्त्वानाममिमठवेत्ते 'अयव'पि यथा यतना कर्तव्या तथा वस्यति, 'काळणावस्सय', कृत्वा वाच
 इपक्क-प्रतिक्रमर्ष 'ततो ठवण'पि ततः स्यापना क्रियते केषाञ्चित्कृतानां, कानि च तानीत्यत आह—'प्रत्यनीकः' आसत्तादेः,

‘प्रान्तः’ अदानशीलः, स मामगो य एवं वक्ति—मा मम समणा वरमइंतु, भद्रकश्चाद्धकी प्रसिद्धी ‘अचियेचे’ति यः साधुभि-
 रागच्छद्भिर्दुःखेनास्ते, शोभनं भवति यद्येते नायान्ति गृहे । एतेषां कुलानां यो विभागः क्रियते प्रतिषेधाप्रतिषेधरूपः स
 स्थापनेत्पुच्यते । इदानीं भाष्यकार एनां भाषां प्रतिपदं व्याख्यातयन्नाह—

बाहिरगामे वुच्छा उज्जाणे ठाण वसहिपडिलेहा । इहरा उ गहिअभंडा वसही वाघाय उड्डाहो १०४ (भा.)

एवं ते बाह्यगामे आसन्नग्रामे पर्युषिताः सन्तोऽभिमतं क्षेत्रं प्राप्य तावदवतिष्ठन्ते । ‘उज्जाणे ठाणं’ति उद्याने
 तावत्स्थानमास्थां कुर्वन्ति । ‘वसहिपडिलेह’ति पुनर्वसतिप्रत्युपेक्षकाः प्रेष्यन्ते । ‘इहरा उ’ति यदि प्रत्युपेक्षका वसतेन
 प्रेष्यन्ते ततः ‘गृहीतगण्डाः’ गृहीतोपकरणाः वसतेवर्षाते सति निवर्तन्ते ततश्च उड्डाहो भवति—उपघात इत्यर्थः । तत्र च
 प्रविशतां शुकनापशुकनिरूपणायाह—

मइलकुचेले अब्भंगिएहए साण खुज्ज वडभे या । एए उ अप्पसत्था हवन्ति खिंतं अइंतस्स ॥ १०५ ॥

नारी पीवरगन्धमा बहुकुमारी य कटुभारो य । कासायवत्थ कुचंधरा य कज्जं न साहिति ॥१०६॥ (भा०)

चक्रयरांसि भमाडो भुक्त्वा सारो य पंडुरंगंसि । तच्चाद्विरुहिरपडणं बोडियमसिए धुवं सरणं ॥१०७॥
 जंबूअ चास मउरे भारहाए तहेव नउले अ । दंसणमेव पसत्थं पयाहिणे सव्वसंपत्ती ॥१०८॥ (भा०)

पटिलेहण सथारग आयरिण् तिणिण सेसर्ग कमेण । विटिअउक्खेवणया पविसह ताहे य धम्मकही ॥११५

सत्र च वसतौ प्रविष्टाः सन्तः पात्रकादिप्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ति, संस्वारकप्रारण च क्रियते, ततः भाषार्यस्य त्रयः सुस्वारका निरूप्यन्ते, श्रेयाणां साधूनां क्रमेण यथारत्नाधिकतया, ते च साधव आत्मीयात्मीयोपधिवेष्टलिकानामुल्लेखेण कुर्वन्ति चेत् भूमिमागो ज्ञायते, अस्मिन्नवसरे शास्त्रतो धर्मकपी संस्वारकप्रारणार्थं प्रविशति ॥

उच्चारे पासवणे लाउय निखेवणे य अच्छणए । पुवट्टिय तेसि कहेऽकहिण् आयरण वोच्छेओ ॥११६॥ सा ते हि क्षेत्रप्रत्युपेक्षका तद्यारसुव दर्शयन्ति ग्लानापर्ये, 'पासवणे'पि कायिकासूम्नि दर्शयन्ति, 'छावण्'पि सुस्यकत्रेपण सुव दर्शयन्ति, निर्लेपस्थान च दर्शयन्ति, 'अच्छणए'पि यत्र स्वाध्याय कुर्वन्निरास्यते 'पूर्वेष्विवाः' क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः एव 'वेणां' आगन्तुकानां कथयन्ति । 'अकहिण्'पि यदि न कथयन्ति ततः 'आयरण वोच्छेओ'पि अस्याने कायिकावेरावरणे सति ध्यवच्छेदस्तद्रथ्यान्यद्रव्ययोः, वसतेर्निद्राटयतीति ॥

भचट्टिमा व स्वमगा अमगल चोयण् जिणाहरण । जइ स्वमगा वदता दापतियरे विहिं वोच्छ ॥११७॥

ते हि भ्रमणाः क्षेत्रं प्रविशन्तः कदाचिन्नस्तापिनः क्वाचित्पक्वत्तपवासिका इत्यर्थः, तत्रोपवासिकानां प्रविष्टतां 'अम गल चोयण्'ति चोदक इदं वक्ति, यदुक्त क्षेत्रे प्रविष्टतां अमङ्गलमिदं यदुपवासः क्रियते, तत्र 'विनाहरण' मिति त्विनोवाहरण,

यथा हि जिना निष्क्रमणकाले उपवासं कुर्वन्ति न च तत्तेषां अमङ्गलं, किन्तु प्रत्युत मङ्गलं तत्तेषामेवमिदमपीति । इदानीं यदि क्षणकास्तस्मिन्दवसे साधव उपवासिकासत्रत्र च सन्निवेशे यदि श्रावकाः सन्ति ततस्तद्गृहेषु चैत्यानि वन्दन्तो दर्शयन्ति, कानि ?—स्थापनादीनि कृलानि आगन्तुकभ्यः, 'इयरे'चि भक्तार्थिषु यो विधिरत्वं वक्ष्ये । कश्चासौ विधिरित्यत आह—

सव्वे दट्टं उग्गाहिष्णिं ओयरिअ भयं समुत्पज्जे । तन्हा ति दु एगो वा उग्गाहिअ चेइए वंदे ॥११८॥

ते हि भक्तार्थिनः श्रावककुलेषु चैत्यवन्दनार्थं व्रजन्तः यदि सर्व एव पात्रकाण्युद्गाह्य प्रविशन्ति ततः को दोष इत्यत आह—'दट्टमुग्गाहिष्णिं ओदरिअ'चि दट्टा तान् साधून् पात्रकैरुद्गाहितैः औदरिका एत इति—मंडपुत्रा इति, एवं श्रावकश्चि-न्तयति । 'भयं समुत्पज्जे'चि भयं च श्रावकस्योत्पद्यते, यदुत कस्याहमत्र ददामि ? कस्य वा न ददामीति ?, कथं वा एता-वतां दास्यामीति, यस्मादेवं तस्मात् 'ति दु एगो वा' त्रय उद्गाहितेन प्रविशन्ति आचार्येण सह द्वौ वा एको वा उद्गाहितेन प्रविशति चैत्यवन्दनार्थमिति ॥

सद्धाभंगोऽणुग्गाहियंमि ठवणाइया भवे दोसा । धरचेइअ आयरिए कइवयगमणं च गहणं च ॥११९॥

अथानुद्गाहितपात्रका एव प्रविशन्ति, दातव्ये च मतिर्जाता आद्धस्य, ततश्च पात्रकाभावेऽग्रहणमग्रहणाच्च अद्धाभङ्गो भवति । अर्थैवं भणन्ति—पात्रकं गृहीत्वाऽऽगच्छामि ततश्च स्थापनादिका दोषा भवन्ति, आदिशब्दार्त्तकदाचित्किञ्चित्संस्कार-

पटिलेहण सथारग आयरिण् तिणिण सेसर्ग कमेण । विटिअउक्खेवणया पविसइ ताहे य धम्मकही ॥११५५
 तत्र च वसुतो प्रथिष्ठा सन्तः पात्रकादिप्रत्युपेयणां कुर्वन्ति, सस्वारकग्रहण च क्रियते, ततः आचार्यस्य त्रयः सस्वारका
 निरूप्यन्त, दशानां साधूनां क्रमण पयारत्नाधिकृतया, ते च साधव आरत्मीयात्मीयोपधिवेष्टिकानामुत्खेपण कुर्वन्ति येन
 भूमिमाणां श्रापते, अस्मिन्नसरे बाह्यतो बर्मकपी सस्वारकग्रहणार्थं प्रविशति ॥

उच्चारं पासवणे लाउय निच्छेवणे य अच्छणप् । पुवट्टिय तेसि कहेऽकहिण् आयरण वोच्छेओ ॥११६॥ भा
 त दि क्षेत्रप्रत्युपयका उपारसुव दर्शयन्ति ग्लानार्थे, 'पासवणे'चि कायिकाभूमिं दर्शयन्ति, 'लाउए'चि तुम्बकत्रेपण
 सुव दस्यन्ति, निर्लेपस्थान च दर्शयन्ति, 'अच्छणए'चि पत्र स्वाभ्याप कुर्वन्निरास्यते 'पूर्वशिष्यताः' क्षेत्रप्रत्युपेयकाः एव
 'दशा' भागान्तुकानां रूपयन्ति । 'अकहिण्'चि यदि न रूपयन्ति तत 'आयरण वोच्छेओ'चि अस्थाने कायिकावेरावरणे
 सति स्पष्टदस्त्रद्व्यान्पद्रूपयोः, वसतेर्निद्राटयतीति ॥

भचट्टिआ व स्वमगा अमगल चोयए जिणाहरण । जइ स्वमगा वदता दाएतियरे विहिं वोच्छ ॥११७॥
 तदि भमणाः सुत्र प्रविशन्तः कदाचिद्भक्ताधिः कदाचित्पका उपवासिका इत्यर्थः, तत्रोपवासिकानां प्रविशतां 'अम
 गल चोयए'ति पोटक इदं वक्ति, यदुत सुत्रे प्रविशतां अमङ्गलमिदं यदुपवासः क्रियत, तत्र 'जिनाहरण' मिति विनोदाहरण,

सत्सु एकतरः—अन्यतमो दीर्घः—संयमात्मविराधनाजनितः, कथिते च सति स्थापनादिकुलानां स्थापना क्रियते । पुनश्च स्थापनाकुलेषु गीतार्थसङ्घाटकः प्रविशति ॥

गच्छंमि एस कर्पो वासावासे तहेव उउबद्धे । गामागरनिगमेसुं अइसेसी ठावए सद्धी ॥१२३॥ (भा.)

गच्छे 'एष कल्पः' एष विधिरित्यर्थः, यतः स्थापनाकुलानां स्थापना क्रियते, कदा ?—'वासावासे तहेव उउबद्धे' वर्णिकाले शीतोष्णकालयोश्च । केषु पुनरयं नियमः क्रियते ? इत्यत आह—'गामागरनिगमेसुं' ग्रामः—प्रसिद्धः आकरः—सुवर्णादिकृत्यतिस्थानं निगमो—वाणिज्यक्रमायः सन्निवेशः, एषु स्थापनाकुलानि स्थापयेत् । किंविधिष्टानीत्यत आह—'अतिसेसि'सि स्फीतानीत्यर्थः 'सद्धि'सि श्रद्धावन्ति कुलानि स्थापयेदिति ॥

किं कारणं चमढणा द्धवकखओ उगमोऽवि अ न सुद्धे । गच्छे य निययकज्जं आयरियगिलाणपाहुणए ॥

किं कारणं तानि कुलानि स्थाप्यन्ते ?, यतः 'चमढण'सि अन्वैरन्वैश्च साधुभिः प्रविशद्भिश्चमख्यन्ते—कदर्थ्यन्त इत्यर्थः । ततः को दोष इत्यत आह—'दधकखओ' आचार्यादियोग्यानां द्रव्याणां धयो भवति । 'उगमोऽवि अ न सुद्धे' उद्गमस्त्वथ ईद न सुख्यति । 'गच्छे य'सि गच्छे च नियतं कार्यं योग्येन, केषामित्यत आह—'आयरिअगिलाणपाहुणए' आचार्यगलान-धुर्णकानामथयि नित्यमेव कार्यं भवति इति निर्युक्तिगार्थेषु, इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्र 'चमढण'सि स्थानयथाह—दारवाहा—

यपि कुर्वन्ति, तस्माद्गृहचैत्यबन्दनार्थं आचार्येण कृतिपयैः साधुभिः सह ग्रामेण कृत्यैः कर्षव्यमिति । 'पञ्चाब्द
 लिखन्नयन'सि व्याख्यात इदानीं 'काञ्चन्यावस्य ततो ठवण'सि व्याख्यायते—

खित्तमि अपुधमी तिद्वाणस्था कर्हिंति दाणाइ । अस्ई अ चेइयाण हिंढता चेष दापृति ॥ १२० ॥ (भा०)
 यदि तत्क्षेत्रमपूर्वकं न तत्र मासकल्पः कृत्वासीत् ततः 'तिद्वाणस्य'सि त्रिषु स्थानेषु भाषकगृहचैत्यबन्दनवेद्यार्था
 मिशामदन्तः प्रतिक्रमवाकसाने वा कषयन्ति दानादीनि कुलानि । 'असई अ चेइयाण' पदा पुनस्तत्र भाषककुलेषु चैत्यानि
 न सन्ति ततोऽसृष्टि चैत्यानां मिशामेष हिन्दन्तः कषयन्ति । कानि पुनस्तानि कषयन्तीत्यत आह—

दाणे अभिगमसद्धे समत्ते खलु तहेव मिच्छते । मामाए अचियत्ते कुलाइ दायति गीयत्या ॥१२१॥ भा०
 दानश्चादकः अभिगमश्चादः अभिनवः सम्यक्त्वश्चादः तथा मिथ्यादृष्टिकुलानि एतानि कषयन्ति । श्रेय सुगमम् । इदानीं
 यदि तत्र चैत्यानि न सन्ति तेषवासिर्कैमिषा न पर्यटिता तत आरभ्यकान्ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः कषयन्त्याचार्याय, एतदेवाह—
 काडस्तगामतण पुच्छणया अकहिपगयरदोसा । ठवणकुलाण य ठवणा पविसइ गीयत्यसचाडो ॥१२२॥

आरभ्यककायोत्सर्गस्थान्ते 'आमठण'सि आचार्य आमन्त्रय तान् क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् 'पुच्छणय'सि पूच्छति, यदुत कान्यत्र
 स्थापनाकुलानि ? क्वानि चेतराणि ?, पुनम त पृथाः कषयन्ति, 'अकहिपगयरदोस'सि सैः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकैरकषितेषु कुलेषु

१ क्षेत्र कषय'सि व्याख्यायते—भा. ५. । २ अक्षिणवधन्तस्तथाहः तथा भा ५ र. । ३ अक्षयदीर्घं मिशामपयं भा । ४ कषयस्थानः भा । ५

सत्सु एकतरः—अन्यतमो दीषः—संयमात्मविराधनाञ्जनितः, कथिते च सति स्थापनादिकुलानां स्थापना क्रियते । पुनश्च स्थापनाकुलेषु गीतार्थसङ्घाटकः प्रविशति ॥

गच्छंमि एस कटपो वासावासे तहेव उउबद्धे । गामागरनिगमेसुं अइसेसी ठावए सद्धी-॥१२३॥ (आ.)

गच्छे 'एष कटपः' एष विधिरित्यर्थः, यतः स्थापनाकुलानां स्थापना क्रियते, कदा ?—'वासावासे तहेव उउबद्धे' वर्णिकाले शीतोष्णकालयोश्च । केषु पुनरयं नियमः क्रियते ? इत्यत आह—'गामागरनिगमेसुं' ग्रामः—प्रसिद्धः आकरः—सुवर्णद्विरुत्पचित्थानं निगमो—वाणिजकप्रायः सञ्चिवेशः, एषु स्थापनाकुलानि स्थापयेत् । किञ्चिष्टिष्टानीत्यत आह—'अतिसेसि'चि स्फीतानीत्यर्थः 'सद्धि'चि श्रद्धावन्ति कुलानि स्थापयेदिति ॥

किं कारणं चमदणा द्रव्यकत्वओ उगमोऽवि अ न सुद्धे । गच्छे य निययकज्जं आयरियगिलाणपाहुणए ॥

किं कारणं तानि कुलानि स्थापयन्ते ? यतः 'चमदण'चि अन्यैरन्यैश्च साधुभिः प्रविशद्भिश्चमद्व्यन्ते—कदर्शयन्त इत्यर्थः । ततः को दोष इत्यत आह—'द्रव्यकत्वओ' आचार्यादियोग्यानां द्रव्याणां क्षयो भवति । 'उगमोऽवि अ न सुद्धे' उद्गमस्त्वत्र गृहे न शुद्ध्यति । 'गच्छे य'चि गच्छे च नियतं कार्यं योग्येन, केषामित्यत आह—'आयरिअगिलाणपाहुणए' आचार्यकुलान-प्राधूर्णकानामर्थय नित्यमेव कार्यं भवति इति नियुक्तिगाथेषम्, इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्र 'चमदण'चि व्याख्यानयन्नाह—द्वारगाहा—

पुञ्चिपि वीरसुणिआ छिका छिका पहावए तुरिअ । सा चमढणाए सिंगा सत पि न इच्छए धित्तु । १२४
 बंहा काचित् वीरसुणिआ केमाइ आरेठइछेण विचिरमयूराईण गरुणे छिकारिआ छिकारिआ विचिराईणि यिणइइ, एव
 पुणो विचिराईदि विणानि सो छिछिकारेइ, सा य पहाविआ अया न क्विचि पिच्छइ तथा विमारिआ संती कजेवि न धावति,
 एव सहपइठए मण्यमण्येहि चमदिअताइ पाडुभाइअरणे समुण्येइवि सवपि न देठि । किं कारण ? अतो अकारणा एव
 निरेइएणि तेण कारण समुण्येवि न देठिचि । इदानीं गाथाअरारुं उच्यते—पूर्वमपि वीरसुनी छीत्तवा छीत्तवा प्रधावती
 स्वरित, पुनथासो मलीकचमढवतया 'सिंग'चि भान्ता सवपि मयूरादि नेच्छति प्ररीतम् ॥
 एव सहकुलाइ चमदिअताइ अणमणणेहि । नेच्छति किंचि दाउ सत पि तेहिं गिलाणस्स ॥ १२५ ॥

सुगमा ॥ 'चमढ'चि गय, 'दवस्सय'चि व्याख्यायते—
 दव्वस्सएण पतो इरियघाएज्ज कीस ते दिण्णा ? । भवो इट्टपहट्ठो करिज्ज अन्नपि सांहुण ॥ १२६ ॥ (भा०)

वरुनां साधुनां घृतादिद्रव्ये दीयमाने सद्रव्यस्यैः संजातस्ततस्तेन द्रव्यस्येण यदि प्रान्तो गृहपतिस्ततः स्त्रियं घातयेत्,
 एतच्च मणदि-किमिति तेभ्यः प्रमदितेभ्यः दधम् ! । 'दधस्सय'चि गय, 'उगमो'चि अ न सुन्ने'चि व्याख्यायते,

१ विद्या भा. १.२. १ महा इति प. १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

तत्राह—'भद्रो दृष्टपहट्टो करिञ्ज अन्नापि साहूणं' भद्रो यदि शुहपतिस्त्वतो दत्तमपि मोदकादि पुनरपि कारयेत् । 'उत्तमोऽपि
य न सुद्धो'ति गयं । 'गच्छे य निययकञ्जं आयरिय'ति व्याख्यानयत्नाह—

आयरियअणुकंपाए गच्छो अणुकंपिओ महाभागो । गच्छाणुकंपयाए अब्बोच्छित्ती कया तिरथे ॥१२७भा.
सुगमा ॥ इदानीं 'गिलाण'ति व्याख्यायते—

परिहीणं तं दवं चमडिजंतं तुं अणमन्नोहिं । परिहीणंसि य दवे नत्थि गिलाणस्स पाउत्तमं ॥ १२८ (भा.)

सुगमा ॥ तथा चात्रायं दृष्टान्तो द्रष्टव्यः—
चचा होंति गिलाणा आयरिया बालवुद्धसेहा य । खमगा पाहुणगावि य मज्जायमइक्कमंतेणं ॥१२९॥ (भा.)
सारक्खिया गिलाणा आयरिया बालवुद्धसेहा य । खमगा पाहुणगावि य मज्जायं ठावयंतेणं ॥१३०॥ (भा.)

सुगमे ॥

जहुं महिसे चारी आसे गोणे अ तेसि जावासिआ । एएसिं पडिवक्खे चत्तारि य संजया होंति ॥ २३९ ॥

जहा एकं महावीयं परिद्धअं, तत्थ य चारीओ नाणाविहाओ अत्थि, तंजहा—जहुस्स—दत्थिस्स जा होउं सा होउ सा

तत्थ अत्थि, महिसस्स सुक्कमारा जोग्गा सावि तत्थ अत्थि, आसस्स महुरा जोग्गा सावि तत्थ अत्थि, गोणस्स सुयंथा

धोगमा साचि तत्य अस्थि, त च रायपुरिसेदि रक्सिअइ ताण थेव अइरिण, अइ परं कारणे धासिआ आणिसि, अइ पुण त
 मोकलय सुपर साहे पट्टणगोपेदि गामगोपेदि च चमडिअइ, चमडिअते अ तस्सि महापरिसए ताण रायकेराण चइरिण
 अशुरुवा चारी न लन्मइ, विचसित्त्वाद् गोचनेस्तस्य, एव सङ्ख्यकुलाणिसि अइ न रक्सिअति ततो अअमभेदि चमडिअ-
 ति, तसु प चमडिएसु चं अइरिसुमाण्य पाहुणसाण पाठगग त न देति॥ इदानीमधरार्थं उच्यते—आख्यो—इस्ती महियः
 प्रसिदत्तयारजुरुषां चारी यावसिका—चासवाहिका वदति, तथा अअस्य गोणो—बलीबर्दस्वस्य च चारीमानयन्ति यावसिकाः ।
 'एतषां' द्वाब्वादीनां प्रतिकरुपः—अनुरूपः पद्य—अतिपद्यः तुल्यपद्य इत्यर्थः तस्मिन् चत्वारः सयताः प्रापूर्वका भवन्ति ।
 इदानीमतपामव धोब्वादीनां ययासहुयेन भोवन प्रसिपादयआइ—

जङ्गोज वा त वा सुकुमार महिसओ महुरमासो । गोणो सुयधदध इच्छइ एमेव साहुवि ॥१३१॥ (भा)

सुगमा ॥ नरं साधुरप्यवमेव द्रष्टव्य—उत्पद्य पदमो पाहुणसाह मणइ—मम च दोषीण उष्णग वा कचिअं वा अ लन्मइ
 त थेव यापेद, सेण एव मणित कि दोषीण थेव भापेअइ १, न, विसेसेण सोइण तस्य भापेअइ । चित्तियो पाहुणसाह
 मणइ—परं म पेरइरियाथि पूयठिआ सुकुमाला होठ । तवित्तो मणति—महुरं नवरि मे होठ अंवा मा होठ । चतस्थो मणति—
 निव्वट्टियध अंअ वा पाण वा होठ । एव ताण मणताण्य अ जोग्ग त सङ्ख्यकुलेहिवो विसेसिय आणिअइ । एवसुके सत्याह

१ पठिआ आ क ३ । २ चमडिए अ आ. क २ पा १-२ । ३ अओ—इस्ती आ । ४-५ अइरिण आ पा २ । ६ अइ आ. क. २ ।
 ७ अअरुवे आ. स. १ वा. १-२ । ८ होठ । चतस्थो आ क २ । ९ अंअकं वा आ क २ ।

परः—यस्मादेवं तस्मान्न कदाचित्केनचित्प्रवेष्टव्यं प्राधूर्णकानामनमन्तरेण श्रावककुलेषु, यदैव प्राधूर्णिका आगमिष्यन्ति तदैव तेषु प्रवेशो युक्तः, एवमुक्ते सत्याहाचार्यः—

एवं च पुणो ढविए अप्पविसंते इमे भवे दोसा । वीसरण संजयाणं विसुक्खगोणिव आरामो ॥१३२॥ (भा)

एवं च पुनः 'ढविते' स्थापिते स्थापनाकुले यदि सर्वथा न प्रवेशः क्रियते तदैते दोषाः—अप्रविशत्सु एते दोषाः— 'वीसरण संजयाणं' विस्मरणं संयतविषयं तेषां श्रावकाणां भवति । अत्र च विशुष्कगोण्या—गवा आरामेण च दृष्टान्तः, जहा एगस्स माहणस्स गोणी, सा कुह्वदोहणी, ताहे सो चित्तेति—एसा गावी बहुअं खीरं देह, मज्झ य मासेण मगरणं होहि चि तो अच्छउ तहि चेव एक्कारिआए दुज्जिहि चि, एवं सो न दुहति, ताहे सा तेण कालेण विसुक्का तद्विषयं विंदुंपि न देइ । एवं संजया अण्ण्णित्ता तेसिं सङ्गाणं पम्हुट्ठा ण चेव जाणंति किं संजया अत्थि न वा ? तेवि संजया जंमि दिवसे कज्जं जायं तद्विषसे गया जाव नत्थि ताणि द्वाणि, तम्हा तत्थ दोण्हं वा तिण्हं वा दिवसाणं अवस्स गंतवं । अथवा आरामदिट्ठतो, एगो मालिओ चित्तेह—अच्छंतु एयाणि पुष्काणि अहं कोमुईए एक्कारिआए उच्चिणेहामि जेण बहुणि होति, ताहे सो आरामो उप्पुळ्ळो कोमुईए न एकंपि कुळ्ळं जायं । एवं सावंगकुलेसु एए चेव दोसा एक्कारिआए पविसणे तम्हा पविसिअव्वं कर्हिचि कर्हिचि दिवसिचि । इदानीं योऽसौ आचार्यादीनां वैयावृत्यकरः आद्धकुलेषु प्रविशति स एधिदोषैर्विरहितो नियोक्तव्यः—

अलसं वासिरं सुविरं खमगं कोहमाणमायलोहिल्लं । कोऊहलपडिबद्धं वेयावच्चं न कारिज्जा ॥१३३॥ भा.

अलसो आलसितो सो वेयावद्य न कारेयो, यदि कारयेत् असमाचारी, सो आलस्येव ताव अञ्छद् वाव फिडिओ
 देसकालो, तादे पञ्चा सङ्गुयाणि अ फिचि देति तेव आयरिभार्गव विरादभा, अइवा सो अप्पए वषइ कम्म निस्सारित
 होउणि, तादे तत्प अकाले वसंतस्स तस्स ते वेव दोसा, अथवा तापि चम्मसङ्गियमापि तस्सकथदोसे अवसकणदोसे वा
 करिखा ठवियमदोसा वा, अइवा आपरियनिमित्त पए वा तस्सरे वा ठवस्सडिआ, एते एवमाइया अलसे दोसा)। वसिरो
 वडुमसप्यो, सोपि न पट्टवेयो, सो पहम वेव अप्पयो अट्टए हिइइ पञ्च, चाव सो अप्पणो पञ्च हिइइ ताव फिडिआ
 वेला, अइवा तत्वेव पहम वषइ पञ्चा तत्प य अ वेव वेला होइ, ते वेवोस्सकयादिमा दोसा, अइवा तत्प सङ्गुले पमूय
 गिणइ तादे उग्गमदोसा न सुच्चंति । सुविरो ताव सुवइ चाव फिडिआ मिक्खावेला, अइवा पहम तत्प गट्ट अवेलाए
 पञ्चा सुयइ वे वेव दोसा । सपयो चाव अप्पयो हिइइ तादे आयरिमा परिताणयादि पावति, अइ सपयो पहमओ आय
 रिआण गिणइ ततो अप्पयो परिताणयादि पावइ । कोहिओ पुबलामाओ फिडितो कसातियो संतो मणइ-अम्हे अप्पतो
 लमाम, अपि सुच्चंपणएण न गिण्हामो, अइवा वेव लकमइ तत्प मंडइ, अइवा उच्च पायेण वा खेमयेण वा तत्पवि
 कसति, मामिओ वइ न अङ्गुडिअति तो पुवो न धवीति, को विसो सावमाण ति ! । माइओ मइग मइग अप्पसागा
 रिथं मोषा पठ आपेसि । सोमिओ अपिअं लमति त एवं गिणइति, एत्तण वा लोमेण पेहिआ, कोउइहिओ अस्य नडादि
 पञ्चइ तत्प पेच्छतो अञ्छइ । पडिबदो जो सुवस्सेसु केमिठवो सो ताव अञ्छइ चाव काउवेला चाया एए दोसा अम्हा

तम्हा एरिसं साहुं वेयावचं न कारिजा । कीदृशं पुनः कारयेद्वेयावृत्त्यम् ? इत्यत आह—

एयद्दीसविमुक्कं कडजोगिं नायसीलमायारं । गुरुभत्तिमं विणियं वेयावचं तु कारिजा ॥ १३४ ॥ (भा०)

एभिरुक्तदोषैर्विमुक्तं, किं विशिष्टं ? इत्यत आह—‘कडजोगिं’ति कृतो योगो-घटना ज्ञानदर्शनचारित्र्यैः सह येन सकृतयोगी गीतार्थ इत्यर्थः तं, पुनरप्यसावेव विशेष्यते-ज्ञातं शीलमाचारश्च यस्य तं वेयावृत्त्यं कारयेत् । गुरो भक्तिः-भावप्रतिबन्धः विनीतो-बाह्योपचारेण ॥

साहंति अ पिअधम्मा एसणदोसे अभिगहविसेसे । एवं तु विहिगहणे दवं वहुंति गीयत्था ॥ १३५ ॥ (भा०)

ते चैव वेयावृत्त्यकराः श्राद्धकुलेषु प्रविष्टाः सन्तः कथयन्ति ‘एषणादोषान्’ शङ्कित्वादीन् अभिग्रहविशेषांश्च संबन्धिनः, कीदृशास्ते वेयावृत्त्यकराः ? प्रियः-इष्टो धर्मो येषां ते प्रियधर्माणः ‘एवं’ उक्तेन प्रकारेण विधिग्रहणे घृतादि घृष्टिं नयन्ति अव्यवच्छित्तिलाभेन, के ?-गीतार्थाः । तैश्च गीतार्थैर्भिक्षां गृह्णन्तिः श्राद्धकुलेषु इदं ज्ञातव्यम्—
द्वेषमाणं गणणा खारिअफोडिअ तहेव अद्धा य । संविग एगटाणे अणेगसाहसु पन्नरस ॥ १३६ ॥ (भा०)

द्रव्यं-गोधूमादि तद्विज्ञेयं कियत्स्वपकारशालायां प्रविशति दिने दिने ततश्च तदनु रूपं गृह्णाति, ‘गणण’चि एतावन्मात्राणि

घृतपलादीनि प्रविशन्त्यस्मिन् इत्येतावन्मात्रं च ग्राह्यम् । ‘खारिअ’चि सलवणानि कानि ?-व्यञ्जनानि-सलवणकरीरादीनि

१ गुरुभत्तिमविणिय आ. पा. १ । २ ज्ञातौ शीलं आ. । ३ स्वेयसा पु । ४ विधिग्रहण द्रष्टव्यं, घृतादि आ. । ५ घृतगुडादीनि आ. ।

किपन्ति सन्ति ! इति, तत्र च ज्ञात्वा यथाऽनुरूपानि गुहाति । 'कोटिभ'सि वार्हगणानि मरुवाफोडिभापि किपिभापि परे संज्ञिकमति नाऊण चहाशुक्लानि चेष्यति । तथा 'अदा प'सि फाल उच्यते, किमत्र प्रदरे वेला आहोस्वित्रप्रहरदये एतद्विज्ञातव्य, 'सविम्य एगठाप्ये'सि संविग्नो-श्रीधासिलायी 'एगठ्ठाप्ये'सि एकः सहाटकः प्रविशति, 'अप्येगसाहृष्ट'सि अनकेषु साधुषु प्रविशसु 'पण्यरस'सि पञ्चदश दोषा नियमाङ्कनसि "आहाकम्भुदेसिभ" इत्येवमादयः । अज्जोयरथो मीसनाय च एको मेजो, परमादेनेषु साधुषु दोषास्तस्मात्—

सधादेगो ठवणाकुलेसु सेसेसु वाळवुहाई । तरुणा वाहिरगामे पुच्छा दिट्टतजगारीए ॥ १३७ ॥ (मा)

सहाटकः एकः स्यापनाकुलेषु प्रविशति, तेषु कुलेषु षालवृक्षाभ्यः प्रविशन्ति, आदिशब्दात्स्यपकाभ्यः । तरुणाः—शक्ति मन्तो बहिर्गामे हिण्डन्ति । 'पुच्छ'सि अत्र षोडशः पुच्छसि—पूर्वमेव यत्र सवालवृक्षस्य गच्छस्य मरुपानं पर्यादया भवति तत्रैव स्वीयते वल्कस्मात्तुला बहिर्गामे हिण्डन्ति !, आचार्य आह—'विट्टतजगारीए' अगार्या इयान्तो इतिव्यः, त च तृतीयगाथार्या माप्यकारो बस्यति । तथा इयमपरा द्वारागाथा—

पुच्छा गिहिणो चिंता दिट्टतो तत्थ खुज्जवोरीए । आपुच्छिऊण गमण दोसा य इमे अणापुच्छे ॥ २४० ॥

'पुच्छ'सि षोडशः पुच्छसि, ननु च तस्या अगार्या घृतादिसङ्घः कस्ये पुक्तो मर्षप्रदत्तवधिमप्यात् मेन प्राघूर्णकादेः

१ विचित्रवर्द्धि ज्ञा. २ मिलेवस्यरकः ख. १-२. ३ इत्यस्यः भा. ख. १ पा १-२. ४ अज्जोयरीए ज्ञा. पा १-२. ५

सुखेनैव तेनोपचारः क्रियते, साधूनां च पुनः स्थापनाकुलसंरक्षणे न किञ्चित्प्रयोजनं यतस्तत्र यावन्मानस्यहासस्य पाकः क्रियते
 सर्वः प्रतिदिवसमुपशुज्यते, न तु तानि कुलानि संचयित्वा साधुप्राधूर्णकानामने सर्वमेकमुखेनैव प्रयच्छन्ति, एवं चोदकेनोक्तं
 आचार्य आह—‘गिहिणो चिंता’ गृहिणाश्चिन्ता भवति, यदुत एते साधवः प्राधूर्णकाद्यागमने आगच्छन्ति ततश्च एतेभ्यो
 यत्नेन देयमिति, एवंविधामादरपूर्विकां चिन्तां करोति । यच्चोक्तं तरुणा बहिर्ग्रामे किमिति हिण्डन्ति ?, ‘दिहुंती तत्थ खुज्जवोरीए’
 स च दृष्टान्तो बक्ष्यमाणः । ‘आपुच्छिऊण गमणं’ति तत्र च बहिर्ग्रामादौ आचार्यमापुच्छय गन्तव्यं, यतः ‘दोसा य इमे
 अणापुच्छे’ति दोषा अनापुच्छायामेते च बक्ष्यमाणलक्षणा दोषाः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेतानि द्वाराणि व्याख्यायति,
 तत्र च यदुक्तं दृष्टान्तोऽगार्याः, स उच्यते—एगो वाणिओ परिमिअं भत्तं अप्पणो महिलाए देह, सा य त्तो नेहाइ दिणे दिणे
 थोवं थोवं अवणेह, किं निमित्तं ?, जदा एयस्स अवेलाए मित्तो वा सही वा एँस्सइ तदा किं सक्का आवणाउ आपोउं ?, एवं
 सबतो संगहं करोति, अणया तस्स अवेलाए पाहुणगो आगतो, ताहे सो भणइ—किं कीरउ ? रयणी वड्डइ णीसंचाराओ
 रथाओ, ताहे ताए मणिअं—मा आतुरो होहि, ताहे तस्स पाहुणगस्स उँवकखडिअं, सुंजिउं च गतो तग्गुणसहस्सेहि वड्डतो,
 भचारोऽवि से परितुट्ठो । एवं आयरिआवि ठवणकुलाणि ठविति, नेण अवेलानायस्स पाहुणयस्स तेहितो आपोउं दिज्जइ, तेण
 तरुणा संतेसु वि कुलेसु बाहिरगामे हिंडंतिचि । इदानीं एँस केव विवरीओ भणइ, अणो अणाए अगारीए परिमिअं देह,
 १ सुखेनैवोपचार आ. ल. १-२ । २ तत्सर्वं आ ल २ पां १-२ । ३ ततो दिणे आ. ल २ । ४ एहस्सइ आ. ल २ । ५ उवकखडिअ,

गतो आ ल.२ पा १-२ । ६ वड्डतो ल.१-२ । ७ एसि आ. ।

१ सुखेनैवोपचार आ. ल. १-२ । २ तत्सर्वं आ ल २ पां १-२ । ३ ततो दिणे आ. ल २ । ४ एहस्सइ आ. ल २ । ५ उवकखडिअ,

सा प तत्रो मन्सावो योव योव न गेष्द, तत्रो पाहुणे थापए भिसुरपि, अहमेवार्थे गाथाद्वयेनोपसंहरमाह—

परिमिथमंत्तपदाने नेहादवहरइ योव थोव तु । पाहुण वियाल आगम विसन्न आसासणादाण ॥१३८॥
परिमिथमक्कप्रदाने सति साङ्गारी स्नेहादेः—धृतादेरपरति स्तोक् स्तोक्मिति । पुनय प्राचूर्णकस्य विकाल आममने विपण्योङ्गारः, पुनय स्त्रिया आभासितः 'दाभ'ति सपा स्त्रिया मक्कपान दधं प्राचूर्णकस्येति ॥

एव पीइविवद्दी विवरीयणणेण होइ दिट्ठतो । लोउत्तरे विसेसो असचया जेण समणा उ ॥१३९॥ (आ)

एव तयोर्दम्पत्योः प्रीतिश्चिद्विः संभावा, विपरीतमान्येन प्रकारेण सपति प्थान्तः । एष यदि वाषट्ठइस्या अपि सञ्चय-
परा मनन्ति—अनागतमेव चिन्तयन्ति, साधुना पुनः हृदिष्यन्त्येतेन सुतरामनागतमेव चिन्तनीय, यदि परं लोकोचरेऽय
दिदधः, पदुत्त नासञ्चयाः सुतरां चिन्ताभाषार्थां वदन्तीति । “पुञ्छा दिट्ठवङ्गारीए”पि मण्णियं, इयानीं 'पुञ्छा गिरिदो
चित्त'पि गाथायाः प्रथमावयव व्याख्यानयमाह—

जणलावो परगामे हिंढन्ताऽऽणेति वसहि इह गामे । दिज्जह वालाईण काणजाए य सुलभ तु ॥१४०॥

पबोदकेन पृष्टमासीचत्रेदुधरं—बनानामासापो वनालापो—लोक् एष प्रसीति, पदुत्त 'परगामे हिंढन्तापेति' परगामे
हिंढयित्वाऽऽनयन्ति—अत्र सुजते । 'वसहि इह गामे'पि वसतिः केशलमस्मिन् ग्रामे एतेषां साधूनां, एतच्च 'दिज्जह'पि

१ मक्कपण भा । २ स्नेहादि—धृतादि स्तोके भा. । ३ प्थादुर्दम्पत्ये क. १ वा. १ २ । ४ विपण्यः क्षिया क्य ।

वालादीनां दद्वम्, आदिशब्दात्प्राधूर्णकादयो गृह्यन्ते, एवंविधां चिन्तां गृहस्थः करोति । ततश्च 'कारणजाते ष सुलभं तु' चि एवंविधायां चिन्तायां प्राधूर्णकादिकारणे उत्पन्ने घृतादि सुलभं भवतीति । आह-किं पुनः कारणं प्राधूर्णकानां दीयते ? तथा चायमपरो गुणः—

प्राधूर्णकविसेसदाणे निजर किर्त्ती अ इहर विवरीयं । पुष्टिं चमदणसिग्गा न देति संतंषि कर्जेसु ॥१४१॥ (भा.)

प्राधूर्णकाय विशेषदाने सति निर्जरा कर्मक्षयो भवति, इहलोकके कीर्तिश्च भवति । 'इहर विवरीयं'ति यदि प्राधूर्णकवि-
शेषदानं न क्रियते ततश्च निर्जराकीर्त्ती न भवतः; एवं च प्राधूर्णकविशेषदानं न भवति, यस्मात् 'पुष्टिं चमदणसिग्गा' ततश्च
न देति संतंषि कर्जेसु निहिणो । चित्तं चि वक्त्राणिअं, इदानीं कुब्जवदरीदृष्टान्तं व्याख्यानयन्नाह—

गाम्भभास्ते वयरी नीसंदकडुफला य खुजा य । पक्रामालसडिभा खायंतितरे गथा दूरं ॥१४२॥ (भा.)

एषो गामो तस्य खुज्वोरी सा य गामणिजासेण कडुया तस्य चेट्रुवाणि भणंति वच्चामो वोराणि खामो, तस्य खुज्व-
वोरीविलगगाहं ताणि डिभरुवाणि तूररतुवराणि खायंति, न य पज्जत्तीए होह, अण्णाणि भणंति, किं एएहि, ताहे अँडविं
गता तस्य वोराणि धँणिए खाइऊण खँहरं बहूणि पोइलगाहं बंधिऊण आगया सिग्घतरं जाव इमे झाँडता चैव अच्छंति, न

१ धायति घरे गया दूर आ. ल. २ । २ इयं गाथा वृत्तिकारेण केन हेतुना भाष्यत्वेन द्विव्यतिह्यता तत्र ज्ञायते । ३ नाम निज्जासेण ल. १. पा
१-२ । ४ अडविंगतया तस्य आ । ५ धरणीए आ. पा. १ । ६ बहूणि पोइलगा आ. ल. २ पा. १-२ ।

तिथी आया, ताहे ते वेसिं अन्नेसिं च देसिं । एवं वेव इम खेच चमहिं, एत्थ अपिलङ्को, त वेत्तूण वेव आगच्छन्ति
 दिवसं च हिडियं, एव छिडेसो अप्पय च मच होति, जहा ते अमलसचेडा तदा आयपरहिआयहा तरुणा ते बाहिरगामे
 मिक्खापरिखं अति ताहे अचमहिअमामाओ खीरं दरिमाइआइ विचूण लडु आगया उग्गमदोसाई प जडा होति, बालवुड्डा
 य अणुअपिया होति, वीरियायाते प अणुचिओ होट, तन्हा यतव बाहिरगामे हिट्ठएहिं तरुणएहिं । इदानीमसुमचार्यं
 गाथाभिरुपसंहरआह—

गामब्भासे वयरी नीसदक्खुफ्फला य खुब्बा य । पक्कामालसहिंभा स्वायतियरे गया दूर ॥१४३॥ (भा)
 सिग्घयर आगमण तेसिण्णेसिं च देसिं सयमेव । स्वायती एमेव उ आयपरहिआवहा तरुणा । १४४। भा

खीरदहिमाइयाण लभो सिग्घतरग च आगमण । पहरिक उग्गमाई विजडा अणुकपिआ इयरे १४५। भा
 गामकमासे वदरी सा च गोमनिस्यन्दक्खुफ्फला कुम्भा च, सा च फल्लिणा, तत्र च फल्लानि 'पक्काम'सि पक्कानि
 च आमानि च पक्कामानि-अर्द्धपक्कानीत्यर्थः, येऽन्तसप्रायास्ते मच्चयन्ति । 'इयरे'सि अनलसाः-उत्साहवन्तो ष्टिम्मरु
 पास्ते दूरंगताः । तेषां च धीप्रतरमागमनं संभाव, एतच्च बाह्यत आगत्य 'वेसिं अप्पेसिं च देसिं' वेपामलससिथिथूनामन्येषां
 च ददति स्वपमेव च मच्चयन्ति, एवमेव तरुणा अपि आत्मपरपोहितमाचरन्तीति आत्मपरहिताबहासवरुणाः, एव तरुणानां

१ अणुअपिया अ. २ । २ निस्सपक्खुफ्फला अ. ३ । ३ ये अलसा ष्टिम्मस्ते अ. पा १-२ ।

क्षीरदध्यादीनां लभ्यः शीघ्रतरं चागमनं 'पहरिक'ति प्रचुरं लभन्ते, उद्गमादयश्च दोषाः परित्यक्ता भवन्ति, तथाऽनु-
 कम्पितश्चेतरे-बालादयो भवन्तीति । उक्तः कुञ्जवद्रीदृष्टान्तः, इदानीं 'आणुच्छिऊण गमणं'ति व्याख्यानयन्नाह—

आणुच्छिऊ अ उभगाहिअ अणणं गामं वयं तु वच्चासो । अणणं च अपज्जत्ते हीति अणुच्छे इमे दोसा ॥१४६॥भा०

आणुच्छय गुरुमुद्गाहितपात्रका एवं भणन्ति, यदुत अन्यं ग्रामं वयं व्रजामः, 'अणणं च अपज्जत्ते'ति यदि तस्मिन् ग्रामे
 पर्यन्त्या न भविष्यति ततस्वस्मादपि ग्रामादन्यं ग्रामं गमिष्यामः । 'आणुच्छिऊण गमणं'ति भणियं, इदानीं 'दोसा य इमे
 अणाणुच्छे'ति व्याख्यानयन्नाह, दोषा एतेऽनाणुच्छय गतानां भवन्ति, के च ते दोषाः ? तान् व्याख्यानयन्नाह—

तेणाएसगिलाणे सावय इत्थी नपुंसमुच्छा य । आयरिअबालुहुहा सेहा खमगा य परिचत्ता ॥१४७॥भा०

कदाचिदन्यग्रामान्तराले व्रजतां स्तेना भवन्ति, ततश्च तद्ग्रहणे 'उपधिशरीरापहरणं भवति, आचार्योऽप्यकथिते न
 जानाति कया दिशा गता इति, ततश्च दुःखेनान्वेषणं करोति । अथवा आएसो-प्राधूर्णक आयातः, ते चानाणुच्छय गताः,
 ते य आयरिया एवं भणंता जहा पाहुण्यस्स वहुवेह, अहवा गिलाणपाओणं गिणहह, अहवा अंतराले सावयाणि अत्थि तेहिं
 भक्खिया हीति, अहवा तत्थ गामे इत्थिदोषा नपुंसगदीमा वा, अहवा मुच्छाए पडेजा ताहे न नज्जइ, अणुच्छिऊ कयराए
 दिसाए गयत्ति न नज्जति । ततश्चानाणुच्छय गच्छतां आचार्यबालुहुहसेहक्षपकाः परित्यक्ता भवन्ति, यत आचार्यादीनां
 प्रायोग्यमबं नानयन्ति अनुकत्वात् न च प्रच्छनं कृतं येनोत्पन्ते, यत एते दोषाः परित्यागजनितास्वस्मादेतद्दोषभयात्—

आयरिण् आपुच्छा तस्सदिट्ठे व तमि उ असते । चेइयगिलाणकज्जाइएसु गुरुणो उ निग्गमण ॥ २४१ ॥

तस्मादाचार्यमापृच्छ्य गन्तव्यम् । अथाचार्यः कथञ्चिन्न भवति ततः 'तस्सदिट्ठे व'पि तेनाचार्येण यः संविष्टः यथा ऽसुमापृच्छ्य गन्तव्यं ततस्तमापृच्छ्य ब्रबन्ति । तस्मिन्नसति-आचार्येऽपिप्रमाने क्वचिन्निगति, केन पुनः क्वारयेनाचार्यो निर्गच्छति ? अत आह-'चिरय' वेत्यपन्दनार्थं ग्लानादिकार्येषु युरोनिर्ममन भवति । अथाचार्येण गच्छता न क्वचिन्निगच्छतः ?—

अभाणिण् पुध्वनिउत्ते आपुच्छित्ता वयसि ते समणा । अणभोगे आसन्ने काइयउखारभोमाई ॥ २४२ ॥
अमणिते अन्नियुक्के कस्मिन्निद्रिंशो प्राणेव यो नियुक्त बास्ते तमापृच्छ्य ब्रबन्ति ते भमभा मिथार्ये । 'अणभोगे'पि अनामोगेन अत्यन्तस्मृतिप्रशयेन गताः ततः 'आसन्ने'पि आसन्ने भूमिप्रदेशे पयि स्मृत ततश्च आगत्य पुनः कथयित्वा यान्ति, 'काइय'पि कायिकार्यं यो निर्गतः साधुस्त्वस्मै कथयन्ति, येषुत वयमसुकत्र गताः । 'उखारभोमादि'पि सम्झामुमिं यो यतस्त्वस्मै कथयन्ति, येषुत कथनीय वयमसुकत्र गता इति, आदिप्रहणाल्पवमालिकार्यं वा यो गतस्त्वस्व वा हस्ते संविद्धन्ति । दवमाइनिग्गय वा सेव्वायर पाहुण च अप्पाहे । असइ दूरगमोवि अ नियत्त इहरा उ ते दोसा ॥२४३॥

ब्रह्म-यानक र्ददधीं निर्यतो यः साधुस्त इष्टा कथयन्ति 'सेव्वायर पाहुणं व अप्पाहे'पि खय्यातरं वा इष्टा संविद्धन्ति प्राधूर्वक
१ इवर्षते वा । २ मन्थ वा क. २ । ३ पूर्वनिजुत्तर वा । ४ विज्जावेक्कतो वाः प्रथेण मिजुत्त वा । ५ सुत्ताइएसुकत्र पठ क २. ।
६ कथनीयमसुकत्र पठ इति अ वा. १-२ । ७ संविद्धति वा. १-२ । ८ कथ्यं दि^० वा वा. ।

वा-साध्वादिकं दृष्ट्वा संदिशन्ति, यतः कथनीयं मम विस्मृतमिति । यदा त्वेतान् गच्छन्न पश्यति तदा दूरगतः 'धिणियत्' चि दूरमपि गतः सन्निवर्तते, इहारा उ'चि यदि न निवर्तते ततः 'ते दोस' चि ते पूर्वोक्ताः स्तेनादयो दीषाः भवन्तीति ॥

अणुं गामं च वए इमाइं कज्जाइं तरथ नाऊणं । तरथवि अप्पाहणया नियत्तणं वा स्ई काले ॥ २४४ ॥

अथाऽसौ साधुस्वस्माद् ग्रामादन्यं ग्रामं व्रजेत्, एतानि कार्याणि-वक्ष्यमाणलक्षणानि "दूरदिअखुड्डलए" इत्येवमादीनि 'व्रजे'ति तस्मिन् ग्रामे योऽसावभिप्रेतो 'ज्ञात्वा' विज्ञाय, ततश्च किं कर्तव्यमित्यत आह-'तत्रापि' अन्यस्मिन् ग्रामे व्रजता 'अप्पाहणया' संदेशकस्वार्थैव दातव्यः; अथ कश्चिन्नास्ति यस्य हस्ते संदिश्यते ततो निवर्तनं वा क्रियते, कदा?, अत आह-'सति काले' विद्यमाने पटुष्यंति काले एतदनुष्ठीयते, यदुक्तं एतानि कार्याणि तत्र ज्ञात्वाऽन्यत्र ग्रामे व्रजन्ति तानि प्रदर्शयन्नाह—
दूरदिअखुड्डलए नव भड अगणी य पंत पडिणीए । पाउग्गकालइक्रम एक्कगलंभे अपज्जत्तं ॥ २४५ ॥

प्रथमं गाथाद्धं सुगमं, एतानि दूरस्थितादीनि कारणानि अर्द्धपथ एव ज्ञानाति, कदाचिद्गतः सन्, तथा 'पाउग्ग' चि तत्र ग्रामे प्रायोप्यमाचार्यादीनां न लब्धं ततोऽन्यत्र व्रजति, 'कालातिक्रमो' भिक्षुकालस्यातिक्रमो जातः; एकस्य वा साधोस्वत्र भोजनलभ्यः जातस्वतोऽन्यग्रामे व्रजन्ति । 'अपज्जत्तं' चि न वा पर्याप्त्या तत्र भक्तं संजातं अथवा भक्तं लब्धं

१ तत्तदनुष्ठीयते आ । २ दूरदिशब्दं क २ । ३ दूरोस्थितादीनि क. १-२ पा १-२ । ४ ज्ञातानि आ. ल १-२ । ५ लब्ध पानकं वा न लब्ध आ. ।

पानह न स्य, परिमलन्तरोक्तैः कारयैरन्यग्राम यत्र तीर्थे ॥

पाठगार्हपत्यसर्गस्य सविग सपिणसाद् अप्याहे । जइ य चिर तो इयरे ठवित्तु साहारण मुजे ॥ २४६ ॥

एवमसौ प्रायोगादीनां मसष्टि अ-पग्राम यत्रति, यत्रम 'सविग'ति सखिन साधु यदि पश्यति तवस्तस्य हस्ते संदि-
यति, 'सन्निमा'ति संज्ञी-भाषकस्तस्य हस्ते सदिशत्य-यस्य वा हस्ते, आदिग्रहणात् पूर्वबन्धेपम् । एव वायसिग्रामटवा
विधिरुक्तः, य पुनरवशो तिष्ठन्ति सायस्यः किं कर्षभ्यमित्यव आह-'अइ य चिरं' यदि च चिरं वेपां ग्राम गतानां तव
हृद-वसतिनिवासिनः सायसः 'ठवित्तु साहारण' यद्बन्धसाधारण विस्तिष्ठ किञ्चिद्यस्यापयित्वा श्रेयमपर प्रान्तप्राय यज्जते ।
अय तथाजपि चिरपन्ति तदाः—

जाए दिसाए उ गया भच घित्तु तओ पडियरति । अणपुच्छिनिगयाण चउदिसि होइ पेडियरणा ॥ २४७

'आए दिसाए उ गया' यथा दिवा मिषाटनार्थं गवास्तथा दिवा गृहीतमकपानकाः सायसः 'पडियरति'चि प्रति
ब्राह्मणानां-निरूपणां इरन्ति, अय तु स मिषाटका मनामोगेनाकययित्वैव गवास्तवः किं कर्षभ्यमित्यव आह-अनापुच्छय
निर्मत्तानां मिषादिष्वस्मानां यत्सृष्वपि दिक्षु 'प्रतिब्राह्मण' निरूपण कर्षभ्य साधुभिः । प्रतिब्राह्मणगमनविधिः कः?,—
पथेणेगो दो उप्येहेण सद् करैति वस्यता । अस्त्वपरिसाटणया पडियरणिअरेसि मग्गेण ॥ २४८ ॥

‘पथा’ मार्गेण प्रसिद्धेन एकः साधुः प्रयाति, द्वौ साधू ‘उत्पथेन’ उन्मार्गेण व्रजतः, वर्त्तन्या एक एकया दिशाऽन्यथा-
न्यया, ते च त्रयोऽपि व्रजन्तः शब्दं कुर्वन्ति, ते च व्रजन्तः स्तेनादिना गुहीताः सन्तः साधवः किं कुर्वन्तीत्यत आह—‘अवलर’
चि वर्त्तन्यामश्वराणि लिखन्तः पादादिना व्रजन्ति, ‘परिसाङ्गणय’चि परिशात(ट)नं वस्त्रादेः कुर्वन्तो व्रजन्ति येन कश्चित्तेन
मार्गेणान्विषति । ‘पडियरणिअरेसि’चि इतरेषामन्वेषणार्थं निर्गतानां साधूनां मार्गेण तत्कृतेन चिद्धेन प्रतिजागरणं कर्त्तव्यम् ॥
गामे व गंतुं पुच्छे धरपरिवाडीए जत्थ उ न दिट्ठा । तत्थेव बोलकरणं पिंडियजणसाहणं च्चेव ॥२४९॥
यदा तु पुनस्तेषां स्तेननीतानां चिद्धं न किञ्चित्पश्यति तदाऽपि ग्राममेव गत्वा पुच्छति, कथं ?, गृहपरिपाठ्या, ‘जत्थ
उ न दिट्ठ’चि यत्र न दृष्टस्त्वस्मिन् ग्रामे, न च तद्ग्रामनिर्गतानां वार्ता, तत्रैव ‘बोलकरणं’चि रोलं कुर्वन्ति, पश्चाच्च ‘पिंडि-
यजनसाहणं’ पिण्डितो-मिलितो यो जनस्त्वस्य कथनीयं यदुत अस्मिन् ग्रामे प्रव्रजिता मिश्वार्थं प्रविष्टाः न च तेषां पुन-
रस्माद् ग्रामाद्वार्ता श्रुतेति । एवं तैस्वरूपैरन्यग्रामेऽट्ठिरेतच्च कृतं भवति—

एवं उगमदोसा विजटा पडिरिकया अणोमाणं । मोहतिगिच्छा अ कया विरियायारो य अणुचिणो ॥२५०
‘एवं’ अन्यग्रामे मिश्वटनेन ‘उद्गमदोषाः’ आधाकर्मद्वयः ‘विजटा’ परित्यक्ता भवन्ति, ‘पडिरिकय’चि प्रचुरस्य भक्ता-
देलीभो भवति ‘अणोमाणं’चि न वा ‘अपमानं’ अनादरकृतं भवति लोके, तथा मोहचिकित्सा च कृता भवति, श्मातपवैया—

पानक न लब्ध, एभिन्नन्तरोक्तेः कारणैरन्यग्राम प्रव्रन्तीति ॥
पाउगगाईणमसई सधिग्ग सणिग्गमाइ अप्पाहे । जइ य चिर तो इयरे ठवित्तु साहारण मुजे ॥ २४६ ॥

एवमथो प्रायोग्यादीनां असति अन्यग्राम प्रव्रति, प्रमथ 'संविग्ग'ति सविग्ग साधु यदि पश्यति तवस्त्वथ इस्ते सधि-
बिधिच्छकः, य पुनरवतौ त्विन्ति साधवस्तेः किं कर्षव्यमित्यत आह—'जइ य चिर' यदि च चिरं तेषां ग्राम गतानां तव
अथ यथाऽपि विरयन्ति ततः—
जाए दिसाप उ गया भत्त चित्तु तओ पडियरति । अणपुच्छिनिग्गयाण चउद्विसि होइ पेडियरणा ॥ २४७

'आए दिसाप उ गया' यथा दिसा मिघाटनार्थं गतास्वया दिसा गृहीतमकपानकाः साधवः 'पडियरंति'चि प्रति
बागरणा-निरूपणां कर्षन्ति, अथ तु स मिघाटका अनाभोगनाकथयित्सेव गतास्ततः किं कर्षक्यमित्यत आह—अनापुच्छप
निर्गतानां मिघाटिण्डकानां चतुस्रथपि दिक्षु 'प्रतिबागरण' निरूपण कर्षक्य साधुभिः । प्रतिबागरण्यगमन विधिः कः ?,—
पयेणेगो दो उप्पहेण सइ करेति वच्चता । अथस्वपरिसाढणया पडियरणिअरेसि मग्गेण ॥ २४८ ॥

चोयगवयणं अप्पाणुकंपिओ ते अ भे परिचत्ता । आयरियणुकंपाए परलोओ इह पसंसणया ॥१४८॥भा.
 चोदकस्य वचनं चोदकवचनं, किं तद् ? , आत्तैवैवमनुकम्पित आचार्येण, ते च भे भवता परित्यक्ता भवन्ति ।
 आचार्योऽप्याह—आचार्यानुकम्पया परलोको भवति इहलोके च प्रशंसा भवति । ‘अणुकंपा आयरियाई’ वक्त्वाणिअं, इदानीं
 ‘दोस’चि व्याख्या नयन्नाह—

एवंपि अ परिचत्ता काले खवणे अ असहुपुरिसे य । कालो निम्हो उ भवे खमगो वा पढमविहएहिं ।१४९।

चोदकः पुनरप्याह—एवमपि ते परित्यक्ता एव, यतः शुधादिना वाध्यन्ते, आचार्योऽप्याह—‘काले’चि काले—उष्णकाले
 करोति ‘खवणे’चि क्षपको यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिकामसहिष्णुश्च पुरुषो यदि भवति ततः स करोति प्रथमा-
 लिकां, तत्र कालो ग्रीष्मो यदि भवेत्पुरुषः क्षपको यदि भवति, ‘पढमविहएहिं’चि अत्र पुरुषः असहिष्णुः केन कारणेन
 भवति ?—‘पढमे’चि प्रथमपरीषहेण वाध्यमानः, शुधित इत्यर्थः, ‘वितिएहिं’चि द्वितीयपरीषहेण—तृथा वाध्यमानः, पिपा-
 सया वाध्यमानोऽसहिष्णुर्भवतीति । अत्राह परः—

जइ एवं संसटुं अप्पत्ते दोसिणाइणं गहणं । लंबणाभिवत्वा तुविहा जहणमुक्कोस तिअपणाए ।१५०।भा.

यद्येवमसौ बाह्यत एव प्रथमालिकां करोति ततो भक्तं संसृष्टं कृतं भवति, आचार्योऽप्याह—‘अप्पत्ते दोसिणादिणं गहणं’
 अत्राप्यामेव भिक्षावेलायां पशुषिताजग्रहणं कृत्वा प्रथमालयति, कियत्प्रमाणां पुनः प्रथमालिकां करोत्यसौ ?, द्विविधा

इत्यादिभिर्माहस्य निज्जह कुतो भवति-अथकाशो वचो न भवतीति, 'विरियायारो य' वीर्याधारस्य 'अनुवीर्यः' अनुष्ठितो भवति । एषस्यैव सति शोषक आह—

अणुकपायरियाई दोसा पहरिक्रजयणससट्ट । पुरिसे काले खमणे पढमालिय तीसु ठाणेसु ॥२५१॥

सत्यमाचार्यादयोऽनुकम्पिता भवन्ति, किन्तु एव इवमाः परित्यक्ता भवन्ति, आचार्योऽप्यनेनैव वाक्येन प्रस्तुतः इति काका-‘अणुकपायरियाई’चि एवमाचार्यादीनामनुकम्प्या, तेषां अनुकम्पया तु एव परलोके इहलोकं धानुकम्पिता भवन्ति एव एव परलोके निर्भरा इहलोकं च प्रससा, पुनरप्याह परा-‘दोसा’ इति भवतु नाम परलोका (आचार्या) नुकम्प्यादि किन्तु ह्युत्पीडा च सदवस्वेव, आचार्योऽप्याह-क्रियत एव प्रथमाहिका, किन्तु त्रिषु स्थानेषु, कानि च तानि १, अत आह ‘पुरिसे’ चि पुन्यः किं सहिष्णुत्व असहिष्णुः १, पुन्यो यद्यसहिष्णुस्ततः करोति, काले-सुष्यकालादौ, यद्युष्यकालस्ततः करोति, ‘स्रग्णे’चि कृदाचित्स्थपको भवति अथपको वा, यदि अथकस्ततः करोति, एवमेवेषु त्रिषु स्थानेषु प्रथमालिका करोति, क करोति १ कस्य वा करोति १ अत आह-‘पठिरिक्रजयण’चि प्रविरिके—एकान्ते पठनया करोति, पुनरप्याह परा-आचार्या दीनां तेन तद्रक्त ससट्ट कृत भवति, आचार्योऽप्यनेनैव वाक्येनोचरं वदति-‘पठिरिक्रजयणसंसट्ट’ एकान्ते यतनयाऽससट्ट च यथा भवति तथा प्रथमालियति-मात्रके पृथगाकृत्य संष्टे इस्तेन वा द्वितीयहस्ते कृत्वा, अकारप्रच्छेप आचार्यवाक्ये इष्टव्यः । इदानीमेनामेव गार्था माध्यकारः प्रतिपद व्याख्यानयभाह, तत्र प्रथमावयव व्याख्यानयभाह—

१ व एव इत्याः आ. । २ कत एव आ पा. १-२ । ३ ‘पुन्यः असहिष्णुः पुन्यो आ । ४ अकारप्रच्छेप वाक्येनोचरं इति कर्म आ ।

चोयगवयणं अप्पाणुकंपिओ ते अ भे परिचत्ता । आयरियणुकंपाए परलोओ इह पसंसणया ॥१४८॥भा.
 चोदकस्य वचनं चोदकवचनं, किं तद् ? , आत्मैवैवमनुकल्पित आचार्येण, ते च भे भवता परित्यक्ता भवन्ति ।
 आचार्योऽप्याह—आचार्यनुक्रमण्या परलोको भवति इहलोके च प्रशंसा भवति । ‘अणुकंपा आयरियाई’ वक्त्राणिअं, इदानीं
 ‘दोस’ति व्याख्या नयन्नाह—

एवंपि अ परिचत्ता काले खवणे अ असहुपुरिसे य । कालो गिम्हो उ भवे खमगो वा पढमविइएहिं ।१४९।

चोदकः पुनरप्याह—एवमपि ते परित्यक्ता एव, यतः शुधादिना बाध्यन्ते, आचार्योऽप्याह—‘काले’चि काले—उष्णकाले
 करोति ‘खवणे’चि क्षपको यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिकामसहिष्णुश्च पुरुषो यदि भवति ततः स करोति प्रथमा-
 लिकां, तत्र कालो ग्रीष्मो यदि भवेत्पुरुषः क्षपको यदि भवति, ‘पढमविइएहिं’ति अत्र पुरुषः असहिष्णुः केन कारणेन
 भवति ?—‘पढमे’चि प्रथमपरीपहेण बाध्यमानः, शुधित इत्यर्थः, ‘चितिएहिं’ति द्वितीयपरीपहेण—तथा बाध्यमानः, पिपा-
 सया बाध्यमानोऽसहिष्णुर्भवतीति । अत्राह परः—

जइ एवं संसटुं अप्पत्ते दोसिणाइणं गहणं । लंबणाभिवखा दुविहा जहणसुक्कोस तिअपणाए ।१५०।भा.

यथेवमसौ बाह्यत एव प्रथमालिकां करोति ततो भक्तं संसुष्टं कृतं भवति, आचार्योऽप्याह—‘अप्पत्ते दोसिणादिणं गहणं’
 अप्पात्तायामेव मिश्रावेलायां पर्युषितान्नग्रहणं कृत्वा प्रथमालयति, कियत्प्रमाणां पुनः प्रथमालिकां करोत्यसौ ? , द्विविधा

प्रथमालिका मरुति-‘तपस्यमिपला इविषा’ सम्भनैः-कवलैमिषामिष द्विषिषा प्रथमालिका मरुति, इदानीं अषन्योत्कृष्टतः प्रमान प्रतिशारदपद्माह-‘नरप्रहृकोस विमपणए’ यथासदुपेन अषन्यसस्ययः क्वलास्त्रिस्तो वा मिषाः, उत्कृष्टतः पद्म मिपत १, एतदप्रतिशारदपद्माह—

पुगारथ होइ भच पिइअमि पढिगहे दव होइ । पाउगगायरियाई मत्ते विइए उ ससत्त ॥ २५२ ॥

एकस्मिन्पात्रक मक गृह्णाति द्वितीय च पत्रद्वह द्रव मरुति । तथा ‘पाठगगायरियाई मत्ते’चि प्रायोग्यमाचार्यादीनामे जइ रिफो तो दुधमत्तगमि पत्रमालियाए करण तु ॥

पदि रिफाः ससक्तद्रवमात्रकस्त्ववस्त्रस्मिन् प्रथमालिकायाः करण ‘ससत्तगणै’चि, अथ तस्मिन् प्रथमात्रके ससक्तद्रव प्राप्य एव तवस्त्रैश्च पात्रक परप्रान्त वदुहे । ‘दवदुछेरे य’चि अथवा दुर्लभ पानक सत्र क्षेत्रे तवम तमायि ससक्तमा एव पात्रो सक्कटकः प्रथमालिचं करोति—

अंतरपल्लीगाहिअं पढमागाहियं व सब भुंजेजा । शुवलंभो संखडीयं व जं गाहिअं दोसिणं वावि ॥२५४

अन्तरपल्ली-तस्माद्गामात्परतो योऽन्य आसन्नग्रामस्त्वत्र यद्गृहीतं तद्भुङ्क्ते, पुनस्त्वक्षेत्रातिक्रान्तत्वादभोज्यं भवति, पढमागाहिअं वाचि प्रथमायां वा पौरुष्यां यद्गृहीतं तत्सर्वं भुङ्क्ते तृतीयायां पौरुष्यामकल्प्यं यतस्त्वद्भवति । 'शुवलंभो संखडीयं व' अथवा शुवो वाऽवश्यंभावी-अत्र सङ्ख्यां लाभो भविष्यतीति मत्वा, ततश्च यद्गृहीतं 'दोसिणं वावि' पर्युषितमन्नं तत्सर्वं भुङ्गते ॥

दराहिण्डिए व भाणं भरियं भोच्चा पुणोवि हिण्डिजा । कालो वाऽइक्कमई भुंजेजा अंतरा सबं ॥२५५॥

अर्द्धहिण्डिते वा यत्पात्रकं गृहीतं तद्भुतं, ततश्च तद्भुक्त्वा पुनरपि हिण्डिते । 'कालो वाऽतिक्रमति'चि भोजनकालो वा प्रव्रजितानामतिक्रमति यावदसौ तद्भुक्तं गृहीत्वा गच्छति ततश्चान्तराल एव तत्सर्वं भुक्त्वा प्रविशति । एसो विही भणिओ तंमि वसंताण होइ खित्तंमि । पडिलेहणांपि एत्तो वोच्छं अप्पक्खरमहत्थं ।।२५६

एष विधिः 'भणितः' उक्तस्त्वस्मिन् क्षेत्रे वसतां भवति, प्रतिलेखनामपीव ऊर्ध्वं वक्ष्ये, किं विशिष्टाम् ?-अल्पाक्षरां महार्था चेति । उक्तं स्थानस्थितद्वारं, तत्प्रतिपादनाच्च व्याख्यातेयं गाथा, यदुत "संगार वितिय वसही ततिए सण्णी" इत्येवमादिका, तत्प्रतिपादनाच्चोक्ता 'जवमाणा विहरंता ओहाणाहिण्डिका चउद्ध'चि, तत्प्रतिपादनाच्चोक्ता अनेके प्रत्युपेक्षकाः,

प्रयमाच्छिवा मरति-‘उषण्यमिषला दुविहा’ लम्बनेः-रूपलैभिर्वाभिष द्विविधा प्रयमालिका मरति, इदानीं अषन्योत्कृष्टतः प्रमाय प्रतिपादयन्नाह-‘बृहन्नसुकोस विमपणए’ ययासहेपेन अषन्यसस्रयः क्वलस्त्रिस्रो वा मिधाः, उत्कृष्टतः पञ्च क्वलताः पञ्च वा मिधाः । इदानीं तत्र सहाटकेन किं वस्तु केपु पात्रकेपु गृह्यते ? का वा प्रयमालिकाकरणे यतना प्रियत ? एतत्प्रतिपादयन्नाह-

पुगारथ होइ भत्त विद्दममि पढिगहे दव होइ । पाउगगायरियाई मत्ते विद्दए उ ससत्त ॥ २५२ ॥
एकस्मिन्नात्रक मक्क गृह्यति द्वितीय च पत्रद्वह द्रव मरति । तथा ‘पाठगगायरियाई मत्ते’चि मायोग्यमाचार्यादीनामे कस्मिन्मात्रक मक्क गृह्यत ‘चित्तिए ठ संसत्त’ द्वितीय मात्रके संसत्त किञ्चित्पानक गृह्यते ॥

जइ रिफो तो दवमत्तगमि पढमालियाए करण तु । ससत्तगहण दवदुछेहे य ततयेव ज पत्त ॥ २५३ ॥
यदि रिफा संसत्तद्रवमात्रकस्त्वत्तस्मिन् प्रयमालिकायाः करण ‘ससत्तगहणे’चि, अथ तस्मिन् द्रवमात्रके संसत्तद्रव प्रापे क्वत्त तत्तस्वत्रैव पात्रक यत्प्रान्त तदुद्धे । ‘दवदुछेहे य’चि अथवा दुर्लभ पानक तत्र क्षेत्रे सत्तम तत्रापि संसत्तमात्रके पानकनाथनिक सति ‘तस्यव’चि तस्मिन्नेव मक्कपत्रद्वहे यत्प्रान्त तदस्तेनाकृष्यान्यस्मिन् हस्ते कृत्वा समुद्विषति । एव चाधो सहाटकः प्रयमालिद्यं करोति-

संसज्जइ धुवमेअं अपेहिअं तेण पुव पडिलेहे । पडिलेहिअंपि संसज्जइति संसत्तमेव जिणा ॥ २५९ ॥
 'संसज्यते' प्राणिभिः सह संसर्गमुपयाति 'धुवं' अवश्यं 'एतत्' वस्त्रादि अप्रत्युपेक्षितं सत् तेन पूर्वमेव केवलिनः प्रत्यु-
 पेक्षणां कुर्वन्ति, यदा तु पुनरेवं संविदते-इदमिदानीं वस्त्रादि प्रत्युपेक्षितमपि उपभोगकाले संसज्यते तदा 'संसत्तमेव जिण'चि
 संसक्तमेव 'जिनाः' केवलिनः प्रत्युपेक्षन्ते न त्वनागतमेव, पलिमन्थदोपात् । उक्ता केवलिद्रव्यप्रत्युपेक्षणा, इदानीं केवलिन
 एव भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

नाऊण वेयणिज्जं अइवहुअं आउअं च थोवागं । कम्मं पडिलेहेउं वच्चांति जिणा ससुग्घायं ॥ २६० ॥

ज्ञात्वा 'वेदनीयं' कर्म अतिप्रभूतं तथाऽऽयुक्तं च स्तोकं कर्म 'प्रत्युपेक्ष्य' ज्ञात्वेत्यर्थः । किमित्यत आह 'वच्चांति जिणा
 ससुग्घायं' 'जिनाः' केवलिनः समुद्घातं व्रजन्ति, अत्र च भावः-कर्मण उदयः औदधिको भाव इत्यर्थः । उक्ता केवलि-
 भावप्रत्युपेक्षणा, इदानीं छद्मस्थद्रव्यप्रत्युपेक्षणामाह—

संसत्तमसंसत्ता छउमत्थाणं तु होइ पडिलेहा । चोयण जह आरक्खी हिंढितां हिंढिया चेवं ॥ २६१ ॥

'संसत्त'चि संसक्तद्रव्यविषया 'असंसत्त'चि असंसक्तद्रव्यविषया च छद्मस्थानां भवति प्रत्युपेक्षणा, अत्र चोदक आह-
 शुक्तं तावत् संसक्तवस्त्रादेः प्रत्युपेक्षणां कर्तुं, असंसक्तस्य तु कस्मात् प्रत्युपेक्षणा क्रियते?, आचार्य आह-यथा औरक्षकयो-

सप्तविपादनाशोकं प्रत्युपेक्षकारमिति, सत्र यदुक्तम्—“एषो, पढिलेहण बोच्छ” तामिदानीं व्याख्यानयमाह—
दुविहा खलु पढिलेहा छउमरथाण च केवलीण च । अडिभतर बाहिरिआ दुविहा दधे य मावे य ॥ २५७ ॥

द्विविधा प्रत्युपेक्षणा भवति, क्वमेन द्वैविध्येनेत्यत आह—छद्यस्थानं संबन्धिनी केवलिनो च, सा वैकैकाः द्विविधा
अभ्यन्तरा बाधा च । याज्ञौ छद्यस्थानां सा द्विविधा—अभ्यन्तरा बाधा च, याज्ञपि केवलिनो साऽपि अभ्यन्तरा बाधा च ।
'दधे य मावे य'सि याज्ञौ बाधा प्रत्युपेक्षणा सा द्रव्यविषया, याच्यसौ अभ्यन्तरा सा मावविषयेति । तत्र केवलिप्रत्यु
पेक्षणां प्रतिपादयमाह—

प्राणेहि उ ससत्ता पढिलेहा होइ केवलीणसु । ससत्तमससत्ता छउमरथाण तु पढिलेहा ॥ २५८ ॥

प्राणिभिः संसक्त यद्रव्य तद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति केवलिनो, 'संसत्तमसंसत्त'सि संसक्तद्रव्यविषया तथा असंसक्त
द्रव्यविषया च छद्यस्थानां प्रत्युपेक्षणा भवतीति । आह—'यद्योपन्यासस्वया निर्देश' इति न्यायात्प्रथमं छद्यस्थानां व्याख्यातु
युक्तं पश्चात्केवलिनमिति, उच्यते, प्रधानत्वात्केवलितो प्रथमं व्याख्या कृत्वा पश्चाच्छद्यस्थानमिति, आह—उक्तं प्रथम-
मेवैवमुपन्यासो न कृतः ? उच्यते, उच्यते, सत्सूरकाः केवलिनो भवन्तीत्यस्यार्थस्य ज्ञापनार्थमिति ॥ अनेन वा कारणेन केवलिनः
प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्तीति प्रतिपादयमाह—

हिन्दुतादिद्विद्वेषयोर्षवासदस्स्येन प्रसादविनाशौ संभारौ तथाऽप्यापि ब्रह्मण्य, तथादि-किञ्चिन्नगर, सत्य राया, तेन चौरनिग्न
 इत्य आरक्षित्तो ठविप्रो, सो एग दिवस हिन्दु भिन्न इति एवं तदर्थि एवं हिन्दुतो चोरं न किञ्चि पासति ताहे ठिगो निशिष्णो,
 चोरदि आममिन्नं बहा वीसत्यो बाओ आरक्षित्तो, ताहे एकदिबसेन सव नपरं सुद्ध, ताहे नामरा रायसुवद्विआ सुद्धा, सो
 राया मणइ-वाहरइ आरक्षित्तं, बाहिषा पुच्छित्तो-कि तुमए अन्न हिन्दुन्नं नगरे, सो मणति-न हिन्दुन्नं, ताहे
 छुडो राया मणइ-ब्रइ नाम इच्छि दिवसे चोरेदि न सुद्ध सो ताव वेव गुणो, तए पुण पमाय करितेण सुसाविन्नं, ततो सो
 निगगद्विओ राइबा, अण्यो ये ठविओ सो पुण बहनि न दिक्कति चोरे तदर्थि रधि सपलं हिन्दुति । अइ सत्य एगदिवसे
 अण्यारत्याए गय नाळ्य चोरेदि खच खभिन्नं, सो प नागरओ रापठले तवद्विओ, राइणा पुच्छित्तो आरक्षित्तो-ब्रहा तुम
 कि हिन्दुति, सो मणइ आम हिन्दुति, ताहे राइणा लोमो पुच्छित्तो मणइ-ब्राम हिन्दुति, ताहे सो निदोसो कीरति । एव
 चेव रायत्यागिया वित्ययरा आरक्षित्तमत्यागिआ साह तवमरण नगरत्याभिन्नं कपुकीद्वियत्यागिया चोरा नामदसजचरि
 तापि दिरण्त्यागियानि ससारी दढो । एव क्वपि आयरिएव मणितो सीसो दिवसे दिवसे पहिलेइइ, बाहे न पेच्छइ ताहे
 न पहिलेइइ, एव तस्स अपडिलेइतस्स सो संसवो तवही न सको सोइव, ततो तेण तित्ययराणामणो कतो, त च दब अपरि
 भोग बाय, एव अण्यो मणितो, तेण य सव रूप तित्ययराणा प कया, कैत्य च परिभोग बाय ॥ अमुमेधार्थमुपसंहरमाह—

१ एव च १-२-३ । २ नामरणा बहिषा सुद्धा वा च १-२ । ३ नामदिदिन्नं बप्ते । वा । ४ पठुमिओ वा । ५ एव परिभोगं ॥
 १-२ । ६ चर्षे वाच्यसु अ. प. १-२ ।

तिथ्यरा रायाणो साहू आरखिल भंडगं च पुरं । तेणसरिसा य पाणा तिथं च रयणा भवो दंडो ॥

सुगमा ॥ उक्ता ह्यस्यविषया द्रव्यप्रत्युपेक्षणा ॥ इदानीं भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

किं कय किं वा सेसं किं करणिजं तवं च न करेमि । पुन्वावरत्तकाले जागरओ भावपडिलेहा ॥२६३॥

सुगमा ॥ नवरं 'पुन्वावरत्तकाले' चि पूर्वरात्रकाले रात्रिप्रहरद्वयस्याद्यस्यान्तः उपरिष्टादपररात्रकालस्त्वस्मिन् जाग्रतः—चिन्त-
यतः । एवमुक्ता ह्यस्यविषया भावप्रत्युपेक्षणा, तद्गुणनाच्च भणिता प्रत्युपेक्षणा, इदानीं प्रत्युपेक्षणीयमुच्यते, तत्प्रतिपादयन्नाह—
टाणे उवगरणे या थंडिलअवंदुंभमगपडिलेहा । किमाई पडिलेहा पुवणहे चेव अवरणहे ॥ २६४ ॥

'स्थानं' कायोत्सर्गादि त्रिविधं वक्ष्यति, तथा 'उपकरणं' पात्रकादि 'स्थण्डिलं' यत्र कायिकादि क्रियते, अवष्टम्भनं
अवष्टम्भस्त्वप्रत्युपेक्षणा 'मार्गः' पन्था, यदेतत्पञ्चकमुपन्यस्वतम्, एतद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति । 'किमाई पडिलेहा पुवणहे'
किमादिका प्रत्युपेक्षणा पूर्वलिं ? , मुखवस्त्रिकादिकेति, अपराह्ने किमादिका ? , तत्रापि मुखवस्त्रिकादिका । द्वारगाथेयं,
इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र सामान्येन तावत्सर्वाण्येव द्वाराणि व्याख्यानयन्नाह—
टाणानिसीयतुयट्टणउवगरणाईण गहणानिक्खेवे । पुवं पडिलेहे चक्खुणा उ पच्छा पमज्जिजा ॥२५१॥ भा.

स्थानं—कायोत्सर्गतं कुर्वन् प्रथमं चक्षुषा प्रत्युपेक्षते पश्चात्प्रमार्जयति, तथा निषीदनम्—उपवेशनं, त्वभवत्तीनं—स्वपनं,

तथोपहरणादीनां ग्रहण्य निक्षेपे च, आविग्रहणात्स्थगिहकमवष्टम्भश्च शुद्धते, एतानि सर्वाण्येषु पूर्वं चक्षुषा - प्रत्युपेक्ष्य पश्चाद्ब्रह्मोहरण्यन प्रमुञ्चन्त ॥ इदानीमेवामेव द्वारयाषां विश्लेषेण व्याकथानपश्चाद्—
उद्धनिसीयतुयदृण ठाण तिविह तु होइ नायव । उद्ध उच्चाराई गुरुमूलपट्टिकमागम्म ॥१५२॥ (भा)

तत्र स्थान त्रिविधं शतम्ब्य-ऊर्ध्वस्थान निपीवनस्थान स्वर्गर्धनस्थान च, तत्राद्यमूर्ध्वस्थान व्याख्यानपश्चाद्—
'उद्ध उच्चाराई' ऊर्ध्वस्थानक कायोत्सर्गः, स च उच्चारादीन् कृत्वा, आविग्रहणात्प्रभवण कृत्वा, ततश्च गुरुमूले व्यागत्य प्रतिक्रामतः, काश् ?-ईर्ष्यापिपिकां प्रतिक्रामतो भवति ऊर्ध्वस्थानम् ॥

पक्त्वे उस्सास्ताई पुरतो अविणीय मग्गमो वाऊ । निक्खमपवेसवज्जण मावासाणणे गिलाणाई ॥१५३॥ भा
यत् पुरतोऽविनीतत्वमपुत्रायत्त गुरुमाच्छाय विद्वतः, नापि मार्गतो-गुरोः प्रद्वतो यतो गुरोर्णापुनिरोधेन ग्लानता भवति, तेषामुरपानेन निर्गच्छति, क्व पुनः स्यात्तस्य !, यत्र निष्क्रमणप्रवेष्टस्थान ईदूर्ध्वयित्वा कायोत्सर्गं करोति । 'मावासवे'पि य उच्चारादिना पीडितः स च निर्गम शब्दे सम्प्रानिरोध करोति, ततश्च ग्लानता भवति, अय निर्गच्छति ततः कायोत्सर्गमङ्गः ॥
भारे वेपणखमगुणहसुच्छपरियावच्छिदुणे कलहो । अवाधाहे ठाणे सागारपमज्जणा जयणा ॥१५४॥ (भा)

१ यदुर्बोऽनामेव अ. १-प. १-१ उ. १ तत्र भा स १-१ । २ सर्वमित्वा भा. स १ स. १-१ ।

तथा च भार्गो कार्पोत्सर्गकरणे एते दीपाः, भिक्षामदित्वा कश्चिदायातः साधुः स च भारे सति यदि प्रतिपालयति ततो वेदना भवति, तथा क्षणकः कश्चिद्भक्तं गृहीत्वाऽऽयातस्तथाऽन्य उष्णसंतप्त आयातः, अनयोर्द्वयोरपि भक्षिणाऽथतोः सतीर्थयासङ्घं मूर्च्छार्पितापी भवतः, क्षणकस्य मूर्च्छा उष्णतप्तस्य परितापः, अथैते कार्पोत्सर्गं छिन्वा प्रक्षिपति ततः परस्परं कलहो भवति, तस्मादव्यावाधे स्थाने कार्पोत्सर्गः कर्तव्यः एतद्विषमयात् । 'सागारपमज्जणा जयण'ति यदा तु पुनः सागारिको भवति कार्पोत्सर्गं कुर्वतस्तदाऽप्रमार्जनमेव करोति, यतनया वा प्रमार्जयति, कथं ? रजोहरणवात्तानिवधया प्रमुष्य कार्पोत्सर्गस्थानं ततस्तां निषद्यां सागारिकपुरतः एकान्ते मुञ्चति, गते च तस्मिन् गृह्णाति । उक्तमूर्ध्वस्थानं हृदानीं निषीदनस्थानं प्रतिपादयन्नाह—

संज्ञास पमज्जिता पुणोवि भूमिं पमज्जिआ निसीए । राओ य पुषभणिओं तुयट्ठणं कएपई न दिवा ॥ १५५ ॥
 'संदंशं'-जङ्घीवोरन्तरालं तं प्रमुष्य उच्छुक्कः स्थित्वा पुनश्चैवं प्रमुष्य निषीद्वत् । उक्तं निषीदनस्थानं, हृदानीं त्वभवर्चन-
 स्थानं प्रतिपादनायाह-राजो पूर्वोक्तसेव त्सावर्धनं, दिवा पुनस्तत्सावर्धनं न कटयते, नोक्तं भगवद्भिः, किं सर्वथैव न कल्पते ? इति, न इत्याह—

अट्ठाणपरिसंतो गिलाणहुहा शणुषथसिंसाणो । संयास्तरपट्ठे अत्थुरण निवज्जणालोयं ॥१५६॥ (आ.)

अथनि परिभान्तस्तथा गठानो बृहदय, एते त्रयोऽप्यनुष्ठाप्याचार्यास्तवम्य सस्वारकोषरपट्टौ आस्तीर्य 'निषक्षण'पि स्वपन्ति 'मातोष'पि साबकाश्च प्रदश सुक्त्वाऽप्यन्तरे स्वपन्ति, मा भूत् सागारिकस्य अष्टा स्यात्, यदुत्-नून रात्रौ सुरतप्रसङ्ग स्थितोऽपमासीन्, इतोऽन्यथाऽस्य निद्रेति ! स्वर्गवर्धनस्थानमुक्त तस्यविपादनाथ स्थानद्वारमुक्तम् । इदानीं सुषकारणद्वारं प्रतिपादयन्माह—

उवगरणाईयाण गहणे निक्खेवणे य सकमणे । ठाण निरिक्खपमज्जण काउ पढिलेहए उवहिं १५७ (भा)

उषकारणादीनां 'ग्रहणे' आदान यत्स्थान तन्निरीस्य-निरूप्य प्रमृज्य च तपधिः प्रत्युपेक्षणीय इत्यत्र सप्तन्वः, तथा उषानारस्थानान्तरसक्रमण तस्मिन् यत्स्थान तन्निरीस्य प्रमृज्य चोपधिः प्रत्युपेक्षणीयः, तथा तपकरणादीनामेव यत्सक्रमण प्रतिपादकः । तपकरणादर्पणनिक्षेपसक्रमणेषु यत्स्थान तस्य निरीस्य प्रमार्जनमुक्त इदानीमुपकरणप्रत्युपेक्षणाप्रतिपादयन्माह—

उवगरण वरथपाए वरथे पढिलेहण तु वोच्छामि । पुषण्हे अवरण्हे सुहपोत्तियमाइ पढिलेहा ॥१५८ भा

उषकारणप्रत्युपेक्षणा द्विविधा—'वरथ पाए'पि वस्त्रविपया पात्रविपया वेति, वत्र तांबेद्वेष्टे वस्त्रविपया प्रत्युपेक्षणा वरथे, आदौ वस्त्रप्रत्युपेक्षणा उच्यते, यतः प्रवेजितस्य प्रथम वस्त्रोपकरणमेव दीयते न पात्रोपकरण, सा च वस्त्रप्रत्युपेक्षणा कस्मिन्

काले भवतीत्यत आह—‘पुत्रणहे अवरणहे’ पूर्वाङ्गे वस्त्रप्रत्युपेक्षणा भवत्यपराङ्गे च, किमादिका पुनः प्रत्युपेक्षणा भवती-
 त्यत आह—‘सुहपोत्तियमादि पडिलेह’ति मुखवस्त्रिका आदौ यस्याः प्रत्युपेक्षणायाः सा मुखवस्त्रिकादिका प्रत्युपेक्षणा, कंदा ?,
 पूर्वाङ्गेषराङ्गे चेति, तत्र मुखवस्त्रिकाऽऽदिवस्त्रप्रत्युपेक्षणायामयं विधिः—

उड्डं थिरं अ तुरिअं सबं ता वरथ पुव पडिलेहे । तो विइयं पफोडे तइयं च पुणो पमज्जिजा ॥ २६५ ॥

तत्र वस्त्रोर्ध्वं कारोर्ध्वं च आचार्यमतेन भविष्यति, चोदकमतेन च वक्ष्यमाणं, तत्र वस्त्रोर्ध्वं कारोर्ध्वं च यथा भवति
 तथा प्रत्युपेक्षेत, ‘थिरं’ति यथास्थिरं सुगृहीतं कृत्वा प्रत्युपेक्षेत, ‘अतुरियं’ति अत्वरितं स्थितमितं प्रत्युपेक्षेत—चक्षुषा निरीक्षेत,
 ‘सबं’ति सर्व—कृत्स्नं वस्त्रं तावत्पूर्व—प्रथमं प्रत्युपेक्षेत—चक्षुषा निरीक्षेत, एवं तावदवर्षिभागः, परभागोऽपि पराहृत्य एवमेव
 चक्षुषा निरीक्षेत, ‘तो विइयं पफोडे’ति ततो द्वितीयायां वारायां प्रस्फोटयेद्वस्त्रं पट् पुरिमाः कर्त्तव्या इत्यर्थः, ‘तइयं च
 पुणो पमज्जिज्ज’ति तृतीयायां वारायां हस्तगतान् प्राणिनः प्रमार्जयेदिति । इदानीमेनामेव गार्थां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—
 वरथे काउड्डंमिअ परवयण ठिओ गहाय दसियंते । तं न भवति उक्कुडुओ तिरिअं पेहे जह विलित्तो ॥१५९

तत्रोर्ध्वं द्विधा—वस्त्रोर्ध्वं कारोर्ध्वं चेति, एतस्मिन्नुक्ते ‘परवयणं’ति परः—चोदकस्तस्य वचनं परवचनं, किं तद् ?
 इत्याह—‘ठिओ गहाय दसियंते’ति स्थितस्य—ऊर्ध्वस्य गृहीत्वा दशान्ते वस्त्रं प्रस्फोटयतः वस्त्रोर्ध्वं कारोर्ध्वं च च यथा
 भवति, एवमुक्ते सत्याचार्य आह—‘तन्न भवति’ तन्न भवति यच्चोदकेनाभिहितं कृतः ? यस्मात् ‘उक्कुडुओ तिरिअं पेहे’

वक्तृकस्तिपकप्रसार्य वक्ष्य प्रत्युपेक्षेत, एतदेव च नः कायोर्ध्वं वक्षोर्ध्वं च, नान्यत्, यथा चन्दनादिना विलिप्त्वाङ्गः
 परस्परमङ्गानि न लगति एव सोऽपि प्रत्युपेक्षते । ततश्चैववक्तृकस्य कायोर्ध्वं भवति, तिर्यकप्रसारितवक्षस्य च वक्षोर्ध्वं
 चितुयिर अतुरिअ तिमागबुद्धीए चक्खुणा पेहे । तो विइय पप्फोडे तइय च पुणो पमब्बिज्जा ॥ १६० ॥ (भा०)

‘धिसु’ गृहीत्वा ‘स्विरं’ निविट ‘अत्तरिष’ स्विप्रित इट वक्ष ततः प्रत्युपेक्षेत वक्ष ततः प्रत्युपेक्षेत ‘विमागबुद्धिए’
 चि मागप्रपबुद्ध्या इत्यर्थः, बहुधा प्रत्युपेक्षेत, ततो द्वितीयवारायां प्रस्फोटनेव् वृषीपवारायां प्रमाव्देविति पूर्ववत् । इदानीं
 प्रत्युपेक्षणां कर्त्तव्यम्—

अणञ्चाधिअ अवलिअ अणाणुघधि अमोसालिं चेव । छप्पुरिमा नव खोळा पाणी पाँणियमब्बण ॥ २६६ ॥

अनुबन्धः अननुबन्धः सोऽस्मिन्नस्तीति अननुबन्धि प्रत्युपेक्षनं नानर्थात् प्रस्फोटनादि कर्त्तव्यम्, ‘अणाणुबन्धि’ति न
 भवस्तिर्बन्धि’ति न मोक्षली क्रिया यस्मिन् प्रत्युपेक्षये तदमोक्षलि प्रत्युपेक्षण, यथा सुषुक्त इति कर्त्तव्यं लगति
 न एव प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या, किन्तु यथा प्रत्युपेक्षमाणस्य कर्त्तव्यं पीडितु न लगति न च तिर्यकबन्धे न च अमो

१ प्रत्युपेक्षण भा. पृ. १-२ । पाठपत्रकम् भा. ३ पा २ उ. १ । २ अणपत्रककारि कर्त्तव्यं भा. । ४ सान्तरं अ. ३-२ ।

तथा कर्त्तव्यं । 'छपुरिमा' तत्र ईषं चक्षुषा निरूप्य-अवर्णिमाणं निरूप्य त्रयः पुरिमाः कर्त्तव्याः, तथा परावर्त्य-अपर-
 भागं निरूप्य पुनरपरेऽपि त्रयः पुरिमाः कर्त्तव्याः, एवं एते षट् पुरिमाः, षड्वाराः प्रस्फोटनानीत्यर्थः, 'नव खोड'ति नव
 वाराः खोटकाः कर्त्तव्याः पाणेरुपरि 'पाणी पाणिपमज्जणं'ति प्राणिनां-कुन्धवादीनां पाणी-हस्ते प्रमाज्जनं नवैव वाराः
 कर्त्तव्याः । इयं द्वारयाथा, हदानीं भाष्यकारः पूर्वार्द्धं व्याख्यानयन्नाह—

वत्थे अप्पाणांसि अ चउहा अणञ्जाविअं अवलिअं च । अणुबंधि निरंतरया तिरिउड्डह य षट्ठणा मुसली

तत्र आत्मनि चेत्यनेन पदद्वयेन भङ्गचतुष्टयं सूचितं भवति, ततश्चानेन प्रकारेण अनर्चापितं चतुर्धा भवति, कथं ?
 वत्थं अणञ्जाविअं अप्पाणं च अणञ्जाविअं एगो भंगो १, तथा वत्थं अणञ्जाविअं अप्पाणं च णञ्जाविअं २, तथा वत्थं
 णञ्जाविअं अप्पाणं अणञ्जाविअं ३, तथा वत्थंपि नञ्जाविअं अप्पाणंपि नञ्जाविअं ४, एस चउत्थो, एत्थ पढमो भंगो सुद्धो ।
 एवं अवलिअंपि-अवलितेऽपि चत्वारो भङ्गाः यथा, वत्थं अवलिअं अप्पाणं च अवलिअं एगो १, तथा वत्थं अवलिअं
 अप्पाणं च वलिअं २, तथा अप्पाणं अवलिअं वत्थं वलिअं ३, अप्पाणंपि वलिअं वत्थंपि वलिअं ४, एत्थवि पढमो भंगो
 सुद्धो । 'अणुबंधि निरंतरय'चि अनुबन्धो निरन्तरतोच्यते, ततश्च न अनुबन्धेन-नैरन्तर्येण प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या । हदानीममो-
 सलि व्याख्यानयन्नाह-'तिरिउड्डह य षट्ठणा मुसलि'चि त्रिविधा मुसली-तिर्यग्घटना १, ऊर्ध्वघटना २, अधोघटना ३ चेति,
 तत्र प्रत्युपेक्षणां कुर्वन् वस्त्रेण तिर्यक् कुञ्जादि षट्ठयति-स्पृशति, ऊर्ध्वं कुटिकादिपटलादि षट्ठयति, अधो मुवं षट्ठयति,

१ वज्रस्य ल १ । २ एतेषु पुरिमा. आ. । ३ प्रस्फोटनमित्यर्थः पा. १-२ । ४ पाणपमज्जणंति आ. ल १. पा २. पु. । ५ कुटिकादिपटलानि आ.

एव न हेदती चिन्त्यवयवी-न किञ्चित्प्रत्युपधनां कुरीन् नस्त्रेण षट्पयति । इदं तावत्पूर्वोक्तमनर्चापितादि कर्षव्य, इदं तु
वस्त्वाम न कथस्य, किं वदु ? इत्याह—

भारभटा समदा धञ्जेयया य मोसली तईया । पप्फोढणा चउरयी विषिखत्ता वेइया छट्टी ॥ २६७ ॥
'आमद'पि आरमदा प्रत्युपधना न कार्या, 'सुमद'पि समदा न कार्या, पूर्वनीया च मोसली तृतीया, प्रस्फोटना
चतुर्थी विधिष्या षष्ठ्यो, वदिद्या षष्ठी विरचनीयति द्वारागाथय । इदानीं प्रतिपद माष्पकारो व्याख्यानयति,
यितहकारण च तुरिअ अपग अपण च गिणहणाऽऽरमडा । अतो च होज्ज कोणा निसियण तत्थेव समदा ॥

विशय-विशरीण पत्थान वदारमदादुन्देन्यव, सा बारमदा प्रत्युपधना न कार्या, विपरीता प्रत्युपधना न कर्ष
वन्त्ये, वा-रिद्धन्, इय वाऽऽमटोऽपव यदुत्त स्वैरिवमाकूठ यदपान्यवस्तुप्रश्न तदारमदादुन्देनोच्यते, सा च
प्राप्तुपधना न कथम्या, स्वैरिवमन्या-पक्षप्रत्ये न कथम्यमित्यर्थः । 'आरमद'ति मणिवं, इदानीं समदा व्याख्यायत,
यथाह-वेद्य च इत्त कोणा निसियण तथर सुंमदा' अन्तः-मध्यप्रश्ने षष्ठस्य सवलिताः कोणा यत्र मबन्ति सा
सुंमरोऽप्य, सा प्राप्तुपधना या वाट्या क्रिया न कार्या, 'निमीयण वत्थय'ति सत्रेव-उपविद्यायां उपविद्यय परप्रत्युपधन
१ इदं वदो-न अहं ७ २ १ ३ त्व' (१) - न. ७. ३ ३ 'पेठण वाटो न कारो भा ।

करोति सा वा संमर्दीच्यते, सा च न कर्त्तव्या । 'संमर्द्'ति भणिञ्, इदानीं मोसलीवर्जनं प्रतिपादनायाह—

मोसलि पुञ्जुद्दिट्ता पफ्फोडण रेणुगुण्डिए चेव । विक्खेवं तुक्खेवो वेइयपणमं च छद्दीसा ॥१६३॥ (भा०)

मोसली पूर्वोद्दिष्टा—पूर्वमेव भणितेत्यर्थः, "मोसलि"ति गयं, इदानीं पफ्फोडणति व्याख्यायते तत्राह—'पफ्फोडण-
रेणुगुण्डिए चेव' प्रकर्षेण धूननं—स्फोटनं तद्रेणुगुण्डितस्येव वल्लस्य करोति, यथाऽन्यः कश्चिद्गृहस्थः रेणुना गुण्डितं सद्बल्लं
प्रस्फोटयति एवमसावपि, इयं च न कर्त्तव्या । 'पफ्फोडण'ति गयं, "विकिखत्त"ति भण्यते, तत्राह—' विक्खेवं तुक्खेवो'
विक्षेपां तु तां विद्धि यत्र वल्लस्यान्यत्र क्षेपणं, एतदुक्तं भवति—प्रतिलेखयित्वा वल्लमन्यत्र जवनिकादौ क्षिपति, अथवा
विक्षेपो—वल्लञ्चलानामूर्ध्वं यत्क्षेपणं स उच्यते, स च प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्यः । 'विकिखत्त'ति गयं, 'वेदिय'ति व्याख्यायते
तत्राह—' वेदिअपणमं ' च वेदिका पञ्चप्रकारा, तंजहा—उड्डवेइया अहोवेइया तिरिअवेइया दुहओवेइया एगओवेइया, तत्थ
उड्डवेइया उवरि जणुयाणं हत्थे काऊण पडिलेहइ, अहोवेइया अहो जणुयाणं हत्थे काऊण पडिलेहइ, तिरियवेइया
संज्हासमाणं मज्जे हत्थे णेऊण पडिलेहेति, दुहतोवेदिया बाहाणं अंतरे दीवि जणुगा काऊण पडिलेहेति, एगतो वेदिया
एगं जणुअं बाहाणं अंतरे काऊण पडिलेहेति, इदं वेदिकापञ्चकं प्रत्युपेक्षणां कुर्वता न कर्त्तव्यम् । 'छद्दीसा' इति एत
आरभटादयः षड् दीषाः प्रत्युपेक्षणां कुर्वता न कर्त्तव्या इति । तथा एते च दीषाः प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्याः—

१ पूर्वमेवोद्दिष्टा भा. क २ पा. १-२-सु. । २ पफ्फोडण भा. क २ । ३ उपेक्षणाया न भा. पा. १ ।

पसिद्धिल्ल पल्लय लोला एगामोसा अणेगरूखधुणणा । कुणइ पमाणपमाय सकिए गणणोवग कुब्जा ॥२६८

पुनटोठपति प्रत्युपघयन् । 'लोळधि गय, 'एगामोस'चि मन्त्रे गरिज्य हत्थेहि बत्य पसंतो तिमागावसेसं छाष नेइ दोहि वा पासहि छार गिण्णया इत्यर्थः । अइवा तिहि अंगुलीहि सेवव त एकाए वेव गिण्णइ, अइवा 'पेगामोसा' इति केचित्पठन्ति, तत्र न एक मामर्थाः अनक्षासर्था अनकस्सर्था इत्यर्थः । 'अपेगरूखधुण्ण'चि अपेगपमारं कपेइ, अथवा अपेगाणि वत्वाणि एगवो क्कम्म धुण्णइ । तथा 'कुणइ पमाणपमाय'ति पुरिमेषु स्रोटरूपु वा यत्प्रमाणसुक्क तत्र प्रमाव क्करोसि, एतदुक्क भवति-एान् पुरिमा दीन् न्यूनानपिक्कान् वा करोति, 'सक्खि गणयोवगं कुब्ज'चि अइवा वासो गणना च अइवितगणना सुपगच्छति या प्रत्युपघया सा अइवितगणनोपगा वामेवगुण्णचिदिष्टां न कुर्यात्, एतदुक्क भवति-पुरिमादयः अइवा-न जानाति कियन्तो गता इति ततो गणनां करोति, अथवाज्जानामोगाव् अइविते सति गणनोपगा-गणनासुपगच्छतीति गणनोपगा तां गणनोपगा-गणनासुक्कां प्रत्युपेघयां करोति पुरिमादीन् गणयमित्यर्थः । द्वारगायेयस्, इदानीं माण्यकारः प्रतिपद व्याख्यानयआह-

पसिद्धिल्ल अपन अट्ट गृह्णाति 'अंतरायतं वा' अंतरायतं वा प्रशिथिल्लमुच्यते । 'पसिद्धिल्ल'चि गय, पल्लयपि मण्यते-

१ माण्यकार इति अ. । २ एतत् अ. पा १ । ३ अतएव व कोषं अ. । ४ अतिरिच्यते अ. । ५ अतिरिच्यते अ. १ पा. २. अ. ।

‘विसमगंहलंबकोणं व’ति विषमग्रहणे सति लम्बकोणं भवति वल्लं । ‘पलंब’ति गयं, लोला मण्यते, अत्राह—‘भूमी-
 करलोलणया’ भूमौ लोलयति करे-हस्ते वा लोलयति प्रत्युपेक्षयन् । ‘लोल’ति गयं, ‘एगामोस’ति मण्यते, तत्राह—
 ‘कड्डुणग्रहणेगामोसा’ मध्ये वल्लं गृहीत्वा तावदाकर्षणं करोति यावन्निभागशेषग्रहणं जातं, इयं ‘एगामोसा’ एकाध्वर्षण-
 मित्यर्थः, अथवाऽऽकर्षणे ग्रहणे चानेके आमोसा अनेकानि स्पर्शानानि, एतदुक्तं भवति—तद्वल्लमनेकधा स्पृशति ॥ एगा-
 मोसति गयं ‘अणेगरूबधुणण’ति मण्यते—

धुणणा तिण्ह परेणं बहूणि वा धित्तु एक्कई धुणइ । खोडणपमज्जणासु य संकियगणणं करि पमाई १६५ भा.

‘धुनना’ कम्पना ‘त्रयाणां’ पुरिमाणां परत उपरिष्टाद्यत्करोति, अत्र च त्रयाणां परत इति यदुक्तं तदेकवल्लापेक्षया,
 बहूनि वा गृहीत्वा वल्लानि ‘एकीकृत्य’ यौगपद्येन ‘धुनानि’ प्रस्फोटयति । ‘अणेगधुणण’ति भणिअं, ‘कुणह पमाणपमायं’ति
 भणह, तत्राह—‘खोडणपमज्जणासु य’ खोटकेषु नवसु प्रमार्जनासु च नवसु प्रमादं करोति । “कुणह पमाणपमायं”ति गयं,
 ‘संकिए गणणोवमं’ति भणह, अत्राह—संकियगणणं करि पमाई’ शङ्किते सति गणनां करोति यः प्रमादी भवति, एव-
 मियमित्थम्भूता प्रत्युपेक्षणा न कर्त्तव्येति स्थितं । किञ्चिच्छिष्टा पुनः कर्त्तव्या इति ? अत आह—

अण्णाइरित्तपडिलेहा अविक्खासा तहेव य । पढमं पयं पसत्थं सेसाणि ३ अत्पसत्थाणि ॥ २६९ ॥

पसिद्धिल पलच लोळा एगामोसा अणेगरुवधुणणा । कुणह् पमाणपमाय सकिप् गणणोवग कुब्जा ॥२६८

पुनळोलपति प्रत्युपेक्षयन् । 'लोळपि गय, 'एगामोस'चि मन्से गरिळ्म हस्वेहि वत्व वसंतो विमागावसेस वाव नेह दोहि वा पासेहि जाव गिण्ठ्या इत्यर्थः । अहवा तिहि अंगुलीहि घेषव व एकाए वेव यिण्ठ, अहवा 'येगामोसा' इति केषित्यठन्ति, तत्र न एके व्यायर्थाः अनेकामर्था अनेकस्पर्धा इत्यर्थः । 'अपेसरुवधुणन'चि अपेगपगारं कपेह, अथवा अपेगाणि वत्याणि एगामो काल्म्य धुणह । तथा 'कुणह् पमाणपमाय'ति पुरिमेषु स्रोटेकेषु वा यत्प्रमाणमुक्त तत्र प्रमाद करोचि, एतदुक्त मवति-सान् पुरिमा दीन् न्यूनानपिच्छुन् वा करोति, 'सकिवे गणयोवर्गं कुब्ज'चि अङ्किता वासौ गवना च अङ्कितभवना तां अङ्कितभवनामुपयच्छति वा प्रत्युपेक्षया सा अङ्कितगणनोपगा वामेवगुणविधिथां न कुर्यात्, एतदुक्त मवति-पुरिमादयः अङ्किता-न खानाति कियन्तो गता इति ततो गवनां करोति, अथवाज्जनामोगात् अङ्किते सति गवनोपगा-गवनामुपयच्छतीति गणनोपगा तां गणनोपगां-गवनायुक्तां प्रत्युपेक्षणां करोति पुरिमादीन् गवयभित्तर्यः । शारगावेयम्, इदानीं माष्यकारः प्रतिपद व्याख्यानयथाह-पसिद्धिलमघण अतिरौयय च विसमगैहलधकोण वा । भूमीकरळोलणया कङ्कणगहणेगवामोसा १६४मा

प्रतिधिल अपन अर्द्ध गुहाति 'अंसिरायत वा' अंशरहित वा प्रतिधिलमुच्यते । 'पसिद्धिल'चि गय, पलचचि मष्यते-

१ नाक्यार्थं पुरीतं अ. । २ एतदं अ. पा १ । ३ अर्द्धं व क्षेत्रं अ. । ४ अंसिरमितं अ. । ५ अंतर्हितं वा क १, २, पा ३, ४ ।

‘विसमगंहलंबकोणं व’चि विषमग्रहणे सति लम्बकोणं भवति वल्लं । ‘पलंब’चि गयं, लोला भण्यते, अत्राह—‘भूमी-
करलोलणया’ भूमौ लोलयति करे—हस्ते वा लोलयति प्रत्युपेक्षयन् । ‘लोल’चि गयं, ‘एगामोस’चि भण्यते, तत्राह—
‘कड्डुणग्रहणेगआमोसा’ मध्ये वल्लं गृहीत्वा तावदाकर्षणं करोति यावन्निभागरौघग्रहणं जातं, इयं ‘एगामोसा’ एकावर्षण-
मित्यर्थः; अथवाऽऽकर्षणे ग्रहणे चानेके आमोसा अनेकानि स्पर्शनानि, एतदुक्तं भवति—तद्वल्लमनेकधा स्पृशति ॥ एगा-
मोसचि गयं ‘अणेगरूत्वधुणण’चि भण्यते—

धुणणा तिण्ह परेणं बहूणि वा धित्तु एकइ धुणइ । खोडणपमज्जणासु य संकियगणणं करि पमाई १६५ भा.

‘धुनना’ कम्पना ‘त्रयाणां’ पुरिमाणां परत उपरिष्ठाद्यत्करोति, अत्र च त्रयाणां परत हति यदुक्तं तदेकवल्लापेक्षया,
बहूनि वा गृहीत्वा वल्लानि ‘एकीकृत्य’ यौगपद्येन ‘धुनाति’ प्रस्फोटयति । ‘अणेगधुणण’चि भणिअं, ‘कुणइ पमाणपमायं’ति
भण्णइ, तत्राह—‘खोडणपमज्जणासु य’ खोटकेषु नवसु प्रमार्जनासु च नवसु प्रमादं करोति । “कुणइ पमाणपमायं”ति गयं,
‘संकिए गणणोवगं’ति भण्णइ, अत्राह—संकियगणणं करि पमाई’ शङ्किते सति गणनां करोति यः प्रमादी भवति, एव-
मयमित्यभूता प्रत्युपेक्षणा न कर्तव्येति स्थितं । किञ्चिच्छिष्टा पुनः कर्तव्या इति ? अत आह—

णणाइरित्तपडिलेहा अविवच्चासा तहेव य । पढसं पयं पसत्थं सेसाणि ३ अप्पसत्थाणि ॥ २६९ ॥

अन्यूनाविरिका बधिपयसिन प्रत्युपेक्षणा कर्षण्या, एसिब त्रिभिः पदैरष्टौ मङ्गाः सृष्टिताः तेषां चैषा स्थापना—
 एतेषां प्रथम पद प्रथम्य शेषाणि तु 'अपठस्तानि' अनादेयानि । इदानीं माप्यकारः शुद्धाद्युदप्रदप्रदर्शनायाह—
 नचि कणा नचि रिचा अविचक्षासा य पदमद्यो सुद्धो । सेसा ह्येति असुद्धा उवरिक्का सच ज्ञे मगा ॥

नचि न्यूना माप्यविरिका बधिपयसिष व, अय प्रथमो मङ्गः शुद्धः, ज्ञेपं सुयम । इदानीं ये तेऽशुद्धाः सप्त
 मङ्गाः प्रदर्शितास्त एव भवन्ति—
 खोटणपभञ्जणथेठासु चैव कणादिआ सुणोयथा । अरुणाधासरा ? पुब २ परोप्पर ३ पाणिपट्टिलेहा ॥२७०

खोटका यदि कना बधिका वा क्रियन्ते ततोऽशुद्धता भवति, प्रपार्शना च नभसंरूपया यद्गुना बधिका वा क्रियते
 ततोऽशुद्धता भवति, वेलायां च न्यूनायामधिकार्या वा प्रत्युपेक्षणायां क्रियमाणायामशुद्धा मङ्गाका भवन्ति । एव च ते
 न्यूनाधिकार्य भवन्ति शिष्टेयाः । आह—वेलायां न्यूनाधिकार्यो प्रत्युपेक्षणायां प्रत्युपेक्षणायां दोष उक्तस्तत्कृत्या पुनर्वेक्षायां
 प्रत्युपेक्षया कर्षण्या?, तत्र केवताहः—'अरुणाधासरा पुब' अरुणाधासराय पुब' अरुणाधासराय कर्षण्यायां दोष उक्तस्तत्कृत्या पुनर्वेक्षायां
 नचथायां प्रत्युपेक्षया क्रियत ?, अपरे त्वाह—'अरुणाधासरा पुब' अरुणाधासराय पुब' अरुणाधासराय कर्षण्यायां दोष उक्तस्तत्कृत्या पुनर्वेक्षायां
 एतः प्रत्युपेक्षया क्रियत ?, अन्य त्वाहः—'परोप्पर'ति परस्परं यदा सुक्तानि विगाध्यन्ते यदा प्रत्युपेक्षया क्रियते ३, अन्ये

१ अरुणाधासरा न्यूना भा. १ सप्तमं भा. १ । स्फटिक्यां भा ।

5	5	5
1	5	5
5	1	5
1	1	5
5	5	1
1	5	1
5	1	1

त्वाद्गुः—‘पाणिप्रडिलेहा’ यस्यां वेलायां पाणिरखा दृश्यन्ते तस्यां वेलायां प्रत्युपेक्षणा क्रियते ४ । सिद्धान्तवाधाह—

एते उ अणाएसा अंधारे उगणएविहु न दीसे । मुहरयनिसिज्जचोले कप्पतिगहुपट्टथुई सूरौ ॥ २७१ ॥

एते सर्व एव ‘अनादेशाः’ असत्पक्षाः, यतः ‘अंधारे उगणएविहु न दीसे’ अन्धारे प्रतिश्रये उद्गतेऽपि स्वये रेखा न दृश्यन्ते तस्मादसत्पक्षोऽयं, शेषं पक्षत्रयं सान्धकारत्वादेव दूषितमेव द्रष्टव्यं, तत्कस्यां वेलायां प्रत्युपेक्षणा कार्या ? इत्यत आह—
 ‘मुहरयनिसिज्जचोले कप्पतिगहुपट्टथुई सूरौ’ ‘मुख’ इति मुखत्रिका ‘रय’ इति रजोहरणं ‘निसिज्जा’ रजोहरणस्योपरितनपट्टौ
 ‘चोले’ति चोलपट्टकः ‘कप्पतिग’ति एक और्णिको द्वौ सौत्रिकौ, ‘हुपट्ट’ति संस्वारकपट्ट उत्तरपट्टश्च ‘थुई’ति प्रतिक्रमणसमाप्तौ
 ज्ञानदर्शनचारित्रार्थं स्तुतित्रये दत्ते सति एतेषां मुखत्रिकादीनां प्रत्युपेक्षणासमाप्त्यनन्तरं यथास्वर्यं उद्गच्छति एष प्रत्यु-
 पेक्षणाकालविभाग इति । यदुक्तं प्राणुपथेर्विपर्यासः प्रत्युपेक्षणायां न कर्तव्य इत्युसर्गतोऽभिहितं, तस्यापवादमाह—
 पुरिसुवहिविच्चासो सागारिए करिज्ज उवहिवच्चासं । अर्णुच्छित्ता व गुरुं पडुवमाणेयरे वितहं ॥२७२

तत्र विपर्यासो द्विविधः—पुरुषविपर्यासः उपधिविपर्यासश्च, तत्रोपधिविपर्यासप्रतिपादनायाह—‘सागारिए करिज्ज उवहि-
 वच्चासं’ ‘सागारिके’ स्तेनादिके सत्यागते विपर्यासः क्रियते प्रत्युपेक्षणायां, प्रथमं पात्रकाणि प्रत्युपेक्ष्यन्ते पश्चाद्दस्त्राणि ।
 एवमयं प्रत्युपेक्षसि विपर्यासः प्रत्युपेक्षणायां, एवं विकालेऽपि सागारिकानागन्तुकान् ज्ञात्वा । इदानीं पुरुषविपर्यास उच्यते,

तथाह—'ओद्भिच्छिवा व गुरु पदुभ्रमाप्ते' आरुञ्जय गुरुमात्सीयासुपचि ग्लानसत्कां वा प्रत्युपेक्षते, कदा ? अत आह—'पहु-
 इयाप' यदा आमिप्रदिका उपधिप्रत्युपेक्षकाः 'पहुयति' पर्णाप्यन्ते तदैव करोति 'इतरे वितह'सि इतरेऽऽभिप्रदिका यदा न
 विपवासं इतरो विवध-अनाधारो भवति प्रत्युपेक्षमापस्य 'विवध' अनाधारो भवति इत्यर्थः, तत्र न केवल प्रत्युपेक्षणाकाले उपधि-
 पटिलेहण वेत्तो भिदो कह कुणइ जणवयकह वा । देइ व पञ्चक्खाण वाएइ सय पटिच्छइ वा ॥२७३३

प्रत्युपेक्षना इति मय कथां मेपुनसप्तदो करोति अनपदकथां वा, प्रत्याख्यान वा भाषकादेर्देदति, 'वाचयति'
 इति स्यापु पाठपठीत्यर्थः, 'सप पटिच्छति वा' स्वय वा प्रतीच्छति-आत्मना वाऽऽष्टापक दीयमान प्रतीच्छति-गृह्णाति ।
 पुनवी आत्कम्भाए तेकवाऊयणस्सइतसाण । पटिलेहणापमत्तो छणहपि विराहओ होइ ॥ २७४ ॥

युममा ॥ कय पुनः पन्नामपि कापानां विरायकां, अत आह—
 पटगाइपटोहणापा महिम आगणी यवीय कुयाई । उदगागया व तसेयर डेम्मुग संघह झावणया ॥२७५॥

१ अर्धचन्द्र २६ का. ७२ । २ एतव उच्यते का. ७२-२ । ३ पञ्चमपि कापानां वा पा. २-२ । ४ अस्तेव का., उन्मुग क १ ।

स हि साधुः कुम्भकारादिवसतौ प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ननुपयुक्ततोषघटादि प्रलोठयेत्, स च तोषभृतो घटो मृत्तिकाभि-
 वीजकुन्धवादीनामुपरि प्रलुठितस्वतश्चैतान् व्यापादयेत्, यत्रानिस्त्वत्र वायुरभ्यवश्यंभावी, अथवाऽनया मङ्गला षण्णां कायानां
 व्यापादकः 'उदगता वा तसेतर'चि योऽसौ उदकघटः प्रलोठितस्त्वेदुद्भवा एव तसा भवन्ति पूतरकादयः 'इतर'चि वनस्पतिकायश्च,
 तथा वस्त्रान्तेन चोल्मुकं 'संवदयेत्' चालयेत् ततश्च 'झावणय'चि तेनोल्मुकेन चालितेन सता प्रदीपनकं संजातं ततश्च संयमात्म-
 विराधना जातेति । अथोपयुक्तः प्रत्युपेक्षणां करोति ततश्च एतेषां एव षण्णां जीविकायानामाराधको भवति, एतदेवाह—
 पुढवी आउक्राए तेऊवाऊवणस्सइतसाणं । पडिलेहणमाउत्तो छणहंऽपाराहओ होइ ॥ २७६ ॥

सुगमा ॥ नवरम् 'आराधकः' अविराधको भवति । न केवलं प्रत्युपेक्षणा, अन्योऽपि यः कश्चिद् व्यापारो भगवन्मते
 सम्यक् प्रयुज्यते स एव दुःखक्षयायालं भवति, एतदेवाह—

जोगो जोगो जिणसासणांमि दुक्खक्खया पउंजंतो । अणणोणमवाहाए अस्सवत्तो होइ कायवो ॥ २७७ ॥

योगो योग इति वीक्षा, ततश्च व्यापारो जिनशासने प्रयुज्यमानो दुःखक्षयाय 'प्रयुज्यमानः' क्रियमाणः
 कथम् ? 'अन्योऽन्यावाधया'परस्परपीडया, एतदुक्तं भवति—यथा क्रिया क्रियमाणाऽन्येन क्रियान्तरेण न बाध्यते एव-
 मन्योऽन्यावाधया प्रयुज्यमानः 'असवत्तो' असपत्नः अविरुद्धो भवति कर्त्तव्य इति । इदानीं फलं प्रदर्शयन्नाह—

जोगे जोगे जिगसासणमि दुखखक्खया पउजते । पक्किक्कमि अणता वट्टता केवली जाया ॥ २७८ ॥
 सुपमा । नराम्-एकस्मिन् 'याने' व्यापारे धर्ममाना अनन्ताः केषलिनो बाणा इति ॥
 एव पडिलेहता अईयकाले अणतगा सिद्धा । चोयगवयण सयय पडिलेहेमो जओ सिद्धी ॥ २७९ ॥

एव प्रत्युपेक्षणा कुर्वन्तोऽन्तीतकालेऽनन्ताः सिद्धाः । एवमाचार्येणोक्ते सति 'चोयगवयण' अत्र चोवकवचन-चोदक-
 पद्य, किं वद ? इत्याह- 'सतत पडिलेहेमो' एतेषु प्रत्युपेक्षणाप्रमाणादनन्ताः सिद्धास्ततः सततमेव प्रत्युपेक्षणाभेव कुर्मः,
 किमन्यन योगेनानुष्ठितवन् ? , यतस्तव एव सिद्धिर्भवति । आचार्यः प्राह—
 सेसेसु अवट्टतो पडिलेहतोवि देसमारोहे । जइ पुण सवाराहणमिच्छसि तो ण निसामेहि ॥ २८० ॥

उपपु योगपु अवर्षमानः सम्पद् द्वाद्योकेन न्यायेन प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्नपि देशत आराधक एवासौ, न तु सर्वमाराधित
 भवति, तन यदि पुनः सवर्णाराधनामिच्छसीत्यादि सुगम । क्व च सवर्णाराधको भवति ? , अत आह—
 पचिदिपहिं शुचो मणमारुतिविहकरणमाउत्तो । तवनियमसजमामि अ जुचो आराहओ होइ ॥ २८१ ॥

एवमिच्छिन्द्रियेर्गुणो मनसादिना त्रिभिधन कारणेन 'मायुक्तः' यत्नवान् तपसा-द्वाराद्विधेन युक्तः नियमः-इन्द्रिय-
 नियमो नोऽन्द्रियनियमस्य तन युक्तः, समयमः-सुप्तदशप्रकारः पुढविष्णामो आठव्णामो तेठव्णामो वाठव्णामो वयस्वइकावो
 १ अर्धेन्दुस्य क. १ ।

बहंदिद्यतेइंदियचउरिंदियपंचिंदियअजीवकायसंजमो पेहाउत्पेहापमज्जणं परिट्ठावणं मणवइकाए । अन्न संयतः सन् मोक्षस्या-
 राधको भवति प्रवज्याया वाऽऽराधकः । द्वारगाथेयम् । इदानीं भाष्यकार एतां गार्थां प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र
 'पंचिदिपहिं गुत्तो'ति प्रथममवयवं व्याख्यानयन्नाह—

इंदियविसयानिरोहो पत्तेसुवि रागदोसनिग्गहणं । अकुसलजोगानिरोहो कुसलोदय एगभावो वा ॥१६७

इन्द्रस्यामूनि इन्द्रियाणि तेषां विषयाः—शब्दादयः तेषां यो निरोधः सा पञ्चेन्द्रियगुत्तरिभिधीयते, अयमप्राप्तानां
 शब्दादिविषयाणां निरोधः, तथा 'पत्तेसुवि रागदोसनिग्गहणं'ति तथा 'प्रात्तेषु' गोचरमाणतेवपि शब्दादिविषयेषु राग-
 द्वेषयोर्निग्रहणं यत्सा पञ्चेन्द्रियगुत्तता, तत्रेष्टशब्दादिविषयप्राप्तौ रागं न गच्छति अनिष्टशब्दादिविषयप्राप्तौ द्वेषं न गच्छति,
 भणित्ता पञ्चेन्द्रियगुत्तता, इदानीं 'मणमईतिविहकरणमाउत्तो' भवति, तत्राह—'अकुसलजोगानिरोहो' अकुशलानाम्-
 अशोभनानां मनोवाक्काययोगानां—व्यापाराणां यो निरोधः सा त्रिविधकरणाशुक्ता, तथा 'कुसलोदय'ति कुशलानां—
 प्रशस्तानां मनोवाक्कायव्यापाराणां य उदयः सा त्रिविधकरणाशुक्ता, तथा 'एगभावो व'चि न कुशलेषु योगेषु प्रवृत्तिर्नि-
 प्यकुशलेषु योगेषु प्रवृत्तिर्या मध्यस्थता सा वा त्रिविधकरणगुत्तता । भणित्ता त्रिविधकरणगुत्तता इदानीं 'तव'चि मणति—
 अन्भिमतस्वाहिराणं तवोवहाणं दुवालसविहंपि^३ । इंदियतो पुव्वुत्तो नियमो कोहाइओ विइओ ॥१६८॥

अभ्यन्तरं बाह्यं च यस्य उपधानम्-उपदधातीत्युपधानम्-उपकरोतीत्यर्थः, सर्वपठपदान् द्वादशविधमपि तप उच्यते । तथो गमो, नियमो मण्डि, स च द्विविधः-इन्द्रियनियमो नोइन्द्रियनियमश्च, तत्रेन्द्रियसः-इन्द्रियाण्यवधीकृत्य पूर्वोक्तो नियमः, 'कोहाइओ विशो'षि द्वितीयो नोइन्द्रियनियमः क्रोधादीनां, आदिग्रहणान्मानमायालोभा शुचन्ते, एतेषां नियमो-निरोधः । नियमोचि गय, इदानीं सञ्जमो मण्डि, स च सप्तदशप्रकारस्तत्राह—

पुढविदगअगणिमारुअवणस्सईवितिचठकपचिदी । अजीवि पोत्थगाइसु गहिप्सु असजमो जेण ॥१६९९
गृहीतु असेपमो भवति यत्त तत्र प्राण, आदिशब्दात् इत्यणग संषपणग च, एतेषु अपरिगृहीतेषु संयमः, परिगृहीतेषु असयमः । तथा—

पेहिच्चासजमो बुच्चो उपेहिच्चावि सजमो । पमज्जिच्चा सजमो बुच्चो परिट्ठविच्चावि सजमो ॥ १७० ॥ भा०

पथासंयमः-बहुधा यधिरूपण, सतमेव पूर्वं बहुधा निरूपयतः प्रेषासयम उक्तः । 'उपेहिच्चावि सजमो'षि उपेष्ठा द्विप्रधरा तां इत्ततः संयम उक्तस्तां च बक्षयति । 'पमज्जिच्चा सजमो बुच्चो'षि प्रमार्जयतः संयम उक्तः । 'परिट्ठविच्चावि संजमो'षि 'परिष्ठापयतः' परित्यज्जतोऽपि पानकादि अतिरिक्त संयम उक्तः, एवमेते चतुर्दश, मनोवाकायसंयमश्च त्रिविध

१ उपधानम् भा. उच्यते उपधानं पा १ । २ अयमर्थः भा. पा. १-२ उ. १ । ३ निरमिति उ. १ पा. २ । ४ उपपत्त्यर्थे च भा ।

उक्त एव द्रष्टव्यः । इदानीं भाष्यकृद्भ्याख्यानयति-प्रथमगाथार्थः एकाकिकारणिकगमनयतनायामुक्तः, अजीवपुस्तकादि-संयमोऽपि अचितवनस्पतिगमनयतनायां व्याख्यात एव द्रष्टव्यः, इदानीं यदुपन्यस्तं 'पिहिचा संयम' इत्यादि तत्र क्वचिद्भ्याख्यातामिति व्याख्यानयन्नाह—

टाणाइ जत्थ चेए पुवं पडिलेहिऊण चेएज्जा । संजयणिहिचोयणाचोयणे य वावारओवेहा ॥१७१॥ भा०

स्थानं-ऊर्ध्वस्थानं कायोत्सर्गादि, आदिग्रहणान्निषीदनं त्वजवर्त्तनस्थानं च गृह्यते, तत्स्थानादि यत्र चेतयते 'चित्ती संज्ञाने' जानाति वेष्टते करोति कर्त्तुमभिलषतीत्यर्थः; तत्र पूर्व-प्रथमं प्रत्युपेक्ष्य-चक्षुषा निरीक्ष्य ततश्चेतयते स्थानं कायो-त्सर्गादि, आदिग्रहणान्निषीदनस्थानं त्वजवर्त्तनस्थानं च, उक्तः प्रेक्षासंयमः; इदानीं उपेक्षासंयम उच्यते, सा चोपेक्षा द्विविधा, कथं?-संयतव्यापारोपेक्षा गृहस्थव्यापारोपेक्षा च, तत्र च यथासंख्यं चोदनाचोदनविषया, संयतस्य चोदनविषया व्यापारोपेक्षा, गृहस्थस्य चाऽचोदनविषया व्यापारोपेक्षा च, तत्र च यथासंख्यं चोदनाचोदनविषया, संयतस्य चोदनविषया संयतव्यापारोपेक्षा, उपेक्षाशब्दश्चात्र 'ईक्ष दर्शने' उप-सामीप्येनेक्षा उपेक्षा, तथा गृहस्थव्यापारोपेक्षा, गृहस्थमधिकरण-व्यापारेषु प्रवृत्तं दृष्ट्वाऽचोदयतो गृहस्थव्यापारोपेक्षा उच्यते, उपेक्षाशब्दश्चात्रावधीरणायाम् वर्त्तत इति । इदानीं 'परिद्विविचावि संजमो'ति व्याख्यायते, तत्राह—

उवगरण अहरेग पाणार्ई वाऽवहृद्दु सजमणा । सागारियऽपमज्जण सजम सेसे पमज्जणया ॥ १७२ ॥

‘उपकरण’ ब्रह्मादि पदविरिकं गृहीत तथा ‘पाणार्ई वा’ तथा पानकादि वा पदविरिकं गृहीत तत्र ‘अवहृद्दु’ चि परित्य-
ज्य, किं ?—‘सजमणा’ संयमो मन्तवीति, आदिग्रहणान्नक वाऽविरिकं परित्यज्य संयमः । इदानीं “पमज्जिणाधि सजमो”
व्यारूपायते—‘सागारियऽपमज्जण संयमो’ सागारिकाणामप्रवो यस्यादाऽप्रमार्जनमसाधेन संयमः, ‘सेसे पमज्जणय’ चि ‘क्षेपेपु’
सागारिकापमाधेषु प्रमार्जनैरेव संयमः । इदानीं योगत्रयसंयमप्रतिपादनायाह—

जोगतिग पुव्वमणिअ समत्तपडिलेहणाए सज्झाओ । चरिमाए पोरिसीए पडिलेहे ताहे पत्तवुग ॥१७३॥

योगत्रय पूर्वमेव ‘व्यारूपात, ‘मणमाइविविहकरजमात्तवो’ इत्यस्मिन् ग्रन्थे, अप्रापि तथैव द्रष्टव्य । उक्तः सप्तदशप्रकारः
संयमः, उत्र्यतिपादनाद्योक्ता वस्त्रप्रत्युपेक्षणा, वस्त्रमाप्तौ च किं कर्षणमित्यत आह—‘समत्तपडिलेहणाए सज्झाओ’ सम-
त्तयायां प्रत्युपेक्षणायां स्थाभ्यायः कर्षण्यः इत्र यौष्ठीत्यर्थः पादोनग्रहरं यावत् । इदानीं पात्रप्रत्युपेक्षणामाह—‘चरिमाए’ चरि
मायां पादोनयोरुभ्यां प्रत्युपेक्षेत ‘ताहे’ चि तदा तस्मिन् काले स्थाभ्यापानन्तरं पात्रकद्वितय प्रत्युपेक्षते । इदानीं यदुक्त
‘चरमयोरुभ्यां पात्रकद्वितयं प्रत्युपेक्षणीयं’ तत्र यौष्ठी एव न ज्ञायते किंप्रमाणा ? अतस्तत्पतिपादनायाह—

पोरिसिपमाणकालो निच्छयववहारिओ जिणक्ख्वाओ । निच्छयओ करणजुओ ववहारमतो पर वोच्छ ॥

योरुभ्याः प्रमापकालो द्विविधः, निमयतो व्यवहारतश्च ज्ञातव्यः, तत्र ‘निमयतो’ निमयनयाभिप्रायेण करणयुक्त-

गणितन्यायात्, अतः परं 'व्यावहारिकं' व्यवहारनयमतेन वक्ष्ये । तत्र निश्चयपौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—

अथगाईयदिगणणे अद्गुणेगट्टिभाइए लद्धं । उत्तरदाहिणमाई पोरिसि पयसुत्तज्ञपक्खेवा ॥ २८३ ॥

1 A दक्षिणानयने उत्तरायणदिनानि उत्तरायणे दक्षिणायनदिनानि मीलयित्वा गणयन्ते, स च राशिरष्टभिर्गुण्यते, एकषष्ठा भागो द्विपते, लब्धेऽङ्गुलानि, द्वादशाङ्गुलैः पादः, यौवत्पुनरपि मकरदिने ४ पदाः । (दाहिणचि—कर्कदिने २ पादौ, शेषेषु पदशुद्धिप्रक्षेपौ) इदानीं व्यवहारतः पौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—

आसाढे मासे दुपया पोसे मासे चउपया । चेत्तांसोएसु मासेसु तिपया होइ पोरिसी ॥ २८४ ॥

१ व्यावहारिको भा. ल. १ पा. १ । २ 'सोष्मां' ल. १ । ३ यावता भवति उत्तरति मकरदिने ४ पादाः आ. ल. २ । ४ चित्तासोएसु भा. ल. २ ।

A अयनं—उत्तरायणं दक्षिणायनं च तस्य अतीवदिनानि—अतीवदिवसाः तेषां गणः सर्वोत्कृष्टतः ज्यशीतिशतं तच्चाष्टगुणं जातं चतुर्दशशतानि चतुःषट्पञ्चदशिकाणि तत्र वैकषष्ठा भागो हते लब्धानि चतुर्विंशत्यङ्गुलानि, तत्रापि द्वादशभिर्गुलैः पादमिति द्वे पादे जाते, एतयोश्चोत्तरायणादौ दक्षिणायनादौ च 'पय'ति पदोः शुद्धिः प्रक्षेपश्च, तत्र उत्तरायणप्रथमदिने चत्वारि पदानि आसन् ततस्त्वन्मन्व्यात् पदद्वयोत्सारणे कर्कसंक्रान्तिदिने पदद्वयं संजातं, दक्षिणायने द्वे पदे अमूर्तां तन्मध्ये च द्वयोः प्रक्षिप्तयोर्मकरसंक्रान्तौ जातानि चत्वारि पदानि, इदमुत्कृष्टदिनयोः पौरुषीमानं, मध्यमदिनेष्वपि स्वधिया भावनीयं । इदानीं व्यवहारतः पौरुषीप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—(मयन्तरे सुगमो यथार्थबोधको मन्थोऽयमिति)

भापादे मासे पौर्णमास्या द्विपदा पौष्णी भवति, पद ष द्वादशाङ्गुल ब्राह्म, पौषे मासे पौर्णमास्यां चतुष्पदा पौष्णी भवति तथा
 वैश्राभ्युषपौर्णमास्यां त्रिपदा पौष्णी भवति ॥ इदानीं क्रियती इतिः क्रियस्तु विनेयुः १ क्रियती वा हानिरेतत्प्रतिपादयन्नाह—
 अङ्गुल सत्तरत्वेण पक्त्वेण तु दुःखंङ्गुल । षड्द्वय हायम् षावि मासेण षड्द्वयङ्गुल ॥ २८५ ॥

भाषाहपौर्णमास्या आरम्भाङ्गुल सत्तरत्वेण भवति, पक्षेण चतुर्दश पद्वति, तथा मासेनाङ्गुलचतुष्टय भवति, इय च इति
 रुचरोत्तरं तावमेवा यावत्सौषमासपौर्णमास्यां पदचतुष्टयेन पौष्णी क्वावेति, हानिरपि पौषपौर्णमास्याः परत एवमेव द्रष्टव्या,
 पदुवाङ्गुल सत्तरत्वेणापत्रियते, पक्षेनाङ्गुलद्वय, मासेनाङ्गुलचतुष्टयमपत्रियते, एवमिय हानिरुचरोत्तरं तावमेवा पाषदापाहवौर्ण
 मास्यां द्विपदा पौष्णी क्वायेत । स्थापना वेयस्-आषाढपुष्णिमाए पद २ पौष्णी, सावणपुष्णिमाए पद २ अङ्गुल ४,
 मद्दपपुष्णिमाए पद २ अङ्गुल ८, आश्वीयपुष्णिमाए पद ३, कृत्तियपुष्णिमाए पद ३ अङ्गुल ४, मगसिरपुष्णिमाए
 पद ३ अङ्गुल ८, पौषपुष्णिमाए पद ४, एषिय वाव सुद्धी होह । माहपुष्णिमाए पद ३ अङ्गुल ८, फल्गुपुष्णिमाए पद ३
 अङ्गुल ४, वैशपुष्णिमाए पद ३, मद्दसाहपुष्णिमाए पद २ अङ्गुल ८, ज्येष्ठ(वेष्ट)पुष्णिमाए पद २ अङ्गुल ४, आसाढपुष्णिमाए पद ३
 २, इषिय वाव हाप्पी । ईरसंभच्छरे दिन ३६६, अयमे दि १८३ उरदि. ६१, मासे दि ३०, मावस्यो इमो-सावणस्त
 पदमदिवसावो आरब्ध सुद्धी बदा भवति तथा दिपसे दिपसे अङ्गुलस्त सप्तमो मागो किर्त्तुवो वङ्गुह, वेदा तज हाप्पी तथा
 एवमेव अङ्गुलस्त सप्तमो मागो किर्त्तुवो हापयि, इमं ममिय होह-सावणस्त पदमदिमे दोहि पयहि पोरिती अङ्गुलस्त य

१ भावते ङा. २ । २ इत्ये आरभ्य हाप्पी वाव पङ्गुव पा २ । ३ यवस्त्यो वा. पा १ । ४ किष्णिप्लो वा. २ । ५ इमं ममिन् वा. २ । ६

सत्तमभागेण किंचूणेण अहिया, एवं वितियदिवसे दी पयाइं दी अ सत्तमभागा अंगुलसस किंचूणा, एवं तइये दिवसे दी पयाइं अंगुलसस य सत्तभागा तिणि किंचूणा, एवं एयाए बुड्डिए ताव जाव सावणणुणिमाए दी पयाइं चचारि य अंगुलाइं बुड्डी जाया, एवं इमाए कमबुड्डीए ताव नेयवं जाव पोसमासणुणिमा । तत्थ य चउपया पोरिसी, ततो परं माहपट्ठम-दिवसाउ आरत्थ हाणी एतेन चेत्र कमेण नायवा जाव आसाहणुणिमा । आह-इदमुक्तं सत्त्वभिर्दिवसेरहुलं वद्धते, तथा पक्षेणाहुलद्वयं वद्धते इत्युक्तं, तदयं विरोधः, कुतो ? यदा पक्षेणाहुलद्वयं वद्धते तदाऽहुलं सत्त्वभिः साद्धैर्दिवसेर्वद्धते ? आचार्य आह, सत्यमेतत्, किन्त्वनेनैतत्प्रख्याप्यते-वरं किञ्चिद्दुद्धायां पौरुष्यां पारितं मा भूत्पूनायां, प्रत्याख्यानमद्गमयात्, न्यूनता च पौरुष्या एवं भवति, यदि याऽसौ मातुमारब्धा ज्ञाया तस्यां यदि प्रदीर्घायां भुङ्क्ते तदा न्यूनता पौरुषी, अविक्वा च तदा भवति यदा सा ज्ञाया स्वल्पा भवति । अधुना येषु मासेष्वहोरात्राणि पतन्ति तान् मासान् प्रतिपादयन्नाह—
आसाहवहुलपक्खे भद्वए कत्तिए य पोसे य । फग्गुणवइसाहेसु य वोधवा ओमरत्ताओ ॥ २८६ ॥

आषाढस्य मासस्य बहुलपक्षे—कृष्णपक्षेऽहोरात्रं पतति, तथा भाद्रपदबहुलपक्षे कृष्णपक्षे अहोरात्रं पतति तथा कार्तिक-बहुलपक्षे पौषबहुलपक्षे फाल्गुनबहुलपक्षे वैशाखबहुलपक्षे चैतेर्धु अहोरात्राणि पतन्ति । 'ओमरत्तं' अहोरात्रं, न च तैरहोरात्रैः पतद्भिः पौरुष्या न्यूनता वेदितव्या, अस्वार्थस्य ज्ञापनार्थमिदमुक्तं । एवं तावत्पौरुष्याः प्रमाणमुक्तं, या तु

१ किञ्चिप्युणेण आ ल २ । २ किञ्चिप्युणा, एव एयाए आ. ल. १ पा. १ । ३ ०र्त्स्त्वाह आ ल. २ पा. १ । ४ ०र्त्तत्त् ल. १ । ५ नैव तत् आ ल २ । ६ ०व्यामेव आ ल २ । ७ ०पक्षे कत्तिकं आ. ल. २. पा. १-२ । ८ चाहोरात्राणि आ ल. २ पा. १ ।

पुनश्चरमपौरुषी सा क्षिपत्प्रमाणा मरुतीत्यवस्वत्स्वरूप प्रतिपादनायाह—

जिह्वामूले आसावसावणे छहिं अगुलेहिं पडिलेहा । अट्टहिं वित्तिअतियमि अ तइए दस अट्टहिं चउत्त्ये॥

ज्येष्ठामूले मास तपाऽऽपाटे भाषणे च षड्मिराहृत्तेर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी भवति । 'अट्टहिं वित्तिअवि-
यमि'चि मात्रपदे अक्षयुमि कार्विक च तस्मिन् द्वितीयत्रिकेऽष्टमिराहृत्तेर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी भवति ।
'ततिए दस'चि मार्गेश्वरे पौष मासे च एषस्मिन् तृतीये त्रिके दशमिराहृत्तेर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी
भवति । 'अट्टहिं चउत्त्ये'चि फाल्गुन वैश्वे वैश्राखे च अस्मिन्नतुर्वे त्रिकेऽष्टमिराहृत्तेर्यावत्त पूर्यते पौरुषी तावच्चरमपौरुषी
भवति, एतस्यां चरमपौरुष्या पात्रकाणि प्रविलेक्यन्ते । स च पात्रकप्रत्युपेक्षणासमये पूर्वं एन व्यापारं करोतीत्यस आह—
उवटजिऊण पुध तछेत्तो जइ करेइ उवओग । सोएण चक्खुणा घाणओ य जीहाए फासेण ॥२८८॥

'उपपुन्य' उपयोग दर्शा पूर्वेभ्य, यदुत मयाऽस्यां वेद्यायां पात्रकाणि प्रत्युपेक्षणीयानीत्येवमुपपुन्य पुनः 'तछेइय एव'
प्रत्युपेक्षणाभिमत एव 'अति'चि 'यति' प्रप्रक्षितः पात्रकसमीपे तपविषय 'उपयोग'करोति' मति व्यापारयति, क्य ?—
'भोत्रेय' भोत्रेन्द्रियण पात्रके उपयोगं करोति, कदाचिच्चत्र अमरादि गुह्यन्त मृगोति, पुनस्त यतनयाऽपनीय सत्यात्रक
प्रत्युपेक्षते, तथा चक्षुषा उपयोग ददाति कदाचिच्चत्र सुषकोत्केरादिरवो भवति, तवस्वद्यतनयाऽपनयति, घ्राण्येन्द्रियेण

चोपयोगं करोति कदाचित्तत्र सिरसुवकादिर्मादितो भवति पुनश्च द्राणेन्द्रियेण ज्ञात्वा यतनयाऽपनयति, जिह्वया च रसं ज्ञात्वा यत्र गन्धस्त्वत्र रसोऽपि गन्धपुद्गलैरोष्ठो यदा व्याप्तो भवति, तदा जिह्वया रसं जानातीति, स्पर्शनेन्द्रियेण चोपयोगं ददाति कदाचित्तत्र मूषकादिः प्रविष्टस्त्वन्निःश्वासवायुश्च शरीरे लगति, तत्रश्चैवमुपयोगं दत्त्वा पात्रकाणि प्रत्युपेक्षते ॥ इदानीं भाष्यकृत्किञ्चिद्भ्याख्यानयन्नाह—

पडिलेहणिया काले फिटिष् कल्लापणं तु पडिञ्चत्तं । पायस्स पास विट्ठो सोयाहुवउत्त तल्लेसो ॥१७४॥ भा.

प्रत्युपेक्षणकाले 'फिटिते' अतिक्रान्ते एकं कल्याणकं यतः प्रायश्चित्तं भवति अतः पूर्वमुपयोगं प्रत्युपेक्षणाविषयं करोति । किञ्चिद्योऽसौ उपयोगं करोतीत्यत आह—'पायस्स पास विट्ठो' पात्रकस्य पार्श्वे उपविष्टः श्रोत्रादिभिरुपयुक्तस्तल्लेशयः—तच्चित्तो भवतीति । कथं पुनः पात्रकप्रत्युपेक्षणां करोतीत्यत आह—

सुहणंतएणा गोच्छं गोच्छगर्गहिअंगुलीहिं पडलाइं । उक्कुडुयभाणवत्थे पलिसन्थाईसु तं न भवे ॥१८१॥

'सुहणंतएणा'चि रजोहरणमुखवस्त्रिकया 'गोच्छकं' वक्ष्यमाणलक्षणं प्रमार्जयति, पुनस्तदेव गोच्छकमङ्गुलीभिर्गृहीत्वा पटलानि प्रमार्जयति । अत्राह परः—उक्कुडुयभाणवत्थे' उक्कुडुकः सन् 'भाजनवस्त्राणि' गोच्छकादीनि प्रत्युपेक्षयेत् यतो वस्त्र-प्रत्युपेक्षणा उक्कुडुकेनैव कर्त्तव्या, आचार्य आह—'पलिसंथाईसु तं न भवे' तदेतन्न भवति यच्चोदकेनोक्तम्, यतः पलिसन्थः

१ सुरभकादिं भा. क. १-पा. १, सुरसुरकादिं पा. २ । २ वैश्वन्ते । ३-४ पापु आ । ५ गतिअंगुलीद क १-२ पु. । ६ स्तमेव पा. १-२ ।

सुश्रार्थयोर्भवति, कय ? प्रथममसौ पादश्रोष्ठने निपीदति पश्चात् पात्रकवक्षप्रत्युपेक्षणायास्तुच्छुद्धको भवति पुनः पात्रक-
 प्रत्युपेक्षणायां पादश्रोष्ठन निपीदति, एव तस्य साधोधिखरतः सुश्रार्थयोः पठिमन्वो भवति ततः पादश्रोष्ठने निषण्णे-
 नेव पात्रकवक्षप्रत्युपेक्षणा कर्षन्वेति ॥ ततः किं कन्तोवीत्यत आह—

चउकोण भाणकण पमञ्ज पापसरीरूह तिगुण तु । माणस्स पुप्फग तो इमेहि कज्जेहि पडिलेहे ॥ २९० ॥

पटलानि प्रत्युपेक्ष्य पुनर्गोच्छ्रकशामहस्तानामिकाश्रुत्या गृह्णाति ततः पात्रककेशरिच्छे-पात्रकसुखवस्त्रिका-पात्रकस्यामेव
 गृह्णाति 'वठकोष'पि चतुरः पात्रकवन्वकोषान् संवस्योपरिस्वापितान् प्रमार्भयति, पुनर्माधनस्य कर्षं प्रमार्भयति, पुनश्च
 पात्रककमरिकयैव 'तिगुण' तिस्र एव वारा वाद्यतोऽप्यन्तरवच्च विस एव वाराः प्रमार्भयति, ततः 'माणस्स' पात्रकस्य 'पुप्फक'
 पुञ्ज ततः पठानि वस्यमाणलघुष्वानि कार्याणि यदि न भवन्ति ततः प्रथम पुञ्ज पात्रकस्य प्रत्युपेक्षेत । कानि पुनस्तानि
 कार्याणि ? अत आह—

मूसगरयठक्केरे, घणसताणए इय । उदए महिया चेव, एमेया पडिवत्तिओ ॥ २९१ ॥

कवाषिचत्र मूपकोत्केरओ लय भवति तवस्तघतनयाऽपनीयते, तथा चनः सन्तानको वा-कवाषित् तस्य कोष्ठिमेव

१ ततः अत वाप भा छ ३ पा. १-२ पु. १ । २ वरीय भा क. ३ । ३ तिस्रो वाप भा पा. २ । ४ प्रत्युपेक्षते भा पा ३ ।
 ५ कोष्ठिचतुर्भ पा ३ ।

तुयं लणं होह तद्यतनयाऽपनीयते । तथा 'उदए'चि कदाचिदुदकं लणं भवति, साद्रिया भूमेरुमज्ज्य लणति, तत्र यतनां वक्ष्यति, 'मडिआ चेव' तथा कदाचिद मृचिका गुहकारिकायाः संबन्धिनी लणति तत्र यतनां वक्ष्यति, एवमेताः प्रतिपत्तयः-प्रकासा-भेदा यदि न भवन्ति ततो बुध्नं प्रत्युपेक्षते । कुतः पुनरुत्केरादिसम्भवः ? इत्यत आह—

नवगानिवेसे दूराउ उक्केरो मूसयहिं उक्किणो । निद्धमहि हरतणू वा ठाणं भेतूण पविसेजा ॥२९२॥

'नवगानिवेसे' यत्र ग्रामादी ते साधव आवासिताः स नवः-अभिनवो निवेशः कदाचिद्धवति, तत्र च पात्रकसमीपे मूषकैरुत्केर उत्कीर्णस्तेन रजसा पात्रकं गुण्ठयते । 'मूसगरयउक्केरे'चि भणियं । 'निद्धमहि हरतणू वा' तथा स्निग्धायां-साद्रियां भुवि 'हरतणू वा'चि सलिलविन्दव उन्मज्ज्य लणति ततो भुव उन्मज्ज्य पात्रकस्थापनकं भिन्नां प्रविशेत् स लणो भवेत् तद्यतनां वक्ष्यति । 'उदए' चि गयं, इह कस्माद्दुदकमस्थान एवोक्तम् ? उच्यते, पृथिवीकायस्य धनसन्तानस्य च तुल्ययतना-प्रतिपादनार्थम् । तथा—

कोत्थलगारिअथरणं वणसंताणाइया व लभेजा । उक्केरं सट्टाणे हरतणु चिट्टेज्जा जा सुक्को ॥२९३॥

'कोत्थलकारिकागृहकं' गृहकारिका गृहकं मुन्मयं करोति तत्र यतनां वक्ष्यति । 'मडिए'चि भणिअं, धनसन्तानिका वा कदाचिच्छगति वणसंतानिया लणगा, आदिशब्दात्तदण्डकादिः । इदानीं सर्वेषामेवैषां यतनां प्रतिपादयन्नाह—'उक्केरं सट्टाणे'

सृष्टिकर्ताः स्वस्थाने मुच्यते-यतनया सृष्टिकोटेकरमन्त्र एव स्थाप्यते प्रमुन्य । 'हरतणू' अथ हरतनुः अथ स्वात्सलिलिच्छिन्दव
 तन्मन्त्र्य सप्तास्रवस्वावत्प्रविपाठयति यावदेते घोषसुपगच्छन्ति, ततः पद्यास्त्रात्र प्रत्युपेक्षते । 'तदप'पि गय ॥
 इयरेसु पोरिसितिग सचिक्खावेत्तु तच्चिअ छिंदे । सद्य धावि विगिचिदइ पोरिण सट्टिअ ताहे ॥ २९४ ॥

'इयरेसु' चि कोरपठकारिआपसंठाभियादीअ 'पोरिसिचिय सचिक्खावेत्तु' चि प्रहरत्रय यावत्पत्यात्रक संचिकत्वा
 वेपु प्रविपान्य, यदि तापत्तयाअपि वेठपा नोपैति ततः पात्रकस्यापनावेस्वाभन्मात्र छिन्त्वा परित्यज्यते । 'सद्य धावि विगि-
 चवि' मन्यया वा पात्रकस्यापनादीनां सद्भावे सर्वमेव तत्पात्रकस्यापनादि परित्यज्यति । 'पोराण सट्टिवं ताहे'चि अथ
 तत्कोरपठकारिगृहक न सचेनतया सृष्टिकया कृत् किन्तु पुराणसृष्टिकया तदस्तां पुराणां सृष्टिकं 'ताहे'चि तस्मिन्नेव प्रति
 छेदनाच्छेदज्जनयति यदि तत्र कृमिच्छास्वया न प्रवेष्टिणा इति ।
 पत्त पमञ्जिऊण अतो धाहिं सइ तु पप्फोटे । केइ पुण तिपिण धारे चउरगुल भूमिं पढणमया ॥२९५॥

इदानीं तत्पात्रक पात्रकंसरिकया-पात्रकमुलबलिकया विस्रो वारा बाधतः प्रमुन्य संपूर्णस्रो इस्ते स्वापयित्वा
 अम्पन्तरसस्रयो वाराः पुनः समन्तवस्त प्रमुन्य ततः 'सइ तु पप्फोटे'चि सच्छ-एकी वारामघोषुल कृत्वा मुज्जे प्रस्फोटयेत्,
 एव कधिदाचार्यां हुवंते, केचिपुनराचार्या एव मयन्ति, यदुत विस्रो वाराः प्रस्फोटनीयं, एतदुक्त मवति-एकीं वारां
 १ हरतणू' वा । २ च्छेदे क. ३ । ३ वाक्यमिति क्त. । ४ वाक्यमिति क्त. ५ वाराणां वा ३ । ६ ५ सुकथयित्कथ्य क्त. ।

प्रमुज्य पश्चादधीमुत्वं प्रस्फोट्यते पुनरपि प्रमुज्य प्रस्फोट्यं पुनरपि प्रमुज्यते प्रस्फोट्यते, एवं एतास्त्रितस्रो वाराः प्रस्फोटनीयं । तत्रपात्रकं भुव उपरि क्रियदूरे प्रत्युपेक्षणीयमित्यत आह 'चउरंगुल भूमिं पडणभया' चतुर्भिरङ्गुलैर्भुवं उपरि धारयित्वा प्रत्युपेक्षणीयं, मा भूत्पतनभङ्गभयं स्यादिति । एवं तावत्प्रत्युवासि वस्त्रपात्रप्रत्युपेक्षणा उक्ता, इदानीमुपधिं पात्रकं च प्रत्युपेक्ष्य किमुपधेः कर्त्तव्यं ? क वा पात्रकं स्थापनीयमित्यत आह—

वेदिअबंधणधरणे अगणीतेणे य दंडियक्खोभे । उउवद्धधरणबंधण वासासु अबंधणा ठवणा ॥ २९६ ॥

उपधिविण्टिकानां बन्धनं कर्त्तव्यं, 'धरणे'ति पात्रकस्य चात्मसमीपे—आत्मोत्सङ्गे धरणं कार्यम्, अनिक्षिप्तमित्यर्थः; किमर्थं पुनरेतदेवं क्रियते ? यदुपधिका बध्यते पात्रकमनिक्षिप्तं क्रियत इति ?, उच्यते, 'अगणि'ति 'अग्निभयात्' प्रदीपनभयात् स्तेनकभयात् दण्डिकक्षोभाच्च एतदेवं क्रियते, कारिमन् पुनः काले एतदेवं क्रियते कारिमन् पुनः काले न क्रियते इत्यत आह—'उउवद्ध' क्तुवद्ध उच्यते शीतकाल उष्णकालश्च, तस्मिन् पात्रकधरणमुपधेश्च बन्धनं कर्त्तव्यं, 'वासासु'ति वर्षाकाले 'अबंधण'ति उपधेरबन्धनं कर्त्तव्यं—उपधिर्न बध्यते, 'ठवण'ति पात्रकं च निक्षिप्यते—एकदेशे स्थाप्यते, प्रयोजनमुपधेरबन्धने पात्रकस्य च निक्षेपणे बध्यति । इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

रयत्ताण भाण धरणं उउवद्धे निक्खिविज्ज वासासु । अगणीतेणभङ्गण व रीयक्खोभे विराह णया ॥ १७५भा ।

एवमद्याप्यस्य भावनस्य च धरण-अनिशेषण्य कर्षण्य, कदा ?-अतुषवे घीतोष्णकालयोः, पर्वसि पुनर्मात्रिन निश्चिपेदे
 कान्ते, किमप्यं पुनर्मात्रिनस्य उत्सङ्गे धरण ! कियते ? अथ आह-‘अमयी’ अग्निमयेत्त-अदीपनमयेन स्तेनमग्नेन वा
 रात्रयोमेण वा, मा भूदाकृलस्य गृह्वतः पल्लिमन्थेनात्मविराधनाःसंयमविराधना वा स्यात् ॥

परिगलमाणा हीरेज्ज ढहणा भेया तसेव उक्ताया । गुत्वो वःसय ढज्जे हीरेज्ज व ज च तेण विणा ॥१७६॥

अन्यादिशोमे निर्गच्छत आकृलस्य उपविराधदा परिगलति ततश्च परिगलमाना केनचित्प्रप्रियते ‘ढहण’पि देहते वा
 अमदा सती अचविर्याग्वू गृह्वते, ‘भेया’ इति आकृलस्य निर्गच्छतोऽज्ञासन्न पात्रकं गृह्वतो ‘भेयो’ विनाशो भवति ततश्च
 पदकापस्यापि विराधना संभवति । ‘गुप्तो व सय ढज्जे’ संभूतो वा उपचिपात्रकप्रहणे स्वय दक्षत, स्तेनकसंधोमे च सति
 अचविपात्रकप्रहण्यप्येण स्तेनकैः-स्तेच्छैरप्रियते, ‘व च तेण विण’पि यच्च ‘तेन विना’ उपचिपात्रककादिना विना
 भवति, आत्मविराधना संयमविराधना च तद्यदवश्यमेवेति । आह-पुनः किं-कारण पर्वसि उपधिर्न भव्यते पात्रकाणि च
 निश्चिप्यन्ते ? उच्यते—

वासासु नरिय अगणी नेव य तेणांवि दढिया सुंरया । तेण अधधण ठवणा एव पढिलेहणा पाप् ॥१७७॥

१ अचरित्त अ । २ एतेव वा. अ. ए. ३ । १ ‘भेयो व’ विनाशो वा भवेत् वा । ४ संभवति पात्रकस्यापि क १ २ । ५ वा अ. ।
 क १ २ प. १ । ६ ऐष उ अ. । ७ धारणा वा अ. २ प. १ ।

वर्षासु नास्ति अग्निभयं नापि च स्तेनभयं, स्तेनाश्चात्र पृष्ठीपतिकादयो द्रष्टव्याः, यतस्त एव वर्षासु प्रतिबन्धेन नाणच्छन्तीति, दंष्टिनश्च-राजानो वर्षासु स्वस्थासितष्ठन्ति, विग्रहस्य तस्मिन् कालेऽभावात्, अतस्तेन कारणेन 'अबंधण' चि अवन्धनमवधेः 'ठवण' चि पात्रकं च पार्श्वे निक्षिप्तं न क्रियते अपि तु स्थाप्यते-मुच्यते । एवं प्रत्युपेक्षणा पात्रविषया प्रतिपादिता, तत्रप्रतिपादनाच्चोक्तमुपकरणप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, इदानीं स्थण्डिलद्वारस्य स्वरूपप्रतिपादनायाह—
अणावायमसंलोए अणावाए चेव होइ संलोए । आवायमसंलोए आवाए चेव संलोए ॥ २९७ ॥

'अणावायमसंलोए' चि न आपातः-अभ्यागमः स्वपरपक्षयोर्यस्मिन् स्थण्डिले तदनापातं, 'लोक दर्शने' न संलोको-न दर्शनं छन्नत्वाद्यस्मिन् स्थण्डिले तदनालोकम्, अनापातं च तदसंलोकं च अनापातासंलोकं एको भेदः स्थण्डिलस्य, तथा 'अणावाए चेव होइ संलोए' नापातः कस्यचिद्यत्र तदनापातं, अनापातं च तत्संलोकं च अनापातसंलोकं, अच्छन्नत्वात्, एतदुक्तं भवति-यत्रासौ पुरीषं व्युत्सृजति तत्र न कस्यचिदापातः किन्तु दूरस्थिताः पश्यन्ति आकाशत्वादिति अयं द्वितीयो भेदः, तथाऽन्यद् 'आवायमसंलोए' चि आपातसंलोकम्, आपातं यत्र कश्चिदागच्छति असंलोकं-छन्नं, आपातं च तदसंलोकं च आपातासंलोकम्, एतदुक्तं भवति-आपातोऽस्ति सागारिकाणामसन्ना एव तिष्ठन्ति न च वनादिवृत्त्यादितिरोहितत्वा-द्व्युत्सृजन्त साधुं पश्यन्ति, एष तृतीयो भेदः, तथाऽन्यद्-'आवाए चेव संलोए' चि 'आपातः' अभ्यागमः कस्यचिद्यत्र 'संलोकः' संदर्शनं यत्र तद् आपातं च तत्संलोकं च आपातसंलोकं सागारिकानामो भवति दूरस्थिताश्च सागारिकाः पश्यन्ति साधुं व्युत्सृज-

रत्नस्त्राद्यस्य माननस्य च धरण-अनिर्घोषण कर्तव्य, कदा ?-श्रावणबदे श्रीतोष्यकालयोः, वर्षासु पुनर्माननं निश्चियेदे कान्ते, किमर्षं पुनर्माननस्य उत्सङ्गे धरणं क्रियते ? अत आह-‘अगर्भी’ अग्निमयेन-श्रीदीपनमयेन स्तेनमग्नेन वा रामधोमेय वा, मा मूदाकुलस्य गृहवतः पल्लिमन्थेनात्मविराधना संयमविराधना वा स्यात् ॥

परिगलत्माणा हीरेष्व दृष्ट्या मेया तदेव छक्काया । गुप्तो व सय दृज्जे हीरेष्व व ज च तेण विणा ॥१७६॥

अन्यादिधोमे निर्गच्छत आकुलस्य उपविराधदा परिगलति ततश्च परिमलमाना केनचिदपप्रियते ‘दृष्ट्य’सि देखते वा अथदा सती अथधियाण्वू गुह्यते, ‘मेया’ इति आकुलस्य निर्गच्छगोऽनासन्न पात्रक गृह्यतो ‘मेदो’ विनाशो भवति ततश्च पदकायस्यापि विराधना संभवति । ‘गुप्तो व सय दृज्जे’ संमूढो वा उपविपात्रकप्रणये स्वय दृष्टेत्, स्तेनकसंधोमे च सति भवधिपात्रकप्रणय्याधोपेण स्तेनकैः-स्लेच्छैस्पप्रियते, ‘व च तेण विण’सि यद्य ‘तेन विना’ उपविपात्रकप्रणयिना विना यदति, आत्मविराधना संयमविराधना च तच्छददस्यमेवेति । आह-पुनः किं-कारण वर्षासु उपधिर्न भव्यते पात्रकाणि च निश्चिप्यन्ते ? उच्यते-

वासासु नस्यि अगणी नेव य तेणोवि दृष्टिया सुंत्या । तेण अथचण ठवणा एव पड्ढिकेहणा पाप् ॥१७७॥

१ भवतिह्य अथ । २ इति वा अ. पा ३ । ३ ‘मेदो व’ विण्यते वा भवेत् वा । ४ संभवति पात्रकस्यापि च १ २ । ५ वा अ. क १ २ वा. १ । ६ ऐष्व क अ. । ७ एतथा वा क. २ पा १ ।

वर्षासु नास्ति अग्निभयं नापि च स्तेनभयं, स्तेनाश्वात्र पृष्ठीपतिक्रादयो द्रष्टव्याः, यतस्त एव वर्षासु प्रतिबन्धेन नागच्छन्तीति, दंष्टिनश्च-राजानो वर्षासु स्वस्थास्तिष्ठन्ति, विग्रहस्य तस्मिन् कालेऽभावात्, अतस्तेन कारणेन 'अवंधण'ति अवन्धनमवधेः 'ठवण'ति पात्रकं च पार्श्वे निक्षिप्तं न क्रियते अपि तु स्थाप्यते-मुच्यते । एवं प्रत्युपेक्षणा पात्रविषया प्रतिपादिता, तत्रप्रतिपादनाच्चोक्तप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, इदानीं स्थण्डिलद्वारस्य स्वरूपप्रतिपादनायाह—
अणावायमसंलोए अणावाए चैव होइ संलोए । आवायमसंलोए आवाए चैव संलोए ॥ २१७ ॥

'अणावायमसंलोए'ति न आपातः-अभ्यागमः स्वपरपक्षयोर्यास्मिन् स्थण्डिले तदनापातं, 'लोके दर्शने' न संलोको-न दर्शनं छन्नत्वाद्यस्मिन् स्थण्डिले तदनालोकम्, अनापातं च तदसंलोकं च अनापातासंलोकं एको भेदः स्थण्डिलस्य, तथा 'अणावाए चैव होइ संलोए' नापातः कस्यचिद्यत्र तदनापातं, अनापातं च तत्संलोकं च अनापातसंलोकं, अच्छन्नत्वात्, एतदुक्तं भवति-यत्रासौ पुरीषं व्युत्सृजति तत्र न कस्यचिदापातः किन्तु दूरस्थिताः पश्यन्ति आकाशत्वादिति अयं द्वितीयो भेदः, तथाऽन्यद् 'आवायमसंलोए'ति आपातसंलोकम्, आपातं यत्र कश्चिदागच्छति असंलोकं-छन्नं, आपातं च तदसंलोकं च आपातासंलोकम्, एतदुक्तं भवति-आपातोऽस्ति सागारिकाणामासन्ना एव तिष्ठन्ति न च वनादिभृत्यादिति रोहितत्वाद् व्युत्सृजन्तं साधुं पश्यन्ति, एष तृतीयो भेदः, तथाऽन्यद्-'आवाए चैव संलोए'ति 'आपातः' अभ्यागमः कस्यचिद्यत्र 'संलोकः' संदर्शनं यत्र तद् आपातं च तत्संलोकं च आपातसंलोकं सागारिकागमो भवति दूरस्थिताश्च सागारिकाः पश्यन्ति साधुं व्युत्सृज-

न्त, अप चतुर्थः । इदानीं चतुर्थमेव सावक्रेत व्याख्यानयति, परब्रह्माख्यानोऽन्ते विधिप्रतिषेधरूपा सुब्रह्मना भवन्तीति ॥
 तत्थावाय दुविह सपञ्चपरपञ्चओ य णायव । दुविह होइ सपक्खे सजय तह सजईण च ॥२९८॥
 तत्रापाठ स्पष्टिल 'द्विविध' द्विप्रकारं वर्धते, रूप द्वैविध्यं भवतीत्यत आह 'सपञ्चपरपञ्चओ य नायव'ति यत्र
 स्वपथः-सयतर्गः परपथः-गृहस्थादिः, यत्र स्वपथापाठ द्विविध सयतस्वपथापाठ संपतीस्वपथापाठ च ।
 सविगमसविगमा सविगमणुणपरयरा चैव । असविगमावि य दुविहा तप्पक्खियपूअरा चैव ॥ २९९ ॥

यत्र ये त संपत्तास्ते संविगमाश्च असंविगमाश्च, ये ते संविगमास्ते मनोवा इतरे अमनोवाश्च, भसविगमा अपि द्विविधाः-
 'तत्याधिकाः' संविगमपाधिकाः इतर च-असंविगमपाधिकाः निर्देर्मा नैव स्थावन्तं तपस्विनश्च निन्दन्ति । उक्तः स्वपथः,
 इदानीं परपथ उच्यत-

परपक्खेवि अ दुविह माणुस तेरिच्छिअ च नायव । एक्किअपि अ तिविह पुरिसिस्थियनपुत्तगे चैव ॥३००॥
 परपथेऽपि च द्विविध स्पष्टिल मानुषापाठ तिर्यगापाठ तिर्यगापाठ च ज्ञातव्य, यथन्मानुषापाठ तदेकैकं त्रिविध-पुरुषापाठ
 ठपापाठ नपुंसकापाठ चेति, तिर्यगापाठमपि त्रिविध-तिर्यकरूपस्तिर्यकस्त्री तिर्यकपुंसक चेति ।
 पुरिसावाय तिविह दडिअ कोहुविप्प य पागइप्प । ते सोयऽसोयवाइ एमेविस्थी नपुत्ता य ॥ ३०१ ॥

तत्र पुरुषापातं त्रिविधं—‘दण्डिकः’ राजा ‘कौटुम्बिकः’ श्रेष्ठ्यादिः, ‘प्राकृतिकः’ प्रकृतीनां मध्ये यः, अयं त्रिविधः पुरुषः, तेषामेकैकस्रयाणामपि पुरुषाणां शौचवादी अशौचवादी चेति । ‘एमेवित्थी नपुंसा य’ति एवमेव दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतिक-शौचवाद्यशौचवादिनः स्त्रीनपुंसका ज्ञातव्या एभिर्भेदैर्भिन्नाः । इदानीं मनुष्याणां मध्ये द्वितीयं परपक्षभेदं प्रतिपादयन्नाह—
 एष चैव विभागा परत्तिथीणां हि ह्येति मणुयाणं । तिरिआणं पि विभागो अओ परं कि तइस्सामि ॥३०२

एत एव ‘विभागा’ भेदा दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतिकशौचशौचवादिरूपाः परतीर्थिकानामपि भवन्ति मनुष्याणां, इदानीं तिरश्चामपि ‘विभागान्’ भेदान्तः परं ‘कीर्त्तियिथामि’ प्रतिपादयामीत्यर्थः

दित्तादिता तिरिआ जहन्नमुकोसमडिज्जमा तिविहा । एमेवित्थिनपुंसा दुगुंछिअहुगुंछिआ नेया ॥३०३॥
 द्विविधास्तिर्यञ्चो-दृष्टाश्चादृष्टाश्च मारकाश्चामारकाश्चेति, पुनरेकैकास्त्रिविधा दृष्टा अदृष्टाश्च य उक्तास्ते जघन्या उत्कृष्टा मध्यमाश्च । तत्र जघन्या मूल्यमङ्गीकृत्य भेदकादयः, उत्कृष्टा हस्त्यश्वादयो मध्यमा भवादयः । ‘एमेवित्थिनपुंसा’ ये ते दृष्टा अदृष्टाश्च ते सर्व एव भ्रान्तवत् स्त्रियः पुंसांसो नपुंसकानि च, ते च पुनः सर्व एव ‘जुगुप्सिताः’ निन्दिताः ‘अजुप्सिताः’ अनिन्दिता ज्ञेयाः ॥ तत्रैतेषां भेदानां मध्ये केषामापाते सति गमनं कर्तव्यमित्यत आह—

१ कुटुम्बिक ल १ । २ एवमेवित्थी ल १-पा १ । ३ प्राकृतिकरूपा शौचशौचवादिनः आ । ४ होइ आ. पा. १ । ५ पादयिथ्यामीत्यर्थः

पा. २ । ६ मारणाश्चामारणाश्च ल १-२ । ७ दीप्ता अदीप्ताश्च वा । ८ दीप्ता अदीप्ताश्च वा । ९ त्रिप्रकारा एवमेव भ्रान्तवत् ल. १-२ । १० पुंसेषा नपुंसकाश्चेति, आ. ।

गमण मणुपणे इयरे चितहायरणमि होइ अहिगरण । पउरदवकरण दहु कुसीळ सेहऽण्णाहामावो ॥३०४॥
 मनोशानामापावो पस्मिन् स्वण्डिले तत्र गमन कर्षब्य, 'इयरे'पि अमनोशास्तेषामापावे गमन न कर्षब्यम्, यतः
 'चितहायरणमि होति अहिगरण'ति चितपाषण्डम्-अन्यसामाचार्या आचरन् तस्मिन् सति शिष्यस्त्रयां परस्परं स्वसामाचा
 रीपक्षपातन शक्तिर्मवति तवभाषिकरन् भवति । तथा कुशीलापातेऽपि च गन्तव्य पतः 'पठरदवकरण दहु' प्रचुरेण द्रवेण
 शौचकरणक्रियाहृच्छोलनां दृष्टा कुशीलानाम्-असधिषानां संबन्धिनी पुनश्च सेदारीनामन्ययामावो भवेत्, पदुतेते श्लेषयो
 न त्वस्मत्साधवः तस्मादेते एव श्रोतनाः पूज्याभेति तन्मन्त्रे यान्ति, संयतापातेऽय दोषः, संयतापात तु एकान्तेनैव
 बर्त्तनीय । इदानीं परपक्षमानुयायातदोषान् दर्शयन्माह—
 जतयऽन्हे वच्चामो जस्यय आयरइ नाइवगगो जे । परिभव कामेमाणा सकेयगदिन्नया वावि ॥ ३०५ ॥

तद्युरुपा एनमाहुः यदुत-यथैव दिक्षा इय पुरीपशुत्सर्त्तनार्थं ब्रह्मामः यत्र आचरति-सम्ब्राभ्युत्सुखन करोति नः-अस्मदीयो
 धातिवर्गः-स्ववनयोपिद्वर्गः तथैव दिक्षा एतेऽपि ब्रह्मन्ति, 'परिमर्'पि तवभेते परिमर्भस्माक कुर्षन्ति, 'कामेमाण'पि नूनमेते
 'कामयन्ति' भमिलयन्ति स्त्रिय तन तत्र प्रयान्ति, 'संकेतगदिमथा' इत्यसङ्केतका वा तेन ठयापाते ब्रह्मन्ति । एते च दोषाः—
 दध अप्प कलुस असई अवण्णपडिसेहविप्परीणामो । सकाईया दोसा पडित्थिसु गहिप्प य ज च्चऽण्णा ॥ ३०६ ॥

कदाचिद्रवमत्पं भवति तत्र उद्धाहादि 'कलुस'चि कलुषं वा उदकं भवति, 'असई'चि अभावो वा द्रवस्य भवति, तत्रश्चैते दोषाः—अवर्णः—अस्वाधा प्रवचने भवति, प्रधानो वा कश्चिद् दृष्ट्वा प्रतिषेधं भिक्षादेः करोति, 'विपरिणामो वा' कस्यचिद्-भिनवश्राद्धस्य भवति, शङ्काद्यश्च दोषाः पण्डकस्त्रीविषया भवन्ति, 'गहिए जं चऽण्'ति पण्डकस्त्रीभ्यां बलाद्गृहीतस्य यच्चान्यदाकर्षणोद्धाहादि भवति स च दोषः । इदानीं तिर्यगापाते दोष दर्शयन्नाह—

आहणणार्हं दित्ते गरहिआतिरिएसु संकणादीणि । एमेव य संलोए तिरिए वज्जितु मणुआणं ॥ ३०७ ॥

इत्ततिर्यगापाते—मारणकतिर्यगापाते आहननादिदोषाः, आदिग्रहणाद्भक्षणदोषश्च मर्कटादिक्रवः, गहितेषु—गर्दभ्यादिषु तिर्यक्षु मैथुनाशङ्काद्याः, आदिग्रहणाभिःशङ्कमेव वा भवति । एवं तावदेते आपातदोषा उक्ताः, 'एमेव य संलोए' एवमेव संलोकंऽपि 'मनुष्याणां' मनुष्यसंबन्धिनो दोषा द्रष्टव्याः, किन्तु 'तिरिए वज्जितु'चि तिरश्चो मुत्तवा, एतदुक्तं भवति—तिर्यक-संलोके न कश्चिद्दोषो भवतीति । इदानीं संलोके दोषानेव दर्शयन्नाह—

कलुसदवे असई यव पुरिसा लोए हवंति दोसा उ । पंडित्थिसुवि एए खद्धे वेउवि मुच्छा य ॥ ३०८ ॥

कलुषे द्रवे सति 'असति' अभावे वा द्रवस्य पुरुषालोके पुरुषो यस्मिन् स्थितः पश्यति, पण्डकस्त्रीजनिताश्च शङ्कादयो दोषाः पूर्वोक्ताः तथा 'खद्धे' बृहत्प्रमाणे शोफे 'विउवि'चि विक्रियाभापने शोफे हेहे सति पण्डकस्य स्त्रिया वा मुच्छा

अनुरागो भवति । उक्त चतुर्थं स्वर्णिलमापाससलोककूपम्, इदानीं तृतीयमापाससलोककूपमुच्यते, तत्राह—

आवायदोस तद्दृष्टं चिद्दृष्टं सलोयओ भवे दोसा । ते दोवि नरिय पढमे तर्हि गमण ततियमा मेरा ॥३०९॥

तृतीयं स्वर्णिलं पद्यसलोकं तथाऽप्यापासदोयदुष्टं वर्णते । उक्तं तृतीयम्, इदानीं द्वितीयमनापाससलोककूपमुच्यते, तत्राह—'चिद्दृष्टं सलोयओ भव दोसा' द्वितीये पद्यव्यापासदोयो नास्ति तथापि संलोकतो भवन्ति दोपाः, उक्तं द्वितीयं स्वर्णिलं, इदानीं प्रथममनापाससलोककूपमुच्यते, तत्राह—'त दोवि नरिय पढमे'चि तं दोपा व्यापासप्रनिवाः सलोकप्रनिवाष न सन्ति पढम स्वर्णिलतस्तत्रैव गमनं कथय्य, तत्र चैय 'मेरा' भर्षादा—यस्यमाषा इय नीतिरिति ॥ तत्र यदुक्तं प्रथमे स्वर्णिले गच्छत्वामिय मेरा साऽमिधीयसे—

कालमकाले सण्णा कालो तद्दृष्ट्याय् सेसयमकालो । पढमा पोरिसि आपुच्छ पाणगमपुत्तिकयऽण्णदिसि

प्रश्नेका कालं सञ्ज्ञा भवति अन्याऽकाले सञ्ज्ञा भवति । 'कालो तद्विषय'चि 'कालः' सञ्ज्ञायाः तृतीयायां पौरुष्यां भवति 'सप्तममकालो'चि श्लेषकाले या सञ्ज्ञा भवति साऽकालसञ्ज्ञेऽस्युच्यते, 'पढमा पोरिसि'चि तत्राकालसञ्ज्ञा प्रथमं पौरुष्यां यदि भवति ततः 'आपुच्छ पाणग'चि प्रापृच्छय साधुन्, एतदुक्तं भवति—साधुनेवमसावापृच्छति यदुत्त—भवतां किं कथिषद्दमणसूमिं यास्यति न वा ? इति, पुनः 'पाणग'चि तदनुकूपं पानकमानयति, किं विधिदृष्टम् ?—'अपुत्तिकय' अपुत्तिकं

१ ब्रह्मसूत्र. तृती भा. प. १ । २ अमुष्पित् भा. ७ । १ पु. ।

तरिकारहितं येन स्वच्छतया उदकभ्रान्तिर्भवति, 'अणदिसिं'ति अन्यया पचनस्य दिशा उदकं गृह्यते अन्यया च दिशा चङ्क्रमणभूमिं प्रयाति येन सागारिकाशङ्कान भवति यदुत्तैर्षं काञ्चिकेन शौचं कुर्वतीति ॥

अइरेगगहण उग्गाहिष्ण आलोअ पुच्छिउं गच्छे । एसा उ अकालंमी अणहिंअ हिंअिआ कालो ॥३११॥

अतिरिक्तं च तरपानकं गृह्यते कदाचिदन्यसाधोः कार्यं भवेत् सागारिकपुरस्ताद्वा उच्छीलनादि क्रियते । 'उग्गाहिष्ण'चि उद्गाहितेन-पात्रबन्धबद्धेन पात्रकेर्णानीयते गुधं सत् 'आलोए'चि आनीय चाचार्यस्य तदालोच्यते, 'पुच्छिउं गच्छे'चि पुनस्तमेवाचार्यं पृष्ट्वा चङ्क्रमेणिकायां गच्छति, इयमकाले सञ्ज्ञा अकालमञ्ज्ञेत्यर्थः, अहिण्डितानां सतां भवति । कालसञ्ज्ञा पुनर्हिण्डितानां-मिक्षाटनकालस्योत्तरकालं भुत्वा या भवति सा कालसञ्ज्ञा भवति । अन्ये त्वाहुः- 'अणहिंअिय हिंअिया-कालो'चि अहिण्डितानामर्थपौरुषीकरणोत्तरकाले या भवति सा कालसञ्ज्ञैव तथा हिण्डितानां मिक्षाअमणभोजनोत्तरकालं या भवति साऽपि कालसञ्ज्ञोच्यते । शुकोत्तरकालं या सञ्ज्ञा भवति तत्र किं कृत्वा कथं वा गम्यते ? इत्यत आह—

कप्पेऊणं पाए एकिकस्स उ दुवे पडिगहए । दाउं दो दो गच्छे तिपहऽदु दवं तु धित्तुणं ॥ ३१२ ॥

पात्रकाणि कल्पयित्वा पत्रार्हं विधिर्कण इत्यर्थः पुनरेकैकस्य साधोः पत्रद्वहद्वय दत्त्वा, एतदुक्तं भवति-योऽसौ तिष्ठति साधुस्त्वस्य आत्मीयमेव पत्रद्वहकं द्वितीयं तु पत्रद्वहकं योऽसौ साधुश्चङ्क्रमणभूमिं प्रयाति स चात्मीयमपि तद्वस्ते समर्पयित्वा

१ °दिसं आ ल २ । २ °तैव आ ल २ पा २ १ । ३ कुर्वन्ति आ पु । ४ °केण समानीय गुप्त आ । ५ °मणिकया आ. पु. पा. २ ।
 धीत्पिक्कण आ ल २ पा. १ २, तिप्पेक्कण पु । ७ समर्पयित्वा आ पा. १. २. पु., निज पत्रद्वह समर्प० ल २ ।

प्रवृत्ति अत एवैकस्य द्वौ द्वौ पदद्वयस्यै भवतः । 'द्वौ द्वौ मच्छे'पि द्वौ द्वौ मच्छतः नैकस्यै मच्छति, तत्र च 'विणः'द्व द्वौ
 तु 'विषून्' त्रयाणां साधूनामर्थे यावद्बुद्धं भवति तावन्मात्रं तौ गृहीत्वा प्रवृत्तः । ते च कथं गच्छन्ति ? अत आह—
 अजुगल्लिम्भा अतुरता विकहराहिम्भा वयति पढम तु । निसिद्दु सु ढगल्लगहण आवढण वध्वमासज्ज ॥ ३१३ ॥

न युगलिताः—समभेषिस्स्या प्रवृन्ति किन्तु अयुगलिताः अस्वरमाणा विक्यारहिताश्च प्रवृन्ति, ततश्चङ्गमणयुव प्राप्य
 प्रथम 'निपीदयित्वा' उपनिष्य ढगल्लकानां—अपानपुच्छनार्थमिष्टकालकानां लघुपाषाणकानां वा प्रहरण करोति, 'आव
 ढणं'ति प्रस्त्रोटनं तेषां ढगल्लकानां करोति, कदापिचप्र पिपीळिकादिः स्यात्, तेषां च प्रहरणं किं प्रमायमत आह—'वच
 मासलं' पुरीयमङ्गीकृत्य, लघु कठिनं वा विद्याय पुरीयं ततस्तदनुकर्याणि ढगल्लकानि गृह्णाति, ततो ढमल्लकानि गृहीत्वो
 रथाय स्पष्टिन्ने उपविशति । कीदृशे इत्यत आह—

अणावायमसलोए परस्सणुववाइए । समे अज्जुसिरे यावि अचिरकालकयमि अ ॥ ३१४ ॥

अनापातः असंलोक्य परस्य यस्मिन् तदनापातासंलोक्य स्पष्टिन्ने लोकरस्य, तथा 'अज्जुववाइए'पि उपपाठय यत्र न
 भवति तद्गदादिस्तस्मिन्नुपधातिक, तथा समं यत्र सुठनं न भवति, छेडिते स्पष्टिन्ने आत्मपतनमय पुरीयं च ह्युक्तं
 कीटिकादि घूर्णयति तथा 'अज्जुसिरे यावि'पि यधुपादिच्छेदं न भवति, तत्र हि ह्यधिकारिरागत्य कश्चिद् कीटिकादि वा

प्लव्यते, 'अचिरकालकथंमि य'चि अचिरकालकृतं तस्मिन्नेव द्विमासिके ऋतौ यद्गन्यादिना प्रोसुकीकृतं तस्मिन् ।
 विरिथणो दूरमोगाढे, नासणणे बिलवजिष् । तस्यपाणवीयरहिष् उच्चारार्द्धिणि वोस्सिरे ॥ ३१५ ॥

तथा विस्तीर्णं, तत्र विस्तीर्णं जघन्येन हस्तप्रमाणं चतुरस्रमुत्कृष्टेन चक्रवर्त्यावासनिकाप्रमाणं द्वादशयोजनप्रमाण-
 मिति गम्यते तस्मिन्, 'दूरमोगाढे'चि दूरमधोऽवगाह्य अर्नयादितापेन प्रोसुकीकृतं जघन्येन चत्वार्यङ्गुलानि अधः, 'नास-
 णो'चि तत्रासन्नं द्विविधं भावासन्नं द्वाासन्नं च, भावासन्नं अणहियासओ अतिवेगेण आसन्ने चैव वोस्सिरह, द्वाासणं षवलधर-
 आरामार्द्धं आसन्ने वोस्सिरह, न आसन्नं अनासन्नं—यद्गव्यासन्नं भावासन्नं वा न भवति तस्मिन् व्युत्सुजति तथा 'बिलवजिंते'
 बिलादिरहिते स्थण्डिले व्युत्सुजति, तथा त्रसप्राणवीजरहिते व्युत्सुजतीति, एतस्मिन् दशदोपरहिते स्थण्डिले सति
 उच्चारदीनि व्युत्सुजति । इदानीमेकादिसंयोगेन यावन्ति स्थण्डिलानि भवन्ति तावन्ति प्रतिपादयन्नाह—

एगदुगतिगच्चउक्कगपंचगछस्सत्तट्टनवगद्सगोहिं । संजोगा कायवा भंगसहस्सं चउवीसं ॥ ३१६ ॥

एकद्वित्रिचतुष्पञ्चदसत्ताष्टनवदशकैः संयोगाः कर्तव्याः, ततश्च सर्वैरेभिर्निष्पन्नं भङ्गकसहस्रं चतुर्विंशत्युत्तरं भवति ।
 इदानीं भाष्यकार एतान्येव स्थण्डिलपदानि व्याख्यानयति, तत्राद्यमनापातमसंलोकं व्याख्यातमेव, इदानीमनुपधातिकपद-
 न्याचिख्यासयाऽऽह—

आयापत्रयणसजमतिविहर्मुवघाइय तु नायध । आराम वध्व अगणी पिष्टण असुई य असत्य ॥ १७८ ॥

औपचारिक त्रिविधं ज्ञातव्य-आत्मौपचारिक प्रवचनौपचारिक सयमौपचारिक च, तत्रात्मौपचारिक क मवति ? अत आह-आरामे-आरामादौ व्युत्सुखतः, प्रवचनौपचारिक च क मपतीत्यत आह-'वच' वचो-गूय तत्करीये व्युत्सुखतः, सयमौ पचारिक च क मवतीत्यत आह-'अगणी' अग्निः स यत्र प्रज्ज्वल्यते, एतच्च यथासङ्ख्येन योजनीय । कथमात्मौपघावादि मनवीत्यत आह-यथासङ्ख्येन 'पिष्टम् असुई प अन्नत्प' आरामे व्युत्सुखतः पिष्टम्-पाचन मवति, वर्चः करीये व्युत्सुखतो-ऽशुचिरयमिति लोके एव समापयति, अद्धारवहनभूमौ व्युत्सुखतः सोऽद्धारदाहकः 'अण्वत्प'चि अन्यत्राद्धारार्थं प्रज्ज्वलयति ततश्च सयमौपघात इति, पतयेते दोषा मवन्ति अतोऽनुपचारिके स्यण्डिले व्युत्सुखनीयमिति । अनुपचारिक गतम्, इदानी 'समे'चि व्याख्यानयन्नाह-

विसम पलोष्टण आया इयरस्त पलोष्टणमि छक्काया । ह्युसिरमि विच्छुगाई उमयकमणे तसाईया । १७९।

निवसे स्यण्डिले व्युत्सुखतः प्रलुठन साधोरेव मवति ततश्च तस्मिन् प्रलुठने सति आत्मौपघातो मवति । 'इतरस्व' इति इतरयोः कायिकापुरीपयोः; प्रलुठने सति ष्ट् कायिक पिराभ्यन्ते, तस्मात् समे व्युत्सुखनीयम् । 'समे'चि गतं, 'अण्वत्प'चि व्याख्यापतं, तत्राह-'ह्युसिरमि विच्छुगाई' ह्युसिर पलाकादिछन्न तत्र व्युत्सुखतो ह्युत्सुखतो सुमवति

१ सुपाइय अ । २ आराम - क १-२. पा. १-२। ३ 'आत्मविपणना 'अपव'चि मूणपुटीच तत्रकम्मनेन अघादयो विपण्यन्ते एतच्च अ'वचोपघातो मवति 'इतरस्व' वा ।

अ'वचोपघातो मवति 'इतरस्व' वा ।

ततश्चात्मविराधना 'उभय'चि सूत्रपुरीषं तदाक्रमणेन त्रसादयो विराधयन्ते ततश्च संयमोपधातो भवति तस्मादशुषिरे
 व्युत्सजनीयम्, दारम् । इदानीं 'अचिरकालकयमि ष'चि व्याख्यायते—

जं जामि उउमि कया पयावणाईहि थंडिला ते उ । होंति इयरमि चिरकया वासा वुत्थेय वारसगं ॥१८०भा.

यानि यस्मिन् ऋतौ-शीतकालादौ प्रतापनादिभिः-अग्निप्रज्वालनादिभिः स्थण्डिलानि कृतानि तानि तस्मिन्नेव च
 ऋतौ स्थण्डिलान्यचिचानि, तान्येव स्थण्डिलानि इतरस्मिन्-अनन्तरऋतौ चिरकृतानि मिश्रीभूतानि चायोग्यानि भवन्ति ।
 'वासा वुत्थेय वारसगं'ति यस्मिन् प्रदेशे एकं वर्षाकालं ग्राम उषितः, स च प्रदेशो 'द्वादश' द्वादश वर्षाणि यावत्स्थण्डिलं
 भवति, यत्र पुनर्वर्षमात्रमुषितो ग्रामस्तत्र भवत्येव स्थण्डिलं द्वादश वर्षाणीति । इदानीं 'वित्थिण्णं'ति व्याख्यायते—

हृत्थायामं चउरंसं जहणणं जोयणे विछक्कियरं । चउरंगुलपमाणं जहणणयं दूरमोगाढं ॥१८१॥ (भा.)

विस्तीर्णं द्विधा-जघन्यमुत्कष्टं च, तत्र जघन्यं हस्तायामं चतुरस्रं च जघन्यतो विस्तीर्णं स्थण्डिलं, 'जोयणे विछक्कियरं'
 ति इतरं-उत्कष्टं विस्तीर्णं योजनानां द्विषट्कं, द्वादशयोजनविस्तीर्णमित्यर्थः । विविधोपचि गयं, इदानीं 'दूरमोगाढं'ति
 व्याख्यायते, तत्राह-'चतुरंगुलपमाणं' चत्वार्यङ्गुलानि शुबोऽथो यदत्रगाढं तज्जघन्यतो दूरमोगाढमित्युच्यते, मध्यम-

मुत्कष्टं च चतुर्णामङ्गलानामधस्ताद्विज्ञेयमिति । दारम् । आसन्नं व्याख्यायते तत्राह—

१ 'व्या'इसु क १ पा. २ । २ चुच्छेय आ । ३ कृतानि तस्मिन्नेव आ । ४ भवन्ति तानि स्थण्डि° आ । ५ चुच्छेय आ । ६ 'वर्षामात्र' आ.
 क २ । ७ 'वित्थिण्ण' आ. । ८ 'नयखाह आ. ल. २ पा १-२ । ९ चदरस्स आ. । १० द्विषट्का आ. ल. २ । ११ 'गाढं'ति आ. पा. १ ।

दयासण भवयाद्दयाण तद्विय तु सजमायाप । आयापवयणसजमदोसा पुण भावआसणो ॥१८२॥ भा

भाष्य द्विविध-द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यासन्न भवनादीनामात्मने व्युत्सुबतो द्रव्यासन्न भवति, तत्र च संयमात्मो
वत्यद्वैतित्वेन इत्प्रधाने च संयमोपपातो भवति, स गृहपतिस्त्वपुरीय साधुव्युत्सुष्टु केनचित्कर्मकरेणान्यत्र त्याजयन्ति तत्रश्च
पथाय इति, तस्माद्रव्यासन्ने च संयमोपपातो भवति, मात्मोपपातश्च स गृहपती रुटः सन् कदापिचाटयति तत्रश्चात्मो
दोषा मारासन्न भवन्ति, रूप १, स हि साधुरन्ययोगव्याहृष्ट (दृष्ट) स्थावदास्ते यावदतीव भावासन्नः सञ्जातः, तत्रश्च त्वरित-
प्रपाति, पुनश्च क्वनपिद् पृथेनोत्तलस्य भावासन्नतां धर्मप्रच्छन्नव्याजेनार्द्रपय एव दृष्टः तत्रश्च तस्य पुरीपवेग धारयत
आत्मोपपातो भवति, अपादपय एव व्युत्सुबति तत्रश्च प्रवचनोपपातो भवति, संयमोपपातोऽपि तत्रैवाप्रस्युपेक्षितस्वच्छिच्छे
व्युत्सुबतो भवति, तस्मादनागतमत्र गमन प्रवर्षते । इदानीं विलम्बित व्याख्यापते, तत्राह—
होति घिल्लेदो दोसा तसेसु वीएसु वावि ते चैव । सजोगमो अ दोसा मूळगमा होति सविसेसा ॥१८३॥

विलम्बेठ व्युत्सुबतो दोषइय भवति-आत्मविराधना संयमविराधना च, दात । इदानीं 'तसपाजवीयरदिय'ति
व्याख्यापत, तत्राह-'वससु वीएसु वावि त येन' इत्यु व्युत्सुबत आत्मसंयमविराधना भवति, वीजेइ च व्युत्सुबतस्त
एव इया भवन्ति-आत्मविराधना संयमविराधना च, तत्रात्मविराधना मोक्षरूपवृत्तीनाइपरि व्युत्सुबतो भवति, संयम

विशेषनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तावदेकैकदोषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दोषदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संयोगश्चो अ' संयोगतो—ह्यादिदोषसंबन्धेन 'मूलभावात्' मूलदोषात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विगुणतरादयो दोषा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलभेदस्तावदापातसंलोकदोषदुष्टता तथाऽन्यस्तत्रैव यद्युपधातदोषो भवति ततो द्विदोषसंयोगतः सविशेषा
 दोषा भवन्ति । एवं दोषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले ज्ञेया इति । इदानीं तस्मिन् दोषरहिते
 स्थण्डिले प्राक्तस्य यो-विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसूरियह्यायाए पमज्जिऊण तिवखुचो । जस्सोग्गहोत्ति काऊण वोत्तिरे आयमिज्जा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सुजता 'दिसि'चि उत्तरस्थां दिशि पूर्वस्थां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 ग्रामह्यर्थाणां च पृष्ठं दत्त्वा न व्युत्सुजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा ह्यायायां प्रमार्जयित्वा 'तिवखुचो'चि तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सुजनीयं, 'जस्सोग्गहो'चि षस्यायमवग्रहस्तेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सुजनीयं 'आयमिज्जा वा'
 निर्लेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा चेति । इदानीमेतामेव गार्थां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—
 उत्तरपुष्पा पुज्जा जस्माए निसियरा अहिवडंति । धाणाऽरिसा य पवणे सूरियगामे अवणो उ॥१८४॥भा.

उत्तरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जस्माए निसियरा अभिवडंति'चि याम्या-

१ विराचना तथै' आं. क. १-२ । २ 'दोषभेदात् भा. पा. १-२. पृ. १ । ३ मूलभेदस्ताव' आं. पा १ । ४ चापाने भा. ।

दक्षासपण भवणाद्दयाण ताहिय तु सजमायाए । आयापवयणसजमदोसा पुण भावध्यासणणे ॥१८२॥मा

भासन्न द्विविध-द्रव्यतो भावतम, तत्र द्रव्यासन्न भवनादीनाभासने व्युत्सुबवो द्रव्यासन्न भवति, तत्र च संयमाल्तो पपातो भवति तत्र संयमापपात एव भवति-स गृहपतिस्त्वयुरीय साधुव्युत्सुष्ट केनचित्कर्मकरेभान्यत्र त्याज्ययन्ति तवन्न वध्यद्वयविकल्पन इत्यप्रधाठने च संयमोपपातो भवति, आत्मोपपातम स गृहपती कृताः सन् कदाचिचाटयति तवन्नात्मो दोषा मारासन्न भवन्ति, कथं?, स हि साधुरन्यथाप्यप्यावृष(वृत्) स्वाभवास्ते यावदतीन भावासन्नः सन्नातः, तवन्न स्वरित प्रपाति, पुनश्च क्वचिद् पूर्वोक्तस्य भावासन्नतां चर्मप्रच्छन्नध्यायेनार्द्रपय एव वृत्तः तवन्न तस्य पुरीपवेग' चारपत आत्मोपपातो भवति, मयाद्रपय एव व्युत्सुभवति तवन्न प्रवचनोपपातो भवति, संयमोपपातोऽपि तत्रैवाप्रत्युपेक्षितस्वच्छिच्छे व्युत्सुबवो भवति, तस्मादनागतमत्र गमन प्रवर्त्तते । इदानीं शिक्तमश्रित व्याख्यायते, तत्राह--

श्रितप्रदु व्युत्सुबवो दोषद्वय भवति-आत्मविराषना संयमविराषना च, दारं । इदानीं 'तस्यपाणवीयरहिय'ति व्याख्यायत, तत्राह--'तससु वीएसु वावि ते वेव' तससु व्युत्सुबत आत्मसंयमविराषना भवति, वीयेदु च व्युत्सुबतस्त एव दोषा भवन्ति-आत्मविराषना संयमविराषना च, तत्रात्मविराषना मोक्षरूपसृष्टीनाद्यपरि व्युत्सुबतो भवति, संयम

विश्वनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तावदेकैकदीषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दीषदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संयोगश्च' संयोगतो—द्व्यादिदीषसंबन्धेन 'मूलगमात्' मूलदीर्घात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विशुणतरादयो दीषा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलभेदस्तावदापातसंलोकदीषदुष्टता तथाऽन्यस्वत्रैव यद्युपधातदीषो भवति ततो द्विदीषसंयोगतः सविशेषा
 दीषा भवन्ति । एवं दीषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले श्रेया इति । इदानीं तस्मिन् दीषरहिते
 स्थण्डिले प्राप्तस्य यो विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसूरियह्यायाए प्रमज्जिऊण तिवसुत्तो । जस्सोगाहोत्ति काऊण वोसिरे आयमिज्जा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सुजता 'दिसि'ति उत्तरस्यां दिशि पूर्वस्यां च न पुष्टं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 ग्रामस्यर्षाणां च पुष्टं दत्त्वा न व्युत्सुजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा ह्यायायां प्रमार्जयित्वा 'तिवसुत्तो'ति तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सर्जनीयं, 'जस्सोगाहो'ति यस्यायमवग्रहस्तेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सुजनीयं 'आयमिज्जा वा'
 निलेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत्त स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा चेति । इदानीमेतामेव गार्था भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—
 उत्तरपुत्रा पुज्जा जस्माए निसियरा अहिवडंति । घाणाऽरिसा य पवणे सूरियगामे अवणो उ॥१८४॥भा.

उत्तरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पुष्टं न दातव्यं, 'जस्माए निसियरा अभिवडंति'ति याम्या-

१. विश्वना तथै' आ. क. १-३ । २. दीषमेदात् आ. पा. १-२. घ. १ । ३. मूलभेदस्ताव' आ. पा. १ । ४. चापाने आ. १ ।

दक्षासण भवणाद्दयाण तर्हिय तु सजमायाए । आयापवयणसजमदोसा पुण भात्रआसण्णे ॥१८२॥मा
 भासभ द्विविध-द्रव्यतो मावतय, तत्र द्रव्यासभं भवनादीनामासभे व्युत्सुबतो द्रव्यासभ भवति, तत्र च समयमात्मो
 तत्प्रदेशविधेपन इत्यप्रव्यासने च संयमोपपातो भवति, स गृहपतिस्त्वपुरीष साधुव्युत्सुष्ट केनचित्कर्मकरेणान्यत्र त्याज्ययन्ति ततश्च
 पथाव इति, तस्माद्द्रव्यासभे न व्युत्सुबनीय । इदानीं माषासभ प्रतिपादयन्नाह-‘आयापवयण’षि आत्मप्रवचनसमयमोपपात-
 दोषा माषासभे भवन्ति, रूपः, स हि साधुरन्त्ययोगव्याहृष्ट (पूठ) स्थाववास्ते यावदतीव माषासभः संजातः, ततश्च त्वरित
 प्रयाति, पुनश्च क्लृप्तिवृ धूर्तेनोपछत्स्य माषासभर्वा धर्मप्रच्छन्नव्याजेनार्द्रपव एव दृढः ततश्च तस्य पुरीपवेगं चारयत
 आरमोपपातो भवति, अयार्द्रपप एव व्युत्सुबति ततश्च प्रवचनोपपातो भवति, संयमोपपातोऽपि तत्रैवाप्रत्युपेक्षितस्त्वच्छिळे
 व्युत्सुबतो भवति, तस्मादनागतमेव यमन प्रवर्षते । इदानीं विरुबद्धित व्याख्यायते, तत्राह-
 ह्योति धिळे दो दोसा तसेसु वीएसु धावि तेचेव । सजोगओ अ दोसा मूळगमा ह्योति सविसेसा ॥१८३॥

विरुबद्धे व्युत्सुबतो दोषद्वयं भवति-आत्मविराचना संयमविराचना च, वार । इदानीं ‘तसपाजवीपरहिय’ति
 व्याख्यायते, तत्राह-‘तसेसु वीएसु धावि ते चेव’ प्रसेइ व्युत्सुबत आत्मसंयमविराचना भवति, वीक्षेइ च व्युत्सुबतस्व
 एव दोषा भवन्ति-आत्मविराचना सुयमविराचना च, तत्रात्मविराचना घोहुरकरप्रसूतीनासुपरि व्युत्सुबतो यवति, संयम

विराधनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तावदेकैकदीषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दीषदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संजोगञो अ' संयोगतो—द्व्यादिदीषसंबन्धेन 'मूलगमात्' मूलदीर्घात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विगुणतरादयो दीषा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलभेदस्तावदापातसंलोकदीषदुष्टता तथाऽन्यस्तत्रैव यद्युपघातदीषो भवति ततो द्विदीषसंयोगतः सविशेषा
 दीषा भवन्ति । एवं दीषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले ज्ञेया इति । इदानीं तस्मिन् दीषरहिते
 स्थण्डिले प्रापत्स्य यो-विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसूरियज्ञायाए पमजिऊण तिवसुतो । जस्सोगाहोत्ति काऊण वोसिरे आयमिजा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सुजता 'दिसि'चि उत्तरस्थां दिधि पूर्वस्थां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 ग्रामधर्याणां च पृष्ठं दत्त्वा न व्युत्सुजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा ज्ञायायां प्रमार्जयित्वा 'तिवसुतो'चि तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सुजनीयं, 'जस्सोगाहो'चि षस्यायमवग्रहस्तेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सुजनीयं 'आयमिजां वा'
 निलेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा चेति । इदानीमेतामेव गार्थां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

उत्तरपुवा पुजा जस्माए निसियरा अहिवडंति । घाणाऽरिसा य पवणे सूरियगामे अवणो उ॥१८४॥भा.

उत्तरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जस्माए निसियरा अभिवडंति'चि याम्या-

१ विराधना तथै' भा. क. १-२ । २ दीषभेदात् भा. पा. १-२. घ. । ३ मूलभेदस्ताव' भा. पा. १ । ४ चापाने भा. ।
 ३४

दधासपण भवणाइयाण तेहिय सु सजमायाए । आयापवयणसज्जमदोसा पुण भावआसणणे ॥१८२॥मा

भासन्न द्विविध-द्रव्यतो भावतम, तत्र द्रव्यासन्न मवनादीनामासन्ने व्युत्सुबतो द्रव्यासन्न भवति, तत्र च सपमात्मो पपातो भवति, तत्र संयमोपपात एव भवति-स गृहपतिस्त्वत्पुत्रीय साधुव्युत्सुष्ट केनचित्कर्मकरेणान्यत्र त्याज्यन्ति ततश्च तद्यद्विलपन इत्थप्रसाहने च संयमोपपातो भवति, मात्मोपपातश्च स गृहपती रुटः सन् कदाचिचाहयति ततश्चात्मो दोषा मात्मासन्ने भवन्ति, रूप १, स हि साधुरन्ययोग्यव्यावृष्टा (श्रुत) स्वावदास्ते यावदतीव भाषासन्ना संजाताः, ततश्च त्वरित प्रपाति, पुनश्च क्वचिद् पृच्छेनोपलक्ष्य भाषासन्नतां धर्मप्रच्छन्नव्याखेनार्दपय एव श्रुतः ततश्च तस्य पुरीपवेगं चारयत आत्मोपपातो भवति, अयार्दपय एव व्युत्सुबति ततश्च प्रवचनोपपातो भवति, सपमोपपातोऽपि तत्रैवाग्रत्युपेधितस्यच्छिळे व्युत्सुबतो भवति, तस्मादनागतमत्र गमन प्रवर्धत । इदानीं शिठश्रित्त व्याख्यायते, तत्राह—

शिठप्रपन्न व्युत्सुबतो दोषद्वयं भवति-आत्मविराचना सपमविराचना ॥१८३॥
व्याख्यायत, तत्राह-'तसु वीएसु वावि ते वेव' भवति-आत्मविराचना सपमविराचना च, दावं । इदानीं 'तसपाषवीयरहित्य'ति एव दोषा भवन्ति-आत्मविराचना सपमविराचना च, तत्रात्मविराचना गोशुद्धप्रवृत्तीनामपि व्युत्सुबतो भवति, संयम-

पदमासइ अमणुन्नेयराण गिहियाण वावि आलोए । पत्तेयमत्त कुरुक्य दवं च पउरं गिहत्थेसु ॥३१९॥

प्रथमस्य—अनापातासंलोकरूपस्य 'असति' अभावे अथवा प्रथमस्य संविग्नसमनोज्ञापातस्थण्डिलस्यासति क्व गन्तव्यमत आह—'अमणुण'ति अमनोज्ञानामापाते स्थण्डिले गेन्तव्यम् । 'इतराण'ति कुशीलानां संविग्नपाक्षिकाणामसंविग्नपाक्षिकाणां चापातस्थण्डिले गन्तव्य, एतेषां चानन्तरोदितानां सर्वेषामेवमित्यमालोको नोपात्तो, ते^१ दूरस्थिता नामोगयन्त्येव । 'गिहियाण वावि आलोए'ति तदभावे गृहस्थालोके स्थण्डिले गेन्तव्यम् । 'पत्तेयमत्त'ति प्रत्येकं यानि मात्रकाणि गृहीतानि तैः प्रत्येकं मात्रकैः 'कुरुक्या' पादप्रक्षालनाचमनरूपां प्रचुरद्रव्येण कुर्वन्ति, 'गिहत्थेसु'ति गृहस्थविषये आलोके सति इदं पूर्वोक्तं कुरुक्यादि कुर्वन्तीत्यर्थः ।

तेण परं पुरिसाणं असोयवाइण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुक्या सा उ ॥ ३२० ॥

ततः परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथाशौचवादिपुरुषापातस्थण्डिलं नास्ति ततः 'इत्थिनपुंसालोए' स्त्रीनपुंसकालोके स्थण्डिले पराङ्मुखो व्युत्सृजति, कुरुक्या च सैव कर्त्तव्या ।

तेण परं आवायं पुरिसेअरइत्थियाण तिरियाणं । तत्थवि अ परिहरिजा दुमुंछिए दित्तचित्ते य ॥३२१॥

दक्षिणा दिक् तस्या च रात्रौ शृङ्गं न दातव्य, क्षिप्रमिति १, रात्रौ निशाचराः—पिशाचादयः 'अभिपतति'चि अमिषुला आगच्छन्ति, एतदुक्तं मरुति—रात्रौ दक्षिणाया दिक्षु उत्तरायां दिक्षि देवाः प्रयान्ति(इति) लोके युधिः, ततश्च तत्र शृङ्गं न दातव्य, प्रपच्छतो लोकादिरोषो मरुतीति । 'वायारिसा य पवथे'चि पवनस्य च शृङ्गं यदि दीयते ततो घ्राणाद्यो मरुतीति । अर्षप्रामयोश्च शृङ्गप्रदाने अवर्षाः—अप्यशो मरुतीति । इदानीं 'छायाए'चि व्याख्यानपश्चात्—

ससत्तगहणी पुण छायाए निगंगाए वोसिरइ । छायासइ उण्हमिवि वोसिरिअ सुहुच्चय चिट्ठे ॥ १८५ ॥ मा
'संसक्तप्रणिः' कृमिससकोर इत्यर्थः यद्यसौ साधुर्भवेत् ततो इष्टछायायां निर्यतायां व्युत्सुनति, अथ छाया न मरुति ततो व्युत्सुन्य सुहृत्तमात्र विष्टेत् येन ते कृमयः स्वयमेव परिणमन्ति । किं वासौ करोतीत्यत आह—
उवगरण वामे उरुगमि मेत्त च दाहिणे हृत्ये । तत्थऽसत्थ व पुच्छे तेहिं आयमण अदूरमि ॥ ३१८ ॥

'उपकरण' रवोहरणदण्डकादि वामे ऊरुषि स्थापयेत्, मात्रक च दक्षिणे हस्तो स्थापयति, प्रोच्छन्नं च अपानस्य तत्रा-
पत्र वा करोति, यदि कठिन पुरीष ततस्तत्रैव प्रोच्छयति, अथ श्लथ ततोऽन्यत्र, 'विहिं वापयम'ति त्रिभिमुच्छकेनिर्हेपन करोति, अदूरमि'चि स्थण्डिलस्यासन्नप्रदेशे निर्हेपनीयमिति । इदानीं स्थण्डिलपवनोच्छेते, तत्राह—

१ क्षिप्रमेतेषाम् १, एतत्त एतौ अ. पा. १-२ । २ प्राच्यर्षोधि मरुति आ वा १ । ३ अन्वय पा. २ । ४ विस्मयत्वात् आ । ५ मत्से व पु. ।
६ क्षिप्रं पु., क्षिप्रं अ. । ७ स्थण्डिलि अ. । ८ करोति आ. पा १-२ ।

पदमासइ अमणुनेयराण गिहियाण वावि आलोए । पत्तेयमत्त कुरुकुय दवं च पउरं गिहत्थेसु ॥३१९॥

प्रथमस्य-अनापातासंलोक रूपस्य 'असति' अभावे अथवा प्रथमस्य संविग्नसमनोज्ञापातस्थण्डिलस्यासति क गन्तव्यमत आह- 'अमणुण'ति अमनोज्ञानामापाते स्थण्डिले गन्तव्यम् । 'इतराण'ति कुशीलानां संविग्नपाक्षिकाणामसंविग्नपाक्षिकाणां चापातस्थण्डिले गन्तव्यं, एतेषां चानन्तरोदितानां सर्वेषामेवमित्यमालोको नोपात्तो, ते^० दूरस्थिता नामोपगत्यन्त्येव । 'गिहियाण वावि आलोए'ति तदभावे गृहस्थालोके स्थण्डिले गन्तव्यम् । 'पत्तेयमत्त'ति प्रत्येकं प्रत्येकं यानि मात्रकाणि गृहीतानि तैः प्रत्येकं मात्रकैः 'कुरुकुवां' पादप्रक्षालनाचमनरूपां प्रचुरद्रवण कुर्वन्ति, 'गिहत्थेसु'ति गृहस्थविषये आलोके सति इदं नियमं कुरुकुवादि कुर्वन्तीत्यर्थः ।

नियम परं पुरिस्ताणं असोयवाड्ढण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥

अथ परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथा-
नियम परं पुरिस्ताणं असोयवाड्ढण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥
अथ परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथा-
नियम परं पुरिस्ताणं असोयवाड्ढण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥
अथ परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथा-
नियम परं पुरिस्ताणं असोयवाड्ढण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥

अथ परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथा-
नियम परं पुरिस्ताणं असोयवाड्ढण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥
अथ परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथा-
नियम परं पुरिस्ताणं असोयवाड्ढण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥
अथ परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथा-
नियम परं पुरिस्ताणं असोयवाड्ढण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुकुया सा उ ॥ ३२० ॥

ततः पर तदभावे सति पूर्वोक्तस्वच्छिद्यस्य विरथां सचन्विनो चे पुत्राः इतरे च नपुसकास्तथा स्त्रियः एतेषामापात
 स्पष्टिले व्युत्सृजन्ति । 'तस्य वि म'चि तत्रापि विरथां मध्ये ह्युप्यिवा एत्वच्छिषाभ परिहरणीयाः, पतस्त्रात्मसपुमोप
 पातो मपरीति ॥

ततो इत्सि नपुसा तिविहा तरथवि असोयर्वाङ्गण । तद्विअ तु सहकरण आउलगमण कुक्कुया य ॥

एतस्वदभाव हीनपुसकापातस्वच्छिले गन्तव्य, एत्र स्त्री त्रिविधा-दष्टिक्रकौटुम्बिकप्राकृतमेदमिधा, नपुसकमपि त्रिविध-
 दष्टिक्रकौटुम्बिकप्राकृतमेदमिस, तत्राप्यग्नौषधारीनामापाते व्युत्सृजति । आह-ठ्याथाशङ्कादयस्तत्र तदवस्था एव दोषाः ?
 तज्यते, 'तद्वि अ तु सहकरण' एत्र स्वच्छिले मयन् बन्धेयामाशङ्कानिहारयर्षभुबैः काश्चिवादिकय शब्दं क्योति परस्परं वा
 चन्त्यन्तो मयन्ति तवथ ते गृहस्था नाशङ्का-ठ्यापयित्पणरूपां कुर्वते यतस्ते प्रथम प्रयान्तीति, आङ्कलगमन वा कुर्वन्ति,
 एकत्र मिलित्वो गच्छन्तीत्यर्या, कुक्कुवा च पूर्ववत्कर्षव्या । उक्त स्वच्छिक्रद्वार्ष, इदानीमवष्टम्भद्वारं प्रविषादयमाह-
 अबोच्छिन्ना तसा पाणा पडिलेहा न सुज्झई । तम्हा हट्टपहट्टस्त अवट्टमो न कप्पई ॥ ३२३ ॥

अवष्टम्भः स्वम्भादौ न कर्षव्या, यतः प्रत्युपेक्षितेऽपि वस्मिन् पश्चादपि 'अव्यवच्छिन्नाः' अनवरत व्रसाः प्राणा
 मयन्ति, तवथ एत्र प्रत्युपेक्षणा न शक्यति तम्हा 'हट्टपहट्टस्त' ह्यो-नीरोगः प्रहृष्टः-समर्थस्त्वस्त्रास्तस्य एवंविधस्य

१ व्युत्सृजनीयं का. १ पा. २-१ कु. १ १ पाठे वा पा. १ । २ अर्षीमय का. १ पा. १-२ । ४ अमलस्रव क १-२ । ६ कर्षव्यं का. १-२ । ५ मिच्छिद्य वा
 पा. २ । १ अमलस्रव क. १-२ । ७ अमलस्रव क १-२ । ८ कर्षव्यं का. १-२ ।

साधोरवष्टम्भो 'न कल्पते' नोक्तः । इदानीं के ते त्रसाः प्राणिन इत्येतत्परदर्शयन्नाह—

संचर कुंभुदेहिअल्लयावेहे तहेव दाली अ । धरकोइलिआ सएणे विरंसंभरउंदुरे सरडे ॥ ३२४ ॥

तत्रावष्टम्भे—स्वम्भादौ संचरन्ति—प्रसर्पन्ति, के ते ?—कुंभुसत्रवा उद्देहिकाश्च ल्हा—कोलियकः तत्कतो वेधो भक्षणं भवति, तथा च दाली—राजिर्भवति तस्यां च वृश्चिकादेराश्रयो भवति, तथा 'गुहकोकिलिका' धरोलिका उपरिष्टान्मूत्रयति, तन्मूत्रेण चोपघातो भवति चक्षुषः, सर्पो वा तत्राश्रितो भवेत्, विश्वम्भरो जीवविशेष उन्दुरो वा भवेत्, 'सरटः' ककलाशः, स च दशनादि करोति । इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

संचारगा चउद्दिसि पुविं पडिलेहिणवि अन्नंति । उद्देहि मूल पडणं विराहणा तदुभए भेओ ॥

'सञ्चारकाः' कुन्धवादयः पूर्वोक्ताश्चतसृष्वपि दिक्षु तस्मिन्नवष्टम्भे परिभ्रमन्ति, पूर्वं प्रत्युपेक्षितेऽपि तस्मिन् स्वम्भादवष्टम्भेऽन्ये आगच्छन्ति । दारं । 'उद्देहि'ति कदाचिदसौ स्वम्भादिरवष्टम्भो मूले उद्देहिकादिभक्षितः ततश्च पुनरवष्टम्भं कुर्वतः पतति, पुनश्च विराधना 'तदुभए' भवति आत्मनि संयमे च भेदश्च पात्रकादेर्भवति । दारं ।

ल्लयाइ चमदणा संजसंमि आयाए विचुगार्दिया । एवं धरकोइलिआ अहिउंदुरसरडमार्दिसु ॥१८७॥ (भा.)

ल्ल्यादिचमदने—मर्दने संयमे संयमविषया विराधना भवति, आत्मविराधना च वृश्चिकादिभिः क्रियते । एवं गुहकोकिलिका-

सर्वतन्त्रसरदादिविषया संयमविराचना आत्मविराचना च भवति । उक्त उत्सर्गः, इदानीमपवाद उच्यते—
अतरतस्स धे पासा गाढ दुक्खति तेणऽवट्टमे । सजयपट्टी यमे सेल लुहाकुडुवेटीये ॥ ३२५ ॥

‘अतरतस्स’ अत्रकनुभवो ग्लानादेः पाश्चात्ति गाढ-अस्पर्यं दु स्खन्ति तेन कारणेनावष्टम्भ कुर्वन्ति, केव ! अत आह-
सपवपुंठे स्वम्म वा ‘सेल’चि पापाज्जमय स्वग्मे सुधामाअं कुब्बे वाअष्टम्म कुर्वीत भवचिक्का वेष्टिक्का वा कुब्बादो
उत्ता वतोऽवष्टम्म करोति । उक्तमवष्टम्मद्वारम्, इदानीं मार्गद्वारं प्रतिपादनायाह—
पथ तु वच्चमंणो जुगतर चक्खुणा उं पडिंळेहे । अइदूरचक्खुपाए सुट्टमतिरिच्छग्गय न पेहे ॥ ३२६ ॥

पथि मज्जन् ‘युगान्तरं’ युग-चतुर्हस्तप्रमाण वन्मात्रान्तर चक्षुषा प्रस्युपेक्षेण, किं कारणं, यत्तोऽतिहरचक्षुःपाते सति
क्षस्मांस्वियंगवान् प्राणिनः ‘न पेहे’ न पश्यति, दूरे प्रतिवत्त्वावधुपः ।
अद्यासन्ननिरोहे दुक्ख दट्टुपि पायसहरण । उक्कायविओरमण सरीर तह भच्चपाणे य ॥ ३२७ ॥

अथ अस्यासभे निरोध करोति चक्षुपस्त्वो दृष्टाऽपि प्राणिन दुःखेन पादसंहरणं, पाद प्राणिनि निपत्तन्त धारपतीत्यर्थः,
अतिसमिच्छटत्वावधुपः । ‘उक्कायविओरमण’ति पट्टकायविराचनां करोति क्षरीरविराचनां तथा मक्कपानविराचनां च करोतीति ।
१ उ भा. क २ । २ ‘निटोए अ. घ. १ प. १ । २ अत आह पा. १-२. उ. । ४ पाण्य भा क २ । ५ अ भा घ. १ । ६ ‘केव
भा. १ ७ इते भा । ६ प्रसिद्धं भा. घ. १ । १ अस्यां विरुक्त्वं भवति भा. १

इदानीमस्या एव गाथायाः पश्चाद् व्याख्यानयन्नाह—

उड्मुहो कहरतो अवयवखंतो विषकखमाणो य । बायरकाए वहए तसेतरे संजमे दोसा ॥१८८॥ (भा.)

ऊर्ध्वमुखो व्रजन् कथासु च रक्तः—सक्तः 'अवयवखंतो'ति पृष्ठतोऽभिमुखं निरूपयन् 'विषकखमाणो'ति विविधं सर्वासु दिक्षु पश्यन्, स एवंविधो बादरकायानपि व्यापादयेत् 'ब्रह्मेतरांश्च' पृथिव्यादीन् स्थावरकायान्, ततश्च 'संयमे' संयमविषया एते दोषा भवन्तीति । इदानीं शरीरविराधनां प्रतिपादनायाह—

निरविक्रवो वच्चंतो आवडिओ खाणुकंटविसमेसु । पंचणहइंदिचाणं अन्नतरंसो विराहिजा ॥१८९॥ (भा.)

निरपेक्षो व्रजन् आपतितः सन् स्थाणुकण्टकविषमेषु, विषमं-उन्नतं, तेऽर्थापैतति ततः पञ्चानामिन्द्रियाणां-चक्षुरादीनां अन्यतरत् स विराधयेत् । इदानीं 'भक्तपाणे' य चि अवयवं व्याख्यानयन्नाह—

भक्तं वा पाणे वा आवडियपडियस्स भिन्नपाए वा । इक्कायविओरमणं उड्हाहो अप्पणो हाणी ॥१९०॥ (भा.)

आपतितश्चासौ पतितश्च आपतितपतितस्य साधोः भिन्ने-भग्ने वा पात्रके सति भक्ते वा प्रोक्षिते पानके वा ततः षट्कायव्युपरमणा भवति, उड्हाहश्च भवति आत्मनश्च 'हानिः' क्षुधा बाधनं भवति । कथं पुनः षट्कायव्युपरमणमुड्हाहश्च ?

दहि धय तक्कं पयसंवेलं व सस्थं तसेतराण भवे । खइंमि य जणवाओ वैहुफोडा जं च परिहाणी ॥१९१॥

१ अविद्यं क १ । २ अविद्यं ल. १ । ३ 'पतित पक्षा' आ पा. १. २ पु. १ ४ 'भावे वा ल. १ २ । ५ तल. आ. १ ६ वहिं ल. १. २ । ७ 'फोडो आ. पा. १ ।

तानि गृहीतानि कदाचिद्विप्लवकप्रयःकाञ्चिकानि भवन्ति, तवच तानि खल्ल, केपां ?-अज्ञानामितरेषां च-वृथिव्यादीनां भवेत्, 'सदमि'चि प्रचुरे च तत्र मके लोकन द्ये सति जनापवादो भवति-उद्धाहः, पदुत 'बहुफोड'चि बहुमधका एत इति, या चात्मपरिवापनादिक्रा परिहायिः सा च भवति । तथा पात्रविराधनायां याचनादोषान् प्रदर्शयन्नाह—

पाय च मगमाणे हविष्व्म पये विराहणा दुविहा । दुविहा य भवे तेणा परिकम्मे सुत्तपरिहाणी ॥ ३२८ ॥
 पात्र चान्तिपति सति ग्रामादो भवेत्यपि विराधना द्विविधा-आत्मविराधना संयमविराधना चेति, पयि स्तेनाथ द्विविधा भवति-उपचिस्तेनाः दरीरस्तेनाचेति । उब्धेऽपि उच्छ्रत्यात्र तत्परिकर्मपतः-उद्धापांरे कनस्य एत्रार्थपरिहायिः ॥
 एसा पढिलेहणविही कहिआ भे भीरपुरिसपलत्ता । सजमगुणह्णगाण निग्गयाण महरिरीणी ॥ ३२९ ॥

अथ च प्रत्युपेध्यायिभिः कथितो 'मे' मरणा, किञ्चिद्विष्टः ?- 'धीरपुरीयैः प्रब्रष्टः मय्यधरेः प्ररूपितः, संयमगुणैरात्म्यानां निर्म-यानां 'मदर्यानां' कथित इति ॥ तथा मयुनाभ्येवाचीर्णस्य फलमाह—
 एय पढिलेहणविहिं जुजता चरणकरणमाउत्ता । साहू खवति कम्म अणेगभवसच्चिअमणत्त ॥ ३३० ॥

एवं प्रत्युपेध्यायिभिः 'युञ्जन्तः' कृत्वाभिः चरणकरणयोग्यैः कृत्वाः उरुकाः सन्तः साधवः स्यपन्ति कर्म, किञ्चिद्विष्टम् ?-
 'अनकमदसच्चित्तम्' अनेकमवोपासम् 'अनन्तम्' अनन्तकर्मपुद्गलनिर्घृषत्वादनन्तम्, अनन्तानां वा मवानां हेतुर्घृषदनन्तं

क्षप्यन्तीति । उक्तं मार्गप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, तत्रप्रतिपादनाच्चोक्तं प्रत्युपेक्षणाद्वारमिति प्रतिलेखनाद्वारं समाप्तं ॥

इदानीं पिण्डद्वारप्रतिपादनायाह—

पिंडं व एसणं वा एत्तो वोढ्ढं गुरुवएसेणं । गर्वेसणगहणघासेसणाए तिविहाइवि विसुद्धं ॥३३१॥

पिण्डं वक्ष्ये एषणां च, एषणा-गर्वेषणादि तां चातः परं वक्ष्ये, गुरुपदेशेन न स्वमनीषिकया, सा चैषणा त्रिविधा भवति-गर्वेषणैषणा ग्रहणैषणा प्रासैषणा चेति, अनया त्रिविधयाऽप्येषणया विशुद्धः-शुचिर्यः पिण्डस्त्वं वक्ष्य इति योगः । यथोद्देशं निर्देश इति न्यायात्प्रथमं पिण्डमेव व्याख्यानयन्नाह—

पिंडस्स उ निक्खेवो चउक्कओ छक्कओ य कायवो । निक्खेवं काऊणं परुवणा तरस्स कायव्वा ॥३३२॥

तत्र पिण्डनं-पिण्डः, 'पिण्डि सङ्घाते' पिण्ड इत्यस्य पदस्य निक्षेपः कर्त्तव्यः, स च निक्षेपश्चतुष्कः क्रियते षट्को वा, एवं निक्षेपं कृत्वा प्ररूपणा-व्याख्या तस्यैव पिण्डस्य कर्त्तव्या ॥ तत्र चतुष्ककनिक्षेपं प्रतिपादनायाह—

नामं ठवणापिंडो द्धवपिंडो य भावपिंडो य । एत्तो खल्लु पिंडस्स उ निक्खेवो चउविहो होइ ॥३३३॥

नामपिण्डः स्थापनापिण्डो द्रव्यपिण्डो भावपिण्डश्चेत्येष तावच्चतुष्कको निक्षेपः, यदा तु पुनः क्षेत्रपिण्डः कालपिण्डश्च निक्षिप्यते तदाऽयमेव षट्को भवति । तत्र नामपिण्डः-पिण्ड एव नाम यस्य स नामपिण्डः । तच्च नाम—

गोणसमयक्य वा ज वा वि ह्विच्च तदुसएण कय । त विति नामपिण्ड ठवणापिण्ड अओ धोच्छ ॥३३४॥

तच्च नाम गोप्य मवति यथा गुह्यपिण्ड इति, तथाऽप्यत् समयकृत मवति, समय-सिद्धान्तस्तेन कृत, यथा 'से भिक्खु वा इनस्वमाएएए (कृते) प्रविटस्तथाऽप्यसौ पिण्डार्थं प्रविट्टे समाये व वापिआ धेअं वा पाणग वा" इत्यादि पद्यस्यसौ पानकस्य लोकोक्तेषु चरकृत वा यस्मात् मवेत्, यथा "याहावइच्छं पिण्डवापपट्टियाए पविट्टेण पिठो धेव ससुगाण केरओ छदो" गुह्यपिठो वा" तत्र लोके गुह्यपिण्डकः गुह्यपिण्डक एषोच्यते, समयेऽप्येवमेव पिण्डक एषोच्यते, तमेव गुणविशिष्ट सर्वमेव नामपिण्ड इवते, इव कर्म स्वापनापिण्डं वस्ये इति ।

अथस्वे वराटए वा कट्टे पोएये व चित्तकस्से वा । सवभावमसंभवाव ठवणापिण्ड वियाणाहि ॥ ३३५ ॥

स्वापना विविधा-सञ्ज्ञावस्वापना असञ्ज्ञावस्वापना वेति, तत्राद्यविषया सञ्ज्ञावस्वापना असञ्ज्ञावस्वापना च भवति, कर्म ! यदा एक एवाद्यः पिण्डकस्सनया पुस्सा कस्स्यते तदाऽसञ्ज्ञावस्वापना, यत्र पुनस्त एवाद्यास्मिन्सृष्टय एकत्र स्याव्यन्ते तदा सञ्ज्ञावस्वापना, एव 'वराटकेसु' कर्पदेकेसु, तथा काष्ठकर्मणि पुस्तकर्मणि चित्रकर्मणि चेति । यदैकमेव काष्ठ पिण्ड एव इत्येवं कस्स्यते तदाऽसञ्ज्ञावस्वापना, यदा तु बहूनि एकत्र मिलितानि पिण्डस्तेन कस्स्यन्ते तदा सञ्ज्ञावस्वापना, एव 'पुस्ते'

१ अथकर्मवर्षे वा २ अथ पा १ अथपाठनं वा ३ १ २ कदजो वा पा १ । १ उम्मत्ता मा । २ केदि वा ।

पुत्रंलिकादिष्वपि एवं चित्रकर्मण्यपि, यदैकचित्रकर्मणि पुत्रलकपिण्ड इति स्थाप्यते तदाऽसद्भावपिण्डस्थापना, यत्र त्रिप्रभृति
 पिण्डबुद्ध्या कल्पयते तदा सद्भावस्थापना, एवं सद्भावपिण्डमसद्भावपिण्डं च जानीहि । इदानीं द्रव्यपिण्डस्य ज्ञशरीरमव्य-
 शरीरमव्यशरीरव्यतिरिक्तस्य प्रतिपादनायाह—

तिविहो य द्वापिंडो सच्चितो मीसओ य अच्चितो । अच्चितो य दसविहो सच्चितो मीसओ नवहा ॥३३६

त्रिविधो द्रव्यपिण्डः—सच्चितोऽच्चितो मिश्रश्चेति । तत्र योऽसावच्चितः स दशविधः, सच्चितो नवप्रकारः, मिश्रश्च नवधा ॥
 तत्राच्चितपिण्डप्रतिपादनायाह—

पुढवी आउक्राए तेउवाऊवणस्सई चेव । विअतिअचउरो पंचिंदिया य लेवो य दसमो उ ॥ ३३७ ॥

पृथिवीकायपिण्डः अक्कायपिण्डस्तेजस्कायपिण्डः वायुकायपिण्डः वनस्पतिकायपिण्डः क्षीन्द्रियकायपिण्डः त्रीन्द्रिय-
 कायपिण्डः चतुरिन्द्रियकायपिण्डः पञ्चेन्द्रियकायपिण्डः पात्रकार्यं लेपपिण्डश्चेति दशमः । एवमयं दशप्रकारोऽच्चितपिण्डः,
 इदानीं योऽसौ अच्चितः पृथिवीकायादिपिण्डः स सच्चितपूर्वको भवतीति कृत्वा स एव प्रथमं सच्चितपिण्डः प्रतिपाद्यते,
 तयोपन्यासोऽपि सच्चितस्यैव प्रथमं कृतं, तथा योऽसौ सच्चितो मिश्रश्च एकैको नवप्रकार उक्तः सोऽर्थात् नैव क्रमेण व्याख्यातो
 भवतीति कृत्वा पूर्वं सच्चितं व्याख्यातयन्नाह—

पुढविक्काओ तिविहो सच्चिओ मीसओ प अच्चिओ । सच्चिओ पुण दुविहो निच्छयववहारओ वेव ॥ ३३८ ॥
 पृथिवीकायस्त्रिविधः सच्चिओ भिन्नोऽविषय । तत्र सच्चिओ द्विविधः-निमयसच्चिओ व्यवहारसच्चिषय ।
 निच्छयओ सच्चिओ पुढविमहापबयाण बहुमज्जे । अच्चित्तमीसवज्जो सेसो ववहारसच्चित्तो ॥ ३३९ ॥

निमयतः सच्चिः पृथिवीनां-रत्नशंकराप्रसूतीनां संबन्धी यः 'महापरवतानां' दिसवदावीनां च 'बहुमज्जे' मज्जयेद्व्यभंगे ।
 इदानीं व्यवहारसच्चिप्रतिपादनायाह-अविषयवर्गः मिमबर्जय, एतद्रुक् मवति-योऽसच्चिओ न मवति न च मिश्रः स व्यस्य
 हारतः सचेतन इति, स चारण्यादौ मवति यत्र वा गोमयादिर्नोस्ति । उक्तः सच्चित्तः पृथिवीकायाः, इदानीं मिमपृथिवी
 काय प्रतिपादनायाह-

स्त्रीरदुमहिट्ट पथे कट्टोक्खा इधणे य मीसो य । पोरिसी एगदुगतिग बहुइधणमज्जयोवे य ॥ ३४० ॥
 धीरक्षुमाः-उदुम्भारदयस्तेषामथो यः पृथिवीकायाः स मिमः, ते हि धीरक्षुमाः मधुरस्वभावा मवन्ति, पयि च मिमः

पृथिवीकायः, 'कट्टोक्खा'पि इत्कट्टो यः पृथिवीकायस्तद्व्यपादेव आर्द्रं च सुष्कं च अविन्मिमः पृथिवीकायः 'इधणे य'सि
 इधन-योमयो मज्जयेते, एतच्च कुम्भकारेण सद्रवो आम्बिजो तेज मिलित्तो संतो पृथिवीकायो मिमो मवति, कियत्काह
 यावद् ? अत आह-'पोरिसीएगदुगतिग' यथासहस्रेण 'बहुइधणमज्जिसचयवोविषय' (योवे य) पदि बहु इन्धन स्वल्पः

पृथिवीकायस्वतः पौरुषीमात्रं यावत् मिश्रो भवति, मध्ये तु इन्धने अर्द्धमिन्धनस्य अर्द्धं पृथिवीकायस्य यत्र स पौरुषीद्वितयं यावन्मिश्रः, स्वल्पेन्धनस्तु पृथिवीकायः पौरुषीत्रयं यावन्मिश्रो भवति । उक्तो मिश्रः, इदानीमचित्त उच्यते, स चैवं भवति—
सीउपहखारखते अग्नीलोपूसअंबिले नेहे । वक्तंतजोणिष्णं पओयणं तेणिमं होई ॥ ३४१ ॥

शीतशस्त्रामिहतः, उष्णशस्त्रामिहतः, धारः-तिलधारदिस्वेनाभिहतो यः, क्षत्रशस्त्रेणाभिहतः, क्षत्रं-करीषविशेषः, अग्निशस्त्रामिहतः, लवणशस्त्रामिहतः, उषशस्त्रामिहतः, काञ्चिकशस्त्रामिहतः, स्नेहेन-धृतादिना शस्त्रेणाभिहतः सन् यो व्युत्क्रान्तयोः अथवा वक्तंतजोणिषेणं केचित्पठन्ति, तत्रायमर्थः-व्युत्क्रान्ता अपगता योनिः स्वयमेव यस्य पृथिवीकायस्य, तेन च 'इदं' वक्ष्यमाणं प्रयोजनं भवति । किं तत्प्रयोजनमित्यत आह—

अवरद्धिगा विसबंधे लवणेण व सुरभिउवलएणं वा । अच्चित्तस्स उ गहणं, पओयणं होइ जं चउन्नं ॥ ३४२

अवरद्धिगा-लूताफोडिआ तस्यां लूतास्फोटिकायामुत्थितायां दाहोपशमार्थमचेतनेन पृथिवीकायेन परिषेकः क्रियते, यदि वा अवरद्धिगा-सर्पदंशस्वस्मिन् परिषेकादि क्रियते, दंशे विषे वा पतिते सति तथाऽचेतनया मृत्तिकया वन्धो वा दीयते, लवणेन वा प्रयोजनमचित्तेन भवति, 'सुरभिउवलएणं' वाचि बन्धारोहकेणापि किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्पामादौ, एभिः प्रयोजनै-
रचेतनस्य पृथिवीकायस्य ग्रहणं भवति-प्रयोजनं भवति । इदं च वक्ष्यमाणलक्षणमन्यत्—

१ १ ह्येति आ. । २ (अवस्थायशस्त्रामिहत.) काञ्चिकं आ. । ३ योनिः, आ. न. १ पा. १-२ । ४ भवत्यामादौ, आ. । २५

ठाणनितीयणसुयहण उच्चाराईण खेव उस्सग्गो । घह्गण्डगललेवो पमाइ पओयण बहुहा ॥ ३४३ ॥
 ह्यान-कायोस्सर्मा सोऽखेत्तवे पृथिवीकाये क्रियते, निपीदनम्-उपवेशनम् त्वग्वर्धनं च क्रियते उच्चारादीनां बोस्सर्गो
 क्रियते, 'घह्गण'सि बहुका-पाषाणकाः येन पात्रकं लेपितं सत् सृष्यते, यथा ङगलकाः अपानप्रोञ्जनार्थं लेपय पात्रकाणां,
 एषमादि प्रयोजनमविष्टेन पृथिवीकायेन मनसि । उक्ताः पृथिवीकायाः, इदानीमप्याय तज्यते, असावपि त्रिविधः सचिष
 मिमात्रिषमेदतः, तत्र सचिषप्रतिपादनायाह—

घणउदहीचणवलया करगसमुद्दहाण बहुमज्जे । अह निच्छयसच्चित्तो ववहारनयस्स अगढाई ॥ ३४४
 पनोदययो रत्नप्रमापृथिव्यादीनां पनवलयानि च करकाश्च एतेषु नियमात् सचिषोऽप्यायः समुद्रबहुमज्जे-अप्यप्रदेशे
 ब्रह्मज्जे च निर्भयतः सधेत्तनः, व्यवहारनयतश्च पुनरगढोदो-कृपादौ योऽप्यायः स व्यवहारतः सचिषः । इदानीं मिम
 प्रतिपादनायाह—

उसिणोदगमणुवत्ते द्दहे वासे य पढिअमेत्ते य । सोत्तूणाएसतिग चाउलउदग बहुपसन्न ॥ ३४५ ॥
 तप्योदकमनुवृत्ते दण्ठे मिम मन्सि, तत्त्व य मज्जे बीवसंधावो पिढीमूवो अच्छइ पच्छा तद्वत्ते सो परिणमइ, सो चाँव न

१-विमज्जनं च आ. क २-या १-२ । २ विमज्जः अ प १-२ । ३ विमज्जवत्ते आ क २ पा ३ । ४ वत्तव आ क १ पा १-२ ।
 ५ 'दोमं कृपादौ' छ. १-२ । ६ अथ वरि आ ।

परिणमइ ताव मीसो, वासे य पडियमिते-वर्षे च पतितमन्त्रे मिश्रो भवत्यःकायः, तन्दुलोदके व्यनस्था कां ? इति चेत् तदुच्यते,
 'मोक्षण' इत्यादि, तदपि मिश्रं, चाउलोदगं बहु प्रसन्नं सदचेतनं भवति आदेशत्रितयं मुत्तवा तदनेकान्तान् ॥ के च ते आदेशाः ?
 आप्सतिगं बुब्बुय विन्दू तह चाउला न सिद्धंति । मोक्षण तिणिण एष चाउलउदगं बहु पसणं ॥ ३४६
 केई भणंति-जाव बुब्बुया न फिद्धंति ताव तं मीसं, अणो भणंति-भंडयलग्गा विंदुणो ण सुकंति जाव ताव मीसं, अणो
 भणंति-जाव चाउला न सिद्धंति ताव मीसं, एते अणाएसा, जग्हा एयाणि तिणिण वंथूणि कयाइ चिरेण ह्यंति कयाइं
 सिज्जतरं चेव हीति आहारवसाओ, तग्हा चाउलोदगं जदा बहुपसन्नं होइ तदा तं अचित्तं भवइ, अथवा मुत्तवा तन्दुलोदकं
 बहुप्रसन्नं यदन्यदादेशत्रितयं प्रतिपादितं तन्मिश्रं द्रष्टव्यमिति । उक्तो मिश्रोऽऽकायः, इदानीमचित्तप्रतिपादनायाह—
 सीउणह्वारखत्ते अग्गीलोणूसअंबिले नेहे । वक्कंतजोणिण्णं पओयणं तेणिमं ह्यंति ॥ ३४७ ॥

पूर्ववत् । तेन चाचिचाकायेन इदं प्रयोजनम्—

परिसेयपियण हत्थाइधोवणे चीरधोवणा चेव । आयमण भाणधुवणं, एसाइ पओयणं बहुहा ॥ ३४८ ॥
 परिषेकः-सेवनं त्रैणकुष्ठाद्युत्थिते सति क्रियते, तथा पानं हस्तदिधावनं चीरधावनं च क्रियते, तथा आचमनं भाजन-

प्रधातुन च क्रियते, एवमादीनि प्रयोक्तानि बहुधा भवन्ति । इदानीं वीरप्रधातुन क्रियत इत्युक्तं तत्र ऋतुबन्धे न कर्तव्यं, अथ क्रियते तत्र एते दोषा भवन्ति—

उत्पद्युषण घातस वसविणासो अठाणठवण च । सप्राइमवाउवहो पलवण आतोपघातो य ॥३४९॥

ऋतुबन्धः—शीतकालोष्णकालौ मिलित्वाशेष भव्येते, तत्र यदि वीरराषां प्राशन क्रियते ततो बाहुशिको भवति विभूषणशील इत्यर्थः, पदा च विभूषणशीलो भवति तदा प्रशसितो भवति, तथा अस्थानस्यापन च भवति, यदुत नूनमय कामी तेनात्मन सम्बध्यति तत्रास्थानस्यापनम्—अयोग्यतास्यापनं भवतीति, तथा सुपातिमस्रस्थानां धारोद्य वधो भवति तथा प्लवनेन च सखबधो भवति, तथाऽऽज्जोपघातश्च भवति इस्ते कण्ठकपठनाविति । जाह—यद्येव न घावितव्यान्त्येव वीरराषि, तच्छपठ, वर्षाकाले प्रसूतयितव्यानि, कथं न प्रशस्यन्ते तत्र एते दोषा भवन्ति—

अइमारचुहणपणप् स्तीयकपाउरण अजीरगेल्झे । ओभावणकायवहो घासासु अधोघणे दोसा॥३५०॥

संज्ञानातिगुरुणि भवन्ति तथा 'चुहण'ति वीर्यन्ते एनकश्च तत्र लगति एनका—कुली, वीरकप्रावरणे चावीर्यं भवति, तत्रच म्छानता भवति, तथा 'ओभावणा' परिमवो भवति कायबधश्च भवति, तानि हि भार्ग्वीणि ज्योतन्ति सन्ति अष्कायादि विनाशयन्ति, एते वर्षास्वभावने दोषा भवन्तीति । कथा पुनस्तत्प्रधातुन कार्यमित्याह—

१ शीतलोष्णकालौ मिलित्वाशेषेण भव्येते का । १ शीतलोष्णकालौ । १ अष्कायने का प १ पु ।

अपत्ते त्विय वासे सत्त्वं उवाहिं भुवंति जयणात् । असह्य व दवस्स उ जहन्नथो पायनिजोगो ॥३५१॥
 अपाप्ते एव वर्षाकाले अर्द्धमासमात्रेण सर्वमुपधि प्रक्षालयन्ति यतनया । अथोदकं प्राप्तुं प्रचुरं नास्ति ततो जघन्येन
 'पात्रनिर्घोषं' पात्रकोपकरणं प्रक्षालनीयं येन गृहस्था भिक्षां प्रयच्छन्तो न जुगुप्सन्ते इति । आह—किं सर्वेषां वर्षपर्यन्त
 एवोपधिः प्रक्षालयते ? , न इत्यत आह—

आयरियगिलाणाणं मइला मइला पुणोवि धोवंति । मा हु गुरुण अवन्नो लोगंमि अजीरणं इयरे ॥३५२॥
 सुगमा ॥ नवरं 'अजीरणं इयरे'ति इतरेषां भलानानां चीवरणि प्रक्षालनीयानि, यदि न प्रक्षालयन्ते ततोऽजीर्णं भवति ।
 इदानीमुपधिप्रक्षालनकाले कानि न विश्रामणीयानि ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

पायस्स पडोयारं दुनिसिज्ज तिपट्टपोत्तिरयहरणं । एते ण उ विस्सामे जयणा संकामणा भुवणं ॥३५३॥

पात्रकरय 'पडोयारं' परिकरं पात्रबन्धादिकं न विश्रामयेत्, तथा 'दुन्ननि(दुनि)सिज्ज'ति रजोहरणनिपद्याद्वयं एका
 औष्ठीकी बाह्यनिपद्या द्वितीया मध्यवर्तिनी क्षौमी निपद्या, एतद्द्वयं न विश्रामणीयं । 'तिपट्ट'ति एकः संस्वारपट्टको
 द्वितीय उत्तरपट्टकः तृतीयश्चोत्पट्टकः, 'पोत्ति'ति मुखवस्त्रिका 'रयहरणं'ति रजोहरणं प्रसिद्धमेव, एतानि न विश्रामयेत्, यतो

नान्यान्यनुपमोग्यानि सन्ति । तत्र च पदपूर्वसङ्क्राम्य केषु क्रियते इत्यथ आह—'अथवा संक्रामणा' यतना वद्वान्तरित्तिन हस्तेनान्यपस्मिन् वद्वे पदपरीः मङ्कामयति ततो वाचन करोतीति । इदानीं श्लेषपुष्पि विधामयतः को विधिरित्यथ आह—
 आठिभतरपरिमोग उवर्ति पाउणह्णाणातिदूरेय । तिस्रिय तिस्रियं एकनिसिं तु काउ परिच्छिज्जा ॥३५४॥
 'अठिभतरपरिमोग' श्लेषकस्य श्लेषकपयोकेपरि प्राहुषोति, कैठि रात्रयः ? तिस्र इति वस्यति, तथा नासिदूरे धात्मासभे समेव कस्य रात्रियत्रयमेव स्वापयति, 'तिस्रिय य तिस्रिय' इति पदद्वय योवितमेव द्रष्टव्य, 'एक निसिं तु काउ' इति एकां रात्रिमा-
 स्मोपरि कीलकादौ तमेव कस्य स्वापयेत् । 'परिच्छिज्ज' इति एव सप्त दिनानि परीक्षा कर्तव्या । अथवा 'परिच्छिज्ज' इति एव सप्तर्षीणाः कृत्वा पुनम धरीरे वद्व-प्राहुत्य परीक्षणीय, यदि पदपदा न लगन्ति ततः प्रवालनीयमिति ॥
 केई एकेकनिसिं सवासेउ तिस्रा परिच्छति । पाउणिय जह्णं लगति छप्पया ताहे धोविज्जा ॥३५५॥

कषनाचार्या एवमाहुः—'एकेकनिसिं संवासेठ' इति अथमत्रार्थः—तमभ्यन्तरं कस्यं श्लेषमितरकल्पयोरुपरि एकं रात्रि प्राहुषोति, पुनरपरस्यां रात्रावात्मासभे कैठोति, पुनरपरस्यां रात्रौ आत्मोपरि कीलकादौ लम्बमान करोति, एव त्रिरात्र पावत्परीक्ष्यते पश्चात् त कस्य पुनः प्राहुषोति, प्राहुते च कस्ये यदि न लगन्ति पदपदस्तदा धावयेत्—प्रवालयेत् । ते च

१ एकस्मिन् भा. । २ कर्मिस्ताह—भा. क १ पा १-२ । ३ विक्रिमाह—भा । ४ न म एकं भा । ५ परिच्छेज्जा भा पा १ । ६ योर्वाश्रयः प्रा. क्त. पु. । ७ कटपः । प्रसितल भा । ८ नास्त्यस्ये क्त. । ९ ए एव कस्यः स्वापयेते भा पा १-२ । १ कर्त्तव्यं च १ वाटं पु. । ११ पाठनिबन्धनकर्मगति भा । १२ स्वापयति भा क १ ।

प्रक्षालयन्तः—

निवोदगस्स गहणं केई भाणेसु असुइ पडिसेहो । गिहिभायणेसु गहणं ठियवासे मीसिअं छारो ॥ ३५६

ते च साधवश्चीवरप्रक्षालनार्थं नीवोदकस्य ग्रहणं कुर्वन्ति, तत्राह—'केई भाणेसु' चि केवनैवं भुवते यदुत 'भाजनेषु' पात्रेषु नीवोदकग्रहणं कार्यं, आचार्यं आह—'असुइ' लोका एवं मणन्ति, यदुत अशुचय एते, ततश्च प्रतिषेधं कुर्वन्ति । क पुनर्प्राह्यमित्यत आह—'गिहिभायणेसु' गृहस्थसत्केषु भाजनेषु—कुण्डादिषु भाजनेषु गृह्यते, कदा ?—'ठियवासे' स्थिते प्रवर्षणे—थक्के वरिसियवे, 'मीसणं(सिअ)'ति अर्थं तत्र प्रवर्षति पर्जन्ये गृह्यते ततो गृह्यतो मिश्रं भवत्यन्तरिक्षोदकपातात् तस्मात्स्थिते प्रवर्षणे प्राह्यं, गृहीत्वा च क्षारः क्षेपणीयो वेन सचिचतां न याति । कस्य पुनः प्रथममुपधिः प्रक्षालनीय इत्यत आह—

गुरुपञ्चक्खाणगिलाणसेहमाईण धोवणं पुवं । तो अपणो पुवमहाकडे य इतरे दुवे पच्छा ॥ ३५७ ॥

प्रथमं गुरोरुपधिः प्रक्षालनीयः ततः 'पञ्चक्खाय'ति प्रत्याह्वयानी अनशनस्थस्वस्योपधिः प्रक्षालयते समाधानार्थं ततो ग्लानस्य पश्चात्सेहंस्यावधिप्रक्षालनं मा भून्मलपरीषहपीडया चिचमङ्कः, एवमेतेषां पूर्वमुपधिः प्रक्षालयते तत आत्मनः प्रक्षालयत्युपधिम् । इदानीं कानि प्रथमं प्रक्षालनीयानि ? इत्यत आह—'पुवमहाकडे य'ति यानि एकखण्डानि अतूर्णितानि यथाकृतानि

१ अथाऽत्र भा. ल. २ पा. १ । २ यहीते च भा. पा. १ । ३ प्रक्षालयते भा. क. २ पा. २ । ४ यथातां भा. न. २ पा. २ । ५ इत्य
मा भा. ल. २ पा. १ । ६ च तानि यथा^० भा. ल. २ पा. १-२ ।

पूर्व प्रधास्यति, 'इयरे इवे पच्छ'चि इतरौ द्वौ बद्धमेदौ पधारप्रधास्यति, एकान्यस्यपरिकर्माणि—यानि क्वचिन्मनाकृ तूर्णितानि
 अन्यानि बहुपरिकर्माणि यानि द्विषा सीबितानि कूर्णितानि च, स्वस्यपरिकर्माणि च खालयित्वा ततो बहुपरिकर्माणि खालयति ।
 अच्छोढपिटणासु य ण धुवे धोवे पतावण न करे । परिभोगमपरिभोगे छाया तव पेह कक्षाया ॥३५८॥

इदानीं स साधुः प्रधास्यन् कर्षटानि नाच्छोटयति रजकत्, नापि च पिष्टयति काष्ठपिष्टनेन स्त्रीषत्, किन्तु इस्तेन
 मनाग्यतनया धारन करोति, बौतानि च बद्धाणि आतपे न प्रतापयति, मा सूचत्र काचित् पटपदी स्यात्, क्वानि पुनरासपे
 कचब्यानि क्वानि वा न कर्षब्यानि ! इत्याह 'परिभोगमपरिभोगे'चि तानि कर्षटानि द्विविधानि भवन्ति—परिमोग्यानि
 अपरिमोग्यानि च, तत्र पथासहस्येन छायातपयोः कर्षब्यानि, परिमोग्यानि छायायां शोष्यन्ते, मा सूचत्र पटपदी स्यात्,
 अपरिमोग्यान्यातपे शोषयति, 'पेह'चि तानि च कर्षटानि शुष्मन्ति सन्ति निरूपयत्यपहरणमयात् । 'कक्षाण'चि पधारस्य
 पधातनप्रत्यपमकृत्याणक प्रायश्चित्त दीपते तकोऽक्याया, इदानीमधिक्रय उच्यते—
 इदगपागार्हण बहुमज्जे विज्जुयाह निच्छइओ । इगालाई इयरो सुम्सुरमाई य मीसो उ ॥ ३५९ ॥

असावपि त्रिविधः संचित्वादिमेदन, तत्र सचिष इतकापाकादीनां बहुमध्ये विद्युदादिको नैषयिको भवति, अज्ञारादिभेदो
 व्यापहारिकः सुर्सादिकः—तत्सुकादिभिधो भवति । इदानीमविषाधिक्रायस्योपयोगमविषाधिषरीरोपयोग च दर्शयिष्याह—

ओदणवंजणपाणगआयासुसिणोदं च कुम्मासा । उगलगासरक्खसूई पिप्पलमाई य परिभोगो ॥३६०॥
 ओदनं-कुरादि व्यञ्जनं-तिभमणं पानकं-आचामलं आयामं-अवश्रावणं उष्णोदकं कुलमाषाश्च, एतानि अग्नेर्निर्वरयानि
 कार्याणि, ततश्चैभिरुपयोगः क्रियते । इदानीमग्निनिर्वाचितशरीरोपभोगं दर्शयन्नाह-उगलका-इष्टकाखण्डा अतीव पक्काः
 सरक्खो-भस्मसूक्ष्मः पिप्पलकः-क्षुरकः, एवमादिभिरचितैरग्निशरीरैरुपयोगः क्रियते, अग्निशरीराणि च द्विविधानि भवन्ति-
 बद्धिष्ठयाणि सुक्लिष्ठयाणि च, तत्रात्र सुक्लिष्ठयाणि द्रष्टव्यानि । इदानीं वायुकाय उच्यते, असावपि त्रिविधः सच्चित्तादिरूपः,
 तत्र नैश्वयिकसच्चिचप्रतिपादनायाह—

सवलथयणतणुवाया आतिहिमअतिदुदिणे य निच्छइओ । ववहार पैइणादी अकंतादी य अच्चित्तो ॥३६१

सह बलयैर्वर्चन्त इति सवलया धनवाताश्च तनुवाताश्च सवलयाश्च ते धनतनुवाताश्च सवलथयणतनुवाता निश्चयतः सच्चिताः ।
 तथाऽतिहिमपाते यो वायुरतिदुर्दिने च यो वायुः स नैश्वयिकः सच्चिचः, न्यवहारतः पुनः प्राच्यादि-पूर्वस्यां यो दिशि, आदि-
 ग्रहणादुत्तरादिग्रहणपरिग्रहः, एतदुक्तं भवति-अतिहिमअतिदुर्दिनरहितो यः प्राच्यादिवायुः स न्यवहारतः सच्चिचः । इदानीम-
 च्चिचः 'अकंताई य अच्चित्तो' चि यः कर्दमादावाक्रान्ते सति भवति सोऽच्चिचः, स च पञ्चधा-अकंते धंते पीलिए सरीराणुणए
 संसुच्छिमे, तत्थ अकंतो चिक्खिलाहसु, धंतो दतियाहसु, पीलिओ पोचचम्ममाईसु, सरीराणुणओ उसासनीसासवाऊ उदरत्था-

जहणो निद्रे काले बत्थी वाउणाऽऽपुरिओ तिणि पदरे जाव अचिचो होइ, तदुवरिं सो चैव चउत्थे पदरे मिससो होइ, तदुवरिं पंचमे पदरे सो चैव सचिचो होइ । एवं निद्रुकाले माणं मणिअं, इदाणिं रुक्खकाले दिणेहिं परूवणा किञ्चइ, तत्थ लुक्खकालोऽवि विविहो-जहन्नलुक्खो मड्झिमलुक्खो उकोसलुक्खो य, तत्थ जहन्नलुक्खे काले बत्थी वाउणाऽऽपुरिओ एगादिवसं जाव अचिचो होइ, तदुवरिं सो चैव विईयदिवसे मिससो होइ तदुवरिं सो चैव ततिए दिवसे सचिचो होइ, मड्झि-मलुक्खे काले बत्थी वाउणाऽऽपुरिओ दो दिणाणि जाव अचिचो होइ, तदुवरिं सो चैव तइए दिवसे मिससो होइ, तदुवरिं चउत्थे दिवसे सचिचो, एवं सो चैव बाळ उकोसलुक्खकाले दिवसतिगं जाव अचिचो होइ, तदुवरिं सो चैव चउत्थे दिवसे मिससो होइ, तदुवरिं सो चैव पंचमे दिवसे सचिचो भवति । एवं एगदुगतिसंखा पोरिसिदिणेसुं अणुवट्ठावणीआ इति । इदा-नीमचिचेन वायुना यत्प्रयोजनं भवति तैत्प्रदर्शयन्नाह—

दइएण वत्थिणा वा पओयणं होज्जा वाउणा सुणिणो । गेल्लंमिं वि होज्जा सच्चित्तमीसे परिहरिज्जा । ३६३
 सुगमा ॥ नवरं दतिएणं तरणं कीरति, गेल्लंने बत्थिणा कज्जं होइ । उको वायुः, इदानां वनस्पतिकाय उच्यते, असावपि सचित्तादिभेदाभिधा, तत्र निश्चयसच्चित्तप्रतिपादनायाह—

सर्वो वऽणंतकाओ सच्चित्तो होइ निच्छयनयस्स । ववहाराउ अ सेसो मीसो य पवायरोट्ठाई ॥ ३६४ ॥

मीमो, संसृष्टिमो बालियटार्द्रिं नणिमो । इदानीं मिम्र तच्छपते, आह-किं पुनः कारणमिह मिम्रः पद्माह्वारुपायते ? ,
 तच्छपते, अविचनेन सायुर्गर्भवहारं करोति, स च गृहीतः संश्लेष मिमीमवति, अस्वार्थस्य प्रदर्शनार्थं पद्मान्मिध तच्छपते ।
 हरयसयमेग गता दइओ अचिचो विईए समीसो । तइयमि उ सच्चित्तो वटथी पुण पोरिसिदिणेहिं । ३६२

अविचषणापुमृगो इतिस्तरणाय गृह्यते, स च क्षेत्रतो इत्यन्वयमेक पावद्गत्वाऽपि अविचष एव, तोय सीत्वाऽपि ततो इत्य
 न्वतादृशं द्वितीयदृष्टवस्तुशतप्रारम्भे मिथो भवति, सुवीयदृष्टवस्तुशतप्रारम्भे सविचो भवति, क्षेत्रमङ्गीकृत्य पावता क्षेत्रेण मिमो
 भवति तथोक्त, इदानीं काठमङ्गीकृत्य पावता कालेनाचिचः सन्मिथः सविचो वा भवति तत्प्रदर्शयन्नाह-‘वटथी पुण पोरिसि
 दिणेहिं’ति तत्र वस्तिः-धर्ममयी सञ्छीन्यते, सा वाचिचषवापोरापुरिता तैस्त्वष्टस्निग्धकाले पौरुषीमात्र काल यावत्तत्रस्यो
 वापुरविचष एवास्ते, अपमत्र यावार्थः-कालो हि द्विविधः-निद्रो ह्यस्त्वो य, तस्य निद्रो कालो सपाणितो इयरो ह्यस्त्वो,
 तस्य निद्रो तिविदो तस्त्वो मज्झिमो बहसो य, तस्य तस्त्वोसनिदे काले ण पोरिसीं भाव वटथी वापुरितो अचिचो होइ
 तदुवरिं सो येव विइए पहर मिस्सो होइ तदुवरिं सो येव तइए पहरे सविचो होइ, मज्झिमनिदे काले वटथी वाठणाऽऽपुरि-
 ओ दो पोरिसीओ भाव अचिचो होइ तदुवरिं सो येव तइएपहरे मीसो भवति तदुवरिं सो येव वटथये पहरे सविचो होइ,

१ चारुण मिम्रः अ. । २ विइए अ. क २. ३. १. २ प्रारम्भेऽपि मिचो अ. प १ । ४ अस्त्वो अ. । ५ अतिस्तिरगच्छते अ. । ६
 अत्र त्विच्छो अ. क २. प. १ । ७ वीरपीनार्थं कालं यवत् वटथी अ. प १ । ८ अयुष्माऽऽपुरितो अ. क प १ प १ तइए पहरे अ. प १ प १ ।
 १० वटथये पहरे अ. ।

श्रीन्द्रियाणां परिभोगः 'अक्षणां' चन्दनकानां सशृङ्गा या शुक्तयः तदादीनां, शङ्खेषु शुक्तिषु च औषधानि क्रियन्ते । श्रीन्द्रियाणां मध्ये उद्देहिकया, आदिशब्दादन्येन वा श्रीन्द्रियेण, यद्वा वैद्यो ब्रूयाद्, उद्देहिकायाः सत्कया मृत्तिकया प्रयोजनं, म सर्वस्त्रीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चतुरिन्द्रियाण मच्छिद्यपरिहारो आसमच्छिद्या चेव । पंचिदिअपिंडमिम उ अववहारा उ नेरइया ॥३६८॥

चतुरिन्द्रियाणां मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविरेकः क्रियते शरीरपाटवार्थं, अश्वमक्षिकोपयोगश्च तथाऽक्ष्णोरक्षराः पतिता उद्धियंते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्डं परिभोगः, पञ्चेन्द्रियपिण्डे तु यदि पर नारकैर्व्यवहारः—उपयोगो न कश्चित्क्रियते । शेषास्तु तिर्यञ्चो मनुष्या देवाश्चोपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पञ्चेन्द्रियाणां सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

चरमसिद्धंतनहरोमसिगर्भाविलाइच्छगणगोसुत्ते । खीरदहिमाइयाणं पंचिदिअतिरिअपरिभोगो ॥३६९॥

तत्र चर्मणा कुष्ठिनः प्रयोजनं भवति, अरुचना-गुध्नलकेन प्रयोजनं भवति वार्ध्वपहरणार्थं पादं चक्ष्यते, दन्तेन सूकरादेः संबन्धिता प्रयोजनं नखेन वा, रोमभिः प्रयोजनमुरआदीनां सत्कैस्त्वैः कम्बलिका भवति, मृङ्गेण किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्, औविला उरआ तत्पुरीषं पामादावुपयुज्यते पामा मर्द्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोगः । शेषं सुगमम् । इदानीं मनुष्योपयोगः प्रदर्शयते—

१ °पण्ट, पक्व° आ । २ °अमिल्लाह° आ पा. १ गु । ३ कार्यं आ. पा. १ । ४ वाख्यात्पण° आ. पा. १ । ५ अमिल्ला आ. पा १-२ गु. ।
६ °सुख्यते तेन आ. ।

सर्व एवानन्तवचनस्यतिक्कायो निवचनयेन सचिचः, ज्ञेयः परिचयनस्यतिर्ष्यबहारनयमतेन सचिचः, 'मीसो पवायरोद्वाई'
 चि मिभस्तु प्रमृष्टानानि क्कानि यानि इष्टुमानि पर्बानि च रोद्धो-ओद्धो तन्दुलाः इष्टुवाः, तस्य तदुलमुहाइ अञ्छति तेण
 कारयेन सो मिस्तो मण्यइ । इदानीमधिचयनस्यतिक्काय तदुपयोग च दर्शयन्नाइ—
 सथारपायदडगस्वोमिअकैप्पाइ पीठफळगाई । ओसहमेसब्बाणि य एमाइ पओयण तरुसु ॥ ३६५ ॥

तत्र संस्वारकाः अगुपिरुणेः क्रियते, कस्यद्वय च कार्पासिक भवति, औषधमन्तरुपयुन्यते, मेयस तु बहिलेपः । तक्तो
 वनस्यतिक्काया, इदानीं द्वीन्द्रियादिप्रतिपादयन्नाइ—
 धियतियचउरो पचिदिया य तिप्पमिह अरथ उ समिति । सट्टाणे सट्टाणे सो पिढो तेण कळ्वमिण ॥ ३६६ ॥

द्वित्रिषतुष्यधेन्द्रिया एकैके त्रिप्रसृतयो यत्र समवाय गच्छन्ति स द्वीन्द्रियादिपिण्डः, ते चैव समवाय गच्छन्ति स्वस्थाने
 स्वस्थान, एतदुक्त भवति-द्वीन्द्रिया द्वीन्द्रियैरेव मिलितैर्द्वीन्द्रियपिण्ड उच्यते, तथा त्रीन्द्रियाब्जोन्द्रियैरेव त्रिप्रसृतिभिर्मिलि-
 तैर्त्रीन्द्रियपिण्ड उच्यते, एव स्वभावीवैभिल्लितैः पिण्डो षक्यो यापरपञ्चेन्द्रिया इति स्वस्थान स्वस्थाने स पिण्डः ।
 अय तावत् द्वीन्द्रियादिः पञ्चेन्द्रियपर्यन्तः सचिचादिपिण्डो भवति, यथाचिचपिण्डो द्वीन्द्रियादिसत्कस्तेन चैवत्कार्यसू-
 चेइदियपरिमोगो अक्खाण ससस्व सिप्पिमार्हण । तेइदियाण उवेइदिगाइ अ वा वप्प विज्जो ॥ ३६७ ॥

१ मसि अ. । २ क्पाइ स १ पु. । ३ बहिः । उच्ये वा । ४ सिप्पय्य वा ।

द्वीन्द्रियाणां परिभोगः 'अक्षणां' चन्दनकानां सशङ्खा या शुक्तयः तदादीनां, शङ्खेषु शुक्तिषु च औषधानि क्रियन्ते ।
 त्रीन्द्रियाणां मध्ये उद्देहिकया, आदिशब्दादन्येन वा त्रीन्द्रियेण, यद्वा वैद्यो ब्रूयाद्, उद्देहिकायाः सत्कया मृत्तिकया
 प्रयोजनं, म मर्कसीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चउरिन्द्रियाण मच्छियपरिहारो आसमच्छिया चैव । पंचिदिअपिंडमि उ अववहारा उ नेरइया ॥३६८॥

चतुरिन्द्रियाणां मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविक्रेकः क्रियते शरीरपाटवार्थं, अक्षमक्षिकोपयोगश्च
 तथाऽऽक्षणोरक्षराः पतिता उद्ध्रियंते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्डं परिभोगः, पञ्चेन्द्रियपिण्डे तु यदि परं नारकैर्व्यवहारः—उपयोगो
 न कश्चित्क्रियते । शेषास्तु तिर्यञ्चो मनुष्या देवाश्चोपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पञ्चेन्द्रियाणां सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

चरमदिदंतनहरोमसिगर्धविलाहच्छगणगोमुत्ते । खीरदहिमाइयाणं पंचिदिअतिरिअपरिभोगो ॥३६९॥

तत्र चर्मणा कुष्ठिनः प्रयोजनं भवति, अस्थना-गुधनलकेन प्रयोजनं भवति वार्धक्यहरणार्थं पादै बध्यते, दन्तेन सूक-
 रादेः संबन्धना प्रयोजनं नखेन वा, रोमभिः प्रयोजनमुरआदीनां सत्कैस्त्वैः कम्बलिका भवति, शृङ्गेण किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्,
 अंजविला उरश्चा तत्पुरीषं पामादावुपयुज्यते पासा मर्द्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोगः । शेषं सुगमम् । इदानीं मनुष्योपयोगः प्रदर्शयते—

१ °पण्ट, पक्वं आ । २ °अमिन्नाह° आ. पा १ पु । ३ कार्य आ. पा. १ । ४ वाक्याद्यपं° आ पा. १ । ५ अमिन्ना आ. पा १-२ पु. ।
 °युज्यते तेन आ. ।

संविचे पवावण पयुधेदेसे य भिक्षुदाणाई । सीसट्टियअच्चिचे मीसट्टिसरक्खपहपुच्छा ॥ ३७० ॥

प्रथमाद्यं सुगम, सविषमनुष्यप्रयोजनस्य, इदानीमविषमनुष्यपिण्डप्रतिपादनायाह—'सीसट्टियअच्चिचे'सि अच्चिचेन द्विरःकपालेन प्रयाजन मरुति, पिषारुसु पसिक्खम विजाह, वेपपरावर्षादि क्रियते । इदानीं मिथमनुष्यपिण्ड उच्यते—'मीसट्टि सरक्खपहपुच्छा' 'मिभोडस्सियपुक्को यः सरक्खः कापालिकस्य मिथस्य पथि पुच्छेनोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रतिपादनायाह—

खमगाइकालकज्जातिपसु पुच्छिज्ज देवय किंचि । पये सुमासुभे वा पुच्छिज्ज व दिवसुवओगो ॥ ३७१ ॥

धपकादिः कश्चिद्, आदिशब्दादाधार्यादयः कालकार्यादौ आदिग्रहास्त्रादिकार्ये वा उत्पन्ने पुच्छति बर्धयते काश्चिरेवता, पथि वा गच्छन् सुमासुम पुच्छत्, अथवा सुमासुमं—इतिहादि पुच्छेत्, तत्रथाय दिव्यपिण्डोपयोगः । एष तावत्सविषो नवप्रकारः पिण्ड उक्तः, तदनन्तरं मिभोडपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादितः, अविषोऽपि नवप्रकारः प्रतिपादित एव । इदानीं दलमो मदोऽविषो छेपपिण्ड उच्यते, स अथयामेष पृथिव्यादीनां नवानां मेदानां संयोगेन मरुति, एतदत्र प्रदशयमाह—

१ अविषो भा ४ २ । २ अरेवाह स १ । ३ मिषुह हापर भा ४ १ । ४ अर्थवावाह भा पा १-२ । ५ पुच्छेनोप भा पा १ । ६ अदी स्वयंपुत्रपुत्रो—आदि भा । ७ 'पुच्छेत् बर्धयेत् अ. ३. पा. १-२ ।

अह होइ लेवपिंडो संजोगेण नवणह पिंडाणं । नायवो निष्कन्नो परुवणा तस्य कायव्वा ॥ ३७२ ॥

अथ भवति लेपपिण्डः संयोगेन नवानां पिण्डानां निष्पन्नो ज्ञातव्यः, कथं ? दुचका गड्डिआ, तत्थ अक्खे मक्खिएण पुढविकायस्स रजो लग्गति, आउक्काओ नदीए उचरओ लग्गह, तेउकाओ तत्थ लोहं फंसइति, वायु तत्थेव, यत्रानिस्सत्तन्न वायुना भवितव्यम् । वणस्सई अक्खो वित्तिचउ संपातिमा पाणा पडंति, पंचिदियाणवि वरत्ता वस्सति । एवं संजोएण निष्कन्नो लेवो, इदानीं तस्य प्ररूपणा कर्त्तव्या ।

अवक्कालिअलेवं भणांति लेवेसणा नवि अ दिट्ठा । ते वत्तवा लेवो दिट्ठो तेलोक्कदंसीहिं ॥ ३७३ ॥

पर आह—अर्वाकालिकं लेपं केचन प्रतिपादयन्ति, सदीषत्वाह्येपस्य, तथा लेपैषणा च समये न क्वचिद् दृष्टा, यतो द्विविधैव एषणा प्रतिपादिता—वज्रैषणा पात्रैषणा च, ततश्चायमर्वाकालिको षतो न युक्त्या घटते नाऽपि समये दृष्ट इति एवमुक्ते आचार्य आह—‘ ते वत्तवा ’ त एवं भणनीयाः—इदं वक्तव्याः, यदुत लेपो दृष्टवैलोक्यदर्शिभिः—जिनैः, एतदुक्तं भवति—पात्रैषणां प्रतिपादयता लेपैषणाऽपि उक्तैव द्रष्टव्या, अन्यथा तद्व्यतिरेकेण पात्रग्रहणानुपपत्तेः, पात्रं हि लेपादिसंस्कृत-मेवोपयोगमात्रं भवति नान्यथेति । इदानीमेतामेव गार्थां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

आयापवयणसंजमउवघाओ दीसई जओ तिविहो । तस्सा वदंति केई न लेवगहणं जिणा वित्ति ॥ १९२ भा०

संचिते पद्मावण पथुर्वेदेसे य भिक्षुदाणाई । सीसट्टियअच्चित्ते सीसट्टिसरक्खपहंपुच्छा ॥ ३७० ॥

प्रथमादं सुगम, सविषमनुष्यप्रयोजनमुक्तम्, इदानीमविषमनुष्यपिण्डप्रतिपादनायाह—‘सीसट्टियअच्चित्ते’ चि अच्चित्तेन शिरःकपालन प्रयाजन मरति, पिशाक्यसु षसिक्त्य दिक्क, वेपपरावर्षादि क्रियते । इदानीं मिश्रमनुष्यपिण्ड उच्यते—‘सीसट्टि मारक्खपहंपुच्छा’ मिश्राऽस्मिपुक्तो यः सरत्स्कः कापालिकस्तस्य मिश्रस्य अपि पूच्छनोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रति पादनायाह—

स्वमगाइकालकज्जातिएसु पुच्छिज्ज देवय किंचि । पये सुमासुमे वा पुच्छिज्ज व दिवमुवओगो ॥ ३७१ ॥

यपकादि षमिदू, आदिशब्दादाधार्यादयः कालकार्यादौ भाविग्रह्यात्सहादिकायै वा तत्पक्षे पूच्छति अर्थयते काश्चिदर्थता, पयि वा गच्छन् शुमाशुम पूच्छत्, अथवा शुमाशुम—दुर्मिथादि पूच्छेत्, ततश्चाय दिव्यपिण्डोपयोगः । एव चावस्मयिषा नवप्रकारः पिण्ड तक्तः, तदनन्तरं मिश्रोऽपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादितः, अचिषोऽपि नवप्रकारः प्रति पादित पद । इदानीं दलमो मद्दोऽचिषो लपपिण्ड उच्यते, स चैतपामेव पृथिव्यादीनां नवानां मेदानां सयोगेन भवति, एतद्वद प्रदस्यथाह—

१ वाच्यं भा. अ. २. १. २. वेदेनाह क १ । २. विषम सुगम वा पा १ । ४. वसंवावाह भा पा १-२. ५. पूच्छनोप० भा पा. १ ।
६. वीरो स्वपुनुरप्यप्यरी—अर्थाद् भा । ७. पूच्छेत् अथयत् अ. अ. २. पा. १-२ ।

चिद्वर्षति ततश्चात्कायविराधना भवति । अथ रजःसंपातो भवति ततश्च पृथिवीकायविराधना भवति, एवमुक्ते सैत्याह सूरिः—

दोसाणं परिहारो चोयग ! जयणाए कीरए तेसिं । पाए उ अलिप्वंते ते दोसा होंति णेगयुणा ॥१९५॥ भा.

दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! पतनया लेपस्य ग्रहणं क्रियते, ततश्च पतनया ग्रहणे सत्यात्मोपधातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिष्यमाने त एव दोषा यत्त्वयोदित्वा आत्मोपधातादयोऽनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । इदानीं आचार्य एवात्मोपधातादि दर्शयन्नाह—

उड्हाई विरसंमी भुंजमाणस्स हुंति आयाए । दुग्गंधि भायणांसि य गरहइ लोणे पवयणांसि ॥१९६॥ भा.

ऊर्ध्वादि—छर्दनादि दोषो भवति विरसे तस्मिन् पात्रे भुञ्जतः ततश्चात्मविराधनैव भवति । तथा 'दुग्गंधि' तस्मिन् माजने भिक्षां गृह्णते लोको गही करोति ततश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपधातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन 'जक्खुल्लिहणे पवयणांसि' तत्रेदमुच्यते—

पवयणयाया अन्नेवि उँत्थि जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु ॥१९७ भा.

प्रवचनोपधातोऽन्योऽप्यस्ति किन्तु यतना क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपधाताः ? अत आह—'आचमनभोजनादयः' आचमनं—निलेपनादि भोजनं चैकमण्डल्यां, एतानि प्रवचनोपधातानि कुर्वन्ति यदि प्रकटानि क्रियन्ते, किन्तु यतनया करणान्न

१ 'दुग्धं भवति तत' आ पा. १-२ । २ सूरिआह आ पा. २ । ३ कीरई आ. पा. १ । ४ होंति आ पा. १-५ । ५ यतनया आ. क. १-२ ।

पर आह—आत्मप्रवचनसयमोपघातो इत्यन्ते यत्स्त्रिविधस्तस्माद्भवन्ति केषुचन न लेपप्रदेष ज्विना भवन्ते । इदानीं पर
एवारमोपघातादि प्रदर्शयन्नाह—

रहपठणउत्तिमगाइमजण घट्टणे य करघाओ । अह आयविराहणया जक्खुच्छिहणे पवयणमि १९३ भा०
उस्य साधोर्लेप गृह्यतो दुगस्वित्तरवपत्तेनोचमाङ्गादिमङ्गो भवति, घट्टने च—षलने सति रवस्य करस्य—इत्सस्य घातो
भवति—संपीढन भवतीत्यर्थः, अथेवाऽऽत्मविराधनोक्ता, इदानीं प्रवचनोपघात प्रदर्शयन्नाह—‘व्वम्बुच्छिहणे पवयणमि’ यद्यः—
आ स हि यद्योऽद्यप्रदेश्चुच्छिहति ततम् तस्मिन् यद्योच्छिहने सति ‘प्रवचने’ प्रवचनविषये उपघातो भवति । इदानीं संयम
विराधनां प्रदर्शनायाह—

गमणागमणे गैहणे तिट्ठणे सयमे विराहणया । महिसरिडम्मुगहरिआ छुथू वास रओ व सिया ॥१९४॥
लेपार्थं गमने च आगमने च प्रद्वेषे च लेपस्य संयमविराधना भवति, क्व ? ‘महिसरिडम्मुगहरिआ छुथु’पि तत्र गच्छतो
मही सचिषा भवति, तथा सरिदुधरेण्येऽप्यापविराधना भवति, तथा प्रद्वेषे आग्निविराधना भवति, स हि गृह्यन् कदाचिदुरसुक
बालयति तत्रआग्निविराधना, यत्राग्निस्तत्र आयुना भवितव्य, तथा कदाचिदसौ पत्नी हरितकन्युक्तादिमन्त्रे व्यस्यिता भवति
तत्रभासौ लेप गृह्यन् तानि विराधयति, अथभासना मङ्गला संयमविराधना भवति—‘वासं रओ व सिया’ तत्र गतस्य कदा

चिद्वर्षति ततश्चाकाशविराधना भवति । अथ रजःसंपातो भवति ततश्च पृथिवीकायविराधना भवति, एवमुक्ते सैत्याह सूरिः—
 दोसाणं परिहारो चोयग ! जयणाए कीरए तेसिं । पाए उ अलिप्यंते ते दोसा होंति णेगमुणा ॥१९५॥ भा.
 दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! पतनया लेपस्य
 ग्रहणं क्रियते, ततश्च पतनया ग्रहणे सत्यात्मोपधातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिप्यमाने त एव दोषा यत्त्वयोदित्वा
 आत्मोपधातादयोऽनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । इदानीं आचार्य एवात्मोपधातादि दर्शयन्नाह—
 उड्ढाई विरसंमी भुंजमाणस्स हुंति आयाए । दुग्गंधि भायणंसि य गरहइ लोगे पवयणंसि ॥१९६॥ भा.

रूढ्यादि—छर्दनादि दोषो भवति विरसे तस्मिन् पात्रे भुञ्जतः ततश्चात्मविराधनैव भवति । तथा 'दुग्गंधि' तस्मिन् भाजने
 भिक्षां गृह्णते लोको गहर्षि करोति ततश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपधातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन 'ब्रह्मबुद्धिहणे
 पवयणंसि' तत्रेदमुच्यते—

पवयणधाया अन्नेवि अत्थि जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु ॥१९७॥ भा.
 प्रवचनोपधातोऽन्योऽप्यस्ति किन्तु यतना क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपधाताः ? अत आह—'आचमनभोजनादयः'

आचमनं—निलेपनादि भोजनं चैकमण्डल्यां, एतानि प्रवचनोपधातानि कुर्वन्ति यदि प्रकटानि क्रियन्ते, किन्तु यतनया करणाच्च

१ द्रव्यं भवति तत आ पा. १-२ । २ सूरिराह आ पा. २ । ३ कीरई आ. पा. १ । ४ होंति आ पा. १-२ । ५ यतनया आ. क. १-२ ।

प्रवचनोपपाठो मन्वतीति, तत्रय लेपे तव को मत्सरः ? इति । इदानीं पात्रस्यालेपने समयविराघनां प्रतिपादयन्नाह—

खट्वमि मग्निगन्धमी लोणे दिङ्ममि अथयवविणासो । अणुक्कपाई पाणमि होइ उदगस्स उ विणासो ॥३७४

एणेण साहुणा गिणाणट्ट सत्त मग्निवत्तं, तस्मिं च विद्यए लोणपि सत्त मप्पार, ततो तण माधएण लोण मग्निगपति काठ मायम लोण दिम्भ, पच्छा पत्तिस्सय मएण विट्ट चाव स लोण, ततो तण पुट्टविकाउच्चि काऊण परिट्टविअं, ततो परिट्टुवियमिदि तमि कोवमि तत्थ स्वरफूसं मायये लग्गमा राइसु प पयिट्टा लोणावयथा, ततो अदि तत्थ अण्णापाणगाइ वेप्पइ ततो ताण लोणावयवाप विणासो होइ, अप न गिइइ लोणस्वरदिए मायणे त्त आत्मादिविराघना भवसि, अइवा कच्चिअपाये मग्निवत्तमि पिरत्थीए अणुक्कपाए माउक्कावो दिम्भो, आदिअइयात्थदिणीयत्थेण अज्जासोएण षा तज्जो तमि कइपमायणमि सो विजस्सइ-विराघ्यते ततो संजमविराघना भवति । अथवा इमो दोसो इवए पायस्स अलेवये—

पूयळ्ळिअलग्गअगणीपलीवण गाममाइण होज्जा । रोहपणगा तरुमी मियुकुथादी ये छट्टमि ॥३७५॥

एणेण साहुणा कणिक्कमट्ठिआ कडा, तीए हेइहा सुहुमो अंधारो उगगो दिम्भो, सो त साहुणा न दिट्टो, ततो ममतस्स त पप पत्तलेहि सम पळ्ळिअं ततो वेण पळ्ळिअपाय दहूण धत्थिय तंपि वावीए पत्तिअं गापपळ्ळीवण चाप, यथापिस्सअ चापुरपि । अइवा रोहो पातत्तरोहो ल्हो, सो अपरिअवो होइ, 'पणगा त्ठरुमि'त्थि पयसो तल्ली राइसु होइ, ततो तविणासो-तत्तविणासो,

१ इहेवत्तइ-जा क १-२ । २ केवचित् साहुणा क १ । ३ पुट्टविय क १ । ४ अणुक्क क १ । ५ अणुक्क क १ । ६ अणुक्क क १ । ७ अणुक्क क १ ।

वणस्सहविणासोचि भणिअं होइ, भिणु-राजिर्मण्यते, तत्र कुंथाईआ पाणिणो हवंति, ततो एवं छट्टो तसकाओ विणासिओ होइ, एवं अलिचे पत्ते छज्जीवणिकायविराधना अवस्सं होइ ॥ यच्चोक्तं 'त्रैलोक्यदर्शिभिः समये लैषैषणा नोक्ता' तत्रेदमुच्यते—
 पायग्गहणंमि य देसिअंमि लेवेसणावि खल्लु बुत्ता । तस्सा उ^३ आणणं लिपणा य जयणाए कायवं॥३७६॥
 पात्रग्रहणे दर्शिते-उपदिष्टे सति लैषैषणाऽपि खल्लुक्तेव द्रष्टव्या, तस्मादानयनं लैषस्य लिपनं च यतनया कर्तव्यम् ।

अत्राह परः—

हृत्थोवघाय गंतूणा लिपणा सोसणा य हृत्थंमि । सागारिए पभुजिघणा य छक्कायजयणा य ॥ ३७७ ॥

यदि नाम पात्रं लिप्यते लिप्यतां नाम, किन्तु तत्रैव शकटसंमीपे नीत्वा लिप्यतां यतो लेपानयने हस्तस्योपघातो-
 बाधा भवति, अथवा हस्तेन यदि लेप आनीयते ततः संपातिमसत्त्वानामुपघातो भवति, तस्माद्दत्त्वा पात्रलेपनं कार्यं, एव-
 मुक्ते आचार्या भणिव्यन्ति, यद्दुत त्वदीयेऽपि पक्षे आत्मोपघातादि भवत्येव । तथा पुनरपि पर एवं भणति तत्पात्रकं
 लेपयित्वा पुनश्च शोषणा हस्तव्यवस्थितस्यैव पात्रकस्यैव कर्तव्या, येन सार्द्रनिक्षेपदोषः परिहृतो भवति, आचार्योऽप्यत्र
 प्रत्युत्तर दारंयति, यद्दुत हस्ते धियमाणेन पात्रेण आत्मोपघातादयो दोषा भवन्ति तस्मात्पात्रकं हस्ते न शोषणीयं लेपश्च

१ ज भणिअ, भिणु आ पा १-२ । २. एव आ । ३ अलेविए पाए आ पा. १-२ । ४ आणयना लिपं आ ल २, बाणणा पु पा १ ।

५ पायस्य जयणाए आ ल २ पा. १ । ६ लेपन पात्रस्य यतं आ, लेपन च पात्रस्य यतं पा १-२ । ७ संमीप गत्वा आ. । ८ यथा

मानयनीयाः, तत्र च लघुर्वायं गच्छन् स साधुः व्याधिदासश्च एव 'सागारिण'पि सागारिकः-दृग्भ्रातरस्त्वच्छकटानि यदि पश्यति तवस्तेष्वेव लेपं गृह्णाति, न तत्र गृह्णातः। यथातरपिच्छदोषो भवति, 'पद्म'पि तेन साधुना लेपं गृह्णाता यस्तेषां शकटानां प्रसूः स प्रेच्छनीयाः, अप्रच्छने तु दोषा भवन्ति। तथा लेपस्य विग्रहं कर्षय्य, किमयं कद्दुरकद्दुर्बा? तथा पट्टकाय-पतना च व्याधिः, इत्यतस्सर्वं वक्ष्यति। इदानीं एतामेव गार्वा माध्यकाद्ये व्याख्यानयति, तत्रावावयवव्याधिस्यासयाऽऽह-
 चोद्गवयणं गतूणं लिपणां आणणे षट्ठु दोसाः। सपाद्माद्घामो अतिउच्चरिण् य उस्सगो ॥१९८॥ सा-

षादकस्य वचनं, किं षट्ठु! गत्वा लेपना पात्रकस्य कर्षय्या, यत आनयने लेपस्य बहवो दोषा भवन्ति, कथं?, यदि तापदस्तनानीपठ लपस्तवो इत्यस्य बाधोपचापठे तथा सुपाठिमसश्वपाठो भवति, अत्युच्चरिते च तस्मिन् लेपे 'सस्सर्गः' पृथिवी भवति, तत्र चार्षयंम इत्यतस्सर्गं मत्वा लिप्सु। एषमुक्ते संस्वाचार्यं आह—
 एवमपि माणसेओ विभाषटे अत्तणो य उवधाओ। नीसकियं च पायमि गिण्हणे इहरहा सका ॥ १९९॥ सा-

एवमपि गत्वा भावनं लिप्सुतो भावनमेदो भवति, व्यापृतस्य च-आङ्कस्य पात्रकलेपनं गन्ध्यामलने सत्त्वारमोय पाठो भवति तथा प्रकटं तत्रैव पात्रे लपप्रहयं कर्षतो निःशुद्धित्वं लोकास्य भवति यदुतेतेऽशुचयः येनाशुचिना लेपेन पात्रक-
 लपनं कर्षन्ति। 'इहरहा संक'पि इतरया यदि तत् पात्रं तत्र प्रकटं न लिप्सुते ततो लोकास्य यद्वैव केवला भवति यदुत न

१ इच्छनीया आ. १ तत्र आ. च. १-२। २ संकलितस्थानेन आ. य. १-२। ४ सत्त्वाह गुहः आ. य. १-२। ५ अत्युच्चरिते आ. च.

विद्यः किमप्यनेन लेपेनैते करिष्यन्ति इति, ततः प्रतिश्रय एवागत्य लेपना कर्त्तव्येति ।

चोएइ पुणो लेवं आणोउं लिपिउंण तो हत्थे । अच्छउं धारेमाणो सद्भवनिक्खेव परिहारी २०० ॥ (भा०)

अत्र परः पुनरपि चोदयति-एवं नामानीय लेपमाश्रये लिभ्यतु पात्रकं, किंतु लेपयित्वा ततो हस्ते तत्रपात्रकं लिप्यं सत् धारयंस्तिष्ठतु यावत्तद्धस्तेस्थितमेव शोषमुपयाति, किं कारणं ? यतो यूयं 'सद्भवनिक्षेपपरिहारिणः' सद्भवस्य निक्षेपः सद्भवनिक्षेपस्तं परिहृतुं शीलं येषां भवतां ते सद्भवनिक्षेपपरिहारिणः, एतदुक्तं भवति-पात्रकं तोयार्द्रमपि न निक्षिपथ किं पुनर्लेपलिप्यमिति । एवमुक्ते सति परेणाचार्य आह—

एवं होउवधाओ आताए संजमे पवयणे य । मुच्छार्दपवडंते तस्हा उ न सोसए हत्थे ॥ २०१ ॥ (भा०)

एवं पात्रकं 'लेपितं हस्तेन धारयतो भवत्युपघात आत्मनि संयमे प्रवचने च, तत्रात्मविषयः संयमविषयश्च कथं ?- 'मुच्छार्दपवडंते' चि कदाचित्तस्य साधोनिरोधे पात्रकं हस्तस्य धारयतो मूर्च्छा भवति ततश्च प्रपतति, पतितस्य चात्मोपघातो भवति अङ्गविनाशलक्षणः, पात्रकभेदे च संयमविराधना भवति, तथा प्रवचनोपघातश्चैवं भवति, तं तथा पतितं साधुं दृष्ट्वा कश्चित्साधारिकं एवं ज्ञ्यात्, यदुत-त्वंदीयसर्वज्ञेन हस्ते पात्रधारणमुपदिशता अयमप्यपायो भावी न दृष्ट इति, तस्मादेत-

१ लिपणा कुणइ हत्थे ल. १ । २ अच्छइ ल १ । ३ मानयित्वा ल. १ । ४ लिप सद् भा. १ । ५ भवति पा. २ । ६ लिप सद्दस्तेन भा. १ । भवेत्तस्य आ पा १-२ । ८ एतदीयं भा पा. १-२ ।

रोषमयाप्त इत्से घोषपद् पात्रमिति ।

दुविहाय ह्येति पाया जुम्हाय नवाय जे उ लिप्यति । जुम्हे दापऊण लिपइ पुच्छा य इयरेसि ॥ ३७८ ॥

एतानि च लपयितव्यानि पात्रकाणि द्विविधानि भवन्ति, क्षीर्णानि 'नवानि' अथुनेव यान्यानीतानि एतानि प्रथम लिप्यन्ते, एतानि क्षीर्णानि पात्रकाणि लिम्पनीयानि एतानि गुरोः प्रदर्श्य लिम्पति, एषविधान्येतानि पश्य किं लिप्यन्ते एत न ? इतरेषां-नवानां पात्रकाणां लेपव पुच्छा कर्षय्या, किं एतानि लिप्यन्ते एत विष्टन्तु ? इति । आह-कः पुनरनापृच्छय पात्रकाणि विलिम्पति ? उच्यते, यो मायावी भवति स चैव ज्ञात्वा पात्रकाणि लिम्पति— पाठिच्छगसेहाण नाऊण कोइ आगमणार्हं । दटळेवेवि उ पाए लिपइ मा तेसिं विज्जिज्जा ॥ ३७९ ॥

पाठिच्छगा-सुत्रार्थप्रहरणार्थं ये व्याख्येयसमीपमागच्छन्ति सेहा-अग्निनयप्रवृत्तिगाः, एतेपामागमन ज्ञात्वा कश्चिन्मायावी दटलपान्यपि एतानि पुराणपात्रकाणि लपेयति, सा मृदाधार्यस्तेभ्यः प्रथीच्छकसेहेभ्यो दयात् ॥

अहवाधि विभूसाए लिपइ जा सेसगाण परिहाणी । अपठिच्छणे य दोसा सेहे काया अओ दाए ॥ ३८२ ॥

अथवा दटलपमपि पात्र विभूषया लिम्पति, तस्मिन् लिप्त पात्रे या 'क्षेपकाणां' गळानादीनां परिहानिः सा सर्वा सेन

१ 'क्षेपकाणां' गुण उ २ । २ 'क्षीर्णानि' इत्यु. ३ 'लिम्पति' इति शेष । ४ 'उच्यते' उ १ । ५ 'एष' हेतवेत्या इत्यु. ६ 'किम्पति' इत्यु. ७ । १ ।

कृता भवति । 'अपट्टिच्छणे य दोस'ति पंतयाभावे आयरिओ ते न पट्टिच्छति ततो 'दोसा' निर्जराद्यभावलक्षणाः । 'सेह' ति यः प्रव्रजितप्रात्रस्वस्मै यदि पात्रकादि न दीयते ततस्वस्योपकरणरहितस्य त्रिचविपरिणामो भवति, विपरिणामतश्च कायान् व्यापादयति, अतः अस्मात्कारणाद्दशयित्वा पात्रं लिप्यते, कदाचिद्दसावाचार्यः प्रतीच्छकादीनायन्तुकान् श्रुत्वा निवारयेत् साधुं लिप्यन्तमिति । कदा पुनर्लेपग्रहणं दानं च कर्त्तव्यमित्यत आह—

पुवण्हि लेवग्दणं लेवग्दणं सुसंवरं काडं । लेवस्स आणणे लिपणे य जयणाविही वोच्छं ॥ ३८० ॥

पूर्वाह्नि लेपप्रदानं पात्रकस्य कर्त्तव्यं लेपेन लेपनमित्यर्थः, येन तत्प्रत्यूषसि लिप्तं दिवसेन शुष्यति, तथा 'लेपग्दणं सुसंवरं काडं'ति गृह्यतेऽस्मिन्निति ग्रहणं—शरावसंपुटं सुसंवरं—सुशुप्तं चीवरेण कृत्वा तं शरावसंपुटम् । इदानीं लेपस्यानयने लेपने च पात्रकस्य यो यतनीविधिर्भवति तं वक्ष्ये । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति—

पुवण्हि लेवग्दणं काडिति चउत्थगं करिज्जाहि । असहु वासिअभत्तं अकारऽलंभे य दितियरे ॥ ३०३भा०

पूर्वाह्नि लेपदानं करिष्यामीति कृत्वा चतुर्थमेकमपवासं कुर्याद् येन निर्वर्षणारः सुखेनैव करोति, अथासौ चतुर्थं कर्त्तुं न शक्नोति अत्यन्तमसहिष्णुस्त्वतो नासिकभक्तं भक्षयित्वा पात्रकाणि लेपयति । 'अकारऽलंभे'ति अथ तद्वासिकभक्तमका-

१ पात्रकभावे आयरिओ तात् प्रतीच्छकान् न प्रतीच्छति, अपट्टिच्छणे 'दोषा.' आ. क २ । २ 'मोहो आ ल. २ । ३ विधिस्त आ. पा. १ ।

रु-अपभ्रंशं तस्याहम्भो वा तथा वेत्तया स न लभते मक्त ततः 'दिवितरे'चि 'इतरे' बन्त्ये साधन आनीय ददति लम्बिसंपन्ना ये । तवथ लेपयित्वा कृत्यकृत्यो बह्व्ययस्ये—

कथयकितिकम्भो छद्रेण छद्विभो भणइ लेवऽह धेत्तु । तुक्तमपि अतिय अट्टो ? आस त किचिअ किं वा ॥ ३८१ ?

स हि लेपार्थं प्रबन्तु गुरोः कृतिर्कर्म-शाब्दव्यार्थवन्दनं करोति, कृत्कृतिर्कर्म वा छन्देनेति-शाब्दव्यार्थवन्दनके गुरुवा क्यमेवत्, छन्दितः-अनुवातः सन् मभवति-लेपयइ प्रहीष्यामि तवथ तुभ्य-सवतामपि बस्सययित्व लेपेन !, पुनरसौ गुरु-मभवति-आमसु-अस्ति क्कार्यं, पुनः साधुर्मभवति-'त किचिअ' व लेप किपन्त प्रहीष्यामि ? 'किं व'चि किं वा मळिकया तव प्रयोजन तव लेपेन !, किं आचार्यस्य च लेपेन प्रयोजन मभवति ? तस्य मच्छसाधारण्य नन्वीपात्रमस्ति तदर्थं तस्य वाऽऽवा यंभित्वा करोति ।

सेसेवि पुच्छिऊण कयटस्सग्गो गुरु पणमिऊण । मळ्ळारुवे गिणइइ जइ तेसि कप्पिअो होइ ॥ ३८२ ॥

न क्वचि गुरुमेव पृच्छति शेषानपि साधुन् शुभ्र 'कृतोत्सर्गः कृतोपयोमो गुरु नमस्कृत्य, किं करोतीत्यत आह-'मळ्ळारुवे गिणइ' मळ्ळकं-अराव यत्र लेपो गृह्यते इत्य च गृह्णाति येनासौ लेपो आहवाह, मळ्ळकृतयोम तदा प्राण्य करोति पदा तयोः करिष्ये मभवति, एतदुक्तं मभवति-एवसौ बक्षेयकार्या पात्रेपण्यार्था च गीतार्थस्वदा मळ्ळक इत्य च मार्गयित्वा मच्छवीति ।

१ अह ध्य । २ इच्छति आ. अ. १ । ३ मळिकया वा पृ. १-२ । ४ मळ्ळकृत्य वा ।

गीयत्थपरिर्गाहिष् अयाणओ रूवमह्यष् धितुं । छारं च तत्थ वच्चइ गहिष् तसपाणरक्खट्टा ॥३८३॥

अथासौ मल्लकरुतयोर्मणिणे न कल्पिकसत्त्वो गीतार्थपरिशुहीते—स्वीकृते मल्लकरुते गुहीत्वा क्षारं च—भूतिं गुहीत्वा तत्र मल्लके व्रजति, गुहीते लेपे सति चीरभुपरि दत्त्वा लेपस्य ततो रूतं तत्र उपरि भूतिं ददाति, किमर्थं ?, त्रसपाणरक्षणार्थमिति । हदानीं यदुक्तं प्रेरकेणासीत् यदुत्त सागारिकगन्त्र्यां लेपग्रहणं न कार्यं यतोऽसौ शय्यातरपिण्डो वर्त्तत इति, तत्प्रतिषेधायामह—
वच्चंतेण य दिट्ठं सागारिदुच्चक्रगं तु अब्भासे । तत्थेव होइ गहणं न होइ सो सागारिअपिण्डो ॥३८४॥

व्रजता साधुना लेपग्रहणार्थं यदि दृष्टं सागारिकसंबन्धि द्विचक्रं—गन्त्रिका अभ्यासे—समीपे ततस्त्वन्नैव ग्रहणं कर्त्तव्यं न भवत्पसौ सागारिकपिण्डः—शय्यातरपिण्डोऽसौ न भवति । हदानीमसौ गत्वा किं कृत्वा लेपं गृह्णातीत्यत आह—
गंतुं दुच्चक्रमूलं अणुव्रजवित्ता पट्टं तु साहीणं । एत्थ य पट्टति भणिष् कोई गच्छे निवस्समीवे ॥ ३८५ ॥

गत्वा 'द्विचक्रमूलं' गन्त्रीसमीपं, यदि तत्प्रभुः 'स्वाधीनः' सन्नहितीो भवति ततस्त्वमनुज्ञाप्य गृह्यते, अथ तत्र गन्त्र्या आसन्नः प्रभुर्नास्ति ततश्चासौ साधुः पृच्छति—कोऽत्र प्रभुः ? इति, पुनश्चैवं पृष्टे सति कश्चित्पुरुष एवं ब्रूयाद्, यदुत्त 'एत्थ य पभुत्ति' अत्र शकटप्रभू राजा, ततश्चैवं भणिते सति कश्चिद्गीतार्थो गन्त्रीणामनुज्ञापनार्थं नृपसमीपमेव गच्छेत् । एत्थ य अविहीअणुणवणाए दिट्ठंतो—

१ ० गगाहिष् भा. । २ रूतो भा. । ३ पृच्छेत् क १ ।

रक-अपप्यं तस्याहम्मो वा तथा वेत्तया स न उभवे मक्त ततः 'दिविचरे'चि 'इतरे' अन्ये साधय आनीय ददति छविषसंपभा
 प । ततश्च लेपयित्वा कृत्यकृत्यो षड्दयमोस्ते—

कयकितिकम्मो छद्रेण छदिमो मण्ड्रं लेषऽह धेत्तु । तुळमपि अस्य अट्टो ? आम त किञ्चिअ किं वा ॥ ३८१ ॥

स हि लेपार्थं मयन् गुरोः कृत्विर्कर्म-द्रादशावर्षवन्दन क्रोति, कृतकृत्विर्कर्मा च छन्देनेति-द्रादशावर्षवन्दनके गुरुमा
 क्यमेतत्, छन्दितः-अनुशातः सन् मणति-लेपमह प्ररीष्यामि ततश्च तुभ्य-मवतामपि अस्त्यर्षित्व लेपेन !, पुनरसौ गुरु
 मेषति-मामम्-अस्ति कार्य, पुनः साधुर्मेयति-'त किञ्चिद्व'त लेप कियन्त प्ररीष्यामि ? 'किं व'सि किं वा मलिकया तव
 प्रयोचन तव लेपेन !, किं आचार्यस्य च लेपेन प्रयोचन मवति ! तस्य यच्छसाधारण नन्दीपात्रमस्ति तदर्थं तस्य वाऽऽवा
 र्थमिन्त्वा करोति ।

सेसेवि पुच्छिऊण कयटस्तगो गुरु पणमित्तण । मच्छगरुवे गिणहह जइ तेसि कत्पिओ होइ ॥ ३८२ ॥

न क्वचिद् गुरुमव पृच्छति श्रेयानपि साधून् पृश्ना 'कृतोत्सर्ग्यः कृतोपयोगो गुरु नमस्कृत्य, किं करोतीत्यत आह-'मच्छकरुवे
 पिण्डइ' मच्छक-इराव यत्र लयो गुरुवे कृतं च गृह्णाति येनासौ लेपो छाशकः, मच्छकस्तयोश्च तदा प्रारण करोति यदा तयोः
 कटिपद्मे मवति, एतदुक्तं मवति-एतसौ बल्लेवणायां पात्रेपणायां च गीतार्थस्त्वदा यच्छक रूप च मार्गीयित्वा गच्छतीति ।

कद्धतिष्ठमक्खिओ ताहे-न वेण्हइ, सो अधिरो होइ, जो मिद्धतिलवेल्लमक्खिओ सो विण्हइ । कथं पुनजिंघणं करोति-?, नासिकया अस्पृशन् । जिंघणा इति अवयवो मणिओ । इदानीं लुक्कायजपण 'चि व्याख्या नयन्नाह—

हरिण् बीण् चले जुते वच्छे साणे जलट्टिए । पुढवी संपाइसा सामा महवाते महियाऽमिए ॥ ३८८ ॥

हरिते बीजे वा तच्छकटं प्रतिष्ठितं भवति ततश्च तत्र न ग्राह्यो लेपः, तथा तत्कदाचिच्छकटं 'चलं' गमनाभिमुखं व्यवस्थितं भवति तदापि न ग्राह्यः, तथा जुंते वा हवइ तदापि न ग्राह्यः, कदाचिच्च तस्मिन् शकटे वत्सको बद्धो भवति तदासन्नो वा ततश्च न ग्राह्यः, श्वा वा तत्र बद्धः तथापि न ग्राह्यः, जलमध्ये तत् शकटं व्यवस्थितं भवति ततश्च न ग्राह्यः, कदाचिच्च सचिचपृथिवीप्रतिष्ठितं भवति तथाऽपि न ग्राह्यः, कदाचित्संपातिससत्तैः स प्रदेशो षैयात्तो भवति ततश्च न ग्राह्यः, तथा श्यामा-रात्रिस्तस्यां च न ग्राह्यः, महावाते च वाते सति न गृह्यते, 'महिकायां' धूमिकायां निपतन्त्यां न गृह्यते, अमितश्चासौ लेपो न गृह्यते किन्तु प्रमाणयुक्त एव ग्राह्यः । द्वारगाथेयम्, इदानीं भाष्यकुड्याख्या नयति, तत्राद्यावयवव्याचिख्यासुराह—

हरिण् बीण्सु तहा अणंतरपरंपरे वि थ चउक्का । आया दुपयं च पतिट्टियंति एत्थंपि चउभंगो ॥ ३०४ ॥

१ ततश्च आ ल २ । २ युक्तं वा वहति तदापि जा. पा १ । ३ व्यापत्सतश्च* आ. पा. १ २ । ४ युक्तः । द्वारं आ. पा. १ । ५ *सयाऽऽह आ. क. २ पा १-२ पु । । ६ *द्वियमि क. १ ।

किं देमिति तरवई तुज्झ खरमखिसआ तुचक्कित्ति । सो य पसस्यो लेवो इत्थ य भदेतरे दोसा ॥ ३८६ ॥

एगो साह लेबस्स कळे निगओ जाव पेच्छइ सगढाह, साहुणा पुच्छिये-कस्स एते सगढा ? , गिरत्थेण सिट्ठ-
पाउला, साह मणीयत्तो पितेइ-पइ मणुण्येयवो, वषामि राय पिच्छामि तेण राया दिट्ठो, मयति राया-किं तुह
दमि ? , साह मयति-तुम्भ सगढे तिक्कमभिसए मत्थि तरप लेवो पसस्यो होइ स मे देहि, एत्थ य भदेयरे दोसा मवति,
तरप वइ सो राया भदो ताहे सबहिं वेव उग्गोसमं कंतायेपि वहा न केवपि सगढा वएव मखिसयवा वो मखेइ सो
दठ पघो एवमाई मरओ पसंगं क्खवा, वइ सो पवो-राया ताहे सो मणिआ-अज किंपी न व्हाइय इमीए परिसमन्ने सो
लेवो जातिओ, भदो वसुई संमया सत्थ एए मा एएसि कोई मिकख पिं देठ । एते मविहीमणुण्यवजाए दोसा ।

तम्हा तुचक्कवइणा तस्सदिट्ठेण वा मणुण्णाए । कहुगवजाणणट्ठा जिंघे नासेण अकुसता ॥ ३८७ ॥

तम्हा विहीए मणुण्येयवो, सो प विही-साव समहाय पासे ठिओ अच्छइ वार दुषकवई वागओ, तओ दुषक
वइमा-मट्ठियावइमा मणुण्णाए सति लेवो गइयवो, तेव वा दुचक्कविमा वो संदिट्ठो पट्टे ठवितो वहा तुमे मलेयव,
तेव वा मणुण्णाओ संतो गेणइ, कहुगवजाणणट्ठ विपियवो लेवो-किं सो कइवो ?-कहुमविक्कमखिसवो नपधि, वइ

१ ३८६ वइ वेइ केवइ सगढा वा पा २ । २ वयय एए थ. प. २ । ३ देठ मा. क. २ । ४ वारो. व. क. २ पा १ ।

५ एव पट्ठिवो मा. क. २ पा १ ।

यं सुद्धो । एवं अश्वेवि परिचणंताईहि मंगा सदुद्धीए ऊहेयथा । 'हरिते वीए'चि गयं, ईदानी 'चले'चि क्याल्पानयन्नाह-
द्वे भावे य चलं द्वांसि दुपइद्विअं तु जं दुपयं । आयाए^१ संजसंसि अ दुविहा उ विराहणा तस्थ ॥१०५ भा.
चलं द्विविधं-द्रव्यचलं भावचलं च, तत्र द्रव्यचलं 'दुपइद्विअं तु जं दुपयं' दुष्प्रतिष्ठितं यद् द्विपदं-शकटं तद्द्रव्यचल-
मुच्यते, तत्र च द्रव्यचले लेपं गृह्यत आत्मसंयमविराधना द्विविधा भवति । ईदानी भावचलप्रतिपादनायाह—

भावचलं गंतुमणं गोणार्हं अंतराहयं तस्थ । जुते वि अंतरायं वित्तस चलणे य आयाए ॥२०६॥ (भा.)

भावचलमुच्यते यच्छकटं गमनाभिमुखं वर्तते, तत्र च लेपं गृह्यतः 'गोणार्हं अंतराहयं'ति-गवार्धानां अंतरायं भवति,
कथं ? , स कयाइ सभाडपभू भदओ भवति ततो सो जाव साह लेवं गेहह ताव ते वइछे न जोएह पच्छा ऊसरे जोतेति
ततो ताणं वइछाणं पयइत्ति काठं चारिं न दिदि अंगतो य जा चासी सा ऊसरे पसा, एवं भावचले गिणहंत्तस अंतरायं
हवह । दारं । इदानी 'जुते'चि व्याख्यायते, तत्राह-'जुते वि अंतरायं' वलीवर्दयुक्तेऽपि शकटे एवमेवान्तरायं भवति ।
तथाऽयं च दीपः 'वित्तस चलणे य आयाए' ते वलीवर्दाः कदाचित्तं साधुं दष्टा विवसन्ति, ततश्च गन्त्रयाश्चलने लेपं गृह्यत
आत्मोपधातो भवति । दारं । इदानी 'वच्छे'चि व्याख्यायते—

१ सुद्धो भा. पा १-२ । २ परित्साणंतायादीहि पा १-२ पु. । ३ चलसि भा चलसि क १ पा १ । ४ भाया य आ. पा १ ।
५ भावं आ पा १ । ६ पदसिकाठ ल १ । ७ अरण एवं आ क. १ ।

हरिते बीजे च द्वौ षतुष्कौ सप्तः, कषष् । अनन्तरपरम्परकल्पनया, एतदुक्तं मघति हरितबीजयोरनन्तरप्रतिष्ठितत्वं
 माभित्य मङ्गचतुष्टयं निष्पद्यते, तथा तयोरेव हरितबीजयोः परम्परप्रतिष्ठितत्वंमाभित्य द्वितीयमङ्गचतुष्टयं निष्पद्यते ।
 अत्र चैय माचना-अण्तरं हरिते पतिष्ठिया गङ्गी बीए अ अण्तरं पतिष्ठिमा, एगो मगो । तथा अण्तरं हरिए पतिष्ठिमा न
 बीए तेषाममाभात्, बिइमो मगो २ । अण्मा हरिए अण्तरं न पतिष्ठिया तस्यामाभात् बीए अण्तरं पइष्ठिमा तइमो ३ । तथा
 अभा न हरिए अण्तरं पइष्ठिमा न बीए अण्तरं पइष्ठिमा तयोरमाभात्, चतस्यो ४, एस सुदो मगो । एव हरित
 बीजपदद्वयेनानन्तरप्रतिष्ठितत्वंकल्पनया मङ्गचतुष्कं कल्प । इदानीं हरितबीजंपदद्वयेन परम्परप्रतिष्ठितत्वंकल्पनया यथा
 मङ्गचतुष्कं लभ्यते तयोष्यते, तथैव-हरिते परंपरपइष्ठिया गङ्गी बीए परंपरपइष्ठिमा एगो मगो, अण्मा हरिए परंपरपइष्ठिमा
 न बीए परंपरपइष्ठिमा बीजानाममाभात् बिइमो मगो, तथा अण्मा हरिते न परंपरपइष्ठिमा हरितोमाभात् बीजे ईषं परंपरपइष्ठिमा
 तइमो, अण्मा न हरिए परंपरपइष्ठिमा न बीए परंपरपइष्ठिमा तयोरमाभात् चतस्यो मगो, एस सुदो मगो । 'आया दुपय
 च ईष्टिअति एत्थपि चतमगो' तथा तेव्वेव हरितबीजेषु आत्मा प्रतिष्ठितः द्विपद च प्रतिष्ठितमिति, एतस्मिन्नपि पदद्वये
 चतुर्मादिका मघति कषष्, आया हरितबीएसु पइष्ठिओ दुपयं च हरितबीएसु पइष्ठिअं एगो मगो १ । तथा आया हरित
 बीएसु पइष्ठिओ न दुपयं हरितबीएसु पइष्ठियं नितिओ २ । तथा आया न हरितबीजेसु पइष्ठिओ दुपयं च हरितबीएसु
 पइष्ठिअं तइमो ३ । तथा न आया हरितबीएसु पइष्ठिओ गोपि दुपयं च हरितबीएसु पतिष्ठिअं चतस्यो मगो ४, एसो

१ बीजयोरैव षट् अण् पा. १-२ । २ तेषाममाभात् अ. क १ । ३ परंपर क २ । ४ द्विर्ममि क. १ । ५ दुपयं च हरितबीएसु न पइ' अ. क १ ।

व्याख्यायते, तत्र च श्यामायां भङ्गचतुर्कं भवति, कथं ?, लेवो दिवा गहिओ अण्णमि दिवसे लाहओ एगो भंगो १, दिवा गहिओ राईए लाहओ वीओ २, राईए गहिओ दिवा लाहओ तहओ ३, राओ गहिओ राओ लाहओ चउत्थो भंगो ४ । दारं । 'महावाए'ति व्याख्यायते—

वाउंमि वायमाणे संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुत्तायं गहणं अमियस्स य मा विणिच्चणया ॥२०९॥

वायी वाति सैति संपतत्सु वा तसगणेसु नाणुत्तायं लेपग्रहणं । दारं । हदानीं महिका, सा च 'संपयमाणेसु वा तसगणेसु' इत्यनेन वा शब्देन व्याख्यायतेव दृश्यया, एतदुक्तं भवति—वाशब्दान्महिकायां च निपतन्त्यां लेपो न ग्राह्य इति । दारं । 'अमियस्स य'ति व्याख्यायते—'अमितस्य च' प्रमाणाधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कर्तव्यं, यतः 'मा विकिच्चणय'ति मा भूत्प्रभूतलेपस्य ग्रहणे विकिच्चणं—त्यागस्तत्करो दोषो भविष्यतीति । दारं ।

एयदोसविमुक्कं धित्तुं छारेण अक्कमिच्चाणं । चीरेण वंधिऊणं गुरुमूलपडिक्कमालोए ॥ ३८९ ॥

एतदोषविप्रमुक्तं लेपं गृहीत्वा वस्त्रेणाच्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं शरावसंपुटं बद्ध्वा गुरुमूलमागत्य ईर्यापिथिकां प्रतिक्रम्य गुरवे आलोचयति ।

दंसिअ छंदिअगुरुसेसएँ य ओसंथियस्स भाणस्स । काउं चीरिं उवरिं रूयं च छुभिज्ज तो लेवं ॥३९०॥

घञ्छो भएण नासइ भट्टिक्खोभेण आयवावची । आया पवयण साणे काया य मएण नासति ॥२०७॥
 यदि च तत्र वस्तुक आसन्न एव भवति त्वेवमासौ त साधुं दृष्ट्वा कदाचिद्भयेन नश्यति ततो नश्यन् कायान् व्यापाद
 यति । अपासो तस्यामेव गन्त्यां वदस्त्वतोऽसौ मयेन नश्यन् गन्त्याः क्षेम करोति तेन च 'मण्डिक्खोभेण' गन्त्रीक्षोभेण
 आत्मव्यापवचिर्मवति । इदानीं 'साण्ये'पि व्याख्यायत कदाचिच्चत्र सा विष्टति, स च समर्षं विष्टया लिल्लति ततश्च लेपं
 गृह्यत आत्मोपपातो भवति प्रवचनोपचातश्च, मयन नश्यता कायाश्च विनाश्यन्ते । दार । इदानीं ' अलपुटवि 'सि
 व्याख्यायते, तत्राह—

जो घेव व हरिएसु सो घेव गसो उ उदगपुठवीसु । सपाइमा तसगणा सामाए होइ चउभगो ।२०८।
 य एव इरिठवीसु गमा प्रधिगम उक्तः असावषोदकपृथिव्योर्द्रष्टव्यः, एतदुक्त भवति-यथा सत्र पदद्वयेन मङ्गला
 तपठव्या, परमत्राप्युदकपृथिवीपदद्वयन मङ्गलाः कर्तव्याः । दारं । इदानीं 'सपाविम'सि व्याख्यायते, तत्राह-संपादमा
 तसुगणा' एवाविमद्वन्द्वन असगणा उच्यन्ते, त यदि भवन्ति ततो लपो न प्राज्ञः, सत्र च मङ्गलचतुष्टय भवति, तद्यथा-संपाविमसु
 अप्या परद्विभो मदी वि परद्विमा एगो १, तथा अप्या सर्पाविमसु परद्विभो न मदी परद्विमा मीभो २, अप्या न परद्विभो
 मदी ए परद्विमा तत्रा ३, अप्या न परद्विभो न मदी परद्विमा चतस्यो ४, एवो सुदो । दारं ॥ इदानीं 'सामाए'सि

१ अत्रचो मति अ. घ. १ । २ तद्वदो भा । ३ केरं च १-२ सु । ४ परद्विभो क. १-२ पा ३ । ५ मीभो भा पा २ ।

व्याख्यायते, तत्र च श्यामायां भङ्गचतुर्कं भवति, कथं ?, लेवो दिवा गहिओ अण्णंमि दिवसे लाहओ एणो भंगो १, दिवा गहिओ राईए लाहओ वीओ २, राईए गहिओ दिवा लाहओ तहओ ३, राओ गहिओ राओ लाहओ चउत्थो भंगो ४ । दारं । 'महावाए'ति व्याख्यायते—

वाउंसि वायमाणे संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुजायं गहणं अमियस्स य मा विणिच्चणया ॥३०९॥

वायो वाति संति संपत्तसु वा त्रसगणेषु नानुजातं लेपग्रहणं । दारं । इदानीं महिका, सा च 'संपयमाणेसु वा तसगणेसु' इत्यनेन वा शब्देन व्याख्यायते व दृष्टव्या, एतदुक्तं भवति—वाशब्दान्महिकायां च निपवन्त्यां लेपो न ग्राह्य इति । दारं । 'अमियस्स य'ति व्याख्यायते—'अमितस्यं च' प्रमाणाधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कर्तव्यं, यतः 'मा विकिचणय'ति मा भूत्प्रभृतलेपस्य ग्रहणे विकिचणं—त्यागस्तत्कतो दोषो भविष्यतीति । दारं ।

एयहोसाविमुक्कं धित्तुं छारेण अकमिताणं । चीरेण बंधिऊणं गुरुमूलपडिक्कमालोए ॥ ३८९ ॥

एतद्दोषविप्रमुक्तं लेपं गृहीत्वा बन्धेणान्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं शरावसंपुटं बद्ध्वा गुरुमूलमागत्य ईर्यापिथिकां प्रतिक्रम्य गुरवे आलोचयति ।

दंसिअ छंदिअगुरुसेसए^३ य ओसंथियस्स भाणस्स । काउं चीरं उवरिं रूयं च हुभिज्ज तो लेवं ॥३९०॥

वच्छो भएण नासइ भाडिक्खोमेण आयवावत्ती । आया पवयण साणे काया य भएण नासति ॥२०७॥

यदि च तत्र बत्सक आसन्न एव भवति तैवमासौ त साधु दृष्टा कदाचिद्भयेन नश्यति ततो नश्यन् कायान् व्यापाव यति । मयासौ तस्यामद गार्भ्यां पदस्ततोऽसौ मयेन नश्यन् गन्ध्याः क्षीम करोति तेन च 'मण्डिहोमेण' गन्त्रीक्षोमेण आरमभ्यापविर्मवति । इदानीं 'साप्ये'चि व्यालपायत कदाचिच्चत्र सा विष्टति, स च तमद्य मिह्या लिखति ततश्च लेप गृह्यत आरमोपपातो भवति प्रत्रचनोपपासश्च, मयन नश्यता कायाश्च विनाश्यन्ते । दार । इदानीं ' बलपुववि 'चि व्यालपायत, तत्राह—

जो चेव व हरिएसु सो चेव गमो उ उदगपुठवीसु । सपाइमा तसगणा सामाप होइ चउभगो ।२०८।

य एव हरितबीजपु गमः प्रधिगम उक्तः असाधबोदकपृथिव्योर्द्रष्टव्या, एतदुक्त भवति-यथा तत्र पदद्वयेन मङ्गका तपठञ्चाः, परमश्राप्नुदकपृथिवीपदद्वयन मङ्गकाः कर्तव्याः । दार । इदानीं 'संपातिम'चि व्याख्यायते, तत्राह-संपाइमा तसगणा' संपातिमउद्दन त्रसगणा उच्यन्त, त यदि भवन्ति ततो लेपो न प्राद्यः, तत्र च मङ्गचतुष्टय भवति, तद्यथा-संपातिमेसु अप्या पश्टिमो मही चि पश्टिमा एगो १, तदा अप्या संपातिमेसु पश्टिव्यो न मही पश्टिमा बीजो २, अप्या न पश्टिव्यो मंही तु पश्टिमा तश्रो ३, अप्या न पश्टिमो न मही पश्टिमा चतस्यो ४, एतो सुबो । दार । इदानीं 'सामाप'चि

१ ऋक्चो भवति भा. श. १ । २ तडाऽही मा । ३ केषं च. १-३ तु । ४ पश्टिमो च. १-३ पा २ । ५ बीजो मा पा २ ।

सुक्कष्टलेपेन भवति तदा रूढे सति 'आणोह तमेव दिणं' ति आनयति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रएउं' रङ्ग-
यित्वा पात्रकं तदेव 'अभचडु'चि उपोषितो यः स एवं करोति । अथासौ ग्लानादीनां वैयावृत्यकरो भवेत्ततः—

अभत्तद्वियाण दाउं अन्नोसिं वा अहिडमाणाणं । हिंदिज असंथरणे असहू वित्तुं अरइयं तु ॥ ३९३ ॥

अथ तत्पात्रकं न रूढं ग्लानादयश्च सीदन्ति सोऽपि वैयावृत्यकरस्ततो ये अभक्तार्थिकाः—उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो
'दाउं' समर्पयित्वा भिक्षार्थं व्रजति । अथवा 'अन्नोसिं वा अहिडमाणाणं' अन्ये वा ये भिक्षां नादन्ति तेषामहिण्डमानानां
भोक्तृणां साधूनां समर्प्य हिण्डते । 'असंथरणे'चि ग्लानादीनामसंस्तरणे—असंस्तरणए होंतए एवमसौ करोति । 'असहू'चि
अथासौ स्वयमेवासहिष्णुरूपवासं कर्तुं ततः 'वित्तुं अरइयं तु'चि गृहीत्वाऽन्यसाधुसत्कं पात्रं 'अरइयं तु' अरञ्जितं तस्मिन्
दिवसे पूर्वलेपितमित्यर्थः, तद् गृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुनास्ति कश्चिद्यस्य तत्रवल्लेपं पात्रकं समर्प्य भिक्षा-
मदति, आत्मना च त्रीणि पात्रकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि १, एकं नवल्लेपं पात्रकं अन्यो भक्तपतद्ग्रहस्त-
तीयमगुद्वायं पात्रकं, तदा को विधिरित्यत आह—

न तारिजा जइ तिन्नी हिंदावेउं तओ अछरेणं । उच्चुणणेउं हिडइ अन्ने य दवं सि गिणहांति ॥३९४ ॥

१ 'दत्तवा' समर्प्य आ. पा. १-२ । २ 'अन्नोसिं' आ. पा. १ । ३ समर्प्य आ. पा. १-२ । ४ पूर्वलिप्तमिं आ. पा. १-२ ।

पुनर्बाधौ कायध्यापारेण दर्शयति, पुनश्च गुरु छन्दयति-ग्रामत्रयति, यदि मदन्तस्य प्रयोर्बनमनेन लेपेन ततश्च
 गृह्यतामिति, एव छन्दयति । 'सेषए य'चि शेषाथ द्वाधुन् छन्दयति, पठुव यद्वि भवतामनेन लेपेन किञ्चिद्विभ्रयोबन ततो
 गृह्यतामिति । एव यदा न कश्चिद् गृह्णाति तदा 'ओभंविपस्य मायसस'चि ओमस्थितस्य-अधोमुखीकृतस्य माञ्जनस्य
 उपरि कृत्वा धीरं, ततधीरस्योपरि कृतपटलं करोति, 'द्वुमिञ्ज तो लेब'ति ततो कृतस्योपरि लेप प्रक्षिपेत् ।

अगुट्टपयसिणिमज्जिमाहि धिचु घण तओ धीर । आलिपिऊण भाणे एक दो तिणिण वा घहे ॥ ३९१

पुनर्बाधौ कृतस्योपरि परिधिष्य लेप पुनरुष्टप्रदेशिनीमध्यमाभिरुलीभिर्गृह्णाति, गृहीत्वा च 'धनम्' अस्ययं धीर
 पुनः पौष्टलिकाविनिर्गतिन लेपरसेन पात्रमाळिष्यति, तत्र पात्रक कदाचिदेक सवति कदाचिद् द्वे" कदाचिद्वीणि ततश्च
 तान्यालिष्य पुनः पठयति-अष्टुरया मसुंभानि करोति इत्यर्थः । तानि च पात्रकानि एव लिम्यति—

अन्नोऽस्र अकमि उ अन्न घहेइ धारधारेण । आणेइ तमेव दिण दव रएउ अमचट्टी ॥ ३९२ ॥

अपद् अन्यद् अहे-तस्ये स्यापयति, स्वापयित्वा धान्वाद 'धट्टयति' अशुभया भसुभ करोति, एव धारया धारया
 एक द्वे धाऽष्टे स्थापयति अन्यथैक भसुण करोति एव तावथावन्मसुभानि संभावानि मयन्ति । यदा पुनरेकमेव 'लेपित

१ बर्ष लेपेन ततो एव" भा. १. २ क्षिप्त्वा च पा १. १. ३ क्विदेव भा. १. ४ ही पा १. ५ मसुभकं स १. ६ मसुभयति भा. पा
 १-२. ७ स्वापयेद भा पा १. ८ मसुभयति भा भा. १-२. ९ क्षिपु" भा. पा १-२. १

मुक्कष्टलेपेन भवति तदा रूढे सति 'आणोह तमेव दिपं' ति आनयति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रएडं' रङ्ग-
यित्वा पात्रकं तदेव 'अभत्तद्वि'चि उपोषितो यः स एवं करोति । अथासौ ग्लानादीनां वैयावृत्त्यकरो भवेत्ततः—

अभत्तद्वियाण दाडं अन्नोसिं वा अहिंडमाणाणं । हिंडिज्ज असंथरणे असहू धितुं अरइयं तु ॥ ३९३ ॥

अथ तत्पात्रकं न रूढं ग्लानादयश्च सीदन्ति सोऽपि वैयावृत्त्यकरस्ततो ये अभक्तार्थिकाः—उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो
'दाडं' समर्पयित्वा भिक्षार्थं व्रजति । अथवा 'अन्नोसिं वा अहिंडमाणाणं' अन्ये वा ये भिक्षां नाटन्ति तेषामहिण्डमानानां
भोक्तृणां साधूनां समर्प्य हिण्डते । 'असंथरणे'चि ग्लानादीनामसंस्तरणे—असंतरणए हींत्तए एवमसौ करोति । 'असहु'चि
अथासौ स्वयमेवासहिण्णुरुपवासं कर्तुं ततः 'धितुं अरइयं तु'चि गृहीत्वाऽन्यसाधुसत्कं. पात्रं 'अरइयं तु' अरञ्चितं तस्मिन्
दिवसे पूर्वलेपितमित्यर्थः, तद् गृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुर्नास्ति कश्चिद्यस्य तन्नवलेपं पात्रकं समर्प्य भिक्षा-
मटति, आत्मना च त्रीणि पात्रकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि १, एकं नवलेपं पात्रकं अन्यो भक्तपुत्रद्वहस्त-
तीयमशुद्धार्थं पात्रकं, तदा को विधिरित्यत आह—

न तरिज्जा जइ तिन्नी हिंडावेडं तओ अछारेणं । उच्चुण्णेडं हिंडइ अन्ने य दवं सि गिणहंति ॥३९४ ॥

'न तरेत्' न संक्षेपेन यदि प्रीणि पात्रक्याणि हिंसापरियंतु ततो नबलेप पात्रक छारेण-भूतिना अवधूर्य-गुण्डयित्वा एकस्मिन् प्रदेशे स्थापयित्वा हिच्छते । 'अथे प दम सि गिच्छति'सि अन्ते साधुवस्तदर्थं द्रवपानकं गृह्णन्ति । तथा च—
 लित्यारियाणि जाणितु घट्टगमार्हाणि तस्य लेखेण । सजसफाहनिमित्तं ताई भूतीए गुडिज्वां ॥३९५॥

'लित्यारियाणि' लिप्थानि, केन ! लेपेनेति समन्था, यानि बहूकादीनि, सत्र बहूको येन पापाणकेन पात्र नबलेप सत्र बहूकादीनि भूत्या गुण्डयति येन सत्र प्रविष्टापितानां सर्वां कीटिक्लाद्युपघातो न भवेत् । किमर्थं पुनरेवं क्रियते ? अत्र आह-संक्षमफातिनिमित्तमिति संयमोद्दिनिमित्तमिति । एव लेखगगहण आणयण लिपणा य जयणा य । भणियाणि अतो वोच्छ परिक्रममधिहिं तु लिच्छस्स ॥३९६॥

'एवम्' उक्तेन न्यायेन लेपग्रहण तथा तस्यैवानयन छिम्पना च पात्रकस्य यतना च प्राण्ये लेपस्यैवानि भणिवानि, अतः परं बह्वे परिकर्मविधि लिच्छस्य पात्रकस्य यो भवति । स चाप परिकर्मविधिः—
 लिचे छगणिअछारी घणेण वीरेणऽवधिउ उणहे । अछण परियत्तण सोर्सणा य धोए पुणो लेवो ॥३९७॥

१ अस्तुवाट का पा १-२ । २ हिच्छयितुं का पा १-२ । ३ भूतीए का क २ । ४ छिम्पत का पु. पा. १-२ । ५ इत्थमिति का पा १-२ । ६ केवस्य का । ७ कस्य । ८ चाप का पा. १ । ९ बह्वे च धोवे पुनो का. पा १ ।

लित्त्वे तस्मिन्पात्रके सति 'ह्रगणियछारो'ति गोमयछारेण तत्पात्रकं गुण्ठयते, पश्चाच्च घनेन 'वीरेण' पात्रकबन्धेन वेष्टयित्वा रजज्जाणेन च परिवेष्ट्य 'अबंधिउं'ति पात्रकबन्धग्रन्थिमदत्त्वा तत एवंचिधं कृत्वा 'उण्ह'ति उष्णे स्थापयति, 'अंछण'ति ततोऽङ्गुल्या लिप्तस्य रङ्गितस्य पात्रकस्याकर्षणं-समारणं करोति, 'परियत्तण'ति आतपे कृत्वा पुनः परिवर्त्तयति आतपाभिमुखं स्थापयति, एवं शोषणा तस्य नवलेपस्य पात्रकस्य, धौते च छारगुण्ठिते तस्मिन् पात्रके पुनर्लेपो दीयत इति । इदानीं भाष्यकार एतामेव गाथां व्याख्यातयति, तत्र 'लित्त्वे ह्रगणियछारो'ति इदं व्याख्यातमेव द्रष्टव्यं शेषं व्याख्यातयन्नाह—

दाडं सरयत्ताणं पत्ताबंधं अबंधणं कुज्जा । साणाइरक्खणट्टा पसज्ज छाउण्हसंकमणा ॥२१०॥ (भा.)

दत्त्वा तस्मिन् पात्रके सरजज्जाणं पात्राबंधं पुनश्चाबंधणं कुज्जति तत्र-ग्रन्थि न ददाति, किमर्थम्?, अत आह—'साणा-दिरक्खणट्टा' श्वानादिरक्षणार्थं ग्रन्थि न ददाति, एतदुक्तं भवति-ग्रन्थिना दत्तेन सत्ता कर्पटैकदेशे गृहीतं सत् शुना माज्जारेण वा नीयते, पुनश्च तत्पात्रकं प्रमृज्य भुवं छायात उष्णे सङ्गामयति, एतदुक्तं भवति-अपराङ्गछायाक्रान्तं सत् पुनरुष्णे स्थापयति ।

तद्धिंसे पडिलेहा कुंभमुहाईण होइ कायवा । छन्ने य निसिं कुज्जा कंए य कजे विउस्सग्गो ॥ २११ भा.

परिभ्रमन् दिग्बन्धे पात्रक लेपयति तस्मिन् दिग्बन्धे 'कुम्भसुसारीनां' षट्प्रीवादीनां प्रत्युपेक्षणं कृत्वा तत्रैव गृह्णाति, येन तत्र पात्रकं बहिस्तस्यां ग्रीवायां तस्मिन् दिग्बन्धे क्रियते, निश्चयां तु कुम्भे तत्पात्रकं कुर्यात् आत्मसमीपे, कृते च कार्ये न्युत्सर्गः कर्षण्यस्तेषां षट्प्रीवादीनां तस्मिन्नेव दिग्बन्धे येन परिग्रहोत्तदोषो न भवेत्, अन्यस्मिन् दिग्बन्धेऽन्यानि भविष्यन्तीति । अथ लेपद्वेषः कश्चिदास्ते तवस्वस्य को विधिरित्यत्र आह—

अष्टगहेतु लेवाहियं तु सेतुं सरुवगपीसे । अहवावि नरित्य कञ्चं सरुवमुज्जे ततो विहिणा ॥३९८॥
 कदाचिच्चान्यस्मिन् वा पात्रकेऽष्टको दावण्यो भवति, तवस्तदर्थं-अष्टकनिमित्तं करेण तं लेपाधिकं क्षेत्रं सरुवमिष्यते, अथ तत्र लेपद्वेषेण न किञ्चित्कार्यमस्ति ततः सरुवमेव विधिना परित्यजेत् छारेण गुण्यमित्येत्यर्थः । इदानीं तत्पात्रकं पठमचरिमातुं सिसिरे गिम्हे अद्भुतं तु तासि वञ्चिञ्चा । पायं तवे सियेहातिरक्खणट्टा पवेसो वा ॥३९९॥

'अधिरे' ग्रीवकाले प्रथमपौरुषीं वर्धयित्वा तत्पात्रकं बहिरावृत्ते स्थाप्यते, चरमायां-षट्प्रीवादीनां विधिरे पौरुष्यां तत्पात्रकमभ्यन्तरे प्रवेशयत्, 'गिम्हे अद्भुतं तु तासि वञ्चिञ्च'पि ग्रीवकाले तयोः-प्रथमचरमपौरुष्योरर्धं पर्वयेत्, ततः तत्पात्रकं स्थापयेत् प्रवेशयद्वा, एतदुक्तं भवति, ग्रीवमे अर्धपौरुष्यां गवायां सत्यां पात्रकं बहिः स्थापयेत्, तथा चरम

प्रहरार्द्धे गते सति तत्पात्रकं प्रवेशयेत्, किमर्थं ?—‘सिणेहाहरकखण्डा’ एतदुक्तं भवति—शिशिरे प्रथमप्रहरः चरमप्रहरश्च स्निग्धः कालस्तस्मिन् पात्रकं न क्रियते (स्थाप्यते), लेपविनाशमयात्, तथोष्णकाले च प्रथमप्रहरार्द्धे चतुर्थप्रहरार्द्धे च न स्थाप्यते, सोऽपि स्निग्ध एव कालः, अतीवोष्णे स्थापनीयं येन रह्यत इति ।

उत्तयोगं च अभिकल्पं करेद् वासाहरकखण्डा । वावारेद् व अन्ने गिलाणमाईसु कजेसु ॥ ४०० ॥

तस्मिन्श्चातपस्थापिते पात्रके ‘उपयोगं’ निरूपणं ‘अमीक्ष्णं’ पुनः पुनः करोति, किमर्थमित्यत आह—‘वासाहरकखण्डा’, वर्षादिरक्षणार्थं, आदिग्रहणात् श्वादिरक्षणार्थं च, अन्यान् वा साधून् व्यापारयति पात्रकरक्षणार्थं यथात्मना गलानादिकार्येष्व-
क्षणिको भवति । कियन्तः पुनर्लेपा दीयन्त इत्यस्यार्थस्य प्रदर्शनायाह—

एको व जहन्नेणं दुगतिगच्चत्तारि पंच उक्कोसा । संजमहेडं लेवो वज्जिता गारवविभूसं ॥ ४०१ ॥

एको जघन्येन प्रलेपो दीयते मध्यमेन न्यायेन द्वौ त्रयश्चत्वारो वा लेपा दीयन्ते, उत्कृष्टतः पञ्च लेपा दीयन्ते, स च संयमार्थं दीयते वर्जयित्वा गौरवविभूषे, तत्र गौरवं येन मां कश्चिद्भणति यथैतदीयमेतच्छोभनं पात्रमिति, विभूषा सुगमा ।
इदानीं ‘धोते पुणो लेवो’ चि, अष्टमवयवं व्याख्यानयन्नाह—

अणुवद्धंते तहवि हु सवं अवणित्तु तो पुणो लिपे । तजायसचोपडणं घट्टारइयं ततो धोवे ॥ ४०२ ॥

१ कायेषु क्षणिकः । कियन्त. आ. । २ इत्यस्य प्रदं भा. पा. १-२ । ३ चकृं भा. पा. १. २ । ४ यथा त्वदीयं आ. । ५ धोवे भा. पा. १ ।

अनुपतिष्ठति-अलक्षमाये अरुन्धते, एतस्मिन्प्रात्रके 'तथाऽपि' तेनापि प्रकारेण पदा न रोहति तदा सर्वे छेपमपनीय
 ततः पुनर्लिम्पति । एष तावत् सञ्जनछेपविषयो विधिरुक्तः, इदानीं तच्चातलपविधिं प्रदर्शयन्नाह-'तच्चापसचोप्यहग' तस्मि
 नेव चातलपत्मातो-गृहस्यस्यैवाश्नायुकस्य 'सचोप्यहगस' सेलस्तिग्नस्य यत्रजः स्रस्य चिकण लघं स तच्चातलप ट्ठ्यते,
 एवं तच्चातलेपः सचोप्यह-सस्नेह पत्प्रात्रकं तद् 'पट्टपयस' बहूकेन रचितं मसृणितं बृष्टं सघतः क्वाञ्चिकेन धालयेत् ।
 कतिप्रकारः पुनर्छेपः ? इत्यत आह-

तच्चापञ्जुचितेनो स्वजणलेनो य होइ बोद्धवो । सुदिअनावाखधो तेणयवधेण पढिकुट्टो ॥ ४०३ ॥

तच्चातलेपो युक्तिलेपः-पापाणादिः सञ्जनछेपमेति विधेयः । एवं च यदा तत्प्रात्रकं पूर्वमेव मग्नं भवेत् छेपेयतो वा
 भव्य भवेत् तदा किं कर्षक्यमित्यस्य आह-तदाऽप्यपुट्टते प्रात्रकं, यदाऽन्त्यामावस्तदा किं कर्षक्यमित्यस्य आह-'सुदिअना
 वाखधो'पि तदा तदेन प्रात्रकं सीचयति । केन पुनर्भवेन तस्तीवनीय ?, सुदिअनापत्तेन-ग्रन्थिबन्धेन तेषां नौबन्धेन सीचयति
 पाट्टो नापि बन्धो भवति तत्सहस्रेण योमूत्रिक्रमत्तेनेत्सर्वः, अन्याः स्तेनकषण्यो गूढो भवति स षड्विधो यतस्तत्प्रात्रकं
 तेन स्तेनकषण्येनाऽहं भवति सुसिरं च होतिपि । इदानीमेवामेव भाषां क्वास्यानपति, तत्र तच्चातलसञ्जनछेपो क्वास्या
 वापेह, इदानीं युक्तिलेपं प्रतिपादयन्नाह-

जुतीउ परथराई पडि कुट्टो सो उ सन्निही जेणं । दयसुकुमार असन्निहि खंजणलेवो अओ भणिओ । १४०४
 शुक्ति लेपः पुनः प्रस्तरादिरूपः आदिग्रहणाच्छर्करिकालेपो वा, स च प्रस्तरादिलेपः प्रति कुष्ठः—प्रतिषिद्धो भगवद्भिर्यतः
 स सन्निधिमन्तरेण न भवति, यतश्चैवमतो जीवदयार्थं सुकुमारत्वाद्सन्निधिरिति च कृत्वा खञ्जनलेप एभिः कारणैरुक्तो—
 भणितः । आह—एवं हि सुकुमारं लेपमिच्छतस्वस्य विभूषा भवति ? उच्यते, नैतदस्ति, यतः—

संजमहेउं लेवो न विभूसाए वदंति तित्थयरा । सइ असई दिट्ठंतो सइसाहम्मसे उवणओ उ ॥ १४०५ ॥

‘संजमहेतुं’ संजमनिमित्तं लेप उक्तो न विभूषार्थं वदन्ति तीर्थकराः । अत्र च सईदृष्टान्तः असईदृष्टान्तश्च । एकंमि
 सन्निवेशे दो दत्थिययाओ, ताणं एका सई अण्णा असई, जा सा सई सा अत्ताणं विभूसंती अच्छइ, असईवि एवमेव, तओ
 सईए भत्तारमत्तिचि काउं उवणवेसो लोणेण गणिज्जइ न य हसिज्जइ, असईए उण वेस उवणो लोए हसिज्जइ, यतस्वसया असौ
 वेणोऽन्यार्थं वत्तंते । एवमत्र सतीसाधर्म्ये उपनयः कर्त्तव्यः, यथा सत्या विभूषां प्रकुर्वत्या अपि सा विभूषा लोकेऽन्यथा न
 कल्पयते, एवं साधोः संजमार्थं शोभनं लेपयतोऽपि न विभूषादोष इति ॥ इदानीं मुद्रिकादिवन्धान् व्याख्यानयति, तत्सं-
 बन्धं प्रतिपादनायाह—

भिज्जिज्ज लिप्पमाणं लिच्चं वा असइए पुणो बंधो । मुदिअनावाबंधो न तेणएणं तु बंधिज्जा ॥ १४०६ ॥

मिथेय वक्षिष्यमान पात्रक वा 'छेपिष वा सङ्गियेय वतोऽन्यस्य पात्रकस्याभावे पुनरपि वक्ष्यते-सीक्यते, तत्र मुद्रिका
 वचस्येय स्थापना, नौरचः पुनर्द्विविधो भवति तस्य वेप स्थापना- } ४ । स्तेनकचन्धः पुनर्गुप्तो भवति,
 मध्यनेष पात्रककाष्ठस्य इवरको पाति वाक्यात् सा राशिः सीविवा भवति, } ५ । तेन स्तेनकचन्धेन दुर्बल पात्रक
 मस्यतोऽसौ बर्बनीयः । इदानीं स छेप सचममध्यमचन्धमेदेन त्रिविधो भवत्यथ आह-
 खरभयसिकुसुमसरिसव कर्मेण उक्तोसमञ्जिमजहन्ना । नवणीप् सप्यवसा गुंले य लोणे अलेवो उ४०७

स्त्र इति-सैरं सष्व विरुतिष्ठ तेष कथो उक्तोसो केवो, भयसि-कुसुमिमातिष्ठेष मन्जिमो केवो, सरिसवतेक्षेप य
 ब्रह्मजो होइ, मनेन क्रमेणोक्तयो मध्यमो चपन्य इति । केः पुनर्लेपो न भवतीत्यत आह-नवनीतेन सर्पिपा-धृतेन वसया
 गुदेन लवणेन च, एभिः रवेरलेपा-एभिर्लेपो न भवति । तस्मै द्रव्यपिण्डः, इदानीं पिण्डस्यैकार्यिकान्युच्यन्ते, तत्राह-
 पिण्डनिकायसमूहे सपिण्डण पिण्डणा य समवाप । समोत्तरण निचय उवचय चपय जुम्मेय रासी य ४०८

उपचयः चयस्य जुम्माव राशिः संपोवार्थः । प्रविपादितो द्रव्यपिण्डः, इदानीं माधयिण्डप्रतिपादनायाह-
 बुविधो य भावपिण्डो पसस्थमो होइ अप्ससस्थो य । दुगसचट्टचउक्कग जेण वा वरुसइ इयरो ॥ ४०९ ॥

१ किम्बिद भा । २ गुदेन केवो मज्जं भा वा १-२ । ३ वरुसचट्ट किड भा । ४ ऐव व भा वा १ । ५ विष्णोर्भा

॥ ४०९ ॥

द्विविधो भावपिण्डः—प्रशस्तभावपिण्डोऽप्रशस्तभावपिण्डश्च, तत्राप्रशस्तं प्रतिपादनायाह—‘दुयसत्तद्’ इत्यादि, द्विविधो रागो य दोसो य, सत्त्वविधौ सत्त्व भयङ्गुणाणि, एतानि च तानि—हृदलोकभयं परलोकभयं आयाणभयं अकम्हामयं आजीवियामयं मरणभयं असिलोगभयं, ‘इहपरलोयायाणमकम्हाआजीवमरणमसिलोए’ति । ‘अंद्दविधौ’ अद्दु कर्मपयडीथो णाणावरणाहया-ओ, अहवा अद्दु मयङ्गुणाहं—जाहकुलवलरूवे तवईसरिए सुए लामे । चउविधौ कोहमाणमायालोहरूवो । रागद्वेषावेव पिण्डः औदयिको भावोऽनन्तकर्मपुद्गलनिर्हृतः पिण्डः, एवं सत्त्वभिर्भयस्थानैर्यो जन्यते स कर्मपिण्डः, एवमन्यत्रापि योजयं, ‘येन वा बह्वेन वस्तुना इतरः—आत्मा बध्यते कर्मणाऽष्टप्रकारेण सोऽप्रशस्तः । इदानीं प्रशस्तं भावपिण्डं प्रतिपादयन्नाह—

तिविधौ होइ पसत्थे नाणे तह दंसणे चरित्ते य । मोत्तुण अप्पसत्थं पसत्थपिंडेण अहिगारो ॥ ४१० ॥

त्रिविधः प्रशस्तभावपिण्डः—ज्ञानत्रिविधः दर्शनत्रिविधः चारित्र्यत्रिविधश्च । तत्र ज्ञानपिण्डो ज्ञानं स्फातिं नीयते येन सः तथा दर्शनं स्फातिं नीयते येन, चारित्र्यं स्फातिं नीयते येन, स बाह्योऽभ्यन्तरश्च पिण्डः, सुत्तवाऽप्रशस्तं प्रशस्तपिण्डेनाधि-कारः । अयं च भावपिण्डः केन पिण्ड्यते ?—प्रचुरीक्रियते, शुद्धेनाहारोपविशययादिना, अत्र चाहारेण प्रकृतं, स एव प्रश-स्तो भावपिण्डः, कारणे कार्योपचारात्, ज्ञानादिपिण्डकारणमसौ, स चाहार एवणाशुद्धो ग्राह्यः, अनेन संबन्धेनागता एवणा प्रतिपाद्यते । अथवा पूर्वभिदमुक्तं—‘पिंडं च एसणं च वोच्छं’ तत्र पिण्ड उक्तः, इदानीमेवणा प्रतिपाद्यते, अथवा स्वयमे-वायं भाव्यकृतसंबन्धं करोति—

लिचमि भायणेस्मी पिढस्स उवगाहो य कायवो । जुचस्स एसणाए तमह वोच्छ समासेण । २१२ । भा०
 लिप्ते भावने सति तदाः पिण्डस्योपग्रहो-प्रश्न कर्षण्य, किञ्चिद्विष्टस्य पिण्डस्य ?-एयणापुकस्य, अतस्त्वामेवेषणां
 प्रतिपादयन्नाह-

नाम ठवणादाविप् भावमि य एसणा सुणेयथा । द्वमि हिरण्णाई गवेसगहमुजणा भावे ॥ ४११ ॥
 नामस्थापने सुगमे, द्रव्ये-द्रव्यविषया, यथा हिरण्यवेर्गवेपसां करोति कश्चिद्, भावे-भावविषया त्रिनिधा-गवेषणे
 यथा-अन्वेषणेपणा, प्रश्नोपपन्ना-पिण्डादानेपणा, संज्ञानेपणा-प्राप्तयेपणा वेति । सा च गवेषणेपणा एभिद्विरभिगन्तव्या-

प्रमाण कतिवारा मिथार्यं प्रवेष्टव्यमिति, एतद्व्यस्यमिति, 'काले'चि कस्यां वेलायां प्रवेष्टव्यं ?, मिथा गवेवणीया इत्यर्थः,
 'यापस्सए'चि आशयक-कार्यिकारिब्युत्सर्गं कृत्वा मिथान कर्षण्य गवेषणमित्यर्थः, 'संपादए'चि सहाटकयुक्तेन हिण्ड-
 नीय नैकाकिना, 'उवगारवे'चि मिथामतवा किं सर्वसुपकरण माद्यमाहोधिस्त्वस्यं, 'मचग'चि मिथामतवा गवेषयता माप्रक
 ग्रहण कर्षण्य, कापोत्सर्गः मिथार्यं मच्छता उपयोगप्रत्ययः कार्यः, तथा च यस्य योगः-मिथार्यं गच्छन्निद र्थकि यस्य
 योयो-येन वस्तुना सह संबन्धो मविष्यति तद् प्रीप्यामीत्यर्थः, 'सपट्टिवस्सो'चि सर्व एवाय द्वारकथापः सप्रतिपद्योऽपि

१ 'धमि व पिण्ड' व्या । २ प्रायेपणा । सा व्या । ३ कर्षे व्या । ४ कर्षण्यं वा. १ ।

वक्तव्यः, सापवादोऽपीत्यर्थः । इदानीं मास्यकारः प्रतिपदमेतां गाथां व्याख्यानयति, तत्र 'प्रमाणे'ति व्याख्यानयन्नाह—
दुविहं होइ प्रमाणं काले भिक्खा पवेसमाणं च । सत्ता भिक्खायरिआ भिक्खे दो काल पढमद्धा । २१३।
द्विविधं प्रमाणं भवति, 'काले'ति एकं कालप्रमाणं कालनियमः—वेलानियम इत्यर्थः, तथाऽन्यद्विधार्थं प्रविशमानानां
'प्रमाणं' वारालक्षणं भवति, तत्र भिक्षाप्रवेशप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—'सत्ता भिक्खायरिया भिक्खे दो' भिक्षार्थं वाराद्वयं प्रवि-
शति, एकमकालसञ्ज्ञापानकनिमित्तं, द्वितीयं भिक्षाचर्याकाले प्रविशतीति । जदि पुण तहपचारं भिक्खायरिअं करेइ ततो
खेतं चमटिज्जइ उट्टाहो प हवइ, जहा णत्थि एएसि भिक्खाहिडणे नियमो, तम्हा दोणिण वाराउ हिडियव, एयं च पुव्वभणिय-
मेव-पुणो पुणो पविसणे सड्डयकलाणि चमटिज्जातिचि, तेण भासकारेण बहुवारा पविसणे दोसा निंदंसिआ । उक्तं भिक्षाप्रवे-
शवारप्रमाणं । ईदानीं भिक्षाकालप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—'काले पढमद्धा' काल इति भिक्षाकालस्त्वस्मिन् प्रविशितव्यं, तथा
'पढमद्धा' इति प्रथमपौरुष्यां यद्धं तस्मिंश्च भिक्षार्थं प्रविशितव्यं, उक्तं कालप्रमाणम् ।

अत्रेण भद्दपंतता भद्दग उट्टवण भंडण पदोसा । दोसीण पउरकरणं ठवियगदोसा य भद्दंसि । २१४। भा०

यदि पुनरर्द्धपौरुष्या आरत एव-प्रत्युपसि एव भिक्षार्थं प्रविशति ततो भद्दकप्रान्तदोषा भवन्ति, तत्र भद्दककृता एते
दोषाः 'उट्टवणं भंडण पओसा' उट्टावणं पसुत्तमहिलाए करेइ, जहा पवतियगा आगया तं उट्टेत्ता देसुत्ति, अहवा सा

बालस्सुण न उट्टेइ तओ मरुण-कसहो होळा, अयवा सा वेव पओसिळा, प्रदेप गेण्ठेदिस्पर्यः । 'दोसीण पठरकरण'सि सो वेव गिरहई इम मयर-अहा एए तवस्सिण्णो रधि अन्निमिळा एचाहे छुहाईआ अहो(ओ) समसिरेग रेचिळासु जेण एयाण पसरवेलाए भागपाण होइसि । तथा 'ठविअगदोसा य'सि स्यापनाठठाभेव दोषा मवन्ति ॥ साम्प्रत प्रान्तकृतदोपकथनायाह—

अद्दागमगल वा उट्टमा(ओमा)वण स्सिसणा हूणण पत्ते । किळिउग्गमे य ठविया मद्दगचारी किळिस्सणया ।

गिरहई परे अण्ठति, तओ पसरे साहू आगओ, व दहूण य गिरहई इम मणिळा-अहो मे अद्दागमिण अविट्ठण दिठ्ठ, अमगल चासो गृहपतिर्मन्यत सायुदरुत्तन, ततभेव ओहावणा-परिमनो इषइ, तथा स्सिसणा वा मवति, अहा एते पोई पुरणत्थमेव पवइया, आइणणा वा पत्ते-प्रान्तविषये मवति । एते तापस्त्रत्यूयस्येव प्रविंछतो दोषा तक्काः । 'किळिण'सि अथापगतायां अतिक्रान्तायामर्दवोरुष्पां मिथार्यं प्रविंछति ततश्च पदि मत्तको मवति तत एव प्रवीति-यदुत अणदिवसादा रम्य यथा इयथा बला रादस्य मळस्य मवति तथा कर्षण्य ततश्च उद्गमवोपः-आवाकर्मादिवोपः, 'ठविण'सि अथवा यदु र्दरिष्ठ तत्रपाऽपदिबसादारम्य साध्वर्यं स्यापनीय, ततभेव स्यापनादयो दोषा मत्तकविपया मवन्ति, अयासौ गृहपतिर्मत्तको न मवति ततः 'वारी' इति ततर्थासौ वेलायां अतिक्रान्तायां मिथार्यं प्रविष्टे एव प्रान्तो प्रवीति-यदुसाय चारी मण्डकः कम्बिदू म-पया खेऽप्य मिधाकाल इति, नाथ प्रत्यूयकालो नापि मन्थाहकाल इति । 'किळिस्सुणय'सि तथा अवेलायां मिथानि

१ मण्ठोसरेः अ. घ. १ । २ अस्सि आ । ३ धियुत्तं क. १ । ४ एवे तव' आ । ५ अतो दोषा आ । ६ अउति अ । ७ आवेअयो विअत्ते आ वा १-२ ।

भित्तं प्रविष्टस्य क्लेश एव पर्यटनजनितः परं न तु भिक्षाप्राप्तिः, तन्हा दोसीणवेलाए चेव उपरेयवं । इदानीं मध्याह्नस्यारव एव यदि भिक्षामदति ततः को दीषः ? इत्यत आह—

भिक्षवस्सवि य अवेला ओस्सक्कहिसक्कणे भवे दोसा । भद्दगपंतातीया तन्हा पत्ते चरे काले ॥२१६॥ (भा.)

भिक्षाया अवेलायां यदि प्रविशति ततो यदि भद्रकः 'ओसक्कणं'ति याऽसौ रन्धनवेला तां मध्याह्नादारव एव कार-यति येन साधोरपि दीयते, एवं तावद्धिक्षावेलायामप्राप्तायां हिण्डतो दीषाः, अथ पुनर्निवृत्तायां भिक्षावेलायामदति ततः 'अहिसक्कणं'ति रन्धवेलां तामुत्तरं एव कैरयति येन साधोरपि भक्तं भवति, एवमेते दीषा भद्रके भवन्ति । 'पंतादीय'ति प्रान्तकृतास्तु दीषा पूर्ववद्द्रव्याः भण्डिकोऽयमिति ब्रूते प्रान्तः, तस्मात्प्राप्ते काल एव चरेद्धिक्षां न न्युनेऽधिके वा । 'काल'ति गयं, इदानीं 'आवस्सए'ति व्याख्यायते—

आवस्सग सोहेउं पविसे भिक्षवस्स सोहणे दोसा । उग्गाहिअवोसिरणे द्वाअसईए य उड्डाहो ॥२१७॥ भा.

अवश्यं कर्तव्यमावश्यकं—कायिकाव्युत्सर्गरूपं शोधयित्वा कृत्वेत्यर्थः, ततो भिक्षार्थं प्रविशति, अशोधने आवश्यकस्य दीषा भवन्ति, कथं ?—'उग्गाहियवोसिरणे'ति यद्यसौ साधुः उद्गाहितेन—गृहीतेनैव पात्रकेण व्युत्सृजति तत उड्डाहः, अथ तत्पात्रकमन्यस्य साधोः समर्प्य यदि व्युत्सृजति ततश्च द्रवस्यासति—अभावे सति 'उड्डाहो' उपधातो भवति ।

अद्दूरगमणफिडिओ अलहतो पसणपि पिक्किञ्जा । छट्टावण पतावण धरणे मरण च छक्काया ॥ २१८ ॥ भा
 यत्' अतिक्रामयेत्, अय तत्रैव कश्चिद् गृहासने व्युत्सुबति ततः 'छट्टावण'चि स गृहापतिस्तदद्वेषिं छट्टावेति त्यास्यती
 स्वर्था, अथवा पतावण-राहन कञ्जादिना करोति, अथेतदोपमसादरण करोति पुरीपवेमस्य ततो मेरण मयेत्, व्युत्सुबतस्त
 पट्टकायनिराधनेति, स्पण्डितामावात् । 'आवस्सए'ति गय, इदानीं 'संपावण'चि व्याख्यापते—

एदि सट्टाटक्कोपेतः सत् मिधाटन न करोति तत एकाकिन एते दोषाः—कीकृतः अमनितः प्रत्यनीकमनितः, मिधा
 निदुदिरैकस्य न मभवति यथा महाप्रवोपभावो मभवति वस्मात्सद्विधीयेन गन्तव्यम् । इय च प्रतिहारभाया, इदानीं भाष्यकारः
 प्रतिपद् व्याख्यानयति—

सधोढगअगगहणे दोसा पगस्त इत्थियाउ मवे । साणे भिक्वुवओग सजमआपगयरदोसा ॥ २१९ ॥ भा
 'सट्टाटकस्य' सट्टाटकसयोगस्य 'अप्रवण' अकरोषि दोषा एकाकिनः स्त्रीम्यो मवन्ति, एकाकिन इद्वा साधु कदाचिद्द
 हीयात् । 'इत्थि'चि गय, 'साये'चि व्याख्यापते—दुन्नुपयोगं यदि ददाति ततः संयमविषयो दोषो मभवति, अय मिधाया

१ बल्लमय मवेत्, भा. । २ संयावएकस्य भा । ३ भिक्खविद्योही दु. । ४ कीकृता अय वा ३ दु. ।

मुपयोगं ददाति तत आत्मोपधातदोषः, एवमेकाकिनः प्रविशतः शुनीकृत एकतरदोषो भवतीति, यथासङ्ख्यं चैतद् व्याख्ये-
यं । 'साणे'ति गयं, इदानीं 'पडिणीए'ति व्याख्यायते—

दोणिण उ दुद्धरिसतरा एगोति हणे पटुटपडिणीए । तिधरगहणे असोही अगहण पदोसपरिहाणी । २२०

द्वौ साधू भिक्षामटन्तौ प्रत्यनीकस्य दुःप्रशुभ्यतरौ भवतः—दुःखेन परिभूयेते दुर्जयतरौ इत्यर्थः । 'एगोति हणे' एकाकिनं पुनर्द्वया प्रहन्यात् प्रद्विष्टः सन् प्रत्यनीकस्वस्मात् सङ्घाटकेन गन्तव्यम् । 'पडिणीए'ति गयं, इदानीं 'भिक्रवविसोहि'ति भण्णइ यदा स एकाकी कैस्मिश्चिस्पटके भिक्षार्थं प्रविष्टः समकमेव च गृहत्रयाजिर्गतां भिक्षां गृह्णतो भिक्षाया अशुद्धिर्भवति—आहूत-
दोषो भवति, यत ईर्यापथिकां शोधयितुं न शक्नोति, अथ तत्रैकां भिक्षां गृह्णाति यस्यामुपयोगो दत्तः तत इतरस्य भिक्षा-
इयस्याग्रहणे 'पओस'ति ते भिक्षादातारः प्रद्वेषं गच्छेयुः, यदुतास्माकमयं परिभवं करोति येन नास्मदीयं गृह्णाति 'परि-
हाणि'चि अग्रहणे च परिहाणिर्भवति भिक्षाया गच्छस्य वा तेनागृहीतेन 'भिक्रवविसोहि'चि गयं, इदानीं 'महवय'चि
व्याख्यायते—

पाणिवहो तिसु गहणे पउंजणे कौटलयस्स वितियं तु । तेषां उच्छुद्धाई परिग्गहोऽअणेसणगहणे ॥ २२१ ॥

त्रिषु गृहेषु यौगपद्यागतां भिक्षां यदा गृह्णाति तदा प्राणिवधः कृतो भवति, ततश्च प्रथमदत्तभङ्गः, तथाऽसौ एकाकी

क्वैटिङं क्योतिष निमिष वा प्रशुद्धे, तत्रै चानृतस्य नियमेनैव सुग्मस्यो यवस्वत्रीपचाठकरमस्यप्रपुष्यते, उपचातभनक
 चानृतस्य सदुच्चारणे द्वितीयप्रवमङ्गः । 'सिषं सञ्जुदाई' अथ तत्र गृहे एकाकी प्रविष्टः सन् उच्छुद्ध-विधिष्व हिरण्यादि पश्यति
 ततश्च तदुच्चारति, एकाकिनो मोहसंमत्तात्, 'तेष'ति ततः स्तेन्यदोपस्वृतीयप्रवमङ्ग इत्यर्थः, तथा कदाचिदेकाकी अनेप
 णीयमपि गृहीयात्, ततस्वस्मिन्ननेपणीये गृहीते परिग्रहकृतो दोषैश्चतुर्थ्या, चतुर्थप्रवमम प्रयग्न नोक्त, मध्यमतीर्थकराणां
 परिग्रह एव तस्यान्तर्माणात्, किञ्च नापरियुहीता स्त्री वृज्यत इति, पश्चिमस्य तु तीर्थकृतः प्रयग्न चतुर्थ्यं प्रव, तन्मतेन
 चतुर्थप्रवमङ्ग दर्शयन्नाह—

विहवा पठत्यथवइया पयारमलभति ददुमेगागी । दारपिहेणे य गहृण इच्छमणिच्छेय दोसा उ । २२२ भा

विषया स्त्री, ब्रह्मो-मनुष्यः स विनष्टो यस्या इति समासः, तथा प्रोषितमर्तुका, तथा या प्रचार न लभते-निरुद्धा
 धियते, सा एवंविधा त्रिप्रकारा स्त्री एकाकिन साधु प्रविष्ट इष्टा गृहे द्वारं देहयित्वा गृहीयात्, तत्र ययसौ तां स्त्रियमि
 च्छति ततः संयममंत्रः, अथ नेच्छति तव सङ्गारः, सैव स्त्री लोकास्य कथयति, यदुवाय मामभिममतीति, ततश्चोद्गाहः ।
 प्रविशारमाया व्याख्याता, कैः पुनः कारणैस्तौ एकास्त्री भवति ?, तत्राह—

गारविपू काहीप माइक्के अलस लुद्ध निद्धम्मे । बुक्कभअचाहिट्टिय अमणुत्ते वा असघाहो ॥ ४१४ ॥

१ कीटकं अथ ७ २ कीटकं प १-२ । २ लस्य अलसत्वं वा । ३ दोषः अतुर्लभ्यत्वं वा । ४ विहास्यत्वं वा । ५ उच्चयित्वा ७ १ वा २ ।

‘गारविष्’ति गर्वेण लब्धिसंपन्नोऽहमिति कृत्वा एकाकी भवति, तथा ‘काहीष्’ति भिक्षार्थं प्रविष्टो धर्मकथां महतीं करोति महतीं धेलां विष्टति तत्रस्तेन सार्द्धं न कश्चित्प्रयाति तत्रश्चैकाकी भवति, तथा मायावानेकाकी भवति, स हि शोभनं श्रुत्वाऽशोभनमानयति, स च द्वितीयं नेच्छतीत्यत एकाकी भवति, ‘अलसः’ अन्येन सह प्रभूतं पर्यटितुमसमर्थस्त्वत एकाक्येवानीय भक्षयति, गच्छन्वैयाहृत्येऽलसः स एकाकी भवति, ‘लुब्ध’चित्ति लुब्धो विकृतीः प्रार्थयति, ताश्च द्वितीये सति न शक्यन्ते प्रार्थयितुमत एकाकी भवति । निर्दमः अनेषणीयं गृह्णाति तत्रश्च द्वितीयं नेच्छति, ‘दुह्यभ’चित्ति दुर्लभे दुर्भिक्षे एकाकी संभवति, तत्र हि एक एव गच्छति घेन पृथक् पृथक् भिक्षा लभ्यते, तथा ‘अचाहिद्विय’चित्ति आत्माधिष्ठितो यदाऽऽत्मना लभते तदाहारयति ‘अचलद्विड’चित्ति जं भणिञं होइ, तथैव अमनोहो न कस्यचित्प्रतिमाति रटनशीलत्वात्तत्रश्चैकाकी हिण्डते, एवमसङ्घाटको भवतीति । इदानीं एतामेव गाथां भाष्यकौरो व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह—

संघाडगरायणिओ अलद्धिओमो य लद्धिसंपन्नो । जिदुग्ग(ज)पडिग्गहगं सुय गारवकारणा एगो । २३३भा.

कस्यचित्सङ्घाटकस्य योऽस्मि रत्नाधिकः—पर्यायज्येष्ठः स ‘अलद्धि’चित्ति अलब्धिकः—लब्धिरहितः ‘ओमो य’चित्ति पर्याय-लघुर्द्वितीयः स च लब्धिसंपन्नः, तस्मै योऽसौ पर्यायेण लघुर्लब्धिषणान् स भिक्षामटन्नप्रतो गच्छति रत्नाधिकस्त्वस्य पृष्ठतः एव व्रजति । पुनश्च मण्डल्यं भोजनकाले आचार्या एवं मणन्तिव, षट्त्रय्येष्ठार्यस्याग्रतः पतद्गृहं सुञ्च, पुनरसौ ओमराक्षिओ

१ °कथां करोति । २ एकैक एव आ. पा. २-१ । ३ अथवा अम. आ. पा. ३. १. १. १. ४ कश्चित्प्रति आ. । ५ °कृदाह-पा. १-२ । ६ °भिकक्ष पृष्ठतो व्रजति आ. पा १ ।

चिन्तयति, यदुतास्यां ज्येष्ठार्यः सञ्जातो न तु मिषावेलायां ज्येष्ठार्यः, अहं मकं लभे यावता ज्येष्ठार्यस्य प्रथमं समर्प्यते। एतन्मानेन गर्वकारणेन एकाकी भवति—एकास्मैवाह मिषां यामीति। 'भारविष्'चि गत, 'काहीष्'चि व्याख्यायते—काहीओ कहेइ कह विइओ वारेइ अहव गुरुकहण। एव सो एगागी माइछो महग सुजे ॥ २२४ ॥ भा०

मिषार्यं प्रषिष्टः क्रयको घर्मकर्यां दुर्बलास्ते, एतन्न एतस्य द्वितीयो धारयति—सा कृपा घर्मकर्यां ग्लानादयः सीदन्तीति, स एकास्मैव सभायते। 'काहिष्'चि गय, मायावी मद्रकं सुहे अत एव एकाकी भवति ॥ 'साइछे'चि गय, 'मलस'चि व्याख्यायते—

अलसो चिर न हि रुइ लुद्धो ओहासए विगईओ। निद्धम्म णेसणाई दुल्लहभिकखे व एगागी । २२५। भा

अतसभिर न हि रुद्धे, कृतिपयां मिषां गृहीत्वाऽऽञ्छति। 'मलसे'चि गयं 'लुद्धो'चि मण्यति, लुद्धो विकृतीः प्रार्थयते, एतन्मैकास्मैव याति। 'लुद्धो'चि गय, 'भिद्धम्मे'चि मण्यते, निर्धर्मो बनेपनीयादि करोति कृत्वा घानेपणां स्त्रीव्रमागच्छति, अपरसायुधैरित्तैर्भैकास्मीमूयेवाऽटति, 'भिद्धम्मे'चि गय। 'दुल्लम'चि मण्यते, दुर्मिसे दुर्लभायां मिषायां संघाटकं नेच्छति, एकास्मैव मिषयति, एतन्मैकास्मी भवति, 'दुल्लम'चि गय 'अचाहिट्टिय'चि व्याख्यायते—

१ ज्येष्ठार्यः सञ्जातः अ। २ कम्म भा। ३ क्वेव हिंति भा। ४ एकादि अपरसायुधैर् भा। ५ मण्यति अ. १ पा ३ १ पु.।

अत्ताहिद्वियजोगी असंखडीओ वऽणिदु सवेसिं । एवं सो एगागी हिंडइ उवएसऽणुवदेसा ॥२२६॥ भा.

आत्मनाधिष्ठितेन लब्धेन भक्तादिना युज्यते इति आत्मनाधिष्ठितयोगी अत्तलद्धिओ इत्यर्थः, स एकाकी भवति । 'अत्ताहिद्विए'ति गयं, 'अमणुबे'ति व्यख्यायते—'असंखडिओ वऽणिदु सवेसिं'ति कलहकारकः सर्वेषामनिष्टः सन् ततश्चै-काकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाकी असौ हिण्डते, उपदेशेन अनुपदेशेन वा—उपदेशेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेशेन—गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सङ्घाटकद्वारम्, इदानीमुपकरणद्वारमुच्यते—

सर्वोवगणमादाय असह आथारभंडगेण समं । नयणं तु मत्तगस्सा न य परिभोगो विणा कज्जे ॥ २२७ भा.

तत्रोत्सर्गतः सर्वमुपकरणमादाय भिक्षागवेषणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्त्वत आचारमण्डकेन समं, आचारमण्डकं—पात्रं पटलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्वयं—और्णिकः क्षौमिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा याति । 'उवगणे'ति गयं, इदानीं मात्रकप्रहरणप्रतिपादनायाह—नैयणं गाहडं, नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटन्, न च तस्य मात्रकस्य कार्येण विना संसक्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तए'ति गयं 'काउस्सग्ग'ति व्याख्यायते—

आपुच्छणत्ति पढमा विइया पडिपुच्छणा य कायवा । आवस्सिया य तइया जस्स य जोगो चउरथो उ॥भा.

पढमं आपुच्छह, यदुत्त-संदिमह उवओगं करेमि, एसा पढमा, उवओगकरावणिअं काउस्सग्गं, अट्टहि उस्सासेहि

चिन्तयति, यदुतास्यां वेलायां ज्येष्ठार्थः सञ्जातो न तु सिवावेलायां ज्येष्ठार्थः, अह मंकं लमे यावता ज्येष्ठार्थस्य प्रथम
समर्प्यते । तत्रमानेन सर्वकारेण एकस्मिन् मन्त्रि-एकास्मिन्नेवाह मिथां याप्तीति । 'भारविण'सि गत, 'काहीण'सि व्याख्यायते-
काहीणो कहेइ कह विइओ वारेइ अहव पुक्कहण । एव सो एगागी साइछो मद्दग मुजे ॥ २२४ ॥ सा०
मिथार्थं प्रविष्टः कथञ्चे पर्मकथां कर्त्तव्यास्ते, तत्रव तस्य द्वितीयो धारपणि-मा कथा पर्मकथां ग्लानादयः सीदन्तीति,
अयमाऽऽगत्य गुरोः कथयति यदुताऽय पर्मकथां कर्त्तव्यमिति, गुरुयि त निवारयति, यदि धारिवोऽपि कथयति तदा
स एकास्मिन् समायते । 'कारिण'सि गय, यायावी मद्रकं इच्छे वत एव एकास्मिन् मच्छति ॥ 'साइछे'सि गय,
'अलस'सि व्याख्यायते—

अलसो चिर न हिंइइ छुद्धो ओहासए विगईओ । निद्धम्म णेसणाईं पुच्छहमिक्खे व एगागी । २२५ ॥ सा
अलसधिरं न हिन्दते, कविपणा मिथां एहीत्वाऽप्याच्छति । 'अलसे'सि गय 'छुद्धो'सि मण्यति, लुब्धो विक्रवीः प्रार्थयते,
अपरसायुप्रेरितैर्भैकास्मिन्मूयैवाऽटति, 'विद्धस्मे'सि गय, निर्धर्मो बनेपणीयादि कुरोति कृत्वा बानेपणां क्षीघ्रमागच्छति,
एकास्मिन् मिस्रयति, तत्रभैकास्मिन् मवति, 'दुल्लम'सि गय । 'दुल्लम'सि मण्यते, दुर्मिथे इर्त्तमाणां मिथायां संघाटक नेच्छति
'ज्येष्ठार्थं सञ्जातं वा । १ अयं वा । १ अनेप हिंइति वा । ४ इति अपरसायं वा । ५ अलसि वा । १ पा २ १ इ ।

अचाहिद्वियजोगी असंखडीओ वऽणिट्टु सवेसिं । एवं सो एगागी हिंडइ उवएसऽणुवदेसा ॥२२६॥ भा.

आत्मनाधिष्ठितेन लब्धेन भक्तादिना शुज्यते इति आत्माधिष्ठितयोगी अचलद्विओ इत्यर्थः, स एकाकी भवति । 'अचाहिद्विए'ति गयं, 'अमणुबे'ति व्यख्यायते—'असंखडिओ वऽणिट्टु सवेसिं'ति कलहकारकः सर्वेणामनिष्टः सन् ततश्चैकाकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाकी असौ हिण्डते, उपदेशेन अनुपदेशेन वा—उपदेशेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेशेन—गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सङ्घाटकद्वारम्, इदानीमुपकरणद्वारमुच्यते—

सर्वोवगणमादाय असहू आथारभंडगेण समं । नयणं तु मत्तगस्सा न य परिभोगो विणा कज्जे ॥ २२७ भा.

तत्रोत्तरगतं: सर्वमुपकरणमादाय भिक्षाभावेषणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्तत आचारमण्डकेन समं, आचारमण्डकं—पात्रं पटलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्रव्यं—और्णिकः क्षौमिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा याति । 'उवगरणे'ति गयं, इदानीं मात्रकग्रहणप्रतिपादनायाह—नयणं गाहळं, नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटन्, न च तस्य मात्रकस्य कार्येण विना संसक्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तए'ति गयं 'काउस्सग्ग'ति व्याख्यायते—

आपुच्छणात्ति पटमा विइया पडिपुच्छणा य कायवा । आवस्सिया य तइया जस्स य जोगो चउस्थो उ॥भा.

पदमं आपुच्छह, यदुत—संदिसह उवओमं करेमि, एसा पटमा, उवओगकरावणिअं काउस्सग्गं, अट्टहि उस्सासेहि

नमोकारं चित्तेह, ततो नमोकारेण पारेत्स्व सप्तवि-संविसेह, आयरिओ मषह-लाओ, साह मषह-कहसि, एसा पडिपुच्छा,
 ततो आयरिओ मषह-यहसि, ततो 'आवस्सिपाए बस्स य ओयो'पि न च सज्जमस्स उवगारे बहुइ सं त गिणिरस्सामि,
 'बस्स य ओयो'पि व्याख्यातम् । इदानीमेतान्नेष प्रमाणादीनि द्वाराणि सप्तसिपखाण्यभिधीयन्ते, तत्र यदुक्त प्रमाणद्वारे-
 वारादय प्रवेष्टव्य, तस्य प्रतिपक्ष उच्यते, वारात्रयमपि प्रविशति, किमर्थमत आह—

आयरियाईणट्टा ओमगिळाणेट्टया य बहुत्तोऽवि । गेळस्सस्वमगयाट्टुण अतिप्पय्ऽसिच्छिप्प यावि ॥४१५

आचार्यादीनामर्थाय बहुश्लोऽपि वाराः प्रविशसि, ओमो-वालस्त्ववर्षं ग्लानार्थं च बहुश्लः प्रविशति । प्रमाणपतनोक्ता,
 इदानीं यदुक्त कालद्वये प्रवेष्टव्य तत्प्रतिपक्ष उच्यते, ग्लानव्यपक्कांपूर्णार्थमतिप्रत्युपस्यपि प्रविशति तथा 'अविच्छिप्प
 पाधि'पि असिक्कान्वायामपि सिद्धावेलायां प्रविशति बहुश्लः ॥

अणुकया पडिसेहो कयाइ हिंढिज्जवा न वा हिंढे । अणमोणि गिळाणट्टा आंधंस्सगऽसोहइत्ताण ॥४१६

स च प्रत्युपस्येव प्रविष्टः कस्मिंश्चिद् गृहे ग्लानार्थं, उच्ये च तत्रेन तत्र, तत्रच पुनर्मन्वति अजुकम्पया, यदुत पुनरपि
 स्वया ग्लानार्थमस्यां वेलायां आगन्तव्य, तत्रवासो साधुः प्रतिपेच क्सेति, कथं !, त गृहस्वमेवं मन्वति, यदुत प्रत्युपसि
 धः कथाचिदह हिंढिजा कथाचिन्न हिंढेमिं, एव मन्तेन आगठुका उगमदोसा परिहरिया होति न च प्रतिपेचः कृतो

भवति । उक्ता कालयतना, इदानीमावश्यकयतनोच्यते—कदाचिदसौ साधुरनाभोगेन 'आवश्यकं' कायिकाव्युत्सर्गलक्षणम-
 कृत्वा ग्लानार्थं त्वरितं गतः, ततः—

आसन्नान्त नियतई कालि पदुप्यंति दूरपत्तोवि । अपदुप्यंति ततो व्विय एगो धरे वोसिरे एगो ॥४१७॥

तत आसन्नात्सञ्जातकायिकाद्याशङ्को निवर्त्तते, जति कालो पदुप्यइ ततो दूरगतोऽवि निवर्त्तते, अथ निवर्त्तमानस्य
 कालो न पदुप्यइ, ततः 'ततो व्विअ' तत एव यतो भिक्षार्थं गतस्तत एव व्युत्सुजति, कथम् ? एकः साधुर्माजनं धारयति
 एकरु व्युत्सुजति कायिकादि ।

भावासन्ने समणुन्न अन्नओसन्नसङ्घाविजधरे । सल्लपरुवणाविजे ईरथेव परोहडे वावि ॥ ४१८ ॥

अथवा 'भावासन्नः' असहिष्णुरत्यन्तं भवति ततः समनोञ्जा यदि तस्मिन् क्षेत्रे आसन्ना अन्यस्मिन् प्रतिश्रये ततस्तत्र
 प्रविश्य व्युत्सुजति । 'अण'चि अथवा अमनोञ्जास्तत्रासन्नास्ततस्तद्वसती प्रविश्य व्युत्सुजति, तदभावेऽवमनानां वसती
 व्युत्सुजति तदभावे श्राद्धगृहे, तदभावे वैद्यगृहे व्युत्सुजति, तत्र च वैद्यगृहे प्ररूपयति यदुत 'तिणिण सल्ला महाराण' इत्येवमादि,
 ततश्चासौ वैद्यः स्मैरितग्रन्थ एवं भणति 'ईरथेव'चि अत्र पश्चाद्गृहे व्युत्सुज, 'परोहडे'वा' गृहस्य पश्चाद्गृणे व्युत्सुजेति ।
 एतोसि असईए रायपहे दोधराण वा मज्जे । हरथं हरथं मोत्तुं मज्जे सो नरवइस्स भवे ॥ ४१९ ॥

एतेषां-पूर्वोद्दिष्टानां अभावे नरपतिपथे-राजसमर्गे भ्युत्सुखेत् यतोऽसौ सामान्यो लोकास्य, तदभावे द्वयोर्गृहयोर्मध्ये भ्युत्सुखति तयोश्च मध्ये भ्युत्सुखन् इत्थमात्रं इत्थमात्रं भोलिङ्गाया उभयोर्गृहयोर्दुष्वा भ्युत्सुखति, यतोऽसौ मरणप्रदेशाः, स च नरपतेः परिग्रहः ततश्च कुरुहादिर्न भवति ।

उरुगृहकाइयवज्ज छेदुणि ववहारो लभमपु तस्य । गारविण्य पञ्चवणा तव चैव अणुगृहो एत ॥१२०॥

तदभावे गृहस्वसत्केऽत्रोपरिगृहीते तस्मिन्नपि भ्युत्सुखति, कथं ! कायिकार्षर्णे पुरीषधुत्सुखमपि कायिकी न भ्युत्सुखति । किं कारणं !, जखो छेदुणि ववहारो लभम, यदि यिदस्यो मभिन्न-छेदुदि, तो न छेदु, ववहारं राठले करेद । अहा धाणकेऽनि ममिअं-‘अइ काइवं न वोसिण्ण ततो जदोसो’ । अपमितयभूतस्वत्र व्यवहारो लभ्यते, अतः कापिकां न भ्युत्सु नति । उक्ताऽऽपश्यक्यतना, इदानीं उक्ताऽऽक्यतनोऽप्यते, तत्र येप प्रतिहारमाधोपल्पस्ताऽऽसीत् ‘गारविण्य काही’ त्येव यादिका, सत्या यतनोऽप्यते, तत्र ‘गारविण्य’ यस्य यदस्य यतनामोद-गारविण्य गाहापञ्चद ‘गारविण्य पञ्चवणा’ योऽसौ जोभराइपिको लभ्या गर्वितः सभेकाकी भवति समाचार्यो वर्षकवणा प्रज्ञापयति, पदुत तवैवायमनुग्रहो यस्वपीपलभ्यु-पष्टमेन स्वाभ्यायादि कर्षन्तीति । गारविण्यवपणा गया, एवमिदमुपलभ्यम वर्षते, अन्येनामपि कपिकमाया विमलसलुन्व निर्दमानीं प्रज्ञापना कर्षव्या । इदानीं दुर्लभपदव्याख्याने कर्षभिमदमाह—

१ भ्युत्सुखति क. १-२ पा. २ । २ लभम क्य स २ पु । ३ यमवाएऽपि का उ २ क. १ । ४ गाह-‘गारविण्य पञ्चवणा’ का ।

जह दोषह एण भिक्खा न य वेल पहुण्य तओ एगो । सवेवि अत्ताभी पडिसेहमणुत्तापियधम्मे ॥

यदि तत्र क्षेत्रे पर्यटतामेकैव भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते 'हिण्डतोर्न च कालः पर्याप्यते-न य पहुण्यह तदा एकाकिन एव हिण्डन्ते । दुर्लभयतनोक्ता, इदानीं अत्ताहिद्विययतनोच्यते-यदि ते सर्व एव खण्डा अत्तलद्विया होहजमिच्छंति तदाऽऽचार्यः प्रतिषेधं करोति, अथ कश्चित्प्रियधर्मा आत्मलब्धिको भवति तत आचार्योऽनुज्ञां करोति, ततश्चैवमेकाकी भवति, अत्ताहिद्विअजयणा मणिया, इदानीं अमणुणयतनां प्रतिपादयन्नाह—

अमणुत्त अन्नसंजोयणा उ सवेवि पेच्छणा विवेगो । बहुणुणतदेकदोसं एसणवल्लियं न उ विणिंचे ॥४२२॥

यद्यसौ 'अमनोह्वः' रटनशीलस्वतोऽन्यस्य संयोज्यते तेन सह हिण्डते । अथ सर्व एव नेच्छन्ति ततस्तस्यामनोह्वस्य विवेकः—परित्यागः क्रियते, अथासौ बहुशुणः सर्वगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रटनशीलता एषणायां च बलवांस्वतो नासौ परित्यज्यते । मणिया अमणुणजयणा, इदानीं यदुक्तम्—'एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह किं पुनः कारणमुत्क्रमेण लयादीनां पदानां यतनोच्यते ? उच्यते, गर्वितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणवशादेकाकिनोऽपि भिक्षामटन्ति, ततश्चैकाकिनामटतां यद्यपि स्त्रीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रेयं यतना, इदानीं या गाथोपन्यस्ताऽऽसीत् यदुत्त एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादिका, तत्र यतनां प्रतिपादनायाह—

पठेर्णा-पूर्वोद्दिष्टानां वयावे नरपथिपथे-राजमार्गे भ्युत्सुजेत् यतोऽसौ सामान्यो लोफस्य, तदभावे इयोर्गृहयोर्मध्ये भ्युत्सुबति तथाप्य मध्ये भ्युत्सुजन् इत्तमात्र इत्तमात्र शोलिकाया तमयोर्गृहयोर्दुक्त्वा प्र्युत्सुबति, यतोऽसौ मध्यप्रदेष्टा, स च नरपथेः परिग्रहः सतश्च कलहादिर्न भवति ।

उग्गाहकाहयवज्वं छैङ्गिणि ववहारो लक्ष्मण तस्य । गारविप्य पञ्चवणा तव धेव अणुगगहो एत् ॥४२०॥

तदभावे गृहस्वसरेऽवप्रदे परिगृहीते तस्मिन्नपि भ्युत्सुबति, कथं ? कायिकावधं पुरीपमुत्सुबमपि कायिकी न भ्युत्सुबति । किं स्मरण ?, अथो छङ्गिणि ववहारो लक्ष्मण, यदि गिरास्यो मणिस-छङ्गेदि, तो न छङ्गेद, वषहारं राउले करेद । सहा वायकेऽपि मणिस-‘वद काइवं न कोसिद्य ततो नदीसो’ । अपमित्यमृतस्वत्र व्यवहारो लक्ष्यते, अतः कायिकां न भ्युत्सु बति । उक्ताऽऽवश्यकपपना, इदानीं सख्वाठकपतनोच्यते, तत्र येप प्रथिद्वारगाथोपत्यस्ताऽऽसीत् ‘भारविप्य काही’ स्येव मादिका, तस्या पठनोच्यते, सत्र ‘गारविप्य’ स्वस्य पदस्य यतनाभाह-गारविप्य माहापच्छद ‘गारविप्य पञ्चवणा’ योऽसौ कोभराइथिको लक्ष्म्या गर्बितः सन्नेकाक्री यवति तमावार्यो वर्मकयया प्रज्ञापयति, यदुत तवैवायमनुग्रहो पस्वदीयलक्ष्यु-पष्टन्मेन स्वाश्यायादि कुर्वन्तीति । गारविप्यजयया गया, एवमिददपुलक्ष्य वर्षते, अन्येषामपि कपिकमाया विमलसलुग्य निर्दमार्णां प्रज्ञापना कर्षय्या । इदानीं दुर्लमपदव्याख्यानं कुर्वन्निदमाह—

१ मुत्सुबति घ. १-१ घ. २ । २ छङ्गण का. क १ पु. । ३ वायव्यरइति का क २. घ. १ । ४ ‘माह-‘भारविप्य पञ्चवणा’ वा ।

जइ दोषह एग भिक्खा न य वेल पहुँचए तओ एगो । सर्वेवि अत्ताभी पडिसेहमणुत्तापियधम्मे ॥

यदि तत्र क्षेत्रे पर्यटतामेकैव भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते 'हिण्डतोर्न च कालः पर्याप्यते—न य पहुँचए तदा एकाकिन एव हिण्डन्ते । दुर्लभयतनोक्ता, इदानीं अत्ताहिट्टिययतनोच्यते—यदि ते सर्व एव खण्डा अत्तलद्धिया होइउमिच्छंति तदाऽऽचार्यः प्रतिषेधं करोति, अथ कश्चित्प्रियधर्मा आत्मलब्धिको भवति तत आचार्योऽनुज्ञां करोति, ततश्चैवमेकाकी भवति, अत्ताहिट्टिअजयणा भणिया, इदानीं अमणुणायतनां प्रतिपादयन्नाह—

अमणुत्त अन्नसंजोयणा उ सर्वेवि णोच्छणा विवेगो । बहुगुणतदेकदोसं एसण्वाँलियं न उ विणिंत्ते ॥४२३॥

यद्यसौ 'अमनोञ्जः' रटनशीलस्वतोऽन्यस्य संयोज्यते तेन सह हिण्डते । अथ सर्व एव नेच्छन्ति ततस्तस्यामनोञ्जस्य विवेकः—परित्यागः क्रियते, अथासौ बहुशुणः सर्वगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रटनशीलता एषणायां च बलवांस्वतो नासौ परित्यज्यते । भणिया अमणुणजयणा, इदानीं यदुक्तम्—'एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह किं पुनः कारणमुत्क्रमेण श्रुयादीनां पदानां यतनोच्यते ?, उच्यते, गर्वितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणवशादेकाकिनोऽपि भिक्षामटन्ति, ततश्चैकाकिनामटतां यद्यपि स्त्रीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रेयं यतना, इदानीं या गाथोपन्यस्ताऽऽसीत् यदुत्त एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादिका, तत्र यतनां प्रतिपादनायाह—

इरथीगहणे धम्म कहेइ वयठवण गुरुसमीवमि । इह चैवोवर रज्जू भयण मोहोवसम तीसे ॥ ४२३ ॥
 एव तस्यैकाकिनो मवस्य सतः स्त्रीप्रहणे सति-स्त्रिया गृहीतः सन् धर्मकथां करोति पदुत नरकममनाय भेषुनसेवेत्येवमा
 दिक्ता, अथ कथितेऽपि धर्मे न सुञ्चति ततो मञ्चति पदुत प्रवानि गुरुसमीपे स्थापयित्वाऽप्राञ्छामीति, एतदभिषाय नश्यति
 मय तथापि न छंमठं गन्तुं ततो मञ्चति इहेषापवरके प्रथमाद्यम करोमीति, सत्र च प्रनिश्य, लल्लम्बनार्थं रञ्ज्य गृह्णाति,
 तवस्तन मयेन कदाचिन्मोहोपश्रमो मञ्चति, मोर्दनीयस्वो मयेन द्रियते, मथैवमपि न मुञ्च्यते ततो त्रियत एवेति । लका
 स्त्रीपथना, इदानीं स्थापयतनोच्यते—

साणा गोर्णोइ घरे परिहरऽणाभोगकुञ्जकढनीसा । वारेइ य दढयण वारावे वा अगारेहिं ॥ ४२४ ॥

अनो मयादयम येषु गृहेषु तानि परिहरति, अयानामोगेन कयमपि प्रविष्टस्ततः कुञ्जकट्यनिमया तिष्ठति, कुञ्ज कट
 वा शृष्ठे करोति अयतो दण्डकेन धारयति, अयारेर्वा वारापञ्चति । लका मयतना, इदानीं पढिणीयतनोच्यते—

एकाकिना प्रस्पनीकगृहे न प्रषेष्टुञ्च्य, अयानामोगेन प्रविष्टः प्रत्यनीकैश्च गृहीतुमारुचस्ततो बोल करोति-चञ्चुञ्च्यति ॥४२५

१ कन्धे भा. । २ प्रविष्टसि भा. क २ । ३ मोहवसो भा. । ४ सुञ्चति भा । ५ मोच्य इतरे भा । ६ गाल्य व पु । ७ मारुचति
 भा, मारुचति पा. १ । ८ करोतु भा पा १ ।

येन लोको मिलति, तत आकुले निष्क्रामति । उक्ता प्रत्यनीकयतना, अधुना भिक्षाविशोधियतनोच्यते—मध्य स्थितस्त्रयाणा-
मपि गृहाणामुपयोगं दत्त्वा पङ्क्त्या स्थितानां भिक्षां गृह्णाति, उक्ता भिक्षाविशोधियतना, अधुना पञ्चमहाव्रतयतनोच्यते, तत्र
भिक्षायामुपयोगं दत्त्वा प्राणातिपातसंरक्षणं कृतमेव, इदानीं द्वितीयमहाव्रतयतनां प्रतिपादनायाह—

विटल पुट्टो न याणे आहंन्नादीवि वज्रए ठाणे । सुद्धं गवेस उद्धं पंचऽइयारे परिहरंतो ॥ ४२६ ॥

वेण्टलं-निमित्तादि पृष्टः सन्नेवं भणति- न जान हैति एवं भणता द्वितीयमहाव्रतयतना कृता भवति । इदानीं तृतीय-
महाव्रतयतनां दर्शयन्नाह-‘अहंणादीवि वज्रए ठाणे’ तत्र भिक्षार्थं प्रविष्ट आकीर्णादिस्थानं परिवर्जयेत्, यत्र हिरण्यदि
विक्षिप्तमास्ते तदाकीर्णस्थानं तच्च साधुना वर्जनीयं, एवं तृतीयमहाव्रतयतना कृता भवति । इदानीं पञ्चममहाव्रतयतनां
प्रतिपादयन्नाह-‘शुद्धम्’ उद्गमादिदोषरहितं ‘गवेषयति’ अन्वेषयति ‘उच्छु’ भक्तं पञ्चाप्यतीचारान् रक्षन् । उक्ता पञ्चममहा-
व्रतयतना, चतुर्थमहाव्रतयतना तूक्तैव । ‘इत्थिगगहणे धम्मं’ इत्येवमादिना, उक्ता सङ्घटकयतना, इदानीमुपकरणयतनामाह—
जहन्नेण चोलपट्टं वीसरणाल्लु गहाय गच्छिज्जा । उस्सग्ग काउ गमणं सत्तयगहणे इमे दोसा ॥ ४२७॥

उत्सर्गतस्त्वावद्भिक्षार्थं गच्छता सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गन्तव्यं, यस्तु विस्मरणाल्लुः स जघन्येन चोलपट्टकमादाय गच्छति,
उपलक्षणं चात्र चोलपट्टकोऽन्यथा पात्रकं पटलानि रजोहरणं दण्डकं कल्पद्वयं चैतद् गृहीत्वा गच्छति । उक्तोपकरणयतना,

इदानीं मात्रक्यतनां प्रतिपादनायाह—मात्रक एहीत्वा गन्तव्य, एहीत्वा चोत्सर्ग—उपयोग कृत्वा प्रब्रति, अथ मात्रक न युक्तादि मच्छस्वतथ मात्रकाग्रहणे एते च वक्ष्यमाणकथना दोषाः, अत्र च यदुत्सर्गग्रहण कृत तद्विधिप्रदर्शनार्थं न तु पुनः स्वस्थानमिति । इदानीं मात्रकाग्रहणे दोषान् प्रदर्शयन्नाह—
आयरिप् य गिलाणे पाहुणप् दुच्छहे सहसलांभे । ससचमत्तपाणे मत्तगगहण अणुण्णाय ॥ ४२८ ॥

भाषायर्थे ग्लानार्थे प्रापूर्वकांथं वा दुर्लभं वा क्विच्छिच्छस्यते तदर्थं, 'सहसा' अकस्मात्किञ्चित्कदाचिच्छस्यते तदर्थं, तथा सप्तकमक्तपानग्रहणार्थं मात्रकग्रहणमनुष्ठातम् । इदानीमित्येव गार्पां मास्यकारो व्याख्यानयन्नाह—
पाउगगायरियाई कैर्धिं गिण्हउ मत्तप् अगहियमि । जा यस्ति विराहणया दुवमाणे ज दुवेण विणा २२९ मा

प्रायोग्यमाचार्यादीनां कं शुक्लात् मात्रकेश्यरीते सति !, तदग्रहणाच्च पा वेपामाचार्यादीनां विराचना सा तेनाङ्गीकृता प्रब्रति, अथैव मन्यसे प्रवभासने शुक्लात् तत्रैवं त्रैश्वरीते प्रवेण विना या विराचना सा तद्वत्स्यैव, आविग्रहणाद् ग्लानप्रापूर्वका अपि व्याख्याता एव ।

दुच्छह दध व सिया घयाइ गिण्हे उवगगहकरतु । पउरऽन्नपाणलभे असयरे कैत्थइ सिया उ ॥ २३० ॥ भा

दुर्लभं वा द्रव्यं घृतादि 'स्वात्' मवेत् तैवम घृतादि शुद्धते पठ उपग्रह करोसि—अवष्टम्भं करोति तत्, अथ 'सहसा' आक-

१ अशरीरस्य केतुर्बर्भमिति—उप भा. । २ इत्येव च. ३ । ३ इत् भा. । ४ क्विच्छ क १ । ५ क्तव्य भा. पा १ । ६ उवस्तथ भा. ।

स्मिकः प्रचुराक्षपानलम्भः स्यात्ततः असंस्तरतां प्रव्रजितानामात्मानं कुच्छ्रेण यापयतां कुत्रचित् स्याद् ग्रहणमिति । तथा च—
संसत्तभत्तपाणे मत्तग सोहेड पक्खिवे उवरिं । संसत्तगं च पाडं परिदुवे सेसरक्खट्टा ॥२३१॥ (भा.)

संसक्तभक्तपानग्रहणे सति मात्रके 'शोधयित्वा' प्रत्युपेक्ष्य सक्तुकाञ्जिकादि पात्रकस्योपरि प्रक्षिपेत् । अथ तत्पानकादि गृहीतं मात्रके किन्तु अशुद्धं संसक्तं जातं, ततश्चैवं ज्ञात्वा विधिना तस्मिन्नेव क्षणे परिष्ठापयति किमर्थं ? शेषभक्तरक्षणार्थं, मा भूच्चन्द्रन्धेन शेषस्यापि संसक्तिः स्यात्, तस्मान्मात्रकं गृहीतव्यं, एभिश्च कारणैर्न गृह्णाति—

गेरुन्नकज्जतुरिओ अणभोगेणं च लिच्च अणहणं । अणभोगणिलणट्टा उत्सग्गादीणि नवि कुज्जा ॥४२९॥

ग्लानकार्येण त्वरितो गतः ततश्चैवं न गृह्णाति, अनाभोगेन वा निर्गतो यदि, लिप्वं वा लेपेन तन्मात्रकं यदि, तैतश्चै-
वमग्रहणं मात्रकस्य संभवतीति । उक्ता मात्रकयतना, इदानीं उत्सर्गयतना प्रतिपादनायाह—अणभोग पच्छद्धं, अणभोगेण गिलाणट्टा अनाभोगेन उत्सर्ग—उपयोगं न कुर्यात्, ग्लानार्थं वा त्वरित उत्सर्गं न कुर्यात्, आदिग्रहणादावश्यकं च न कुर्यादिति । उत्सर्गयतनोक्ता, इदानीं 'जस्स य जोगो' अस्य विधिरुच्यते—

जस्स य जोगसकाऊण निर्भगओ न लहई तु सच्चित्तं । नवि वरथपायमाई तिणणं गहणे कुणसु तम्हा ॥४३०॥

'जस्स य 'जोगो' इत्येवं 'अकृत्वा' अभणित्वा निर्गतः सन् एवं 'न लभते' न भवत्याभाव्यं 'सच्चित्तं' प्रव्रज्यार्थमुपरिथतं

तत्र हि ग्रामासन्ने उपविश्य पादप्रमार्जनं करोति, किं कारणं ?, तत्पादरजः कदाचित्सचित्तं भवति कदाचिन्मिश्रं लभं भवेत्, ग्रामे च निष्पादचित्तं रजोऽतः प्रमार्जयति, पुनश्च प्रत्युपेक्षां करोति पात्रद्वितयस्य पत्रद्वयस्य मात्रकस्य च, एवं 'देशकाले' शिक्षावेलायां प्राप्तायां करोति, अथाद्यापि न भवति शिक्षाकालस्ततस्तस्मिन्नप्राप्ते शिक्षाकाले पादौ प्रमाहि, ततस्तावदास्ते यावद्भिक्षाकालः प्राप्तः, ततस्तस्मिन् प्राप्ते सति तस्यां वेलायां पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्षत इति । एवमसौ पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्ष्य ग्रामे प्रविश्यन् कदाचित्छ्रमणादीनां पश्यति ततस्तान् पृच्छति, एवदेवाह—

समणं समणं सावगसावियोगाहिअन्नातिरिथि बहि पुच्छे।अरिथह समण ? सुविहिया सिट्टे तेसालयं गच्छे।

श्रमणं श्रमणीं श्रावकं श्राविकां गृहस्थमन्यतीर्थिकान् वा बहिर्द्वारं पृच्छति, एतानन्तरोक्तान् सर्वान् दृष्ट्वा पृच्छति, अत्र सन्ति श्रमणाः ?, किं विशिष्टाः ?—शोभनं विहितमेवामिति सुविहिताः—शोभनानुष्ठानाः, सतश्चेतेषामन्यतमेव कथिते सति ततस्तेषामेव—श्रमणादीनां 'आलयं' आवासं गच्छेत् । ततस्तेषां आलयं प्राप्य किं करोति ? इत्याह—

समणुण्णेषुं पवेसो बाहिं ठवेऊण अन्न किइकम्मं । खन्नूडोसन्नेसु टवणा उच्छोभवंदणयं ॥१३५॥

यदि हि ते समनोज्ञाः—एकसामाचारीप्रतिबद्धास्ततस्तेषां मध्ये प्रविशति, अन्ये—असमनोज्ञा भवन्ति यदि ततो बाह्यत उपकरणं स्थापयित्वा प्रविश्य 'कृतिकर्म' द्वादशावर्तवन्दनं ददाति, अथ ते संविप्रपाक्षिका अवसंखा भवन्ति ततो बहिर्द्वारं

२२८५) गान्धापय वक्षपात्रकाद, अथ पस्य योग इत्येवमकृत्वा गृह्णाति ततः स्तैन्य भवति, वस्मात्कुरु यस्य योग इत्येवम् ।
 सो आपुच्छि अणुण्णाओ सग्गामे हिंढ अहव परगामे । सग्गामे सह काले पत्ते (इत्तो) परगामि वोच्छामि
 आपुच्छा नाम संदिसह उबओग करेमि'पि, पितिया पडिपुच्छा-किंर गिण्ढामिचि, गुरु मणइ-सहसि, पया पूर्व
 सायवो गृहन्तीत्यर्थः, एवमसौ बनेन क्रमेण प्रच्छने कृते सत्पनुष्ठात भावश्यकीं कृत्वा यस्य च योग इत्येवमभिधाय
 निर्गल्य स्वप्राप्ते हिण्ढते, अथवा 'पयामे' समीपप्राप्ते तत्र स्वप्राप्ते यदि हिण्ढते ततः 'सति काले' प्राच्यायां मिष्ठावेलाया
 मित्स्पर्धा, इदानीं परप्राप्ते वक्ष्यामि हिण्ढतो विविध, तमेवाह—
 पुरतो जुगमायाए गतूणा अन्नगामि वाहिठिओ । तरुणे मज्झिमयेरे नव पुच्छाओ जहा हिट्ठा ॥ ४३२ ॥

पुरतो युग्मात्र निरीक्षमाणो 'गत्वा' अन्यप्राप्त संप्राप्य बहिर्भ्यवस्थितः पृच्छति—किं विद्यते मिष्ठावेलाञ्च ग्रामे तत न ?,
 क्वन् पृच्छतीत्यत आह—तस्य मध्यम स्वकिरं, एकैकस्य त्रैविष्यान्नम पृच्छाः कर्षण्याः, पयाऽवस्तात् प्रथिपादितास्तयेवा
 प्रापि न्यास्याः, अत्र च तस्य स्त्रीपुनपुसक मध्यम स्त्रीपुनपुसक स्वकिरं स्त्रीपुनपुसकमिति । एव पृष्ट्वा यदि तत्र मिष्ठावेला
 तत्क्षण एव, ततः को विचिरित्यत आह—
 पायपमज्जणपडिलेहणा ये भाणवुग देसकालमि । अप्पत्तेऽत्रियं पाए पमज्ज पत्ते य पायवुग ॥ ४३३ ॥

१ अह का. १ 'वत्सर्ध' अथ का. २ । २ केनात्पत्र पा १-२ का. २, म्याम का. १ । ४ 'येऽपि ली क १-२ । ५ अ का. पा. १ । ६ 'स्मिन्ति पाए का. १ ।

गौर्वा यत्र दुष्टो गृहे तच्च, 'पुणो'चि, पुण्यार्थं यत्र बहु रन्वयित्वा श्रमणादीनां दीयते, अथवा पूर्णं यद्गृहस्थैर्बहुभिस्त्वच्च प्रद-
 श्यन्ति, जुगुप्सितं-छिभ्यकादि तच्च, हिसागं-सौकरिकादिगृहं तच्च, मामाकं चोक्तं, एतानि दर्शितानि सन्ति सर्वयत्नेन
 परिहर्तव्यानीति । इदानीं यदुक्तं 'यतनया स्थापनाकुलानि भ्रंच्छनीयानि कथनीयानि च' तत्प्रतिपादनायाह—

बाहाए अंगुलीइ व लट्टीइ व उज्जुओ टिओ संतो । न पुच्छिज्ज न दाएज्जा पच्चावाया भवे दोसा ॥४३९॥

बाहुं प्रसार्य गृहाभिममुखं न दर्शयति नाऽपि पृच्छति, तथाऽङ्गुल्या यथ्या वा न पृच्छति नापि कथयति, ऋजुर्गृहाभिममुखं स्थितो
 न पृच्छति साधुर्नापि दर्शयेद्, यतस्त्वन्न दोषाः, किंविशिष्टाः?—प्रत्यपायजनिता भवन्ति । के च ते प्रत्यपायाः? इत्यत आह—
 अगणीण(हि) व तेणोहि व जीवियववरोवणं तु पडिणीए । खरओ खरिया सुणहा णट्टे वट्टकसुरे संका॥४४०॥

यथा दिशा साधुना बाहुं प्रसार्य गृहं पृष्टं तेन वा बाह्वादि प्रसार्य तैत्कथितं तद्गृहं कदाचिदग्निना दग्धं भवति ततश्च
 गृहपतिस्त्वं साधुमाशङ्कते, यदुत तेन साधुनाऽन्यस्य साधोर्हस्तनेऽह्नि दर्शितमासीच्च यदि तत्कृतोऽयं धातः स्यात्, नान्यः,
 स्तेनैर्वा मुषितं भवति जीवितव्यपरोपणं वा गृहस्थस्य प्रत्यनीकेन कृतं भवति तत आशङ्का साधोरुपरि भवति, कदाचिद्वा
 'खरिय'चि द्व्यक्षरिका-कर्मकरी नष्टा भवति, 'खरओ' द्व्यक्षरो वा-कर्मकर्मप्रायो नश्यति, सुणहा वा-स्नुषा वा केनचित्सह
 गता, एतेषु नष्टेषु सत्सु साधोरुपरि शङ्का भवति यदुत तत्कृतोऽयं तर्पधात इति, 'वुत्तसुरः' अश्वः प्रधानः केनचित्पट्टो

१ पृच्छं आ ल १ पा १ पु । २ लीय, आ पु पा १ लीओ ल १ । ३ लट्टीओ ल. १ । ४ पृच्छेत् आ. ल. २. पा १-२ ।
 ५ कथित ल १ पा १-२ पु । ६ गृह आ ल २ । ७ कर्मः प्रायो आ ल १-२ । ८ धात आ. ल. २. पा १-२ ।

स्थित एव बन्धन कृत्वाऽर्थाणां पृच्छति, अथ ते 'अवसंज्ञाः' लग्गूढप्रायास्त्वतो परिरेचोपकरणं स्वीपयित्वा पुनश्च प्रविश्य
तेषामुच्छोभबन्धन करोति ।

गोळनाइ अथाह पुच्छिय सयकारण च दीवित्ता । जयणाए ठवणकुळे पुच्छइ दोसा अजयणाए ॥४३६॥
एव सर्वेष्वेतेष्वनन्तरोदितेषु सपनोष्वादिषु प्रविश्य गकानाथवाचां वृष्टा स्वकीयमागमनकारण 'दीपयित्वा' निवेद्य
पतनया मधुरवोरुस्यलक्षमया, यद्विवा बह्यमाबलक्षमया स्वापनाहकानि पृच्छति । अयतनया पृच्छतो दोषः षड्भ्यमाण
सद्यसो यतोऽश्रो पतनया पृच्छति । एतानि तानि स्वापनाहकानि—
दाणे अभिगमसङ्गे समचे खलु तेहैव मिच्छते । मामाप अचियचे कुलाइ जयणाइ दायति ॥४३७॥

दानभादस्त्रेऽग्निगणधारादस्त्रे—यत्र कारणे भापये प्रविश्यते, सम्यक्त्वपरकुठ, मिष्यात्वकुठ, मामाका-मा मम समजा
परमईतु वत्कुल, 'अधियघ' अदानशीलकुल, एतानि कुलानि ते वास्तव्यास्त्वस्य साधोर्यतनया दर्शयन्ति ।
सागारि घणिम सुणाए गोणे पुत्ते दुगुच्छियकुलाइ । हिंसाग मामाग सबपयत्तेण वज्जेज्जा ॥ ४३८ ॥

सागारिकाः—अभ्यातरस्त्वमूर दर्शयन्ति, तथा बणीमयो-दरिद्रस्त्वमूर दर्शयन्ति, तत्र हि एतदर्थं न गृह्यते, स हि
बहिरोऽथवि मके सजां करोति, यत्रा पत्किञ्चिदस्ति तत्राणा पुनरात्सार्थे रुचन करोति, तथा सा पत्र पुढो गुहे तत्र,
१ 'यमाः क १-२ । २ उत्पन्न क १ प्रस्वान्त क. २ । ३ बायल भा । ४ गान्धरे क्य क. २ ।

दुर्लभां बोधिं करोतीति । ननु च ये इह जुगुप्सितास्ते कैवान्यत्राजुगुप्सितास्वतः कथं परिहरणं कर्तव्यं ? उच्यते—

जे जाहिं दुगुंछिया खलु पवावणवसहिभत्तपाणेसु । जिणवयणे पडिक्कुटा वज्जेयवा पयत्तेण ॥ ४४४ ॥

ये 'यस्मिन्' विषयादौ जुगुप्सिताः प्रवक्ष्यामङ्गीकृत्य वसतिमङ्गीकृत्य तथा भक्तं पानं चाङ्गीकृत्य ते तत्र वर्जनीयाः, तस्य पवावणं प्रतीत्य अवर्तद्धिगा ण पवावणजोगा वर्सहिभत्तपाणेसु जोगा, वसहिमङ्गीकृत्य जुगुप्सितो भंडाण वाडओ तस्य वसई न कीरह, जतो तस्य गाहयवनच्चियवणण असञ्जायादि होह, पवावणभत्तपाणेसु पुण जुगो, तथा भक्तपान-ग्रहणेषु जुगुप्सितानि स्रतकगुहाणि पवावणेषु य, ताणि पुण वसहिं अणत्थ दवावेति, अण्णाणि पुण तिहिं पि दोसेहिं दुद्धाणि वंम्मकराईणि, एते जिनवचनप्रतिकुष्टा वर्जनीयाः प्रयत्नेन । अथवा पश्चाद्धंमन्यथा व्याख्यायते, पवावणे दुगुंछिया एते—
अट्टारस पुरिसेसु वीसं इत्थसिु दस नपुंसेसुं । पवावणाए एए दुगुंछिया जिणवरमयंसि ॥ ४४५ ॥

पवावणे जिणवयणे पडिसिद्धा, वसहिदुगुंछिया ओसणा अमणुणा वा, भत्तपाणेवि एते चेव, एते जिनवचनप्रतिकुष्टाः । दोसेण जेण अयसो आयासो पवयणे य अगहणं । विपरिणामो अपच्चओ य कुच्छा य उपपजे ॥ ४४६ ॥

सर्वथा येन केनचिद् 'दोषेण' निमित्तेन यस्य संबन्धिना 'अयशः' अश्लाघा 'आयासः' पीडनं प्रवचने भवति, अग्रहणं वा विपरिणामो वा श्रावकस्य शैक्षकस्य वा तत्र कर्तव्यं, तथाऽप्रत्ययो वा ज्ञासने येन भवति यदुच्यतेऽन्यथा वदन्ति

मवसतस साधोरुपरि बाह्यादिना दर्शनपथः ब्रह्मा भवति ॥ इदानीं यानि प्रविष्टकृत्त्वानि क्षयितानि वान्धेभिरमिग्नानैर्बर्धयति-
 पटिकुट्टकुलाण पुण पचविहा धूमिवा अभिज्ञाण । भग्गधरगोपुराई रुक्खा नाणाविहा वेव ॥ ४४१ ॥
 तेषां प्रविष्टकृत्त्वानां पञ्चविधा स्त्वपिज्ञाऽभिज्ञान भवति, केष पुनः पञ्चप्रकारत्व । अतएव मह्यं पुमिगा तत्व पटिकुट्ट
 रक्षपीठमृच्छमेदभिज्ञा या स्त्वपिज्ञा सा पञ्चत्वयो वा भग्गयो वा गिरिय वा, यदिवा अन्यथा पञ्चविधा स्त्वपिज्ञा कृष्यनीरु
 नानानिधा अभिज्ञान प्रतिपिष्टकृत्त्वानात् । इतथ स्थापनाकृतेषु न प्रवेष्टव्य, यतः—
 ठवणा मिलसत्तुनिष्ठ अचियत्तधर तेहव पटिकुट्ट । पय गणधरमेर अइकमतो विराहेज्जा ॥ ४४२ ॥

स्थापनाकृतानि तथा 'मिळसत्तु' म्लेच्छगृह तथा अधिपत्तगृह तथा 'प्रविष्टकृत्' छिम्पकादिगृह एतकोपेत्तगृह वा, एतेषु
 न प्रवेष्टव्य, इय 'गणधरमेरा' इय गणधरस्त्वितिस्वतयेतां मेरां' प्रवेष्टेनातिक्रामन् विराचयति दर्शनादि । आह—प्रविष्टकृत्
 कुलेषु प्रविष्टतो न कथित् पञ्चवीमवयो भवति किमर्ष परिहार इति । उच्यते—
 छकायदयावतोऽधि सजज्जो बुच्छह कुणह बोहिं । आहारे नीहारे तुगुच्छिप् पिंढगहणे य ॥ ४४३ ॥

सुगया ॥ नवरम्-आहारनीहारी यपगुप्ताः सन् कणेति, 'सुगुच्छितेषु' छिम्पकादिषु यदि पिण्डप्राहण करोति ततो

१ नमस्कृतं भा. । २ नमस्कृतं भा. ३ । ३ नमस्कृतं भा. वा १-२ ।

गच्छे केचित्पुरुषा निरुद्धाः सन्तः शकुनीव पञ्चान्तरनिरुद्धा, ते 'सारणवारणचहया' सारणं-प्रसर्पणं संयमे तेन 'सु गतौ' इत्यस्येदं रूपं अथवा सारणं-स्मारणं वा संयमविषयं, वारणं-दीपेभ्यो निवारणमिति एवं निरुद्धाः सन्तः 'चहसा' त्याजिताः सन्तः पार्श्वस्थादिषु प्रविहरन्ति । तथा-'जह सागरंमि०' गाहा सुगमा, 'एवं गच्छसमुद्दे' गाहा सुगमा ।

तिविहोवधायभूयं परिहरमाणो गवेसए पिंडं । दुविहा गवेसणा पुंण द्द्वे भावे इमा द्द्वे ॥ ४५१ ॥

एवं त्रिविधस्य ज्ञानदर्शनचारित्रयोपघातभूतं पिण्ड 'परिहरन्' परित्यजन्, किं कुर्यात् ? अत आह 'गवेसए' गवेपयेद्-अन्वेषयेत्, कं ?-तमेव 'पिण्डं' संयमोपकारिणं । इदानीं सा गवेषणा द्विविधा-द्रव्यतो भावतश्च, द्रव्यतस्त्वावद् 'इमा' वक्ष्यमाणलक्षणा । का चासौ वक्ष्यमाणा ?, सोच्यते-वसंतपुरं नयरं जियसत्तू राया वारिणी देवी, सा य अत्तणी चित्तसभं अहगया कणगपिड्ढिमिणे पासइ, सा य गुविणी, तेसु कणगपिड्ढिमिणसु दोहलो समुत्पण्णो, चित्तेइ य-घनाओ ताओ जाओ एएसिं चम्मसेसु सुवंति मंसाणि य खायंति, सा तेणं डोहलेणं अणवणिज्जंतेण दुब्बला जाया, रणा य पुच्छिया, कहियं च तीए, ताहे रणा पुरिसा आणत्ता, वच्चइ कणगपिडे मिणे-णिणइह, तेसिं पुण मिगाणं सीवणिणफलाणि आहसो, तया य सीवणीणं अकालो फलस्स, ताहे कित्तिमाणि कणिक्काफलाणि काउं गया अडवीए, तत्थ य पुंजयपुंजया सीवणीणं हिट्ठा ठवंति, ताहे कुरंगेहिं दिड्ढं, गया य जूहवइस्स साहेति, ताहे ते मिगा आगया, जो सो तेसिं अहिबई सो भणइ-अच्छइ तुन्से पेच्छामि ताव अत्तणा गंतुं, दिड्ढं च तेणं, कहियं च ताणं जहा केणइ युत्तिमा कया अमइ गहणत्थं, जेण अकालो

अन्यथा कर्षन्ति एवविभोऽप्रत्ययो येन भवति तत्र कर्षन्त्य, तथा ह्यगुप्सा च येनोस्पद्यते यदुत वराका एते दयामनस्का स्वदेशविष न स्मिद्धित्कार्यम् । यस्तु पुनरेव करोति तस्वेदमुक्त मगधसा—

पवयणमणपेहतस्त तस्त निद्धधसस्त लुद्धस्त । बहुमोहस्त भगवया ससारोऽणतओ भणिओ ॥४४७॥
 प्रवचनमनपधमाभस्य तस्य 'निद्धधमस्य' निःशुक्तस्य तुब्धस्य बहुमोहस्य मगधवा संसारोऽनन्त उक्त इति । तथा न कथं बहुमोहस्येतन्नवति योऽप्यपस्तस्याप्येष कुर्वतोऽनन्त एव संसारः, एतदेवाह—
 जो जह व तह व लुद्ध गिणहइ आहारउवहिमाईय । समणगुणमुक्कजोगी ससारपवहुओ भणिओ ॥४४८॥

सुगमा ॥ एव तावच्चानपवामपि दोषाः, ये तु पुनराचार्येण सुन्दितमात्रा भगीतार्या एव मुक्तास्ते सुतरामध्वानादेव एषपादि न कर्षन्ति, एतदेवाह—

एणसमणेसण वा कह ते नाहिति जिणवरमय वा । कुरिणमि व पोयाला जे मुक्का पवइयमित्ता ॥ ४४९ ॥
 सुगमा ॥ नवरं 'कुरिणमि'चि महति अरण्ये 'पोयाला' मृगादिपोवकस्ते यथा यूपपतिना मुक्ताः सन्तो विनश्यन्ति एव तस्पीति । एव तावदाचार्यदोषैरेवविधा भवन्ति, एते तु स्वदोषेण भवन्ति, क व त !, अत आह—
 गच्छमि केइ पुरिसा सउणी जह पजरतरनिरुद्धा । सारणवारणचइया पासत्थगया पविहरति ॥ ४५० ॥

१ अर्थः प्रवर्तत एव न. १ । २ ब्रह्मेण १ । ३ वा एव क १ । ४ 'येसा वा ।

केह न सुणंति, जेहि सुयं ते परिहरंति, ते य अंतकुंलपतकुलेसु हिडंति, अरिहंताणं च आणा आराहिआ परलोने य महं-
 ताणं सुहाणं आभाणिणो जाया । जेहि पुण ण सुयं ते तहिं भोयणे गया अरहंताणं आणाभंगो कओ अणेगाणं च वमम-
 मरणाणं आभाणिणो जाया ॥ इंदानीमेनमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह—

जियसत्तुदेवि चित्तसभपविसणं कणागपिट्टपासणया । डोहल दुब्बल पुच्छा कहणं आणा य पुरिसाणं ॥
 सीवन्निसरिसमोदगकरणं सीवन्निरुक्खविट्टासु । आगमण कुरंगाणं पसत्थअपसत्थउवमा उ ॥४५३॥
 विइयमेयं कुरंगाणं, जया सीवन्नि सीदई । पुरावि वाया वायंति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५४ ॥

सुगमा ॥ नवरं प्रशस्तोपमा येर्युथपतेर्भवं कृतं, अपशस्ता च येन कृतं ॥ सुगमाः, नवरं जया सीवणिण सीयई फलतीत्यर्थः ।
 हरिथभहणं गिन्हे अरहद्देहिं भरणं तु सरसीणं । अच्चुदप्पण नलवणा अभिरूढा गयकुलागमणं ॥४५५
 विइयमेयं गयकुलाणं जया रोहंति नलवणा । अन्नयावि झरंति सरा न एवं बहुओदगा ॥ ४५६ ॥

सुगमे, नवरं 'मरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्यन्ते तासां मरणम् ॥ तथा च—

णहाणाईसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमाईसु । आयरियनिवारणया अपसत्थितरे उवणओ उ ॥४५७

सीवम्पिष्ठत्वाय, अह मंगल-अकालेवि इवति वेव फलानि, उ सध, किंतु ष पुष्यपुष्या होति, अह मण्ड वातेण तदा कया
 ठप्य, अत्रो पुराणि एवमेव वाया वायता न ठण पुत्रयपुत्रयदि फलाइ कयाइ ठियाणि वा ष गन्धामो उत्त्य, एव मणिए
 कइ तत्य ठिया, अण्ये पुष्य अषइइवा गया, तत्य प वषणमरणाइ पाधिया, अे उव ठिया से सच्छद ष्येसु सुह मोदते ।
 एष एगा दिइठो, बीमो मण्यइ-एको राया, तेण प इत्यिगहणत्य पुरिसा मधिया, अहा गिणइइ इत्यी, ते मणसि-अत्य
 इरपी परंति उ नलरप्य सुक गिणइकालेण, ठो तत्य अरण्ये अरइठो कीरंठवि, राइया तदसि पडिवण्णा, वेहियि तत्य गत्तय
 तइति कय टेन्वइ व नलरप्य इरिय जाय, ताहे जूइइइया दिइ, निनारेइ नियकलइगे, अहा विदियमेपं गयकुलाण अया
 राइति नलरप्या, एरत्य पुष्य अकालेण, अह मणइ पाणिय पभूय निचरेसु वइइ तेण नीला, उ न (तन्न), अण्ययाणि ज्येण कारणेन
 बहुय पाणिय दुत न ठय नीला नलवया, वा अच्छइ मा एत्य पविसइ-विषासं समागच्छइ, एव मणिए अे तत्य ठिया
 त पउरप्यपाणियसु सुइ विहरंति, व पुष्य न ठिया ते-वारीसु बदा इम्मति अंकुसपहारेहि । एष वित्तियो दिइठो ॥ एसा
 दइगवेसया, इसा य मावगवेसया-लोपुवमवपजाइसु मिलियाण साहूण केणइ सावएण मइएण वा आहाकम्माणि मक्खाणि
 रइएयाणि, मोयणं वा कयइ साहूणो दइइ मइएण कय, तत्य य अण्येगे निमतिआ अण्णाण य पभूय विअइ, सो य मइओ
 चितइ-एय दइएण साहूणो आगमिस्संति, मायरिएण उ नाय, ततो साहूणो निवारिवा, मा तेसु अछियइ, ताहे केइ सुणयि

१ अथ अ. क १-२ । २ दुवना होल वा अ. १ । ३ हुलाणि ठं न क १ । ४ अण्ण, अ क १ पा. १-२ । ५ अण्णं अ. १-२ ।
 ६ न पुष्य एव अकाले क १-२ । ७ एवं धर्मया अे अ. १ । ८ अण्ण विवोप अ. १-२ ।

केह न सुषंति, जेहि सुषं ते परिहरंति, ते य अंतकुलपतकुलेसु हिंदंति, अरिहंताणं च आणा आराहिधा परलोणे य महं-
 ताणं सुहाणं आभाणिणो जाया । जेहि पुण ण सुषं ते तहि भोयणे गया अरहंताणं आणाभंगो कओ अणेताणं च जन्म-
 मरणाणं आभाणिणो जाया ॥ ईदानीमेनमेवार्थं णाथाभिरुपसंहरन्नाह—

जियसत्तुदेवि चित्तसभपविसणं कणगपिट्टपासणया । डोहल दुब्बल पुच्छा कहणं आणा य पुरिसाणं ॥
 सीवन्निसरिसमोदगकरणं सीवन्निरुक्खविट्ठामु । आगमण कुरंगाणं पस्सथअपस्सथउवमा उ ॥ ४५३ ॥
 विइयमेयं कुरंगाणं, जया सीवन्नि सीदई । पुरावि वाया वायंति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५४ ॥

सुगमा ॥ नवरं प्रश्नस्तोपमा यैर्युथपतेर्वतं कृतं, अप्रश्नता च यैर्न कृतं ॥ सुगमाः, नवरं जया सीवणिण सीयई कलतीत्यर्थः ।
 हरिथिभंहणं गिरुहे अरहद्देहिं भरणं तु सरसीणं । अच्चुदण्ण नलवणा अभिरुद्धा गयकुलागमणं ॥ ४५५
 विइयमेयं गयकुलाणं जया रोहंति नलवणा । अन्नयावि झरंति सरा न एवं बहुओदगा ॥ ४५६ ॥

सुगमे, नवरं 'भरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्यन्ते तासां भरणम् ॥ तथा च—

पहाणाईसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमाईसु । आयरियनिवारणया अपस्सथितरे उवणओ उ ॥ ४५७

स्नानादियु विरचित किञ्चिद्भक्तं, भारस्मे वा मोक्षने दानादि किञ्चित्प्रवर्षित, सत्राचार्यो निवारणो करोति । अय
 चाप्रशस्वस्येतरस्य चोपनय तर्का, अहवा इया भावगवेसणा-धम्मठई नाम । अथपारो सो विहेमूले ज्येष्ठमास इत्यर्थे, तेहि
 आयावेइ अष्टम च करेइ, सो य पारस्य सम्यामे न हिइइ अथ मारं ववाइ, तस्य प वषत साहु वहुण एका देवया आउवा,
 कोकवगर्ण्याइ दो विठवइ, ताहे सा रुक्खहिइहा अपुक्काए लाउएण कभियस्स मरिएण अच्छइ, ताहे त साहु अन्मासग
 वहुण एगो मणइ तुमं पिय कभिय ताहे सो मणइ अलाहि मम पीएणं ताहे सो मणइ-को उष एय वैहीहिपि तम्हा
 साहुस्स दिअठ, तां वैओ मणइ-देहि छडेहि वा, तओ तेण सो अथपारो निमत्तिओ मभियो य तुन्मे इम गिणहइ, ताहे
 सो मणइ ववओ खेपओ कालओ मावओ प अवेसइ, ववओ इम कभियं सीयंल सुरहिं च, खेपतो इमाए वववीए को
 देइ !, कालतो वेहुमासो, एत्यवि दुस्सं दाठ, मावओ इत्थवुइविणेण निमतेति, त एत्य कारणेणं मवियव, ताहे सो
 तवठचो हेहा पिच्छइ नाव सूमीए पाया न लम्माति, तवरि पेच्छइ अच्छीवि अथिमिवापि ताहे देवयपि नाकण वस्सिण ॥
 अहवा प्परसामी दिठुवो, प्परसामी आयरिएहिं सम वासारए एममिं नगरे ठियो, तस्य प सणाहवले न कोइ साहु वीइ,
 सोवि मणइ वहरओ म गीति तस्स पुबसंणया देवा भागया, ते हि तस्य ववियवेसं कालण मरिएहिं आगतव अन्मासे
 ठिमा, तेहि तस्य अयेगरुवं तवस्सुडिय, अथवा अकळिअता प गता निमतवि साहुणो, ते मवति-एस सुइलओ गेणह,
 ताहे सो आयरियसंविट्टो पयट्टो नाव अस्सपि वरिसइ, ताहे तेहि देवेहिं सब वएठ उवसहरियं, आयओ तं पपसं, देवेहिं प

१ तिदि, भा । २ 'स्वदि जे वि' भा. । ३ वरिठे भा अ. २ । ४ मएण्हे भा प २ । ५ ववुणएण अल. वा १ ।

वीहिकरो दाडमारद्वी पूसफलं माहुरयं च, सो भगवं उवउत्तो-को कालो वाणियगाणं एत्थ आगमणे, एज वा अकाले वासं
 वा न उवसमह तो किह आगयाः?, इमो य पदमपाउसो कतो वीहिणो पूसफलं वा ?, एवं चित्तिचा हेट्टा उवरि च निरुवेह
 जाव भूमीए पाया न लग्गति अणिमिसाणि अच्छीणि तओ गुज्जगति काल्ढण वज्जेह, ताहे देवा सैत्थं साहरिचा वंदंति
 अभिनंदंति वओऽसि भयवं !, तत्थ य से वेउवलद्धि नभोगमणलद्धि च दिंति, ताहे गया देवा ॥ एसा भावगवेसणा ।
 अमुमेवाथं गाथाभिरुपसंहरति, अत्र निर्युक्तिकारः कथानकद्वयमपि उपसंहरत्ताह—

धम्मरुइ अज्जवइरे लंभो वेउवियस्स नभगमणं । जिट्टामूलै अह अट्टमेण उवरिं हिट्टा य देवाणं ॥४५८॥

धर्मरुचिरनगारस्वथाऽऽर्यैरस्वामी लभभो वैकुर्विकलब्धेर्नभोगमनलब्धेश्च तस्यैव, तथा ज्येष्ठाभूले ज्येष्ठमांस इत्यर्थः ।
 धर्मरुचिरष्टमभक्तेन स्थितोऽन्यस्मिन् ग्रामे गच्छन् देवेन दृष्टः स च भगवानधस्तादुपरि चोपयोगं दत्त्वा पुनश्च न गृहीतवान-
 नकल्पयामिति । इदानीं भाव्यकारो धर्मरुचिकथानकमुपसंहरत्ताह—

आयावणाऽट्टमेणं जेट्टामूलंसि धम्मरुइणो उ । गमणाऽन्नगामभिवक्खट्टयाए देवस्स अणुकंपा ॥२३२॥भा.
 कोंकणरूवविउवण अंबिल छड्डेमऽहं पियसु पाणं । छड्डेहित्ति य बिइओ तं णिह सुणित्ति उवओगं२३३॥भा.

१ चित्तो भा । २ वज्जेह आ । ३ सव्व पा. १ २ । ४ नमसति पससते धवो' आ. । ५ अट्टम उवरि भा ल. २ । ६ ट्टया य
 भा. पा. १-२ । ७ 'रूपं क १ । ८ 'ओगो आ. पा १. पु. ।

तपहालुहाफिलत ददृण कुकणो भणइ साहु । उज्झामि अषकजिय अज्जो गिणहाहि ण तिसिओ ॥२३४॥
 सोऊण कौफणस्स य षयण साहु इम विधिंतेह । गविसणविधिंय निउण जह भणिअ सबदसीहिं २३५भा
 गविसणगहणकुहग नाऊण सुणी उ सुणियपरमत्थो । आहहरक्खणहेउ उवउजइ भावओ निउणा ॥२३६
 उफोसदधखिच च अरण कालओ निदाहो उ । भावे हट्टपहहो हिट्ठा उवरिं च उवओगो ॥२३७॥ भा
 ददृण तस्स रुव अच्छिनिवेस च पायनिक्खेव । उवउजिऊण पुविं गुज्झगमिणमो चि वज्जेइ ॥२३८॥ भा

गवेषयागहनमेव 'कुहग' गहरमित्थर्यः, ईन्द्रात्वा मुनिः॥ उक्तमेतद्रूप्य-काञ्चिकं सुरमि क्षेत्रतोऽरण्ये कृत्रोऽस्य सम्भवः ।
 शेष सुगम ॥ दृष्टा च 'तस्य' देवस्य रूप वर्षयतीति सवन्चः । इदानीं भाष्यकार एव वैरस्वामिकथानरूपसरभाह—
 सत्ताहवदले पुवसगई घणियविरुवँउवक्खहण । आमतण सुहु गुरु अणुणवण विंदु उवओगो । २३९भा

सत्ताहवदले पूर्वसङ्घटिकदेवो विरुवरूप-अनेकरूपकारं तवक्खहिया भायन्त्रण सुहुकस्य उववात्, गुरुणा चानुवावः
 प्रापच, पुनम विन्दुपवनात् स्थितो, देधेन बोपसहरिव, पुनम वैरस्वामिना उपयोगो दच इति ।
 एसा गवेसणाविही कहिया मे धीरपुरिसपन्नत्ता । गहणेसणपि एत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहत्थ ॥ ४५९ ॥

१ प्रथमप भा । २ पहर भा. । ३ वं शाला क १-२ । ४ 'सुपक' भा. प १-२ । ५ बणिणउत्तं क. १ ।

सुगमा ॥ तत्र यदुक्तं 'इत ऊर्ध्वं ग्रहणैषणां वक्ष्ये' इति तत्प्रतिपादनायाह—

नामं ढवणा दविष् भावे गहणेस्त्रणा सुणोयवा । दवे वानरज्जुहं भावंसि य ठाणमाईणि ॥ ४६० ॥

याऽसौ ग्रहणैषणा सा चतुर्विधा—नामग्रहणैषणा, स्थापनाग्रहणैषणा, द्रव्यग्रहणैषणा, भावग्रहणैषणा च ज्ञेया । नाम-
ग्रहणैषणा सुगमा, तत्र स्थापनाग्रहणैषणा द्विविधा—सद्भावस्थापनाग्रहणैषणा चित्रकर्मणि साधुग्रहणैषणां कुर्वन् दक्ष्यते, अस-
द्भावस्थापनाग्रहणैषणाऽक्षादिषु । तत्र द्रव्यग्रहणैषणा आगमतो नोआगमतश्च, आगमतो ग्रहणैषणापदार्थज्ञः तत्र चानुपयुक्तः,
नोआगमतो ज्ञशरीरभव्यशरीरे तथा ज्ञशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तद्रव्यग्रहणैषणाणां वानरयूथं, भावग्रहणैषणायां तु
स्थानादीनि भवन्ति, एतदुक्तं भवति—भावग्रहणैषणां कुर्वन् विवक्षिते स्थाने तिष्ठति, दातृप्रभृतीनि च परीक्षिते भाव-
ग्रहणैषणायां, तत्र द्रव्यग्रहणैषणायामिदमाख्यानकर्म—एकं वणं तस्य वानरज्जुहं परिवसह, कालेण व तं परिसिद्धिय-
पंडुपतं जायं, ताहे जूहवई भणह—अणं वणं गच्छामो, तस्य तेसि जूहवई अणवणपरिक्वणत्थं दोज्जि न तिज्जि न पंच
व संच व पयइइ, वच्चह वणंतरे जोएइ, ताहे नया एं वणसंडं पासंति पउरफलपुष्कं, तरस वणरस मज्जे एगो मह-
इहो, तं दहूण हइइइइ गया जूहवहणो साहंति ताहे सो जूहवई सैवेहिं समं आणओ ताहे तं वणं रुक्खेण रुक्खं पलोएइ,
ताहे तं वणं सुद्धं, तेण मणिया—खायह वणफलाहं, जाहे ते तस्य धाया ताहे पाणिं गया, ताहे सो जूहवई दहरस परिपेरं-
तेहिं पलोएइ जाव ओयंरंताणि पयाणि दीसंति नीसरंताणि न दीसंति, ताहे सो भणह—एस दहो सावाओ ता मा एत्थ

१ ० भमह क. १-२ । २ वणे पयं ल. १-२ । ३ सव्वेसिं धा. । ४ उत्तरंताणि क. १ पा. २ ।

तण्हालुहाकिल्लत ददूण कुकणो भणइ साहु । उज्झामि अवकजिय अज्जो गिण्हाहि ण तिसिअो ॥२३४॥
 सोऊण कौकणस्स य वयण साहु इम विचित्तेइ । गविसणविहिण्ण निउण जह भणिअ सबदसीहिं २३५मा
 गविसणगहणकुडग नाऊण सुणी उ सुणियपरमत्थो । आहुरक्खणहेठ उवउजइ भावओ निउणा ॥२३६
 उक्कोसदवखिच च अरण कालओ निदाहो उ । भावे हट्टपहट्ठो हिट्ठा उवरिं च उवओगो ॥२३७॥ भा
 ददूण तस्स रूव अच्छिनिवेस च पायनिक्खेव । उवउजिऊण पुविं शुज्झगमिणमो चि वज्जेइ ॥२३८॥ भा

गवेषणागहनमेव 'कुडग' गह्वरमित्यर्थः, ईन्द्रात्सा मुनिः॥ हत्कटमेवद्रव्य-काञ्चिकं सुरमि क्षेत्रतोऽरण्ये कुजोऽस्य सम्भवः १,
 शय सुगम ॥ इट्ठा च 'तस्य' देवस्य रूप वर्षयतीति संबन्धः । इवानी माप्यकार एव वैरस्वामिकथानकमुपसहरमाह—
 सत्ताहवदले पुधसगई वणियविरुवउवक्खलण । आमतण खुड्ड गुरू अणुणवणं विवु उवओगो ॥२३९॥ भा

सत्ताहवदले पूर्वसङ्घविकदेवो विकपरूप-अनेकप्रकारं तवक्खल्लिचा आपन्नण सुल्लकस्य ऊठवान्, गुरूणा वानुशातः
 प्रथम, पुनम विन्दुपवनात् स्थितो, देवेन धोपसंहरित, पुनम वैरस्वामिना उपयोगो वच इति ।
 एसा गवेसणविही कहिया मे धीरपुरिसपन्नत्ता । गहणेसणपि पत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहत्थ ॥२४०॥

१ दुष्प्रिय रूप । २ गह्वर रूप । ३ तं शाल्य क १-२ । ४ 'कुक्कण' भा य १-२ । ५ वणिगकुल क. १ ।

तावद्ग्रहणैषणा उक्ता तथा इमा भावग्रहणैषणा एभिर्द्वैरनुगतव्या—

ठाणे च दायए चैव, गमणे गहणागमे । पत्ते परियत्ते पाडिए य गुरुयं तिहा भावे ॥ ४६४ ॥

तत्र पिण्डग्रहणं कुर्वता वक्ष्यमाणं स्थानत्रितयं परिहरणीयं, तद्यथा—आत्मोपधातिकं प्रवचनोपधातिकं संयमोपधातिकं चेति । तथा पिण्डग्रहणं कुर्वता दाता परीक्षणीयः—योऽव्यक्तादिरूपो यदि न भवति, तथा दातुर्गमनं निरूपणीयं भिक्षार्थमभ्यन्तरं प्रविशतो भिक्षां च दत्त्वा गच्छतो गमनं निरूपणीयं, 'गहणं'ति स भिक्षादाता यस्माद् हण्डिकादिस्थानाद्ग्रहणं भिक्षायाः करोति तन्निरूपणीयं, स दाता तां भिक्षां गृहीत्वाऽभ्यागच्छन् निरूपणीयः, 'पत्ते'ति प्राप्तस्य दातुस्त्वस्य हस्व उदकारो न वेति निरूपणीयः, अथवा 'पत्ते'ति पात्रं—स्थानं यस्मिन् भिक्षामादाय गृहस्थ आगतः कञ्चुकादि तन्नरीक्षणीयं, अथवा पत्तेचि प्राप्तं द्रव्यमोदनादि निरूपयति 'परियत्ते'ति परावृत्तमथोमुखं स्थितं भिक्षां ददतो दातुः कञ्चुकादिकं तन्निरूपयति कदाचिद्दुदकारं भवति, 'पाडिए'ति पातितश्च पात्रके पिण्डो निरूपणीयः, 'गुरुयं'ति गृहस्थभाजन स्थालयादि गुरु भवति, कदाचिच्चद्रव्यं शुद्धादि गुरु भवति, पाषाणादिर्वा तंद्रव्यस्योपरि यो दत्तः, तथा 'तिह'चि त्रिविधः कालो वक्तव्यः, मावश्च—प्रशस्वाप्रशस्वरूपो वक्तव्यः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवं प्रति व्याख्यानयाह—

आया पवयण संजय तिविहं ठाणं तु हेइ नायवं । गोणाइ पुढविमार्हे निद्धमणार्हे पवयणंसि । २४० । आ०

वीरद्विधा मन्त्रे वा तं परिय पाणिय विपर किंतु नालेण पियइ, सत्य वेदि सुय वस्स वयण ते पुष्फफलाण आभागिणो
 आया, जदि न सुय वस्स ते रुम्बेदिवो वस्स वहे अपाठ दिवि ण देव उचरति तेण अणामागिणो आता, एव वेव आय
 रिओ ताण साहण आहाकम्बुदेसिपायि समोसरणणइवणाइसु परिहर वेइ तवाएण फासुय गिण्हावेइ चहा न छलिअति आहा-
 कम्भाइणा वहा करइ, सय पुवकपाणि खीइदिपपाईणि वारिसाणि गिण्हावेइ अकपाकारियासंफप्यियाणि, सत्य वे
 मापरियाण वयण सुनिवि त परिहरति ते अचिरेण फालेग कम्मस्य करिदिवि, वे ण सुगति ते मयति एते सुम्हारया
 असदिक्कशा, किं कारण एय न पिप्पतिचि?, एव असुगेवा अपेग ण आइयमरियवयाण आभागिणो आया ॥ इदानी
 मसुमशार्थं गाथाभि प्रदशयमाह—

परिसडियपट्टपच वणसठ दट्टु अन्नहिं पेसे । जूहवई पडियरिए जूहेण सम तहिं गच्छे ॥ ४६१ ॥
 तयमेवालोपउ जूहवई त वण संम तेहिं । वियरइ तेसि पयार चरिऊण य ते दह गच्छे ॥ ४६२ ॥
 ओयरत पय दिट्टु उचरत न दीसइ । नालेण पियह पाणीय न एस निक्कारणो दहो ॥ ४६३ ॥

सुगमा, नवर 'पडियरिए' निरुविए ॥ नवरं 'विपर' वदाति 'विषा' वानराणां 'अचारं' अटनसुत्सङ्कयति ॥ एवं

१ इति म आ ल २ । २ आया एवं चर आयं आ । ३ तेदि व सुबं पुन ते अन्वेषण क १ २ । ४ समं वनं क १ २. पु ।
 ५ इइ आ क १ २. आ. १ इह पु । ६ एय आ. ल. २. ।

पुढविद्गअगणिमारुयतरुतसवज्जंमि ठाणि ठाइजा । दिती व हिदु उवरिं जह व न वहेइ फलमाई ॥
 पृथिव्युदकाग्निमारुततरुत्रसैर्वाजिते स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती गृहस्था 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीत्रादौ
 न सङ्घट्टयति फलादि तत्र प्रदेशे स्थितौ गृह्णाति । इदानीं प्रवचनोपघातं प्रदर्शनायाह—

पासवणे उच्चारे सिणाण आयमणठाण उक्कुरुडे । निद्धमणअसुइमाई पवयणहाणी विवज्जिजा ॥४६८॥

प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्थानं, स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कञ्जत्थोत्कुरुटिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—
 उदकधसरस्थानं यत्र वाऽशुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णतः प्रवचनोपघातो भवति, तस्मात् सर्वप्रकारैः
 प्रवचनहाति-हीलनां वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अधुना दातृद्वारमुच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अवत्तमपहु थरे पंडे मत्ते य खित्तिचित्ते य । दित्ते जक्खाइदु करचरणहिन्नउन्ध णियत्ते य ॥ ४६९ ॥
 तद्दोसगुविणीवालवच्छकंडंतिपीसभंजंती । कत्तंती पिंजंती भइया द्दगमाइणो दोसा ॥ ४७० ॥

‘अव्यक्तः’ अष्टानां वर्षाणामधो बालः, स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्यते, तथा अप्रभुर्यस्वस्य हस्तान्न गृह्यते, तथा
 स्थविरहस्तात् ‘पण्डकात्’ नपुंसकहस्तात्, मचो यः सुरया पीतया तस्य हस्तान्न गृह्यते, क्षिप्यं चित्तं यस्य द्रविणाद्यपहारे

१ गृहस्थी आ. पु । २ प्रवेशे आ । ३ स्नानं आ क. २ पा. १ २ । ४ कुरटि^० आ । ५ उपघसं आ. क. २ । ६ वाऽन्यदशुचि
 ल. १ पा १ २. । ७ भुञ्जती क. २ ।

त्रिविधद्वेषातिकं स्थान भवति, तद्यथा-आत्मोपघातिकं प्रबचनोपघातिकं चेति, तत्र यथायोग यथा
दिभिरात्मोपघातिकं भवति, पृथिवीकायादिकमिः संयमोपघातिकं भवति, निद्रमणादि-नगरोदकोपघातरादि तपचातस्थान
प्रबचनविषय भवति । एतन्न गवादिभिः कथमात्मोपघातो भवतीति ऐतन्प्रदर्शनायाह--

गोणे महिसे आसे पिच्छण आहणण मारण घौवि । दुरगहिय माणभेदो छडुणि निक्खस्स छक्काया ॥४६५॥
चलकुट्टपढणकटगविलस्स वा पासि होइ आयाए । निक्खमपवेसवज्जण गोणे महिसे य आसे य ॥४६६॥

यदा गोमहिष्यादिस्थाने स्थितो भिक्षुप्रारब्ध करोति ततो गोमहिष्यश्चादिप्रेरण-विशेषण आघातो वा मारण उत्कृष्ट
भवति इय आत्मभिराघना, अर्द्धगृहीतायां भिक्षायां 'भाजनमेदः' पात्रकमेदो भवति, ततश्च भिक्षायाः 'छडुने' प्रोक्तने
एवमि काया विराप्यन्ते, इय सुयमभिराघना । अथवाज्जेन प्रकारेणात्मभिराघना भवति-एतन्न भिक्षाग्रहणस्थाने कदापि
बल कुक्ष्यमासने भवति-एतत्स्वल्पतनवनित आत्मोपघातो भवति, कण्ठका वा तत्र भवन्ति, बिलस्य वा 'पार्थे' आसने
एतस्थान भवति ततश्चात्मभिराघना । तथा निष्कमबप्रवेशस्थानं गोमहिष्यश्चादीनां पर्वयित्वा विच्छति भिक्षाग्रहणार्थे । तथा
प्रकारान्तरण संयमोपघात प्रदर्शनायाह--

१ चाण्डालार्थं अ. क. २ पा. १-२ । २ शर्मनयाह वा पा २ । ३ मरुह वा. पा १-२ । ४ भिक्षां एवमिति तलो वा क २-पा. १-२ ।
५ यदि वा. १ ६ आत्म वा पा २ । ७ भवेत् वा ।

पुढविद्गअगणिमास्वतस्तस्वज्जंमि ठाणि ठाइज्जा । दिंती व हिट्टु उवरिं जह व न घडेइ फलमाई ॥
 पृथिव्युदकाग्निमाकृतत्कत्रसैर्वाजिते स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती भृहस्था 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीत्रादौ
 न सङ्गृह्यति फलादि तत्र प्रदेशे स्थितौ गृह्णाति । इदानीं प्रवचनोपधातं प्रदर्शनायाह—

पास्ववणे उच्चारि सिपाण आयमणठाण उक्कुरुडे । निक्कमणअसुइमाई पवयणहाणी विवज्जिजा ॥४६८॥

प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्थानं, स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कञ्जत्थोत्कुरटिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—
 उदकघसरस्थानं यत्र वाँड्शुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णतः प्रवचनोपधातो भवति, तस्मात् सर्वप्रकारैः
 प्रवचनहानि—हीलनां वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अधुना दातृद्वारमुच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अवत्तमपहु थरे पंडे मत्ते य खित्तच्चित्ते य । दित्ते जक्खाइट्टे करचरणछिन्नन्ध णियत्ते य ॥ ४६९ ॥
 तद्दोसगुविणीवालवच्छकंडंतिपीसभंजंती । कत्तंती पिंजंती भइया द्गामाइणो दोसा ॥ ४७० ॥

'अव्यक्तः' अष्टानां वर्षाणामधो बालः; स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्यते, तथा अप्रभृत्सर्वस्य हस्तान्न गृह्यते, तथा
 स्थविरहस्तात् 'पण्डकात्' नपुंसकहस्तात्, मत्तो यः सुरया पीतया तस्य हस्तान्न गृह्यते, क्षिप्तं चित्तं यस्य द्रविणाद्यपहारै

१ गृहस्थी आ पु । २ प्रवेशे आ । ३ स्नानं आ क. २ पा. १ २ । ४ 'कुरटि' आ । ५ उपघषं आ क. २ । ६ वाऽन्यदशुचि
 क. १ पा १ २. । ७ भुंजती क २ ।

सति चित्तचिन्मसो ज्ञातः, तथा शीघ्रं चित्तं यस्यासक्तच्छुद्धपराबयाणुत्कर्षेणाविधिस्मयाभिसूतस्य चित्तश्रान्तो ज्ञातः यथा मनु-
 स्यो नास्तीति, तथा 'यथाविष्ट' पिशाचवर्गुहीतः करच्छिन्नः धरणच्छिन्नः अघस्य निगदितस्य यः, स्वर्गदोषः—कृष्टी यः तथा
 गुर्विष्या हस्तात् तथा शालवत्सा सिद्धुशोलका पा, कण्ठन्ती व्रीह्यादि, तथा पिपन्ती गोधूमादि, तथा सुंखन्ती यवचान्यादि,
 तथा कृपाञ्जिरपाटो सुखन्ती, तथा कर्षयन्ती सूत्र, पिञ्जयन्ती रुत, एतेभ्यो गायत्रयोपन्यस्तेभ्यो दाहृभ्योऽभ्यक्कादिभ्यः
 पिञ्जयन्तीपर्यन्तेभ्यो दाहृभ्यो हस्तावृ न प्राञ्जा मित्रा, 'मह्य'चि मज्जना विकल्पनाऽत्र कर्षय्या, एतदुक्तं भवति—कदाचिदे-
 तेभ्योऽभ्यक्कादिभ्यः पिञ्जयन्तीपर्यन्तेभ्यो दाहृभ्यो हस्तावृ गृह्यते कदाचिन्न गुह्यात्पि, 'दगमाहणो दोष'चि एतेषु सुञ्जा
 नादिदाहृषु आधमनोदकप्रोक्त्वनदोषः, अभ्यक्कादिभ्योनेके उपवातादयः । प्रतिशारगायादयमेतत्, इदानीं माष्यकारः प्रति
 पद व्याक्यानयति, तत्राघासपप्रतिपादनायाह—

कप्पट्टिगधप्याहृणादिभ्ये अक्षस्रगहृणपञ्चत् । स्वतियमगणदिस्र उञ्जाहृपदोसचारमडा ॥२४१॥(भा)

तस्य अथचो मष्यह् भाव अट्टपरिसो भावो तस्य इत्यात् न गिच्छियत्, को दोसो !, इमो—एगा मरिगा सा छेत्त गया-
 तीए इहरगा चेढी संदिसिज्जह्, बहा यदि एत्त पध्दयगो तस्य मिस्ल देआदि, तन्नो ताए गयाए आगथो मिस्ल्लावेलाए
 पवइयगो, ताहे तेय सा चेढी मष्यह्—कहिं तुह् वंसा यया !, सा मष्यह्—छेत्तं, सो मष्यह्—आपेहि मिस्ल, ताहे साए कुरो
 दिण्यो, ताहे सो अष्यञ्जापिधि जेमजाणि मग्गाह्, ताहे सब दिण्य सीरं इहि वक्क, तथो वेव वत्तत्तरसिअं, तेगधि सबं गहे

ऊण पञ्चतं काऊण निगओ, सा अहिगा आगया अवरणहे ताहे खंतिया जेमणं मगगह, सा चेडी भणह-पवइयस्स मए दिणं, सा भणह सुट्टु कयं, कूरं आणेहि जेमसि, सा भणति-दिणो पवइयस्स, सा भणह-सुट्टु कयं, आणेहि कुंसणं दधिदुद्धादि, सा भणह-दिणं, सुट्टु कयं, आणेहि कंजिअं, चेडी भणह-तंपि दिणं, एत्थ सा अहिगा लट्ठा भणति-कीस सबं देहि ?, चेडी भणह, सो मगगह, सा भणह-वेडरुवं परिभविऊण सबं वेत्तूण गओ, गया आयरियस्स पासं, तत्थ खिसति-एस चारमडो इव संबं वेत्तूण आगओ, तत्थवि आयरिएणं तीए पुरओ वेव तस्स सबं उवकरणं अंदक्खेयवं, एते दोसा अब्बत्तगहत्थाओ गहणे । दारं । इदानीं अप्रशुद्धारमुच्यते—

अप्यशु भयगार्हिया उमएगत्ते पदोस पट्टु कुजा । श्रे चळंत पडणं अप्यशुदोसा य ते वेव ॥२४२॥ (भा.)

अप्रभवो-भूतकादयस्तेषां हस्ताद्धिक्षा न ग्राह्या, यतः 'उभयोः' प्रव्रजितभूतकयोः प्रद्वेषं कुर्यात्, एकतरस्य वा भूतः कस्य प्रव्रजितस्य वोपरि द्वेषं कुर्यात् प्रशुः, दारं । इदानीं स्थविरद्वारमुच्यते-स्थविरस्यापि हस्ताद्धिक्षा न गृह्यते, यतस्तस्य चलतः-कस्यमानस्य पतनं भवति, अप्रशुदोषाश्च त एव भवन्ति, एतदुक्तं भवति-स्थविरः प्रायेणाप्रशुर्भवति परिभूतत्वादिति । दारं । इदानीं पण्डकद्वारमुच्यते—

आयपरोभयदोसा अभिक्खगहणांसि खुब्भण नपुंसे । लोगहुयुंछा संका एरिसगा नूणसेतेऽवि ॥२४३ भा.

नपुंसकात् पृथते यत् आत्मनः परत् तमयत्तव दोषाः संभवन्ति, आत्मसम्बन्धेन साधुर्गृह्यते, ततः को दोषः !, क्षोभण
 स्यात् बहुभोगनपुंसकवर्धनेऽमीत्य्, सत्र मिथ्याग्रहणे च तदा शुभ्यति अमीत्यं साधुवर्धनादिना, समयच्छवो वा दोषः,
 लोकात् शुगुप्सते शङ्कते च, नूनमेतेऽपि नपुंसकांनीति । इतरं । मत्तद्वात्समाह—

अवयास भाणभेदो वमण असुइत्तिलोगउद्वाहो । खित्ते य दिचचित्ते जक्त्वाइट्टे य दोसा उ । २४४ । मा०

सुरापानेन यो मत्तस्य इत्याश्रित्वा न गृह्यते, किं कारणं?, यतः सै मत्तो मिथा प्रयच्छन् क्वाचिदवपास करोति—
 आलिङ्गति क्वाचिद्वा माचनं—पात्रकं मित्ति वमनं वा—सत्र वर्धनं करोति, तथाऽशुचिरिति कृत्वा लोका उद्वाहो मत्ति—
 प्रवचनोपपातः । इतरम् । इदानीं दोरश्रितयमुच्यते—स्याचिप्तचित्ते दीप्तचित्ते यथाकिं एत् एव दोषा आलिङ्गनमाचन
 भेदवमनाशुचिप्रसृतयो भवन्तीति । इदानीं इतरपञ्चअप्रतिपादनायाह—

करच्छिन्न असुइ चळणे पढण अचिक्कप् य छक्काया । नियलाऽसुइ पढण वा तद्दोसी सकम्मे असुई । २४५ ।

छिन्नकरो यदि मिथा ददाति ततो न गृह्यते यतोऽशुचिदोषो लोके मत्ति । इतरं । तथा यस्यापि धरणी छिन्नौ तस्मा
 दपि इत्याश्रित्वा न गृह्यते यतः तस्य प्रयच्छतः पठन मत्ति । इतरं । अन्वादिपि न गृह्यते पतोऽसौ प्रयच्छन् षट् कायान्

१ इत्येतत् अ । २ अ इति अ. १ । ३ मत्ते वा पा. १ २ । ४ टीकाः क्वाचिद्वाचनं वा पा १ २ । ५ तृतीयद्वार वा ।
 ६ अन्वादिपि न गृह्यते ।

व्यापादयति । दारं । निगडितं पुरुषहस्तादपि न गृह्यते भिक्षा यंतस्तस्याशुचिर्भवति, पतनं वा तस्य निगडवद्धस्य स्यात् । दारं ।
त्वदीषदधितस्यापि हस्ताच्च गृह्यते यतः कदाचित्कृष्टसंक्रमः स्यात्, अशुचिश्चासौ वर्चते । दारं ।

शुविणि गल्भे संघट्टणा उ उट्टित निविसमाणी य । बालार्हं मंसुडंग मज्जारार्हं विराहिजा ॥ २४६

शुविणीहस्ताच्च गृह्यते यतस्तस्या गर्भे संघट्टनं भवति, कथम्?, उत्तिष्ठन्त्याश्चोपविशन्त्याश्च । दारं । बालवत्साया अपि हस्ताच्च गृह्यते भिक्षा, यतो बालं मृतवा यदि भिक्षां ददाति ततस्तं बालं 'मंसुण्डकादिबुद्ध्या' मांसपिण्डादिबुद्ध्या, आदि-ग्रहणान्नवनीतबुद्ध्या वा मार्जारदिर्विशोधयेत् । दारं । हदानीं द्वारपञ्चकप्रतिपादनायाह—

वीएद्गसंघट्टण कंडणपीसंति भैज्जणे उहणं । कत्तंती पिंजंती हत्थे लितांसि उद्गवहो ॥ २४७ ॥

कण्डयन्त्याः पिणन्त्याश्च हस्ताच्च गृह्यते यतस्तत्र यथासङ्ख्येन एकस्या बीजसंघट्टनकृतो दोषः अपरस्या उदकसंघ-
ट्टनकृतो दोषः, इति द्वारद्वयम् । याऽपि यवादीनां भर्जनं करोति तस्यापि हस्ताच्च गृह्यते यतस्तत्र यवादिदहनकृतो दोषो
भवति । दारं । तथा कर्तयन्त्याः पिञ्जयन्त्याश्च हस्ताच्च गृह्यते यतस्तयोर्निष्ठीवनलिप्तौ हस्तौ भवतः पुंनश्च तत्प्रक्षालने
उदकवधः भवति, द्वारद्वयं । हदानीं यदुकमासीद् भजनया-विकल्पेनैषामव्यक्तादीनां हस्ताद् गृह्यते न त्वेकान्तेनैवाग्रहणं

किन्तु प्रश्नमपि तत्रार्थयति, तत्राद्याद्यवमन्नाप्रतिपादनायाह—

भिक्त्वामित्ते अविद्यालण तु धालेण दिज्जमाणमि । सदिट्ठे वा गहण अइवहुयविद्यालणुत्ताए ॥ ४७१ ॥

बालो यदि मिद्यामात्र परोक्षेऽपि ददाति ततो मिद्यामात्रे दीयमानेऽविचारणया गृह्णाति, अयाऽसौ बालो गृह्यपिना प्रत्यक्षमेव 'संदिष्टः' उक्तो यथा प्रयच्छास्मै साधवे मिद्यां, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति, अयाऽसौ' बालोऽतिबहु प्रयच्छति ततः साधुर्विचारयति पशुत किंमद्यातिबहु दीयते ? एवमुक्ते सति यद्यसौ गृहस्य एव ममति—यदुवाच प्राप्सुर्गृह्णादिब्रह्माद्गु सस्कृत, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति । तकाऽप्यकथतना, इदानीं अप्रसुयतनोच्यते—

अप्यहुसदिट्ठे वा भिक्त्वामित्ते व गहणऽसदिट्ठे । थेरपहु थरथरते धरण अहवा दढसररीरे ॥ ४७२ ॥

अप्रसुः—सुतकादिर्यदि संदिष्टः—उक्तो ममति प्रसुणा ततस्तस्य इत्वाद्गुह्यते मिद्या, यदा पुनर्न संदिष्टः—नोक्तः सै प्रसुणा यथा स्वया दातव्य, सस्मिन्नसन्दिष्टे सति मिद्यामात्रकस्यैव ग्रहण करोति । अप्रसुयतनोक्ता, इदानीं स्यविरयतनोच्यते—स्वविरः सन् प्रसुर्यदि ददाति किंविशिष्टः ?—कल्पमानः परेण पृताः सन् यदि दद्यात् ततो गुह्यते, अयासौ स्वविरः प्रसुर्यदि ददातीरो ददाति तथाऽपि गुह्यते । दार । इदानीं पण्डकादीनां पतनादर्धनाथाह—

पढगअप्यन्दिसेवी मत्तो सद्धो व अप्यसागरिण । खित्ताइ मद्दगाण करचरविट्ठुप्पसागरिण ॥ ४७३ ॥

१ 'धामस्सिणहु धा. । २ किंमिस्सवासि' धा. । ३ अस्तुः कथा ध. १-२ । ४ उक्तं ध. क ३ पा. १-२ ।

पण्डकस्य ददतो गृह्यते यद्यसावप्रतिसेवी भवति-न कृत्स्नं कर्म आचरति । दारं । श्राद्धकस्य च मत्तस्य हस्ताद्गृह्यते, यद्यसावल्पसागारिकः भवेत्, वाशब्दादल्पमदश्च यदि स्याद् । दारं । तथा क्षिप्तचित्तदीप्तचित्तयक्षाविद्यानां हस्ताद्गृह्यते, कथं ? यदि प्रकृत्या भद्रका भवन्ति-साधुवासनावन्त इत्यर्थः । द्वारत्रितयं । तथा कररहितचरणरहितानां हस्ताद्गृह्यते, कथं ? चरणरहितो यद्युपविष्टो ददाति अल्पसागारिकं च यदि भवति, कररहितोऽपि यद्यल्पसागारिके ददाति ततो गृह्यते नान्यथा । द्वारद्वितयं । इदानीमन्थादियतनाप्रदर्शनायाह—

सङ्घो व अन्नरुंभण अंधे सवियारणाय बद्धांसि । तद्गोसिष् अभिन्ने वेला थणजीवियं श्वरा ॥ ४७४ ॥

अन्धस्य च हस्ताद्गृह्यते यदि श्रद्धावानन्येनाकृष्यमाणो ददाति । दारं । बद्धस्य च हस्ताद्गृह्यते यदि स सविचारी भवति-परिष्वङ्कितुं शक्नोति । दारं । 'स्वर्गोषदुष्टस्यापि' कृष्णिोऽपि हस्ताद्गृह्यते यद्यसावभिन्नकुण्ठी भवति-गलत्कुण्ठी न भवतीति । दारं । वेलेति-गुर्विण्या यदि वेलामासस्वतस्वस्या हस्ताच्च गृह्णन्ति स्थविरकल्पिका इतरत्र गृह्णन्ति, जिन-कल्पिकादयस्तु यतः प्रभृत्यापन्नसत्त्वा भवति तत्र एवारभ्य न गृह्णन्ति । दारं । तथा स्थविराः स्थविरकल्पिकाः स्वनोपजीवी यो बालस्त्वहुका या बालवत्सा तस्या हस्ताच्च गृह्णन्ति, जिनकल्पिकादयस्तु यावदपि बालस्तावदपि तां बालवत्सां परिहरन्ति-न तस्या हस्ताद्गृह्णन्ति । द्वारद्वयं । इदानीं कण्डयन्त्यादियतनोच्यते—

अखिलत्तऽपञ्चवाए कंडे पीसे बड्ढ भजन्ती । सुकं व पीससाणी बुद्धीए विभावए सरसं ॥ ४७५ ॥

सत्र कण्ठपन्त्या हस्तादृष्टते यदुत्तिष्ठते मृश्लमास्ते साधुब्र प्राप्यस्ततोऽस्यपापे स्थाने मृश्लस्य स्थापयित्वा यदि ददाति ।
 दार । पीसे वचि-पेयेयन्त्या हस्तादृष्टते यदि तल्पेपथीयमथेतन-धानादि तथा यदि सचिच पूर्वं यैत् प्रक्षिप्यं सत्पिष्टं
 अन्यदद्यापि न प्रक्षिप्यते साधुब्र मिथार्यमागतः ततस्तस्या हस्तादृष्टते, तेष पेपम क्षिणायां घट्टे वा । दारं । 'अच्छृष्ट मञ्ज
 न्ती'ति मर्भयन्त्या अपि हस्तादृष्टते यदि पूर्वप्रक्षिप्य सृष्ट अन्यदद्यापि न प्रक्षिप्यते साधुब्र प्राप्तोऽस्मिन्नवसरे, मृष्कं वाऽचेत
 न तद्वस्तु यदि पिनिष्टि ततम मृक्ष्या 'विमाम्ब्य' निरूप्योपरकाल गृह्णाति । इदानीमेनामेव गायां माष्यकारो व्याख्यानयति-
 मुसले उक्खिचमि य अपपधवाप् य पीस अच्चित्ते । मज्जती अच्छृष्टे मुजती जा अणारद्धा ॥२४८॥मा०॥

मृश्ले तत्तिष्ठते सति अप्रस्थपापे प्रवेष्टे स्थापयित्वा यदि मिथां ददाति, 'पीस अच्चित्ते'षि अथेतन वा यदि वरुद्धादौ
 पिनिष्टि ततो ददाति मिथां, मज्जतीति अबधामे मङ्गमि अब्बमि अप्पखित्ते सति एयमि अबसरेमि सादुबो मिक्खं वेद, मृञ्जा
 नाया अपि हस्तादृष्टते यपयापि न विद्वालयति मत्तं यत्तन्नाबनशीतं तदुत्थाय ददाति ॥

कचतीय शुक्क विक्खिण्णोरुण्ण जति य निट्ठविग । पिक्खण असोयवाई मयणागहण तु एयसि ॥४७६॥
 तथा कर्षयन्त्या अपि हस्तादृष्टते यदि स्पूरमसौ कर्षयति, किं कारणं?, पठः स्पूरमसौ कर्षयन्ती न मृश्लधूर्णेन

१ पीप अ. १ पिप अ. २ । २ नए स आ. । ३ यदि प्रं आ । ४ तत्रावसर क्खरिप्पत्ते मिक्खं तत्तं अय पा २ । ५ तत्र पीपके
 अ. १ २. १ ६ तत्त नवान्न अ १-२ । ७ विक्खिण्ण म्मेकम जति आ । ८ पिक्खि अ १-२ ।

हस्ताङ्गुलीः करोति, नापि निष्ठीवनेन, 'विकिर्षवर्णं'ति रूपं विकिर्षवर्णंतीए हत्याउ वेपथह, तथा उरुणणं-लोढणं यदि निडु-
 विअं त्वतो तीए हत्याओ भिकखा वेपथह, एतदुक्तं भवति-जो सो कर्पासघाणो लोढणीए दिओ सो लोढिओ अओ न
 अज्जवि दिज्जह वाणो, एयाए वेलाए विपथह मिखा देंतीए तीए । पिज्जयन्त्या अपि हस्ताङ्गुलाति यद्यसो महेलाडअशौच-
 वादिनी भवति-न हस्तौ प्रक्षालयति । एवमेषां दातृणां हस्ताङ्गजनया ग्रहणं करोति । उक्ता प्रतिद्वारायाथा, तत्प्रतिपादना-
 चोक्तं दातृद्वारं, इदानीं गमनद्वारप्रतिपादनायाह—

गमणं च दायगस्सा हेट्टा उवरिं च होइ नायवं । संजमआयाविराहण तस्स सरिरे य मिच्छत्तं ॥४७७॥

‘गमनं च’ भिक्षादानार्थमभ्यन्तरप्रवेशस्तस्य दातुः ‘अधस्ताद्’ भुवि विज्ञेयम् ‘उपरि च’ उपरिविभागश्च विज्ञेयः । यदि
 न निरूपयति ततस्तस्य गच्छतः पृथिव्यादिमर्दने सति साधोः संयमविराधना भवति, आत्मविराधना च तस्य दातुः शरीरे
 सर्पादिदशनजनिता भवति, अत एव च निमित्ताच्छ्राद्धः सन् मिथ्यात्वं यायात् यदुत्तैवंविधस्य दत्तं येन तत्क्षण एव स
 दाता सर्वेण दष्ट इति । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

वच्चंती छक्काए पमइए हिट्टतो उवरि तिरियं च । फलवह्तिरुक्खसाला तिरिया मणुया य तिरियं तु ॥२४९॥

व्रजन्ती सा स्त्री भिक्षादात्री षडपि कायान् प्रमर्दयेत्, क ?—‘अधस्ताद्’ भुवि पृथिव्यप्तेजोवमस्पतिवसान् व्यापा-

इयत्, वापुष्पाय वंदेऽपि इतौ शिष्य इत्युक्ती व्यापादयेत्, तयोपरि तिर्यग्यवशिष्याः फलवल्लीबृहशालाः-शाला
 शिरापयति, तथा तिर्यगनुशान्-ज्ञातमात्रपाठकान् विद्या-मन्त्रस्तकादीन् सङ्गृहयेत् । अप्येते दोषाः—

घटगमाई य अहे उष्वि अहिमादिलवणे आया । तस्स सरीरविणासो निच्छत्तुञ्जाह घोच्छेओ ॥२५०॥
 कष्टकादयो वाऽप्य मरन्ति, तपरि मद्यादि-सर्पादिलम्बने आत्मविराधना दातुः, तस्य च-दातुः शरीरविनाशे
 मित्यात्न तस्यापस्य वा मरति, 'उद्गाहय' प्रवचनापघातम् मरति यदुत एतेपामेवात्मानपि प्रमाथो नास्ति येन दातारं
 रधन्ति । व्याकृपाय गमनदास्य, इदानीं प्रहणद्वारप्रतिपादनाय—

नीपदुयारुग्घाडवत्राढठिय देह दारमाइश्रे । ईशुरपतिययलिदे गहण पचस्सऽपढिलेहा ॥ ४७८ ॥

'नीपदुवार' गाहा, नीपद्वारं यदि मरति तत्र बहुधा निरूपण कर्तुं न शक्नोति अतो न गृह्यते भिक्षा, तयोषुषाटक-
 पाट-मनर्गतितकपाट न किन्तु विहितकपाट, तथापि न गृह्णाति, तथा दातुः सभन्विना स्वदेहेन द्वारे रुद्धे सति न गृह्यते,
 आक्षीप वापुष्पेर्गमागम दुर्बन्धिः तथा इदं-ग-या सभन्वि तन तिर्योहिते, पतियका-युक्ती 'पिठिका तथा वा तिर्यो-
 हित मठिन्द-दृग्दृक् तन वा तिर्योहिते द्वार सति, एवमतपु दापपु सत्सु 'प्रहण प्राप्तस्य' गृहस्यस्य गृह्यतेऽस्मिन्निति प्रहण,

१ इति भा. १ ता रति भ्याग क १-२। २ रति भा १ ४ भाग्य भा १ ५ पिटिअ भा. पिटिअ क १। ६ पिटिअ द्वारे भा पा.
 १. १. १. १ इत्य अ क १ पा. १ ।

यस्मात्प्रदेशाद्गण्डक गृह्णाति तं प्रदेशं प्राप्त्स्य 'अपडिलेह'ति यतः प्रत्युपेक्षणा न शुद्ध्यति अनन्तरोदितैर्दीर्घरतो न गृह्यते शिक्षा, यद्येभिरनन्तरोदितैर्दीर्घैर्भवद्भिर्न ग्रहणं ततो ग्रहणप्रदेशं प्राप्त्स्य गृहस्थस्य प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या—श्रोत्रादिभिरुपयोगं करोति यदि श्रोत्राद्युपयोगेन शुद्धा ततो ग्रहीष्यति, अथ न शुद्धा श्रोत्राद्युपयोगेन ततो न ग्रहीष्यति ॥ इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेव गाथां व्याख्यानयति, तत्र कथं जिनकल्पिकादयो गृह्णन्ति कथं वा स्थविराः ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

नियमा उ दिट्टुगाही जिणमाहं गच्छनिगया होंति । थेरावि दिट्टुगाही अदिट्टि करेति उवओगं ॥२५३॥

'नियमात्' अत्रशयनतयैव दृष्टग्राहिणः जिना-जिनकल्पिका न नीचद्वारादितिरोहिते गृहद्वारे ते गृह्णन्ति यतस्ते जिनकल्पिकादयो 'गच्छनिगताः' परित्यक्तगच्छा भवन्ति, 'स्थविराः' स्थविरकल्पिका अपि 'दृष्टग्राहिण एव' अतिरोहितद्वार एव गृहे गृह्णन्ति, किमयमेव नियमः ?, नेत्याह 'अदृष्टे' तिरोहिते गृहद्वारे कपाटादिना उपयोगं श्रोत्रादिभिरिन्द्रियैर्त्वा ततः परिशुद्धं गृह्णन्ति । इदानीं 'नीयदुवाकाषाडकवाडे'ति व्याख्यानयन्नाह—

नीयदुवाखओणे उड्डाह अवाउडा पदोसोय । हियनटुंमि अ संका एमेव कवाडउग्घाडे ॥२५३॥ (आ०)

नीचद्वारे गृहे न ग्राह्यं यतस्त्र नीचद्वारे निरुद्धं कृत्वोपयोगं निरीक्षणं कुर्वत उड्डाहः पश्चाद्वागदर्शने अर्पानपेलादि-दर्शने सति कदाचिन्नाप्राहताः खियसित्तुण्णित्तवत्तश्च निरूपयतः प्रदेवं तदुपरि कुर्वन्ति, तथा हते चौरादिना नष्टे-स्वयमेवा-

दृश्यमाने केस्मिन्निदृश्यानि दृष्टोपघ्रायते गृहस्थानां धनुत पक्षण्य निर्दोषज निरुक्विय भासी अदि तेर्षाहिय मधे १,
'पुष्येय' एते एव दोषाः पिहितरूपाटे निरर्गलमुवृचाद्यतोऽप्राहृविकादयः ॥

त्रसरीरेणव दार पिहितज जणाउलवादि । इडुरपतियलिदेण वावि पिहिय भवे दव ॥ २५३ ॥ (भा०)
दातुरेण पिहित स्पृहत्वाइस्य अन्यस्य वा पार्श्वस्यस्य क्षरीरेण दारं पिहित । इरस्य । भाकीर्णं व्याख्यानयति-
वनाकुल वा दारं निर्गच्छता प्रविशता वा लोकेन, तथा 'इडुरेण' गन्त्रीसम्बन्धिना 'पत्थिकया' इहस्पृष्टिकया 'अलिन्देन'
कुण्डकेन वा 'पिहित दारं भवेत्, 'तदि वादि'पि वैस्मिन् वा इडादौ स्वगित ईष्य मधेचतव न गृह्यते ॥

पेतेहि अदीसमाणे अगगहण अहव कुञ्ज उवओग । सोतेपा चक्खुणा घाणओ य जीहाप फासेण । २५४ ।
'स्मि' वृन्न्वरोदितैः । 'अदृश्यमान' अक्षुर्दक्षिणे सत्यग्रहण भवति, अथवा दृश्यमानेऽप्युपयोग इत्यति, केरित्याह-
'गणतो विद्वया स्पृष्टेन वेति ॥ क्व भोत्रापुपयोग करोति !—

धुवे सदी उदकस्त अहव मचस्त । गधेण कुलिगाई तरथेव रसो फरिसर्बिटू ॥ २५५ ॥ (भा०)
इह मात्र वा कुण्डेलिका वा गृहस्था प्रधाहयेचतभोदकस्य मरुच्छलासुध्वो मवति, अथवा मात्रकस्य-कुण्डेलिकादेः

१ सर्बिटू का. पा. १-२ । २ च्या वर पणं का. प. १ । ३ निम्बदिम्ब का. निम्बदिपिण क. १ पा. १-२ । ४ तेव न हिनं क्व सेनावहित क. १
३.१.५ वदि वासि क्व. १ ६ स्वमितं क्व । ७ तत्र का. १ ८ तत्रकम्ब का. १ ९ एतेऽप्येव का. १ १० एतेऽप्येव का. १ ११ इत्यस्मिन्नादि क्व पा. १-२ ।

प्रक्षाल्यमानस्य स्वसखसाशब्दो भवति, तथा घ्राणेनोपयोगं करोति, कदाचित्कुलिङ्गः—द्वित्रीन्द्रियादिर्मादितो भवेदागच्छन्त्या, एतच्च गन्धेन जानाति अशोभनेन, तत्रश्च न गृह्णाति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपीति रसेन जानाति, तथा स्पर्शेन चोपयोगं ददाति, कदाचिद्दृक्किन्दुर्लगाति शीतलः चक्षुषा तूपयोगं ददाति गमनागमने प्रातस्य च द्रव्यस्य हस्तस्य भाजनस्य वा, मा भूद्दृक्कसंस्पृष्टं स्यात् ।

सो होइ दिदुगाही जो एते जुंजई पदे सवे । निससंक्रिय निगमणं आसंकपयांसि संचिक्खे ॥२५६॥ (भा.)

स एवंविधो दृष्टग्राही भवति य एतानि पदानि स्थानान्तराणि पूर्वोक्तानि प्रपुङ्के उपयोगपूर्वकं सर्वाणि, अथ निःशङ्कितमेव भवति यदुत्तानेन गृहस्थेन पुरःकर्मादि कृतं तत्र वारयित्वा निर्गच्छति, अथाऽऽशङ्कितं भवति किमनेन पुरःकर्मादि कृतं न वेर्गीत्यमाशङ्क्यां निरूपयति प्राप्तां सर्वां गृहस्थाम् । उक्तं ब्रह्मणद्वारम्, इदानीं आगमनद्वारप्रतिपादनायाह—

आगमणादायगस्सा हिट्ठा उवरिं च होइ जह पुविं । संजमआयविराहण दिट्ठतो होइ वैच्छंमि ॥२७९॥

‘आगमनं’ भिक्षां गृहीत्वा साध्वभिमुखमागच्छन्त्या अधस्तादुपरि च निरूपणीयमागमनं यथा पूर्वं गमने संयमात्मविराधनं निरूपिते एवमत्रापि संयमात्मविराधने निरूपणीये । उक्तमागमनद्वारं, इदानीं ‘पत्ते’ति द्वारप्रतिपादनायाह— ‘दिट्ठतो होइ वैच्छंमि’ अब्र प्राप्तायां भिक्षायां दात्र्यां वत्सकेन दृष्टान्तो वेदितव्यः । जहा एगस्स वाणियस्स वच्छओ

पाय, अहा तस्स वच्छस्स चारीए दिही ण मदिहाए, एवं साहुमावि कायं । अहना—
पत्तस्स उ पढिलेहा हृत्ये मत्ते तहेव दवेय । उदउल्ले ससिणिद्धे ससत्ते वेव परियत्ते ॥ ४८० ॥

प्राप्तस्य गृहस्यस्य प्रत्युपेक्षणा कार्या इत्ये, किमय इत्योऽस्य उदकायाद्रौ न वेति, तथा मात्रक च-कुण्डेलिकादि
गृहस्यसक्त निरूपयति यत्र गृहस्या मिश्रामादाय निर्गता, द्रव्यं च-मण्डकादि निरूपयति संसक्त न वेति । एवं पत्तदार
निञ्जुधिकारेण वक्खाणिय, इदानीं निर्पुक्किकार एव परियचेचिद्वारं व्याकरणयन्नाह-परिषत्तिं^१ पर्यस्सिते सति गृहस्वेन
मात्रकं कुण्डलिकादौ यमुदकाद्रं इत्यते सस्निग्घ बोदकेनेव संसक्तं वा मात्रकं ततस्त्वस्मिन्नेवविधे मात्रके परिवृत्ते सति
इदं न गृहते । इदानीं माग्घकारः 'पचे'सि व्याकरणयन्नाह—
तिरिय उहमहेवि य मायणपढिलेहण तु कायव । हृत्य मत्त दव तिसि उ पत्तस्स पढिलेहा । २५७ । (भा०)

गृहस्यभाजनस्य आगच्छव एव शिष्य-पार्थतो भाजनस्य उर्ध्वं कर्मकेषु भाजनस्य अघो-पुञ्ज प्रत्युपेक्षया कर्षण्या,
तथा 'प्राप्तस्य' आसन्नीभूतस्य गृहस्यस्य इत्स्व मात्रकं द्रव्यं श्रीण्यव्येगानि गृहस्यसक्तानि प्रत्युपेक्षयेत्-निरूपयेत्, किम् ?—
ससिणिद्धोदउल्ले तसाउल मा गिण्ह एगतर दट्टु । परियत्तिय च मत्त ससिणिद्धाईसु पढिलेहा ॥ २५८ ॥

१ परिषत्तिं^१ वा । १ अणोसुत्ते इते सति वा पा १ । १ इत्थिअरी अय उ १ पा १ । ४ च-अणुत्तं एत्^१ अय उ १ पा १-१ ।

सस्निग्धं तोयेन उदकाद्रं त्रसाकुलं च हस्तं मात्रं द्रव्यं वा दृष्ट्वा एकतरमपि तन्मा गृहाण । 'पचे'चि द्वारमुक्तं, इदानीं भाष्यकार एव 'परियत्ते'चि व्याख्यानयथाह—'परियद्वियं च मचं' परावर्तितं सत् गृहस्थमात्रकं कदाचित्सस्निग्धादिसमन्वितं भवति ततश्च सस्निग्धादिषु सत्सु प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या । उक्तं परावर्तितद्वारं, इदानीं 'पाडिय'चि द्वारं व्याचिख्यासुराह—
पाडिओ खलु ददुवो कितिमसाभाविओ व जो पिंडो । संजमआयाविराहण दिदुंतो सेट्टिकपट्टो । ४८१ ।
 पतितः पात्रके पिण्डो द्रष्टव्यः किमय कुत्रिमः ?—योगेन निष्पन्नः सक्तुमुद्गपिण्ड इव सिद्धपिण्डो वा 'किं स्वाभा-
 विककुरखोद्दु इव, तत्र यदि कुत्रिमं पिण्डं स्फोटयित्वा तं न निरूपयति ततः संयमात्मविराधना भवति, यथा सेट्टि-
 कपट्टस्स हूँता काष्ठेन कुण्डिका हत्येतत्कथानकमनुसरणीयं, तेन हि संयोगपिण्डो न निरूपितस्तत्र च संकलिकाऽऽसीत्, तत्र
 राजकुले व्यवहारस्तेन च काष्ठर्षिणा भगवता निर्वृष्टम्, अन्यश्च कदाचित्चादृशो न भवति ततश्च निरूपणीय इति । तत्रात्म-
 विराधनादिप्रतिपादनायाह—

गरविस आट्टिय कंटा विरुद्धदवंमि होइ आयाए । संजमओ छक्काया तरहा पाडियं विगिंचिजा ॥ ४८२ ॥

स गर उच्यते य आहारं स्वभयति कार्मणं वा गरः, स कदाचित्तत्र पिण्डे भवति, तथा विषमस्थीनि कण्टकाश्च कदाचिद्भवन्ति, विरुद्ध वा किंचिद्द्रव्यं तत्र भवति, ततश्चानिरूपणे एभिरात्मविराधना भवति, तथा संयमतश्च षट्काया

१ 'कार्दमुदके त्रसां' आ । २ 'परियत्तिय'चि आ, 'यत्तिए'चि ल १ पा. १ । ३ तत् गृहं आ. । ४ 'कव्वट्टो आ. । ५ स्वाभां' आ. पा. १ ।
 'कव्व' आ पा १ । ७ हता ल १-२ पा. २ । ८ कन्थिका आ. ।

विराध्यन्ते, कथं ? कदाचिच्चत्र पृथिवी सवक वनस्पतिरग्निर्वां लग्नो भवति, यत्राग्निस्तत्र वायुरपि, ग्रीन्त्रियावयम कदा चिन्नवन्ति, तत्रम 'पट्टिय विधिषिञ्जा' विभागेन विभजेत्-निरूपयेदित्यर्थः । अथवाऽनामोगेन कदाचिच्चत्र सुवर्णादि स्थापयित्वा ददाति, एतदेवाह—

अणामोगेण मण्ण व पट्टिणी उम्मीस भत्तपाणमि । दिज्जा हिरणमार्हं आवज्जणसकणादिट्टे ॥४८३॥
 ददाति, कथं ? कस्यापि कस्यचित्परसत्क सुवर्णमण्डल पुनम रन्चयित्वा तदात्यानामोगेन प्रदान भवति, मयेन वा दिना ददाति, प्रत्यनीकत्वेन वा 'उन्मिम्य' एकीकृत्य मत्तपानादिना सह हिरण्यादि ददाति, तत्रम तस्य साधोरेतदोप विनाऽपि यदि न निरूपयति ततः 'आवज्जण'सि आवर्जन पूर्वोक्त संयमविराचनादिदोषाभां भवति, प्रमादप्रत्वाच्चस्य, तथा अह्वना-ष्टे तस्मिन् सुवर्णादौ रात्रप्रसृतीनां बह्ना भवति, यदुत न विषः किं तावदय साधुरेषविषः आहोस्विञ्जिञ्जा दातेति । तस्मात्प्रतिषेधः सन् पिण्डो निरूपणीयः । इत्युक्त पतिवद्वारं, इदानीं गुरुकद्राप्रतिपादनायाह—
 उपस्वेवे निक्खेवे महच्छया लुच्छया वधो दाहो । अश्वियत्ते वोष्छेओ लक्कायवधो य गुरुमत्ते ॥ ४८४ ॥

एत्यापावाविषहून वष तस्योत्क्षेपे सति निक्षेपे वा-मोक्षणे सति तस्य गुरुस्य कटिमहो वा पावस्योपरि पतनं वा

भवति 'महच्छया' इति महत्प्रमाणं वा तद्गुहस्थभाजनं तस्योत्क्षेपे निक्षेपे सति दोषा भवन्ति, अथवा 'महच्छया' इति महत्ता मण्डकेन दीयतामित्येवं कदाचिदसौ साधुर्भणति, ततश्चैवं लुब्धता साधोरुपजायते, तथा वधश्च—तस्यैव साधोः पादस्योपरि पतितेन मण्डकेन वधो भवति, गुहस्थस्य वा पादस्योपरि पतितेन वधो भवति, तथा 'दाहो'चि दाहो वा भवति यदि तदुष्णं मण्डकं भवति, अचियचं वा भवति तस्यैव गुहस्थस्य तद्गुहपतेर्वा 'अचियचं वा' अग्नीतिर्वा भवति, महाप्रमाणकेन मण्डकेन दीयमाने सति व्यवच्छेदो वा तद्गुहस्थान्यद्रव्यस्य वा भवति, षट्कायवधश्च मण्डकपतने सति भवति, एवं गुरुके मण्डके एते दोषा भवन्ति । इदानीमेतामेव गार्थां भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्याचिख्यासयाऽऽह—

गुरुद्वयेण व पिहिञं सयं व गुरुयं हवेज्ज जं दवं । उक्खेवे निक्खेवे कडिभंजण पाय उवरिं वा ॥२५९॥ भा-

गुरुद्वयेण वा 'पिहितं' घट्टितं भवेत् तद्रव्यं, स्वयं वा तद्रव्यं गुडपिण्डकादि गुरुकं भवेत्, ततश्च तस्य 'उत्क्षेपे' उत्पादने निक्षेपे च पुनर्मौचने सति कटिमङ्गो भवति, पादस्य वा उपरि पतेत्तत्रात्प्रविराधना भवति । इदानीं 'महच्छया'-दीनि व्याख्यानयन्नाह—

महच्छेण देहि मा डहरण भिन्ने अहो इमो लुद्धो । उभएण्यरे व वहाँ दाहो अचुण्हिह ए मेव ॥२६०॥ भा०

कश्चित्साधुः कहुच्छुक्किकया ददतीं खियं एवं ब्रूते—यदुत्त 'महच्छेण' ब्रूहता भाजनेन स्थारयादिना देहि, मा डहरकेण'

धुना प्रपञ्च कङ्कणकादिना, ततः सा तवैष करोति, अक्षनुवन्त्याश्च कदाविषम्लासन मचपते ततश्च मिभे सति सस्मिन्
 ।अन गृहस्य एव मभति-यदुताहो ! अय साधुर्महालुब्धः येन पुराता भावनेन दीपमान गृह्णाति, तत्र 'तमयस्य'
 ।योग्येणैव पादस्योपरि पतितेन मण्डकेन वषो मभति, ऐकतरस्य वा वषो मभति, तथा दाहश्च अत्युष्णे सस्मिन् द्रव्य
 तैव सति मभति, 'एमेव'चि तमयोरन्तरस्य वा ॥ इदानी 'अचियसे'चि व्याख्यानयन्नाह—
 द्रुगहणे अचियत्त वोच्छेओ तदन्न द्रव तस्स वाचि । छक्कायाण य वहण अइमत्ते तमि मत्तमि ॥२६१ भा०

बहुप्रसंगे सति तस्य घृणातिद्रव्यस्य 'अचियत्त' अप्रीतिर्भवति तस्य तद्गृहपतेर्वा, व्यषच्छेदो वा, तदन्यद्रव्यस्य
 ।वि-सस्य घृणादः, अन्यद्-तदन्यधीगुहादि तस्य व्यषच्छेदो मभति, तस्य वा-घृणादेर्द्रव्यस्य वा व्यषच्छेदो मवतीति,
 । १ पटक्कायानां वषनं मभति 'अविमात्रे' पृथग्मात्रे 'मात्रके' स्वास्यादौ गृहीते सति । तत्र गुल्फकारं, इदानीं
 ।केचित्कारं प्रतिपादनायाह—

ये य होइ कालो गिम्हो हेमत तह य वासासु । तिविहो य दायगो खलु यी पुरिस नपुसओ चेव ॥
 ।अविषो मभति, तपना-प्रीप्सो हेमन्तो वर्षां च, तत्र त्रिविधेऽपि काले दाणा त्रिविध एव मभति, तपया-स्त्री
 ।चेति ।

तथा एतच्च ३ । १ वा इत्थं मभति वा पा १ ।

एकैकोवि अतिविहो तरुणो तह मद्भिज्ञमो यथेरो य। सीयतणुओ नपुंसो सोम्हिहत्थी मद्भिज्ञमो पुरिसो ॥४८६

स पुन एकैकः ख्यादिदाता त्रिविधो भवति-तरुणो मध्यमः स्थविरश्च । इदानीं नपुंसकादीनां स्वरूपप्रतिपादनायाह-
शीतलवतुर्नपुंसको भवति, 'सोम्हिहत्थि' चि सोष्मा स्त्री भवति, मध्यमश्च पुरुषो भवति-नात्पुष्णो नातिशीतल इति ॥

पुरकम्मं उदउह्लं ससिणिद्धं तंपि होइ तिविहं तु । इक्किक्कंपि य तिविहं सच्चित्ताचित्तमीसं तु ॥४८७॥

न केवलं कालादयस्त्रिविधाः यच्च पुरःकर्मादि तदपि त्रिविधं, तथाथा-पुरःकर्म उदकाद्रं सस्निग्धं चेति, तत्पुनरेकैकं
त्रिविधं सचित्ताचित्तमिश्रमेदाभिन्नं भवति, एतदुक्तं भवति-यत्पुरःकर्म तत्सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति, तत्राचित्तं स्थाप्यं,
यदपि उदकाद्रं तदपि सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति, यदपि सस्निग्धं तदपि सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति । इदानीं यदुक्तं पुरः-
कर्मादित्रितयं तत्राद्यद्वयस्य प्रतिषेधं कुर्वन्नाह—

आइदुवे पडिसेहो पुरओ कयं जं तु तं पुरेकम्मं । उदउह्लविंदुसहिअं ससिणिद्धे मग्गणा होइ ॥४८८॥

आद्यद्वयस्य पुरःकर्मण उदकाद्रस्य च प्रतिषेधो द्रष्टव्यः, यत्तरताभ्यां सदीषत्वान्नैव व्यवहार इति । इदानीं पुरःकर्मा-
दीनां लक्षणप्रतिपादनायाह-'पुरओ कयं जं तु तं पुरेकम्मं' भिक्षायाः पुरतः-प्रथममेव यत्कृतं कर्म-कडुच्छुकादिप्रक्षालनादि-
तत्पुरःकर्माभिधीयते, उदकाद्रं पुनरुच्यते यद्धिन्दुसहितं भाजनादि गलद्धिन्दुरित्यर्थः, सस्निग्धं पुनरुच्यते यद्धिन्दुरहि-

वर्माद्रे ७, सर्वेह सस्निग्धे 'मागणा' अन्वेपणा कर्षण्या यथाः सस्निग्धे इस्वादीं ब्रह्म मविष्यत्यपि ॥
सस्तिणिद्धपि य तिविह सचिवाचित्तमीसग चैव । अचित्त पुण ठप्य अहिगारो मीससच्चित्ते ॥ ४८९ ॥

यत्सस्निग्ध तस्त्रिविधं-सचिचमचिच मिभ वेति । तत्रापिच स्वाभ्य यतस्त्राचिचसस्निग्धे ब्रह्मण क्रियत एव न
सत्र निरूपणा, अधिकारः पुनः-निरूपण मिभसचिचयोः कर्षणम् । इदानीं मिभसचिचसस्निग्धे इस्ते सति ब्रह्मणविधि
प्रविपादनापाह—

पथाण किंचि अथाणमेव किंचिच्च होअणुवाण । पाएण हि त सव एकक्कहाणी य जुह्वी य ॥ ४९० ॥

एत इस्ते सस्निग्ध किञ्चित् प्रम्भान-मनाकृष्टकं तथा 'मवाव'ति भाष्यानमुद्धान किञ्चित्स्निग्ध 'किञ्चित् होअणु
वाण'ति किञ्चित् स्निग्धमनाष्यानमनुद्धान च, त्रिविधमप्येतरसर्षं प्रायेण सस्निग्धमुच्यते, एवमेतद्विमाष्य सत एकैकज्जु
शुष्कमागइत्सा ब्रह्मण कर्षण्य पूर्वजुएर्या, तथा एकैकज्जुक्कमागहान्या पबजुएर्या गृह्णाति मिधां । सा एकैकमाग
इदिः कय कर्षण्येत्थत आह—

सचविभागे उ कर विग्भावइत्ताण इत्थिमाईण । निब्बुअप्येत्थि य पव्वे रेहा करतले य ॥ ४९१ ॥
'सत्त विमागान्' सत्थवा वा 'अत्त' इत्थ 'विमज्ज' विमागीकृत्य, केनां ?-छयादीनां, एते विमाया एवानङ्गीकृत्य

१ 'मयं अ. १०' विमज्जेण अत्तं अत्तं प ११३ अत्तं' अत्तं प ११४ ते अत्तं अत्तं प ११५

कर्त्तव्याः, के च ते ?-निम्नोन्नतेरानु' तत्र निम्नं त्वङ्गुलिपर्वरेखा उन्नतमङ्गुलिपर्वणि इतरत्-करतलं नोन्नतं नापि निम्नं । इदानीं केन शुष्केण प्रदेशेन कः प्रदेशः प्रमलानो भवति ? केन वा प्रमलानेन प्रदेशेन कः सार्द्रः प्रदेशो भवतीत्य-
 म्यार्थस्य ज्ञापनार्थमाह—

जाहे य उन्नयाइं उवाणाइं हवंति हत्थस्स । ताहे तलपवाणा लेहा पुण हाँतऽणुवाणा ॥ ४९२ ॥

यदा उन्नतानि हस्तस्थानानि उद्धानानि भवन्ति तदा हस्ततलं प्रमलानं-मनाक् शुष्कं भवति रेखास्तु भवन्त्यनुद्धानाः ।

इदानीं शुष्कहस्तस्थानानामेकैकवृद्ध्या यथा यस्मिन् काले ग्रहणं भवति तथा प्रदर्शयन्माह—
 तरुणित्थि एकभागे पवाणे होइ गहण गिम्हासु । हेमंते दोसु भवे तिसु पवाणिसु वासासु ॥४९३॥

तरुण्याः स्त्रिय उन्नतसप्तमैकभागे प्रमलाने शुष्के सति उष्णकाले गृह्यते शिक्षा यतः स्वोर्ध्वतया कालस्य चोष्णतया यावत् कालेन असावुन्नतप्रदेशः शोषणुपगतस्तावता कालेन इतरेऽपि निम्नप्रदेशाः सार्द्रा अपि अचिन्ताः संजाता अतः कल्पते शिक्षाग्रहणं, हेमन्तकाले तस्या एव तरुण्या द्वयोः सप्तमभागयोः शुष्कयोः सतीर्भिक्षाग्रहणं भवेदिति, तस्या एव तरुण्या वर्षाकाले त्रिषु सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं भवति ।

एमेव मड्डिमाए आढत्तं दोसु टायए चउसु । तिसु आढत्तं थेरी य नवरि टाणेसु पंचसु उ ॥४९४॥

एवमेव मरुपमायाः स्त्रिया तृष्णकाले द्वयोर्मागयोः प्रारब्ध षतुर्षु मागेषु संविष्टे, एतदुक्तं भवति-मरुपमायाः स्त्रिया तृष्णकाले द्वयोः सप्तममागयोः शुष्कयोः सतोर्ग्रहणं भवति, तथा तस्या एव मरुपमायाः स्त्रिया हेमन्ते काले त्रिषु सप्तममागेषु एव स्वविषयाया अपि तृष्णकाले त्रिषु मागेषु प्रारब्ध पञ्चसु मागेषु संविष्टे, एतदुक्तं भवति-तृष्णकाले स्वविषयास्त्रिषु सप्तममागेषु शुष्क्यु सत्सु प्रारब्ध भवति, तथा तस्या एव स्वविषया हेमन्तकाले षतुर्षु सप्तममागेषु शुष्केषु सत्सु मिषाग्रहणं भवति, एवमेव होइ पुरित्से दुगाइछट्टाण पञ्चत्रसिएसु। अयुम तु तिमगाई सूत्रममागे अवसिते उ ॥ ४९५ ॥

एवमेव पुलस्य द्वयोर्मागयोः प्रारब्ध पट्टस्थानपर्यवसितेषु मागेषु संविष्टे, एतदुक्तं भवति-उत्तरपुरुषपर्योष्णकाले मागकाले षतुर्षु मागेषु शुष्क्यु सत्सु प्रहण, तथा मरुपमपुल्यस्योष्णकाले त्रिषु मागेषु शुष्केषु सत्सु मिषा गृह्यते, तथा तस्यैव तृष्णस्य वर्षास्य हेमन्तकाले षतुर्षु मागेषु शुष्केषु सत्सु प्रहण, तथा तस्यैव मरुपमस्य वर्षाकाले पञ्चसु मागेषु शुष्केषु सत्सु मिषाग्रहणं कर्तव्यं, तथा इदपुल्यस्योष्णकाले षतुर्षु मागेषु शुष्केषु सत्सु प्राणं कर्तव्यं तथा तस्यैव इदस्य हेमन्तकाले पञ्चसु मागेषु शुष्केषु सत्सु प्रहण, तस्यैव इदस्य वर्षाकाले षट्सु मागेषु शुष्केषु सत्सु मिषाग्रहणं कर्तव्यं । नपुत्रकस्य पुनस्त्रिमागेष्वाह्व

सप्तमभागे अवसिते सति संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति—सर्वासिमन् हस्ते शुक्ले सति ग्रहणं कर्तव्यं भवति, अत्र चैयं भावना-
तरुणनपुंसकस्योष्णकाले त्रिषु भागेषु शुक्लेषु भिक्षाग्रहणं कल्पते, तस्यैव तरुणनपुंसकस्य हेमन्तकाले चतुर्षु भागेषु शुक्लेषु
भिक्षाग्रहणं, तस्यैव च वर्षाकाले पञ्चसु भागेषु शुक्लेषु ग्रहणं, मध्यमनपुंसकस्योष्णकाले चतुर्षु भागेषु शुक्लेषु सत्सु ग्रहणं,
तस्यैव च हेमन्तकाले पञ्चसु भागेषु शुक्लेषु ग्रहणं, तस्यैव च वर्षाकाले षट्सु विभागेषु शुक्लेषु ग्रहणं, वृद्धनपुंसकस्योष्ण-
काले पञ्चसु भागेषु शुक्लेषु सत्सु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव हेमन्तकाले षट्सु भागेषु शुक्लेषु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव च वृद्धनपुंसकस्य
वर्षाकाले सप्तस्यपि सप्तमभागेषु शुक्लेषु सत्सु भिक्षाग्रहणं कर्तव्यमिति । एवमेकैकवृद्ध्या ग्रहणमुक्तं, पश्चानुपूर्व्या तु एकैक-
भागान्या भिक्षाग्रहणं वेदितव्यं, तत्रैवं—स्थविरनपुंसकस्य वर्षाकाले सप्तभिरेपि हस्त (सप्तम)भागैः शुक्लैर्गृह्यते भिक्षा,
तस्यैव च शीतकाले षड्भिर्भागैः शुक्लैर्गृह्यते भिक्षा, तस्यैवोष्णकाले पञ्चभिर्भागैः शुक्लैर्गृह्यते, एवमनया हान्या तावन्नैतव्यं
यावत्तरुणी स्त्रीति । उक्तं त्रिधा द्वारं, भावद्वारप्रतिपादनायाह—

दुविहो य होइ भावो लोइयलोउत्तरो समसिणं । एकिक्रो वि य दुविहो पसत्थओ अपसत्थो य । १९६।

द्विविधो भवति भावः—लौकिको लोकोत्तरश्चेति, समासतः पुनरेकैको द्विविधः—प्रशस्त्वोऽप्रशस्त्वश्च, लौकिकः प्रशस्त्वोऽप्रश-
स्त्वश्च, एवं लोकोत्तरोऽपि । तत्रोदाहरणमुच्यते—एगंमि सचिवसे दो भाउया वणिया, ते य परोपरं विरिका, तत्थ एगो गामे
गंतूण करिसणं करेइ, अण्णोवि तहेव, तत्थ एकस्स सुमहिला अण्णस्स दुम्महिला, जा सा दुम्महिला सा गोसे उड्डिया सुहो-

दग्दसपसलाणभरागफलिहमाईहि मढती अञ्छइ कम्मारागाईण न क्विचि बोगस्सेम बहइ, क्खेउय च करेइ, अण्णस्स य
 सा सा मदिता कम्मारागाईण बोगस्सेम बहइ अचणो प सक्ख मढबादि करइ, तत्थ सा सा अचमो वेव मढप्पे लग्गा
 अञ्छइ तीए अचिरेण कालण परिकखीण घरं, इयरीए घर वयपण्णेण समिद भाय । एव च सो साह वण्णहेउ रूवहेउ वा
 रेसहेउ वा आहारं आहारं, नचि आयरिए षचि बालवुडुगिलाणइण्णले य पठियग्गति अण्णणो य गहाय पञ्चच निपचइ,
 एव सो अण्णपोसओ, बहा सा पुष्पा हिरण्ण्याईण एव इमोवि बो निअरालामो तस्स जुक्किहिइ, पसत्थो इमो बो णो वण्णहेउ
 णो रुवहेउ वा रसहेउ वा आहारं आहारं, बालाईण दाठ पञ्छा आहारं, सो नाणवसणचरिचाण मामामी भवति । एव
 पसत्थेण माधेण आहारयो सो पिढो । इदानीमेतदेवार्पजाव गाथाभिरुपसंहरआह—

सजिहलगा दो वणिया गाम गतूण करिसणारमो । एगस्स देहमढणवाउसिआ भारिया अलसा ॥४९७॥
 मुहधोवण दतवण अद्दागाईण क्ख आवास । पुंव्वणिहकरणमण्ण उक्कोसयर च मज्झण्णे ॥ ४९८ ॥
 तणकट्टुहारगाण न देइ न य दासपेसवग्गस्स । न य पेसणे निउजइ पलाण हिय हाणि गेहस्स ॥४९९॥
 थिइयस्स पेसवग धावारंकेण पेसणे कम्मे । काले देआहार सय च उवजीवई इड्डी ॥ ५०० ॥

सुगमाः नवरं 'पाउसिमा' विहसणसीला ॥ सुखधावन क्तोति तथा 'क्ख'धि कस्यएएकए बावइयफ पूबहि क्तो

१ आइरं अ. । २ कोरि दिअ अ. पा २ । ३ ममेगार्थ अ. पा २ । ४ पम्मे न अ. १ पु । ५ पुअण्णं अ. । ६ अण्णपेउले अ. ।

त्यात्मन उक्तुष्टतरं च दृत्तपूणादि मध्यक्ते भक्षयत्येकाकिनी । तृणकाष्ठहारकाणां न किञ्चिद्ददाति दासवर्गस्य तथा प्रेष्यो
यः कश्चित्प्रेष्यते तद्वर्गस्य च न किञ्चिद्ददाति, न च 'प्रेषणे कार्ये, निश्चुक्ते कर्मकरान्, तवश्च भोजनादिना विना 'पलाणा'
नष्टा हृतं च यत्किञ्चिद्गृहे रिकथ्यमासीत्, एवं दानिर्जाता नेहस्य, तत्रायं लौकिकोऽग्रशस्त्रो भावः । इदानीं लौकिकप्रश-
स्त्रभावप्रतिपादनायाह—द्वितीयस्य या भार्या सा प्रेष्यवर्गं प्रेषणे कार्ये व्यापार्य कर्मणि च त्रिविधे काले च तेषामाहारं
ददाति स्वयं च काले आहारमुपजीवति ऋद्धिं च उपजीवति । अयं च लौकिकोऽत्र ग्रशस्त्रो भाव उक्तः, इदानीं लोकोत्तरा-
ग्रशस्त्रभावप्रतिपादनायाह—

वन्नवलरुवहेडं आहारे जो तु लाभि लब्धंते । अतिरेगं न उ गिपहइ पाउगगिलाणमाईणं ॥५०१॥

जह सा हिरण्णमाईपरिहीणा होइहुक्खआभागी । एवंतिगपरिहीणो साहू हुक्खस्स आभागी ॥५०२॥

आयरियगिलाणद्धा गिपहइ न महंति एव जो साहू । नोवन्नरुवहेडं आहारे एस उ पस्सत्थो ॥५०३॥

वर्णवलरुवहेडुमाहारयति यश्च लाभे क्षीरादौ लभ्यमाने सति प्रायोप्यं गलानादीनामतिरिक्तं न मुक्कति । यथा सा
गृहस्था हिरण्ययाद्विपरिहीणा संजाता दुःखभागिनी च जाता एवं साधुरपि त्रिकेण—ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणेन हीनो दुःखस्य

१ 'सना चोक्त' आ पा १ । २ स्थितमां ल १ । ३ व्यापारयित्वा प्रेषणा कार्ये कर्मणि च त्रिविधे आ. । ४ जीवति । अय आ. । ५
'माईस्स परि' आ. पा. १ ।

मात्रकोपयोगं परिहरन् पतद्ग्रहे प्रक्षिप्य प्रविशति, निष्कारणमात्रकोपयोगे च प्रमादी भवति । एवमसौ परिशुद्धे सति भक्ते प्रविशति उपाश्रयं । अथाशुद्धं भवति ततः परिष्ठाप्य किं करोतीत्यत आह—

गामे य कालभाणे पद्ववमाणे हवांति भंगदा । काले अपद्वुप्यंते नियत्तईं सेसए भयणा ॥ ५०७ ॥

यदा ग्रामः पर्याप्यते कालश्च यदा पर्याप्यते भाजनं च पर्याप्यते एवमस्मिन्नये पर्याप्यमाणे सति पदत्रयनिष्पन्ना अष्टौ भङ्गका भवन्ति, तेषां च भङ्गकानां मध्ये यस्मिन् भङ्गके कालो न पर्याप्यते तस्मिन्निवर्तत एव, शेषेषु च चतुर्षु भङ्गकेषु 'भजनां' विकल्पनां करोति । इदानीं भजनां दर्शयन्नाह—

अणुं च वए गामं अणुं भाणं व निणह सइ काले । पदमे बीए छुपंचमे य भय सेस य नियत्ते ॥ ५०८ ॥

अन्यं ग्रामं वा व्रजति काले पर्याप्यमाणे, अन्यच्च भाजनं गृह्णाति पर्याप्यमाणे काले सति एवं प्रथमे भङ्गके द्वितीये च षष्ठे पञ्चमभङ्गके च 'भजनां' सेवनां करोति काले सति, शेषभङ्गकेषु येषु कालो न पर्याप्यते तेषु 'निर्वर्तत' न गन्तव्यं भिक्षाया इत्यर्थः । स च पर्याप्यमाणः कालो द्विविधः—जघन्य उत्कृष्टश्च तत्र जघन्यप्रतिपादनयाह—

वोसिदुमागयाणं उवासिअ सत्तए य भूमितिअं । पाडिलेहअणत्थमिए सेसत्थमिए जहन्नोउ ॥ ५०९ ॥

१ करोति सेवना वा करोति आ. । २ अन्य च आ । ३ 'निवर्तन' गन्तं आ. पा. १ । ४ वोसिटुं आ, वोसिचमां पु. । ५ उब्बसिअ ल. १
 ६ लोहियमत्थमण आ. पा. १ ।

सभ्यां व्युत्पुन्यागतानां मात्रकं च यस्मिन् तोयं गृहीत्वा यत् आसीद्विलेपनार्थं तस्मिन्नुद्गासिते—शोषिते सति भूमि-
त्रिके च—कायिकीभूमौ द्वादश स्वर्णिकानि सञ्ज्ञाभूमौ द्वादश स्वर्णिकानि काठभूमौ त्रीणि स्वर्णिकानि, एषमस्मिन्
भूमित्रिके प्रत्युपेक्षिते सति यदाऽस्त्वमनं भवति तस्मिन् प्रदक्षे 'सेसस्यमिण'सि श्रेयावधिं अस्तमिते आदित्ये प्रत्युपेक्षते पदा
अयमिदमभूतो अथन्यः काल इति । इदानीमुत्कृष्टकालप्रतिपादनायाह—

भुचे विचारभूमिं गयागयाण सु जह य ओगाहे । चरमाए पोरिसीए उक्कोसो सेस मज्झिमओ ॥५१०॥

सुकं सति विचारभूमिं—सञ्ज्ञाभूमिं गत्वाऽऽगतानां पथा 'ओगाहे' आगच्छति चरमा पौष्ठी—चतुर्थः प्रहरः, अथवा
चरमपौष्ठी—पादोनचतुर्थप्रहरो यथाऽऽगच्छति अस्यां वेलायामयमुत्कृष्टः कालः, क्षेपस्त्वन्यो मध्यमः काल इति । तेन च
मिथामदित्वा विनिश्चयं प्रविशता वसतौ किं कर्तव्यमथ आह—

पायपमज्जण धाहिं निसीहि तिमि उक्ते पवेसमि । अजळि ठाणविसोही दडग उवहिस्स निक्खेवो ॥

बहिरेव वसतेः पादौ प्रमार्जयति निपीचिका(नेपिचिकी)त्रितयं करोति, प्रविशन् पुनश्च गुरोः पुरस्वादञ्जलिना
नमस्कारं करोति " नमो स्वमासमन्नाम "ति, तथा प्रविष्टश्च स्थानं विधोषयति यत्र दण्डकस्योपवेश्य निक्षेपं करोति ।
इदानीमेतामेव गार्थां माध्यकारो व्याख्यानयथाह—

एवं पट्टपद्मे पविसओ उ तिन्रि उं निसीहिया होंति । अगदारे मज्झे पवेस पाए अंसागरिए ॥२६२॥ भा०
 एवं प्रत्युत्पन्ने-लब्धे सति भक्ते प्रविशतस्त्रिस्रो निषेधिका (नैषेधिक्यः) भवन्ति, क ? अग्रदारे प्रथमा द्वितीया मध्य-
 प्रदेशे वसतेः प्रवेशे च मूलद्वारस्य तृतीयां निषेधिकां (नैषेधिकीं) करोति पादौ च प्रमार्जयति यदि कश्चित्सागारिको न
 भवति, अथ तत्र सागारिको भवति ततो वरणद्वकाभ्यन्तरे प्रमार्जनं करोति, अथ मध्येऽपि भवति-द्वितीयनिषेधिका (नैषेधिकी)
 स्थानेऽपि भवति सागारिकः ततो मध्ये प्रविश्य प्रमार्जयति पादौ, अनेनैव कारणेन पश्चाद्भाष्यकारेण पादप्रमार्जनं व्याख्यातं
 येन तद्वनियतं वर्तते, निषेधिकासु (नैषेधिकीषु) कृतास्वपि कारणवशात्संभवतीति । इदानीमञ्जल्यवयवं व्याख्यानयन्नाह—
 हत्सुस्सेहो सीसिप्पणामणं वाइओ नमोकारो । गुरुभायणे पणामो वायाए नमो न उस्सेहो ॥२६३॥ भा०
 हस्तस्योत्सेधं नमस्कारार्थं करोति, शीर्षप्रणमनं करोति, वाचा च “ नमो त्वमासमणार्णं”ति, हत्येवं नमस्कारं करोति,
 अथ तद्वरु भिक्षाभाजनं भवति मात्रकं च गुरु गृहीतमङ्गुलीभिः ततश्चैवं गुरुणि भाजने सति शिरसा प्रणामं करोति वाचा च
 नम हत्येवं ब्रूते, न हस्तस्योच्छ्रयं करोति, यतोऽसौ गुरोर्मन्त्रिकस्याधो हस्तो दत्तः संधारणार्थमतोऽक्षणिकस्त्वतश्च नोच्छ्रयं
 करोति । इदानीं स्थानविशोधिं व्याख्यानयन्नाह—

१ व आ ल. १-२, पा. २ । २ य सागरिए आ ल १-३. पा १-२ । ३ निषेधिका ल. १-२ । ४ निषेधिका ल १-२ । ५ मध्यमेऽपि आ. ।
 ६ ततो आ । ७ तेन च कार० आ पा १, २ । ८ अङ्कतां आ । ९ हस्तोच्छ्रयं ल १ । १० साधारणां आ. ।

उर्वरिं हिट्टा प पमखिकण कट्टिं ठवेज्ज सट्टाणे । पट्ट उवहिस्सुवरिं मायणवरथाणि भाणेसु ॥२६४॥ (भा)

उपरि-कुम्भस्थाने अणुस्वाद्य-सुव प्रमृण्य पुनम स्वस्थाने यट्ठिं स्यापवेद, पुनम 'पट्टक' बोलपट्टकमुपवेरुपरि स्यापपति-सुब्बति ' माभनबक्काभि व' पट्टकानि ' माभनेपु ' पात्रकोपरि स्यापयति ॥

अइ पुण पासवण से इविज्ज तो उग्गह सपच्छाग । दाउ अन्नस्स सचोळपट्टओ काइय निसिरे ॥२६५॥

यदि पुनस्तस्य साधोः 'प्रभबन्' अपिअदिर्मवठि तवम 'अवग्रह' पट्टर 'सपच्छाग' सपटल ' दाउ ' अर्पयित्वा अन्यस्य साधोः पुनम सह बोलपट्टकेन-बोलपट्टकद्वितीयः अपिकां व्युत्सुबति । फापिकां व्युत्सुन्य कायोत्सर्गं करोति, तत्र च को विधिरित्थत आह-

घउरगुळ्मुहपची उळ्जुए वामहत्थि रयहरण । वोसट्टुषसदेहो काउस्सग करिज्जाहि ॥ ५१२ ॥

बहुभिण्डुलैर्बानुनोरुपरि बोलपट्ट करोति नाभेभाषमवुधिरण्डुलैः पादयोषान्तरं घट्टरगुळ कर्षण्य, तथा मुलपत्रिकां तन्धुगे-दधिबहस्तेन गुह्माति वामहस्तेन च रजोहरण गुह्माति, पुनरसौ व्युत्सुदेहः-अलम्बितबाहुस्त्यक्तदेहः सर्पाद्युप ब्रूवेऽपि नोत्सारयति कायोत्सर्गं, अथवा व्युत्सुदेहो विव्योपसर्गेष्वपि न कायोत्सर्गमात्रं करोति, त्यक्तदेहोऽधिमलद्वि क्कामपि नापनयति, स एवविषयः कायोत्सर्गं कुर्यात् । इदानीमेतामेव गार्थां माप्यकारो व्याख्यानपन्नाह-

चउरंयुलमप्यत्तं जाणुगाहिट्टा छिवोवरिं नाहिं । उभओ कोप्परधरिअं करिज्ज पडं च पडलं वा २६६ भा०
पुव्वुहिट्ठे टाणे ठाँउं चउरंयुलंतरं काउं । सुहपोत्ति उज्जुहत्थे वामंमि य पायपुंछणयं ॥ ५१३ ॥

काउस्सगामि ठिओ चिंते समुयाणिए अईयारे । जा निगमप्यवेसो तत्थ उ दीसे मणे कुज्जा ॥ ५१४ ॥

चतुर्भिरहुलैरघो जानुनी अप्पात्तथोलपट्टको यथा भवति तथा नामिं चोपरि चतुर्भिरहुलैर्यथा न स्पृशति, उभयतो-
चाहुक्कपरिभायां धृतं करोति 'पट्टकं' चोलपट्टकं पडलं वा उभयकूर्परधृतं करोति, यदा चोलपट्टकः सच्छिद्रो भवति तदा
पडलं गृह्णाति । पूर्वोद्दिष्टमेव कायोत्सर्गस्थानं तस्मिन् स्थित्वा, तथा पादस्य पादस्य चान्तरं चतुरहुलं कृत्वा मुखव-
त्त्रिकां च दक्षिणहस्ते कृत्वा वामहस्ते च पादपुञ्जकं-रजोहरणं कृत्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठति । पुनश्च कायोत्सर्गे च स्थित-
श्चिन्तयेत्, 'सामुदानिकानतिचारान्' भिक्षातिचारानित्यर्थः, कस्मादारभ्य चिन्तयत्यतिचारान् ?-निर्गमादारभ्य याव-
त्प्रवेद्यो वसती जातः, अस्मिन्नन्तराले तत्र ये दोषा जातास्तान् 'मनसि करोति' स्थापयति चेत्तसि ॥

ते उ पडिसेवणाए अणुलोमा हीति वियडणाए य । पडिसेववि यडणाए एत्थ उ चउरो भवे भंगा ॥ ५१५

तांश्चातिचारान् प्रतिसेवनानुलोम्येन-यथैव प्रतिसेवितास्तेनैवानुक्रमेण कदाचिच्चिन्तयति, तथा 'वियडणाए' चि विक-
टना-आलोचना तस्यां चानुलोमानेव चिन्तयति, एतदुक्तं भवति-पढमं लहुओ दीसो पडिसेविओ पुणो वड्ढो बहुयरो,

गुरौ न कदाचिदालोचयेत् , तथाऽऽहारं कुर्वति सति, तथा नीहारं वा यदि करोति ततो नालोचयति । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—धर्मकथादिना व्याक्षिप्तः कदाचिद् गुरुर्भवति, विकथादिना वा प्रमत्तोऽन्यतोऽभिमुखो वा भवति, झुञ्जतोऽपि वा नालोचनीयं, किं कारणं ? 'अंतर'ति अन्तरायं भवति यावदालोचनां शृणोति, अकारकं वा—शीतलं भवति यावदालोचनां शृणोति । तथा नीहारमपि कुर्वतो नालोचनीयं, किं कारणं ?, यत आशङ्कया साधुजनितया न कायिकादि निर्गच्छति, अथ धारयति ततो मरणं वा भवति । यस्मादेते दोषास्त्वस्मात्—

अद्वक्स्वत्ताउत्तं उवसंतसुवट्टिअं च नाऊणं । अणुन्नविचु मेहावी आलोएज्ज सुसंजए ॥ ५१७ ॥

कहणाइ अवक्स्वत्ते कोहाइ अणाउले तदुवउत्ते । संदिसहात्ति अणुन्नं काऊण विदिन्नमालोए ॥ २६८ ॥

धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते गुरौ आलोचयेत्, आयुक्तं-उपयोगतत्परं 'उपशान्तं' अनाकुलं गुरुं दृष्ट्वा 'उपस्थितं' उद्यतं च ज्ञान्ता, एवंविधं गुरुमनुज्ञाप्य मेधावी आलोचयेत् 'सुसंयतः' साधुः । इदानीमेतामेव गाथां व्याख्यानयन् भाष्यकुदाह—धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते क्रोधादिभिरनाकुले तदुपयुक्ते-भिक्षालोचनोपयुक्ते च 'संदिसहात्ति अणुन्नं काऊण' संदिशत आलोचयामीत्येवमनुज्ञां कृत्वा मार्गयित्वेत्यर्थः, 'विदिण'ति आचार्येण विदिन्नायामनुज्ञायां भणत इत्येवंलक्षणायां तत आलोचयेत् । तेन च साधुनाऽऽलोचयता एतानि वर्जनीयानि—

नट्टु षळ चळ भास मूय तह बठुर च वळिञ्जा । आळोइञ्ज सुविहिओ हुरय मत्त च वावार ॥ ५१८ ॥
 करपाय मसुहसीसऽच्छिउट्टुमाईहि नद्विअ नाम । वळण हुरयसरीरे चळण काए य मावे य ॥ २६९ ॥ भा
 गारतियमासाओ य षळण मूय बठुर च सर । आळोए वावार तसट्टियरे च करमत्ते ॥ २७० ॥ भा

तुल्यआलोचयति षळण नालोचयति अर्थानि षळणआलोचयति, तथा 'मीसं'ति गुरहस्यमाषया नालोचयति, किं
 तर्हि ?-सपतमाषयाऽऽलोचनीयमिति, तथा-सुपारियाओ इत्येषमादि, तथा आलोचयन् मूकेन स्वरेण नालोचयति मिणि
 मियत, तथा बठुरेण च स्वरेण-ठवेर्नालोचयति एषमिच स्वरं षर्वयेत् । किं पुनरसावालोचयतीत्येतदाह-आलोचयेत् सुवि-
 हिओ इत्वमुदकस्तिग्म, तथा 'मात्रकं' गुरहस्यसत्क कडुच्छुक्रादि-ठदकाप्रति, तथा गुरहस्यया कृतम व्यापारं कूर्ध्वत्या मिथा
 च, एषमारीनामज्ञानां सचिकारं चळन नर्चन नाम, तेष नर्चित कूर्ध्वआलोचयति, षळन इत्वस्य षरीरस्य अस्मिन् अलोच्य
 तथा षळन कायस्य इत्येति मोटन तत्कूर्ध्वआलोचयति, तथा मीषतषळनमन्यथा गुरीतमन्यथाऽऽलोचयति अट्टवियट्ट ॥
 आलोचयन् गुरहस्यमाषया नालोचयति यदुत "तळपणीओ(?)कदाओ महया कदा" इत्येषमादि, किन्तु संयतमापयाऽऽलो

१ 'प्युहि' अ. १ २ 'ट्टु' अ. १ ३ म्पतमाषो अ. १ ४ अेषनति अ. पा. १ ५ 'मिनेव' अ. १ ६ 'एव' अ. १ ७ एतए
 अर्थां अ. १ ८ 'माषले' षळण अ. १ २ १ २ तथा "सुपणीओ (अप्यणीओ) अस्याओ अ. २ १

चनीयमिति 'सुयारियाड' इत्येवमादि, मूकस्वरं मनाक् दडुरं च महान्तं स्वरं वर्जयन्नालोचयति, किमालोचयति ?—'व्यापारं' गृहस्थ्यायाः सम्बन्धिनं, तथा 'संसृष्टम्' उदकाद्रादि, इतरं असंसृष्टं, किं तत् ?—करं संसृष्टमसंसृष्टं च उदकेन, तथा 'मात्रकं' गृहस्थसत्कं कृण्डलिकादि उदकसंसृष्टमसंसृष्टं चेति, एतदालोचयेत् ।

ष्यद्दोसविमुक्तं गुरुणो गुरुसम्भयस्स वाऽऽलोष्ट । जं जह गहियं तु भवे पदमाष्ट ज। भवे चरिमा । ५१९ ।

एभिर्दोषैर्विमुक्तमनन्तरोक्तैर्भैक्षमालोचयेद्गुरोः समीपे वा यो गुरोः संमतो—बहुमतस्वस्य समीपे आलोचयेत्, कथमालोचनीयं ?, यद्यथा गृहीतं भवेत्—येन क्रमेण यद्गृहीतं प्रथमभिक्षाया आरभ्य यावच्चरमा—पश्चिमा भिक्षा तावदालोचयेदिति । एष तावद्गुरुसर्णालोचनाविधिः । यदा पुनरेतानि कारणानि भवन्ति तदा ओषत आलोचयतीत्येतदेवाह—

काले अप्यहुष्यंते उच्चाओ आवि ओहमालोष्ट । वेला गिलाणस्स व अइच्छई गुरु व उच्चाओ ॥ ५२० ॥

यदा तु पुनः काल एव न पर्याप्यते यावदनेन क्रमेणालोचयति तावदस्तं गच्छत्यादित्यः तदा तस्मिन् काले ओषतः—संक्षेपणालोचयति, यदि वा श्रान्तः कदाचिद्भवति तदाप्योषत एव आलोचयति, वेला वा गलानस्यातिक्रामति यावत्क्रमेणालोचयति अत ओषत आलोचयति, अथवा गुरुः उच्चातो—श्रान्तः कुलादिकार्येण केनचित् तत ओषत आलोचयति एभिः कारणैरिति । का चासावोषालोचना ?—

पुरकम्मपच्छकम्मे अप्यऽसुद्धे य ओहमालोप । तुरियकरणमि ज से न सुज्झई तत्तिअ कहए ॥५२१॥
 पि-अट्टद बाल्य, अट्टदमावाकमापमिषीपते तदल्प-नास्तीठि, एषमोषतः-संश्लेषणालोषयेत् । 'तुरियकरणमि'पि त्वरिते
 आलोपत्ता सध सीस सपडिग्गह पमज्जित्ता । उट्टमहे तिरियम्मि य पडिल्लेहे सधओ सध ॥५२२॥

एवमेवा मानसी मालोचना वाचिकी वाऽऽलोषनोक्ता, इदानीं कायिकी आलोचना मण्यते-भाचार्यस्य मिथा दक्ष्यते,
 पीठी- 'अपो' सुदि 'रिपेद्ध' विरभीन 'प्रस्युपेधेत' निरूपयेत् 'सर्वतः' समन्वाषणस्युष्यपि विष्णु सर्व नेरन्त्वयेज, ततः
 पठद्द इत्थं कृत्वा मक्कादि गुरोर्दशपतीति र्क्षयति साप्यच्छत् । इदानीमेवामेव पाषां साप्यच्छत् ज्योक्ष्यानयति, अत्र
 गुस्तासत्वात्प्रपमृद्नादीनि त्रीणि पदानि व्याख्यानपद्माह—
 उट्ट पुप्फफलाई तिरिय मज्जारसाणडिभाई । खीलगदागवावटणरक्खणट्टा आहो पेहे ॥५२३॥ आ

उट्ट पुप्फफलाई तिरिय मज्जारसाणडिभाई । खीलगदागवावटणरक्खणट्टा आहो पेहे ॥५२३॥ आ
 १ त्वं(व क्षय स. २ । २ अट्टद उच्च कालि क १ । १ वाऽऽज्जे भा. । २ अट्टद उच्च कालि क १ । ५ आह उच्च भा. पा १ ।

लोचयति मा भूते आगच्छन्तस्त्वपात्रमुत्प्रेर्य पातयिष्यन्ति, आदिशब्दात्काण्डं वा केनचिद्विश्वित्तमायाति अतस्त्विष्यं
 निरूपयते, तथाऽधो निरूपयति, किमर्थं ! कदाचित्कालको भवति देहलकाष्टं वा भवति, तत्रापवनम्—आस्त्रलनं मा भूदिति,
 अतोऽधो निरूप्य ततो भक्तादि दर्शयति । इदानीं 'सोसं सपडिग्गहं पैमज्जिच'ति व्याख्यानयति—

ओणमओ पवडिज्जा सिरँओ पाणा सिरं पमज्जेजा । एवमेव उगहंमिवि मा संकुडणे तसविणासो ॥२७२॥

हस्तस्ये पवद्गहेऽवनमसतः शिरसः प्रपतेयुः प्राणिनः कदाचिदतः शिरः प्रथममेव प्रमार्जयेत्, एवमेव पवद्गहे प्रमार्जनं
 कृत्वा प्रदर्शयेद्भक्तादि, किं कारणं ? मा संकुडणे तसविणासो'ति मा भूत्सङ्कोचने सति पटलानां त्रसादिविनाशो भविष्यत्यतः
 प्रसूज्य पवद्गहं भक्तं प्रदर्शयतीति ॥

काउं पडिग्गहं करयलंमि अद्धं च ओणमित्ताणं । भत्तं वा पाणं वा पडिदंसिज्जा गुरुसगासे ॥२७३॥ भा०

कृत्वा पवद्गहं करतले अर्धं च शरीरस्यावनम्य पुनर्भक्तं वा पानं वा प्रदर्शयेत् गुरुसकाश इति—
 ताहे उदुरालोइय भत्तपाण एस्सणमणेसणाए उ । अटुस्सासे अहवाअणुगहादीउ झाएज्जा । २७४। भा०

ततः कदाचिदुरालोचितं भक्तपानं भवति, 'नट्टं वलं चलं' इत्येवमादिना प्रकारेण, तथैषणादोषः कदाचित्स्वप्नः कुतो
 भवति, अनेषणादोषो वा कश्चिदज्ञानता कुतः, ततश्चैतेषां विशुद्ध्यर्थमष्टोच्छ्वासं—नमस्कारं कयायेत्, अथवा 'अनुगहादीउ'चि

अपवाञ्छुप्राहादि ध्यायेत्, 'बह मे अपुम्माह कुआ साह होआमि तारिओ' इत्येवमादि गाथाद्वय (कश्चपै अज्य ५ उदे १ वा ९४-९५) कायैर्त्सर्गस्यो विद्वद्बर्षं व्यायेत्, उत्सार्थं च कायोत्सर्गं ततः स्वाध्याय प्रस्थापयेत् । एतदेवाह—
 विणएण पट्टविचा सञ्जाय कुणइ तो सुहुत्ताग । पुवमणिया य दोसा परिस्समाई जळा एव ॥५२३॥

शिल्पेन प्रस्थाप्य स्वाध्याय ईर्ष्यमात्रं करोति, बह पतो जाथात्रय पठति, उच्छृणुतमनुर्देवापि पूर्वोभि स्सुमानप्राण उच्चिसपधोऽन्वर्षहरेण परावर्षयति, एव च कुर्वता पूर्वमभिता दोषा 'चाठुम्बोमे मरय' मित्येवमादयः तथा परिभमादयश्च दोषा 'बहाः'त्यका मवन्तीति ॥

दुविहो य सोचि साहू मढळिउवजीवओ य इयरो य । मढळिसुवजीवतो अच्छइ जा पिण्डिया सबे ॥५२४॥
 स च साधुर्दिप्रकारो-मण्डस्युपवीचकः इतरथ-मण्डस्यनुपवीचकः, तत्र यो मण्डस्युपवीचकः साधुः सोऽटित्वा मिधां तावत्प्रतिपाठयति यावत् 'पिण्डिताः' एकीभूताः सर्वेऽपि साधवो मवन्ति, पुनश्च स तैः सह भुङ्क्ते ।
 इयरो वि गुरुसगास गतूण मणइ सदिसह भते ! । पाठुणगस्ववगअतरत्तवाळुद्धाण सेहाण ॥५२५॥

'इवरोऽपि' अमण्डस्युपवीचकः साधुर्गुरुसकाव गत्वा तमेव गुरु मवति-येदुत हे भावाप्याः ! सदिखत-इवत युपमिदं

१ योपविशुचिव स्यात्सायानं सुहं वा क २. ५. वा २ । १ एस्सां वा । ३ होव म्य पा १ खेय क २ । ४ तत्र यो मण्डस्युपवीचकः स वापु म्य क. २ । ५ यथ भट्ट वा १-२ ।

भोजनं प्राधूर्णकक्षपकथतरन्तवालवृद्धशिक्षकेभ्यः साधुभ्य इति । पुनश्च—

दिण्णे गुरुहिं तेसिं सेसं भुंजिज्ज गुरुअणुद्वाए । गुरुणा सांदिट्ठो वा दाउं सेसं तओ भुंजे ॥ ५२६ ॥

एवमुक्तेन सता गुरुणा दत्ते सति तेभ्यः—प्राधूर्णकादिभ्यो यच्छेधं तद् भुञ्जीत गुरुणाऽनुज्ञाते सति, यद्विवा गुरुणा 'सन्दिष्टः' उक्त यदुत त्वमेव प्राधूर्णकादिभ्यः प्रयच्छ, एवमसौ साधुर्भणितः सन् दत्त्वा प्राधूर्णकादिभ्यस्ततः शेषं यद् भक्तं तद्भुङ्क्ते । एवं न केवलमसौ प्राधूर्णकादिभ्यो ददाति अन्यानपि साधून्निमन्त्रयति, तत्र यदि ते गृह्णन्ति ततो निर्जरा, अथ न गृह्णन्ति तथाऽपि विशुद्धपरिणामस्य निर्जरेवेति ॥ एतदेवाह—

इच्छिज्ज न इच्छिज्ज व तहाविय पयओ निमंतए साहु । परिणामविसुद्धीए अ निजरा होअगाहिएवि । ५२७।

इच्छेत् कश्चित्साधुर्नच्छेद्वा तथापि प्रयत्नेन—सद्भावेन निमन्त्रयेत्साधून्, एवं सद्भावेन निमन्त्रयमाणस्य 'परिणाम-विशुद्ध्या' चित्तैर्मलयाजिर्जरा भवति—कर्मक्षयलक्षणाऽगृहीतेऽपि भक्ते भवतीति । अथावहाया निमन्त्रयति ततश्चायं दोषः । भरहेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहु । एक्कमि हीलियंमी सवे ते हीलिया होंति ॥ ५२८ ॥ भरहेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहु । एक्कमि पूइयंमी सवे ते पूइया होंति ॥ ५२९ ॥

अह को पुणाइ नियमो एक्कमि वैसाणियंमि ते सवे । होंति अवमन्निया पूइए य संपूइया सवे ॥ ५३०

१ ०। वासो 'सन्दिष्ट' क १-२, १०। व 'सन्दिष्ट' पु. पा. १-२ । २ ०। वि हीलियंमि ते आ पा १-२ । १ ०। माणिया आ पा. १ । ४ ०। पूइयंमि सपुं पा. १ ।

नाण व दसण वा तवो य तह सजभो य साहुगुणा । एके सवेसुवि हीळिएसु ते हीळिया होति ॥५३१॥
 एसेव पूइयमिचि एकमिचि पूइया जइगुणा उ । थोव वहुनिवेसं ईइ नखा पूयए सहस ॥ ५३२ ॥
 तम्हा जइ एस गुणो एकमिचि पूइयमि ते सवे । भत्त वा पाण वा सवपयत्तेण दायव ॥ ५३३ ॥

सुगमा ॥ एहा पुनरादरेण निमन्त्रयते तदायं महान् गुणः-सुममा ॥ अथाह परः-अथ कः पुनरय नियमः ? परंतु
 एकस्मिन्नप्रमानिते सति सर्व एवायमानिता भवन्ति, सैकस्मिन् संपूयिते सर्व एव संपूयिता भवन्ति, न चैकस्मिन् संपूयिते
 सर्वे संपूयिता भवन्ति, न हि पश्यते सुक्ते वेगवशो सुक्तो भवतीति । आचार्ये आह-ज्ञान दर्शन च तपस्वया संयमश्च एते
 साधुगुणा वर्धन्ते, एते च गुणा यैकस्मिन् साधो व्यवस्थिता एव सर्वेष्वपि, एकस्वरूपत्वाच्चेयां, यतश्चैवमत् एकस्मिन्
 साधो हीलित-अपमानिते सर्वेषु वा साधुषु हीलितेषु 'ते' ज्ञानादयो गुणा 'हीलिताः' अपमानिता भवन्ति ॥ एवमेकस्मिन्
 पूयिते पूयिता यतिगुणाः सर्वे भवन्ति, यस्मादेव तस्मात्सोकमेतन्नकृपाणादि 'बहुनिवेशं' बह्वायमित्यर्थः निर्बराहेतुरिति,
 यस्मादेव ज्ञात्वा पूजयेत्साधून् मतिमानिति, यतश्चैवमत् एवमेव कर्तव्यम् । एतदेवाह-'तन्मे' त्यादि, सुगमा ॥
 वेयावश्च नियय करेह उच्चमगुणे धरिन्ताण । सव क्खिठ पट्टिवाई वेयावश्च अपट्टिवाई ॥ ५३४ ॥
 पट्टिमगस्तस मयस्तसव नासइ धरण सुय अगुणाणए । न हु वेयावश्चचिय सुहोदय नासए कम्म ॥५३५॥

१ हि यथा क. १।१ पदेह' वा घ. १-२. १ 'यानपि क १।४ एए वा क १।५ कर्त्तुं क १-२. १

लाभेण जीजयन्तो जइणो लाभंतराइयं हैणइ । कुणमाणो य संसाहिं सवसमाहिं लहइ साहू ॥ ५३६ ॥
 भरहो बाहुबलीवि य दसारकुलनंदणो य वसुदेवो । वेयावच्चाहरणा तम्हा पडितप्पह जईणं ॥ ५३७ ॥
 होज न वहाँज लंभो फासुगआहारउवहिमाईणं । लंभो उ निजराए नियमेण अओ उ कायवं ॥ ५३८ ॥
 वेयावच्चे अब्भुट्टियस्स सञ्जाए काउकामस्स । लाभो चेव तवस्सिस्स अहीणिमणस्स ॥ ५३९ ॥
 वेयावृत्तयं 'निषत्तं' सत्तं कुरुव, केषाम् ?-उत्तमान् गुणान् धारयतां साधूनां कुरुव । शेषं सुगमम् । किञ्च-'प्रतिभन-
 स्य' उन्निक्कान्तस्य मृतस्य वा नश्यति चरणं श्रुतमगुणतया न तु वेयावृत्तयचित्तं-बद्धं शुभोदयं नश्यति कर्म । किञ्च-
 'लाभेन' प्राप्या घृतादेः 'योजयन्' घृतादिलाभेन योजयन् कान् ?-पतीन्, लाभान्तरायं कर्म हन्ति । तथा पादप्रक्षालना-
 दिना कुर्वन् समाधि 'सर्वसमाधि' मनसः स्वस्थतां वाचो माधुर्यादिकं कायस्य निरुपद्रवताम्, एवं कुर्वन्निरुपमपि सर्व-
 समाधि लभते ॥ सुगमा, नवरं 'पडितप्पह' चि वेयावृत्तयं कुरुव । किञ्च-भवेद्वा न वा लाभः, केषां ?-प्रासुकानामाहा-
 रोपध्यादीनां तथापि तस्य वेयावृत्तयार्थमभ्युद्यतस्य साधोर्विशुद्धपरिणामस्य लाभ एव निर्जरायाः, न अवश्यं लाभे एव सति
 निर्जरा भवति, यस्मादेवं तस्मात्कर्त्तव्यं वेयावृत्तयम् । सुगमा, नवरं वेयावृत्तये 'अभ्युत्थितस्य' उद्यतस्य श्रद्धया कर्त्तु-
 कामस्य लाभ एव ॥

१ हरह ल १ । २ समाही ल १ । ३ लंभो य निजं आ. । ४ य होह का० ल १ । ५ राया भवश्यं, अलामेऽपि सति आ. ।

एसा गहणेसणविही कहिया मे भीरपुरिसपन्नत्ता । घासेसपनि इत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहत्थ ॥५४०॥
 सुमया ॥ उक्का ब्रह्मैषणा साम्प्रवं प्रासेपणोच्यते, तथा चाह—

दधे भावे घासेसणा उ दधमि मच्छआहरण । गलमसुढगभक्खण गलस्स पुच्छेण घट्टणया ॥ ५४१ ॥
 सा च प्रासेपणा त्रिविधा—द्रव्यतो मागतय, तत्र द्रव्ये मत्स्योदाहरण, स ब्रह्मा—एगो किर मच्छबधो गले मसपिढ
 दाज्ज्य दरे छुट्ट, स च एगो मच्छो चापद्, ब्रह्मा एस गळोपि, सो परिपेरेतेण मसं स्याज्ज्य ताहे पराहुवो
 छिर्णोए मलमाहवद्, मच्छबंधो चापद्—एस गहिवोपि, एव तेण सव सइय मसं, सो^१ य मच्छबधो सइएण मसेण
 अदिईए लदो बच्छइ । एत्थ य आहरण दुविहं—चरिखं कप्पिवं च, तं एय मच्छबध बोइयमपसंकप्य ज्ञायत वहुं
 मच्छो मपद्—अहं पमचो बरन्तो गहियो बलागाए, ताहे सा ईस्सिबिणा पच्छा गिल्ल, ताहे अह बको वीसे इहे
 पढामि, एव विविय तइय पि^२ उच्छालिखो ताहे सुको, बण्णया समुदरे अहं गवो तएय मच्छबधा वलयासुहाइ करेति
 कइएहि, ताहे समुदरेलापामिएवं सइ अह तत्थ बकीकए क्खे पविट्ठो, ताहे तत्स कइमत्स अणुसारेण अविमयो,
 एव विविय वार वलयासुहाको सुको, बालाओ एक्कीसं वारा फिदिंको, क्खि पुण^३, जाहे बाल छुट्ट मवति ताहे
 अह भूमिं विपुण मच्छामि, तथा एकमि छिब्बोईयम्मि दइम्मि अच्छिणा, अन्नेहिं क्खिदि न नाय अहा इमो दहो

^१ इत्थमपीहम्बर—मत्स्ये अ. १ उम्पाए भा. पा. २ पु. १. २. तो खे मच्छं भा. पा. १. ४. विविय भा. जसिबणा उ. १. ५. अ. अ. पा. १. १.
^२ पदिस्ये भा. १. ७. मूली भा. पा. १. १. २. ३. एए एहे छिन्ना, अन्नेहिं भा. पा. १-२. १.

सुकिह्रिद, ताहे सो दही सुको, मंछ्छाणं थले गर्ह णत्थि, ते सवे सुकंवे पाणिए मया, केई जीवंति, तत्थ कोइ मच्छबंवी आगओ, सो हत्थेण गहाय खलाए पोएति, ताहे मए नायं, अहंपि अचिरा विज्झाहिमि जाव न विज्झामि ताव उपायं चित्तेमि, ताहे तेसि मच्छाणं अंतरालं खलं भूहेण गहिज्जा ठिओ, सो जाणह—एते सवे पोइयल्लया, ततो सो मंतूण अण्हि दहे बोवह, तत्थ अहं मच्छुवचं करितो चेवुद्धीणो पाणिए पविट्ठी, तं एयारिसं मम सत्तं, तहवि इच्छसि गलेण धित्तुं १, अहो ! ते निच्छज्जत्तणंति ॥ अमुमेवार्थं गाथामिरुपसंहरत्ताह—‘गलमंसुद्धं’ गहद्धं, गलमांसपिंडमकत्तणं, शेषं सुगमं ॥

अह संसंमि पहीणे ज्ञायंतं माच्छियं भणइ मच्छो । किं ज्ञायसि तं एवं ! सुण ताव जहा अहिरिओऽसि ॥ ५४२ चरियं व कप्पियं वा आहारणं दुविहमेव नायवं । अत्थस्स साहणत्था इंधणमिव ओयणट्ठाए ॥ ५४३ तिवलागमुद्धुम्मुको तियुत्तो बलयामुहे । तिसत्तयुत्तो जालेणं सैंइं छिन्नोदए दहे ॥ ५४४ ॥ एयारिसं ममं सत्तं, सढं घट्टिअघट्टणं । इच्छसि गलेण धित्तुं, अहो ते अहिरियया ॥ ५४५ ॥ अह होइ भावयासेसणा उ अत्पाणमत्पणा चेव । साहू भुंजितकामो अणुसासइ निज्जरट्ठाए ॥ ५४६ ॥

वायालीसेसणसंकडंमि गहणांसि जीवि ! नहु छलित्थो । इण्हि जह न छलित्तसि भुंजंतो रागदोसोहि । ५४७ ।

मच्छाणं थले आ पा १-२ । २ कइवि आ पा. १-२ । ३ वसिउ सुहेण ठिओ आ पा. १-२ । ४ मुहा सुको आ ल २ पा. १ । ५ सयं आ. पा. १ ।

जह अन्भगणलेवा सगढस्त्ववणण जुचिओ होति । इय सजमभरवहणट्टयाप साहूण आहारो ॥५४८॥

सुगमा, विस्रो धारा बलाहाया मुखेनो मुक्तः-ऊर्ध्वं शिष्टः त्रिभुत्वो 'बलयासुखे' कटात्मके आधर्षबद्रचिते, तथा वयः सप्तका बाहात्मन्युतः 'संछद्' एकवारं' छिन्नोदके द्रवे छुटितः ॥ एवविष मम सत्त्व श्रुत मां तथा 'धटितबहुन' पेटिवानि-संबदानि घट्टनानि बलनानि यस्य सोऽह धटितबहुनः, समेषविष इच्छसि मलेन प्रहीतु !, बहो ते निर्लब्धता ॥ उक्ता द्रव्यप्रासेषणा पतोऽसौ प्राप्तं ह्यर्षन्न क्वचिच्छलित इति । इदानीं माषप्रासेषणां प्रतिपादयन्माह-अथ भवति माषप्रासेषणा, कथं !, यदाऽऽस्मान्मास्मिन् साधुजुष्टास्ति, क्वा पुनः ?-'मोक्तुकामः' मोक्तुमभिलपन्, निर्धरार्यं न तु वर्षापर्यम् । किं पुनरसौ चिन्तयन्मास्मानमनुशास्तीत्यत आह-द्विषस्वारिषदेयवादीयोः संकटं-दुःश्रवेषु यद्गहन गह्वरं वस्मिन् रे वीन ! न त्व छलितः, शेष सुगम, यथा न व्यस्यसे तथा कर्षव्य । यथाऽभ्यङ्गलेपा यथासङ्गयेन शुकटाक्षस्य द्रव्यानां च युक्तितो मयन्ति, एतदुक्त मवति-यथाऽभ्यङ्गः शुकटाक्षे युक्त्या वीयते न चातिबहुनं चातिस्तोको मारबहनाय, तथा द्रव्यानां च लेपो युक्त्या वीयते नातिबहुनांतिस्तोकाः, एव संयममरबहनाय साधुनामाहारः ॥

उचजीवि अणुवजीवी महलिं पुब्बवस्मिओ साहू । महलिअसमुद्धिसगाण ताण इणमो विहिं बुच्छ ॥५४९॥

तत्र मण्डल्पुपवीची अणुपवीची च पूर्वमेव द्विविधो व्यावर्जितः साधुरेकः, इदानीं बहूनां मण्डल्यामसमुद्धिसगानां यो

१ अन्वर्तं इव चित्तं अ. । २ शक्यं अ. । ३ 'एच्छित्तो' अ. । ४ 'वर्जितं' अ. । ५ 'वर्जितं' अ. । ६ 'वर्जितं' अ. । ७ यथा अ. अ. अ. २ ।

विधिर्भवति तं वक्ष्ये ॥ ते च कथं मण्डल्यामसमुद्देशका भवन्ति ? अत आह—

आगाढजोगवाही निज्जूढत्तट्टिआ व पाहुणगा । सेहा सपायछिता बाला तुहेवमाईया ॥ ५५० ॥

आगाढयोगो-गणयोगः तत्स्था ये ते मण्डलीं नोपजीवन्ति, 'निज्जूढ'ति अमनोद्वाः कारणान्तरेण तिष्ठन्ति ते पृथग् भुञ्जते, तथाऽऽत्मार्षिकाश्च पृथग् भुञ्जते प्राधूर्णकाश्च, यतस्तेषां प्रथममेव प्रायोग्यं पर्यट्टिया दीयते, ततस्तेऽप्येकाकिनो भवन्ति, शिक्षका अपि सागारिकत्वात् पृथग् भोजयन्ते, सप्रायश्चित्ताश्च पृथग् भोजयन्ते, यतस्तेषां शबलं चारित्रं, शबल चारित्रैः सह न भुञ्जते, बालवृद्धा अप्यसहिष्णुत्वात्प्रथममेव भुञ्जतेऽतस्तेऽप्येकाकिन इति, एवमाद्या मण्डल्यामसमुद्देशका भवन्ति, आदिग्रहणात्कुष्ठव्याहृपद्भुता इति ॥ ते च भुञ्जानाः सन्त आलोके भुञ्जते, स चालोको द्विविधो भवतीत्येतदेवाह—
दुविहो खलु आलोको द्वे भावे य द्विवि दीवार्द । सत्तविहो पुण भावे आलोगो तं परिकहेऽहं ॥५५१॥
द्विविध आलोको-द्रव्यालोको भावालोकाश्च, तत्र द्रव्यालोकः प्रदीपादिः, भावविषयः पुनरालोकः सत्तविधः, तं च कथया-
म्यहं, तत्र भावालोकास्येयं व्युत्पत्तिः-आलोकयते इत्यालोकः-स्थानदिगादितिरूपणमित्यर्थः । तं च सत्तविधमपि प्रतिपादयन्नाह—
टालादिसिखास्वणधा भायणपक्खेवणे य गुरुभावे । सत्तविहो आलोको सयावि जयणा सुविहियाणं ॥
तैश्चामण्डलिसमुद्देशकैर्नैकमप्रवेशवार्जिते स्थाने भोक्तव्यं, तथा कस्यां दिशि आचार्यस्योपवेष्टव्यमित्येतद्वक्ष्यति, तथा

वतः कदाचित्साधुः 'मठिलदम्' भविप्रचुरं मधयेभिःस्रष्टुः सन्, स च सव्याधेस्ररीरः कदाचिद्वा गुरोरदर्शनपथे' सुञ्जानो
 ऽकारक-अपध्यमपि सुञ्जीयाभिदृष्टः सन्, कदाचिद्वा मिश्रामटाज्जेन स्निग्धद्रव्यं लब्धं मवेत् तथानालोरूपेव मधयेव
 एकान्तं मा भून्मोमाचार्यो निवारयिष्यति । अतः

पपसि जाणगढा गुरुआलोए तओउ सुजिज्वा । नाणाइसधणट्टा न वल्लवळरूत्रविसयट्टा । २८० । (भा०)
 'एतेषां' प्रचुरमधिठादीनां दोषाणां क्षानार्थं गुरोः 'आलोकं' षष्ठुदर्शनपथे सुञ्जीव येन गुरुः समीपस्य सुञ्जान इद्वा
 प्रचुरं मधयन्त निवारयति, तथाऽकारक मधयन्त निवारयति, तथा अणालोइय चोरिअं स्वायत्त निवारयति, मा भूदवारण्येऽ
 पाटवधनिता दोषाः स्युः । इदानीं माधेचि व्याख्यायते - 'याथाइ'चि क्षानादिर्माषः क्षानं दर्शनं चारित्रं च, एतन्मन्त्रानादिमाष
 त्रयमसृज्यमाने नुत्थयति - व्युच्छिद्यते, अत एतेषां क्षानादीनां नुत्थनां 'सन्धानार्थं' अविच्छिन्नप्रवाहार्थं सृज्यते, न वपार्षिं सृज्यते,
 न वपार्षो मम गौरित्स्व स्यादित्येवमर्थं, तथा अत मम सूपाइ इत्येवमर्थमपि न सृज्यते, रूपं मम भूयाइ सुसुखया धीषगण्ड
 पार्थः सन् मासोपचयनं पूरितगण्डपार्थो रूपवान् मविष्णामीति नैवमर्थं स्रष्टुं, नापि 'निपयार्थं' मेषुनायासेवनार्थं स्रष्टुं ।
 सो आलोइयमोई जो एए जुजए पए सव्वे । गविसणगहणग्घात्सेसणाइ तिविहाइवि विसुद्ध । ५५३ ।

'सु' साधुगुणैरालोचितं स्रष्टुं य एतानि पदान्यनन्तरोदितानि 'युनक्ति' प्रयुञ्जे क्तरोति स्थानादीनि, स च यथेयणेयण-

१. (खण्डितः) ब. २ । १. एएए^१ का. । ३. केडभरके का. । ४. एतं भिन्नाइः का. पा. २ । ५. 'क्षानाया' का. । ६. गौरित्स्व का. ।
 ७. धीषिधरगण्ड^२ का. ।

या ग्रहणैषणया प्राप्तैषणया, अनया त्रिविधाऽप्येषणया विशुद्धं शुद्धे च एतानि पदानि प्रयुक्ता हति ।

एवं एगस्स विही भोत्तव्वे वज्जिओ समासेणं । एमेव अणेयाणवि जं नाणत्तं तंमहं वोच्छं ॥ ५५४ ॥

एवमेकस्य साधोर्भोक्तव्ये विधिर्वर्णितः 'समासेन' सङ्क्षेपेण, एवमेवानेकेषामपि साधूनां भोजने विधिः, यत्तु पुनर्नाना-
त्वं भवति तदहं वक्ष्ये । आह-किं पुनः कारणं मण्डली क्रियते ?, उच्यते—

अतरंतबालवुद्धा सेहाएसा गुरु असहुवग्गो । साहारणोग्गहाऽल्लिक्कारणा मंडली होइ ॥ ५५५ ॥

अतरन्त इति ग्लानस्वत्कारणात्-तत्रिमितं मण्डली भवति, यतस्वस्य ग्लानस्य यद्येकः साधुर्वैयावुर्यं करोति ततस्वस्य
तत्रैवाक्षणिकस्य क्षेत्रार्थहानिर्भवति, मण्डलीमध्ये तु कश्चित्कश्चित्करोति, अत एतदर्थं मण्डली क्रियते येन बहवः प्रति-
जानरका भवन्तीति । बालोऽपि भिक्षामदितुमसमर्थः, स च बहूनां मध्ये सुखेनैव कथं तु नाम वर्त्तते?, अतो मण्डली भवति ।
वुद्धोऽप्येवमेव । सेहः-शैक्षकः स चैकः सन् भिक्षाविशुद्धिं न जानाति ततस्वस्यानीय दीयते, आएसो-प्राधूर्णिकस्वस्य
चागतस्य सर्व एवोपकुर्वन्ति, स चोपकारः सर्वैरेव मिलितैः कर्तुं शक्यते न त्वेकेन, गुरोश्च सर्वैरेवोपकर्तुं शक्यते न त्वेकेन
क्षेत्रार्थपरिहानेः, तथा 'असहुवग्गो'ति असमर्थो राजपुत्रादिः स च भिक्षामदितुं सुकुमारत्वाच्च शक्नोति ततश्च सर्व एव मिलित्वा
उपकुर्वन्ति, तस्मात् 'साधारणोग्गहा' साधारणश्चासावुपग्रहश्च साधारणोपग्रहस्वत्समात् साधारणोपग्रहात् कारणान्मण्डली

१ तय वोच्छं आ पा. १. पु. १ २-यो मेदो यदतिरिक्तं तदहं आ. पा १ ३. पु. १ ३ °रन्त-अतिग्लानं आ. ४ °वन्धे आ । ५ एतदर्थं आ. ।

कर्षण्या, अथवा मण्डलीविशेषणमेतत्, उपयुक्तातीत्युपग्रहो-भक्तादिः स साधारणः-सुख्यो यस्यां सा साधारणोपग्रहा मण्डली मन्ति । 'अतद्विकारणा मण्डली दोह' इति कदाचित्कश्चित्साधुरलक्षिमान् भवति तत्रच तेऽन्ये साधवस्त्वस्मै आनीय प्रयच्छन्ति, अथ एतस्कारणान्मण्डली मन्ति । इदानीं मिथामतानां साधूनां यो वसतिरक्षपाल आस्ते तेन किं कर्षणमित्यत्र आह—
नाउ नियट्टणकाल वसहीपालो य भायणुग्गाहे । परिसठियच्छदवगिणहट्टुया गच्छमासज्ज ॥ ५५६ ॥

इत्या मिथामतानां निवर्चनकाल वसतिपालो 'माहन' नन्दीपात्र तत्प्रत्युपेक्ष्योद्गाहयति-सहृदित्वेनास्त इत्यर्थः, किमर्थं!, परिसंस्थिताच्छत्रप्रहणार्थम्, एतदुक्तं भवति-तत्रानीय साधवः पानकं प्रक्षिपन्ति, पुनश्च तत्र परिसंस्थित-स्वच्छीभूतं सधस्मादन्यत्र पात्रकं क्रियते येन तत्स्वच्छमाधार्यादीनां प्रायोग्यं भवति, पात्रकादिप्रक्षालनं च क्रियते । 'गच्छमासज्ज'चि 'गच्छमाभिस्य' मन्च्छस्य प्रमाणं इत्या पात्रकमुद्गाहयन्ति, एतदुक्तं भवति-यदि महान् गच्छस्ततः पानकपलनार्थं महस्रमाण पात्रकमुद्गाहयति, तथा द्वे शीषि वत्नारि पञ्चादीनि यावत् । असई य नियेट्टेसु एकं चउरगुल्लूणमाणेसु । पक्खिविय पडिग्गाहग तस्यऽच्छदव सु गालिज्जा ॥ ५५७ ॥

अथ तत्र रक्षपालः समयो नास्ति यः पात्रकमुद्गाहयति, अथवा 'असई य'चि यदि नन्दीपात्र नास्ति, यत्रोदकमानीय स्वच्छीकारणार्थं क्रियते तत्रोद्गमसि तस्मिन् नन्दीपात्रे सदेकं एतद्वद्वं प्रक्षिप्य, क्व?, अथ आह-चउरगुल्लूणमाणेसु' चउरगु-

१ 'पक्खिविय' किं वा । २ 'स्मिण्णु' वा ।

लैरुनानि पानि भोजनानि तेषु प्रक्षिप्य पत्रद्रुहं पुनस्तस्मिन् क्षणीभूते अच्छं द्रवं गालयेत्, अत्र चायं नियमो द्रष्टव्यः
 यदुत्-भिक्षां तावत्साधवः पर्यटन्ति यावत्पात्रकं चतुर्भिरुलैरुनमास्त इति । आह-किं पुनः कारणं तद्भवगलनं क्रियते ?
 आयरियअभाविपपाणगट्टया पायपोसधुवणट्टा । होइ य सुहं विवेगो सुह आयमणं च सागरिण् ॥५५८॥
 आचार्यपानार्थं अभावितसेहादिपानार्थं च गलनं क्रियते । तथा पादधावनार्थं 'पोस'ति अधिष्ठानं तस्य प्रक्षालनार्थं,
 तथा भवति च सुखेन विवेकः-त्यागोऽतिरिक्तस्य सेवः, तथा सुखेन वाऽऽचमनं सागारिकस्याग्रतः क्रियते, एवमर्थं गलनं
 क्रियत इति । क्रियन्ति पुनः पात्रकाणि गलितद्रवस्य भ्रियन्ते ? इत्यत आह—

एकं व दो व त्तिद्वि व पाए गच्छप्यमाणमासज्ज । अच्छद्वस्स भरिजा कसद्ववीए विणिञ्चिजा ॥५५९॥

एकं द्वे त्रीणि वा पात्रकाणि भ्रियन्ते, गच्छप्रमाणं ज्ञात्वा चतुःप्रभृतीन्यपि भ्रियन्ते स्वच्छद्रवस्य, तत्र च गलिते सति
 कसद्व-कचवरं बीजानि च-गोधूमादीनि 'विणिञ्चेत्' परित्यजेत्, एवं तावत्पत्रद्रुग्रहकर्णानापि उदकमपहृत्य पानकगलनं
 क्रियते । अथ पुनस्त्रय कीटिकामर्कोटकादयः प्लवमाना दृश्यन्ते ततस्त्रय गालने को विधिः ? इत्यत आह—

मइंगाईमकोडएहिं संसत्तणं च नाऊणं । गालिज्ज उब्बएणं सउणीयरएण व दवं तु ॥ ५६० ॥

मइंगा-कीटिका मर्कोटकाश्च तैः संसक्तं ज्ञात्वा गालयेत् 'उब्बएणं' वंशपिटकेन शकुनिगृहकेण वा गालयेत् तद् द्रवं ॥

१ तस्य पानकस्य, तथा आ पा १-२ । २ गलिते आ. । ३ गृहेण ल. १-२ ।

इय आलोहयपट्टविअगालिण् मढलीण् सट्टाणे । सज्झायमगल कुणइ जाव सब्बे पढिनियत्ता ॥५६१॥
 'इय'चि पूर्वोक्तविधिना आलोचिते सति प्रस्थापिते स्वाध्याये गालिते च पानके पुनम मण्डर्या स्वस्थाने उपविश्य
 स्वाध्यायमङ्कुर करोति-स्वाध्याय एव मङ्गलं स्वाध्यायमङ्कुर तार्पत्करोति पावत् सर्वे साधवः प्रविनिष्ठुषा भवन्ति । एष
 पदि सदिष्मन्स्त्वतो षोडशेन सुजते, अथाऽऽदिष्मन्स्त्वत्र केचिद्भवन्ति ततः को विधिरित्यत आह—
 कौले पुरिते आसन्न मत्तए पक्खिवित्तु तो पढमा । अहवावि पढिगहग सुयति गच्छ समासज्ज ॥५६२॥

स षासदिष्णुग्रीमकालापद्मीकृत्य भवति, स एष वा पुण्याः कदाचित् पुसुषालुर्मवति, तमाभिस्य मात्रके प्रक्षिप्य मक्त
 प्रथमालिका साधरीयते, अथ बहवो पुसुषालवस्त्वतः पठद्भ्रह्मं सुञ्जति तेभ्यो भेषजार्थं, गच्छ 'समासज्ज'चि गच्छमस्य षड्
 वा श्लासा तदनु रूप पठद्भ्रह्म सुञ्जतीति । पुनम भित्तिरेषु साधुषु मण्डलीस्वधिरः प्रविशति, किं कृत्सेत्यत आह—
 चित्त घालाईण गहाय आपुच्छिऊण आयरिअ । जमलजणणीसरिच्छो निवेसई मढलीयेरो ॥ ५६३ ॥

विष बाळादीनां गृहीत्वा पृष्ठाऽध्यायं मण्डलीस्वधिरः प्रविशति, किं विधिः ? इत्यत आह—जमलजणणीसरिच्छो
 'निवेसई' उपविशति मण्डलीस्वधिर इति । स च मण्डलीस्वधिरो गीतार्थो रत्नाधिकोऽनुष्ठुब्धश्च भवति । अनेन च पद-
 प्रयेणादौ मङ्गाः स्रविता भवन्ति, तत्र तेषां मन्त्रे ये सुहृदा अशुदाश्च तान् प्रदर्शयन्नाह—

१ छन्दोसि ध्या. क १ पा. १ ३ । २ अक्षरुसि च आस च्य ३ । ३ एत एव ध्या. १ ४ सुजते ध्या. १ । ५ अक्षरुसि ध्या.

जइ लुद्धो राइणिओ अंहव अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो । ओमोवि हु गीयत्थो मंडलिराईणि उ अलुद्धो उ ॥

यद्यसौ मण्डलीस्थविरो लुब्धो रत्नाधिकश्च तत्रस्तिष्ठति-न परिविशति, अनेन च लुब्धपदेन द्वितीयचतुर्थषष्ठाष्टमा भङ्गका अशुद्धाः प्रदर्शिता भवन्ति । 'अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो ओमोवि हु'ति अलुब्धोऽपि यदि गीतार्थं ओमः-लघुपर्यायः स मण्डल्यां परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन तृतीयभङ्गकः कथितो भवति, अयं च प्रथमभङ्गकाभावे भवति । अत्र च भङ्गके गीतार्थपदग्रहणेन यत्र यत्र भङ्गकेऽगीतार्थपदं स सर्वो दृष्टो ज्ञातव्यः । 'गीयत्थो मंडलिराइणिउ अलुद्धो'ति यस्तु पुनर्गीतार्थो रत्नाधिकोऽलुब्धश्च स मण्डल्योऽपि परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन प्रथमो भङ्गकः शुद्धः प्रदर्शितो भवति, सर्वथा यत्र यत्र लुब्ध-पदमगीतार्थपदं च सं स परिहार्यः, ओमराइणियपदं च यद्यगीतार्थः लुब्धपदं च न भवति ततोऽपवादे शुद्धं भवति, प्रथमं तु शुद्धमेव ॥ इदानीं ते मिलिताः सन्त आलोके भुञ्जन्ते, स च आलोको द्विविधो द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यतः प्रदीपादिः, भावतः सत्प्रकारसत् दर्शयन्नाह—

ठाणादिसिपगासण्या भायणपक्खेवणा य भावगुरू । सो च्चेव य आलोगो नाणत्तं ताहिसा ठाणे ॥ ५६ ५ ॥

स्थानं वक्तव्यं उपविशने दिग् वक्तव्या प्रकाशमुखे भाजने भोक्तव्यं, भोजनक्रमो वक्ष्यमाणः, प्रक्षेपणं च वदने वक्तव्यं, भावलोको वक्तव्यः गुरुवक्तव्यः, स एवालोकाः पूर्वोक्तः, नानात्वं त्वत्र यदि परं दिशः स्थानस्य च, अत्र दिक्पद-

१ होइ आ पा. १ । २ लुद्धो व होच्च ल १-२ । ३ इणि अलुद्धो आ पा. २ । ४ प्रविशति आ. । ५ ल्यासुपविशति, आ पा १ । ६ स परिं आ. ल १. २ ।

मन्यथा वस्यति स्थान च । इदानीं माण्यकारः स्थानानात्स्व दर्शयति, तत्र स्थानव्याख्यानापाह—

निकस्त्रमपवेस मोत्तु पढमसमुद्दिस्तगाण ठायति । सज्झायैप्परिहाणी भावासल्लेवमाईया ॥२८१॥ (भा०)

प्रथमसहस्रिदानां ग्गानादीनां निर्गमप्रवेशो मूक्त्वा उपविशन्ति, किमर्थं ? तत्र पवि से मार्गं रुक्का मण्डस्यार्था विद्यन्ति तत्र पूर्वसूक्तानां स्वाख्यापरिहायिर्भवति तथा 'मावासल्लेव' सञ्ज्ञादिवेगचारणासहिष्णोः पीढा भवति । एवमादयोऽन्येऽपि दोषाः ॥ दिग्द्वारप्रतिपादनापाह—

पुधमुहोराइणिओ एक्कोय गुरुस्त अभिसुहो ठाइ । गिणहइ व पणामेइ व अभिसुहो इहहरहाऽवझा ॥२८२॥

पूर्वामिसुहो रत्नाधिक उपविशति मण्डरथा, तस्यां च मण्डरथामेकः साधुर्गुरोरमिसुल्ल उपविशति, किमर्थं ? कदाचित्किञ्चिद्गुरोरितिक भवति तद्गुह्यति वातव्य वा किञ्चिद्भवति तद्ददाति मण्डलीस्पथिरेवार्पित, एतदर्थममिसुल्ल उपविशति, इतरथा—यद्यमिसुलो नोपविशति ततोऽवझा—परिमवः कृतो भवति, पृथ्यादि दक्षोपविशेतोऽवझादिकृता दोषा भवन्ति ॥ नो पुण हविज्ज खवओ अतिउच्चाओ य सो धर्हिं ठाइ । पढमसमुद्दिहो वा सागारियरक्खणट्टाय ॥२८३॥

यस्तु पुनः धपकोऽर्द्धमासाविना मभेदविभान्तो वा प्राधूर्धकादिः स परिर्मण्डरथास्त्विष्टति प्रथमसहस्रिदो वा साधुः धीघ्रतरेण यन मुक्क स सागारिकरधुमार्थं वहिस्तावन्मण्डरथास्त्विष्टति ॥

१ 'व्यपाह—भा । २ ५ परिहाणी व्य पा १-५- । ३ पूर्वोच्छानां भा । ४ एवमर्थं भा. पा. १-२. । ५ 'एषि वतोऽवज्ज' भा ।

एकिक्रस्स य पासंमि मह्यं तत्थ खेलमुग्गाले । कणटट्टिए व ह्नुभइ मा लेवकडा भवे वसही ॥५६७॥

तत्र च साधुनां भुञ्जानानामेकैकस्य साधोः पार्श्वे महकं भवति, तत्र खेलः श्लेष्म उद्गालयेत्-तस्मिन् महकं श्लेष्म-निष्ठिवनं कुर्वन्ति, तथा तत्र भुञ्जतः कदाचित्कण्टकी भवेत् स तत्र क्षिप्यते, अस्थिखण्डं वा भवेत् तच्च क्षिप्यते, अथ तु भुवि क्षिप्यतेऽस्थिकण्टकादि ततो वसतिर्लेपकता-अनायुक्ता भवति, अतस्तत्परिहारार्थं महकेशु क्षिप्यते । तथाऽमुमपरं भुञ्जानानां विधिं प्रतिपादयन्नाह—

मण्डलिभायणभोयण गहणं सोहीय कारणुव्वरित्ते । भोयणविही उ एसो भणिओ तेल्लुकुदंसीहिं ॥५६८॥

मण्डली यथा रत्नाधिकतया कर्तव्या, भाजनानि च पूर्वं अहाकडाहं भुञ्जन्ति, भोजनं च स्निग्धमधुरं पूर्वं भोक्तव्यं, ग्रहणं च पात्रकात् कुम्भकुण्डकमान्नं कवलप्रहणं-कर्तव्यं, तथा ग्रहणस्यैव शुद्धिर्वक्तव्या, अथवा शुद्धिर्भुञ्जतो यथा भवति तथा वक्त्रव्यं, कारणे भोक्तव्यं, तथा 'उव्वरिए' ति अतिरिक्ते विधिर्वक्तव्यः । अयं भोजनविधिः सुगमः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्याचिख्यासयाऽऽह—

मंडालि अहराइणिआ सामायारीय एस जा भणिआ । पुवं तु अहाकडगा सुच्चंति तओ कमेणियसे ॥३८३॥

मण्डली कथमुपविशति ?, अत आह-यथा रत्नाधिकतया सामाचारी चान्न कार्या, एषा र्था भणिता-उक्ता कतमा ?,

१ °पुकोऽस्थिखण्डं वा भवति स तत्र क्षिप्यते आ. । २ °ल युद्धाति, आ पा १-२ । ३ 'योक्ता' भणिता, कतमा ?, आ. पा १-२ ।

‘ठाण्डिसिपगासय्या’ इत्येवमादिका साऽत्रापि तथैव द्रष्टव्या । उक्त मण्डलीद्वारम्, इदानीं माखनद्वारप्रतिपादनायाह-
 ‘पुष तु ब्रह्माकृद्गा’ ‘पूर्व’ प्रथम ‘यथाकृतानि’ प्रतिकर्मरिक्तानि लक्ष्यानि यानि तानि समुद्देशनार्थं मुख्यन्ते, एतदुक्तं मन्वयि-
 प्रथमप्रतिकर्मा प्रतिग्रहको आम्ब्यते, ततः क्रमेण ‘इतरे’ अल्पपरिकर्मबहुपरिकर्माणि एव मुख्यन्ते । ‘मापण’चि गय,
 इदानीं ‘मोयण’ चि व्याख्यायते—

निद्धमहुराणि पुष पिताईपसमणट्टया मुजे । बुद्धिषलवट्टणट्टा बुक्ख खु विक्किचित्त निद्ध ॥२८४॥ (भा)
 प्रथमार्धं सुपम । किमर्थं स्निग्धमधुराणि पूर्वं मस्यन्ते !, पतो बुद्धेर्बलस्य च वर्द्धनं मयति, तथा चाह—“ बृतेन
 वर्द्धते मेधा” इत्यादि, यत्तद्वर्द्धनं च प्रसिद्धमेव, बलेन च वर्द्धितेन वैयाहस्यादि कर्तुं शक्यते, दुःखं च परिस्थापयितुं स्निग्ध-
 पृष्ठादि मयति पतोऽसंपमो मयतीति ॥

अह होञ्च निद्धमहुराणि अप्पपरिकम्मसपरिकम्ममेहिं । भोत्तूण निद्धमहुरे फुत्तिअ करे मुचऽहागट्ठप् २८५
 अथ भवेयुः स्निग्धानि मधुराणि च द्रव्याणि अल्पपरिकर्मसु बहुपरिकर्मजनितेषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत
 आह—तान्यत्र सुखा स्निग्धमधुराणि द्रव्याणि ततः करान् प्रोञ्छयति प्रोञ्छयित्वा च करान् ‘मुचऽहाकट्ठप्’चि यथा-
 कृतानि-अपरिकर्माणि पात्रकाणि समुद्देशनार्थं मुख्यन्ते । ‘मोयण’चि गय, इदानीं ग्रहणद्वारप्रतिपादनायाह—

कुक्कुडिअंडगामितं अहवा खुड्डागलंबणासिस्स । लंबणतुहे गिणहइ आविणियवयणो य राइणिओ ॥२६६॥

तस्मात्पतद्ग्रहात्कवलं गृह्णन् कुक्कुड्याण्डकमात्रं गृह्णाति, अथवा 'खुड्डागलंबणासिस्स' शुद्धिकेन लम्बनकेन—इस्तेन अशितुं शीलं यस्य स शुद्धकलम्बनाशी तत्तुल्यान् कवलान् गृह्णाति—स्वभावेनैव लघुकवलाशिनस्तुल्यान् कवलान् गृह्णाति 'अविक्रिय वयणो य राइणिओ' अविकृतवदनो रत्नाधिकः, न भावदोषेण मुखमत्यर्थं बृहत्कवलप्रक्षेपार्थं निर्वादिषति, किं तर्हि?, स्वभावेनैव मुखेनेति । अथवाऽयं ग्रहणविधिः—

गहणे पक्खेवांसि अस्सामायारी भवे पुणो दुविहा । गहणं पायंसि भवे वयणे पक्खेवणा होइ ॥२६७॥ (भा.)

'ग्रहणे' कवलादाने प्रक्षेपे च सामाचारी पुनरियं द्विविधा भवति, तत्र ग्रहणं पात्रकविषये भवेत् पात्रकात्कवलोलक्षेपः, वदनविषयं च प्रक्षेपणं कवलस्य भवति । तत्र पात्रकात्कथं भक्षयद्भिर्गृह्यते ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

कडपयरच्छेष्णं भोत्तवं अहव सीहखइष्णं । एग्गेण अणेगोहि व वज्जेत्ता धूमइंगालं ॥ २६८ ॥ (भा०)

तत्र कंटच्छेदेन भोक्तव्यं यथा कलिञ्जस्य खण्डलकं छित्त्वाऽपनीयते, एवमसावपि भुङ्क्ते, तथा प्रतरच्छेदेन वा भोक्तव्यं तरिकाच्छेदेनेत्यर्थः, अथवा सिंहभक्षितेन, सिंहो हि किल एकदेशादारभ्य तावद्भुङ्क्ते यावत्सर्वभोजनं निष्ठितं भवति, तच्चैकेन बहुभिर्वा भोक्तव्यं, वर्जयित्वा धूमाकारकं द्वेषरागी वर्जयित्वेत्यर्थः । इदानीं वदनप्रक्षेपणशोधिं दर्शयन्नाह—

१ ततः पं आ । २ कटकच्छे० आ. । ३ तच्चै० आ ।

‘ठाप्यदिसिपगास्रपया” इत्येवमादिका साऽऽपि तथैव द्रष्टव्या । उक्त मण्डलीद्वारम्, इदानीं मास्त्रनद्वाराप्रतिपादनायाद्-
 ‘पुष ट महाकडगा’ ‘पूर्व’ प्रथम ‘यथाकृतानि’ प्रतिकर्मरहितानि सञ्चानि पानि तानि समुत्सर्गार्थं मुख्यन्ते, एतदुक्तं भवति-
 प्रथमप्रतिकर्मा प्रतिप्रदको आम्पते, ततः क्रमेण ‘इतरे’ अन्यपरिकर्मबहुपरिकर्माणि एव मुख्यन्ते । ‘मायण’चि गय,
 इदानीं ‘मोयण’ चि व्याख्यायते—

निद्धमद्वाराणि पुष पिचार्हपसमणट्टया भुजे । बुद्धिबलवद्वणट्टा दुक्ख खु विकिंचित्ति निद्ध ॥२८४॥ (भा)

प्रथमादं सुगम । किमपि स्निग्धमपुराणि पूर्वं मस्यन्ते ? यतो बुद्धेर्बलस्य च वर्द्धनं भवति, तथा चाद्—“ द्युतेन
 बद्धते मया” इत्यादि, बलवर्द्धनं च प्रसिद्धमेव, बलेन च वेदितेन वेयादस्यादि कर्तुं शक्यते, इःल च परिस्थापयितुं स्निग्धं-
 पृथादि भवति पतोऽप्यसौ भवतीति ॥

अहं होञ्च निद्धमद्वाराणि अप्परिकम्मसपरिकम्ममेहिं । भोत्तूण निद्धमद्वारे कुसिअ करे मुचऽहागडप् २८५

अप्यं भवेयुः स्निग्धानि मपुराणि च द्रव्याणि अन्यपरिकर्मसु बहुपरिकर्मजनितेषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत
 आर-धान्यं च सुक्त्वा स्निग्धमपुराणि द्रेव्याणि ततः करान् प्रोञ्छयति प्रोञ्छयित्वा च करान् ‘सुचऽहाकडप्’चि यथा-
 कृतानि-अपरिकर्माणि पात्रकानि समुत्सर्गार्थं मुख्यन्ते । ‘मोयण’चि गय, इदानीं प्रहणद्वाराप्रतिपादनायाद्—

१ च तुं अ. घ. १-२ । २ इदेव अ. । ३ भवतु अ. वा पु २ । ४ तदस्ताम्ये च क १-२ । ५ तदा अ. ।

आददानः योऽसौ पतद्ब्रह्मो भ्रमति तस्मात्साधुः 'असारकः' अप्रधानो ज्ञानदर्शनचारित्राण्यङ्गीकृत्यासारः स भवति । तथा
 उद्गमोत्पादनाशुद्धमेवणादोषवर्जितं साधारणमेतद्द्रव्यमित्येवं जानानोऽदुष्टेनान्तरात्मना कवलं गुडादेराददानः साधुर्भवति
 'ससारः' ज्ञानदर्शनचारित्रसारवान् भवति । कथं पुनरसारः साधुर्भवति ? अत आह—उद्गमोत्पादनाशुद्धमेवणादोषवर्जितं
 साधारणमेतद्गुण्डादिद्रव्यमित्येवमजानन् दुष्टेन भावेनाददानः साधुः स्तेयं करोति ततोऽसारोऽसौ । स कथं पुनः ससारः
 साधुर्भवति ? उद्गमोत्पादनाशुद्धमेवणादोषवर्जितं 'साधारणं' तुल्यमेतत्सर्वेषां गुडादीत्येवं जानानोऽदुष्टान्तरात्मना स्वल्प-
 माददानः साधुर्निर्जरां करोति अतः ससारो ज्ञानदर्शनचारित्रैरिति । इदानीं ससारः कदाचिद्भोजनार्थमुपविशन् भवति
 कदाचिदुपविष्टः कदाचिदुत्थितः, एतत्प्रदर्शयन्नाह—अन्त्यं—श्रान्त्यं वल्लचणकादि तदप्यन्त्यं—पर्युषितं चणकादि अन्त्यम-
 प्यन्त्यमन्त्यान्त्यं मक्षयिष्यामि एवंविधेन परिणामेनोपविष्टो मण्डल्यां उपशुद्धं परतथैव एष साधुः शुभपरिणामत्वात्
 ससार उपविष्टः ससारश्चोत्थितः, तस्य शुभपरिणामस्याप्रतिपत्तित्वात्, एवमेव भङ्गत्रितयं योजनीयं, तत्र प्रथमो भङ्गः
 ससारो निविष्टो ससारो उद्दिष्टो १, ससारो निविष्टो असारो उद्दिष्टो विहृष्टो भङ्गो २, असारो निविष्टो ससारो उद्दिष्टो
 तद्वञ्चो ३, असारो निविष्टो असारो उद्दिष्टो एष चउत्थो ४, सारश्चात्र ज्ञानादि, आदिग्रहणादर्शनं चारित्रं चेति, तेन
 ज्ञानादिना सहितो यः साधुः स ससारो भण्यते । अत्र च समुद्रवणिजा दृष्टान्तः ॥ एगो समुद्रवणिश्चोहित्यं भंडस्स
 भरिउं ससारो गओ, ससारो य पउरं हिरन्नाह विद्वेऊण आगओ । अण्णो पुण ससारो भंडं गहेऊण गओ निस्ससारो आगओ,

असुरसुर अचषचव अहुयमविलिषिअ अपरिसाटि । मणवयकायगुत्तो भुजे अह पक्खिवणसोही ॥२८९॥

असुरसुरं सुद्धे-सरद्धसरद्ध अकरंतो 'अचषचव' न चर्षयन् चरकमिष र्षपषपाधेर, तथा 'अहुतम्' अस्वरित तथा 'अविलिषिअम्' अमपरं अपरिसाटि मनोवाक्कायगुत्तो सुद्धीर, न मनसा निरूपमिषि चिन्तयति, वाचा नैव वक्ति, यद्दुत को इम मखेर ? को अम्हारिसो न होइ, काएण उद्धोसए सुद्धेण न देह, एव त्रिगुणस्य सुद्धानस्य प्रक्षेपणोविर्मषति ॥

उगमउप्पायणासुद्ध एसणादोसवच्चिअ । साहारण अयाणतो साहू होइ असारओ ॥ ५६९ ॥

उगमउप्पायणासुद्ध एसणादोसवच्चिअ । साहारण विआणतो साहू होइ ससारओ ॥ ५७० ॥

उगमउप्पायणासुद्ध एसणादोसवच्चिअ । साहारण अयाणतो साहू कुणइ तेणिअ ॥ ५७१ ॥

अतत भोक्खामिचि वेसए सुजए य तह चैव । एस ससारनिचिट्ठो ससारओ उट्ठिओ निच्चर ॥ ५७२ ॥

एमेव भगतिअ जोएयव तु सारनागाई । तेण सहिओ ससारो समुद्धवणिण दिट्ठतो ॥ ५७३ ॥

उद्धमसुद्ध उस्थादनासुद्ध एएणादोपवच्चिअ 'साचारण' सामान्यमेठपुण्डादि खमानानः-मणिमात्र दूटेन मायेन

१ इच्छए सर का. । २ 'सोहिअ' । ३ लज्जमिष च । ४ चरकमिष च । ५ पावर कम पा. । ६ 'अह' उज्जदि का च । ७-८ ।

‘सुकै’ति शुक्कभक्तपतद्गृहे, येन तीयप्रक्षेपेण संजातवन्धं तद्भक्तं सुखेनैव कवलैर्गृह्यते, अथ बहुलाभः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुडादि ततोऽसंख्यमेव धियते, किमर्थम् ?, अभक्तार्थिकानामर्थे येन मनोदां भवेत् । उक्ता ग्रहणयोधिः, अधुना भुञ्जतः यो धिरुच्यते, सा च चतुर्धा, एतदेवाह—

सोही चउक्क भ्रावे वीइंगालं च विगयधूमं च । राणेण सैइंगालं दोसेण सधूमगं जाँणे ॥ ५७८ ॥
जतासाहणहेउं आहारैति जवणट्टया जइणो । ह्यायालीसं दोसेहिं सुपरिसुद्धं विगयरागा ॥ ५७९ ॥

हियाहारा मित्ताहारा अप्पाहारा य जे नरा । न ते विज्जा तिगिच्छंति अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥५८०॥
शुद्धौ चतुष्कं भवति नामस्थापनाद्रव्यभावरूपं, तत्र नामस्थापनाद्रव्ययोधिः पूर्ववत्, भावविषया पुनः योधिः विगताङ्कार विगतधूमं च भुञ्जतो भावयो धिर्भवति, कथं साङ्कारं कथं वा सधूमं भवतीति ?, एतदेवाह—‘राणेण’ इत्यादि सुगमं ॥ ‘चारित्रयात्रासाधनार्थ’ धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति यापनार्थ—शीरसंधारणार्थं मुनयः पट्टचत्वारिंशदोषैः सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ?, षोडशोद्गमदोषाः षोडशोत्पादनादोषाः दशैषणादोषाः संयोजणा पमाणं सहंगालं सधूमगं चेत्येते षट्चत्वारिंशत्, एभिर्विशुद्धं सद् विगतरागा आहारयन्ति ॥ सिलोणो सुगमः । उक्तो भुञ्जनविधिः, ‘कारणे’ति द्वारं व्याख्यानयन्नाह—

कुरदियाएनि रहिओ, तपि पुबिछप हारेऊय आगयो । अण्णो असारो अंगवीओ पिहिरण्णो गओ ससारो आगओ पभूय
 विहबेऊय । अण्णो पुण असारो हिरण्णरहिओ गओ असारो वेव आगओ कबडियाएनि रहिओ ॥ एव साओरपि सारासार
 योअना कर्षण्या पणिग्यायेन । एव तेषां सुअतां यदि पठद्दहको अमभेवार्द्धपणे निष्ठां पाति तदो को विचिरित्यत आह—
 जरय पुण पढिगहगो होअ कढो ततय लुब्भए अन्न । सत्तगगहिउब्भरिअ पढिगहो ज अससट्ठ ॥ ५७५ ॥
 ज पुण गुरुस्स सेस त लुब्भइ मढलीपढिगहके । बालादीण व दिज्जइ न लुब्भई सेसगाणऽहिअ ॥ ५७६ ॥
 सुफोछपढिगहगे विआणिठ पक्खिवे दव सुके । अमत्तट्ठिआणट्ठा बहु लभे ज अससट्ठ ॥ ५७७ ॥

यत्र पुनर्हृअतां पठद्दहको मवेत् 'कढो'पि निष्ठितमक्तो वातः साधुपर्यन्तमप्राप्त एव, तत्र किं कर्षण्यमित्यत आह—'तत्र'
 तस्मिन्निष्ठितमक्त पठद्दहकज्ज्यन्नकं प्रक्षिप्यते, तत्र च पस्मिन् साधौ स निष्ठितः पठद्दहस्वस्मादारम्य तेनैव क्रमेण पुनर्ध्या
 म्यत, मात्रके वा पद्मालादीनां प्रायोग्य पृथीतमासीत्, सदिदानीमुद्धरित तदसंसृष्ट सत् पठद्दहे प्रक्षिप्य पठद्दहो पस्मिन्
 साधौ निष्ठितस्वस्मादारम्य पुनर्धर्मतीति । पत्युनर्गुरोः श्रेय सुअतो आठ तत्संसृष्टमपि प्रक्षिप्यते मण्डलीपठद्दहके, बालादीनां
 वा दीपते सदाचार्योद्धरित, पत्युनर्तार्षण्यतिरिक्तानामुद्धरितवम्—अधिक आव तन्न प्रक्षिप्यते मण्डलीपठद्दहके संसृष्ट सत् ।
 किञ्च, 'सुद्ध'पि एकः दुष्केण मकन पठद्दहः, अपरः 'तच्छ'पि आर्द्रेण मक्केन पठद्दहः, एव विज्ञाय ततः प्रक्षिपेद्दप

‘सुकै’ति शुष्कभक्तपत्रद्वे, येन तोयप्रक्षेपेण संजातवन्धं तद्भक्तं सुखेनैव कवलैर्गृह्यते, अथ बहुलाभः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुडादि ततोऽसंसृष्टमेव ध्रियते, किमर्थम् ?, अमकार्थिकानामर्थं येन मनोहं भवेत् । उक्ता ग्रहणशोधिः, अधुना भुञ्जतः शोधिरुच्यते, सा च चतुर्धा, एतदेवाह—

सोही चउक्क भंवे वीइंगालं च विगयधूमं च । रागेण सइंगालं दोसेण सधूमगं जाँणे ॥ ५७८ ॥

जत्तासाहणहेउं आहारैरिति जवणट्टया जइणो । छयालीसं दोसेहिं सुपरिसुद्धं विगयरागा ॥ ५७९ ॥

हियाहारा मित्ताहारा अप्पाहारा य जे नरा । न ते विजा तिगिच्छंति अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥ ५८० ॥

शुद्धौ चतुष्कं भवति नामस्थापनाद्रव्यभावरूपं, तत्र नामस्थापनाद्रव्यशोधिः पूर्ववत्, भावविषया पुनः शोधिः विगताङ्गारं विगतधूमं च भुञ्जतो भावशोधिर्भवति, कथं साङ्गारं कथं वा सधूमं भवतीति ?, एतदेवाह—‘रागेण’ इत्यादि सुगमं ॥ ‘चारित्रयात्रासाधनार्थं धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति यापनार्थं—शरीरसंभारणार्थं मुनयः पट्टचत्वारिंशदोषैः सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ?, षोडशोद्गमदोषाः षोडशोत्पादनादोषाः संयोजणा पमाणं सहंगालं सधूमगं चेत्येते षट्चत्वारिंशत्, एभिर्विशुद्धं सत् विगतरागा आहारयन्ति ॥ सिलोगो सुगमः । उक्तो भुञ्जनविधिः, ‘कारणे’ति द्वारं व्याख्यानयन्नाह—

छण्डसद्वयरे ठाणे कारणानि उ आगए । आहारेज्ज मेहाधी सजए सुसमाहिए ॥ ५८१ ॥
 वेपणवेयावघे इरियट्टाप य सजमट्टाप । तहपाणवत्तियाए छट्ट पुण धम्मचिंताए ॥ ५८२ ॥
 नरियल्लुहाए सरिसिया वेयणा भुजेज्ज तप्पसमणट्टा । छाओ वेयावच्च न तरइ काउ अओ भुजे ॥ २९० ॥
 इरिय नावे सोहेइ पेहाईय च सजम काउ । यामो वा परिहायइ गुणणुप्पेहासु य असत्तो ॥ २९१ ॥

१००० स्थानानामन्यतरिभन् स्थान-कारणे आगत सति आहारयेन्मवाधी संयतः सुसमाहितः । कानि च तानि पद्-
 स च पहापएवमच्चमादिसधुमः, तथा 'पाणवत्तियाए' प्राणसधारणार्थं, पठ पुनर्धर्मचिन्तार्थं सदा इयापियिकाशोपनार्थं तथा सयमार्थं
 माप्यच्छ्रितिरइ व्वास्थानयति, तथापायपवव्याचिरुपासयाह-नास्ति ध्रुत्सवशी वेदनाज्जो सुजीठ तत्प्रसमनार्थम् । दारं ।
 'दामो'ति पुसुधिवा वेयावप कर्तुं न क्वनोति अतो सुहृत् । दारं । इयापयिक्का पुसुधितो न शोषयति यतोऽवस्त्वच्छोष
 नापं सुहृत् । दार । तथा 'पहाईय च'ति 'पटोपेएवमच्चग' इत्यादिक संयम पुसुधितः कर्तुं न क्वनोति यतोऽज्जो सुहृत् । दार ।
 'यामो वा' प्राप्तस्तस्य परिहाणित्वेति यदि न सुहृत् अतस्तदर्थं सुजीठ । दारं । तथा गुणन पूर्वपठितस्य अनुभवा-चिन्तन
 व-यार्थयोः एतदसौ कर्तुमसमर्थाः सन् सुहृत् । दारं ।

अहव न कुजाहारं छहिं ठाणेहिं संजष्ट । पच्छा पच्छिमकालंमि काउं अप्पक्खमं खमं ॥ ५८३ ॥
 आयंके उवसग्गे तित्तिक्खया बंभचेरगुत्तीए । पाणदयातवहेउं सरीरवोच्छेयणट्टाए ॥ २९२ ॥ (भा०)
 आयंको जरमाई राया सन्नायगा व उवसग्गा । बंभवयपालणट्टा पाणिदयावासमहिथाई ॥ २९३ ॥ भा०
 तवहेउ चउत्थाई जाव छममासिओ तवो होइ । छटुं सरीरवोच्छेयणट्टया होयणाहारो ॥ २९४ ॥
 एएहिं छहिं ठाणेहिं अणाहारो ये जो भवे । धम्मं नाइक्कमे भिक्खू ज्ञाणजोगरओ भवे ॥ ५८४ ॥

अथवा न कुर्यादेवाहारमेभिः षड्भिः स्थानैर्वक्ष्यमाणलक्षणैः । तत्र निर्युक्तिकार एव षष्ठं पदं व्याख्यानयन्नाह—‘पच्छा-
 पच्छिमकालंमि’ पश्चिमकाले—संलेखनाकाले ‘आत्मधमाम्’ आत्महितां क्षमां—क्षान्तिमुपशमं कृत्वा ततः पश्चात्—सुखेन शरीर-
 परिकर्मानन्तरं सर्वाहारं मुञ्चतीति । इदानीं भाष्यकार एव एतानि षट्स्थानानि प्रदर्शयन्नाह—‘आतङ्कः’ उवरादिर्वक्ष्यते, तथा
 ‘उपसर्गः’ राजादिजनितः, एतेषां ‘तित्तिक्खयार्थं’ सहनार्थं न भोक्तव्यं, तथा ब्रह्मचर्यगुत्प्यर्थं च न भोक्तव्यं, तथा प्राणिदयार्थं
 च न भोक्तव्यं, तथा तपोऽर्थं शरीरव्यवच्छेदार्थं च न भोक्तव्यमिति । इदानीं भाष्यकत्वं प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्या-
 वयवव्याचिख्यासयाऽऽह—आतङ्को—उवरादिः, आदिग्रहणादन्यो व्याधिर्यत्र भोजनं न पश्यं तदर्थं न भुङ्के । दारं । राज्ञा राज-

कृतधारणादिरूपो यदुपसर्गः कृतः, सभापगा धा-स्वभना यदि उभिष्कमथार्थमुपसर्गं कुरुते ततो न सुहृत् । दार । प्रकामतपा
 र्त्तनार्थं न सुहृत्, पतो बुभुधितस्योन्मादो न सवति । दारं । प्राणिवयार्थं न सुहृत्, यदि वर्षति महिका वा निपठति । दारं ।
 तपोऽर्थं न सुहृत् तप चतुर्थादि यावत्पमासास्वापचयो सवति तदर्थं न सुहृत् । दारं । षष्ठ शरीरव्यबन्धेदार्थमनाहारः
 सापुर्मवतीति ॥ एभिः पूर्वोक्तैः पद्भिः स्थानैरनाहारको सवति स धर्मं नातिक्रामति भिङ्गुरवो स्थानयोगरतेन सवितव्य
 मिति । आह-इदमुक्तं पद्भिः कारणैराहार आहारयितव्यः पद्भिः कारणैर्नाहारयितव्यस्तैस्त्रिक्रमेततत्त्रोच्चनमपवादपद ?,
 तन्पठे, अपवादपदमेवैतद्, यतः—

मुजतो आहार गुणोवयार सरीरसाहार । विहिणा जहोवइट्टु सजमजोगाण वहणट्टा ॥ ५८५ ॥

सुअभाहारं, किं विधिद ?—‘गुणोपकारं’ ज्ञानदर्शनचारित्रगुणानामुपकारक, तथा शरीरस्य साधार शरीरस्य संधानक
 मारारं सुअन् विधिना—प्रासेपपाचिदुद ‘ययोपदिदम्’ भाषाकर्मादिरहित ‘संयमयोगानां’ संयमव्यापाराणां वहनार्थं सुअ
 अपवादपदस्य एव सुहृत् नान्यथा । इदानीं समुचिते सति संछिन्नकल्पः कर्षव्यः—मिषामकचिच्छिन्नानां पात्रकाणां संछि
 न्न कर्षव्यमित्यर्थः, तेषां चार—

मुचट्टियावसेसो तिलवणा होइ सळिहणकप्यो । अपहुप्पते अन्न छोडु तंय लवणे ठवप् ॥ ५८६ ॥

१ °हणे को सवति अ पा १-२ । २ जयेरं अ । ३ °तता कि अ । ४ साधारकाहार अ. छ २ पा. १ संयमकमां छ १ ।
 ५ य ज-म. अ. २ । ६ ता क अ. ।

मोक्षतिगिच्छविगिट्टु गिलाण अत्तट्टिय च सोत्तूण । सेसे गतु भणई आयरिया वाहरति तुम ॥५९०॥
 अपट्टिहगतो आगतु वदिउ भणइ सो य आयरिण्ण । सदिसह सुअ ज सरति तचिय सेस तस्सेव ॥५९१॥
 अमणतस्स उ तस्सेव सेसओ होइ सो विवेगो उ । भणिण्ण तस्स उ गुरुणा प्पुवपसो पवणयस्स ॥५९२॥
 मुत्तमि पढमकप्पे कैयमि तस्सेव देति त पाय । आवतिअतिअ भणिण्ण तस्सेव विगिचणे सेस ॥ ५९३ ॥

'भवेत्' स्यात् क्वाचिद्गुहरित 'उत्त' साधूनां मध्ये कदाचित्केशिदाशान्ठादिनो भवन्ति आदिग्रहत्यादमकार्यिको वा
 क्वचिद्भवेत्तत्तद्गुहरित अक्क रत्नाधिक भाषार्याय प्रदर्शयति, पुनश्च प्रवर्धितमक्तो गुरुणा च 'सन्दिष्टः' उक्तः यदुत श्रोत्र
 पाशान्ठादीन् साधून् येन वेभ्यो दीयते, पुनश्चासौ रत्नाधिकः सन्दिष्टः सन् चतुर्थादीन् साधून् व्याहरति । स च व्याहरनेत्याम
 व्याहरति, मोहविक्रिसार्यं च उपपासिकः स्थितस्व न व्याहरति तथा विरुष्टवपस साधुं न व्याहरति, विरुष्टवपाशाष्टमा
 वारस्य भवति, एतच्च क्वाचिदेवता प्रातिहार्यं करोति अतस्वस्य न दीयते, ग्लानम् ज्वरादिना त च न व्याहरति,
 आत्मलम्बिक च न व्याहरति, एतानन्तरोदिवान् साधून् सुत्वा क्षेषान् साधून् गत्वा भगति, यदुत भाषार्या व्याहरन्ति
 पुष्पान्, तेषां च मध्ये पद्मचतुर्बादिक आकारितः स आकार्यं किं करोति ? इत्याह-अनसिद्धपन् गुरोराशासागस्य सन्दिस्त्वा
 मपति तमाचार्ये यदुत-संदिष्टत यूय, आचार्योऽपि मपति-सुश्रीत, सोऽपि मपति-च सरति तचित्तं सुश्रामि, क्षेप पदुगरति

१ मन्त्रेण ज्ञ पा. १ । १ क्वाचिद्गुहरित अ. १ २. पा. १ २. १ । १ म्कार्ये वा । २ ते मन्त्रे वा । ५ आशासागस्य अ. १ । १ ५ क्वाचिद्गुहरित ५ ।

तत्स्यैव यस्य सत्कः प्रतिग्रहकः, पुनश्च स एव परिष्ठापयतीति । अथासौ साधुरेवं न भणति यदुत 'जं सरह तच्चिअं' ततस्तस्य एवमभणतस्तस्यैव यच्छेषं भक्तमुद्धरितं तद्भवति, स एव 'विवेचकः' परिष्ठापक इत्यर्थः, मणिते तु एवं 'जावहयं सरह तावहयं सोरेमिचि, ततस्तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ग्रहकः तस्यैव गुरुणां पतद्ग्रहकः समर्पयितव्यः, पुनः स एव कल्पं ददाति । अयं प्रवचनस्य पूर्वोक्त उपदेशः । अथ यदुद्धरति तत्तमर्षं भुङ्क्ते ततस्तस्मिन् भुक्ते सति तस्य पात्रकस्य प्रथमकल्पं ददाति, कुते च तस्मिन् प्रथमकल्पे तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ग्रहकस्तस्यैव तत्पात्रकं 'ददाति' समर्पय-
तीत्यर्थः, अथैतन्न ब्रूते यदुत जावहयं सरह तावहयं सोरेमिचि, ततः जावतिअंति अभणिते सति तस्यैव साधोर्यः पारिष्ठा-
पनिकमोक्ता तस्यैव यदुद्धरितं शेषं तत्परित्याज्यं भवति । इदं च पूर्वोक्तस्यैव व्याख्यानं द्रष्टव्यं न तु पुनरुक्तमिति । किञ्चिदं
पुनश्चतुर्थोपवासिकादेः पारिष्ठापनिकं कल्पते ? अत आह—

विहिगाहिअं विहिमुत्तं अइरेगं भत्तपाण भोत्तवं । विहिगाहिए विहिमुत्ते एत्थ य चउरो भवे भंगा ॥ ५९४ ॥
उत्तगामदोसाइजढं अहवा बीअं जहा जहिं गेहिअं । इइ एसो गहणाविही असुद्धपच्छायणे अविही ॥ २९५ ॥

कागसियालक्खइयं दैविअरसं सवओ परामुहुं ।

एसो उ भवे अविही जहगाहिअं भोयणांसि (भुंजओ य) विही ॥ ५९५ ॥

ठाधिणइ ष विट्ठाओ कागाउ अहवावि विखिरइ सव । विपेक्खइ ष विसाओ सियालो अओओहिं गिण्हे ।
 सुरहीदोषगट्टा छेबूण दव तु पियइ देवियरस । हेट्टोवरि आमट्ट इय पसो सुजणे अविही २९७ ॥ भा०
 जह गहिअ तह नीय गहणविही भोयणे विही इणमो । उओसमणुओस सैमीकरस तु सुजिज्जा ॥ २९८
 तइपवि अविहिगहिअ विहिसुच त गुंरुहिऽणुआय । सेसा नाणुआया गहणे दिंते^२ य निज्जुहणा ॥ २९९
 अहवावि अकरणाय उवाट्टिय जाणिकण कक्खाण । बहेउ दिंति गुरू पसगविणिवारणट्टाप ॥ ३०० ॥ (भा)

विधिनोद्गमवोपादिरहित सारासारविभागेन ष यम कृत पात्रके षड्विगुहीत, तथा 'विधिसुकं' कटञ्छेइनेन प्रतरञ्छे
 दादिना वा यमुक्त षड्विधिसुकहृष्यते, तदेवविधं विधियुहीत विधिसुकं ष सत् यदतिरिक्त संभारं मक्त पानकं वा
 तओकस्य परिष्ठापनिर्देशकारेण कस्यते । अथ ष विधियुहीते विधिसुके षास्मिन् पदद्वये षत्वारी मङ्गका मबन्ति, तद्यथा-
 विहिगहिअं विहिसुच एगो मगओ, विदियहिअं अविहिसुच विदओ मंगओ, अविहिगहिअं विहिसुच तदओ मंगओ, अवि
 हिमहिअं अविहिसुच षतरओ मगओ ॥ इदानीं माप्यच्छू विधियुहीताविधियुहीतयोः स्वरूप प्रतिपादयमाह-उद्गमवोपा
 विभिर्बह-त्यक्त यषड्विधियुहीत, अथवा यदस्तु मञ्जक्यदि येष यस्मिन् स्थाने पठित मपति तत्तदेवास्ते ननु समारयसि
 इत्येष ग्रहभविधि । 'अमुहपञ्छायये अविही' अमुहस्य-उद्गमाविशोबान्वितस्य यदुद्गहनं इदमविधिग्रहण, अथवा गुडादेर्द्रव्यस्य

१ एविव अ २ पा. १ । २ धर्मिणीपत्रं ख. १ समकाले वा. । ३ दुर्गे अमुं अ १ । ४ इत्ये वा । ५ अन्ते क वा. । ६ अत आह प्रत्यराप्तेरेव-अथ वा ।

मण्डकादिना प्रच्छाद्य पदेकस्मिन् पात्रकप्रदेशे स्थापनं तद्विधिग्रहणमुच्यते । इदानीमविधिभोजनविधिभोजनयोः स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह—काकशुक्तं शृगालशुक्तं तथा 'द्वियरसं' द्रावितरसमित्यर्थः 'सर्वतः परामुष्टम्' उत्थल्लपत्थल्लणेण शुक्तं 'एसो उ भवे अविही' इदं तु पूर्वोक्तमविधिना शुक्तमुच्यते, यथैव गृहीतं पात्रके तथैव शुञ्जतो विधिशुक्तमुच्यते । इदानीं भाष्यकृद् . व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह—यथा काक उच्चित्योच्चित्य विष्टादेर्मध्यादल्लादि भक्षयति एवमसावपि, अथवा विकिरति काकवदेव सर्वं, तथा काकवदेव कवलं प्रक्षिप्य मुखे दिशो विप्रेक्षते, तथा शृगाल इवान्यस्मिन्नन्यस्मिन् प्रदेशे भक्षयति । सुरभि षद् 'दोष्यं' तीमनं ओदनादिना सह यन्मिश्रीभूतं तत्र द्रवं प्रक्षिप्य यो नियसिः संजातस्वल्पिवनं यत्तद्द्रवितरसमुच्यते । तथाऽधस्तादुपरि च षद् 'आमट्टं' विपर्यासीकृतं शुक्ले तैदेत्परामट्टं, अयमेव भोजनेऽविधिः । कः पुनर्ग्रहणभोजनयोर्विधिः ? इत्यत आह—यथैव गृहीतं—गृहस्थेन दत्तं सत्तत्तथैवानीतं यद्यं ग्रहणविधिः, भोजने पुनरयं विधिः—यदुतोत्कृष्टद्रव्यमन्यदनुत्कृष्टद्रव्यं च समीकृतरसं शुञ्जीतेत्ययं प्रथमो भङ्गकः शुद्ध इति । तृतीयेऽपि भङ्गकेऽविधिना असमाचार्या गृहीतं विधिना शुक्तं—समीकृतरसं सह शुक्तं तच्च गुरुणाऽजुजातं, रोषी तु द्वौ भङ्गकौ नाजुजातौ, यस्तु विधिगृहीतमविधिशुक्तं काकशृगालादिरूपं भक्तं ददाति योऽपि शुक्लाति तयोर्दयोरपि 'निज्जुहणा' निद्धारिणं क्रियते, तथाऽविधिगृहीतमविधिशुक्तं च यो ददाति शुक्लाति वा तयोर्दयोरपि निद्धारिणं क्रियत इति । अथवा एतदोपाकरणतया—अनासेवनया उपस्थितं दातारं ग्रहीतारं च ज्ञात्वा संगोपायनं क्रियते, कल्याणकं च गुरवो ददति, तच्च ददति 'वहुयित्वा'

तिरस्कृत्य, पटुत स्वया पुनरेव न कर्षक्य, स चैन गुरुः किनिमिष करोतीत्यत आह—'पसंगधिजिवारणद्वारे' प्रसङ्गस्य—पुन
रासेवनस्य निनिषारण्यार्यमेव करोतीति ।

धासेसणा उ प्रसा कहिया मे । धीरपुरिसपन्नचा । सजमतवङ्गगाण निग्गयाण महुरिसीण ॥३०१॥ भा
पय धासेसणविहिं जुजता चरणकरणमाउचा । साहू खवति कम्म अणेगभवसचियमणत ॥३०२॥ भा

एचो परिट्ठवणविहिं वोच्छामि धीरपुरिसपन्नत्त । ज नाऊण सुविहिया करिति दुक्खक्खय धीरा३०३भा
(धासेसणा सम्पत्ता)

सुगमाः ॥ इदानीं तद्वरिण्यि द्वारं मप्यते, अथवा स्वयमेव माप्यकारः सपन्च प्रतिपादयन्नाह—

भचट्टिअ उधरिअ अहव अभत्तट्टियाण ज सेस । सबधेणाणेण उ परिठावणिआ सुणेयवा ॥३०४॥ (भा)
मकार्यिकानां च सुकानासुदरित यद् अथवा बभकार्यिकानां—पारिष्ठापनिकामोक्षार्थां यदुदरित—यन्त्रेण तत्परिष्ठा
पनीयमिति कृत्वा मनन संबन्धेन पारिष्ठापनिका विज्ञेया मपतीत्यर्थः ।

सा पुण जायमजाया जाया मूलोत्तरेहि उ असुद्धा । लोभातिरेगगहिआ अभिओगकया विसकया वा ॥

सा पुनः पारिष्ठापनिका ज्ञाता अजाता च मपति, एतन्न ज्ञाता प्ररूपकार एव प्राजातिपातादिदोषेण युक्ता अथवा

आधाकर्मादिदोषेण 'जाता' उत्पन्ना, अजाता पुनः—आधाकर्मादिदोषेण न दूषिता यां साऽजातेत्युच्यते, तत्र जातास्वरूप-
प्रतिपादनायाह—मूलगुणैः—प्राणातिपातादिभिरशुद्धा, तथा उत्तरगुणैश्चाधाकर्मादिभिरशुद्धा, तथा लोभातिरेकेण—लोभाभि-
प्रायेण साधुना गृहीता साऽप्यशुद्धा लोभदोषदूषिता सती जातेत्युच्यते, तथा अभियोगकृता, अभियोगो द्विविधः—वशीक-
रणचूर्णो मन्त्रश्च, तत्र सा भिक्षा कदाचित्संयोजिता भवति मन्त्राभिमन्त्रिता वा साऽप्यशुद्धा, अतो जाता सा पारिष्ठापनिके-
त्युच्यते, विषेण वा व्यामिश्रं भक्तं केनचिद् द्विष्टेन दत्तं भवति तस्य यत् पारिष्ठापनं सा जातापारिष्ठापनिकेति । इदानीं
भाष्यकृदेनामेव गार्थां व्याख्यानयति, तत्र जातापारिष्ठापनिकस्वरूपाभिधानायाह—

मूलगुणेहि असुद्धं जं गहिअं भत्तपाण साहूहिं । एसा उ होइ जाता वुच्छं सि विहीए वोसिरणं ॥३०५॥भा.
एगंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले गुरुवइदुं । आलोए एगपुंजं तिट्टाणं सावणं कुज्जा ॥ ५९७ ॥
लोभातिरेगगाहिअं अहव असुद्धं तु उत्तरगुणेहिं । एसावि होति जाया वोच्छं सि विहीए वोसिरणं ॥भा.
एगंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले गुरुवइदुं । आलोए दोञ्जि पुंजा तिट्टाणं सावणं कुज्जा ॥ ५९८ ॥

मूलगुणैः प्राणातिपातादिभिरशुद्धं यद्गृहीतं भक्तं पानकं वा साधुभिरियं जाताऽभिधीयते, वक्ष्ये 'अस्याः' जाताया विधिना
'व्युत्सर्जनं' परित्यागं । सा च जाता किंविधे स्थण्डिले पारिष्ठापनीया ?—एकान्ते 'अनापाते' लोकापातरहिते अच्चित्ते स्थण्डिले
१ उत्पन्ना या ल १. २ । २ एवविधे आ । ३ 'या-ए' आ ।

गुरुपदिष्ट 'ब्रह्मबापमसतोए' इत्येवमादिके 'आलोने' समे भूमागे, न गर्षादौ, पत्र प्राधूर्णकादयः सुखेन पश्यन्ति, तत्र च
 वस्य मकरस्य एकः 'पुञ्जः' राशिः क्विपठ, पुनश्च 'त्रिस्थान' त्रेयो धाराः भानव्य करोति-स्युत्सुष्ट च्युत्सुष्ट च्युत्सुष्ट च्युत्सुष्टमिति, तत्र
 त्रिस्थान भावस्य करोति त्रिभिधन मनसा धावा कायेन च्युत्सुष्टमित्यस्य ज्ञापनार्थमिति । यस्तुनः साधुना लोमासिरेक्य
 गुहादिद्रव्य मूर्च्छया गृहीत अथवा चददुदसुचरुणैः-आचारकर्मादिभिः, इयमपि मिथा स्वातेस्युच्यते वक्ष्ये अस्या विधिना
 च्युत्सव्रन-परित्यागम् । पूर्णादं सुगमं, केवलमत्र दौ पुञ्जौ क्विरेते आलोकं साधुनाम् । इदानीं 'अभिओगे'षि व्याख्यानयथाह-
 बुधिहो खलु अभिओगो दवे भावे य होह नायधो । दधमि होइ जोगो विज्वा मता य भावमि ॥५९९॥

द्विचिओअभियोगो-द्रव्याभियोगो भावाभियोगश्च स्वावस्था, तत्र त्रेण्ये योगो द्रव्ययोगवर्णस्तन्मिअपिण्ठोऽमि
 यामपिण्ठः, स च परित्यजनीय, भावाभियोगश्च निष्पया मन्त्रेणामिमन्त्र्य पिण्ठ वदति स तादृशो मात्राभियोगपिण्ठः,
 स च परिष्ठापनीय इति । अत्र चागार्या इष्टान्ता, एया अनिरइया सा अणिङ्गा पतिजो, ताए परिवाइया अन्मत्तियया जहा
 क्विचि मतन अहिमतऊय म इहि लण परं म वसे होइ, तादे ताए अमिमतेऊय कुरो दिण्ठो, अनिरइयाए चिठिय, सा एओ
 दिण्ठ्यन मारिजा ततो ताए अणुक्पाए तक्कठठिद्याए छड्डिओ, सो गइइय लइओ, सो रचि वरदारं खोइठमारदो ताणि
 निगगाणि ज्ञाए पण्ठति मइइय खोइइखठ, सो अचिरओ मणइ-कि एयति ?, ताए सन्नाबो क्विओ, तेषधि सा धरिगा
 दहाशिम, एम दोसो । एवं यदि तिरियाण परिष्ठा अवरया होइ माणुसस्म पुण सुहुपरं होइ, अजो परिष्ठो पिठो न

वेचवो ॥ अमुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह—

विजाए होअगारी अचियत्ता सा य पुच्छए चरिअं । अभिमंतणोदणस्स उ अणुकंपणमुज्झणं च खरे ॥
वारस्स पिड्डणंमि अ पुच्छण कहणं च होअगारीए । सिट्ठे चरियादंडो एवं दोसा इहंपि सिया ॥६०१॥

विद्याभिमन्त्रिते पिण्डेऽगारी दृष्टान्तः, सा च मर्तुरचियत्ता-न रोचते, सा च चरिकां-परिव्राजिकां पुच्छति पत्युर्वशी-
करणार्थं, तथाऽप्यभिमन्त्रणमोदनस्य कृत्वा दत्तं, तथाऽपि अगार्या पत्युर्मरणानुक्रमया न दत्तः स ओदनः 'उज्झनं'
परित्यागः कृतः, स चोज्झितः खरेण भक्षित इति । स च गर्दभ आगत्य द्वारं पिड्डयति मन्त्रवशीकृतः सन्, शेषं सुगमम् । एवं
भावामियोगे दृष्टान्त उक्तः । इदानीं द्रव्याभियोगचूर्णं वशीकरणपिण्डः स उच्यते-एणा अविहरया, सा य सुरूवस्स भिक्खुणो
अज्झोववण्णा अणुरत्ता, ताहे सा तं पत्थेति अणिच्छंतस्स चुण्णाभिओणेण संजोएत्तं भिक्खवं पाडिवेसिअवरे काऊण दवाविअं,
ताहे जंओ चेव तस्स साहुस्स पाडिगाहणे पडिअं तँओ चेव तस्स साहुस्स तँचोहुत्तो मणो हीरह, तेण य नायं ताहे नियँट्टो,
आयरिआणं पाडिगाहणं दाढं काहयभूमिं वच्चइ जाव आयरियाणंपि तचोहुत्तो भावो हीरह, ताहे सो सीसो आगंतुं आलोएइ,
आयरिआ भणंति-ममवि अत्थि भावो, तं एत्थं संजोगचुण्णेण कओ पिड्डो अत्थि, ताहे परिठविज्जइ, जो विही परिट्टावणे

१ दत्त, 'उज्झन' आ पा १ । २ पेच्छति आ । ३ एण भिक्ख ल १ । ४ जत्थेव तस्स भा । ५ तत्थेव तस्स आ । ६ तओ मणो
आ. । ७ नियत्तइ आ ।

सो उदरि भण्डितिवि । एवमेव विसकपपि, एगा अगारी साहुषो अन्धोवषणा, सो य नच्छ्व, ताहे रुहाए विशेष भिस्सा
 विकला दिव्वा, तस्म य दिव्यमेतेषु चैव सितोवेषणा संभाषा, पडिणियचो य गुरुणो समप्येज्ज काइय बोसिरइ आव
 गुरुणोवि सीसुवेयमा आया, त च गुरुणा गवेम पाय अहा इम विसयिस्स, अहना तस्य लक्षणकया भिक्खा पडिया ताहे
 त विरुं डेण्णिकपइ, एव नाए विहीए परिह्वनिअति सो य मणीहामि ॥ इदानीमसुमचार्यं यावाभिरुपसहरमाह—

जोगमि उ अघिरइआ अज्झोववन्ना सरूवभिकखुमि । कडजोगमणिच्छतस्स देइ भिक्ख असुमभावे ६०२
 सकाप स नियटो दाऊण गुरुस्स काइय निसिरे । तेसिपि असुमभावो पुच्छा य ममपि उज्झणया ॥६०३॥
 एमेव विसकयमिषि दाऊण गुरुस्स काइय निसिरे । गघाई विन्नाए उज्झणअविही सियालवहे ॥६०४॥
 एव विज्जाजोए विससजुचस्स वावि गहियस्स । पाणअएवि नियमुज्झयव वोच्छ परिटुवण ॥६०५॥

एगतमणावाए अचिचे थडिले गुरुवइहे । छारेण अकमिचा तिट्टाण सावण कुज्जा ॥ ६०६ ॥
 ओग अघिरइया-गृहस्थी दधान्तः, अन्धोवषणा-ईवा सरूप मिथो, अनिच्छतस्सकर्म कर्तुं कृतयोगो भिषायिन्तो
 दपः, पुनश्च तस्य साधोर्ग्रहणानन्तरमेवाशुममाषो आतः-सर्वमिश्रुष पिपमिषि । तथा च 'क्षुद्रया' योषकृतमिषास्रष्टया
 च निहृषो मिषापरिभ्रमणात् । श्रेयं सुगमम् । एवमेव विपकृतेऽपि दधान्तः, गुरोः 'दस्वा' समर्पयित्वा कापिकां व्युत्सुनति,

१ धर्मनति, वा कण्डिकापट्ट, अ. १।२।३ च मं पृ २।३ 'सुच्छया त वे आ. पृ १।४ चरुने वा. ।

तेन च गुरुणा गन्धादिना विज्ञाते, आदिग्रहणाद् भक्तस्य उंफिक्तस्येण वा 'उज्झनं' परित्यागः क्रियते तत्र विधिना परि-
 ष्ठापनं कर्त्तव्यं नाऽविधिना, अविधिपरिष्ठापने सति मृगालादिवधो भवति । एवं विद्याभिमन्त्रितस्य योगचूर्णकृतस्य तथा
 विषसंयुक्तस्य गृहीतस्य सतः 'प्राणान्त्यये'पि अत्यर्थं क्षुत्पीडयामपि सत्यां नियमेन—अवश्यन्तयोज्झनीयं (उज्झना कार्या)
 तस्य च परिष्ठापनविधि वक्ष्ये । पूर्वार्द्धे पूर्ववत्, तद्विपादिकृतं भोजनं 'छारेण' भूत्या 'आक्रम्य' मिश्रीकृत्यै चैतेनैव परिष्ठा-
 पनीयं, तिरुङ्गणं सावणं कुञ्जा, सुगमम् । इदानीं 'तिट्टणं सावणं'ति व्याख्यायते—

दोसेण जेण दुट्टं तु भोयणं तस्स सावणं कुञ्जा । एवं विहिष् वोसट्टे वेराओ सुच्चई साहु ॥ ६०७ ॥

दोषेण येन—मूलकर्मादिना आधाकर्मादिना वा दुष्टं भोजनं भवति तस्य तिस्रो वाराः श्रावणं कर्त्तव्यं, यदुत मूलक-
 र्मादिदोषैर्दुष्टमिति, एवमुत्तरगुणयोगमन्त्रविपकृतदुष्टानामपि तिस्रो वाराः श्रावणं करोति, एवं विधिना व्युत्सुष्टे सति 'वेरात्'
 कर्मणो मुख्यते साधुः, अथवा 'वेरात्' जन्तुवधजनितान्मुख्यते साधुरिति । आह—इदमुक्तं शुद्राया भिक्षया यत्परिष्ठापनं
 साऽजातापरिष्ठापनिका उच्यते, ततश्च—

जावइयं उवजुंजइ तत्तिअमित्ते विणिचणा नत्थि । तस्हा पसाणमहणं अइरेगं होज्ज उ इमेहिं ॥६०८॥

यावन्मात्रकर्मवोपयुज्यते तावन्मात्रमेव भिक्षाग्रहणं कर्त्तव्यं, यदा चैवं तदा तावन्मात्रकग्रहणे 'विणिचनं' परिष्ठापनं

१ उष्णं आ । २ विधिना, अविधिं आ । ३ 'त्य चैव परि' आ । ४ सुगमम् इदां आ । ५ एव विहवो सट्टे आ । ६ उवउज्झइ आ ।

‘नास्ति’ न भवति तस्मात्प्रमाणग्रहणमेव कर्तव्यं, ततश्च कुतोऽज्ञातायाः परिष्ठापनक संभवति !, अतिरेकग्रहणामावादादिति, एषवृत्ते परेण आह सूरिः—‘अदरेण होञ्च ठ इमेहि’ अतिरिक्तं ह्युद्धमपि मक्त ‘एभिः वक्ष्यमाणकारणै’ भवेत्, कानि च तानि वक्ष्यमाणकारणानीत्यत आह—

आयरि ए य गिलाणे पाहुणप दुळ्ळेहे सहसदाणे । एव होइ अजाया इमा उ गहणे विधी होइ ॥६०९॥

कदाचित्कस्मिन्चित्क्षेत्रे आचार्यप्रायोग्य दुर्लभ भवति ततश्च सर्व एव सहाटका आचार्यप्रायोग्यस्य ग्रहणं कुर्वन्ति ततश्च तद् भूलादि कदाचित् सर्व एव लभन्ते ततस्तद्गुरुरिति, अन्येषां च सर्वेषां पर्याप्त, एवमाचार्यापि गृहीतस्य ह्युद्धस्यापि परिष्ठापना भवतीति । तथा ग्लानार्थमप्येवमेव गृहीतं सद्गुरुरिति, प्रापूर्णाकानामप्येवमेव, तथा दुर्लभलाभे सति सर्वेरेव सहाटके गृहीतसद्गुरुरतीति तथा ‘सहसदाणे’ अप्रवर्तितदाने सति प्रचुरसद्गुरुरिति, ततश्च एव भवति अजातापरिष्ठापनिका । तत्र आचार्यादीनां ग्रहणेऽपि विधिः—वक्ष्यमाणो भवतीति, कथासाहित्यत आह—

जइ तरुणो निरुवहओ मुजइ तो मढलीइ आयरिओ । अस्तहुस्स वीसुगहण एमेव य होइ पाहुणप ॥६१०॥

केचनैव मयति—यद्यसानाचार्यस्तरुणो निरुपहृतपञ्चेन्द्रियश्च ततोऽसौ मण्डस्यामेव ह्युद्धे सामान्य, अथ असहः—असमर्थ स्तरुणस्य विष्वक्—दुयर्ग्र ग्रहणं प्रायोग्यस्य कर्तव्यं, एवमेव प्रापूर्णाकैऽपि निश्चिद्रूपैः, यदि प्रापूर्णाकः समर्थस्त्वतो नैव

तत्प्रायोग्यग्रहणं क्रियते, अथाऽसमर्थस्ततः क्रियत इति, केचित्पुनरेवं भणन्ति—यदुत समर्थस्याप्याचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं, यत एते गुणा भवन्ति—

सुत्तरथरिकरणं विणश्चो गुरुपूय संहबहुमाणो । दाणवतिसहबुद्धी बुद्धिबलवद्धणं चैव ॥६११॥

आचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणेन क्रियमाणेन सूत्रार्थयोः स्थिरीकरणं कृतं भवति यतो मनोज्ञाहारेण सूत्रार्थो सुखेनैव चिन्तयति, अत आचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं तथा विनयश्चानेन प्रकारेण प्रदर्शितो भवति, गुरुपूजा च कृता भवति, सेहस्य चाचार्यं प्रति बहुमानः प्रदर्शितो भवतीति, अन्यथाऽसौ सेह इदं चिन्तयति, यदुत न कश्चिद्ब्र गुरुर्नापि लघुरिति, अतो विपरिणामो भवति, तथा प्रायोग्यदानपठेश्च श्रद्धावृद्धिः कृता भवति तथा बुद्धेर्बलस्य चाचार्यसत्कस्य वर्द्धनं कृतं भवति, तत्र च महती निर्जरा भवति ।

एषाहिं कारणोहि उ केइ सहस्रसवि वयंति अणुकंपा । गुरुअणुकंपाए पुण गच्छेतिरथे य अणुकंपा ॥६१२॥

‘एभिः’ पूर्वोक्तकारणैः केचित्समर्थस्याप्याचार्यस्यानुकम्पा कर्तव्येत्येवं वदन्ति, यतो गुरोस्तनुकम्पया गच्छे तीर्थं चानुकम्पा कृता भवति । यतश्चैवमतः प्रायोग्यग्रहणं गुरोः कर्तव्यमिति ॥ कीदृशं पुनराचार्ययोग्यं ग्राह्यमित्यत आह—

साति लाभे पुण दवे खित्ते काले य भावश्चो चैव । गहणं तिसु उक्कोसं भावे जं जरस अणुकूलं ॥६१३॥

‘सति’ विद्यमाने लाभे द्रव्यस्यः क्षेत्रतः कालतो मातृत्वोत्कृष्ट प्राणम् । इदानीं निर्गुक्तिकारो व्याख्यानयन्माह—‘गण विष्ट उक्तोसं’ प्रथम त्रिषु द्रव्यक्षेत्रकालेषु उत्कृष्ट कर्तव्यं, माघे तु यद्द्रव्यं यस्याचार्यस्यानुकूलं तद्गृह्यते । इदानीं मास्यं कल्याख्यानयति, तत्र द्रव्योत्कृष्टतां(ए) प्रदर्शयन्माह—

कलमोदणो उ पयसा उक्तोसो हाणि कोद्दुबुम्बजी । तत्थवि मिउतुप्पअर जरय व ज अच्चिय दोसु ३०७

कलमभान्योदनः पयसा सह द्रव्यैर्त् उत्कृष्ट प्राण, तदलाभे हान्या तावद् गृह्यते यावत् ‘कोद्दुबुम्बजी’ कोद्दुवमातृत्वय, यत्राप्य विक्षेपः क्रियते यदुत तदेव वातक्यं सुद् गृह्यते, तथा ‘तुप्पयं’ति स्निग्धतर तदेव वातक्यं गृह्यते, उक्तं द्रव्योत्कृष्ट, इदानीं क्षेत्रकालोत्कृष्टप्रतिपादनायाह—‘नत्थ व ज अच्चिय दोसु’ द्वयोरिति—क्षेत्रकालयोर्यद्द्रव्यं यत्र पूञ्चित उत्तमं गृह्यते, एतदुक्तं भवति—यद्यत्र क्षेत्रे बहुमत द्रव्यं तच्चस्मिन् क्षेत्रे उत्कृष्टमुच्यते, एव प्राणं, तथा यद्द्रव्यं यस्मिन् काले बहुमतं तच्चस्मिन् काले कालोत्कृष्टमुच्यते, मासोत्कृष्टं पुनर्निर्गुक्तिकारेणैव व्याख्यात । उक्तं प्रसङ्गागतम्, इदानीं यदुक्तं आचार्यादीनां शरीरं सद्योद्भवति तथा प्रतिपादयन्माह—

लाभे सति सघाढो गेण्हइ पणो उ इहरहा सबे । तस्सप्पणो य पञ्चत्त गिण्हणे होइ अतिरेग ॥६१४॥

यदि तस्मिन् क्षेत्रे घृतादीनां स्वभावेनैव लाभोऽस्ति तद्वत्सिद्धिं कामे सति आचार्यैर्यमेक एव सहाटकः प्रायोग्य

गुह्यति, 'इहरह'ति यदा तस्मिन् क्षेत्रे न प्रायोवृत्त्या प्रायोग्यस्य लाभः तदा सर्व एव सङ्घाटकास्तस्याचार्यस्य प्रायोग्यं पर्याप्तये गुह्यति, ततश्च तस्याचार्यस्यात्मनश्चार्थाय पर्याप्तप्रहणे सति अतिरिक्तं भवति, ततश्च तत्परिष्ठाप्यत इति । इदानीं 'गिलाणे'ति व्याख्यानयन्नाह—

गेलन्ननियमगहणं नाणत्तोभासियंपि तत्थ भवे । ओभासियसुवरिअं विणिच्चए स्सेसणं भुंजे ॥६१५॥

ग्लानस्य नियमेन प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं, यदि परं नानात्वं 'ओभासियंपि' प्रार्थितमपि तत्र ग्लाने भवति, ग्लानार्थं प्रायोग्यस्य च प्रार्थनमपि क्रियते, ततश्च ओभासितं—प्रार्थितं सद् ग्लानार्थं पुनश्च यदुद्धरति ततस्तद् 'विणिच्चयते' परित्यज्यते, 'सेसयं भुंजे'ति शेषं यदनवभासिअं—अप्रार्थितमुद्धरितं तद्गुह्यते कश्चित्साधुरिति । प्रादूर्णकोऽप्याचार्यवद्व्याख्यात एव द्रष्टव्यः । इदानीं दुह्येमेति व्याख्यानयन्नाह—

दुह्यहदवं व सिया यथाइ वेत्तूण स्सेस भुंजांति । थोवं देमि व गिणहामि यत्ति सहसा भवे भरियं ॥६१६॥

दुर्लभद्रव्यं वा स्याद्—भवेत् घृतादि तद्गुह्यत्वा उपभुज्य च यत् शेषं तद्गुह्यति, एवं वा पारिष्ठापनिकं भवति । इदानीं 'सहस-
दाणे'ति व्याख्यानयन्नाह—'थोवं देमी'त्यादि स्तोकं दास्यामीत्येवं चिन्तयन्त्या गृहस्थया सहसा अतर्कितमेव तत् साधुभाजनं भूतं, साधुर्वाचिन्तयति स्तोकं शहीष्यामीति, पुनश्चातर्कितमेव भाजनं भूतं, ततश्चैवमतिरिक्तं भवति, पुनश्च परिष्ठाप्यत इति ।

एष हि कारणे हि गहियमजाया उ सा विगिचणया । आळोगमि त्तिपुजी अद्धाणे निग्गयातीण ॥६१७॥

एभिः पूर्वोक्तकारणैर्यद्दृशित मक्त सा 'अवातविगिचणय' चि अवाता विगिचना-परिष्ठापनोच्यते, तस्याथावातायाः साध्यालोके त्रयः पुञ्जाः क्रियन्ते, किमर्थमित्याह-'अद्वाये निग्गयाईण' अष्वाने निर्गतास्त्वर्थे त्रयः पुञ्जाः क्रियन्ते, आदिग्रहणात्कदापि च एष कारणे इत्यनेन गृह्णन्तीति । आह—

एषो वा दो व त्तिन्नि व पुजा कीरति किं पुण निमिच ? । विहमाइनिग्गयाण सुद्धेयरजाणणट्टाप ॥६१८॥
इदतरमक्तपरिष्ठापनार्थे त्रयः पुञ्जाः क्रियन्ते, किं पुननिमिच क्रियन्ते ?, उच्यते, 'विहमादि' विहः-पन्यास्त्वर्थे निर्गतानां साधूनां पुञ्जाः क्रियन्त इति । इय च गायाऽनन्तरातीतगायाया व्याख्यानभूता द्रष्टव्येति ।
एव विगिचिउ निग्गयस्स सद्धा ह्वेज्ज त तु कह ? । निस्सिरेज्जा अहव धुव आहारा होइ नीहारो ॥६१९॥

'एव' उक्तेन न्यायन परिष्ठापनार्थे निर्गतस्य यदि सद्धा पुरीषोस्त्वर्थेने बुद्धिर्भवेत् 'तस्मिन् ?' किं तत्र कर्तव्यमिति, अथ आह 'निस्सिरेज्ज' व्युत्सुजेत्, अथवा किमत्र प्रष्टव्यं ?, दृढमाहाराभीहारो भवति, तत्र च स्वच्छिन्ने व्युत्सुजनं कर्तव्यं तत्र स्पष्टिन्ने पूर्वमप्यिदमेव, तथा चाऽऽह—

शुद्धि एवमभियं पदसं निहोस दोसु जयणाए । नवरं पुण पाणत्तं भावासन्नाए वोस्तिरणं ॥ ६२० ॥

स्थण्डिलं पूर्वमणितमेव, यदुत अनापातं असंलोकं १ अनापातं ससंलोकं २ सापातमसंलोकं ३ सापातं ससंलोकं ४ । अत्र प्रथमो भङ्गको निर्दोषः, द्वयोश्च द्वितीयतृतीययोर्भङ्गकयोर्यतनया व्युत्सृजति, एतत्पूर्वोक्तस्थण्डिलस्य सामान्यमेव, 'नवरं पुण पाणत्तं'ति नवरं-केवलमिदं नानात्वं, यदुतात्र भावासन्ने-अतिपीडयां व्युत्सृजनमनुज्ञात्वं, तत्र चानुज्ञा नैव कृताऽऽसीद्विह च कृताऽतो नानात्वं, ततश्च चतुर्थभङ्गकासेवनमप्यनुज्ञातमेव द्रष्टव्यमिति । इदानीं भाष्यकारः पूर्वोक्तस्थण्डिलानि प्रदर्शयन्नाह—

अणावायमसंलोकं अणावायाल्लोय तत्तिय विवरीयं । आवातं संलोकं पुव्वुत्ता शुद्धिला चउरो ॥ ३०८ भा०

अनापातमसंलोकं च प्रथमो भङ्ग उक्तस्तथाऽन्यदनापातमालोकं च द्वितीयं, तृतीयं पुनर्विपरीतं स्थण्डिलं-सापातमसंलोकमित्यर्थः, तथाऽन्यदापातं संलोकं च चतुर्थो भङ्गकः, एतानि पूर्वोक्तस्थण्डिलानि चत्वारि ।

अणावायमसंलोकं निहोसं वित्तियचरिम जयणाए । पउरदवकुत्तुयादी पत्तेयं मत्तगा चैव ॥ ६२१ ॥
तइएविय जयणाए नाणत्तं नवरि सइकरणांसि । भावासन्नाए पुण नाणत्तमिणं सुणसु वोच्छं ॥ ६२२ ॥

तत्रानापातमसंलोकं च स्थण्डिलं निर्दोषं, द्वितीयतृतीयचतुर्थेषु यतनया व्युत्सर्जनं कर्तव्यं, का चासौ यतना ? प्रचुर-

द्रव्येण कुरुकुरादिक कर्षक्य प्रत्येक च मात्राहापि सपानकानि भवन्ति । किं सर्वेष्वेव स्पष्टिलेषु कुरुकुरादिक कर्षक्या उव कश्चिद्विशेषः १, उच्यते, अस्ति विशेषः, तृतीयेऽपि स्पष्टिले यतनाया नानात्वमेतावद्यदि परं यदुत कुरुकुरादिक कर्षक्यं, एतदुक्तं भवति-तृतीये स्पष्टिले मापाठासंज्ञके कुरुकुरादिकर्षक्यं, मापासमे पुनर्यतनायां यमानात्वं तद्व्युत्पन्नं । तत्र प्रथमस्पष्टिलं गन्तव्यं, अथ तस्मात्स्थि,

अदि पदस न तरेब्वा तो धितिय तस्स असइए तइय । तस्स असई चउत्थ गौमदारे य रत्थाए ॥ ६२३ ॥

यदि प्रथम स्पष्टिलं गन्तुं न क्षणुपाशतो द्वितीयं व्रजेत्, 'तस्य' द्वितीयस्यासति तृतीयं व्रजेत्, 'तस्य' तृतीयस्य यदा ग्रामद्वारासति चतुर्थं स्पष्टिलं व्रजेत्, यदा चतुर्थस्य स्पष्टिलं गन्तुं न क्षणुति तदा ग्रामद्वारे गत्वा व्युत्सुजति, साही पुरोहते वा उवस्सए मत्तगमि वा णिसिरे । अच्युक्कडमि वेगे महलिपासमि वोसिरइ ॥ ६२४ ॥

यदा रथ्यापामपि गन्तुं न क्षणुति तदा 'साहीण' पुरोहतेरवतो व्युत्सुजति, यदा पुरोहतेरवतो व्युत्सुजति गन्तुं न क्षणुति तदा 'पुरोहते' अप्रद्वारं व्युत्सुजेत्, यदा पुरोहतेरवतो व्युत्सुजति गन्तुं न क्षणुति तदा पुरोहतेरवतो व्युत्सुजेत्, सर्वथा 'अच्युक्कडमि वेगे महलिपासमि वोसिरति' सुगमम् । इदं च लोकेऽपि प्रसिद्धं, यदुत प्राप्त्पुरीपादेर्देवो न धार्यते । अत्र च कथा

१ मन्वे वारे व अ. । २ दुष्णा म् १ । ३ अहद्विस्वयां प्लता म् ५ । ४ अहद्विस्वयां यन्तु म् ५ । ५ अहद्विस्वयां यन्तु म् ५ । ६ अहद्विस्वयां यन्तु म् ५ ।

नकम्-एणो राया तस्स वेज्जो पहाणो सो य मतो, तंमि मए राहणा गवेसावियं एयस्स पुत्तो अत्थि वा न वा ? तस्स य क्खियं-अत्थि एणा सुया, ताए य सयलं वेज्जयं अहीयं, हक्कारिया भं, राहणा मणिया य-क्कि ते अहीयं वेज्जयं ? , सा भणइ अहीयं, ततो एयस्सिं अंतरे ताए वायकम्मं कयं, ततो ह्यरेहिं विज्जेहिं हसियं, ततो तीए ताणं विज्जाणं राहणो य परिकहणा कया, जहा-‘त्तिण्णि सल्ला महाराय अस्सिं देहे पइड्डिया । वायमुत्तपुरीसाणं पत्तवेमं न धारए’ ॥ १ ॥ सिलोणो सुगमो । एवं साहुणावि वेज्जार्हणं परिकहणा कायवा । एतदेव गाथयोपसंहरन्नाह—

राया विज्जंमि मए विज्जसुयं भणइ किं च ते अहीयं ? । अहीयंति वायकस्से विज्जा हसणा य परिकहणा ६२५
सुगमा ॥

एसा परिट्टवणविही कहिया भे धीरपुरिसपन्नता । सामायारिं एत्तो वुंछं अप्पक्खरमहत्थं ॥ ६२६ ॥

सुगमा ॥ उव्वरिएत्ति दारं गयं, हदानीं सामावारी व्याख्यायते—

सज्जातो आगतो चरमयोरिसिं जाणिऊण ओगाढं । पडिलेहणमप्पत्तं नाऊण करेइ सज्झायं ॥ ६२७ ॥

एवं च साधुः सज्ज्हां व्युत्सृज्य आगतः पुनश्च ‘चरमपौरुषी’ चतुर्थग्रहरं ज्ञात्वा ‘अवगाढा’ अवतीर्णं, ततः किं करोति

१ आयाया, राहणा आ । २ भणियं ? , सा आ । ३ यं विज्जयं, ततो आ । ४ स्सतरे ताए आ पा. १ । ५ सेस वोच्चेअहाविहिणा ल १ ।
६ ०हेइ अपत्ते नाऊण ल १. पु. ।

इत्यत्र आह-द्वयपुषणा इति, मयासौ चरमपौठी नापापि मयि ततोऽप्राप्तां चरमपौठीं ध्यात्वा स्वाध्याय तावत्क
रादि पाठपरुषां पौठी प्राप्ता ।

पुञ्जुदिट्टो य विही इहपि पडिलेहणाइ सो चैव । ज एत्य नाणत्त तमह वोच्छ समासेण ॥ ६२८ ॥
पडिलेहगा उदुविहा भचट्टियपररा य नायधा । दोणहविय आइपडिलेहणा उ सुहणतगसकाय ॥ ६२९ ॥
तचो गुरु परिष्ठा गिलाणसेहाति जे अभत्तटी । सदिसह पायमत्ते य अप्पणो पट्टग चरिम ॥ ६३० ॥

अत्र च प्रत्युपसर्गायां पूर्वोदिए एव विधिः, 'सुलबस्त्रिकादिक्काऽश्वेः प्रत्युपसर्गा' एवमादिः, तथा पात्रस्यापि 'सोषा
इमावउवा उट्टमा" इत्यवमादि, इहापि स एव प्रत्युपसर्गायां विचित्रैष्टक्या, यद्ग्र नानास्व-योऽतिरिक्तो विधिर्मवति त
विधिमेव वस्य 'ममासेन' सुहृष्यम, तत्र य त प्रत्युपसर्कास्व द्विविधाः-मकार्यिका-सुकाः 'एपरा य' इतरे च उपवा
पिद्यम्य दानक्या 'इयारवि' मकार्यिकाऽमकार्यिक्याः 'मासो' प्रथम प्रत्युपसर्गा तुरपा इव वेदितक्या 'सुहणतगसकाय'
प्रथम सुहणतगसकायं प्रत्युपसर्कत ततः 'स्वकाय' निम्नइह प्रत्युपसर्कत सुलबस्त्रिकया एव, इय तावत्कामकार्यिकयोस्तुनया
प्रत्युपसर्गा । इदानीममकार्यिक्यानां प्रत्युपसर्गाविधिं प्रदशयति, तत्र 'ततः' सुलबस्त्रिकाकायप्रत्युपसर्गानन्तरं 'गुठ'पि गुरोः

संबन्धिनीमुपधि प्रत्युपेक्षन्ते, 'परिण'त्ति परिज्ञा-प्रत्याख्यानम्, एतदुक्तं भवति-अनज्ञानस्थस्य संबन्धिनीसंबधि ततः प्रत्युपेक्षन्ते, तदनन्तरं जलानसत्कामुपधि प्रत्युपेक्षन्ते, तथा शैक्षकः-अभिनवप्रव्रजितः शिक्षणार्थं अर्पितः तदीयामुपधि तस्यै-वाग्रतः प्रत्युपेक्षन्ते आदिग्रहणात् वृद्धादः संबन्धिनीमुपधि प्रत्युपेक्षन्ते, येऽभकार्थिनस्ते एवमनेन क्रमेण कुर्वन्ति प्रत्यु-पेक्षणां, ततो गुरुं संदिशापयित्वा 'संदि सह इच्छाकारेण ओहियं पडिलेहेमि' एवं भणित्वा 'पात्रं' पतद्ग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, मात्रकं चात्सीयं प्रत्युपेक्षन्ते, ततश्च सकलमुपधि प्रत्युपेक्षन्ते तावद्यावच्चोलपट्टकश्चरमस्तमपि प्रत्युपेक्षन्ते । एम ताव अभत्तडिआण पडिलेहणविही । इदानीं श्रुक्तानां विधिं प्रतिपादयन्नाह-मुखवस्त्रिकां प्रत्युपेक्ष्य तथैव कायं प्रत्युपेक्ष्य ततः 'पट्टुगं'ति चोल-पट्टुगं प्रत्युपेक्षन्ते, पुनश्च गोच्छको यः पात्रकस्योपरि दीयते पच्छा पडिलेहणीयं पत्ताबंधे पडलाहं रयत्ताणं च पत्तयं चै(चे)व, यदि मत्तओ अरिको तो एवं, अह रिको तो सो चैव पढमं निकिखपइ, पुनश्च मात्रकं निक्षिप्य स्वकीयमवग्रहं-पतद्ग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, ततो गुरुप्रभृतीनां सत्का उपधयः प्रत्युपेक्षन्ते भक्कार्थिकैः, 'अणुणवण'त्ति ततो गुरुमनुज्ञापयन्ति, यदुत्त 'संदि सह ओहियं पडिलेहेमो'त्ति ततः शेषाणि-गच्छसाधारणानि पात्राणि वस्त्राणि च अपरिमोग्यानि यानि तानि प्रत्युपेक्षन्ते, ततः स्वकीयं पायपुच्छणगं-रजोहरणं च प्रत्युपेक्षन्ते, भक्कार्थिका एवमनेन क्रमेण प्रत्युपेक्षणं कुर्वन्ति ॥

जस्स जहा पडिलेहा होइ कया सो तहा पढइ साहु । परियडेइ व पयओ करेइ वा अन्नवाचारं ॥६३२॥

पुनश्च यस्य साधोर्यथैव प्रत्युपेक्षणा भवति 'कुता' परिनिष्ठिता स तथैव पठति परिवर्तयति वा-गुणयति वा पूर्वमणितं प्रयतः-

१ १ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

पुनश्च कालस्यापि ग्रहणे तिस्र एव भूमयः प्रत्युपेक्षणीया भवन्ति, ताश्च कालभूमयो जघन्येन हस्तान्तरिताः प्रत्युपेक्ष्यन्ते, एवमनेन प्रकारेण कृतेन अथ सूर्यो यथाऽस्तमुपयाति तथा कर्त्तव्यम् ।

जइ पुण निवाघाओ आवासं तो करेति सवेवि । सङ्हाइकहणवाघायथा य पच्छा गुरु ठंति ॥ ६३६ ॥

एवं सूर्यास्तमयानन्तरं यदि निर्व्याघातो गुरुः—क्षणिक आस्ते ततः सर्व एवाऽऽवश्यकं—प्रतिक्रमणं कुर्वन्ति, अथ श्राद्ध-धर्मकथनया व्याघातो गुरोजातः—अक्षणिकत्वं ततः पश्चाद्गुरुरावश्यकभूमौ संतिष्ठते ।

सेसा उ जहासती आपुच्छिच्छाण ठंति सट्टाणे । सुत्तथझैरणहेडं आयरिए टियंसि देवसियं ॥ ६३७ ॥

शेषास्तु साधवो यथाशक्तयाऽऽपृच्छ्य गुरुं स्वस्थाने स्वस्थाने यथास्त्नाधिकतयाऽऽवश्यकभूमौ तिष्ठन्ति, किमर्थं ? 'सूत्रार्थक्षरणहेतोः' सूत्रार्थगुणनिमित्तं तस्यामावश्यकभूमौ कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, तत्र केचिदेवं मणन्त्याचार्याः—यद्दुत ते साधवः सामायिकसूत्रं पठित्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, कायोत्सर्गस्थिताश्च ग्रन्थानर्थान् वा चिन्तयन्तस्तिष्ठन्ति तावद्याव-
 द्गुरुरागतः, ततो गुरुः सामायिकसूत्रमाकृत्य दैवसिकमतिचारं चिन्तयति, तेऽपि गुरौ तथास्थिते तूष्णींभावेन कायोत्स-
 र्गस्था एव दैवसिकमतिचारं चिन्तयन्ति । अन्ये त्वाचार्या एवं भुवते, यद्दुत ते साधवः सूत्रार्थं क्षरन्तस्त्वावत् तिष्ठन्ति याव-
 द्गुरुरागतः, ततो गुरुः सामायिकसूत्रं पठति, तेऽपि कायोत्सर्गस्था एव सामायिकसूत्रं मनसा पठन्ति, ततः सैमकं पठित्वा-

कादीनां यत्राचार्यो धर्मकथां करोति सोऽपि व्याघातकालः, न तत्र कालग्रहणं भवति नापि कालवेलानिरूपणार्थं प्रच्छन्नं करोति ।
 वाघाते तद्वाच्यं सिं दिज्जइ तरस्सेव ते निर्वेयंति । निवाघाते दोद्धि उ पुच्छंती काल वेच्छामो ॥ ६४१ ॥
 एवं बह्वशालायां व्याघाते सति तृतीयस्तरयोः—कालग्राहिणोः उपाध्यायादिर्दीयते येन तरयैवाग्रतो बाह्यत एव निवेदयन्ति
 सन्दिशापयन्ति च । अथ निर्वर्षिघातं भवति—न कश्चिद् बह्वशालायां धर्मकथादिर्वा कालव्याघातः वैदेशिकादिव्याघातो वा,
 ततश्च निर्वर्षिघाते सति द्वावेव निर्वाच्छतः एकः कालग्राहकः अपरो दण्डधारी, पुनश्च तौ पुच्छतः, यदुत 'कालं गृहीतः' वेलां
 निरूपयाव इत्यर्थः, तेषां च निर्वाच्छतां यद्येते व्याघाता भवन्ति ततश्च निवर्तन्ते—न गृह्णन्ति कालं ॥ के च ते व्याघाताः ?
 आपुच्छण किइकम्मं आवस्सियखलियपडियवाघाए । इंदिय दिसा य तारा वासमस्सज्झाइयं चैव ॥ ६४२ ॥
 जइ पुण वच्चंताणं छीयं जोइं च तो नियत्तंति । निवाघाते दोद्धि उ अच्छंति दिसा निरिक्खंता ॥ ६४३ ॥
 गोणादि कालभूमिषु होज संसरपणा व उट्टेज्जा । कविहस्सियवासविज्जुक्कगजिए वावि उवघातो ॥ ६४४ ॥
 आपुच्छना नाम आपुच्छिता गच्छन्ति दंडं गहाय मत्थएण वंदामि खमासमणो कालस्स वेलं निरूवेमो, एवं च
 यदि न पुच्छन्ति ततो व्याघातो भवति—न ग्राह्यः कालः, अथाविनयेन वा पुच्छन्ति तथाऽपि व्याघात एव, कृत्तिकर्म च—
 वन्दनं यदि न कुर्वन्ति अविनयेन वा कुर्वन्ति, आवासिकां च यदि न करोति अविनयेन वा करोति स्खलनं वा गच्छतां

यदि स्वप्नादौ भवति पठन वा तेषामन्यतमस्य यदि भवति, एवमेमिर्घोषातो भवति । तथा 'इदिय'पि भवत्येन्द्रियादी
 न्द्रियाणां ये विषयास्त यदि भक्तलुहला भवन्ति ततो न शुद्धते, एतदुक्तं भवति-यदि छिन्धि भिन्वीत्येवमादि शृण्वन्ति सुब्द
 ततो निवर्चन्ते, एव गचभांडुदो यदि भवति, यत्र मन्थस्वत्र रस इति, बिरूप पश्यन्ति रूपं किञ्चिद्, एवं सर्वत्र योषनीयं
 ततो निर्गच्छन्ति । तथा दिग्मोहस्य यदि भवति ततो न शुद्धते, तारकास्य यदि पठन्ति चर्पण वा यदि भवति तत्र एभिन्ननन्द
 रोक्तेभ्योपातोः कालो न शुद्धते, अस्वाभ्योपिक च यदि भवति, तथा यदि पुनर्नर्घतां क्षुत् ज्योतिर्वा-अग्निः तदुद्योतो वा
 भवति ततो निवर्चन्ते, यदा तु पुनरुक्तस्यमो व्यापातो न भवति तदा निर्व्यापाते सति द्वाेषेण सिद्धते दिष्टो निरूपयन्तौ
 सुषमात्र । तथा एमिदं कालभूमौ गतानाहुपपातो भवति-यदि तस्मिन् कालमन्त्रलके गौरुपविष्टो भवति, आदिग्रहजान्महि
 बादिर्वा तपविष्टो भवति ततो व्यापातः, कदाचिद्वा तस्यां कालभूमौ 'सर्वपातः' पिपीलिकादय तेषतिष्ठेत् ततश्च व्यापातः,
 कदाचिद्वा कपिहसित-विरलवानखुल्लहसित भवति रात्रौ, अथवा कपिहसित भवति रात्रौ तदित्यं वा दीप्तः दर्शनं वा भवति
 विद्युत् वा भवति, तस्कापातो वा भवति गर्हितस्वनिर्वा भूयते, एमिः सर्वेभ्योपातः कालस्य, न शुद्धत इत्यर्थः ।

सज्ज्ञायमर्चितेता कणग दट्टुण तो नियत्तति । वेलाय ददधारी सा धोल गढप उत्रमा ॥ ६४५ ॥

१ अन्तुष्टका भा. । २ सुमे मदि भा वा. १-२ । ३ न निर्ग वा १ । ४ प्कारं च स १ । ५ कतिष्ठेत् भा । ६ अथवा भा ।
 ७ हरिस्तं भा. । ८ कर्ष वा विद्युत् भा. ।

एव ते कालवेलानिरूपणार्थं निर्गताः स्वाध्यायमकुर्वाणा एकाग्राः कालवेलां निरूपयन्ति, अथ तत्र कनकं पश्यन्ति ततः प्रतिनिवर्तन्ते, कणगपरिमाणं च वक्ष्यति “तिपंचसत्तेव विंसिसिरवास” इत्येवमादिना, अथ तत्र वर्त्तते कालग्रहणवेला न कनकादिभिरुपधातः कृतस्त्वतस्त्वस्यां कालग्रहणवेलायां जातायां दण्डधारी प्रविश्य गुरुसमीपे कथयति, यदुत कालग्रहणवेला वर्त्तते मा रौलं कुरुत अल्पशब्दैरवहितैश्च भवितव्यं, अत्र च गण्डकदृष्टान्तः, यथाहि गण्डकः कस्मिंश्चित्कारणे आपन्ने उत्कुरुटिकायामारुह्य बोधयति ग्रामे-इदं प्रत्यूषसि कर्तव्यं, एवमसावपि दण्डधारी भणति यदुत कालग्रहणवेला वर्त्तते ततश्च भवन्निरपि गर्जितादिषूपशुक्तैर्भवितव्यमिति ।

आधोसिद् बहुहिं सुयंमि सेसेसु निवडइ दंडो । अह तं बहुहिं न सुयं दंडिजइ गंडओ ताहे ॥६४६॥

एवमाधोषिते सति दण्डधारिणा बहुभिश्च श्रुतं, बोधाश्च स्तोकार्त्वेन श्रुतं ततश्च तेषामुपरि दण्डो निपतति-सत्रार्थकरणं नाजुह्यायते, अथेदं तदा धोषितं यद्बहुभिर्न श्रुतं स्तोत्रैः श्रुतं ततस्त्वस्यैव दण्डधारिणो दण्डो निपतति-तस्यैव स्वाध्याय-निरोधः क्रियते, कथं ? गण्डकस्यैव, यथा गण्डकेनाधोषिते बहुभिर्गामीणकैः श्रुते सति यैः स्तोत्रैर्न श्रुतं ते दण्ड्यन्ते, अथाधोषिते स्तोत्रैः श्रुतं बहुभिर्न श्रुतं ततो गण्डकस्यैव दण्डो निपततीति ।

कालो सज्ज्ञाय तहा दोवि समप्यंति जहा समं चैव । तह तं तुलंति कालं चरिमदिसं वा असज्ज्ञानं ॥६४७॥

तौ च प्रत्युपेक्षकौ कालः स-ध्या च यथा श्रेऽपि समकमेव समाधिं प्रकृतस्तथा तौ काल तुल्यतः—कल्पसः, एतदुक्तं भवति—यथा कालसमाप्तिर्मवति स-ध्या च समाधिं याति तथा कैलपतः प्रत्युपेक्षकौ, 'धरिमदिसं वा असम्प्राग'सि धरिमा-पधिमा विग् 'अस-ध्याक' विगतस-ध्या भवति यथा कालश्च समाप्यते तथा गुहन्ति । इदानीं किञ्चिद्विष्टेन पुनः कालः प्रतिनागराज्जीयाः ! इत्यस्य आह—

पियधम्मो दृढधम्मो सविग्गो खेवऽवज्जमीरूय । खेयद्धो य अमीरू काल पढिलेहए साहू ॥ ६४८ ॥

प्रिया-दृष्टो धर्मो यत्सेति स त्रियधर्मा, तथा दृढा-स्थिरो निबलो धर्मो यस्य स तथा, 'सविग्गो' मोक्षसुखाभिहायी, 'अवज्जमीरूः' पापमीरूः, 'खेदद्धः' गीतार्थः तथा 'अमीरूः' सत्संपन्नः एवविधः 'काल' कालप्रद-वधेकां प्रत्युपेक्षते साधुः, एवविधः कालपेक्षायाः प्रतिभागरण करोति । इदानीं दण्डवारिणि पोषयित्वा निर्गते पुनश्च स द्वितीयः कालप्राही काल संदिधनार्थं गुरोः समीपं प्रविद्यति, कवसु !—

आउत्तपुधमाणिए अणपुरूछा खलियपडिय वाधाते । भासतमूळसकियइदियविंसए य अमणुझे ॥ ६४९ ॥

स च प्रविद्यन् 'आपुकः' उपयुक्तः सन् प्रविद्यति, ऐतच्च प्रविद्यन् पूर्वोक्तमेव द्रष्टव्यं यतो निर्गच्छतो सो विधिः प्रविद्यतोऽपि स एव विधिरित्यस्य आह—पूर्वमभितमेतत् । अथ स्वनापृच्छयेव गुहं कालं युद्धाति एतद्वानापृच्छय गृहीतस्य कालस्य

१ तं कालं वा १ २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

व्याघातः, एतदुक्तं भवति-गृहीतोऽप्यसौ न भवति, तथा स्वलितस्य सतः कालव्याघातः, पतितस्य च व्याघातः कालस्य, एवं संजाते सति कालो न गृह्यते, तथा प्रविष्टस्य गुरुवन्दनकाले केनचित् सह जल्पतः कालो व्याहन्यते, तथा मूर्धो यदि भवति, आत्रत्तान् विधिविपर्यासेन ददाति तथाऽपि व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कया न जानाति किमावर्त्तं दत्ता न वेत्यस्यामवस्थायाम् व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च यद्यमनोज्ञा भवन्ति तथाऽपि कालो व्याहन्यते, छिन्धि भिन्धीत्येवं-विधान् शब्दान् शृणोति, गन्धोऽनिष्टो यदि भवति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपि, विकरालं रूपं पश्यति, स्पर्शो लब्धभिघातो-ऽकस्मान्भूवति, एवंविधेऽन्यतमेऽपि न गृह्यते कालः । प्रविशंश्चासौ किं करोतीत्यत आह—

निस्सीहिया नमोक्कारे काउस्सगो य पंचमंगलम् । पुत्राउत्ता सर्वे पट्टवणचउक्कनाणत्तं ॥ ६५० ॥

प्रविशंश्च गुरुसमीपे कालसन्दिग्धानर्थं यदि निषीधिकां न करोति ततः कालो व्याहन्यते, नमस्कारं च करोति नमो-स्वमासमणाय, अर्थं न भणति ततः कालव्याघातो भवति, प्राप्त्वर्थेर्थापथिकाप्रत्ययं 'कायोत्सर्गम्' अष्टोच्छ्वासं करोति, नमस्कारं च चिन्तयति, ईशियावहियं च अवसं पडिकमति जह दूराञ्चो यदि आसन्नञ्चो वा आगतो, पुनरसौ नमस्कारेणो-त्सारयति-पञ्चमङ्गलकेनेत्यर्थः, पुनश्च संदिशापयित्वा कालग्रहणार्थं निर्गच्छति, निर्गच्छतो यदि आवसिसयं न करेह खलति वा पडति वा दीवो वा अंतरे हेवेञ्जा एवमादीहि उवहम्मह । इदानीं कालग्रहणवेलायां किं कर्तव्यं साधुभिः ? इत्याह—

१ स्वर्गेन आ । २ सत्यामापि वेलायां न गृह्णाति कालं आ ल २ । ३ इध्यासौ आ पा १ । ४ निर्गच्छश्च यदि आ पा १ । ५ जीवो-
 वर आ. । ६ जायते पा. ३ ।

'पुत्राउषा सह' पूर्वमेव दण्डधारिवेषणानन्तरपुत्रपुत्राः सर्वे गर्भितादौ भवन्ति, उपपुत्राश्च सन्तः कालग्रहणोपरकालं सर्वे स्वाप्यायप्रस्थापनं कुर्वन्ति । 'चतुर्विंशत्युत्पत्त' कालचतुर्विंशत्युत्पत्तयथा नानात्वं भवति तथा वक्ष्यामः, कालचतुर्विंशत्युत्पत्तः प्रादोयिकः, अष्टादशरात्रिकः, अपरो वैरात्रिकः, अपरः प्राभातिकः, एतच्च भाष्यकारो वक्ष्यति । इदानीं कालं गृह्यते । को विधिरित्यत आह—
 थोवावसेसियाण् सञ्ज्ञाए ठाह उत्तराहुत्तो । चतुर्विंशत्युत्पत्तयपुत्रग एकेकियदिसाए ॥ ६५१ ॥

स्वोक्तावसेसियाणां सञ्ज्ञायां पुणो कालमंडलं पञ्चविंशतिं कृत्वा कालमण्डलकं प्रविशति, तत्र चोचरामिसुखः क्षयात्सगं करोति, तस्मिन् पञ्चमस्कारमण्डलं चोचरामानं चिन्तयति, पुनश्च नमस्कारेणोत्सार्थं मूकं एव चतुर्विंशतिस्त्वत्तं लोकास्सुखीयगरं पठति सुखमण्डले तथा 'दुमपुत्रियपुत्रग'ति दुमपुत्रियत्वं-चमो मगलं पुत्रगति-भामण्यपूर्वकं 'कहं तु कृत्वा सामभामिरर्थः, एतदकस्यां दिशि चतुर्विंशतिस्त्वत्तं प्राप्सुपुत्रगपञ्चतं कृत्वा, दण्डधारीवि तत्ररामिसुखं संठियस्स वामपासं पुत्रगिसाहुत्तो भगवन्ना विरिञ्चि आयासं दण्डं चरं तद्विष्टो, पुणो तस्स पुत्रगिसु विसासु चलतस्स दण्डधारीवि वहरं भवति । इदानीं स गृह्यन् कालं यथेव गृह्यति ततो व्याहन्यते, कथमित्यत आह—
 भासतमूढसकिपइदियविसए य होइ अमणुत्ते । विदू य छीयऽपरिणय सगणे वा सकिए तिणह ॥ ६५२ ॥

भाष्यमाहः—ओष्ठसंधारेण पठन् यदि कालं गृह्यति ततो व्याहन्यते कालः, मूढो दिशि अप्ययने वा यदि भवति ततो

१ सर्वे ये एव ॥ २ धारण्यं ॥ ३ इत्यं वा ।

व्याहन्यते कालः, शङ्कितो वा-न जानाति किं मया हुमपुष्पिका पठिता न वेत्येवंविधायां शङ्कायां व्याहन्यते कालः, हन्द्रियविषयाश्च 'अमनोक्षाः' अशोभनाः शब्दादयो यदि भवन्ति ततो व्याहन्यते कालः, सोइंदिए छिंद भिंद मारेह विससं बालार्हणं रोवणं वा रूवं वा पिच्छति पिसाणार्हणं वा रूवं वा पिच्छति बीहावणयं, गंधे य दुरभिगंधे, रसोवि तत्थेव, जत्थ गंधो तत्थ रसो, फासो विंदुलेट्टुपहारेहि, एवमेतेष्वमनोक्षेत्रेषु विषयेषु सत्सु व्याघातो भवति, तथा विन्दुर्वा यद्युपरि पतति शरीरस्योपधेर्वा कालमण्डलके वा ततो व्याहन्यते, तथा क्षुतं यदि भवति ततो व्याहन्यते, 'अपरिणत' इति कालग्रहणभावोऽपगतोऽन्यच्चित्तो वा जातस्वतश्च व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कितेनापि गर्जितादिना व्याहन्यते कालः, कथं ? यद्येकस्य साधोर्गर्जितादिशङ्का भवति ततो न व्याहन्यते कालः, द्वयोरपि शङ्किते न भज्यते कालः, त्रयाणां तु यदि शङ्का गर्जितादि-जनितता भवति ततो व्याहन्यते, तच्च 'स्वगणे' स्वगच्छे त्रयाणां यदि शङ्कितं भवति, न परगणे, ततो व्याहन्यते । इदानीमस्या एव गाथाया माध्यकारः किञ्चिद्भ्याख्यानयन्नाह—

मूढो व दिसऽज्ज्ञयणे भासंतो वावि गिणहइ न सुज्ज्ञे । अन्नं व दिसऽज्ज्ञयणं संकतोऽणिट्टुविसए वा ॥ ३०९

मूढो यदा दिशि भवति अध्ययने वा तदा व्याहन्यते, भाषमाणो वा ओष्ठसञ्चारेण यदि गृह्णाति कालं ततो न शुद्ध्यति, अन्यां वा दिशं संक्रान्तो मोहात्, अध्ययनं वाऽन्यत् सँज्ञान्तः हुमपुष्पिकां मुत्तना सामन्नपुष्यए गओ उत्तराए

१ १ वीहां का पा १ २ पु, १ २ विहाव° ल १ । ३ ०ठुपहाराई, एव° आ. पा १-२ पु । ४ भज्यते काल. ल १-२ । ५ ०विसयं वा आ. । ६ सकान्त हुमं आ ।

दिसाप दस्तिष्प गतो, पद्माङ्ग्यां दिशुः शङ्खमानः, अन्यथाऽऽप्यनं शङ्खमानो यदा मवति तदा न शृङ्खयति, 'अनिष्टे वा' अङ्गोमन वा अन्वयादिविषयसंश्लेषाने व्याहन्यते काठः, ततो आवस्तिप काठस्य नीसरति काठमडकावो, एव गृहीतेऽपि काले यदि काठमण्डलाभिर्यन्त्रभावंशयकादि न करोति ततो व्याहन्यत एव काठ इति । किञ्च—

जो वच्चतमि विही आगच्छतमि होइ सो वेव । ज एत्थ नाणस तसह बुच्छ समासेण ॥ ६५३ ॥

य एव प्रथम वसतेर्मवतो विधिरुक्तस्यथया—यदि क्वचिदसिप वा तका वा एवमार्इहि उषवावो गहियस्सवि काठस्स होइ आमच्छंतस्स वसहि, ततश्च यो विधिर्मवतः काठभूमापुकः आगच्छतोऽपि पुनर्वसतो एव विधिर्मवति, यत्पुनरत्र वसति प्रविशतो नानात्व-मेदस्सदह नानात्व वस्त्रे 'समासता' संश्लेषेण । इदानीं तस्मानात्प्रविपादयन्माह—

निस्तीहिया नमोक्कार आसब्बावटणपटणजोइक्खे । अपमज्जियमीए वा छीए छिन्नेव काळवधो ॥ ६५४ ॥

काठ गृहीत्वा गुरुशब्दप्रविशन् यदि निपीचिच्छं न करोति ततः काठव्यापातः, तथा 'नमोक्कार' नमो समासमकौष्यति एव यदि प्रविशन् न मवति ततो गृहीतोऽपि काठो व्याहन्यते, तथा आसब्बावटणस्यैव तु यदि न करोति ततो व्याहन्यते गृहीतोऽपि, तथा साधोः कस्यपिवावटणे—आभिर्हृण काठो व्याहन्यते पत्तन लेष्ठादेशात्मनो वा, ज्योतिःसर्वे वा व्याहन्यते,

१ गरीवकरीव म. २ 'वडिक्करीव क १ । २ 'भूमिसुक्क पा २ । ३ 'अजसि एव क १ 'वायं एत्थेन म्पा । ४ 'उत्ते एव पा १ ।
५ 'एत्थेन वा क १ पा २ ।

तथा यदि प्रमार्जयन् न प्रविशति ततश्च व्याहन्यते कालः 'भीतः' नस्तौ वा यदि भवति तथाऽपि व्याहन्यते, क्षुते वा व्याहन्यते, छिन्नेति वा-यदि मार्जारश्चादित्तिरक्षीनं छिन्दन् व्रजति, ततश्चैभिरनन्तरिदितैः कालस्य वधो-मज्ञो भवतीति ।
आंगमम इरियावाहिया मंगल आवेयणं च मरुनायं । स्ववेहिवि पट्टुविष्टं पच्छा करणं अकरणं वा ॥६५५॥

आगत्य च गुरुसमीपमीर्यापथिकां प्रतिक्रामति, कायोत्सर्गं चाष्टोच्छ्वासं पञ्चनमस्कारं चिन्तयति, तेनैव चोत्सारयति, मङ्गलमिति पञ्चनमस्कार उच्यते, तत ईर्यापथिकां प्रतिक्रम्य गुरोः 'आवेदयति' निवेदयति कालमित्यर्थः । अत्र मरुओ-
 वंभणो तेनैव ज्ञातं दृष्टान्तः, तंजहा-कम्बिहवि पट्टुणे विज्जाहआणं दाणं राहणा दिवं, तेसि च धोसावियं-जो सामन्नो सो गेणहउ
 आगंतूणं भाणं तत्थ, एवं हकारिए जो आगतो तेण लद्धो भागो, जो पुण नामाईसु गतो सो चुक्को, एवं साहवि दंडधारिणा
 धोसिए जे उवउत्ता ठिया णिवेदिए य काले जेहिं सज्जाओ पट्टुविओ ताणं सज्जाओ दिज्जह, जे पुण विकहादिणा ठिया
 ताणं सज्जायकरणं न दिज्जह । एतदेवाह-सर्वैः साधुभिः स्वाध्याये प्रस्थापिते सति पश्चात्तेभ्यः स्वाध्यायकरणं दीयते । ये तु
 पुनः कालग्रहणवेलायामुपयुक्ता न स्थिताः न च स्वाध्यायप्रस्थापनवेलायां सन्निहिता आसन् तेभ्यः स्वाध्यायकरणं न दीयते ।
 इदानीं मरुककथानकमुपसंहरन्नाह—

सन्निहियाण वडारो पट्टुविय पमाइ नो दए कालं । बाहिट्टिए पडियरए पविसइ ताहे य दंडधरो ॥६५६॥

सभिरितानां त्रैविध्यप्राज्ञानानां 'ब्रह्मार्ते' षष्टकः आकारम्-आह्वानं यथा सभिरितानां, ये तु नामवास्तेषां न षष्टको-
विभागो जातः, एवमत्रापि 'पट्टविय'पि स्वाध्यायप्रस्थापनं यैः कृतं तेभ्यो दीयते स्वाध्याय, य तु पुनः प्रमादिनस्तेभ्यो
न दीयते काळ इति, काळे गृहीते स्वाध्यायो भवति, पुनश्च निषेधिते सति काळ पुनर्बहिरन्त्यः प्रतिबागरक्तः प्रेष्यते, पुनश्च
सत्र बहिःस्विते प्रतिवापरके सति सत्रो दण्डधारी प्रसिद्धीति ।

पट्टविय षडिहं ताहे पुच्छती किं सुय भते । । तेवि य कहति सत्र ज जेण सुय व दिट्ठ वा ॥ ६५७ ॥

पुनश्चासौ प्रस्थापितस्वाध्यायो बन्धितगुरुश्च सन् तदा साधून् पृच्छति दण्डधारी, यद्गुहं हे मदन्त ! भवतां मध्ये केन
किं भुतं ?, तेऽपि च साधवः कथयन्ति सर्वं यथेन भुतं गर्बितादि इष्टं वा क्वपिमुखादि । पुनश्च सत्रं यदि केषाञ्चिद्गर्भिता
दिब्रह्मा भवति तत्र च को भिभिरित्यत्र आह—

एकस्त दोण्ह वा सकियमि कीरइ न कीरए तिण्ह । सगणमि सकिए परगणमि गतु न पुच्छति ॥६५८

एकस्य गर्बितादिब्रह्मिणे क्रियते स्वाध्यायः, द्वयोर्वा ब्रह्मिणे क्रियते स्वाध्यायः, त्रयाणां पुनर्गर्बिताद्याब्रह्माणां न क्रियते
स्वाध्यायः, एष यदि स्वगणे ब्रह्मा भवति तत्रैवनिवायां स्वगणे ब्रह्माणां सत्यां 'परगणे' बन्त्यगच्छे गत्वा, न पृच्छन्ति,
किं कारण !, एत इह कदापिस्तु काळप्राहकः साधू रुचिरादिर्नाऽप्युक्तं आसीत् तत्र च देवता काळ शोधयितुं न ददाति

१ या पद्ये पुच्छे किं वा । २ पुच्छन्ति किं पद । ३ यतः हे क १ ५ । ४ केनां वा. क. १ । ५ त्रयाणां वा । ६ गच्छन्ति वा. ।

तत्र परगणे नैवं, अथवा परगण एव कदाचिर्दायुक्तः कश्चिद्भवति इह तु नैवं, तस्मात्परगणे न प्रमाणमिति । इदानीं यदुक्तमासीत् 'कालचतुष्के नानात्वं वक्ष्यामः' तत्प्रदर्शयन्नाह—

कालचतुष्के नाणत्तयं तु पाँदोसियंमि सर्वेचि । समयं पटुवयंती सेसेसु समं व विसमं वा ॥६५९॥

कालानां चतुष्कं कालचतुष्कं त्रैकः प्रादोषिकः द्वितीयोऽर्द्धरात्रिकः तृतीयो वैरात्रिकः चतुर्थः प्राभातिकः काल इति, एतस्मिन् कालचतुष्के नानात्वं प्रदर्शयते, तत्र प्रादोषिककाले सर्व एव समकं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति, शेषेषु तु त्रिषु कालेषु समकं—एककालं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति विषमं वा—न युगपत् स्वाध्यायं प्रस्थापयन्तीति । इदानीं चतुर्णामपि कालादीनां कनकपतने सति यथा व्याघातो भवति तथा प्रदर्शयन्नाह—

इंदिममाउत्ताणं ह्णंति कणगा उ सत्त उक्रोसं । वासासु य तिन्रि दिसा उउवद्धे तारगा तिन्रि ॥६६०॥

इन्द्रियैः—श्रवणादिभिरप्युक्तानां 'इन्द्रित्व' व्याघातं कुर्वन्ति कालस्य कनका उत्कृष्टेन सत्त्वं, एतच्च वक्ष्यति, 'वासासु य तिन्रि दिस'ति 'वर्षासु' वर्षाकाले प्राभातिके काले गृह्यमाणे तिस्रसु दिक्षु यद्यालोकः शुद्ध्यति चक्षुषो न कुड्यादिभिरन्तरितस्ततो गृह्यत एव कालः, अन्यथा व्याघात इति, एतद्विशेषविषयं द्रष्टव्यं, शेषेषु त्रिष्वधेषु कालेषु चतसृष्वपि दिक्षु चक्षुष आलोको यदि शुद्ध्यति ततो गृह्यते कालो नान्यथा, एतच्च प्रकटीकरिष्यति । 'उउवद्धे तारगा तिन्रि'ति ऋतुवद्धे—

क्षीतोप्यकालयोरारोपेषु त्रिषु कालेषु यदि मेघच्छदप्रति तारकाशय दृश्यते ततः सुदृशति कालग्रहं, यदि पुनस्त्रिंशोऽपि न दृश्यन्ते ततो न प्राणः, प्रामादिकस्तु कालः ऋतुपदे मैत्रैरदृश्यमानायामप्येकस्यामपि तारकायां गृह्यते कालः, वर्षाकाले त्वेकस्यामपि तारकायामदृश्यमानायां वत्पारोऽपि काला गृह्यन्ते । इदानीमेनामेव वर्षां मास्यकृत्वास्यानयसि—
कणगा हणति कालं तिपचसत्तेव धिसिसिरवासे । उक्ता उ सरेहागा रेहाराहितो भवे कणगो । ३१०। (मा.)

कनकाः ध्वन्ति कालत्रयं पञ्च सप्त यथासहस्रेण 'धिसिसिरवास' प्रीप्सकाले त्रयः कनकाः कालं व्याघ्नन्ति धिधि रकाले पञ्च ध्वन्ति कालं वर्षाकाले सप्त ध्वन्ति कालम् । इदानीमुक्त्वाकनकयोर्लक्षणं प्रतिपादयामाह—उक्ता सरेत्वा भवति, एतदुक्तं भवति—निपततो न्योसिष्यिण्डस्य रेत्नाशुकस्य तरेकेस्यास्या, स एव च रेत्नारहितो न्योसिष्यिण्डः कनकोऽभिधीयते । सर्वेषु पदमन्वामे दोषे उ वसमौण आइमा जामा । तइओ होइ गुरुण चउस्यओ होइ सर्वेसिं । ६६१॥

वस्मिन् प्रादोषिके काले गृहीते सति सर्व एव साधवः प्रथमयाम पावत्स्वाध्यायं कुर्वन्ति, द्वौ त्वाद्यौ यामौ इयमाणां भवतो गीठार्थानां, ते हि सन्नार्थं चिन्तयन्तस्तावच्छिष्टान्ति यावत्प्रहरादयमतिक्रान्तं भवति तृतीया च पौर्णम्यवतरति, ततस्ते चैव कालं गृह्णन्ति अङ्कुरणिय, उदन्त्यापार्श्वेण संदिसाधिका ततो कालं वेणुं भाषरियं तद्दुर्वेति, पदजय दात्म्य भणति—सुदो कालो, धायरिया मयति—तद्वृत्ति, पञ्चा ते चैव वसमा सुपंति, भायरिओषि विरियं सहायेषा कालं पदिय

रावेह, ताहे एणचिचो सुत्तयं चित्तेह जाव वेरचियसम कालसस बहुदेसकालो, ताहे तह्यपहरे अतिकंते सो कालपडिलेहगो
 आयरियसस पडिसंदेसावेता वेरचियं कालं गेणहह, आयरिओवि कालसस पडिकमिचा सुवति, ताहे जे सुयिह्यया साह
 आसी ते उट्टेऊण वेरचिय सञ्जायं करेति जाव पाभाहकालगहणवेला जाया, ततो एणो साह उवञ्जायसस वा अणोसि वा
 संदिसावेता पाभाहयं कालं गेणहह, जहा नवण्हं कालगहणाणं वेला पडुच्चति सञ्जाए आरतो चेव पुणो ताहे साहुणो सवे
 उट्टेति, किह पुण नव काला पडिलेहिजांति, पढमो उवट्टिओ कालगहाही तसस तिचि वारा कालो उवहओ एकंमि मंडलए,
 तओ पुणो बितिओ उट्टेह सो बितिए मंडलए तिचि वारा लेह, लितसस जदि न सुञ्जाति ततो तहओ साह उट्टेह, सोवि
 ततिए मंडलए तिणि वारा लेह, लितसस जदि न सुञ्जाति ताहे भणो कालो, एत्थ लित्ताण साहण नववारावसाणे पभा
 फुटति, ततो तीए वेलाए पडिकमन्तिचि । अह तिचि कालगहिणो नत्थि किन्तु दुवे चेव, ततो इको पढमं पढमकाल-
 मंडलए तिणि वारा उ लेति । पुणो बिहओ साह बिहए एव कालमण्डले तिचि वारा लेऊण पुणो तहए कालमण्डले
 तिचि वारा लेह, एवं चेव नव वारा हवंति । अहवा पढमो पढमे चेव कालमण्डले तिचि वारा लेऊण ततो बितिए दो
 वारा गिणहह ततो बिहओ साह बिहए चेव कालमण्डलए एकं वारं लेऊण ततो तहए मण्डले तिचि वाराओ गिणहह एवं चेव
 नव वारा हवंति । अहवा पढमो पढमे कालमंडलए तिचि वाराओ लेऊण बिहए मंडलए एकं वारं गिणहह तओ पुणो बिहओ

१ सोइयञ्जया आ । २ अण्णसस आ पा १-२ । ३ केऊण ततो बितिए आ । ४ बीयए आ. ५ । अहवा पढमे चेव कालमंडलए एणो चत्तारि वाराओ
 केह, बितिओ पुण बितिए कालमंडलए दो वाराओ केह, ततिए तिचि वाराउ केह सो चेव बितिओ, एवं वा दोण्हं साहुण नव वाराओ भवंति, अह एको आ ।

विद्यए येव महलय दो बारे छेळ्य तथिए महलय तिभि बारा लेइ एव नव वाराओ इवति । अह एको येव कालगगाही तवो अववाएय सो येव पढमे तिभि बारा लेइ पुबो सो येव विधिए महले तिभि बारा लेइ, पुबो सो येव तथिए महलय तिभि वाराओ लेइ । एसो पामाइकालस्व विही । एवं च सति कालस्व पडिकमिषा सुवति, एगो न पडिकमति, सो अववाएय काल निवेदिस्वइ ॥ इदानीं यदुक्त ' वासासु य विष्णि दिस 'चि व्याख्यानयथाइ—

वासासु य तिणिण दिसा हवसि पामाइयस्मि कालमि । सेसेसु तीसु चउरो उउमि चउरो चंडदिसिपि ॥

वर्षांषु तिस्रो दिवो यदि कुब्जादिभिस्तिरोहिता न भवन्ति ततः प्रामाणिककालग्रहण क्रियते, श्रेषु त्रिषु कालेषु चतस्रोऽपि दिव्या यदि कुब्जादिभिस्तिरोहिता न भवन्ति ततो गृह्यन्ते कालाः, नान्यथा, 'तठमि चउरो चंडदिसिपि'चि ऋतुबंदे काले वत्सरोऽपि काला गृह्यन्ते यदि चतस्रोऽपि दिव्योऽस्तितोहिता भवन्ति नान्यथा, एतदुक्त भवति—वत्ससुष्वपि दिवसु यथा-छोको भवति तवथस्वरोऽपि काला गृह्यन्ते । इदानीं "तठबंदे तारका विष्णि"चि व्याख्यानयथाइ—

तिसु तिणिण तारगाओ उहुमि पामाइए अदिट्टेवि । वासासु अंतारागा चउरो छेने निविट्टेवि ॥३१२॥

'त्रिषु' भाष्येषु कालेषु धनसंछादितेऽपि ऋतुबंदे काले यदि तारकास्त्रिको इत्यन्ते वत्सयः काला भाषा गृह्यन्त इति, 'पामाइए अदिट्टेवि'चि प्रामाणिके काले गृह्यमाणे ऋतुबंदे वनाच्छादिते यदि तारकात्रितयमपि न इत्यन्ते तथाऽपि

१ चन्द्रविद्यम् ३ १-२ । २ चन्द्रविद्यम् चि ३. १-२ । ३ अकारणको ३. १ ।

गुह्यते काल इति । वर्षाकाले पुनर्धनाच्छादितेऽपि अष्टतारका एव चत्वारोऽपि काला गुह्यन्ते । छन्ने न सावकाशे एते चत्वारोऽपि काला गुह्यन्ते । 'निविट्टोवि'ति प्राभातिके त्वयं विशेषः—उपविष्टोऽपि छन्ने स्थाने ऊर्ध्वस्थानस्यासति गुह्यति । एतदेव व्याख्यानयथाह—

टाणासति विंदूसु यं गेणहइ विट्टोवि पच्छिमं कालं । पडियरइ बाहि एक्को एक्को अंतट्टिओ गिणहे ॥६६२॥

स्थानस्यासति, एतदुक्तं भवति—यद्यूर्ध्वस्थितो न शक्नोति ग्रहीतुं कालं ततः स्थानाभावे सति तोयविन्दुषु वा पतन्सु सत्सु गुह्यत्युपविष्टः पश्चिमं—प्राभातिकं कालं, तथा प्रतिजागरणं करोति एको द्वारस्थितः ओलिकापातादेरधस्तात्स्थितः साधुः, एकश्च साधुरन्तः—मध्ये स्थितो गुह्यति कालमिति । इदानीं कः कालः कस्यां दिशि प्रथमं गुह्यते ?, इत्येतत् प्रदर्शयन्नाह—
पाओसियअड्डरत्ते उत्तरदिसि पुव पेहए कालं । वेरत्तियंमि भयणा पुवदिसा पच्छिमे काले ॥६६३॥
 प्रादोषिकः अर्द्धरात्रिकश्च कालः द्वात्रयेतावुत्तरस्यां दिशि 'पूर्व' प्रथमं प्रत्युपेक्ष्यते, वैरात्रिके—तृतीयकाले भजनाविकल्पः कदाचित् उत्तरस्यां दिशि प्रथमं गुह्यति कदाचिच्च पूर्वस्यां दिशि व्यवस्थितो गुह्यति इति, पश्चिमे तु प्राभातिके काले पूर्वस्यामेव दिशि प्रथमं गुह्यति पुनर्दक्षिणादाविति ।

१ गेणहइ आ । २ वावि एक्को ल १ । ३ 'क्षते—गुह्यति ततः पूर्वादितिष्ठ, वैरां आ. । ४ पूर्व पूर्वस्यां वा, पुनः पश्चिमे—प्राभां आ. । ५ करोति योत्सर्गं तत पुनं आ ।

सञ्ज्ञाय काकण पटमवितियासु दीसु आगरण । अक्ष वावि गुणती सुणति स्मायति वाऽसुखे ॥६६४॥

एव यदि सुखसि प्रादोषिकः क्लृप्तस्ततः स्वाध्याय कृत्वा प्रथमद्वितीयपौरुष्योर्वागरण कृर्वन्ति साधवः । अयासो प्रादोषिकः क्लृप्तो न सुखस्ततः 'अन्यत्' उल्काश्लिक गुणयन्ति शृष्यन्ति ध्यायन्ति वाऽसुखे सति, इष्टि अथवाओ मध्यम इति पाथोसिओ सुखो ततो अदुरणियो अइति न सुखे नैहपि स वेव पवेयइचा सन्नाय कृणति, एव अइ वेरणियो न सुखे ततो अशुग्नाइत्य अइ अदुरणियो सुखो ततो स वेव पवेयइचा सन्नाय कृणति, एव अइ न पाभाइयो सुखो ततो अइ वेरणियो सुखो ततो स वेव नियेयइचा सन्नाय कृषति, एव प्रब्यवेप्रकलभावा ज्ञातव्या इति ।

जो वेव अ सुवणविही णेगाण वसिओ वसहिदारे । सो वेव इहपि भवे नाणत्त नैवरि सञ्ज्ञाप ॥६६५॥
य एव अयितव्यविधिः पूर्वमेकानकानां प्रत्युपेयकानां व्यावर्णितो वसतिदारे स एवात्रापि प्रष्टव्यः, नानास्व यदि परमिद, पटुत स्वाध्याय कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया मे ! धीरपुरिसपन्नत्ता । एखो उवहिपमाण वोच्छ सुखस्त जह धरणा ॥६६६॥

सुममा ॥ उक्क पिण्डदारे, इवानीहपविदाअप्रिपाइनायाह-नवरं सुखस्य वस्त्रादेर्यथा धरणं भवति तथा वस्त्ये । तत्र (पिण्डदारं समच)

‘तत्त्वभेदपर्यायेभ्योऽपि न्यायात् पर्यायान्प्रतिपादयन्नाह—

उवही उवगगहे संगहे य तह पगगहोगगहे चैव । भंडग उवगरणोवि य करणोवि य होंति एगट्टा ॥ ६६७ ॥

उपदधातीत्युपधिः, किमुपदधाति ?, द्रव्यं भावं च, द्रव्यतः शरीरं भावतो ज्ञानदर्शनचारिभ्राणि उपदधाति, उपगुक्तातीत्युपग्रहः, संगुक्तातीति संग्रहः, प्रकर्षणं गुक्तातीति प्रग्रहः, अवगुक्तातीत्यवग्रहः, तथा भण्डकमुच्यते उपधिः, तथा ‘उपकरणं’ उपकरोतीत्युपकरणं, तथा करोतीति करणमुच्यते उपधिरिति, एते एकार्थीः । इदानीं भेदतः प्रतिपादयन्नाह—

ओहे उवगगहंभि य दुविहो उवही उ होइ नायवो । एक्केकरोवि य दुविहो गणणाए पमाणातो चैव ॥ ६६८ ॥

उपधिर्द्विविधः—ओषोपधिः उपग्रहोपधिश्चेति, एवं द्विविधो विज्ञेयः, इदानीं स एवैकैको द्विविधः, कथं ? गणना-प्रमाणेन प्रमाणप्रमाणतश्च, एतदुक्तं भवति—ओषोपधेरगणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, अवग्रहोपधेरपि गणना-प्रमाणेन प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, तत्र ओषोपधिर्नैत्यमेव यो गृह्यते, अवग्रहावधिरस्तु कारणे आपन्ने संयमार्थं यो गृह्यते सोऽवग्रहावधिरिति, ओषोपधेः गणनाप्रमाणेन प्रमाणभेकख्यादिभेदं वक्तव्यं प्रमाणप्रमाणं च वक्तव्यं दीर्घपृथुतया, तथाऽव-ग्रहोपधेरपि एकख्यादिगणनाप्रमाणं प्रमाणप्रमाणं च दीर्घपृथुत्वद्वारेण वक्तव्यमिति । तत्र ओषोपधिर्जनकल्पिकानां प्रति-पाद्यते, तत्रापि गणनाप्रमाणतः प्रतिपादयन्नाह—

सज्ज्ञाय काकण पटमवितियासु दीसु जागरण । अन्न वायि गुणती सुणति स्मायति वाऽसुच्छे ॥६६४॥

एव यदि सुख्यति प्रादोषिकाः काकस्तवः स्वाभ्याय कृत्वा प्रथमद्वितीयपौरुष्योर्बागरण कूर्धन्ति साधवः । अथासौ प्रादोषिकः कालो न सुखस्तवः 'बन्धव्' उत्सन्निक गुणयन्ति मृष्वन्ति ध्यायन्ति वाऽऽदुदे सति, इष्टि अन्वयो मण्णइ अयि पावोसिमो सुदो ततो अदुरचिमो अयि न सुखइ तैरि त केव पवेयइषा सज्ज्ञाय कृषति, एव अइ धेरचित्तयो न सुखइ ततो अमुन्माहस्यं अइ अदुरचिमो सुदो ततो तं केव पवेयइषा सज्ज्ञाय कृषति, एव अइ न पामाइवो सुदो ततो धेरचिमो सुदो ततो त केव निवेयइषा सज्ज्ञाय कृषति, एव इव्यवेत्रकालमावा ज्ञातव्या इति ।

जो केव अ सुवणायिही णेगाण वसिओ वसहिदारे । सो केव इइहि मवे नाणत्त नैवरि सज्ज्ञाप ॥६६५॥

य एव अयितम्बविधिः पूर्वमेकानकानां प्रत्युपेक्षक्यां व्यावर्णितो वसतिदारे स एवात्रापि द्रष्टव्यः, नानास्व यदि परमिद, यदुत स्वाभ्यायं कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया मे ! धीरपुरिसपन्नथा । एत्तो उवहिपमाण वोच्छ सुखस्त अह धरणा ॥६६६॥

सुगमा ॥ एकं पिच्छदारे, इदानीसुपचिदाप्रतिपादनायाह-नभरे सुखस्य वस्त्रादेर्यथा धरण मयति तथा बहस्ये । सत्र

(पिच्छदारं समष)

चिदुत्तमान्यङ्गानि कानिचिज्जघन्यानि कानिचिन्मध्यमानि, तत्र जिनकल्पिकानां तावत्प्रतिपादयन्नाह—

तिन्नेव य पच्छागा पाडिगहो चैव होइ उक्कोसो । गोच्छगपत्तगठवणं मुहणंतगकेसरि जहन्नो ॥६७३॥

त्रयः प्रच्छादकाः कल्पा इत्यर्थः पतद्ग्रहश्चेत्येष जिनकल्पिकोपधिमध्ये उत्कृष्ट उपधिः प्रधानश्चतुर्विधोऽपि, अत्रामूर्ति प्रधानान्यङ्गानीत्यर्थः, गोच्छकः पात्रकस्थापनं मुहणन्तकं—मुखवस्त्रिका पात्रकेसरिका—पात्रकमुखवस्त्रिका चेति, एष जिनकल्पिकावधिमध्ये जघन्यः—अप्रधानश्चतुर्विध उपधिरिति, पात्रकबन्धः पटलानि रजस्त्राणं रजोहरणमित्येष चतुर्विधोऽप्यवधिर्जिनकल्पिकावधिमध्ये मध्यम उपधिः—न प्रधानो नाप्यप्रधान इति । उक्तो जिनकल्पिकानामुत्कृष्टजघन्यमध्यमोपधिरिति । इदानीं स्थविरकल्पिकानां प्रतिपादयति, तत्रापि प्रथमं मध्यमावधिं प्रतिपादयन्नाह—

पडलाइं रयत्ताणं पत्तावंधो तैहेव रयहरणं । सतो य पट्टगो वि य थैराणं छविहो मँज्झो ॥ ६७४ ॥

पटलानि रजस्त्राणं पात्रकबन्धश्च चोलपट्टकश्च रजोहरणं मात्रकं चेत्येष स्थविरावधिमध्ये षड्विधो मध्यमावधिः नोत्कृष्टो नापि जघन्य इति । पात्रकं प्रच्छादककल्पत्रयं, एष चतुर्विधोऽप्युत्कृष्टः—प्रधानः स्थविरकल्पिकावधिमध्ये, पात्रकस्थापनकं पात्रकेसरिका गोच्छको मुखवस्त्रिकेत्येष जघन्योपधिः स्थविरकल्पिकावधिमध्ये चतुर्विधोऽपि । इदानीं आर्यिकाणामोषोपधिं गणनाप्रमाणेन प्रतिपादयति—

पत्र पचाबभो पायट्टवण च पायकेसरिया । पहलाइ रयत्ताण च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६६९ ॥
 तिस्सेव य पच्छागा रपहरण चैव होइ सुहपोची । एत्तो दुवालसविहो उवही जिणकप्पियाण तु ॥ ६७० ॥
 एए चैव दुवालस मच्चग अइरेगचोलपहो य । एत्तो चउइसविहो उवही पुण येरकप्पम्मि ॥ ६७१ ॥

पात्रक पात्रकव वस्तथा पात्रकस्थापन 'पात्रकेसरिका' पात्रकसुलवस्त्रिका तथा पटलानि रसस्त्राण गोच्छकः अय
 'पात्रनिर्घोषः' पात्रकपरिकर इत्यर्थाः । अयः 'प्रच्छादकाः' कल्प्या इत्यर्थः, तथा रसोहरण सुलवस्त्रिका वेति, एए द्वादशविच
 तपधिर्बिनकल्पिकानां भवति । इदानीं स्वविरोपधिं गणनाप्रमाणतः प्रतिपादयन्नाह-एत एए द्वादश बिनकल्पिकसत्काः
 पात्रकाया सुलवस्त्रिकापर्यन्ता तपक्यस्यथा भवन्ति स्वविराणां, स्वविरकल्पे अतिरिक्तस्तु मात्रकषोलपट्टकस्य भवति, एए
 चतुर्दशविच तपधि' स्वविरकल्पे भवति । इदानीं सद्द्वारपापया सर्वमेवैतदुपसद्द्वारहाह—
 जिणा चारसरुवाइ येरा चउइसकविणो । अज्जाण पन्नवीस तु अओ उह उवग्गहो ॥ ६७२ ॥

बिनानां-बिनकल्पिकानां 'द्वादश रूपानि' तत्कलत्रयानि भवन्ति, स्वविराणां 'चतुर्दश रूपानि' तत्कलत्रयानि भवन्ति
 'आर्याणां' मिश्रुणीनां पञ्चविंशत्यस्य तपविरोधता, स च वक्ष्यमीहः, 'अत ऊर्ध्वं' एकप्रमाणात् सर्वेषामेष प एपधिर्मवति
 स और्वग्रहिको वेदितव्यः । इदानीं स बिनकल्पिकोपधिः स्वविरकल्पोपधिश्च सर्व एए त्रिविधो भवति, तस्योपधेरर्थस्ये कानि-
 १ अत्रेका, अत्र १, २ 'पात्रकस्थापन कस्य का पा १ । ३ अत्रेको ३ अत्र पा १-२ ।

छाएइ अणुकुइए उरोरुहे कंचुओ य असीविओ य । एमेव य ओकच्छिय सा नवरं दाहिणे पासे ॥३१७
 वेकच्छिया उ पटो कंचुयमुक्कच्छियं च छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयंसि ॥३१८॥ (भा.)
 दोणिण तिहत्थायामा भिक्खट्टा एण एण उच्चारे । ओस्रणे चउहत्था णिसन्नपच्छायणी मंसिणा ॥३१९॥
 खंधकरणी उ चउहत्थवित्थडा वायविहुयरक्खट्टा । खुज्जकरणी उ कीरइ रूववईणं कुडहहेउं ॥ ३२० ॥
 तत्थ जा सा दुहत्थिया पिहुत्तेणं सा खोमिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण होति, अद्धोरुगो पीडएहि कीरइ
 वैल्लुनिभागारोति ।

*अयं चार्थिकाणां संबन्धी अवधिक्षिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उत्तममध्यमजघन्यभेदेन, तत्र तस्यार्थिकावधिमध्ये
 उत्कृष्टः—प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उक्कोसो अट्टविहो मड्डिमओ होइ तेरसविहो उ । जहन्नो चउविहोवि य तेण परमुवगहं जाण ॥६७९॥

उत्कृष्टोऽष्टविधस्तद्यथा—पानकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतोनिचंसणी बाहिणियंसणी य, अयमष्टविध उत्कृष्टः—
 प्रधानः । पत्ताबंधो १ पडलाहं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवगहणंतयं ६ पट्टुओ ७ अद्धोरुगं ८ चलणी

१ °क्रमइ उरो° आ । २ असिच्चिय । पु । ३ ओसरणा चउ° आ पा. १ । ४ ताल्लुगागारोति आ । * सघाइमेयरो वा सन्वो वेसो समासओ
 उवही । पासगबंधमड्डसिरो ज चाइन्न तय नेय ॥ (गाथेय अव्याख्याता निरुक्ता)

पत्त पचाथधो पायट्टवण च पायकेसरिया । पढलाइ रयत्ताण च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६७५ ॥
 तिस्रैव य पच्छागा रयहरण चैव होइ मुहपोत्ती । तचो य मत्तगो खलु चउदसमो कमढगो चैव ॥ ६७६ ॥
 उग्गहणतगपटो अद्धोरुग चळणिया य वोद्धवा । अब्भितर धोहिनियसणीय तह कच्चुगे चैव ॥ ६७७ ॥
 उक्काच्छिय वेकच्छिय सघाही चैव स्वथकरणी य । ओहोवहिमि एए अज्जाण पप्पवीस तु ॥ ६७८ ॥

तत्र मायाइय पूर्वगह्सास्यात द्रष्टव्य, नवर आर्यिकाणां कमढकमेतदर्धं भवति यतस्त्वासां प्रतिग्राहको न भ्रमसि तुच्छ
 स्वमायत्वात्, कमढक एव मोक्षनक्रियां कुर्वन्तीति । इदानीं माय्यकारो गाथाइय व्याख्यानयन्नाह—

† नावानिमो उग्गहणतगो उसो गुज्झदेसरक्खट्ठा । सो उ पमाणेणो गो घणमसिणो देहमासज्ज ॥ ३१३ ॥
 पटोवि होइ एक्को देहपमाणेन सो उ मइयवो । छायतोग्गहणत कटिंषधो मक्ककच्छा वा ॥ ३१४ ॥
 अद्धोरुगो उ ते दोविनेण्हउ छायए कटिंषिभाग । जाणुपमाणा चळणी असीविया लखियाएव ॥ ३१५ ॥
 अतो नियसणी पुण लीणतरी जाव अद्धजघामो । धाहि खलुगप्पमाणा कन्दी य दोरेण पटिथद्धा ॥ ३१६ ॥

१ व हिदिं वधिं का. म. १-२. १. २. नवरं वा । + सिक्कम्म पडिम्मह सेवादिक्कम्मं तु ल्लोधा । येरकरिंसे कइवो सेवो मज्जे न कावम्मो न
 (व्येवै अन्वाप्पाना सिक्खे) २ * वटो मज्जे म. १ । ४ वाहिण्णकम्ममाणा धा., वाहिण्णकम्म म. २ प. १ ।

छाएइ अणुकुइए उरोरहे कंचुओ य असीविओ य । एमेव य ओकच्छिय सा नवरं दाहिणे पासे ॥३१७
 वेकच्छिया उ पट्टो कंचुयमुक्कच्छियं च छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहरथा उवसयंसि ॥३१८॥ (भा.)
 दोणिण तिहरथायामा भिक्खवट्टा एग एग उच्चारे । ओसरणे चउहरथा णिसन्नपच्छायणी मसिणा ॥३१९॥
 खंधकरणी उ चउहरथविरथडा वायविहुयरक्खट्टा । खुज्जकरणी उ कीरइ रूववईणं कुडहहेउं ॥ ३२० ॥
 तत्थ जा मा दुहरथिया पिहुत्तेणं सा खोमिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण होति, अद्धोरुगो पीडएहि कीरइ
 दांछुनिभागारोत्ति ।

*अयं चार्यिकाणां संबन्धी अवधिस्त्रिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उत्तममध्यमजवन्यभेदेन, तत्र तस्यार्यिकावधिमध्ये
 उत्कृष्टः—प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उकोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो उ । जहन्नो चउविहोवि य तेण परमुवग्गहं जाण ॥६७९॥

उत्कृष्टोऽष्टविधस्त्वद्यथा—प्रात्रकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतो नियंसणी वाहिणियंसणी य, अयमष्टविध उत्कृष्टः—
 प्रधानः । पत्ताबंधो १ पडलाहं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवग्गहणंतयं ६ पट्टओ ७ अद्धोरुगं ८ चरुणी

१ °क्रमइ उरों आ । २ असिच्चिय । पु । ३ ओसरणा चउं आ पा १ । ४ तांछुगगारोत्ति आ । ५ सवाहमेयरो वा सव्वो वेसो समसओ
 चवही । पासगवंधमज्झसिरो ज चाइत्त तयं नेय ॥ (भाष्येयं अन्वयाख्याता निर्दुक्कौ)

१ कडुगो १० उक्कच्छिषा ११ वेकच्छिषा १२ कमठगो १३, अयमार्यिकावधिसस्ये त्रयोदशधिवो मध्यमावधिरिति ।
 वापडुपम १ पापकेसरिया २ गोन्धो ३ गृहपोषिया वेति अयमार्यिकवधेर्मध्ये अयन्याः-अखोमनबहुष्यकार इति । अतः
 परं पा कारये सति संयमार्थं गृहते सोऽवग्राहधिरित्येव खानीदि ॥

एग पाय जिणकप्पियाण थेराण मत्तवो वीओ । एय गणणपमाण पमाणपमाण अओ तुच्छ ॥६८०॥
 एकमेव पात्रक खिनकलियकानां मवति, स्पविरकस्विकानां तु मात्रको द्वितीयो मवति, इव तावदेकस्वविक मणना
 प्रमाणम्, इत्तं कर्दं प्रमाणप्रमाण वस्ये, एत्तं पात्रकस्य प्रमाणप्रमाण प्रतिपादयन्नाह—

तिणिण विहरथी चउरगुल च माणस्त मड्झिमपमाण । एत्तो हीण अहन्न अइरेगतर तु उक्कोस ॥६८१॥
 इणमण तु पमाण नियगाधाराउ होइ निष्कन्न । कालपमाणपसिद्ध उदरपमाणेण य वयति ॥६८२॥
 उक्कोसतिसामासे दुगाउअद्धणामागओ साहू । चउरगुल्लुणभरिय ज पञ्च तु साहुस्त ॥ ६८३ ॥
 एय चेव पमाण सधिसेतयर अणुगहपवत्त । कतारे दुम्भिकस्से रोहगमाईसु भइयव ॥ ६८४ ॥
 समपतरंसं एह दोरएण मविज्ज विरिच्छय उट्ठाओ य, सो ष दोरओ विष्णि विहत्थीओ षपारि अणुणेण षपि होए

ततो एयं भाणस्स मञ्झिमं पमाणं, 'इतः' अस्मात्प्रमाणाधद्धीनं तज्जवन्यं प्रमाणं भवति, अथातिरिक्तप्रमाणं मध्यमप्रमाणा-
 ऋवति ततस्तदुत्कृष्टं^१—उत्कृष्टप्रमाणमित्यर्थः; तथेदमपरं प्रमाणान्तरं प्रकारान्तरेण वा पात्रकस्य भवति—इदमन्यत्प्रमाणं निजेना-
 हारेण निष्यन्नं वेदितव्यं, एतदुक्तं भवति—काञ्जिकादिद्रवोपेतस्य भक्तस्य चतुर्भिरङ्गुलैरूनं पात्रकं तत्साधोर्भक्षयतो यत्प-
 रितिष्ठितिं याति तत्तादृग्विधं मध्यमप्रमाणं पात्रकं, तच्चैवंविधं कालप्रमाणेन ग्रीष्मकाले प्रमाणसिद्धं पात्रकं भणन्ति, उद्ग्रप्रमाणेन
 च सिद्धं तदित्थं प्रकारं कालप्रमाणसिद्धं पात्रकमुद्ग्रप्रमाणसिद्धं च 'वदन्ति' प्रतिपादयन्ति । कालप्रमाणसिद्धं पात्रं उद्ग्र-
 प्रमाणसिद्धं च पात्रकं प्रतिपादयन्नाह—उत्कृष्टा तद् मासयोः—ज्येष्ठाषाढयोर्भस्मिन् काले स उत्कृष्टवृणमासः कालस्तरस्मिन्नु-
 कृष्टवृणमासकाले द्विगव्यूताध्वमात्रादागतः साधुश्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूनं भूतं सद् यत्पर्याप्त्या साधोर्भवति तदित्थंभूतं कालप्रमाणो-
 द्ग्रप्रमाणसिद्धं पात्रकं मध्यमं भवति । 'एतदेव' पूर्वोक्तं प्रमाणं यदा 'सविशेषतरम्' अतिरिक्ततरं भवति तदा तदनुग्रहार्थं
 प्रवृत्तं भवति, एतदुक्तं भवति—बृहचरेण पात्रकेणान्येभ्यो दानेनानुग्रह आत्मनः क्रियते तच्च कान्तारं महतीमटवीमुत्तीर्य-
 न्येभ्योऽप्यर्थं अनुग्रहाय भवति येन बहूनां भवति, तथा दुर्भिक्षेऽल्पमानायां भिक्षायां बह्वटित्वा बालादिभ्यो ददाति,
 तच्चातिमात्रे भाजने सति भवति दानं, तथा रोषके कोट्टस्य जाते सति कश्चिद्भोजनं श्रद्धया दद्यात्तत्र तद् नीयते येन बहूनां
 भवति, एतेषु 'भजनीयं' सेवनीयं तदतिमात्रं पात्रकम् । इदानीमेतदेव भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

१ °दृष्टमां आ ल १-२ । २ 'वदन्ति' आ. पा. १ । ३ °खानमात्रादागतो यो भिक्षुश्चं आ. पा. १-२ पु । ४ कान्तारे महं आ. ल. १-२
 पा १ । ५ गृहीत्वा व्रजति येन आ पा. २ पु ।

वेद्यावध्वगरो वा नदीभाण धरे उवगगहिय । सो खलु तस्त वित्तसो पमाणजुत्त तु सेसाण ॥३२१॥ (भा)
 वेद्यावध्वगरो वा नदीपात्र धारयत्यौपग्राहिकमाचार्येण समर्पितं निबं वा, ए खलु तस्यैव वेद्यावध्वगरोस्य वित्तसो, एतदुक्तं भवति-यदतिरिक्तमात्रपात्रधारणमय तस्यैवैकस्य वेद्यावध्वगरोस्य वित्तसो, क्रियते, क्षेत्राणां तु साधूनां प्रमाणयुक्तमेव पात्रकं भवति, तदप्रमाणयुक्तमित्यर्थः ।

देव्याहि माणपूर तु रिद्धिम कोइ रोहमाईसु । तस्थवि तस्तुवओगो सेस काल तु पठिकुट्टो ॥६८५॥
 एतच्च तेन प्रमाणातिरिक्तेन पात्रकेण प्रयोजनं भवति, यथाश्रावणपूर्वकं कश्चिद्विमान् पात्रमरणं कश्चिदीश्वरः कुर्यात्, इत्यादि, एतन्तरोपकृतौ, तत्र पात्रकमरणे तस्य नन्दीपात्रकस्योपयोगः क्षेत्रकालमुपयोगस्तस्य 'प्रतिकुट्टः' प्रतिपिद्धः कारणं मन्तरेणेत्यर्थः । तत्र पात्रकं कश्चिन्नोपेतं ब्राह्मणं नालम्बनोपेतम्, एतदेवाह—

पायस्त लक्खणमलक्खण च सुब्बो इम वियाणित्ता । लक्खणजुत्तस्त गुणा दोसा च अलक्खणस्त इमे ॥
 षट् समचउत्त होइ थिर यावर च षण च । इहु वायाइक्ख भिन्न च अचारणिज्जाइ ॥ ६८७ ॥
 सठियमि भवे कामो पइट्टा सुपत्तिट्ठिय । निब्बणे कित्तिमारोग वज्जे नाणसपया ॥ ६८८ ॥
 इहे षरित्तमेदो सबलमि य चित्तविक्रमम ज्ञाने । इण्णुए खीलसठाणे गणे च षरणे च नो ठाण ॥६८९॥

१ इत्येवै कथं भा. ।

पउमुप्यले अकुसलं सवणे वणमादिसे । अंतो बहिं च दंडु मरणं तरथ निदिसे ॥ ६१० ॥
 अकरंडगामिमा भाणे हरथो उटुं जहा न घडेइ । एयं जहन्नयमुहं वरथुं पत्था विसालं तु ॥ ६११ ॥

पात्रकस्य लक्षणं 'ज्ञात्वा' विज्ञाय अपलक्षणं च बुद्ध्वा 'भूयः' पुनर्लक्षणोपेतं ग्राह्यं, यतो लक्षणोपेतस्यामी गुणाः,
 अपलक्षणस्य चैते दोषाः—वक्ष्यमाणा भवन्ति तस्माच्छ्रुणोपेतमेव ग्राह्यं नालक्षणोपेतं ॥ तच्चेदं—'बुचं' वर्तुलं तत्र बुचमपि
 कदाचित्समचतुरस्रं न भवत्यत आह—समचतुरस्रं सर्वतरतथा स्थिरं च यद्भवति—सुप्रतिष्ठानं तद्बुद्ध्यते नान्यत्, तथा स्था-
 वरं च यद्भवति न परकीयोपस्करवद् याचितं कतिपयदिनस्थायि, तथा 'वर्ण्यं' स्निग्धवर्णोपेतं यद्भवति तद् ग्राह्यं, नेतरत् ।
 उक्तं लक्षणोपेतम्, इदानीमपलक्षणोपेतमुच्यते—'दुण्डं' क्वचिचिन्नं क्वचिदुन्नतं यत्तदधारणीयं, 'वायाहद्धं'ति अकालेनैव शु-
 सङ्घचितं वलीभूतं तदधारणीयं, तथा 'मिबं' राजियुक्तं सखिद्रं वा, एतानि न धार्यन्ते—परित्यज्यन्त इत्यर्थः । इदानीं
 लक्षणयुक्तस्य फलं प्रदर्शयन्नाह—संस्थिते पात्रके—बुचचतुरस्रे धियमाणे लाभो भवति, प्रतिष्ठा गच्छे भवति सुप्रतिष्ठिते—स्थिरे
 पात्रके, 'निर्वाणे' नखक्षतादिरहिते कीर्तिरारोग्यं च भवति, वर्णादथे ज्ञानसंपद्भवति । इदानीमपलक्षणयुक्तफलं प्रदर्शयन्नाह—
 'दुण्डे' निम्नोन्नते चारित्रस्य भेदो भवति विनाशो भवति, 'शुबले' चित्तले 'चित्तविभ्रमः' चित्तविच्छिन्निर्भवति, 'दुष्पुण्य'
 अथोभागाप्रतिष्ठिते—प्रतिष्ठानरहिते, तथा 'कीलसंस्थाने' कीलवदीर्घमुखं गतं तस्मिंश्च एवंविधे 'गणे' स्वगच्छे 'वरणे'

१ दंडुमि मं आ पा १ । २ °ण्युक्तस्य दोषानाह—पा. २, °ण्युक्तस्य प्रदं ल १ । ३ विनाश इत्यर्थः, 'शं' आ पा १ । ४ °विलुचिन्नं
 आ । ५ 'दुष्पुण्य' आ. । ६ गच्छे च 'चं' आ ।

चारित्रे वा न प्रविष्टान् भवति । पयोस्वले-हेहे वासमागारे पात्रकेऽकृशक भवति, सत्रये पात्रके सति ब्रह्मो भवति पात्रक
 स्वामिनः, तथा भन्तः-ब्रह्मन्तरे शरिर्वा दग्धे सति मरणं तत्र निर्दिशेत् । इदानीं सुखलक्ष्यं प्रतिपादनायाह-करण्डको-
 बद्धप्रयितः समतलका, करण्डकस्वेवाकारो यस्य तत्करण्डकं न करण्डकम् अकरण्डकं इषसमचतुरस्रमित्यर्थः, तस्मिन्नेवविधे
 'मात्रने' पात्रके तुल्यं कियमात्रं क्रियते ? अथ आह-इत्थः प्रविशन्न् ओष्ठ-कर्णं यथा 'न घट्टयति' न स्पृशति एतन्नघन्यतुल्य
 पात्रकं भवति, 'पस्तु प्राप्य' वस्त्राभित्य सुखेनेव गृहस्वो ददातीति एवमाद्याभित्य विशालतरं सुखं क्रियते इति । आह-
 कस्माद्भान्नब्रह्मं क्रियते !, आचार्यस्त्वाह-

छकायरकस्रणट्टा पायगगहण जिणेहि पन्नच । जे य गुणा समोप हवति ते पायगहणेवि ॥ ६९२ ॥
 अतरतवाळुडुडासेहापसा गुरू असहुवन्नो । साहारणोगाहाऽलच्छिकारणा पादगहण तु ॥ ६९३ ॥

बट्टकापरस्रणार्थं, पात्रकरहितः साधुभोजनार्थं इति क्वायात् व्यापादयति यस्मात्तस्मात्पात्रब्रह्मं विनैः 'प्रब्रह्म'
 रूपित, य एव गुणा मण्डलीसंयोगे व्यापयिता भवन्ति त एव गुणाः पात्रब्रह्मेऽपि भवन्ति, अतो प्राद्य पात्रमपि । के च ते
 गुणाः ? इत्थं आह-नलाचकारणात् बालकारणात् इत्यकारणात् श्लेषकारणात् प्रापूर्णाकारणात् गुरुकारणात् असहिष्णुः-
 ताचपुत्रा कश्चित् प्रब्रथितस्वत्कारणात् साधारणोऽत्रप्रहः-अब्रह्मोऽनेन पात्रकेन क्रियते एतेषां सर्वेषामवतः साधारणा-

ब्रह्मदेतोः, अलम्बिभांश्च कश्चिद्भवति तस्यानीय दीयते एतच्च पात्रकेण विना दातुं न शक्यतेऽस्मात्कारणात् पात्रकग्रहणं भवति । उक्तं पात्रकप्रमाणप्रमाणम्, इदानीं पात्रबन्धप्रमाणप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—

पत्राबंधपमाणं भाणपमाणेण होइ कायवं । जह गंठिसि कयंसि कोणा चतुरंगुला हुंति ॥ ६९४ ॥

पात्रबन्धप्रमाणं भाजनप्रमाणेन भवति विधेयं सर्वथा, यथा ग्रन्थौ 'कुवे' दत्ते सति कोणी चतुरङ्गुलप्रमाणी भवतस्तथा कर्तव्यं । इदानीं पात्रकस्थापनकगोच्छ्रकपात्रकप्रत्युपेक्षणिकानां प्रमाणप्रमाणप्रतिपादयन्नाह—

पत्रदृवणं तह गोच्छ्रगो य पायपडिलेहणिआ य । तिणहंपि ऊं पमाणं विहत्थि चउरंगुलं चैव ॥ ६९५ ॥

पात्रकस्थापनकं गोच्छ्रकः 'पात्रकप्रत्युपेक्षणिका' पात्रकमुखवस्त्रिका एतेषां त्रयाणामपि वितस्त्रित्वात्वारि चाङ्गुलानि प्रमाणं चतुरस्रं द्रष्टव्यं, अत्र च पात्रस्थापनकं गोच्छ्रकश्च एते द्वेऽपि ऊर्णामये वेदितव्ये, मुखवस्त्रिका खोन्मिया । इदानींसे-
षामेव प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

रयमादिरक्खणट्टा पत्रदृवणं विऊ उवइसंति । होइ पमज्जणहेउं तुं गोच्छ्रओ भाणवत्थाणं ॥ ६९६ ॥

पायपमज्जणहेउं केसरिया पाए पाए एक्केक्का । गोच्छ्रगपत्रदृवणं एक्केक्कं गणणपमाणेणं ॥ ६९७ ॥

रजआदिरक्षणार्थं पात्रस्थापनकं भवति एवं विद्वांसो व्यपदिशन्ति, भवति प्रमार्जननिमित्तं गोच्छ्रको भाजनवस्त्राणां,

गुह्यन्ते यदि तानि दृढानि मसृणानि च भवन्ति उत्कृष्टानीत्यर्थः, 'हेमन्ते' शिशिरे च चत्वारि गुह्यन्ते घनानि मसृणानि च शोभनानि यदि भवन्ति, स हि मनाक् स्निग्धतरः कालः, पञ्च पटलानि वर्षासु गुह्यन्ते यद्दुत्कृष्टानि घनानि मसृणानि च भवन्ति, स ह्यत्यन्तस्निग्धकालो यत् उत्कृष्टान्येतानि उत्कलक्षणानि प्रधानान्येतानि । अत ऊर्ध्वं 'मध्यमानि न शोभनानि नाप्यशोभनानि वक्ष्य इति । 'श्रीधो' उष्णकाले चत्वारि मध्यमानि पटलानि गुह्यन्ते, तानि मनाग् जीर्णानि, हेमन्ते पञ्च गुह्यन्ते मध्यमानि, वर्षासु षड् गुह्यन्ते, एतानि 'मध्यमानि' न प्रधानानि नाप्यप्रधानानि, तत्र श्रीधो रूक्षः कालः हेमन्तो मध्यमः वर्षा स्निग्धस्तेन पटलानां द्विद्विरुक्ता, इत् ऊर्ध्वं जघन्यानि वक्ष्य इति । श्रीधो पञ्च पटलानि जघन्यानि जीर्णप्रायाणि यानि गुह्यन्ते, षट् पुनः हेमन्ते जघन्यानि जीर्णप्रायाणि, वर्षासु वर्षाकाले सप्त पटलानि जघन्यानि संगुह्यन्ते जीर्णप्रायाणि, एवमुक्तेन प्रकारेण त्रिविधेषुपि 'कालच्छेदे' कालपर्यन्ते अन्यानि चान्यानि च 'पात्रावरणानि' स्थगनानि पटलानि भवन्ति । इदानीमेवमेव प्रमाणप्रमाणं प्रतिपादनायाह—

अद्वाद्वा हत्था दीहा छत्तीस अंगुले रंदा । वितियं पडिग्हाओ ससरीराओ य निष्कन्नं ॥ ७०२ ॥

अर्द्धतृतीयहस्तदीर्घाणि भवन्ति, षट्त्रिंशद्बहुलानि विस्तीर्णानि भवन्ति, द्वितीयमेघां प्रमाणं पत्रद्गहाच्छादनेन शरीर-स्कन्धाच्छादनेन च निष्पन्नं भवति, एतदुक्तं भवति-भिक्षाटनकाले स्कन्धः पात्रकं चाच्छाद्यते यावता तत्प्रमाणं पटलानामिति । इदानीं किं तैः प्रयोजनमित्यस्यार्थस्य प्रदर्शनायाह—

कायुक्ता निषया यथा साधनमात्र पूरयति तथा कर्षव्यम्, 'त्रिपासित' श्रीषि वेष्टनानि दवरकेन दत्त्वा पासित पाशबन्धनेन ।
 किञ्च अमुमेव स्मोक माप्यकारो व्याचष्टे—
 अप्योच्छ मित पैम्ह च पट्टिपुञ्ज हरथपूरिस । रैयणिप्यमाणमित्त कुञ्जा पोरपरिग्गह ॥३२२॥ (भा०)

'अप्योच्छ' एवेष्टनाद् धनवेष्टनात् कारणात्, सुदु पाम् च कर्षव्य-सुदुनि दक्षिणापस्मापि क्रियन्ते । 'त्रिपूरि' सद्
 बाधेन निषयादयेन युक्तं सत् हस्त पूरयति यथा तथा कर्षव्यम् । तथा 'रत्निप्रमाणमात्र' यथा दृष्टो हस्तप्रमाणो भवति
 कथा कर्षव्यम् । 'कुञ्जा पोरपरिग्गह'ति पोर-मद्दुष्टपर्व तस्मिन्मद्दुष्टपर्वपि कथया प्रवेष्टिन्या यद्भवति छिद्रं तपया पूर्यते
 एन दृष्टकन बाधनिषयादयसहितेन तथा कर्षव्य, एवमिष 'पोरपरिग्गह' मद्दुष्टपर्वप्रवेष्टिनीकृच्छलिकापूरण कर्षव्यमिति ।
 इवानी समुदायरूपस्यैव प्रमाण प्रतिपादनमाह—
 घटीसगुलदीह चतवीस अगुलाइ ददो से । अट्टगुला दसाओ पगयर हीणमहिय वा ॥ ७०९ ॥

दात्रिभुदङ्गुलानि सर्वमप देष्येण प्रमाणतो भवति, तत्र च 'अस्य' रजोहरणस्य चतुर्षिदत्त्वङ्गुलानि दृष्टका, अष्टाङ्गुल
 प्रमाणमात्र दक्षिणा भवन्ति, 'पगवरं हीणमहिय वा' एकतरं दृष्टकस्य दक्षिकानां वा कथाविधीनं प्रमाणतो भवति कदा—

१ एवमेव यथा माप्यङ्गुलमाप्ययति—क १-२ । २ पैम्हं अ. २ । ३ 'रवर्ष्यमात्र' अ. १ । ४ दक्षिणाधिकं म्मति तथा वा १ । ५ तथा
 मद्दुष्टपर्वपि प्रतिष्ठिता वा म्मेष्टिनी एवपीच्छं कुञ्जा च १ ।

चिच्चाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्त्वद्वात्रिशदङ्गुलं कर्तव्यम् । तच्च किम्भयं भवति ? इत्यत आह—

उणिणयं उद्वियं वाचि कंबलं पायपुच्छणं । त्तिपरियह्मणीसिदुं रयहरणं धारये इकं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णमियं भवति कदाचिच्चोष्ट्रौर्णमियं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'त्तिपरियह्मं'ति त्रिःपरिवर्त्तं—त्रयः परावर्त्तकाः—वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसदुं'ति सदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे टाणानिसीयण तुयद्दसंकोए । पुवं पमज्जणट्टा लिंगट्टा चैव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं—ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो—न्यासः स्थानं—कार्योत्सर्गः निषीदनम्—उपविशनं तुयद्गुणं—शयनं सङ्कोचनं—जातुसंदंशकादेः, एतानि पूर्व प्रमुञ्ज्य क्रियन्ते अतः पूर्व प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं मुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं मुहप्पमाणं गणणप्पमाणेण एक्केकं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्त्रितश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति—वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते ककाटिकापुष्टतश्च यथा गन्धिदर्तुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

चिन्ताधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्द्रात्रिशदङ्गुलं कर्तव्यम् । तच्च किमभयं भवति ? इत्यत आह—

उणिणयं उद्वियं वावि कंबलं पायपुच्छणं । त्तिपरियह्मणीसिंदुं रयहरणं धारये इकं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णमियं भवति कदाचिचोर्णमियं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छणमयं भवति, रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'त्तिपरियह्मं'ति त्रिःपरिवर्तं-त्रयः परावर्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्तव्यम्, 'अणीसिंदुं'ति सुदु कर्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेत्कमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खवे वे टाणानिसीयण तुयइसंकोष् । पुवं पमज्जणट्टा लिंणट्टा चैव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कार्योत्सर्गः निषीदनम्-उपविशानं तुयइणं-शयनं सङ्कोचनं-जातुसंदंशकादेः, एतानि पूर्वं प्रभुज्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं सुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं सुहपमाणं गणणपमाणेण एक्केकं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्त्रितश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्तव्यं सुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कृत्वाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्धिर्दातुं शक्यते तथा कर्तव्यं,

पुष्पफलोदयरयेरेणुसउणपरिहारपापरक्खट्टा । लिङ्गस्स य सवरणे वेदोदयरक्खणे पहला ॥ ७०३ ॥

अस्थयिते पात्रक पुष्य निपठति उत्संखमार्यं पटलानि गृह्यन्ते, तथा फलपातरक्षमार्यं मुदकपातसरक्षमार्यं च पटलग्रहण तथा रजः-सधिवधपृथिवीक्षायस्वत्सपातरक्षमार्यं च, रेणुः-धूलिस्वत्संपातसंरक्षमार्यं, स्रक्तुनपरिहारः-स्रक्तुनपुरीष तत् कदाचि दाकाञ्जाभिपठति तत्पातसंरक्षमार्यं, लिङ्गसंरक्षमार्यं लिङ्गस्वयमन च 'हेस्तद्गृहीतेर्मवति, सथा पुरुषधेदोदये सति तस्येष स्वब्धता भवति उत्संरक्षण स्वगन तदर्शं च पटलानि भवन्तीति । इदानीं रत्नस्नाजप्रमाणप्रतिपादनायाह—

माण तु रयत्ताणे भाणपमाणेण होइ निष्फन्न । पायाहिण करेत मज्झे चउरगुल कमइ ॥ ७०४ ॥

'मान' प्रमास्य रत्नस्नाजस्य 'भाजनप्रमाणेन' पात्रकप्रमाणेन भवति—'निष्पद्यते, एतदुक्तं भवति—पात्रकानुरूप रत्नस्नाज भवति, तत्र रत्नस्नाज पात्रके' कस्य दीयते ? अथ आह—प्रदक्षिणां कुर्वाण्य सधिर्यग् दीयते, 'मग्ने' पृथुत्वेन चस्वार्थश्रुतानि 'कामति' मच्छति प्रदक्षिणा कुर्वाणमिति । इदानीमस्यैव प्रयोधर्नप्रतिपादनायाह—

भूसपरयउक्केरे वासे सिण्हा राप्प य रक्खट्टा । होति गुणा रयत्ताणे पादे पादे य एक्केक ॥ ७०५ ॥

तत्र रत्नस्नाज दीयते मूयिकरबउत्केसरक्षमार्यं चर्पोदकसरक्षमार्यं, 'सिण्हा-अवशपापस्वरसरक्षमार्यं रेजः सधिपः पृथिवी क्षायः उत्संरक्षमार्यं भवन्ति गुणा रत्नस्नाजस्येते, तत्र पात्रे पात्रे चैकैक मपतीति । इदानीं कल्पप्रमाणप्रमाणप्रतिपादनायाह—

कल्पा आयपमाणा अहुद्वाज्जा उ विरथडा हत्था । दो चेव सोत्तिया उन्नियो च तइओ सुणेयवो ॥७०६॥

कल्पा आत्मप्रमाणाः, एतदुक्तं भवति-यावन्मात्राः प्रावृताः स्कन्धे प्रक्षिप्ताः तिष्ठन्ति, एतावदात्मप्रमाणमर्द्धवृत्तीयांसु विस्वता हस्तान्, तत्र द्वौ सौत्रिकौ भवतः और्णिकश्च तृतीयो विज्ञेयः । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

तणगहणानलसेवानिवारणा धरमसुकक्षाणट्टा । दिट्ठं कल्पगहणं गिलाणमरणट्टया चेव ॥ ७०७ ॥

तृणग्रहणनिवारणार्थं गृह्यन्ते, अनलः—अग्निस्वत्सेवानिवारणार्थं च, एतदुक्तं भवति—कल्पग्रहणे तृणग्रहणमग्निसेवनं च भवति, तन्निवारणार्थं कल्पग्रहणं क्रियते, तथा धर्मशुक्लव्यानार्थं कल्पग्रहणं भवति, एतदुक्तं भवति—शीतादिना बाध्यमानो धर्मशुक्लव्याने क्यातुमसमर्थो भवति यदि कल्पग्रहणं न करोति, अत एवमर्थं दृष्टं कल्पग्रहणं, तथा ग्लानसंरक्षणार्थं मरणार्थं च मृतस्योपरि दीयते कल्पः एतदर्थं च ग्रहणमिति । इदानीं रजोहरणस्वरूपप्रतिपादनायाह—

घणं मूले थिरं मज्झे अगो महवज्जुत्तया । एगांणियं अज्जुत्तिरं पोरायामं तिपासियं ॥ ७०८ ॥

मूले दण्डपर्यन्ते 'वनं' निविडं भवति 'मध्ये' मध्यप्रदेशे स्थिरं कर्त्तव्यम् 'अगो' दसिकापर्यन्ते 'मार्दवयुक्तं' मृदु कर्त्तव्यम्, 'एकाङ्गिकं' तज्जातदसिक सदसिकाकम्बलीखण्डनिष्पादितमित्यर्थः । 'अज्जुत्तिरं' अग्नांथिला दशिका निषद्या च यस्य तदशुधिरम्, 'पोरायामं'ति अहुष्टुपर्वणि प्रतिष्ठितायाः प्रदेशिन्या यावन्मात्रं शुधिरं भवति तदापूरकं कर्त्तव्यं, दण्डि-

कापुक्ता निषया यथा तावमात्र पूरयति तथा कर्षव्यम्, 'त्रिपासित' श्रीणि वेदानानि दवरकेन दृष्ट्वा पासित पाञ्चबन्धनेन ।
 द्विष्य अहमेव श्लोक माव्यकारो व्याचष्टे—
 अप्योच्छ मितु पंम्ह च पद्धिपुस्त हत्यपूरिस । रैयणिप्यमाणामिच्च कुञ्जा पोरपरिग्गाह ॥३२२॥ (भा०)

'मप्योच्छ' इहवेदानाद् घनवेदानात् कारणात्, मुहु पस्म च कर्षव्य-मुहुनि दक्षिणापरामाणि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्णं' सद्
 शासन निषयादयेन युक्त सत् इत्य पूरयति यथा तथा कर्षव्यम् । तथा 'रैयनिप्रमाणमात्रं' यथा दण्डो इत्यप्रमाणो मपति
 कथा कर्षव्यम् । 'कुञ्जा पोरपरिग्गाह'ति पोरम्-अद्भुष्टुपर्ष तस्मिन्मुहुष्टुष्टुपर्षेणि लक्षया प्रदेखिन्या यद्भवति छिद्रं यद्यथा पुर्यति
 तन दण्डकन बाह्यनिषयादपसरितेन तथा कर्षव्य, एवमिष 'पोरपरिग्गाह' बहुष्टुष्टुपर्षप्रदेखिनीकुण्डलिकापूरण कर्षव्यमिति ।
 इदानीं समुदापरस्मैष ग्रामाण प्रतिपादयसाह—
 यचीसगुलदीह चउवीस अगुलाइ दडो से । अद्भुगुला दसाओ पगयर हीणसहिय वा ॥ ७०९ ॥

द्विष्टिदददुक्तानि सर्वमष देष्येण प्रमाणतो मपति, तत्र च 'मस्य' रसोहरणस्य वतुर्विषयल्लुक्तानि दण्डका, अष्टाङ्गुल
 प्रमाणकाम दडिडा मबन्दि, 'पगयरं हीणसहिय वा' एकतरं दण्डकस्य दक्षिणार्ता वा कदाचिदीनि प्रमाणतो मपति कदा—

१ एतत्तरं यानां भाष्यद्वयप्रमाणवन्ति— १-२ । २ वामं च. ३ । ३ 'रसोहरणस्य' अट । ४ किञ्चिन्नाधिकं मपति यथा पा ३ । ५ तथा
 अद्भुष्टुष्टुपर्ष प्रतिदिना वा सर्वेदिकी कर्षव्यम् कुञ्जा च १ ।

१ एतत्तरं यानां भाष्यद्वयप्रमाणवन्ति— १-२ । २ वामं च. ३ । ३ 'रसोहरणस्य' अट । ४ किञ्चिन्नाधिकं मपति यथा पा ३ । ५ तथा
 अद्भुष्टुष्टुपर्ष प्रतिदिना वा सर्वेदिकी कर्षव्यम् कुञ्जा च १ ।

चिच्चाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्त्वद्दानिश्रद्धुलं कर्तव्यम् । तच्च किमयं भवति ? इत्यत आह—

उपिणयं उद्दियं वाचि कंबलं पायपुच्छणं । त्तिपरियह्ममणीसिद्धं रयहरणं धारये इकं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूष्णमियं भवति कदाचिच्चोष्णमियं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'त्तिपरियह्मं'ति त्रिःपरिवर्त्तं—त्रयः परावर्त्तकाः—वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसद्धं'ति सद् कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे टाणानिसीयण तुयद्दसंकोए । पुवं पमज्जणट्टा लिंगट्टा चेव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं—ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो—न्यासः स्थानं—कार्योत्सर्गः निधीदनम्—उपविशनं तुयद्दणं—शयनं सङ्कोचनं—जातुसंदंशकादेः, एतानि पूर्व प्रमृज्य क्रियन्ते अतः पूर्व प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहरथी एयं मुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं मुहपमाणं गणणपमाणेण एक्केकं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्त्रिश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यद्दुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतद्दुकं भवति—वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते ककाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्धिदातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

अस्य कोणद्वये गृहीत्वा यथा कृकाटिकायां ग्रन्थिर्दातुं शक्यते तथा कर्षणमिति, एतद्वितीय प्रमाण, गणनाप्रमाणेन पुन
 स्तदकैकमेव सुलानन्तक मवतीति । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

सपातिमरयेणूपमज्जणट्टा वयति सुहपोत्ति । नास सुह व वधइ तीए वसहिं, पमज्जतो ॥ ७१३ ॥
 संपातिमसत्तरधयार्थं मत्तयमिमुत्थे दीपते, तथा रत्तः—सधिसपुषिवीकायस्त्वप्रमार्जनार्थं सुखवस्त्रिका गृह्यते, तथा रेणु
 प्रमार्जनार्थं सुखवस्त्रिकाग्रहण प्रतिपादयन्ति पूर्ववचनः । तथा नासिकां सुल व वज्जति तथा सुखवस्त्रिकया वसति प्रमार्ज
 यन् यन न सुलादौ रत्तः प्रविशतीति । इदानीं मात्रकप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जो मागहओ परथो सधित्सेसतर तु मत्तयपमाण । दोसुवि दव्वगहण वासावासासु अहिगारो ॥७१४॥
 यो मागधिकः प्रस्यस्त्वसधिसेपतरं मात्रक मवति, स च मागधिकप्रस्यः दो असाईओ पसाई दो पसखिओ सेधिया
 वठसइयाहिं कुंठओ मागहओ परथो सो वारिसो हु पमायेव तारिसं सन्निवसतरं मत्तय इवति । तेन च किं प्रयोखनमित्यत
 आह—‘दोसुवि’ इयोरपि वर्षावर्षयोर्बिदाऽऽधार्यादिप्रायोग्यद्रव्य ग्रहण क्रियते अयमधिकारस्तस्य मात्रकत्वमेति, इव प्रयोखन
 मित्यर्थः । अयमइमन्यत्प्रमाणमुच्यते—

सूवोदणस्स मँरिय दुगाठ अद्धाणमागओ साह । सुअइ पगट्टाणे पय किर मत्तयपमाण ॥ ७१५ ॥

१ पतिं का. ७ १ २. १ मत्तये वत्थे वा । २ अर्थे—अर्थात्सत्त्वद्रव्यस्य अर्थे वा. पा. २ । ४ मत्तय इति वा ।

स्यस्य ओदनस्य च भृतं द्विगव्यूताध्वानादागतः साधुभुङ्क्ते यदेकस्मिन् स्थाने तदेतत् किल मात्रकस्य द्वितीयं प्रमाणमुक्तं । आह—कस्मादुक्तप्रमाणाच्छुतरं न क्रियते ? उच्यते, लघुतरं दोषा भवन्ति—

संपादमतसपाणा धूलिसरंक्खे य परिगलंतंसि । पुढविद्गअगणिमारुयउद्धंसणखिसणा डहरे ॥७१६॥

अतिलघुनि मात्रके च आहारेण भृते सति यदि तदाच्छादनमुरिक्षिप्यते ततः शुषिरेण संपातिमन्नसपाणा धूलिश्च सरज-
रकः—छारः, एते प्रविशन्ति, तथा परिगलमाने च तद्रव्यसंपातेन पृथिव्युदकाग्निमारुतानां वधः संभाव्यते, उद्धंसणो—बंधो
भवति, तथा 'खिसणा' परिमन्नो भवतीति, यदुत्तानेन प्रव्रजितेन अदृष्टेनैतावद्गृहीतं येनैतद्भक्तमितश्चेतश्च विक्षिपन् प्रया-
तीति, ततश्च डहरके भोत्रके एते दोषा यतो भवन्तीति ततः पूर्वोक्तप्रमाणयुक्तमेव ग्राह्यमिति । इदानीमाचार्यादिप्रायोभ्य-
ग्रहणनिमित्तं मात्रकस्यानुज्ञां प्रतिपादनायाह—

आयरिष् य गिलाणे पाहुणष् दुल्लभे सहसदाणे । संसत्तअत्तपाणे अत्तगपरिभोगणुणआओ ॥७१७॥

आचार्यप्रायोभ्यग्रहणे तथा ग्लानप्राघूर्णकप्रायोभ्यग्रहणे तथा दुर्लभपृतादिद्रव्यग्रहणे सहसादानग्रहणे तथा संसक्तभक्त-
पानग्रहणे च मात्रकस्य परिभोगोऽनुज्ञातो नान्यदेति, तस्य च मात्रकस्यानेन क्रमेण परिभोगः कर्तव्यः, यद्याचार्यस्य
तरिस्मन् क्षेत्रे शुवः लभ्यः प्रायोभ्यस्य तदा एक एव सङ्घाटकः प्रायोभ्यं गृह्णाति न सर्वे । तत्र एकस्य सङ्घाटकस्याचार्य-

प्रायोग्य गृहणः को विधिरित्यत आह—
एकानि उ पाउमा गुरुणो वितिओगोहे य पडिक्कुट्टु । गिणहइ सथाडेगो धुवलमे सेस उमयपि ॥७१८॥

एकस्मिन् प्रतिप्रहके प्रायोग्य गुरोर्गुह्याति 'वितिओगोहे य'पि द्वितीयप्रतिप्रहके 'पडिक्कुट्टु'ति प्रतिपिद पत्संसक्कादि वधुह्याति, अथवा 'पडिक्कुट्टु' विरुद्ध पत्संकास्त्रिकाप्रस्त्रिकादि वधुद्वितीयप्रतिप्रहके गृह्याति एक एव सहाटकः । कदा पुनरप्य क्वास्ते आर्यार्यसुमयमपि—मक्त पानक च गृह्यन्ति, एकः पानकमेकस्मिन् प्रतिप्रहके गृह्याति द्वितीयस्य मक्त गृह्याति, एव सर्वेषु सहाटका मिश्रामटन्तीति, सर्वत्रैव मात्रकप्रहण न सञ्जातमिति । अथ धुवलम्स्यः प्रायोग्यस्य न सस्मिन् क्षेत्रे ततः को विधिरित्यत आह—
असई लामे पुण सत्तपसु सव्वे गुरुण गिणहति । एसेव कमो नियमा गिलाणसेहाइयसुपि ॥७१९॥

असति लम्मे पुनः प्रायोग्यस्य सर्व एव सहाटका मात्रकेषु गुरोः प्रायोग्यं गृह्यन्ति, पतो न ज्ञापते कः 'किं लप्स्यते आहोविधेरित्यतः' सर्व एव गृह्यन्ति, एष एव कमो 'नियमत एव ग्लानर्धिसहादिज्जपीति । अथवा—
दुद्धमद्व व सिया घपाइ त मत्तपसु गिणहति । लद्धेवि उ पज्जत्ते असथरे सेसगट्टाय ॥ ७२० ॥

१ 'ए व कम्मे' का. पा १ । २ 'अहंति' का. । ३ 'किं लप्स्यते' का. पा १ । ४ 'एकस्मिन्' का. । ५ 'वितिओगोहे' का. । ६ 'पडिक्कुट्टु' का. । ७ 'मक्त' का. । ८ 'सर्वत्रैव' का. । ९ 'अथवा' का. । १० 'असति' का. । ११ 'असथरे' का. । १२ 'सेसगट्टाय' का. । १३ 'दुद्धमद्व' का. । १४ 'लद्धेवि' का. । १५ 'उ' का. । १६ 'पज्जत्ते' का. । १७ 'असथरे' का. । १८ 'सेसगट्टाय' का. । १९ '॥ ७२० ॥' का. ।

दुर्लभं वा द्रव्यं स्याद् द्रुतादि तन्मात्रकेषु गुह्यन्ति । तथा लब्धेऽपि भक्ते पर्याप्तेऽपि भक्ते आत्मार्थं तथाऽपि यदि न संस्तरति ग्लानबुद्धादीनां ततोऽसंस्तरणे सति-नै सरति ग्लानादिभक्तार्थं तावत्पर्याप्तं भक्तं ग्लानादीनां भवतीति । अथवाऽनेन प्रकारेण मात्रकग्रहणं संभवति—

संसत्तभत्तपाणेषु वावि देसेसु सत्तप् ग्रहणं । पुवं तु भत्तपाणं सोहेउ ह्रुहंति इयरेसु ॥ ७२१ ॥

यत्र देशेषु स्वभावेनैव संसक्तभक्तपानं संसंज्यते, तेषु संसक्तभक्तपानेषु देशेषु सत्सु प्रथमं मात्रके ग्रहणं क्रियते, पुनश्च तत्पूर्वमेव भक्तपानं शोधयित्वा प्राक्षिपन्ति इतरेषु प्रतिग्रहकेषु, ततश्चैवं वा मात्रकग्रहणं संभवति । इदानीं चोलपट्टकप्रमाण-प्रतिपादनायाह—

दुशुणो चउरशुणो वा हत्था चउरंसचोलपट्टो उ । थेरजुवाणाणट्टा सणहे शुह्छंमि य विभासा ॥७२२॥

द्विशुणश्चतुर्णो वा कृतः सन् यथा हस्तप्रमाणश्चतुरस्रश्च भवति तथा चोलपट्टकः कर्त्तव्यः, कस्यार्थमित्यत आह—
 'थेरजुवाणाणट्टा' स्थविराणां यूनानां चार्थाय कर्त्तव्यः, स्थविराणां द्विहस्तो यूनानां च चतुर्हस्त इति भावना, 'सणहे शुह्छंमि य विभास' चि, यदि परमयं विशेषः, यदुत स्थविराणां श्लक्ष्णोऽसावेव चोलपट्टकः क्रियते यूनानां पुनः स्थूल इति । किमर्थं पुनरसौ चोलपट्टकः क्रियते ?, इत्यत आह—

१ पर्याप्ते आत्मां आ । २ न सरति ग्लानं आ पा १-२ । ३ ग्लानबुद्धादिशेषार्थं तावत् आ. पा. १-२ । ४ सम्भाव्यते, आ । ५ विसेसो'ति क १-२ ।

धेउंष वाउठे वातिष् हिष् लक्ष्मपजणणे चेष । तेसि अणुगहस्या लिगुदयट्टा य पट्ठो उ ॥ ७२३ ॥

यस्य साधोः प्रघनन वेक्रिय भवति विरुतमित्यर्थः, यथा दाक्षिणात्यपुरुषाणां चोपांर्षे विर्यते प्रघनन तद्य चिकुत भवति ततश्च तत्प्रच्छादनार्थमनुग्रहाय चोलपट्टकः क्रियते, तथाऽप्राहते कश्चिद् वातिको भवति वातेन तत्प्रत्वननमृच्छून चित्प्रबनन भवति ततश्चेतवामनुग्रहार्थं, तथा 'श्रीकः' लब्धालुः कश्चिद् भवति तदर्थं, तथा 'लद'ति दृष्टप्रमाण स्वभावेनैव कस्य स्त्रिया लिङ्ग इदं तदप्यः स्वलिङ्गस्य भवति-च प्रत्यभिज्ञायो भवतीत्यर्थः, कदाचित्स्त्रिय इदं लिङ्गस्योदयो भवति, अथवा तस्या एव उक्त बोधोपधिः, इदानीमौपग्रहिकोपधिप्रतिपादनायाह—

सयारुचरपट्ठो अट्टाड्ज्वा य आयया हृत्या । दोण्हपि य वित्यारो हृत्यो चउरगुल चेष ॥ ७२४ ॥

सस्वारकस्त्वपोषरपट्टक्य एवौ दानव्येकेऽश्वरुतीयहस्तौ देव्येण प्रमाभतो भवतः, तथा द्रयोरप्यनयोर्विस्वारो इत्स्वा पाणादिरेणुस्तरक्खणट्टया होति पट्टगा चउरो । छल्पइयरक्खणट्टा तस्युवरिं स्वोमिय कुज्जा ॥ ७२५ ॥

प्राणिरेणुसंरक्षणार्थं पट्टक एवन्ते, प्राणिनाः पृथिव्यादयः, रेणुश्च-स्वपतः चरीरे लग्गधि अतस्त्वप्रक्षणार्थं पट्टकप्रहर्षं,

१ वेदमित्यन्तरे अ. पु. । २ कैवल्यं वा केवार्थं या १-२ ओमांर्षे अ. २ ।

ते चत्वारो भवन्ति, द्वौ संस्वारकोत्तरपट्टकावुक्तावेव, तृतीयो रजोहरणबाह्यनिषद्यापट्टकः पूर्वोक्त एव, चतुर्थः क्षौमिक एवाभ्यन्तरनिषद्यापट्टको वक्ष्यमाणकः, एते चत्वारोऽपि प्राणिसंरक्षणार्थं गृह्यन्ते, तत्र षट्पदीरक्षणार्थं तस्य कम्बलीसंस्वारकस्योपरि खोमियं—संस्वारकपट्टकं कुर्याद् येन शरीरकम्बलीमयसंस्वारकसंबर्षेण षट्पदा न विराध्यन्त इति । इदानीमभ्यन्तरक्षौमनिषद्याप्रमाणप्रतिपादनायाह—

रयहरणपट्टमेत्ता अदसागा किंचि वा समतिरेगा । एकगुणा उ निसेजा हत्थपमाणा सपच्छागा ॥ ७२६ ॥

स रजोहरणपट्टकोऽभिधीयते यत्र दक्षिका लग्नाः, तत्प्रमाणा 'अदशागा' दक्षिकारहिता क्षौमा रजोहरणाभ्यन्तरनिषद्या भवति, 'किंचि वा समतिरेग'ति किञ्चिन्मात्रेण वा समधिका तस्य रजोहरणपट्टकस्य भवतीति, 'एकगुण'ति एकैव सा निषद्या भवतीति, हस्तप्रमाणा च पृथुत्वेन भवति, 'सपच्छाग'ति सह बाह्या निषद्या हस्तप्रमाण्या भवतीति, एतदुक्तं भवति बाह्याऽपि निषद्या हस्तमात्रैव ।

वासोवगाहिओ पुण दुगुणो उवही उ वासकप्याई । आयासंजमहेउं एकगुणा सेसओ होइ ॥७२७॥

वर्षासु—वर्षाकाले औपग्रहिकः उपधिर्द्विगुणो भवति, कक्षासौ ?—वर्षाकल्पदिः, आदिग्रहणात् पटलानि, जो जो बाहिरं हिडंतस्व तिम्मति सो सो दुगुणो होइ, एको तिजो पुणो अजो वेपइ, स च वर्षाकल्पादिर्द्विगुणो भवति, आत्मरक्षणार्थं

सपमरसुखायं च, तत्रात्मसंरक्षणं यथेकगुणा एव कस्याद्यो भवन्ति ततश्च तेषां विभेदिं पोह्यदलेषु मरति, संयमरसुखाय
 चर एक वेव कप्य अइमइल मोडेकन नीइरइ तो तस्व कप्यस्व च पाथिय पइइ रिभस्व तेषु भाठकायो विंणासिअइ, सेव
 स्ववधिरैकगुण एव भवति न द्विगुण इति । किञ्च—

जं पुण सपमाणाओ इत्तिं हीणाहिय व लळमेअा । उभयपि अहाकइय न सधणा तस्स छेदो वा ॥७२८॥
 यत्तुनः कस्यादिरुपकरणं स्वप्रमाणादीपदीनमधिकं वा लभ्येत, तदुभयमिति—धोरियस्स तइग्गहिस्स वा यदिवा
 उभय तदेव हीनमधिकं वा लब्धं सत् 'अहाकइ' यथाकृतमस्यपरिकर्मं यच्छम्यते तस्य न सन्धना क्रियते हीनस्य तथा न
 छेदः क्रियतेऽधिकस्य । किञ्च—

दइय लट्टिया चेव चम्मए चम्मकोसए । चम्मछेदंण पहे च्चिळिमिळी चारए गुरु ॥ ७२९ ॥ १ ॥

अथमपर औपमरिक्कीपधिः साधोः, साधोभाषविद्विष्टको भवति, दण्डकस्य पटिच्च धेसुअ्यादियद्विबेति, अथ सर्वेषामेव
 पुयइ प्रथमोपमरिक्कः, अथमपरो गुरोरोपमरिक्का, कयासो ?—'चम्मए'पि चर्मठठिः छवठिया चर्मकोषकाः अत्य नहरणाई
 हुन्मति, तथा 'चर्मछेदनकं' वध्रपट्टिअ, यदि वा 'चर्मच्छेदनकं' पिप्पलछादि, तथा 'पट्टे'पि योयपट्टका चिळिमिळी चेति,

१ एवयमे अ. पा १ २. ५ । २ पिप्पलअ वा वा १ । २ इत्यए वदे पि अ १ । ४ द्विमे अति एा वा । ५ केसुअरपट्टिं अ.

एतानि चर्मादीनि गुरोरौपग्रहिकोऽवधिर्भवतीति ।

जं चण्ण एवमादी तवसंजमसाहगं जइजणस्स । ओहाइरेगगहिंयं ओवगगहिंयं वियाणाहि ॥७३०॥

यच्चान्यइस्तु, एवंमादि उपानहादि तपःसंयमयोः साधकं यतिजनस्य ओषोपधेरतिरिक्तं गृहीतमौपग्रहिकं तद्वि-
जानीहि । इदानीं यदुक्तं 'यज्यादि औपग्रहिकं भवति साधुनां' तत्स्वरूपं प्रतिपादनायाह—

लट्टी आयपमाणा विलट्टि चउरंगुलेण परिहीणा । दंडो बाहुपमाणो विदंडओ कक्खमेत्तो उ ॥७३१॥

यष्टिरात्मप्रमाणा, वियष्टिरात्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूनं भवति, दण्डको 'बाहुप्रमाणः' स्कन्धप्रमाणः, विदण्डकः कक्षा-
प्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैरतिरिक्ता, तस्थौ नालियाए जलं ओत्थविज्जइह, लट्टीए जवणिया
वज्जइह, विलट्टी कदंचि उवस्सयवारवट्टणी होइ, दंडओ रिउवद्धे वेणपति भिक्खवं भमंतेहिं, विदंडओ वरिसाकाले वेणपइ,
जं सो लहुओ होइ कप्पस्स अढिभतरे किंयओ निज्जइ जेण आउकाएण न कुसिज्जइचि । इदानीं यष्टिलक्षणप्रतिपादनायाह—
एकपव्वं पसंसंति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपन्ना, चउपवा मारणांतिया ॥ ७३२ ॥
पंचपवा उ जा लट्टी, पंधे कलहनिवारणी । छच्चपवा य आयंको सत्तपवा निरोगिया ॥ ७३३ ॥

चउरंगुलपइट्टाणा, अट्टंगुलसमूसिया । सत्तपवा उ जा लट्टी मत्तगयनिवारिणी ॥ ७३४ ॥

१ जलयाधो निज्जइ आ. । २ हुयराओ होइ आ. पा. १, हुयदडओ कप्पस्स पा २ । ३ कयओ आ. ।

सयमरक्षयार्थं च, तत्रात्मसंरक्षणं यथेकगुणा एव कस्याप्यो भवन्ति तत्र च तेषां तिस्रोऽपि पौडुल्लेख मरति, सयमरक्षयार्थं च
 वद एक वेव क्व अइमइल ओडेक्य नीइए तो तस्व क्वस्व न पाविय पइइ तिमस्व तेष आतकावो विंयासिअइ, नोप
 स्ववधिरेकगुण एव भवति न इगुण इति । किञ्च—

ज पुण सपमाणाओ इत्ति हीणाहिय व लठ्ठेअ। उमयपि अहाकइय न सधणा तस्स छेदो वा ॥७२८॥
 यत्थुनः कस्यादिरुक्कण स्वप्रमाणादीपदीनमधिक वा लम्पेठ, तदुमयमिति—ओहियस्स तवगगहिस्स वा यदिवा
 उमय तदेव हीनमधिक वा लम्पे सत् 'बहाकंठं' यथाकृतमस्यपरिकर्म यल्लम्पते तस्य न सुन्धना क्रियते हीनस्य तथा न
 छेदः क्रियतेऽधिकस्य । किञ्च—

दइए लट्टिया चेव चम्मए चम्मकोसए । चम्मछेदंण पहे चिलिमिली धारए गुरू ॥ ७२९ ॥ १

अथमपर औपमरिक्कोपचिः साधोः, साधोभाषचिर्दण्डको भवति, दण्डकथ पटिअ वेअब्बादियटिअेति, अयं सर्वेषामेव
 प्रथक् प्रथगीपग्रहिकः, अयमपरो गुरोरोपग्रहिकः, कयासो !—'चम्मए'पि चर्मछतिः छवटिया चर्मकोसकः अल्प नहरणार्थं
 इन्मति, तथा 'चर्मछेदनकं' धमपट्टिका, यदि वा 'चर्मछेदनकं' पिप्पलकदि, तथा 'पट्टे'पि योगपट्टकः चिलिमिली वेति,
 १ चम्मकं भा. पा. १. २. पु. १. २ विस्सए भा. पा. १. १. ३ एए वडे वि. ३. १. ४ अये मवति धा. भा. १. ५ केषवज्जपट्टिं अय
 पा. १-२. १. ६ 'अये' अर्थे' भा. पा. १-२. १

एतानि चर्मादीनि गुरोरौषग्रहिकोऽर्वाधिर्भवतीति ।

जं चण्ण एवमादी तवसंजमसाहगं जइजणस्स । ओहाइरेगगहिंयं ओवगगहिंयं वियाणाहि ॥ ७३० ॥

यच्चान्यद्वस्तु, एवंमादि उषानहादि तपःसंयमयोः साधकं यतिजनस्य ओषोषधेरतिरिक्तं गृहीतमौषग्रहिकं तद्वि-

जानीहि । इदानीं यदुक्तं 'यष्ट्यादि औषग्रहिकं भवति साधुना' तत्स्वरूपं प्रतिपादनायाह—

लट्टी आयपमाणा विलट्टि चउरंशुलेण परिहीणा । दंडो बाहुपमाणो विदंडओ कक्खमेत्तो उ ॥ ७३१ ॥

यष्टिरात्मप्रमाणा, विथष्टिरात्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूना भवति, दण्डको 'बाहुप्रमाणः' स्कन्धप्रमाणाः, विदण्डकः कक्षा-

प्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैरतिरिक्ता, तथै नालियाए जलं ओत्थविषजइ, लट्टीए जवणिया

वज्जइ, विलट्टी कइंवि उवस्सयथारघट्टणी होइ, दंडओ रिउवद्धे वेणपति भिक्खवं भमंतेहि, विदंडओ वरिसाकाले वेणपइ,

जं सो लहुंओ होइ कण्णस्स अहिंभतरे किंयओ निज्जइ जेण आउक्काएण न फुस्सिज्जइत्ति । इदानीं यष्टिलक्षणप्रतिपादनायाह—

एकपव्वं पसंसंति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपन्ना, चउपवा मारणांतिया ॥ ७३२ ॥

पंचपवा उ जा लट्टी, पंथे कलहनिवारणी । छव्वपवा य आयंको सत्तपवा निरोगिया ॥ ७३३ ॥

चउरंशुलपइट्टाणा, अट्टंशुलसमूसिया । सत्तपवा उ जा लट्टी मत्तगयनिवारिणी ॥ ७३४ ॥

१ चालयावो मिज्जइ वा । २ हुयरको होइ आ. पा १, हुयदइवो कण्णस्स पा. २ । ३ कयवो धा. ।

अट्टपवा असपत्नी, नवपवा असकारिया । दत्तपवा उ जा लट्टी, तद्विय सवसपया ॥ ७३५ ॥
 धका कीटक्खइया चित्तलिया पोछवा य दहा य । लट्टी य उंस्ससुक्का वप्पेयवा पैयत्तेण ॥ ७३६ ॥
 विसमेसु य पवेसु अनिप्फप्पेसु अच्चिसु । फुट्टिया फरुसवन्ना य निस्सारा चेष निंदिया ॥ ७३७ ॥
 तणूई पवमज्जेसु, थूला पोरेसु गठिला । अथिरा असारजरहा साणपाया य निंदिया ॥ ७३८ ॥
 घणवद्धमाणपवा निद्धा वप्पेण प्पगवन्ना य । घणमसिणवहपोरा लट्टि पत्तया जइजणस्स ॥ ७३९ ॥

पत्वार्यहलान्यवः प्रतिष्ठान यस्या पटेः सा तवोन्यते, अथौ बहलानि पर्वोपरि उच्छ्रिता या सा अथाहलौ
 च्छ्रिता । शेष सुगम । विषमेषु पर्वसु सत्सु यट्ठिर्न ग्राह्या, एतदुक्तं सवति-एक पर्वं कञ्चुप्रमाण पुनर्हृत्प्रमाण पुनर्लघु पुनर्हृत्
 स्यमाणमित्यत्र पा विषमपर्वा सा न सस्ता, तथाऽनिष्पन्नानि चाधीपि-बीजप्रदेशस्थानानि यस्याः सा निन्दिता, तथा
 स्फुटिता 'परुषपर्वा' रुद्रवर्षेत्यर्थः, तथा 'निःसारा' प्रधानगर्भरहितेत्यर्थः सैवविधा निन्दितेति । तथेय च निन्दिता-तन्वी
 पर्वमेषु पौरुष्येषु च 'स्पृहा' प्रविषयुक्ता, तथा 'अस्थिरा' अहता, तथा 'असारजरहा' अकारुष्टदेत्यर्थः, तथा 'अपावा'
 च अयः अपादरूपा वर्जिता या यट्ठिः सा निन्दितेति । इयं च प्रशस्ता वनानि वर्द्धमानानि च पर्वाणि यस्याः सा तयो
 ज्यते, एवविधा तथा स्निग्धा बलेन एकपर्वा च, तथा वनानि-निबिडानि मसुनानि वर्जुलानि च पौराणि यस्याः सा

१ विलम्ब्य भा. । २ उच्छ्रिता भा. वा १ पु. । ३ अक्षयेव च १-२ । ४ उर्वो भा । ५ मय्य च भा. । ६ वनाणि भा वा १ । ७ तथा च वा. १ ।

तथोच्यते, एवंविधा यष्टिर्यतिजनस्य प्रशस्तेति । आह-किं पुनरनया कारणम् ?, उच्यते—

दृढपसुसाणसावयवविज्जलविसमेसु उद्गमज्ज्ञेसु । लट्टी सरिररक्त्वा तवसंजमसौहिद्या भणिया ॥७४०॥

दृष्टाश्च ते पञ्चवक्ष्य श्वानश्च श्वापदाश्च तेषां संरक्षणार्थं यष्टिर्गृह्यते, तथा 'विज्जलः' सकर्दमः प्रदेशः तथा विषमेषु रक्षार्थं, तथो-
दकमध्येषु च रक्षार्थं यष्टिग्रहणं क्रियते, तथा तपसः संयमस्य च साधिका यष्टिर्मणितेति । कथं तपःसंयमसाधिका ? इत्यत आह—
मोक्त्वट्टा नाणाई तणू तयट्टा तयट्टिया लट्टी । दिट्टो जहोवयारो कारणतकारणेसु तहा ॥ ७४१ ॥

मोक्षार्थं ज्ञानादीनि इष्यन्ते, ज्ञानादीनां चार्थाय तनुः—शरीरमिष्यते, तदर्था च यष्टिः शरीरार्था यष्टिरित्यर्थः षतः
शरीरं षष्ठाद्युपकरणेन प्रतिपालयते, अत्र च कारणतत्कारणेषूपचरो दृष्टो यथा घृतं वर्षति अन्तरिक्षमिति, एवं मोक्षस्य
ज्ञानादीनि कारणानि ज्ञानादीनां च तनुः कारणं शरीरस्य च यष्टिरिति । किञ्च-न केवलं ज्ञानादीनां यष्टिरुपकरणं वर्त्तते,
अन्यदपि षड्ज्ञानादीनामुपकरोति तदेवोपकरणमुच्यते, एतदेवाह—

जं जुज्जइ उवगारे उवगरणं तं सि होइ उवगरणं । अतिरेगं अहिगरणं अज तो अजयं परिहरंतो ॥७४२॥

यदुपकरणं पात्रकादि उपकारे ज्ञानादीनामुपयुज्यते तदेवोपकरणं 'से' तस्य साधोर्भवति, यत्पुनरतिरेकं-ज्ञानादीनामुप-

१ 'चिकित्सालविसं' आ. । २ 'मगोसु ल १ । ३ 'साहणी ल १-२ । ४ 'चिकित्सल' आ । ५ 'रथैत्यर्थ. शरीरं यत् यष्टया' आ पा १-२ सु. ।

व्याय न भवति तत्सर्वमधिकरस भवति, किं विशिष्टस्य सतः ?—'अयतः' अयत्ननाया 'परिहरन्'
 प्रतिसेवमानस्वदुष्करणमधिकरण भवतीति । 'परिहरतो'पि इय सावयिकी परिमाणा प्रतिसेवनायै वर्धत इति । किञ्च—
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवञ्जिय । उवर्हि धारप् भिक्खू, प्रगासपडिलेहण ॥ ७४३ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवञ्जिय । उवर्हि धारप् भिक्खू, जोगाण साहणट्टया ॥ ७४४ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवञ्जिय । उवर्हि धारप् भिक्खू, अप्पवुट्ठो अमुञ्छिओ ॥ ७४५ ॥
 अज्जरथविसोहीप् उवगरण बाहिर परिहरतो । अप्परिगहीत्ति मणिओ जिणेहिं तेल्लुक्कदसीहिं ॥ ७४७ ॥

एवंगुणविशिष्टासुपधि चारेयेत्तिष्ठुः, किंविशिष्टामित्यत आह—'पगासपडिलेहणं' प्रकाशे—प्रकटप्रदेशे प्रस्युपेक्षण क्रियते
 यस्य। उपधेस्तामवगुणविशिष्टासुपधि चारेयेत्, एतदुक्तं भवति—यस्याः प्रकटमेव कल्प्यासुपधेः प्रस्युपेक्षणा क्रियते न तु
 महार्थमोरपाबोरमयादम्यन्तरे वा क्रियते सा तादृशी उपधिचारावधीयेति । सुगमा, नवरं योमाः—संयमात्का गुणन्ते सेवा
 साधनार्थमिति । सुगमा, नवरं अग्रदिष्टः अमूर्च्छितैश्च सन् चारेयेत् सावुरिति । सुगमा, नवरम्—अज्यात्मविद्युत्कृपा हेतुभूतया

धारयेत् । किञ्च-श्रुत्यात्मविशुद्ध्या उपकरणं बाह्यं-पान्नकादि 'परिहरतो' प्रतिसेवयन्नपरिग्रहिको भणितो जिनैस्त्रैलोक्य-
दर्शिभिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिग्रहो न भवति । अत्राह कश्चिद् बोदिकपक्षपाती-यद्युपकरणसहिता अपि निर्ग्रन्था-
उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽपि उपकरणसहिता वर्तन्ते, अत्रोन्यते—

अज्ज्ञार्पणविसोहीए जीवनि काएहिं संथडे लोए । देसियमहिंसगतं जिणेहिं तेलोकरदंसीहिं ॥ ७४८ ॥

नन्विदममुक्तमेव यदुत्ताड्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नोऽप्यते ततः 'जीवनि का-
एहिं संथडे लोए' चि जीवनिकायैः' जीवसङ्घातैरयं लोकः संसृतो वर्तते, ततश्च जीवनिकायसंसृतो न्याप्ये लोके कथं नग्नक-
श्चङ्गमन् वधको न भवति यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नोऽप्यते, तस्माद्दध्यात्मविशुद्ध्या दक्षितमहिंसकत्वं जिनैस्त्रैलोक्यदर्शिभिरिति ।
क प्रदर्शितं तदित्यत आह—

उच्चालियंमि पाए ईरियासामियस्स संकमट्टाए । वावज्जेज कुलिंगी मरिज्ज तं जोगमासज्ज ॥ ७४९ ॥
न य तस्स तन्नमिन्नो बंधो सुहुमोवि देसिओ समए । अणवज्जेउ पओणेण स्वभावणेण सो जग्गहा ॥ ७५० ॥

'उच्चालिते' उत्पादिते पादे सति ईर्यासामितस्य साधोः सङ्गमार्थमुत्पादिते पादे इत्यत्र संबन्धः, न्यापयेत संबर्द्धनपरिवापनैः,
कः ?- 'कुलिङ्गी' कुत्सितानि लिङ्गानि-इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिङ्गी-द्वीन्द्रियादिः, स परिवाप्येत उत्पादिते पादे सति,

धारयेत् । किञ्च-अंश्यात्मविशुद्ध्या उपकरणं बाह्यं-पानकादि 'परिहरतो' प्रतिसेवयन्नपरिश्रितिको मणितो जिनैस्त्रैलोक्य-
 दार्थिभिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिश्रहो न भवति । अत्राह कश्चिद् बोदिकपक्षपाती-यद्युपकरणसहिता अपि निर्ग्रन्था
 उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽपि उपकरणसहिता वर्तन्ते, अत्रोच्यते—

अज्झर्यपविंसोहीए जीवनिकाएहिं संथडे लोए । देसियमहिंसगतं जिणेहिं तेलोकरदंसीहिं ॥ ७४८ ॥

नन्विदमृक्तमेव यदुताश्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च यद्यश्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते ततः 'जीवनिका-
 एहिं संथडे लोए'चि जीवनिकायैः' जीवसङ्घातैरयं लोकः संस्वृतो वर्तते, ततश्च जीवनिकायसंस्वृते व्याप्ते लोके कथं नग्नक-
 श्चङ्गमन् वधको न भवति यद्यश्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते, तस्मादश्यात्मविशुद्ध्या देशितमहिंसकत्वं जिनैस्त्रैलोक्यदार्थिभिरिति ।
 क प्रदर्शितं तदित्यत आह—

उच्चालियंमि पाए ईरियासमियस्स संकमट्टाप । वावज्जेज कुलिंगी मरिज तं जोगमासज्ज ॥ ७४९ ॥

न य तस्स तन्नमित्तो बंधो सुहुमोवि देसिओ समए । अणवज्जोउ पओगेण सबभावेण सो जग्गहा ॥७५०॥

'उच्चालिते' उत्पादिते पादे सति ईर्यासमित्तस्य साधोः सङ्गमार्थमुत्पादिते पादे इत्यत्र संबन्धः, व्यापद्येत संवर्द्धनपरितापनैः,
 कः ?—'कुलिङ्गी' कृतिसत्तानि लिङ्गानि-इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिङ्गी-इन्द्रियादिः, स परितोप्येत उत्पादिते पादे सति,
 १ उपकरणं आ. । २ महो भ० आ. पा १ २ २ पु । ३ ०त्यविं पा १ पु । ४ इनादिनां परितोप्येत, क ल १ ।

म्रियते वाशौ कृच्छिणी, 'ठ' व्यापादनयोमर् 'मासाय' प्राप्य । न ष तस्य तच्चिमिषो व्यापादननिमिषो बन्धः स्रुमो
 अपि इद्विवा 'समय' सिद्धान्ते, किं क्खरुं ? यतोऽनयोऽसौ साधुस्तेन 'व्यापादनप्रयोगेन' व्यापादनक्यापारेण, कय ?-
 'सर्वमावेन' सर्वात्मना मनोबाक्कायकर्ममिरंनियोऽसौ यस्मात्समाप्त स्रुमोऽपि ष चस्तस्येति । किञ्च-
 नाणी कम्मस्स खयट्टमुट्टिओऽणुट्टिओ य हिंसाए । जयइ असट् अहिंसरथमुट्टिओ अवहद्वो सो उ ॥
 तस्स असचेअयओ सचेययतो य जाइ सत्ताइ । जोग पय्य विणस्सति नरिय हिंसाफल तस्स ॥७५२॥
 जोय पमत्तो पुरिसो तस्स य जोग पट्टच्च जे सत्ता । वावज्जते नियमा तेसिं सो हिंसओ होइ ॥७५३॥
 जेवि न वावज्जती नियमा तेसिंपि हिंसओ सो उ । सावज्जो उ पभागेण सबभावेओ सो जम्हा ॥७५४॥

धानमस्यास्तीति धानी-सम्पद्गानपुक इत्यर्थः, कर्मणः धयार्थं चोरिबत तद्यत इत्यर्थः, तथा हिंसायामनवस्थितः
 प्राणिव्यपरोपणे न इत्यनस्थित इत्यर्थः, तथा पठत कर्मवपणे प्रयत्न करोतीत्यर्थः, 'असट्'ति अठमावरहितो पत्न करोति,
 न पुनमिच्छामावेन, सम्पद्गानपुक इत्यर्थः । तथा 'अहिंसरथमुट्टिओ'पि अहिंसार्थं 'उरियत्तः' तद्युक्तः फिन्तु सइसा कयमपि
 प्रयत्न कुरैतोऽपि प्राणिवधः संघातः स एवंविधः अबबक एव साधुरिति । तत्रानया माधया मज्झका अथौ छधितास्वपणा-
 नाणी कम्मस्स सयट्ट ठट्टिमा हिंसाए मणुट्टिओ १, नाथी कम्मबलपट्टुट्टिओ हिंसाए प ठिजो २, नाथी कम्मस्स सयट्ट

१ कथा भा । २ 'उरियत्तं' अट । ३ 'मांवि' वो ।

षावि ठिओ हिसाए पुण पमत्तोऽवि नवि ठिओ, देवजोगेण कहवि तप्पएसे पाणिणो नासी, एस तहओ असुद्धो य ३, नाणी कम्मस्स खयहुं नो ठिओ हिसाए य ठिओ ४, तथा अन्नानी मिश्याज्ञानयुक्त इत्यर्थः कम्मस्स खयहुं नोठिओ हिसाए न ठिओ ५, अन्नाणी कम्मखयहुं नोठिओ हिसाए य ठिओ ६, अन्नाणी कम्मस्स खयहुं नोठिओ हिसाए य णोठिओ एस सत्तमो, अन्नाणी कम्मस्स खयहुं णोठिओ हिसाए य ठिओ एस अट्टमो, तत्र गाथाप्रथमाद्धेन शुद्धः प्रथमो मङ्गकः कथितः, पञ्चाद्धेन च द्वितीयमङ्गकः सूचितः, कथं ?, जयतिचि कर्मक्षपण उद्यतः, 'अमढं'ति सम्यग्ज्ञानसंपन्नः 'अहिसत्थमुठिओ'चि अहिसायां 'उत्थितः, अभ्युद्यतः, किंतु सहसा प्रयत्नं कुर्वतोऽपि प्राणिवधः संजातः स चैवंविधोऽवधकः शुद्धभावत्वात् । स्थापना

S
S
SS
SS
S S
S
SSS

चेयं—'तस्य एवंप्रकारस्य ज्ञानिनः कर्मक्षयार्थमभ्युद्यतस्य 'असंवेतयतः' अजानानस्य, किं ?, सत्त्वानि, कथं ?— प्रयत्नवतोऽपि कथमपि न दृष्टः प्राणी व्यापादितश्च, तथा 'संचेतयतः' जानानस्य कथमस्त्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्च न च प्रयत्नं कुर्वतोऽपि रक्षितुं पारितः, ततश्च तस्यैवंविधस्य यानि सत्त्वानि 'योगं' कायादि प्राप्य विनश्यन्ति तत्र नास्ति तस्य साधोहिसाफलं—शाम्परायिकं संप्रारजननं दुःखजननमित्यर्थः, यदि परमीर्यिप्रत्ययं कर्म भवति, तच्चैकस्मिन् समये बद्धमन्यस्मिन् समये क्षपयति । यश्च प्रमत्तः पुरुषस्तस्यैवंविधस्य संबन्धिनं 'योगं' कायादिकं 'प्रतीत्य' प्राप्य ये सत्त्वा व्यापाद्यन्ते 'तेषां' सत्त्वानां 'नियमाद्' अवश्यं 'सः' पुरुषो हिसको भवति तस्मात्प्रमत्तताज्जनितानि कर्मबन्धकारणानि । येऽपि सत्त्वा न व्यापाद्यन्ते तेषामप्यसौ नियमाद्धिसैको भवति, कथं ?,

जो य पओगं जुंजइ हिस्त्थं जो य अन्नभावेणं । अमणो य जो पउंजइ इत्थ विसेसो मंहं हुंत्तो ॥७५६॥
हिस्त्थं जुंजंतो सुमहं दोसो अणंतरं इयरो । अमणो य अप्पदोसो जोगानिमित्तं च विन्नेओ ॥ ७५७ ॥
रत्तो वा दुट्ठी वा मूढो वा जं पउंजइ पओगं । हिंसावि तत्थ जायइ तम्हा सो हिंसओ होइ ॥ ७५८ ॥
न य हिंसामित्तेणं सावज्जेणावि हिंसओ होइ । सुद्धस्स उ संपत्ती अफला भणिया जिणवरेहिं ॥७५९॥

यश्च जीवप्रयोगं मनोवाकायकर्मभिर्हिंसार्थं शुनक्ति-प्रयुङ्क्ते यश्चान्यभावेन, एतदुक्तं भवति-लक्ष्यवेधनार्थं काण्डं क्षिप्तं यावताऽन्यस्य मृणादेर्लनं, ततश्चान्यभावेन यः प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तन्मानन्तरोक्तं पुरुषविशेषात् महान् विशेषः । तथा 'अमनस्कश्च' मनोरहितः-संमूर्च्छन इत्यर्थः स च यं प्रयोगं कार्यादिकं प्रयुङ्क्ते, अत्र विशेषो महानुक्तः, एतदुक्तं भवति-यो जीवो मनोवाकायकर्मभिर्हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्य महान् कर्मबन्धो भवति, यश्चान्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्याल्पतरः कर्मबन्धः, यश्चामनस्कः प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्याल्पतमः कर्मबन्धः, ततश्चात्र विशेषो महान् दृष्ट इति । एतदेव व्याख्यानयथाह-हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुङ्क्तवः सुमहान् दोषो भवति, इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दतरो दोषो भवत्यल्पतर इत्यर्थः, तथा 'अमनस्कश्च' संमूर्च्छनप्रयोगं युञ्जन् अल्पतमदोषो भवति । अतो 'योगनिमित्तं' योगकारणिकः कर्मबन्धो विज्ञेय इति । किञ्च-'रक्तः'

- १ अहं ल १ २ । २ दिव्रो ल १ । ३ अं दिसिया समये पा १ । ४ 'केन पुक्' आ. पा. १-२ पु. । ५ 'येण राह भ' आ पा. १-२ पु ।
'अ इत्थं' आ. पा. १ । ७. 'योहिंसा' आ पा १-२ पु. । ८ 'अर सु' आ. । ९ अगन्तरो पा १-२ पु. । १० 'अज्ज प्रयो' आ. पा. १ ।

आहारापर्यं सिद्धादिः, 'द्विष्टः' सर्पादिः 'मूढः' वैदिकादिः, स एवविभो रक्तो वा द्विष्टो वा मूढो वा य 'प्रयोग' क्वायादिक
 प्रयुक्ते सत्र हिंसाऽपि बाधते, अयिञ्जब्दावदुवादि चोपजायते, अथवा हिंसाऽप्येष रक्तादिमावेनोपजायते न तु हिंसामात्रे
 भेति नश्यति, वस्मात्त हिंसको भवति नो रक्तादिमावयुक्त इति, न तु हिंसयेन हिंसको भवति, यथा चाह-न च हिंसा
 मात्रेण साधयेनापि हिंसको भवति, कृतः ? इदस्य पुलस्य कर्मसंप्राप्तिरफला मणिवा विनबरेरिति । किञ्च-

वा जयमाणस्तस भवे विराहणा सुखविहिंसमगस्त । सा होइ निज्वरफला अज्झस्थविंसोहिजुचस्त ॥
 परमरहस्तमितीण समत्तगणिपिडगहरितसाराण । परिणामिय पमाण निच्छयमवलवमाणाण ॥७६१॥

या विराधना यतमानस्य भवेत्, किञ्चिद्विदस्य सतः ?-यत्रविधिना समग्रस्य-युक्तस्य गीतार्थस्येत्यर्थः, तस्यैवविषयस्य
 या भवति विराधना सा निर्वराफला भवति, एतदुक्त भवति-यकस्मिन् समये नद कर्मन्यस्मिन् समये अपयतीति, किञ्चि
 द्विदस्य ?-अध्यात्मविशेषियुक्तस्य' विदुदमावस्येत्यर्थः । किञ्च, -परम-प्रधानमिद रहस्य-तत्त्व, केनाम्-'अपीना' सुविहि-
 र्ना, किञ्चिद्विद्वानां ?-समग्रं च तद् गणपिटकं च समग्रपत्रिपिटक तस्य हरितः-वेठितः सारः-माषान्य येस्ते समप्रगणि
 पिटकहरितसारास्येपापिदं रहस्य, एतद् 'पारिषामिकं प्रमाण' परिभोमे मं पारिषामिक, इदोऽप्युदय विचयपरिषाम

इत्यर्थः, किं विशिष्टानां सतां पारिणामिकं प्रमाणं ?-निश्चयनयमवलम्बमानानां, यतः शब्दादिनिश्चयनयानामिदमेव दर्शनं, यदुत-पारिणामिकमिच्छन्तीति । आह-यद्यं निश्चयस्ततोऽयमेवावलम्ब्यतां किमन्येनेति ? उच्यते-निश्चयमवलम्बमानाः पुरुषाः-‘निश्चयतः’ परमार्थतो निश्चयमजानानाः सन्तो नाशयन्ति, केचिदिदं चाङ्गीकुर्वन्ति यदुत परिशुद्धपरिणाम एव प्रधानो करणं तत्र अलसाः-प्रयत्नरहितः सन्तश्चरणकरणं नाशयन्ति, कथं ?-‘बाह्यकरणाः’ बाह्यं-वैयाहुरयादि-न तु बाह्यक्रिया, एतच्च नाङ्गीकर्तव्यं यतः परिणाम एव बाह्यक्रियारहितः शुद्धो न भवतीति, ततश्च निश्चयव्यवहारमतमुभय-रूपमेवाङ्गीकर्तव्यमिति । उक्तमुपधिद्वारम्, इदानीमायतनद्वारव्याचिख्यासया संबन्धं प्रतिपादयन्नाह-

एवामिणं उवगरणं धारेसाणो विहीर्षं परिसुद्धं । हवति गुणाणायतणं अविहि असुद्धे अणाययणं ॥७६३॥

‘एवम्’ उक्तन्यायेन उपकरणं धारयन् विधिना ‘परिसुद्धं’ सर्वदोषवर्जितं, किं भवति ?-गुणानामायतनं-स्थानं भवति । अथ पूर्वोक्तविपरीतं क्रियते यदुताविधिना धारयति अविशुद्धं च तदुपकरणं, ततोऽविधिनाऽशुद्धं धियभाणं तदेवोपकरणं ‘अनायतनम्’ अस्थानं भवतीति । इदानीमनायतनस्यैव पर्यायशब्दान् प्रतिपादयन्नाह-

सावज्जमणायतणं असोहिटाणं कुसीलसंसग्गी । एगद्धा होंति पदा एते विवरीय आययणो ॥७६४॥

सावद्यमनायतनमशोधिस्थानं कुसीलसंसग्गी, एतान्येकार्षिकानि पदानि भवन्ति, एतान्येव च विपरीतानि आयतने

भवन्ति, कथं ?-असावधमायतनं श्लोचिस्थानं सुवीलसंसर्गीति । अत्र चानायतनं वर्षयित्वाऽऽयतनं गवेषणीयम्, एतदेवाह-
 वज्जेतु अणायतण आयतणगवेषणं सया कृत्वा । तं तु पुण अणाययणं नायव्वं दव्वभावेण ॥ ७६५ ॥
 दवे रुदाइधरा अणायतणं भावओ दुविहमेव । लोइयं लोउचरियं तहियं पुण लोइयं पुण लोइयं इणामो ॥ ७६६ ॥
 खरिया तिरिक्खजोणी तालायरं समणं माहणं सुसाणे । वग्गुरियं वाहं गुम्मियं वाहं गुम्मियं हरिपसं पुल्लिदं मेच्छवा
 खणमपि न त्वमं कौतं अणायतणसेवणां सुविहियाणं । जग्गव्वं होइ वणं तग्गधो मारुओ वाहं ॥ ७६८ ॥
 जे अन्ने पवमादी लोणमि दुयुच्छियां गरहियां यं । समणाणं वं समणीणं वं न कप्पई तारिसे वासो ॥ (प्रक्षि०)
 अहं लोउचरियं पुण अणायतणं भावतो मुणेयव्वं । जे सज्जमजोगाणं करोति हेाणिं समत्थावि ॥ ७७० ॥
 अवस्सं यं निबस्सं यं दोणहपिं समागयाइं मूलाइं । ससंगीए विणट्ठो अघो निवत्तणं पत्तो ॥ ७७१ ॥
 सुचिरपि अच्छमाणो नलपघो ठच्छुवाइमव्वमि । कीसं न जायइं माटुरो जइं ससंगी पमाणं ते ? ॥ ७७२ ॥

सुचिरं पि अच्छमाणो बेलिओ कायमणियंओमिसे । न उवेइ कायभावं पाहन्नगुणेण नियएण ॥७७३॥
 भावुगअभावुगाणि य लोए दुविहाणि होंति दवाणि । बेलिओ तएथ मणी अभावुगो अन्नद्वेहिं ॥७७४॥
 ऊणगस्यभागेणं विंवाइं परिणसंति तवभावं । लवणागराइसु जहा वजेह कुसीलसंसंणिं ॥ ७७५ ॥

वर्जयित्वाऽनायतनमायतनस्य भवेषणं 'सदा' सर्वकालं कुर्यात्, तत्पुनरनायतनं द्रव्यतो भावतश्च विज्ञेयम् । तत्र द्रव्या-
 नायतनं प्रतिपादयन्नाह—'द्रव्ये' द्रव्यविषयमनायतनं रुद्रादीनां गृहम् । इदानीं भावतोऽनायतनमुच्यते, तत्र भावतो द्विविध-
 भेद-लौकिकं लोकोत्तरं च, तत्रापि लौकिकमनायतनमिदं वर्तते—'खरिय'ति द्व्यक्षरिका यत्रास्ते तदनायतनं, तथा तिर्यग्-
 योनयश्च यत्र तदध्यनायतनं, तालायरा—चारणास्ते यत्र तदनायतनं, श्रमणाः—शाक्यादयस्ते यत्र तदनायतनं, तथा ब्राह्मणा-
 यत्र तदनायतनं, इमशानं चानायतनं, तथा वागुरिका—व्याधा शुलिमका—गोत्तिपाला हरिएसा पुलिन्दा मत्स्यबन्धाश्च यत्र
 तदनायतनमिति, एतेषु चानायतनेषु क्षणमपि न गन्तव्यम्, तथा चाह—क्षणमपि न 'क्षमं' योग्यमनायतनं गन्तुं, तथा
 सेवना चानायतनस्य सुविहितानां कर्तुं 'न क्षमं' न युक्तं, यतोऽयं दोषो भवति—जगंधं होइ वणं तगंधो मारुओ वाति'चि
 सुगमम् । येऽन्ये एवमादयो लोके जुगुप्सिता गहिंताश्च ह्यक्षरिकाद्यनायतनविशेषास्तेन क्षमणानां श्रमणीनां वा न कल्पते
 तादृशे वास इति । उक्तं लौकिकं मात्रानायतनम्, इदानीं लोकोत्तरं मात्रानायतनं प्रतिपादयन्नाह—अथ लोकोत्तरं पुनरना-

पठन मावत् इदं श्रावण्य, ये प्रव्रजिताः संयमयोगानो कुर्वन्ति हानि समर्था अपि सन्तस्त्वल्लोकोत्तरमनायतनम् । तैश्चैव
 विधेः संसर्गां न फर्षक्या, यत् आह—'श्वे' त्यादि सुगमा ॥ पर आह—'सुर' मित्यादि सुगमा ॥ तथा पुनरपि पर एवाह—
 'सुर' मित्यादि सुगमा । आचार्य आह—द्रव्याणि द्विविधानि भवति—भावुकानि अभावुकानि च, तत्रात्राश्वो भावुको
 भवति नलस्त्वम्भामावुकः, तत्रात्राभावुकमश्वीकृत्यैतद् द्रव्यमिति, यानि पुनर्भावुकानि द्रव्याणि तेषां न्यूनो यः श्रवणसो
 भाग स यदि तत्रपादिना व्याप्यते ततस्त्रव्य चर्मादि लक्षणभावेन परिणमति । एतदेवाह—न्यूनत्वात् श्रवणसमागम
 न्यूनश्रवणसमागमस्तेन न्यूनश्रवणसमागेन लवणादिक्रियात्वेन 'विम्बानि' चर्मादिकादीनि तानि लवणेन—न्यूनश्रवणसमागस्युटेन
 'तद्भाष' लक्षणमात्र परिणमन्ति लवणाकारादिषु यथा, एतदुक्तं भवति—काष्ठादिष्विष्यस्य श्रवणसो यो विमागोऽज्ञानपि
 न्यूनः स एवविधो लवणाकारादिषु यदि स्वर्धं प्राप्नोति ततस्त्वकाष्ठ सर्वं लवणरूपं भवति, तस्मात् स्तोकोऽपि कृशीलसंसर्गो
 यद्भूमि पापुसहात् रूपयति यस्मात्स्माद्रत्नपत् कृशीलसंसर्गमिति । तथा—
 जीवी अणाइनिहणो तन्भाषणभाविओ य ससारे । खिप्य सो भाविच्चइ मेलणदोसाणुभावेण ॥७७६
 जह नाम महुरसलिल सागरसलिल कमेण सपत्त । पावइ लोणियभाष मेलणदोसाणुभावेण ॥७७७
 पव सुसीलवतो असीलवतेहि मेलिओ सतो । पावइ गुणपरिहारिणी मेलणदोसाणुभावेण ॥७७८ ॥

१ पर एवाह आ. १ २ २-नेच्छत्यपि कृषी सवर्णविकेहू आ । ३ २२२ तस्मात् पा २ । ४ अर्थपरिमिति ४ १ अर्थपरिमिति पा १ ।
 ५ ६६ माया क. १ ४ २ ३. अतिशु नासित । ६ अर्थपरिमिति ५ १ अर्थपरिमिति पा १ ।

सुगमाः ॥ यस्मादेवं तस्मात्,

पाणस्स दंसणास्स य चरणस्स य जरथ होइ उवघातो । वज्जेज्जवज्जभीरु अणाययणवज्जओ खिपं ॥७७९

ज्ञानस्य दर्शनस्य चारित्रस्य च 'यत्र' अनायतने भवत्युपघातसद्वर्जतावद्यभीरुः-साधुः, किंचिशिष्टः ?-अनायतनं वर्जयतीति अनायतनवर्जकः, स एवंविधः क्षिप्रमनायतनमुपघात इति मत्वा वर्जयेदिति । इदानीं विशेषतोऽनायतनं प्रदर्शयन्नाह—

जरथ साहम्मिसया बहवे भिन्नाचिन्ता अणारिया । मूलगुणपडिसेवी अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८० ॥

जरथ साहम्मिसया बहवे भिन्नाचिन्ता अणारिया । उत्तरगुणपडिसेवी अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८१ ॥

जरथ साहम्मिसया बहवे भिन्नाचिन्ता अणारिया । लिंगावेसपैडिच्छन्ना अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८२ ॥

सुगमा, नवरं-मूलगुणाः प्राणातिपातादयस्तान् प्रतिसेवन्त इति मूलगुणप्रतिसेविनस्त्वे यत्र निवसन्ति तदनायतनमिति । सुगमा, नवरम्-उत्तरगुणाः "पिण्डस्स जा विसोही" इत्यादि, तत्प्रतिसेविनो ये । सुगमा, नवरं लिङ्गवेषमात्रेण प्रतिच्छन्ना बाह्यतोऽभ्यन्तरतः पुनर्मूलगुणप्रतिसेविन उत्तरगुणप्रतिसेविनश्च ते यत्र तदनायतनमिति । उक्तं लोकोत्तरमावा-नायतनं, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तमनायतनस्वरूपम्, इदानीमायतनप्रतिपादनायाह—

यवन मावठ इदं श्राव्य, ये प्रवक्षिताः संयमयोयानां कुर्वन्ति हानि समर्था अपि सन्तस्वच्छोकोचरमनायतनम् । तैवेव
 विधेः संसर्गी न कर्षक्या, एत आह—'दने' स्यादि सुगमा ॥ पर आह—'सुर' मित्यादि सुगमा ॥ तथा पुनरपि पर एवाह—
 'सुर' मित्यादि सुगमा । आचार्य आह—द्रव्याणि द्विविधानि भवन्ति—माधुकानि अमाधुकानि च, तथाप्रशुषो माधुको
 वर्धते नलस्तम्बामाधुकाः, तत्रधामाधुक्रमङ्गीकृत्यैतद् द्रव्यमिति, यानि पुनर्माधुकानि द्रव्याणि तेषां न्यूनो पः क्षततमो
 भागः स यदि लवणाविना व्याप्यते ततस्तद्रूप्य चर्मादि लवणभावेन परिणमति । एतदेवाह—न्यूनभासौ क्षततमभागव
 न्यूनक्षततमभागेन न्यूनक्षततमभागेन लवणादिक्याप्तेन 'बिम्बानि' चर्मकाष्ठादीनि तानि लवणेन—न्यूनक्षततमभागस्युष्टेन
 'वस्त्राव' लवणभावे परिणमन्ति लवणाकरादिषु यथा, एतदुक्तं भवति—काष्ठादिबिम्बस्य क्षततमो यो विभागोऽप्राप्य
 न्यूनः स एवविधो लवणाकरादिषु यदि स्वर्शु प्राप्नोति ततस्वत्काष्ठ सर्वं लवणरूपं भवति, तस्मात् स्तोत्रोऽपि कृषीलससर्गो
 बहुमपि साधुसहात रूपयति यस्मात्सस्माद्बर्षयत् कृषीलससर्गमिति । तथा—
 जीवो अणाहनिहणो तत्रभाषणभाविओ य ससारे । खिप्य सो भाविज्जह मेळणदोसाणुभावेण ॥७७६

जह नाम महुरसलिल सागरसलिल कमेण सपत्त । पावइ लोणियभावे मेळणदोसाणुभावेण ॥७७७
 एव खुसीलवतो असीलवतेहिं मेळिओ सत्तो । पावइ गुणपरिहारणीं मेळणवोसाणुभावेण ॥७७८ ॥

१ पर एवाह अ. १ १ स्तोत्रमपि कृषी लवणपरिहरेण अ. १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

दिर्यस्या उचरगुणप्रतिसेवनायाः सा तथाविधा, आदिग्रहणात्समितयो भावना तेषो द्विविधो इत्येवमादीनि । इदानीं

मूलगुणान् व्याख्यातयन्नाह—

हिसालियचोरिके मेहुन्नपरिग्रहे य निसिभत्ते । इय छट्टाणा मूले उगमसदोसाइया इयरा ॥ ७८८ ॥

हिसालीकं चौयं मैथुनं परिग्रहः तथा निश्चिभक्तं चेति, एवं षट्स्थाना मूलगुणप्रतिसेवना द्रष्टव्या, उद्गमदोषादिका
चेतरा उत्तरगुणप्रतिसेवना द्रष्टव्या आदिग्रहणादुत्पादनैषणादयः परिगृह्यन्ते इति । इदानीं प्रतिसेवनाया एव एकार्थिकानि

प्रतिपादनायाह—

पडिसेवणा मइलणा भंगो य विराहणा य खलणा य । उवघाओ य असोही सबलीकरणं च एगट्टा ॥ ७८९

प्रतिषेवणा, मइलणा भङ्गो विराधेना खलना उपघातः अयोधिः, शबलीकरणं चेत्येकार्थिकाः शब्दा इति । उक्तं

प्रतिसेवनाद्वारम्, इदानींमालोचनाद्वारसंबन्धप्रतिपादनायाह—

छट्टाणे^१ तिगठाणे^२ एगत्तरे दोसु वावि छलिष्णं । कायवा य^३ विसोही सुद्धा दुक्खक्खयट्टाप ॥ ७९० ॥

‘षट्स्थाने’ प्राणातिपातादिके उद्गमादिके च त्रिके, अनयोरेकतरे द्वयोर्वा ‘छलितेन’ स्वलितेन सता साधुना कर्तव्या

विशुद्धिः, किंविशिष्टा ?—‘शुद्धा’ निष्कलङ्का दुःखक्षयार्थं कर्तव्येति, सा च विशुद्धिरालोचनापूर्विका भवतीतिकृत्वाऽऽलोचनां

१ तपो द्विविधमित्येवं आ. पा १-२ पु. । २ सा य इयरंमि आ. । ३ कानां प्रति आ. । ४ णा ति आ. । ५ णा एं आ. पा । ६ उ वि आ पा १ पु ।

आलोचना विचट्टणा सोही सबभावदायणा चैव । निंदण भ्रह विउट्टण सल्लुद्धरणं च एमाट्टा ॥७९२॥
 आलोचना विकटना शोधिः सङ्गावदायणा णिंदणा भ्रहणा विउट्टणं सल्लुद्धरणं चेत्येकार्थिकानीति । आलोचनाद्वारं
 समाप्तम्, इदानीं विशुद्धिद्वारन्याचिख्यासयाऽऽह—

एतो सल्लुद्धरणं वोच्छामी धीरपुरिसपन्नत्तं । जं नाऊण सुविहिया करेति दुक्खक्खयं धीरा ॥ ७९३ ॥
 दुविहा य होइ सोही दवसोही य भावसोही य । दवंसि वत्थमाई भावे मूळत्तरणुणेसु ॥ ७९४ ॥
 छत्तीसणसमन्नागण तेणवि अवस्स कायवा । परसक्खिया विसोही सुट्टुवि ववहारकुसलेणं ॥७९५॥
 जह सुकुसलोऽवि वेज्जो अन्नस्स कहेइ अप्पणोवाही । सोऊण तस्स विजस्स सोवि परिकम्मसारभइ ॥
 एवं जाणतेणवि पायच्छित्तविहिमप्पणो सन्नमं । तहवि य पाणडतरयं आलोएत्तवयं होइ ॥ ७९७ ॥
 गंतूण गुरुसकासं काऊण य अंजलिं विणयमूलं । सट्ठेण अत्तसोही कायवा एस्स उवप्सो ॥७९८॥
 न हु सुट्ठई ससल्लो जह भणियं सासणे धुयरयाणं । उद्धरियसवसल्लो सुट्ठइ जीवो धुवकिलेसो ॥
 सहसा अणणोण व भीएण व पेहिएण व परेण । वसणेणायंकेण व मूढेण व रागदोसेहिं ॥८००॥

आलोचना उदुविहा मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य । एकैका चउकक्षा सिद्धावसाणा य ॥ ७९१ ॥

आलोचना च द्विविधा—मूलगुणालोचना उत्तरगुणालोचना चेति, सा द्विविधाऽप्येकैका—मूलगुणालोचना उत्तरगुणा
 लोचना च चतुष्कर्णा भवति 'दुवर्गा'चि द्वयोरपि साधुसाध्वीवर्गयोरेकैकस्य चतुष्कर्णा भवति, एक आचार्यो द्वितीयश्चा
 सायकः साधुः एव साधुवर्गे चतुष्कर्णा भवति, साध्वीवर्गेऽपि चतुष्कर्णा भवति, एका प्रवर्तिनी, द्वितीया तस्या एव या
 आलोचयति साध्वी, एव साध्वीवर्गे चतुष्कर्णा भवतीति, अथवा एकैका मूलगुणे उत्तरगुणे च चतुष्कर्णा भवतीति द्वयोश्च
 साधुसाध्वीवर्गयोर्मिथितयोरएकैकानां भवति, क्वम् ? आचार्य आत्मद्वितीयः प्रवर्तिनी चात्मद्वितीया आलोचयति यदा
 तदा एगस्सचि साधुणीदुग आलोचयति एव छकक्षा इवति, सबहा साधुणीए अप्यभितियाए आलोचयति न त एगागिणीएचि । एवं
 तावदुत्सर्गत आचार्याय आलोचयितव्य, तदभाव सर्वदेशेषु निरूपयित्वा गीतार्थायालोचयितव्यं, एव साधुसाध्वीसदानामप्या
 लोचयति साधुनामभावे, ततश्चैवं सिद्धानां साधुनाऽऽलोचना दातव्येति । इदानीमालोचनाया एकैकानि प्रतिपादयन्त्याह—

१ साधुर्णे साध्वीवर्गे च चतुष्कर्णा भवति । २ इत्येव भा पा १ २. ३. १ । ३ आत्मीयाभा पा १ २. ३. १ । ४ अथति तत्र भा पा १ २. ३. १ । ५ अथाना
 अर्थः अ. पा १ २. ३. १ ।

प्रतिकर्म आरभते । एवं जानताऽपि प्रायश्चित्तविधिमात्मनः सम्यकरणेन तथाऽपि प्रकटतरमालोचयितव्यमवश्यमिति । किञ्च-
 सुगमा । 'न ह्य' नैव शुद्ध्यते सशल्यः पुरुषः, कथं पुनः शुद्ध्यते ? , यथा मणितं धुतरजसां शासने तथा शुद्ध्यते, कथं
 पुनः शुद्ध्यते ? अत आह-उद्धृतसर्वशल्यो जीवः शुद्ध्यति धुतकृश इति, तस्माद्यद्यपि किञ्चिदकार्यं कृतं ततस्तदा-
 लोचयितव्यम् । कथं पुनस्तत्कृतं भवतीत्यत आह-'सहसा' अप्रतीकृतमेव प्राणिवधादिकमकार्यं यदि कृतं ततस्तस्मात्प्रति-
 क्रमितव्यमित्येतत् द्वितीयगाथायां वक्ष्यति, अज्ञानेन च कृतं, न तत्र प्राणी ज्ञातो व्यापादितश्च, भीतेन-आत्मभयात् मा भूदयं
 मां मारयिष्यतीत्यतः प्राणव्यपरोषणं यदि कृतं, प्रेरितेन वा परेण यदि कृतं, व्यसनेन वा आपदा यदि कृतं आतङ्केन वा-
 उक्तराद्युपसर्गेण यदि कृतं मूढेन वा-रागद्वेषैर्यादि कृतं किञ्चिदकार्यं ततः यत्किञ्चित्कृतमकार्यं तत्पुनः 'न ह्य' नैव समाचरितुं
 लब्धा-उपलभ्येत यथा तथा प्रतिक्रमितव्यं, एतदुक्तं भवति-किञ्चिदकार्यं कृत्वा पुनर्यथा तन्नैव भवति तन्नैव क्रियते तथा
 तस्य प्रतिक्रमितव्यं, न पुनस्तदकार्यं हृदयेन बोद्धव्यं, सर्वमालोचयितव्यमित्यर्थः । कथं पुनस्तदालोचयितव्यमित्यत आह-
 तस्य च साधोर्त्प्रायश्चित्तं मार्गविदो गुरव उपदिशन्ति तत्प्रायश्चित्तं 'तथा' तेनैव विधिनाऽऽचरितव्यम्, कथम् ? अनवस्था-
 प्रसङ्गभीतेन सताऽऽर्चरितव्यम्, अनवस्था नाम यद्यकार्यसमाचरणत्प्रायश्चित्तं न दीयते न क्रियते वा ततोऽन्योऽपि एवमेव समा-
 चरति यदुत प्राणिव्यपरोषणादौ न किञ्चित्प्रायश्चित्तं भवति ततश्च समाचरणे न किञ्चिद्दोष इति, एवमनवस्थाप्रसङ्गभीतेन
 साधुना प्रायश्चित्तं समाचरितव्यमिति । इतश्चालोचयितव्यम्-न तत्करोति दुःखं अस्त्रं नापि विषं नापि 'दुःप्रयुक्तः' दुःसाधितो

१ तथाप्यालो^० आ. पा. १-२ । २ मामयं मारं^० पा. १ पु । ३ तस्मात्प्रतिक्रमितव्यं, श्रे^० पा. १-२ । ४ नैव क्रियते आ. । ५ लोचयितव्यम्, आ. ।

ज किंचि कथमकञ्च न ह्रु त लभ्या पुणो समायतिड । तस्स प्रच्छिक्कमियध न ह्रु त हियएण वोढव ॥८०१॥
 जह धालो जपतो कञ्चमकञ्च व उञ्जुय भणइ । त तह आलोएज्जा मायामयविप्यमुक्को उ ॥८०२॥
 तस्स य पायच्छिच ज मग्गधिक गुरू उवइसति । त तह आयरियव अणवंरथपसगमीएण ॥८०३॥
 नवि त सरथ व विस व दुप्पउचो व कुणइ वेयालो । जत व दुप्पउच सप्योव पमाइणो कुद्धो ॥८०४॥
 ज कुणइ भावसह अणुद्धिय उत्तिमट्टकालमि । दुल्लभवोहीयत्त अणतससारियत्त च ॥ ८०५ ॥

अथ ऊर्ध्वं सन्त्योदरण वक्ष्ये वीर्युरिसप्रश्नत्, 'यत्' शस्योदरणं, शास्वा, सुबिहिताः क्वन्ति दुःस्रथय वीरा इति ।
 द्विचिवा मरति शुदिः-द्रव्यशुदिः मावशुदिम, तत्र 'द्रव्ये' प्रथमविषया, शुदिर्विज्ञादीनामवगन्तव्या, मावे तु मूलोचरगुणेषु
 दातव्या । श्वानी यस्मै आलोचना-मूलगुणोचरगुणालोचनया मावशुदिर्मवतीति । एष तावन्मूलगुणोचरगुणेषु छलितेनालोचना
 बहुगणमन्वितनाप्यवश्य परसाधिकी विशुदिः कर्तव्या सुष्ववपि ज्ञानक्रियाभ्यपहारकुशलेन सुबिहितेनेति । अप्रोवाहारबं
 क्रियत-यथा सुकृदलोऽपि वैयोऽभ्यस्मै वैपाय कथयति आरमभ्यासि, सुस्था च तस्य वैपस्य सोऽपि वैद्यो यस्मै कथित स

‘उत्कृष्टतः’ अतिशयेन सम्यगाराधनां कृत्वा त्रीन् भवान् गत्वा ‘निर्वाणं’ मोक्षमवश्यं प्राप्नोतीति, एतदुक्तं भवति—यदि परमसमाधानेन सम्यक् कालं करोति तत्स्वृतीये भवेऽवश्यं सिद्ध्यतीति । आह परः—उत्कृष्टतोऽष्टमवाभ्यन्तरे सामायिकं प्राप्य नियमात्सिद्ध्यतीति, जघन्यतः पुनरेकस्मिन्नेव भवे सामायिकं प्राप्य सिद्ध्यतीत्युक्तं ग्रन्थान्तरे, ततश्च यदुक्तं त्रीन् भवान्-तीर्य सिद्ध्यतीति तदेतन्नाप्युत्कृष्टं नापि जघन्यं ततश्च विरोध इति, उच्यते, अनालीढसिद्धान्तमद्भावेन यत्किञ्चिदुच्यते, यत्तदुक्तं जघन्यत एकैनेव भवेन सिद्ध्यतीति तद्वज्रर्षभनाराचसंहननमङ्गीकृत्योक्तं, एतच्च छेवट्टिकासंहननमङ्गीकृत्योच्यते, छेवट्टिकासंहननो हि यद्यतिशयेनाराधनां करोति तत्स्वृतीये भवे मोक्षं प्राप्नोति, उत्कृष्टशब्दश्चात्रातिशयार्थे द्रष्टव्यो न तु भवानङ्गीकृत्य, भवाङ्गीकरणे पुनरष्टभिरेवोत्कृष्टतो भवेषु छेवट्टिकासंहननो^१ सिद्ध्यतीति ।

एँसोहसामायारी कहिया भे धीरपुरिसपन्नता । संजमतवड्डगाणं निगंथाणं महरिसीणं ॥ ८१० ॥
 धुंयं सामायारिं जुंजंता चरणकरणमाउता । साहू खवंति कम्मं अणेगभवसंचियमणंतं ॥ ८११ ॥
 एसा अणुमाहत्था फुडवियडविसुद्धवंजण^२ाइत्ता । एकारसाहिं सएहिं एँगुणवन्नेहिं सम्मत्ता ॥ ८१२ ॥

सुगसाः ॥

१ भवमङ्गीं आ पा. १ । २ भवे छेवंं आ. पा. २ । ३ ने हि सिं पा १-२ । ४ एसा सामां आ. १ ५ एसा ओहसामायारी जुं ल. १, एसोषसामायारी जुं पा २ । ६ ँणा हणमो । ल. १ । ७ सट्टिहिं भदिएहिं सगहिआ ल १. २. १ ।

वेवातः पन्थ वा दुष्प्रयुक्त सर्पो वा कृद्दः प्रमादिनः पुरुषस्य दुःखं करोति यत्करोति यत्करोति मावञ्चस्यमनुचूतम् 'उपमार्यकाले' बनञ्चनकाले, किं करोत्यत आह—'दुर्लभोचिकत्वं अनवसंसारिकत्वं वेति, एत महादुःखं करोति मावञ्चस्य मनुचूतं चञ्चादि दुःखानि पुनरेकमप एव भवन्ति, अतः ज्ञात्वा संयतेन सर्वमालोचयितव्यम् ।

तो उद्धरति गारवरहिता मूल पुणठभवलययाण । मिच्छादत्तणसच्छ मायासच्छ नियाण च ॥ ८०६ ॥
 उद्धरियसव्वसच्छो आलोइयनिदिओ गुरुसगासे । होइ अतिरेगलहुओ ओहरियभरोव भारवहो ॥ ८०७ ॥
 आराहणाइ जुचो भत्तपरिन्नाए धणियमाउत्तो । मरणाराहणजुचो चदगविञ्जस समाणेइ ॥ ८०८ ॥

एव एवामात्रोस्य गारवरहिता मुनयः 'उद्धरन्ति' त्स्याटयन्ति मूल पुनर्मषलतानां येन मिथ्यादर्शनस्य मायास्यस्य निदानस्य षोद्धरन्तीति । सुममा, नवरं-अतिरेक-अत्यर्थं कर्तुर्मभति, 'ओहरितमारो' उचारितमारः 'मारवहः' गर्दमादिः स यथा लपुर्मभति एवामात्रोचिते सति कर्मलपुत्र मवतीति । यत्नेभविचः स उचूतसर्वस्यस्यः 'मत्तपरिन्नाए' मत्तप्रस्था रूपान 'धनिकम्' अस्यर्थम् 'आयुक्तः' प्रयत्नपरो मरणाराधनयुक्तः, स एवंविधमन्त्रकवेच 'समानपति' करोतीत्यर्थः । अत्र च कथानक राधावधेमङ्गीकृत्य आपश्यकादृशसेयमिति । किञ्च-आराधनया युक्तः संप्यह कृत्वा सुबिहितः काळं पुमञ्च

